

**ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

**ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
АЛЬМАНАХ**

**ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ІВАНА ФРАНКА
В ОСВІТІ СЬОГОДЕННЯ**

**Збірник наукових праць
Випуск 5**

Житомир - 2016

УДК 37(09)

ББК 74.03

*Друкується за рішенням Вченої ради
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 2 від 30.09.2016 року)*

Рецензенти:

Ковальчук В.А., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Шарлович З.П., кандидат педагогічних наук, завідувач відділення післядипломної освіти молодших медичних спеціалістів КВНЗ «Житомирський інститут медсестринства».

Поліщук Н.М., старший викладач кафедри педагогіки та андрагогіки Житомирського обласного інституту післядипломної освіти.

Історико-педагогічний альманах. Випуск 5.

Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення : збірн. наук. праць / за ред. проф. О.Є. Антонової, доц. В.В. Павленко. – Житомир : ФО-П Левковець Н.М., 2016. – 383 с.

У збірнику представлено результати науково-дослідної та пошукової діяльності науковців, аспірантів, студентів.

Для студентів, аспірантів, учителів, викладачів вищих навчальних закладів, науково-педагогічних працівників.

УДК 37(09)

ББК 74.03

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА. Антонова О.Є. Вічний революціонер.....7

РОЗДІЛ 1. ЖИТТЯ ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ І.Я. ФРАНКА

Дубасенюк О.А. Іван Франко – «Академія в одній особі»	11
Вітвицька С.С. Іван Франко: філософ, просвітитель, громадський діяч	14
Власенко О.М. Соціально-педагогічні погляди Івана Франка	18
Яковенко Л.І. Вибрані сторінки перекладацької діяльності І.Я. Франка	22
Жмаченко М.А. Пісня і праця – великі дві сили! Їм я до скону бажаю служити.....	36
Щипанська Марія. Життя та педагогічна діяльність І.Я. Франка	37
Маркиш Антоніна, Чудовська Катерина. Життєвий шлях І.Я. Франка.....	39
Горпинич Софія. Іван Якович Франко – знакова постать вітчизняної та світової історії й культури	43
Пилипенко Анна, Димитриєнко Єлизавета. Життєвий і творчий шлях І. Франка (важко розповісти про життя письменника, не згадуючи творчість)	45
Ярмошик Ярослав. Шкільні роки Івана Франка	49
Грабчук Софія, Копиця Ілона. З дитячих літ генія	52
Савина Анна, Яковчук Анна. Уривки з життя Івана Франка	55
Дегтярьова Анастасія, Жиренкова Єлизавета, Редько Микола. Із життя Івана Франка	57
Жиляєва Каріна, Христюк Альона. Сторінками життя Івана Яковича Франка	65
Маньковська Світлана, Шуляренко Владислава. Становлення особистості Івана Франка	69
Даніловська Анастасія. Формування світогляду Івана Франка у шкільні роки	72
Стопа Каміла, Ящук Каріна. Дитинство Івана Франка	75
Ігонін Максим, Олійник Олександр, Котюк Ірина. Студентські роки І.Я. Франка	78
Давидова Діана, Рачковська Анастасія. Вища освіта Івана Франка	85
Мудрак Тетяна. Велет духу – Іван Франко	88
Радзівон Аліна, Ткачук Анна. Формування світогляду Івана Франка	91
Зеленський Михайло. Іван Франко та його світогляд	95
Жураківська Вікторія, Куркач Єлизавета. Світогляд І.Я. Франка	100
Грибан Віолета. Аналіз чинників, що вплинули на світогляд І. Франка	104
Гриценюк Діана, Столяр Яна. Актуальність світогляду та педагогічних ідей Івана Франка	106
Карпінська Марина. Трагічне кохання Івана Франка (за мотивами збірки «Зів'яле листя»)	110
Ковалевська Аліса, Ничипорук Анастасія. Іван Франко – борець за національну справедливість	114
Олійник Ірина, Грач Кристіна. Ранні твори Івана Франка	118

Безусяк Іванна, Дубравська Олена, Кравець Катерина. І.Я. Франко – всебічно обдарована людина	121
Бондарчук Віта. Творчість І. Франка	124
Налапко Світлана. Іван Франко: життя і творчість	126
Спінчевська Дарина. Художня творчість Івана Франка	131
Лук'янець Володимир, Рудюк Олексій. Громадська діяльність І. Франка	133
Бугира Наталія, Красовська Олена. Громадсько-політична діяльність І. Франка	137
Панасюк Інна. Іван Франко як громадський діяч	140
Ярмоленко Тетяна. Суспільно-політичні погляди Івана Франка	142
Петренко Катерина. Політична діяльність І. Франка	145
Комаренко Владислава. Іван Франко як політичний діяч	149
Мараховська Аліна. Місце філософії у житті Івана Франка	152
Зрайченко Поліна. Журналістська та публіцистична діяльність Івана Франка	154
Козак Анастасія, Швайдецька Тетяна. Іван Франко – основоположник українського наукового товариства	156
Міськова Юлія, Прокопчук Альона. Іван Франко про стан освіти на Галичині	160
Лещенко Дар'я. Думки Івана Франка про заснування Острозької школи в XVI ст.	163

РОЗДІЛ 2. ВИХОВАННЯ У СВІТЛІ ІДЕЙ І.Я. ФРАНКА

Березюк О.С. Ідеї полікультурності у педагогічній спадщині Івана Франка	166
Басюк Н.А. Моральний аспект виховання дошкільників і молодших школярів у літературних казках Івана Франка	169
Крук М.З. Погляди Петра і Тараса Франків на фізичне виховання підростаючого покоління	172
Каменчук Олександр. Творчість Івана Франка та шлях франківської казки в англomовному світі	176
Ганцева Анна. Іван Франко і місце казки у різнобічному розвитку дітей ...	180
Усевич Діана, Хіміч Ольга. Казка – засіб виховання всебічно гармонійної особистості	183
Телешман Юлія. Вплив казки на формування моральних і духовних цінностей дитини	189
Шаповалова Маргарита. Національний колорит у казках І. Франка	191
Сидорчук Юлія. Казки Івана Франка – мовно-художній аналіз	194
Яковчук Валерія. Новаторство Івана Франка у жанрі казки	198
Ющенко Сергій, Мельниченко Євгенія. Освітньо-педагогічні ідеї Івана Франка	201
Гойко Юлія, Галенчик Ірина. Літературно-естетичні погляди Івана Яковича Франка	206

Медведюк Леся. Роль Івана Франка у формуванні національної свідомості народів	209
Шарандак Тетяна, Весельська Марія, Деревецька Людмила. Щедра Франкова криниця	212
Куліш Оксана, Хмельницька Діана. Педагогічні ідеї І. Франка	216
Нідзельська Анастасія. Педагогічні погляди Івана Франка	219
Машевська Катерина. Освітні ідеї Івана Франка	222
Лавренчук Тетяна. І.Я. Франко про методи навчання та виховання	224
Конопля Марина, Скабицька Анастасія. Іван Франко – велет українського педагогічного духу	227
Мельник Інна, Дишлева Олександра. Ідеї виховання особистості в творчості Івана Франка	231
Капустинська Світлана, Нагорна Вікторія. Іван Франко про мету і завдання виховання	234
Рудюк Марина, Гнатюк Катерина. Думки Івана Франка про виховний ідеал нового суспільства	238
Ткачук Олексій, Рафаловська Тетяна. Проблема виховання особистості у творах І. Франка	241
Соболева Катерина. Художнє слово Івана Франка	246
Шевчук Лілія. Іван Франко – майстер слова і дослідник літератури	251
Коваль Олександра, Шмідт Дар'я. Літературна діяльність І. Франка	252
Вербило Юлія, Кумечко Вікторія, Михайлова Олександра. Іван Франко – майстер художнього слова	256
Басалкевич Ірина, Поліщук Любов. Іван Якович Франко – представник передової педагогічної думки України кінця ХІХ – початку ХХ ст.	261

РОЗДІЛ 3. І.Я. ФРАНКО І СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Єремєєва В.М. До питання індивідуального підходу в спадщині Івана Франка	267
Колесник Н.Є. Культурно-історичний вимір предметно-перетворювальної компетентності дітей у творчій спадщині Івана Франка	270
Мирончук Н.М. Особистість педагога у контексті освітніх ідей І.Франка	273
Андрійчук Катерина, Тарасюк Дар'я. Думки Івана Франка про народного вчителя	277
Баринь Вікторія. Особа вчителя у творах І. Франка	280
Тищенко Аліса. Іван Франко про вчителя	282
Кокра Дарія, Андрійчук Ірина. Проблема учителя в працях І.Я. Франка ..	284
Гукова Анастасія, Котюк Христина. Образ учителя у творах І. Франка	287
Дорошенко Людмила. Постать учителя у творах Івана Франка	290
Тишківський Іван, Пилипчук Віталій, Михайленко Віталій. Погляди Івана Франка щодо праці вчителя	293
Мякушко Наталія, Драйчук Анастасія. Рівень педагогічної майстерності вчителів у працях Івана Франка	302

Марусевич Руслана, Ліпінська Марія. Іван Франко та його вчителі	307
Лень Олексій. Іван Франко і школа	313
Мітракова Ольга, Бойко Тетяна, Осіпчук Вікторія. Іван Франко про народну освіту	316
Куц Олексій, Мисько Олег. Іван Франко і театр	319
Грабовська Анастасія, Радомська Дар'я. Іван Франко: театр і драматургія	322
Федоренко Ірина, Кравчук Лія, Виноградова Олександра. Друг і мислитель театру	325
Березкіна Юлія, Самко Кристина. Міжнародне значення театральних поглядів Івана Франка	329
Турчин Ірина. Літературна спадщина Івана Франка	335
Вергановський Максим. Захар Беркут – визначна пам'ятка української та світової літератури	337
Вовк Катерина, Юхимчук Альона. Світове значення літературної спадщини Івана Франка	341
Гонгало Вікторія. Значення творчого доробку Івана Франка для сучасної літератури	345
Гончарук Ольга. Значення літературної спадщини Івана Франка для української культури	349
Мудрієвська Анастасія, Соколова Анастасія. Іван Франко – геніальний син українського народу	352
Михальчук Катерина, Любченко Анастасія. Іван Франко і проблеми сучасної освіти	360
Сусарева Анастасія, Мосійчук Єлизавета. Іван Франко – геніальний письменник і визначний діяч визвольного руху	364
Ців'юк Роман. Іван Франко – перекладач світової літератури	368
Міщенко Олександра. Перекладацька діяльність Івана Франка	372
Невмержицька Катерина. Творчий внесок Івана Франка як цінна спадщина для української культури	375
Бахілова Марина, Ганченко Дар'я. Спадщина Івана Франка в контексті української освіти та культури	377

ПЕРЕДМОВА

Вічний революціонер

Новий випуск нашого історико-педагогічного альманаху присвячений важливій для життя нашого народу даті – 160 тій річниці з Дня народження званого у всьому світі Каменяра великого сина українського народу Івана Яковича Франка.

Іван Франко (1856-1916) – письменник, учений, громадський діяч, велет українського педагогічного духу. Українець-галичанин, син сільського коваля, завдяки своїй колосальній праці й щедрому талантові, енциклопедичності знань, самовідданій літературній і педагогічній творчості став славетним в Україні й світі. Його спадщина містить понад сто наукових і публіцистичних праць та художніх творів, присвячених висвітленню широкого кола педагогічних питань: стан освіти на українських землях XIX-XX ст.; виховання молоді; відродження й розвиток української педагогічної культури; визначення мети виховання тощо. Писав українською, російською, польською і німецькою мовами.

Народився в с. Нагуєвичі поблизу Дрогобича. Навчався у Львівському університеті на філософському факультеті, екстерном закінчив Чернівецький університет, захистив у Відні докторську дисертацію, отримав ступінь доктора філософських наук. За участь у пропаганді соціалістичних ідей йому не дозволили дістати посаду доцента Львівського університету.

Грунтовне знання історії й становища українського народу сформували в І. Франка чітку державницьку позицію й переконання в тому, що повний розквіт рідного шкільництва, української педагогіки, освіти й науки можливий тільки в умовах самостійної Української держави. Тому мету національного виховання української молоді І. Франко вбачав у всебічній підготовці її до здійснення найвищого ідеалу нації – осягнення власної державності, розбудови рідної духовної й матеріальної культури та участі у вселюдській культурі

Його погляди відображені у творах: “Мисль о еволюції в історії людськості”, “Чого вимагаємо?”, “Середні школи в Галичині у 1875-1883 рр.”, в яких засуджено соціальну й національну дискримінацію українців у галузі освіти з боку австрійських і польських можновладців, відкрив навчання від нагальних потреб українського народу, зашкарублість дидактичних методів, тілесні покарання учнів. Трагічну долю безпритульних сиріт відобразив в оповіданнях “Яндруси”, “До світла”, масову неписьменність – у статті “Народне шкільництво в Галичині”.

Боровся за українську національну школу демократичного характеру й гуманістичного спрямування, обстоював необхідність створення адекватних підручників високого наукового рівня, проіннятих українським національним духом. Великого значення надавав вивченню рідної мови й літератури, фольклору й етнографії, виховному значенню дитячої літератури.

У статтях "Наші народні школи і їх потреби", "Великі діяння пана Бобжинського", "Освіта народу Галичини", "Педагогічні невігласи" та ін. піддав гострій критиці недоліки тогочасної народної школи та реакційну політику австрійського уряду у галузі освіти. Вказував, що уряд боїться поширення знань серед народу і видає розпорядження, які всіляко обмежують доступ до гімназій дітей бідного населення.

Поєднання навчання з працею, широка освіта, використання найкращих надбань людства, всебічний розвиток мислення та інших психічних процесів дитини – такі завдання він ставив перед школою, навчанням і вихованням.

Ідеалом Франка була фізично розвинена людина, що любить працювати і працює на благо народу. Цей ідеал впливав з усвідомлення ним визначальної ролі праці в суспільному житті:

*"Лиш праця ржу зотре, що грудь з'їдає,
Чуття живе, неткнуте заховає,
Непросихаючу нору живить.
Лиш в праці мужа виробляється сила,
Лиш праця світ таким, як є створила,
Лиш в праці варто і для праці жить."*

Боровся за створення шкіл, пов'язаних з життям, з інтересами народу. У брошурі "Чого хоче галицька робітничка громада" розробив програму народної освіти і школи. Метою виховання визначив формування всебічно розвинутої особистості, яка готова до роботи розумової і фізичної. Характеризуючи мету і завдання виховання, І. Франко розвінчував курс уряду на підготовку вірнопідданих з вузьким кругозором громадян. Він висунув свій ідеал виховання – людини-"каменяра", будівника нового суспільства. Такій людині притаманні "внутрішній спокій, сила і ясність переконань, чиста совість і боротьба, вічна боротьба проти темноти, фальші і дармоїдства".

Мета освіти, на його думку, полягає у забезпеченні правильного розумового, морального виховання, провідним завданням виховання якого є формування свідомого українця, з притаманними йому патріотизмом, високою моральністю, вихованістю, господарністю, освіченістю, професіоналізмом, фізичною й естетичною досконалістю, витривалістю, підприємливістю й ініціативою. Вважав, що це можливе лише за умови, що навчання здійснюватиметься рідною мовою учнів, яка має величезне значення у вихованні любові до рідного слова, його краси і чарівної милозвучності. Важливим засобом такого виховання дітей має бути народна

творчість і художня література. Наполягав на свідомості навчання, протиставляючи їй зубрінню й муштрі.

У педагогічній спадщині І. Франка є багато матеріалів з історії педагогіки. Він зробив аналіз освітньої ролі братств в XVI-XVII ст. в Україні, зупинявся на діяльності Острозької академії, писав про історію Львівського університету, вивчав педагогічні ідеї І. Вишенського, Г. Сковороди, Т. Шевченка, О. Духновича та ін. Досліджував історію зарубіжної освіти і виховання, зокрема філантропічний напрямок у німецькій педагогіці.

І. Франко дав чимало цікавих порад щодо виховання дітей у сім'ї. На його думку, найважливішим є вплив батьків на дитину у ранньому віці. Потрібне тверде керівництво дітьми з боку батьків, формування їхніх моральних якостей і норм поведінки; батьки повинні розвивати в дітей прагнення до пізнання природи й життя. Особлива роль у сімейному вихованні належить матері. У статті "Жінка-мати" він зазначав, що мати безпосередньо відповідає перед суспільством за виховання дітей; вона має створити всі умови, щоб діти росли здоровими й здобули правильне моральне виховання. Проте не можна покладатися лише на матір, батьки-чоловіки теж повинні дбати про виховання дітей, між батьками й дітьми має бути взаєморозуміння.

Велику увагу Іван Франко приділяв проблемі вчителя. У своїх статтях і художніх творах показав тяжке становище галицьких учителів, зобразив як позитивні, так і негативні образи вчителів. Негативні образи вчителів показав у оповіданнях "Грицева шкільна наука", "Малий Мирон" та ін. Негативним образам протиставив позитивні в оповіданні "Борис Граб", п'єсі "Учитель" (Омелян Ткач) та ін. Крім художніх І. Франко написав низку статей, присвячених проблемі вчителя: "Спогади з моїх гімназійних років", "Історія моєї батьківщини" та ін.

Вважав, що той, хто хоче бути вчителем, не маючи покликання до педагогіки, лише завдає шкоди вихованню підростаючого покоління. Хороший учитель має завоювати довіру дітей, уникати шаблону й одноманітності в навчанні, розвивати в них самостійність думки і дії, прищеплювати кращі моральні якості, виховувати любов до праці та людей праці. Вчитель повинен мати не тільки теоретичну підготовку, а й володіти практичними навичками (столярне, токарне, швацьке ремесло), добре знати сільське господарство. Для вчителя, який самовіддано працює на ниві народної освіти, потрібно створювати сприятливі умови.

Виступав на захист народних учителів. Особливу шану виявляв до тих, хто любить дітей і готовий їм віддати своє серце, розумних і чесних, національно свідомих, майстрів педагогічної справи. "Учителем школа стоїть; коли учитель непотрібний, неприготований, несумлінний, то й школа ні до чого".

*... Усяким людям всякій дари:
Одному ясний сильний ум,
Що не знаходить в світі пари;
Другому рій крилатих дум,*

*Що, мов орли, летять за хмари,
Ще іншим руки золоті:
Що очі бачать, руки вдіють.
Який же дар дістали ті,
Що так дітей учити вміють?
Мені здається, в скарбі тім
Любві найбільш дісталось їм.*

Велику увагу приділяв І. Франко обдарованості вчителя. Вважав, що "бувають учителі з природженим педагогічним талантом, які вміють під час уроків жити спільним життям усього класу, забувати про себе, про свої власні турботи, радощі і тривоги. Кожен урок такого вчителя є розширенням розумового кругозору учня, задоволенням його природної допитливості, розбудженої попередніми успіхами, є насолодою, а не мукою".

Отож надзвичайно влучно охарактеризував значення діяльності й творчості Івана Франка Павло Тичина, зазначивши, що «...у важкі часи безправ'я і темряви він був для Західної України і університетом, і енциклопедією, і академією наук, і народним, не затвердженим ніякою монаршою ласкою міністром культури та освіти...»

Антонова О.Є.

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

РОЗДІЛ 1. ЖИТТЯ ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ І.Я. ФРАНКА

Дубасенюк О.А.,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки*

Іван Франко – «Академія в одній особі»

У 2016 році вітчизняна і світова спільнота відзначає визначну дату – 170 років з дня народження видатного українського поета, письменника, просвітителя Івана Франка. Сучасники називали Франка «Академією в одній особі». Його характеризували як енциклопедично освічену надзвичайно обдаровану людину. Сфера його інтересів була досить різноманітна: філософія, культурологія, історіософія, етнографія, фольклористика, природничі науки, твори європейських класиків та інші.

Ще в дитинстві І.Франко виявив потяг до пізнання, до науки. Батьки Івана Франка завжди підтримували потяг старшого сина до освіти і самоосвіти. На становлення його особистості справили народні традиції, балади, перекази рідного краю. Пізніше у своїх оповіданнях («Грицева шкільна наука», «Олівець», «У столярні») він описав окремі моменти з свого дитинства. Іван – один з усіх дітей у родині мав змогу закінчити Дрогобицьку гімназію і як кращий випускник далі продовжував навчання в університеті у м. Львові. Навчаючись у гімназії, І. Франко виявив феноменальні творчі здібності й обдарування: майже дослівно міг повторити інформацію, яка подавалася вчителями на заняттях, глибоко засвоював зміст прочитаних книжок. Він дуже любив книгу, багато читав. Знав напам'ять майже всього Козаря. І. Франко мав гострий і допитливий розум і не задовольнявся схоластичною гімназійною освітою. Він самостійно вивчав іноземні мови, ознайомився з творами видатних майстрів світової літератури (Гомер і Шекспір, Гете і Гейне, Пушкін і Шевченко). Велику увагу майбутній поет приділяє природничим наукам, історії, філософії, політекономії. У гімназії Франко починає писати власні твори. Перший його вірш був присвячений пам'яті батька, який помер у Великодню ніч і називався «Великдень». Самоосвіта завжди відіграла велику роль у житті І. Франка. Цьому також сприяла зібрана ним бібліотека, яка нараховувала близько 500 книжок українською та іншими європейськими мовами. Маючи прекрасні здібності, І. Франко доволі легко оволодів 14 мовами. Зокрема, досконало володіючи німецькою і польською мовами, Франко у віршовій формі написав кілька драматичних сцен на сюжети із всесвітньої історії, переклав українською мовою окремі твори античних і новітніх авторів. У 1874 р. його ранні вірші були надруковані на сторінках львівського студентського журналу «Друг».

У 1875 р. І. Франко у 20-ти річному віці вступає на філософський факультет Львівського університету. Вже в студентські роки починає працювати у журналі «Громадський друг», переіменованій пізніше у «Дзвін», «Молот». Він увійшов до складу редакції журналу «Друг». У 1876 році з'явилася перша збірка віршів Франка «Баляди і розкази». Наступного

року він почав друкувати оповідання з широко задуманого циклу «Борислав». Значний вплив на молодого Франка в університеті мав політичний емігрант з України М. Драгоманов, що жив у Женеві. Його листи закликали молодь до визвольної боротьби народу. Зустріч з М. Драгомановим змінило все його життя і наставила на шлях визвольної боротьби, що привело до ув'язнень і певних життєвих труднощів.

Не задовольняючись заняттями в університеті, Франко продовжує займатися систематичною самоосвітою. Увійшовши зі своїми однодумцями до «Академічного гуртка», він використав його орган «Діло» для активізації суспільного життя. Демократична молодь назвала себе тією «третьою силою», яка повинна була влити в життя елемент революційної пристрасті, запліднити ідеєю служіння народові. Гурток студентської молоді, очолений Франком, виходить поступово на широку дорогу визвольної боротьби. Гуртківці беруть участь у транспортуванні із за кордону до Росії нелегальної літератури, зв'язуються з російсько-українською політичною еміграцією у Відні, Женеві, Парижі, Цюріху.

Водночас І. Франко продовжує вивчати життя людей різних національностей, різних соціальних класів і прошарків, обходячи пішки найглухіші закутки Галичини. Наслідком глибокого вивчення соціального й економічного становища народу були твори Франка з життя трудящих (збірка «Борислав», у якій змальовано тяжке життя робітників-ріпників).

Іван Франко активно займається письменницькою діяльністю. У Львові впродовж 1881-1882 років виходив журнал «Світ». У ньому друкується його роман «Борислав сміється». Водночас письменник створює повість «Захар Беркут», яка отримала премію. Крім того він займається перекладацькою діяльністю: перекладає трагедію «Фауст» Гете, поему «Німеччина» Гейне, рецензує збірку «Хуторна поезія» П. Куліша, пише низку статей про Т. Шевченка. З 1883 р. Франко активно займається редакційною діяльністю: працює у львівському журналі «Зоря», входить до складу редакції газети «Діло». Франко часто буває у Станіславі, у нього зав'язуються дружні зв'язки з польською прогресивною молоддю. У домі Дзвонковських, де панували революційні настрої 1863 року, збирається гурток демократичної молоді. У гуртку зароджується ідея організації виробничої комуни, але їй так і не судилося здійснитись. У 1885-1886 роках І. Франко двічі побував у Києві. Налагоджувалися зв'язки з композитором М. Лисенком, поетом М. Старицьким та ін.

Попри тяжкі життєві випробування й участі у визвольній боротьбі за свободу України, І. Франко продовжує займатися самоосвітою й у 1893 році у Віденському університеті у 36 років захищає дисертацію «Варлаам і Йоасаф. Старохристиянський духовний роман» на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Він постійно доволі напружено і плідно працює. Того ж року створює соціально-психологічну драму «Украдене щастя». За допомогою дружини І. Франко впродовж 1894-1897 років видає журнал «Житє і слово», а потім організовує «Літературно-науковий вісник», котрий об'єднав навколо себе письменників, критиків, публіцистів з усієї України. У

1896 році виходить поетична збірка «Зів'яле листя», у 1897 – «Мій Ізмарagd». Наступного року відбулося святкування 25-річного ювілею літературної діяльності І. Франка. У 1900 році письменник створив поетичну збірку «Із днів журби», роман «Перехресні стежки». Революцію 1905 року І. Франко не тільки привітав величною поемою «Мойсей», він розгорнув нещадну боротьбу проти політичної реакції, яка піднімалась в Австро-Угорщині на підтримку російського самодержавства. У 1906 році Харківський університет присвоює Франкові науковий ступінь доктора російської словесності. І в цей же період виходить низка поетичних збірок: «Semper tiro», у 1911 році «Давнє і нове», у 1914 році – «Із літ моєї молодості».

На становлення особистості Франка значний вплив справило спілкування з видатними діячами того періоду, зокрема, письменником М. Коцюбинським, педагогом Х. Алчевською, М. Грушевським, композитором М. Лисенком та ін. Проте, за словами дослідниці І. Фаріон, Франко не був цілісною людиною. Він завжди шукав дорогу і знаходився у постійному пошуку.

Все своє життя, починаючи з гімназійних років, він збирав власну величизну бібліотеку, яку дуже любив. І в часи великої скрути не продав жодної книжки, а пізніше передав бібліотеку товариству Т. Шевченка.

Іван Франко, як творча особистість, постійно творив, відрізнявся особливою працелюбністю, був справжнім трудоголіком. Кожні 2 дні з під його пера виходили або вірш, або стаття. За своє життя він надрукував майже 6 тисяч творів. Його спадщина нараховує нині 50 томів, проте творчість І. Франка залишається ще недостатньо вивченою. Дослідниками його творчості висловлюються пропозиції щодо необхідності 100 томного видання праць знаменитого поета.

Іван Франко залишив нащадкам величезну творчу спадщину, яка потребує подальшого вивчення і ґрунтовного дослідження. Сучасники шанують пам'ять видатного українця. На честь прославленого поета у 1933 р. на його могилі було споруджено знаменитий пам'ятник з символічним образом каменяра, який розбиває скелю, прокладаючи шлях до нового життя. Ім'я Франка носять Львівський, Дрогобицький і Житомирський університети, Львівський оперний та Київський драматичний театри, бібліотеки, вулиці багатьох міст. У будинку, де жив письменник, створено музей. Твори Франка видавалися сотні разів і в Україні, і за кордоном.

Таким чином, Іван Франко по праву займає особливе місце в українській літературі. Він відомий за межами України не тільки як поет, письменник, драматург, але й літературознавець, фольклорист, історик, перекладач. Із щедрої Франкової криниці черпають творчу наснагу нові покоління письменників, живописців, композиторів. Олесь Гончар писав: «Які прекрасні сходи дає в наші дні те насіння, що його разом з іншими сів і наш Франко».

Список використаних джерел

1. Басе І.І., Каспрук А.А. Іван Франко : життєвий і творчий шлях. – К. : Наукова думка, 1983. – 455 с.

2. Денисюк І.О. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст. – Львів : Науково-видавниче товариство «Академічний Експрес», 1999. – 280 с.
3. Мойсей української літератури: матеріали, присвячені 150-річчю від дня народження видат. укр. письменника І.Я. Франка / Укл. та вступ. ст. В.Ф. Циганюка; Ред.; О.І. Кізян, М.Г. Спиця; Віниц. облдержадміністрації, упр. культури і туризму, Вінниця ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва. – Вінниця, 2006.– 56 с.
4. Тофтун М. Г. Франко І. Я. // Сучасний словник з етики. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім.І. Франка, 2014. – 416 с. – С. 372–373.

Вітвицька С.С.,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки*

Іван Франко: філософ, просвітител, громадський діяч

В історії української культури, літератури, педагогіки й національної освіти найяскравіше виділяється титанічна постать українського просвітителя, громадського діяча, філософа, педагога Івана Яковича Франка.

Світогляд І. Франка ґрунтувався на філософському реалізмі з визначенням матеріалістичного світу, чітко вираженими елементами діалектики [1, с. 156]. Основою всього сутнього він визнавав «матір – природу» в її багатоманітності й вічності; постійних змінах, де єдино сущим, вічним началом цих речей є матерія, тоді як свідомість, дух є вторинним, притаманним людині – вершині творення природи.

Характерними особливостями філософії творчої спадщини І. Франка, на думку В.С. Горського, є такі:

1. Екзистанційно – художнє бачення і відтворення світу.
2. Етико-антропологічне розуміння філософських проблем [2, с. 193].

У працях «Наука і взаємини з працюючим класом», «Поza межами можливого», «Що таке поступ», а також у поетичних творах «Бідний Генріх», «Іван Вишинський», «Мойсей», «Смерть ката» філософ і поет аналізує, віддзеркалює реально існуючі й потенційно можливі суперечності між особистістю і суспільством. Суспільним ідеалом для І. Франка виступає матеріальний добробут народу, економічна свобода без приниження і дискримінації.

Духовний ідеал суспільства – вільна нація як культурний організм, що здатний на засвоєння загальнолюдських культурних здобутків, подолання духовного відчуження від національно – культурних традицій, збереження національно-культурної самобутності.

Ґрунтовне знання історії та стану українського народу, поневоленого цісарською Австрією, викристалізували в І. Франка чітку державну позицію й тверде переконання в тому, що повний розквіт української культури, науки, освіти, педагогіки й рідного шкільництва можливий тільки в умовах самостійної незалежної української держави.

І. Франку належить понад 5-ти тисяч творів у різних галузях науки, літератури, педагогіки. Педагогічні погляди І. Франка викладені у понад 100 наукових і публіцистичних працях та художніх творах.

У філософських, економічних, політичних, історичних публікаціях І. Франка висвітлюється широке коло педагогічних проблем, зокрема, і щодо стану освіти на українських землях протягом XIX–XX століть, проблем національної освіти й виховання, українознавства; відродження й розвитку української культури; визначення мети, змісту й методів навчання та виховання; історії становлення освіти, школи, народної педагогіки.

Погляди І. Франка на тодішній стан освіти в Україні (Галичині) носили принциповий, реалістично критичний характер. Це яскраво висвітлено у його статтях «Мисль о еволюції в історії людськості», «Чого вимагаємо?», «Середні школи в Галичині в 1875–1883 рр.» та ін., в яких засуджується соціальна й національна дискредитація українців в галузі освіти з боку австрійських і польських можновладців, відрив навчання від потреб українського народу, зашкарублість змісту і дидактичних методів, тілесні покарання учнів.

У заснованому І. Франком разом з М. Павликом журналі «Громадський друг», збірниках журнального типу «Дзвін», «Молот», в серії книжок «Дрібна бібліотека», журналі «Світ», «Життя і слово», «Зоря» І.Я. Франко друкує свої філософські, поетичні, публіцистичні, художні твори, де глибоко аналізує проблеми українського народу й освіти, навчання, виховання.

Мету і завдання національного виховання Іван Франко визначав, виходячи із потреб служіння українському народові, нації, боротьби за вільну, незалежну, демократичну й самостійну Українську державу, дотримуючись мудрих заповітів народної педагогіки, необхідності утвердження освіченості й національної самостійності громади, неухильного дотримання в помислах і поведінці народних чеснот.

Довершено, досконалу людину підносить саме почуття відповідальності й громадського обов'язку перед нацією. Ставлячи перед кожним українським громадянином безумовну вимогу громадянського обов'язку.

Виховним ідеалом Великого Каменяра була людина – борець, каменярь нового суспільства у незалежній українській державі.

Провідними завданнями національного виховання І. Франко вважав формування особистості українця, основними властивостями якого є свідомий патріотизм, висока моральність, вихованість, господарність, освіченість, фізична й естетична досконалість, витривалість, підприємливість.

Виходячи з цього Іван Якович Франко у статті «Одвертий лист до галицької української молоді» закликав її розвивати в собі головні рушійні сили життєдіяльності людини (розум, почуття, волю), вчитися ними керувати в діяльності на благо народу. «Здобуйте знання, – пише він, – теоретичне й практичне, гартуйте свою волю, виробляйте себе на серйозних, свідомих і статечних мужів, повних любові до свого народу і здібних виявляти ту любов не потоками галасливих фраз, а невтомною тихою працею. Таких мужів потребує кожна нація й кожна історична доба [3, с. 409].

Досягнення цього можливе лише через реалізацію національного виховання у національній школі; пріоритетним завданням якої є виховання

на національному ґрунті, народній педагогіці, житті народу і його традиціях.

Виховання народу мусить вирости з традицій, – зазначав Іван Якович Франко, – з культурного стану народу, що корениться в характері, звичках народу, інакше це буде даремна трата часу і сил.

Перед школою стоїть величезна задача – відтворити з величезної етнічної маси українського народу суспільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя [3, с. 404].

Письменник, приділяє велику увагу сімейному вихованню, ролі матері, українській родині. Традиційну українську родину він розглядав як перший і найважливіший осередок патріотизму і національного єднання, місце прищеплення здорових норм і звичок поведінки; пошани до рідної мови, народних звичаїв і традицій.

Особливу увагу видатний вчений і педагог приділяє учителю. У статті "Наші народні школи і їх потреби (Реферат на вічі снятинським) він пише: «Учителем школа стоїть: коли він непотрібний, не приготовлений, несумлінний, то й школа ні до чого [4, с. 113].

З особливою теплотою він ставиться до учителів, які люблять дітей і готові віддати своє серце; розумних, чесних, національно свідомих, майстрів педагогічної справи. Образи таких вчителів І. Франко з теплотою змалював у цілій низці творів («Борис Граб», «Учитель», «Отець – гуморист» та ін.).

Поважний внесок Івана Франка у педагогічну науку, як історика педагогіки. У «Нарисі історії українсько-руської літератури» І. Франко виділив спеціальний розділ «Освіта», в якому на основі ґрунтовного літописного матеріалу висвітлив високий рівень освіти, науки, педагогіки й шкільництва в Київській Русі. Він присвятив багато уваги досягненням педагогічної культури Київської Русі, українського відродження (епохи ренесансу) у XVI – XVII ст., історії вітчизняного шкільництва в західній Україні XVIII – XIX століть, розвитку педагогіки зарубіжжя.

Велику увагу приділяв І. Франко проблемі змісту і методів навчання, системі організації та умовам навчання українців у Галичині.

У своєму рефераті «Наші народні школи і їх потреби» (1892) він писав: діти сидять по «кілька годин у такій задусі, в такім смороді, що не те, що вчитися, але й дихати там не можна.

«Педагогічні діяння» тодішніх вчителів, їх обмеженість, тупість і жорстокість письменник описав у своїх творах, зокрема: «Малий Мирон», «Микитичів дуб», «Яндруси», «Грицева шкільна наука», «Олівець», «Панські жарти» та ін. У цих творах він розповідає як темнота і забобони оплутали галицького трудівника, коли навіть обдаровані діти не можуть розвинути свої здібності.

Дуже велику увагу звертав І. Франко на вивчення української мови в народних школах. Він викривав реакційність поглядів «москвофілів» і боровся за викладання української літературної мови на загальнонародній основі, гостро критикував «народовців», які, вислужуючись перед австрійською владою, зовсім відмежовувалися від російської мови,

засмічуючи українську мову архаїзмами, діалектизмами і полонізмами, вносили плутанину в правопис, тощо.

Казенні навчальні плани та підручники, суворі інструкції шкільної влади сковували творчу ініціативу педагогів.

«Вони, – як підкреслював письменник, – зовсім виключали індивідуальну ініціативу вчителя». І. Франко стверджував, що в середніх школах «розкладені науки крайне не педагогічно». Він критикував навчальні плани гімназій, висловлюючи щодо них різкі критичні зауваження.

Протягом усього життя І. Франко залишався палким прихильником реформ змісту навчання у середній і вищій школі у напрямі зближення його до потреб життя.

Виходячи з принципу школа для життя, а не життя для школи письменник заявляв, що не можна нічим виправдати того, що в школах надається перевага грецькій і римській історії, а не вітчизняній. Таке явище не можна виправдати ані з педагогічних, ані з точно наукових, ані з практично громадських позицій. Стародавні мови потрібні тільки для тих, хто не може без них обійтись в процесі здобування вищої освіти, – стверджує І. Франко.

Перевантаженість шкільних програм давніми пам'ятками письменства, на думку І. Франка, приводила до недооцінки вивчення народної творчості. І. Франко з гордістю писав, про українську народну творчість: «Ані німці, ані поляки не мають такої багатой, високогуманної, живої і справді національної придатного для гімназійного викладання усної народної творчості, словесності, пісень і оповідань історичних, які змальовують тисячолітню минувшість нашого народу, його безчисленні невгоди, погляди і змагання». Він вимагав збільшення часу на викладання народної творчості в школі.

У статті «Великі діяння пана Бобжицького» він критикував за те, що українці не мають доступу до гімназій і вищих шкіл.

І. Франко висловлював чимало зауважень щодо тодішніх шкільних підручників. «Наші шкільні підручники, – зазначав він, – знов таки в значній мірі завдяки існуючому в Галичині режимові, переважно неоригінальні, засновані на застарілих педагогічних принципах, а деякі надто далекі від рівня сучасної науки» [4, с. 114]. Це в повній мірі стосується і методів навчання, механічної зубрячки.

І. Франко надавав великого значення матеріалістичним поглядам на світ. Тому велике місце в системі народної освіти він відводив природничим наукам. Людина має володіти такими рисами, як кмітливість, зібраність, винахідливість, добрий фізичний розвиток, розвинену природню красу. Всі ці якості мають бути пов'язані з добрим серцем. Під «добрим серцем» Франко розумів глибокий гуманізм, повагу і доброзичливе ставлення, повагу до людей праці. В повісті «Захар Беркут» Іван Франко наділяє дочку Тугара Вовка природньою красою, розумом, добрим серцем, здоров'ям, сміливістю, рішучістю. Він підкреслює, що ці якості були їй притаманні завдяки тому, що

дівчину з малих років навчали ручній праці, привчали «зносити всякі незгоди», переборювати труднощі.

Для того, щоб сприяти розумовому розвитку дітей, на думку І. Франка, потрібні твори, які «образують розум, облагороджують чувство, будять рівночасно ум і дух – становлять таким способом здоровий корм душі».

Для маленького читача І. Франко вимагав ідейної, здорової, наукової і виховної літератури.

Всі висловлювання великого письменника і мислителя про систему навчально-виховної роботи старої школи на західноєвропейських землях є важливим не тільки для практики цієї школи, для правильного розуміння того, що було в ній, вони дають нам можливість зробити певні висновки і про те, якими з точки зору І. Франка мають бути зміст і методи навчання та виховання дітей в школі нового суспільства.

«Людина, – писав І. Франко, – від віків прямує до однієї мети, до щастя. Щастя це здобуде аж тоді, коли наука і праця зіллються для неї в одне, коли всяка наука стане працею, корисною для суспільства, а вся праця буде виявом її розвиненої думки, розуму й науки» [9, с. 33].

В умовах відродження української нації, збереження і розвитку інтелектуальної спадщини народу твори І. Франка набувають все більшого значення для підвищення інтелектуальної культури суспільства в цілому і молоді зокрема, яка буде створювати майбутнє української держави.

Список використаних джерел

1. Васянович Г.П. Вибрані твори : в 5-ти т. – Т1. Філософія : Навчальний посібник. – Львів : Сполом, 2010. – 348 с.
2. Горський В.С. Історія української філософії : Курс лекцій / В.С. Горський. – К. : Наукова думка, 1997. – С. 193, 280.
3. Іван Франко. Одвертий лист до галицької української молодіжі // Зібрання творів у 50-ти т. – Т.45. – К., 1986. – С. 401–409.
4. Іван Франко. Наші народні школи і їх потреби. (Реферат на вічі снятинським) // Зібрання творів у 50-ти т. – Т. 46. – Кн. 2. – К. : Наукова думка, 1985.– С. 108–116.
5. Смаль В.З. Педагогічні ідеї І. Франка / В.З. Смаль. – К. : Рад. Школа, 1966. – 188 с.
6. Українська педагогіка в персоналіях : У 2 кн. – Кн. 1 : Навч. посіб. / За ред. О.В. Сухомлинського. – К. : Либідь, 2005. – С. 488–494.
7. Франко І. Збірка «Малий Мирон» / Іван Франко. – Львів, 1988. – С. 58–81.
8. Франко І. Панські жарти / Іван Франко. – Львів – Київ, 1922. – С. 26–29.
9. Франко І. Наука і її взаємини з працюючими класами / Іван Франко // Зібрання творів у 50-ти т. – Т. 45. – К., 1998. – С. 24–40.

Власенко О.М.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки*

Соціально-педагогічні погляди Івана Франка

Для повноцінного розуміння світогляду мислителя необхідно з належною повнотою вивчити умови його формування, не обмежуючись оцінкою обставин у рідному селі та розмовами односельців у батьковій кузні,

до яких прислухався малий Іван Франко. Для того потрібно врахувати широкий спектр суспільно-економічних, політичних, культурних, морально-етичних обставин, які формували майбутнього мислителя. До речі, на це неодноразово вказує сам І.Франко, який відзначав, що кожен із найбільших учених є, насамперед, продуктом виховання в дитинстві, з якого ще ніхто не вирвався. Адже повз увагу допитливого хлопчика не пройшли наслідки скасування кріпацтва, події, пов'язані з повстанням 1863 року, діяльність українських громад на Сході України та товариства «Просвіта», можливо, й народознавчі дослідження Павла Чубинського, які високо оцінював Михайло Драгоманов та ін.

Оригінальність світогляду Івана Франка закорінена в українській предковичній народній культурі і є відображенням подій, явищ, процесів його дитинства.

У 1878 р. І.Франко писав: «Наукою можна називати тільки пізнання законів і сил природи, які появляються всюди і як завгодно. Справжня наука не має спільного нічого з жодними надприродними силами, з жодними вродженими ідеями, з жодними внутрішніми світами, що керують зовнішнім світом. Вона має справу із світом зовнішнім, з природою, розуміючи ту природу якнайширше, тобто включаючи до неї все, що тільки підпадає під наше пізнання: також і люди з їх поступом, історією, релігіями, і всі ті незліченні світи, що заповнюють простір». Наведене визначення науки, його відповідне наповнення і конкретизація щодо окремих видів знання є фундаментальною засадою всієї багатогранної творчості Івана Франка, який розглядав науку як особливу цінність у поясненні всесвіту. Поза природою і поза наукою немає істини.

Івана Франка можна вважати прикладом для кожного українця. Цікавими для нас є його погляди на роль особистості кожного громадянина у процвітанні своєї країни. На думку І.Франка, людський ідеал треба вважати «головним двигачем» у сфері матеріальної продукції, тим, що «попихає людей до відкриттів, пошукувань, надсильної праці, служби, спілок». Головним у тому зв'язку є ідеал нічим не обмеженого життя й розвитку нації: «Все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або норовливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими «вселюдськими фразами» покрити своє духове відчуження від рідної нації» [4].

З позицій інтересів нації І.Франко розглядав роль особистості, громади, повіту, краю. Цій тематиці він присвятив низку праць, серед яких вирізняється «Народна програма». У ній вчений виклав своє бачення економічного і територіального устрою Української держави, в котрій кожен повинен «працювати, щадити, дбати про себе, але треба при тім дбати про загальне, про цілий народ, бо народ – ми всі; не має кривди загальному народові – не має кривди ніхто поєдиному. А дбати про загальне народу – значить займатися політикою, займатися справами громади, повіту, краю і держави, бо там

рішається про тягарі і користі загалу, отже, й кожного поодинокого чоловіка» [3].

Світогляд і педагогічні погляди І.Франка склалися крізь призму світобачення рідного народу, мудрості народної педагогіки і європейської глибокодумності, вітчизняних світочів розуму К. Ставровецького, Г. Сковороди, І. Вишенського, Т. Шевченка, П. Куліша, О. Потебні, М. Драгоманова. Він студював філософські праці античних та середньовічних філософів, цікавився публікаціями відомих українських педагогів Б. Грінченка, О. Духновича, С. Русової, був глибоко обізнаний із зарубіжною педагогічною літературою – книгами Я.А. Коменського, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, дослідженнями Й. Базедова, Г. Спенсера тощо.

Свої думки про середню й вищу освіту України І. Франко висловив у статті «Середні школи в Галичині». Зокрема, він бачить їх призначення у підготовці інтелігенції: з цих шкіл мають виходити ті, «що згодом стають духовним провідником народу». Тому ці школи заслуговують на значно більшу увагу, ніж їм приділяють. Він виступає проти однобічного класицизму, формалізму й схоластики, закликає перебудувати ці заклади до сучасних потреб, щоб вони «не були позорищем цілого образованого світу».

Питання школи завжди були важливими для І. Франка, провівши дослідження, він оцінює систему освіти наступним чином – одна середня школа в Галичині припадає переважно на дві сотні тисяч мешканців. У цьому відношенні Галичина стоїть на останньому місці між усіма країнами Європи. Для існуючої кількості учнів у Галичині потрібно було б щонайменше сорок середніх шкіл замість діючих тридцяти; існуючі гімназії переповнені; реальні школи в Галичині знаходяться в стані повної деградації тощо [3, с.240].

Письменник вважає масову неписьменність й темряву народу однією з причин його безправності та злиднів. Він високо підніс значення науки в житті людей: «Хоч в горі й тьмі розлучними словами, кленуть її людьці, вона проклять не чує і для добра їх раз у раз працює [2, с.173].

Великий письменник невпинно боровся за українську національну школу демократичного характеру й гуманістичного спрямування. Він обстоював необхідність створення найсучасніших шкільних підручників високого наукового рівня й педагогічного звучання, пройнятих українознавчим спрямуванням й українським національним духом. Особливо великого значення надав вивченню рідної мови й літератури, фольклору й етнографії. Велику увагу звертав на виховне значення дитячої літератури. «У статті «Жінка-мати» І.Франко надавав перевагу вивченню в дитячому читанні таким творам, які плекають розум, облагороджують почуття, будять рівночасно розум і дух, і становлять, таким чином, здоровий корм душі» [5].

Свої філософсько-педагогічні погляди І.Франко втілював у ряді казок, зокрема такі, як «Лис-Микита», «Лисиця-сповідниця», «Ведмідь», «Лисова пригода». У збірці казок «Коли ще звірі говорили» письменник засуджував

несправедливість, нечесність, підлабузництво та інші негативні риси людини.

І.Франко вважав, що довершену людину творчо підносить саме почуття відповідальності і громадського обов'язку перед нацією. Ставлячи перед кожним українським громадянином безумовну вимогу громадського обов'язку І.Франко закликає: «Кожний думай, що на тобі мільонів стан стоїть, що за долю мільонів мушиш дати ти отвіт» [4].

Велику увагу І.Франко приділяв власне національному вихованню, як осередку у формуванні свідомого патріотизму, високої моральності, вихованості, господарності, освіченості, професіоналізму. «Виховання народу мусить вирости з традицій – зазначав І.Франко, – з культурного стану того народу, мусить корінитися в характері, привичках, інакше і буде даремна трата часу і сили» [1].

Особлива увага письменника-патріота була звернена на молодь. У листі до галицької молоді І.Франко закликав: «Здобуйте знання, теоретичне й практичне, гартуйте свою волю, виробляйте себе на серйозних, свідомих і статечних мужів, повних любові до свого народу і здібних виявляти ту любов не потоками шумних фраз, а невтомною, тихою працею. Таких мужів потребує кожна нація і кожна історична доба, коли всій нашій Україні перший раз у її історичному житті всміхається хоч трохи повна громадянська й політична свобода» [4].

В той же час І.Франко розумів велике значення професії вчителя у справі народної освіти, глибоко оцінював виховний вплив учителя на підростаюче покоління. Він підкреслював, що «учителем школа стоїть: коли учитель невідповідний, підготовлений, несумлінний, то й школа ні до чого» [2, с.114].

Підсумовуючи вище сказане, можна з впевненістю сказати, що Іван Франко був і залишається «тим ковалем серця, що довгі літа лунав скалу безідейності, байдужості, був тим ідейним провідником, що вів наріз в обітовану країну народного щастя», до здійснення найвищого ідеалу нації – осягнення власної державності, оскільки національне виховання народу – це безупинне удосконалення нації.

Список використаних джерел

1. Возняк М. Нарис про світогляд І. Франка. – Львів: Вид.Львів ун-ту, 1955. – 194 с.
2. Франко І. Середні школи в Галичині. Зібр. творів у 50-ти т. – К., 1986. – Т.46.
3. Франко І. Наші народні школи і їх потреби. Зібр. творів у 50-ти т. – К., 1986. – Т.46. – Кн. 2.
4. Франко І. Одвертай лист до галицької української молоді // Збірка творів у 50 томах. К.: Наукова думка. – Т. 46
5. Франкова криниця: Вивчення творчості І.Франка в школі: Посібник для вчителя / За редакцією Л.М. Кіліченко. – К.: Рад.шк., 1991. – 288 с.

*Яковенко Л.І.,
вчитель-методист
ЖЕЛ №24, м. Житомир*

Вибрані сторінки перекладацької діяльності І.Я. Франка

І. Франко як перекладач не має в нашому письменстві рівних ані за потужністю і широтою охоплення явищ світової літератури, ані за глибиною мистецької ерудиції, ані за напругою творчої волі, спрямованої на граничне розширення духовних обріїв світової культури (М. Москаленко)

Кожен цивілізований народ утверджує свою гідність тим, що зберігає і достатньо поціновує заслуги всіх попередників, всіх, хто зробив певний внесок у його духовну культуру.

Для світового літературознавства Іван Франко – одна з найвидатніших особистостей в українській культурі, діяльність якої надзвичайно різноманітна: геніальний письменник, прозаїк, драматург, натхненний поет, публіцист, невтомний перекладач і видавець, літературний критик та історик літератури, неперевершений мовознавець, фольклорист, етнограф, політолог, соціолог. Тож цілком справедливо, що 2016 рік в Україні проголошено роком Івана Франка, про якого з великою гордістю згадують в мальовничому поліському місті Житомирі, адже провідний навчальний заклад міста (Державний державний університет) носить ім'я цієї енциклопедично освіченої постаті.

В рік 160 річниці від дня народження справжнього Митця є нагода знову звернутися до вибраних сторінок творчої біографії письменника, зокрема, його титанічної перекладацької діяльності.

Література кожного народу – це не тільки його власний здобуток: кращі твори національних літератур стають загальним надбанням і входять до скарбниці світової культури.

Унікальне явище у літературознавстві – це художній переклад. З одного боку, він має представляти чужоземну літературу, а з другого – перекладна література – це складова культури, це мистецтво, яке «потребує не лише знання мови, але й уміння відтворювати національний колорит, сукупність побутових особливостей, уклад життя, звичаї, пейзаж країни, воскресати народні повір'я та обряди» [12, с. 36]. Отже, художній переклад – складний процес, у якому відбиваються й історичний шлях народу, і його внесок у розвиток цивілізації, й творчі досягнення його кращих представників.

Один з найкращих майстрів української перекладацької школи ХІХ ст. – Іван Якович Франко, широта перекладацьких інтересів якого надзвичайно вражає, адже охоплює величезний діапазон світового письменства та усної народної творчості від давніх часів до початку ХХ ст.: кращі зразки індійського та арабського епосу, китайські народні пісні, героїчна творчість болгарського та сербського народів, староеврейський епос, старогрецька поезія – від епопей Гомера і до комедій Арістофана, «Пекло» і низка інших творів Данте Аліг'єрі, твори В. Шекспіра, М. де Сервантеса, Ж.-Б. Мольєра, Р. Бернса, Й. Гете, Ф. Шиллера, Г. Гейне, В. Гюго тощо. На думку академіка О. Білецького, «якби зібрати всі переклади Івана Франка (закінчені і

незакінчені), вийшла б колосальна антологія світової поезії, що починається зразками поетичної творчості народів стародавнього Сходу, продовжується античністю, поетами середньовіччя, поетами Англії, Німеччини, Франції, Італії, скандинавських країн, Угорщини, Румунії, слов'янських країн на чолі з Росією. Поряд з поетами була б широко представлена народна творчість різних народів, що особливо привертала увагу І. Франка. В антологію ввійшла б і художня проза різних часів та народів. Поряд з видатними письменниками в ній були б і другорядні, які мають не стільки естетичну, скільки історико-пізнавальну цінність. Це було б щось більше, ніж знаменитий в свій час збірник Гердера «Голоси народів», і не менше, ніж величезна робота в галузі поетичних перекладів Я. Врхліцького, відомого чеського поета XIX сторіччя» [1, с. 163]. Саме тому основоположником українського перекладознавства вважається Іван Франко.

Обсяг перекладацької діяльності митця величезний. Своїми перекладами та дослідженнями він охопив літератури майже всіх віків і народів, збагатив зображувальні засоби української літературної мови, підняв рівень перекладацького мистецтва.

За даними Інституту франкознавства Львівського національного університету імені Івана Франка, із 6000 творів спадщини Франка 1130 припадає на художні переклади, а це 3781 сторінка, що обіймає 7 томів із 50-ти: тт. 8-13 та 25. Обсяг вибірки з німецької мови як мови-джерела становить 1619 (43% від загального числа), 160 творів (14,2%) різних за жанром; 70 сторінок (1,9%) припадає на німецьку мову як цільову (45 творів (4%): 22 пісні та 22 поезії Т. Шевченка і один вірш М. Некрасова, присвячений Т. Шевченкові), тим часом як 1529 сторінок (40,4%) або 350 творів (31%) перекладено через мову-посередник, якою була німецька. Отже, німецькою мовою охоплено понад 85% сторінок і 49% назв усіх творів, що в абсолютному обчисленні становить, відповідно 3218 та 555» [4, с. 267].

Ще в 1929 р. академік О. Білецький у статті «Перекладна література на Україні» охарактеризував історію перекладацької діяльності в Україні. На його думку, починаючи з Котляревського і Гулака-Артемовського, в українській літературі встановилась традиція комедійного переосмислювання творів світової літератури, що нічого спільного не мало з художнім перекладом. В цій же статті вчений визначає місце і значення перекладача Івана Франка для української культури, наголошуючи на універсальній діяльності І. Франка, що створила нову епоху в перекладній літературі.

За словами літературознавця І. Журавської, «важко знайти хоч скільки-небудь визначне літературне явище, яке так або інакше не відбилосся б у творчості Франка, в його перекладах або переспівах, не висвітлювалося б у його статтях про зарубіжну літературу. Інтереси письменника охоплюють грецьку і римську літератури, біблійні легенди і санскритський епос, балади і пісні народів світу, староруську епіку і вавилонські гімни, середньовічний західноєвропейський фольклор, творчість Кальдерона і Шекспіра, Лессінга і Шіллера, Гете і Гейне, Пушкіна і Гоголя, Лермонтова і Некрасова, Шеллі і

Байрона, Готфріда Келлера і Альфонса Доде, австрійських новелістів тощо» [8, с. 17].

Ще за свого життя І. Франко став добре відомий далеко за межами України. Вчений і критик М. Драгоманов у передмові до збірки «В поті чола» писав: «...Франка почина вже визнавати і шанувати ширший світ, чужина...» [9, с. 401]. Багато друкуючись у польській, російській, чеській і німецькій пресі, письменник передусім ставав відомим серед слов'янських народів, а далі й серед інших народів світу, адже його геніальна творчість мала широкий діапазон творів.

Свою літературну діяльність І. Франко розпочав ще з часів навчання в Дрогобицькій гімназії, читаючи багато творів художньої літератури, а також перебуваючи в певному літературному оточенні (спілкування з учителями І. Верхратським, Ю. Турчинським та учнями І. Пасічинським та Д. Вінцковським, які друкувалися в пресі). Він переклав з античної літератури дві пісні «Одіссеї» Гомера, «Антигону» й «Електру» Софокла, декілька пісень «Нібелунгів», два акти драми Гуцкова «Уріель Акоста», з чеської – «Короледвірський рукопис». Викладач польської мови і поет Юлій Турчинський сприяв зацікавленню Франка польською літературою. Учитель математики та психології давав читати в оригіналі твори класиків німецької та французької літератур – Гете, Шиллера, Лессінга, Мольєра, Расіна та ін.

Гортаючи сторінки біографії перекладацької діяльності письменника, пригадуємо, що у 1877 році в журналі «Друг» І. Франко почав друкувати переклад роману «Що робити?» М. Чернишевського, сатиричні твори М. Салтикова-Щедріна та поезії Г. Гейне, а у 1878 р. разом із М. Павликом – брошури під назвою «Дрібна бібліотека». Одними з перших у перекладах Франка видано брошури німецького філософа Ернста Геккеля «Відки і як взялися люди на землі», англійського зоолога Т. Гекслі «Білковина» та бельгійського економіста і соціолога Е. Лавле «Власність ґрунтова та її історія» (1879), серед художніх творів – «Довбня» Е. Золя із своєю передмовою, «Каїн» Байрона та «Думи і пісні найзначніших європейських поетів», куди ввійшли поезії Гете, Шеллі, Т. Мура, Т. Гуда, Фрайліграта, Гервега, Гейне, Лермонтова та ін. (1879).

Інші ж сторінки нагадують про скрутні матеріальні обставини письменника, через які І. Франко змушений був у квітні 1881 року виїхати зі Львова у рідні Нагуєвичі, де інтенсивно займався перекладацькою діяльністю: перекладав «Мертві душі» М. Гоголя, низку поетичних творів Віктора Гюго, ряд сонетів Вільяма Шекспіра, «Німеччину» Г. Гейне, а також на німецьку мову деякі поезії Т. Шевченка та декілька українських народних пісень. Величезною працею 1881–1882 років був журнал «Світ», у якому І. Франко друкував переклади з Й. Гете, Н. Ленау, М. Некрасова («В селі», «Княгиня Трубецька» – з поеми «Русские женщины»), М. Помяловського («Вакула»). В цей же час завершив переклад «Фауста» і видав окремим виданням, переклав й видав окремо «Мертві душі, або Вандрівки Чичикова» М. Гоголя.

Наступний епізод біографії свідчить про працю в журналі «Зоря» (з вересня 1885 до кінця 1886 р.), на сторінках котрого І. Франко друкував переклади російських авторів: оповідання В. Короленка «Ліс шумить», «Поезії в прозі» І. Тургенєва, вірш М. Некрасова «На смерть Т. Шевченка», сатиру М. Салтикова-Щедріна «Премудрий в'юн». У збірці «З чужих зільників» (1885) – твори «Чотири дні» В. Гаршина, «Хворе серце» Ф. Достоевського.

Характерною рисою молодого Франка є звертання до перекладів і переспівів. Так, з О. Пушкіна здійснив переклад «Шотландської пісні» і «Русалки», з Олексія Толстого – «Нещасливої», з Й. Гете – «Пімсти за вбитого» (арабська дума), з Г. Гейне – «Лицар» у першій редакції – «Пролог» з «Ліричного інтермеццо». В цих перекладах простежується широкий діапазон перекладацької діяльності, прагнення збагатити українську літературу здобутками інших народів.

З численних архівних матеріалів, використаних українським дослідником О. Деєм, відомо, що літературознавець і перекладач І. Франко займався багатьма явищами світової літератури. Однак перед 35-річною людиною «з оригінальним і тематично багатим науковим доробком закрили двері до наукових і освітніх товариств німці в науковому відношенні галицькі пани професори та доктори» [5, с. 210]. І. Франко вирішив набути науковий ступень у Віденському університеті, розуміючи, що ні у Львівському, ні у Чернівецькому університетах йому не отримати нових знань в галузі філології та славістики. Слухаючи лекції відомих учених-славістів В. Ягича (про граматику слов'янських мов), Франтішека Пастрнка (про старослов'янську граматику), Альфреда Пшібрама (про палеографію) й виступаючи на славістичному семінарі з доповідями «Про повість «Варлаам і Йоасаф», у якій розкрив зв'язок цього старохристиянського твору, з індійськими легендами про життя Будди, та «Причинки до легенди про Магомета у слов'ян», Франко значно збагатив свої знання «про розвиток філологічної науки на слов'янських та сусідніх землях» [5, с. 212] та розширив коло знайомств з багатьма вченими: встановив зв'язки з російськими ученими М. Сперанським, О. Архангельським, Ф. Щербатським, з чеськими фольклористами А. Черним, Й. Карасеком, Ч. Зібртом, з югославським філологом Д. Джорджевичем, з німецьким фольклористом Ф. Краусом, чеським поетом Й. Махаром.

Заняття наукою не завадили художній і перекладацькій діяльності письменника. Зокрема, у журналі «Житє і слово», який видавався у складних матеріальних та побутових умовах, Франко друкує переклади трагедії Софокла «Едіп-цар» та багатьох поезій К. Гавлічека-Боровського, В. Гюго, ряду сербських народних пісень. В кінці 1893 р. письменник зайнявся перекладом драматичних творів «Війт Заламейський» Педро Кальдерона де ла Барки, «Віндзорські куми» В. Шекспіра.

Окремі сторінки творчості І. Франка 1890-х років стосуються розвитку української дитячої літератури, цінний внесок в яку зробив величний художник слова, запропонувавши переробку першої частини І тому роману

М. Сервантеса «Пригоди Дон-Кіхота», віршовану казку-пародію «Подорож на місяць», вільні переробки арабських казок «Абу-Касимові капці» (1895), «Коваль Бассім» (1900). Слід згадати й про велику увагу письменника до опрацювання фольклорних творів світової літератури: переклади, переспіви, вільні переробки (індійська легенда «Цар і аскет», присвячена російському індологу Ф. Щербатському), індійські та персидські мотиви і сюжети («Притча про життя», збірка «Мій Ізмарагд»). Геніальний майстер не лише перекладав або переспівував, а й коментував перекладене в примітках, посиланнях, поясненнях чи наукових коментарях, в які часто включав і свої поетичні переклади.

З досліджень багатьох науковців відомо, що з самого початку своєї діяльності перекладача І. Франко дає можливість українській громадськості познайомитися з політично актуальними творами. В 1878 р. у виданні «Дрібної бібліотеки» виходить збірка «Думи й пісні найзначніших європейських поетів», до якої ввійшли твори Гете, Гейне, Лермонтова, Шеллі, Фрейліграта та ін. Франко прагнув не лише ознайомити українського читача з кращими зразками світової літератури, а й подарувати народові доступні й близькі йому твори, що в правдивих художніх образах, реалістичних картинах життя розкривали безправний, поневолений стан трудящих усього світу.

Варто пригадати, що з 1898 по 1906 роки творча діяльність І. Франка була пов'язана з журналом «Літературно-науковий вісник», у якому митець знайомив українських читачів з творчістю письменників світу, художніми надбаннями європейських літератур. Тільки протягом перших п'яти років видання «Літературно-наукового вісника» Франко вмістив на його сторінках 100 літературно-критичних статей, оглядів та рецензій, серед яких вагомі праці «З секретів поетичної творчості», нариси «Сучасні польські поети», «Конрад Фердинанд Мейер, його життя і твори», «Нова чеська література і її розвій» тощо. Будучи редактором відділу літератури і критики в журналі, письменник надрукував переклади творів А. Доде, А. Франса, Марка Твена, Г. Ібсена, А. Міцкевича, а також переклади маловідомих австралійських новелістів Дж. Гріна, А. Девіса, Дж. Пойнтона та ін.

Перше десятиріччя нового століття, як і попередні часи, відзначається не менш напруженою перекладацькою роботою Франка: переклад французького твору Ке де Сент-Емура «Анна Русинка, королева Франції і графиня Валюа» (1909), переклад «Флорентійських ночей» Г. Гейне (1909), «Старохристиянські легенди» (1910), «Вавілонські гімни й молитви» (1911), «Алькай і Сапфо» (1913), переклад поезій арабських казок «Тисяча й одна ніч» (1912). В 1911 році у перекладі Франка вийшла книжечка О. Герцена «Спомини з еміграції» (уривки з книги «Былое и думы» з передмовою перекладача).

Паралельно з роботою над своєю збіркою «Із літ моєї молодості», датованою 1914 роком, І. Франко перекладав твори А. Міцкевича. З кінця лютого до кінця квітня 1914 р. переклав усі драматичні твори, писані віршами, О. Пушкіна, додавши до кожного пояснення, написав вступну

статтю про життя і творчість російського поета, переклавши до цієї статті чимало пушкінських поезій. Водночас займався і перекладами давньої епічної поезії народів світу – староанглійських, старошотландських, староісландських та старонорвезьких балад, народних пісень та романсів західноєвропейських народів, зразків епічної китайської і тюркської поезії (з тюркської переклав вірші кримського хана Газі-Гірея). В цей же час (1914 р.) перекладав твори Т. Шевченка на німецьку мову, задумав написати нову розвідку «Женщина-мати в поемах Шевченка».

Не завадило б окремо зупинитися на перекладах І. Франком відомих та маловідомих творів світової літератури, адже у кожній літературі митець знаходить близьких до народу і його інтересів письменників. Наприклад, у польській літературі звертає увагу на позитивну роль Марії Конопницької і раннього Яна Каспровича, твори яких відобразили тяжке життя польського селянства. Серед чеських письменників виокремлює Яна Неруду, Ярослава Врхліцького, близьких до народу і його національно-визвольної боротьби.

Ще будучи гімназистом, І. Франко зацікавився індійською літературою, про що й написав в оповіданні «Гірчичне зерно», а, ставши студентом Львівського університету, 1875 року робить першу спробу перекласти один із епізодів першої книги «Махабхарати» – «Смерть Гидимба». Правда, цей переклад не був надрукований. Як засвідчує літературознавець І. Журавська, він зберігається у відділі рукописів Інституту літератури ім. Шевченка (фонд І. Франка, № 224).

Крім «Махабхарати» Франкові припали до душі епічні поеми невеликого розміру – пурани, що виникли майже одночасно з «Махабхаратою» та «Рамаяною». З багатьох пуран І. Франка привабила легенда «Цар Випашчит у пеклі», переклад якої був зроблений частково за англійськими, частково за німецькими перекладами і надрукований у додатку до журналу «Житє і слово» у 1897 р.

Франкові належать і переклади уривків зі стародавньої пам'ятки буддійської літератури – збірника бесід і повчань «Сутта-ніпата», написаного не санскритом, а народною мовою – палі. На основі старовинної індійської притчі І. Франко створив і свою оригінальну поему «Цар і аскет», використавши німецький переклад Фрідріха Рюккерта епізоду з «Маркандеї-пурани».

У статті «Іван Франко і індійська література» академік О. Білецький звертає увагу на те, що Франка приваблювала не екзотика індійської літератури, а те, що захоплювало людей у всі часи, що могло бути цікавим і близьким для тогочасного українського читача.

Про інтерес І. Франка до народів Близького і Середнього Сходу свідчать його лектура, численні листи і, головне, твори на східну тематику, а в його першій, неопублікованій, збірці були вміщені поряд з іншими «Газелі», тобто твори запозиченої із східних джерел форми. Пізніше він напише драматичний етюд «Мість яничара», який зберігся, а у 1876 р. – твір «Мість за убитого. Арабська дума (з Й. В. Гете)».

У 1912–1913 рр. І. Франком було перекладено більше ста віршованих уривків для другого українського видання збірки арабських казок «Тисяча і одна ніч». Ці переклади суттєво підвищили художню цінність твору, порівняно з першим виданням. На жаль, сам перекладач опублікував у 1912 році в журналі «Неділя» лише 25 віршів, решта з'явилися у самій збірці казок, не завжди навіть з його іменем. Вміщуючи частину перекладів у «Неділі», І. Франко написав і невеликий вступ, в якому продемонстрував гарні знання арабських казок та історій їх поширення у Європі. Відома й низка тюркських віршів кримського хана Газі-Гірея у перекладі великого майстра. І хоча зроблені вони на основі німецьких перекладів, їх роль велика, адже вперше український читач отримав можливість познайомитися з пам'ятками літератури Сходу.

Особливе місце у перекладацькій діяльності І. Франка займає антична література. Ще у Дрогобицькій гімназії майбутній перекладач вивчав античну історію і культуру, організовану за німецьким зразком, отримав ґрунтовні знання старогрецької, латинської, німецької мов, захопився творами Гомера, Софокла, Таціта. Навчаючись на філософському факультеті Львівського університету, під керівництвом професора Л. Цвіклінського написав латиною реферат «Лукіан і його епоха» (1877). Вражає величезний перекладацький доробок Франка: Гомерівські гімни, анонімний твір «Війна жаб з мишами», поезія Гесіода, трагедії Софокла «Едіп-цар», «Едіп у Колоні», фрагменти комедії Арістофана «Хмари» і «Жаби». На серйозну увагу заслуговує й підготовлена І. Франком унікальна антологія античної лірики (понад 40 авторів), більшість творів яких не перекладалася до нього слов'янськими мовами, особливо російською і українською. З римської поезії перекладено Лукреція, Вергілія, Горація, Овідія.

Надзвичайно цікавили І. Франка біблійні мотиви. Окрім наукових статей («Сучасні дослідження над Святим Письмом», «Апокриф о Адамі», «Апокрифічне Євангеліє псевдоМатвія і його сліди в українському письменстві» та ін.), часто звертався до цієї тематики у своїх художніх творах («Смерть Каїна», збірник «Мій Ізмарагд», поема «Мойсей», цикл віршів «З книги пророка Єремії»), переклав ряд праць французького богослова і публіциста, професора Паризького університету Моріса Верна.

Мало кому відомо про переклад І. Франком гімнів з великого зібрання релігійних текстів «Рігведа», одного із найдавніших зразків релігійної поезії у світовій літературі. Правда, їх не так вже і багато: усього 5 уривків (14 строф).

Захоплювала перекладача й поезія слов'янських народів, що відбивала їх народно-визвольну боротьбу, тому серед перекладів – кілька народних болгарських пісень під назвою «Із болгарських пісень народних» (1888 р.), які він узяв із збірки національного героя Болгарії – письменника і публіциста Любена Каравелова «Народни пьсни», т. I (Русса, 1886). Ліричні твори, які Франко обрав для перекладу, відображають національно-визвольну боротьбу болгар проти турецького засилля, про що він і написав у передмові до збірки: «Ось деякі пісні про старих болгарських хайдутів, вибрані і перекладені мною із збірника відомого болгарського письменника й борця за

народну свободу Любена Каравелова» [3, с. 308]. Відповідно змісту пісень перекладач дає їм свої заголовки, навіть зберігає певні болгарські слова, пояснивши їх під текстом. В архіві І. Франка збереглися перекладені, але не надруковані за життя твори Л. Каравелова. Є припущення, що перекладав Франко й болгарські легенди й казки.

За словами болгарського дослідника Петко Атанасова, «важко визначити, коли саме український письменник почав цікавитися Болгарією. Можна тільки припустити, що це було на початку 80-х років XIX ст., коли в зв'язку з вшануванням Кирила і Мефодія в Римі, Франко написав статтю «Католицький панславизм» [3, с. 302].

Як зазначає історик української філософії професор В. Горський, «художні твори І. Франка, перекладені на болгарську мову, своїм спрямуванням не лише відповідали потребам передових верств болгарського суспільства, але й віддзеркалювали провідні ідеї у творчості українського революціонера-демократа» [6, с. 144].

Відомо, що Франко перекладав на українську мову дві повісті вагомого угорського романіста Мора Йокаї – «Новий поміщик», в якій відображено боротьбу угорського народу проти режиму, і «Золота людина», тема якої – епоха реформ в Угорщині.

У спадщині І. Франка майже п'ята частина – твори, писані польською мовою: прозові, віршовані, драматичні твори, наукові праці, літературознавчі та публіцистичні статті. І це не випадково, адже програма мови і літератури в тогочасних галицьких гімназіях (в одній з яких навчався майбутній геній) вміщала окремі тексти польських письменників. Тому знайомство з сучасною літературою, багатством її мовних і стилістичних норм мало великий вплив на твори польською мовою.

Увагу Франка привертала поезія Яна Каспровича, адже «вперше польська громадськість повірила в можливість поезії, яка мала б народний характер і високу мистецьку вартість» [14, с. 98].

За словами доцента Я. Ривкіса, «у своїх дослідженнях польської літератури, зокрема літератури XIX ст., І. Франко головну увагу звертає на те, як у цій літературі народжується новий герой, як польські письменники другої половини XIX ст. зуміли відобразити життя народу» [14, с. 92].

Як дослідник, перекладач і видавець польської літератури, І. Франко найбільше працював «у колі романтизму». В літературно-критичному аспекті це виявилось в його глибоких польських та українських статтях про А. Міцкевича, Ю. Словацького, Ю.-Б. Залеського, С. Гоцинського та ін.

Пригадаймо, ще гімназистом Франко читав твори багатьох польських поетів, але найбільше захоплювався творчістю Ю. Словацького. За дослідженнями літературознавців, «знаменитий вірш І. Франка «Вічний революціонер» має схожість із віршем Ю. Словацького «Відповідь на псалми майбутнього С. Правдзєцькому» [13, с. 50].

І. Франко – автор дослідження походження найдавнішої пам'ятки – пісні-оберега польського війська «Богородиця». У 1909 р. він переклав замітку на українську мову, зауваживши, що вона стала предметом бурхливої

полемики і «своєю чергою сплodiла широко мотивовану теорію д-ра Василя Щурата про не польське, а білоруське, чи властивіше церковнослов'янське походження тої найстаршої польської пісні» [7, с. 278].

Ще в юнацькі роки І. Франко вивчав чеську літературу, а його перший переклад з чеської – «Краледворський рукопис» – датується 1873 роком. Протягом своєї перекладацької діяльності український митець не раз звертався до творів чеських письменників К. Гавлічека-Боровського, Ярослава Врхліцького, Яна Неруди, Сватоплука Чеха, Ю. Заєра, Й. Махара, переклав довгий вірш «Козак» словацького автора Само Халупки, цікавився і словацьким народним фольклором. Протягом усього життя Івана Франка захоплювали й літературні пам'ятки Київської Русі. Зважаючи на тодішній стан філологічної науки, праці українського письменника «спонукали дослідників до дальшого вивчення пам'яток («Повість временних літ», «Слово о полку Ігоревім») та їх ширшого порівняння не тільки в слов'янському, але й у германському та романському світах» [7, с. 278].

Філософський роман «Варлаам та Йоасаф», написаний приблизно в VI ст. до н. е. невідомо якою мовою, зацікавив Франка настільки, що письменник присвятив йому магістерську працю «Про Варлаама і Йоасафа та притчу про єдинорога» та докторську дисертацію, подану до захисту у Віденський університет – «Повість про Варлаама і Йоасафа. Старохристиянський духовний роман і його літературна історія». Спираючись на численні праці німецьких, англійських, французьких, російських дослідників, І. Франко ґрунтовно проаналізував повчальний роман та його непересічну популярність у різних країнах, підкреслив його духовний вплив на представників різних народів від століття до століття.

Вивчаючи ще з юнацьких років літератури багатьох народів, Франко виявив значний інтерес до російської літератури, особливо до творів російської класики. Працюючи над перекладами поезій О. Пушкіна, М. Лермонтова, М. Некрасова, творів М. Гоголя, О. Герцена, Г. Успенського, М. Чернишевського, М. Салтикова-Щедріна, М. Помяловського та ін. письменників, він виступав передусім пропагандистом літератури, кращих її здобутків. Більшість перекладів було опубліковано ще за життя І. Франка, але автографів перекладів збереглося дуже мало. Серед них деякі автографи та авторизовані копії перекладів Пушкіна, Лермонтова, Некрасова.

Слід зазначити, що І. Франка цікавили не тільки художні твори зарубіжних письменників, але й постаті їх авторів. Саме тому в його творчості з'являються студії про окремих художників слова з перекладами їхніх творів. Прикладом можуть бути розвідки про О. Пушкіна з численними перекладами, здійсненими уже в останні роки життя і за дуже короткий час, «Алкей і Сапфо», «Публій Овідій Назон в Томіді» та ін. Значну кількість наукових перекладних праць, рецензій написав він про творчість Е. Золя, А. Міцкевича, Ю. Словацького, М. Конопницької, С. Гоцинського, Я. Каспровича, Г. Ібсена та багатьох інших письменників. В основному автографи цих праць, надрукованих ним самим, не збереглися.

Значною частиною велетенської літературної, перекладацької й наукової спадщини І. Франка є його доробок німецькою мовою: публіцистичні і художні твори, літературознавчі, фольклористичні, етнографічні й автобіографічні праці, переклади творів українських і російських авторів, української усної народної творчості – всього понад 130 творів, над якими письменник працював з 1876 до 1915 р. Несподіваним такий факт назвати неможна, адже в Галичині, яка входила до Австро-Угорської імперії, державною мовою була німецька. Саме тому Франкові довелося нею оволодіти.

До речі, І. Франко допомагав з німецьким перекладом «Історії України-Руси» визначному українському історику М. Грушевському.

Науковець Б. Бендзар повідомляє: «В сільській школі він навчився читати і писати по-німецьки, а так звана Дрогобицька нормальна школа ченців-василіян з німецькою мовою викладання дала йому досить ґрунтовні знання. В дрогибицькій же гімназії І. Франко завдання з німецької мови виконував навіть у віршованій формі – за порадою вчителя Роберта Рішки створив по-німецьки віршований фрагмент драми «Ромул і Рем» (ця перша літературна спроба письменника, на жаль, не збереглася), – а посилене читання німецької класики в оригіналі незабаром дало йому змогу перекладати твори Гете і Гейне на українську мову» [7, с. 263–264].

Поетична спадщина Г. Гейне припала до душі Франкові ще в старших класах Дрогобицької гімназії, та й пізніше він «завжди високо цінив великого німецького поета – і як художника слова, і як борця за високі ідеали людства» [3, с. 293].

Дослідниками визначено, що в архіві рукописів Франка збереглася ціла низка його перекладів з «Книги пісень» під назвою «Ліричне інтермеццо». Із 65 пісень циклу І. Франко встиг перекласти тільки 25, але й вони не публікувалися до самої смерті поета, за винятком одного «Пролога», який було вміщено ще в першу збірку поезій – «Балади і розповіді», видану у 1876 р.

Перекладачу І. Франкові належать і поетичні твори Ф. Шиллера, здійснені для збірки поезій до 155 річниці від дня народження німецького поета.

Найбільш ґрунтовна перекладацька праця Франка – трагедія «Фауст» Гете, яка в українську літературу увійшла через 60 років після створення. Початком роботи над перекладом «Фауста» прийнято вважати 1870-ті роки: у 1875 р. в журналі «Друг» з'являються уривки з твору. Тільки у 1881 р. Франко закінчує перекладати першу частину та додає докладні коментарі до твору, а у 1882 р. переклад виходить у світ. Загалом, працювати над «Фаустом» Франко почав у досить юному віці, а закінчив роботу – у зрілому.

Досконале знання німецької мови стало для І. Франка перепусткою до виступів на сторінках німецькомовної преси, а публікації в австрійській та німецькій періодиці – важливою ланкою у діяльності українського митця як письменника, перекладача, публіциста, вченого. Науковець Б. Бендзар

стверджує, що виступав Франко у 19 австрійських і німецьких газетах і журналах, найпрогресивніших періодичних виданнях, зокрема в «Die Zeit».

Окрема частина діяльності літератора Франка – його переклади творів російських та українських письменників на німецьку мову. Переклади з Шевченка, яких вчені налічують 20 (в тому числі «Кавказ», «Заповіт», «Єретик», «Сон», «Марія»), мають вагомий вплив на виховання у німецькомовного читача поваги до українського народу. Український майстер слова ставив собі за мету представити Т. Шевченка зарубіжному світові як видатного поета-гуманіста, сенс життя якого – дружба і братерське єднання народів.

Спадщина І. Франка німецькою мовою дає можливість вітчизняним і зарубіжним вченим та дослідникам ширше з'ясувати світоглядні позиції митця, систему образних асоціацій, викликаних реаліями історичного життя українців, роль письменника як одного з найактивніших учасників українсько-австро-німецького культурного і літературного процесу.

Намагаючись якомога ширше подати англійську народну творчість, Франко вибирає твори різного характеру і змісту: тема вірного і невірного кохання («Мертвий коханець», «Зрадливий сер Джон», «Смерть і кохання»), ліричні балади («Король Лір і його дочки»), напівжартівливі балади («Сповідь королеви Елеонори»), злочинницькі історії («Лондонський розбійник»).

Крім англійських і шотландських балад Франкові-перекладачу належить і збірка староісландських балад, близьких до народних вірувань і легенд («Сестра сестру топить», «Пісня про Рібальда»).

Як зазначає І. Журавська, «балади різних народів несуть на собі відбиток своєрідності кожного народу, його вірувань та уявлень. І балади, перекладені Франком, яскраво свідчать про це. Шотландські балади, наприклад, не схожі ні змістом, ні думками, ні своїми художніми особливостями з англійськими. Норвезькі відрізняються від ісландських. Всі разом вони помітно відрізняються від східних і південних балад» [8, с. 54].

Слід наголосити, що І. Франко самостійно опанував англійську та французьку мови, досить часто їх використовував в перекладацькій діяльності. Вважається, що перекладів з англійської у митця не так вже й багато, але доробок все ж таки значний.

Окрему сторінку в перекладацькій і дослідницькій діяльності І. Франка займають англійські поети Персі Біші Шеллі та Джордж Гордон Байрон, до творчості яких письменник неодноразово звертався.

Протягом багатьох років І. Франко займався перекладом поеми П. Шеллі «Королева Маб», частина з якої була відкинута і виправлена 1914 р., перекладом уривків з поеми «Визволений Прометей». Цікаво, що і творчість, і особистість Шеллі були близькими Франку саме відданістю своєму ідеалові.

Цінував І. Франко і Дж. Г. Байрона, який палко відгукувався на явища навколишнього життя. Суттєвими працями українського письменника стали переклади «Новогрецької пісні» з поеми «Дон-Жуан» та переклад трагедії

«Каїн», а докладний аналіз творчого доробку Байрона викладено у статті «Лорд Байрон» (1894).

Неможливо обійти увагою сторінки діяльності І. Франка, що стосуються творів В. Шекспіра, які митець розпочав перекладати з 1879 р. і до яких звертався впродовж усього життя: повністю переклав трагікомедію «Венецький купець», уривки з драматичних творів «Король лір», «Буря», першим в Україні зацікавився лірикою Шекспіра, переклавши низку сонетів.

Чільне місце у перекладацькій діяльності І. Франка посідає і французька література. Хоча український митець не володів в достатній мірі французькою мовою, він вже на ранньому етапі перекладацької роботи популяризує літературу через російську мову. Професор В. Матвіїшин зауважує: «...оповідання Е. Золя «Повінь», перекладене з російського тексту з журналу «Вестник Европы» (1875, кн. 8) і опубліковане І. Франком в альманасі «Дністрянка» 1876 р., було першим твором автора двадцятитомної епопеї «Ругон-Маккари», що з'явилося в Україні українською мовою» [11, с. 6]. І вже до кінця своєї творчої діяльності Франко був під великим враженням від творів Е. Золя, перекладаючи їх з російської на польську мову.

Серед майстрів французької літератури увагу перекладача І. Франка привернула і постать В. Гюго, його поетичні твори (відомо про переклад 10 віршів зі збірки Гюго «Бичування»), переклад уривків драми «Горквемада».

І вітчизняні, і зарубіжні франкознавці доходять висновку, що своїми перекладами І. Франко намагався не тільки впливати на розвиток української духовної культури, а й заявляти про своє рідне письменство. Численними перекладацькими працями і критичними виступами митець наближав українську літературу до світового рівня, робив усе для того, щоб дати українському народові знання, необхідні для його самоутвердження.

Отже, інтенсивно і невтомно працював Франко. Його перекладацькі інтереси охоплювали сотні творів літератури і фольклору різних народів світу, письменників різних країн і епох. Тому й не дивно, що страшна звістка про смерть письменника облетіла багато країн. У книзі О. Дея знаходимо: «За неповними бібліографічними даними, некрологи про І. Франка з'явилися в понад 30 австрійських та німецьких, в 12-ти російських, у 8-и українських, 8-и чеських та словацьких, трьох болгарських, трьох угорських газетах та журналах. Сумну звістку про смерть письменника вмістила білоруська газета «Номан», хорватська «Hrvatska» та ін. Загалом на його смерть відгукнулася преса понад 50 держав» [5, с. 339].

Як зазначає В. Матвіїшин, «упродовж цілого свідомого життя – від гімназії й до останніх днів свого життєвого шляху – І. Франко невтомно перекладав художні, наукові, публіцистичні твори з різних мов, чітко усвідомлюючи їх велике соціально-політичне та духовне значення у збагаченні культури рідного народу» [10, с. 9].

Діяльність унікального Майстра І. Франка – літературний подвиг, адже «він боровся завзято з усіма перешкодами, ішов сміливо і прямо вперед, не гнув спину перед посадовцями, не гнав за корисними посадами, не шукав протекцій. Він власною працею здобував собі те місце, яке йому само по собі

належало. І це місце пророка й генія не міг зайняти ніхто інший, бо платити за нього треба було своїм життям. Таку ціну могла витримати лише одна людина – Іван Франко» [13, с. 78].

Таким чином, в плеяді видатних діячів світового рівня другої половини XIX – початку XX століття І. Франку по праву належить одне з почесних місць. Грані його таланту безмежні. За словами академіка О. Білецького, він був «феноменальною людиною, до якої важко підібрати аналогічну фігуру в інших літературах світу» [2, с. 30].

Перекладаючи чи досліджуючи творчість того чи іншого письменника, Франко діяв як просвітител, що жадав донести до свого народу нову наукову думку чи нову коштовну перлину світової літератури, а перекладацька робота, за словами І. Франка, «з'єднує древність з сучасністю, веде до взаєморозуміння народів усіх країн і робить їх дружбу ще тіснішою» [3, с. 309].

У 1898 р., підводячи підсумки своєї 25-річної творчої діяльності, Великий Митець зауважив: «Тільки те, що здобудемо своєю працею, те буде справді наше надбання; і тільки те, що з чужого культурного добра присвоїмо собі також власною працею, стане нашим добром. От тим-то я старався присвоїти нашому народові культурні здобутки інших народів і знайомити інших з його життям» [15, с. 309].

Таким чином, саме І. Франко у другій половині XIX – поч. XX ст. найбільше прислужився справі збагачення рідного письменства кращими зразками світової літератури, заклавши підвалини української теорії та практики перекладу.

Літературознавець і славіст Д. Чижевський зауважував: «Перекладну літературу не можемо обминути мовчанкою. Вона дала надзвичайно багато для розвитку літератури оригінальної: мова, стиль, композиція, зміст останньої діставали численні продуктивні спонуки від перекладної літератури. Цей вплив був значний навіть у сфері народної поезії...» [16, с. 50].

Ще одна сторінка творчої біографії письменника, що заслуговує на увагу, – це спогади про І. Франка – людину і особистість.

Так, історик української літератури М. Мочульський, який наприкінці 90-х років XIX століття був студентом Львівського університету, згадує: «Він був красномовцем. Правда, він говорив спокійно, без патосу, без жестикуляції, але слова пили з його уст заокруглені, образові, зокрашені іронією; пили і пили, ворушили серце, переконували залізною логікою розум...» [9, с. 396].

Зі спогадів письменника і громадського діяча Марка Черемшини, тодішнього студента I курсу Віденського університету, дізнаємося: «...Кожне його речення викликувало або бурю потакувань, або бурю гніву проти подвижників східногалицького пекла, яке Франко майстерно розкривав... Спитаєте, може, яке враження зробив на мене Франко? – Великого астрального тіла, що гріє всю Україну, а світить далеко ще даліше...» [9, с. 397–398].

Український письменник Василь Стефаник у 1931 р., «відповідаючи на питання, за що ми маємо любити й шанувати Івана Франка, дав лаконічну й точну відповідь: «За його універсалізм, за його божеську працьовитість і за його велику, скаляну гідність людську, якої він мусив боронити перед своїми тодішніми земляками» [13, с. 81].

Отже, Іван Якович Франко – унікальна і феноменальна постать, що уособлює цілу епоху української культури; один з найвидатніших письменників слов'янських народів, людина універсальної обдарованості, титанічної працьовитості, незламної стійкості.

Протягом своєї невсипущої творчої праці І. Франко поповнив культуру українського народу близько 4500 творами найрізноманітніших жанрів. На жаль, велика кількість перекладів, здійснених в останні роки життя, залишилась в архіві письменника.

Список використаних джерел

1. Білецький О.І. Збір. праць. У 5 т. – Т.2 / О.І. Білецький. – К.: Наук. думка, 1985. – С. 163.
2. Білецький О.І. Українська література серед інших літератур світу / О.І. Білецький // Збір. праць: У 5 т. – К., 1965. – Т. 2. – С. 30.
3. Вінок Івану Франкові / Упоряд. А.А. Каспрук. – К.: Рад. письменник. – 1957.
4. Возняк М. Поезії Шевченка в німецьких перекладах Франка / М. Возняк // 3 життя і творчості Івана Франка. – К.: Вид-во Академії наук УРСР, 1985.
5. Дей О. Іван Франко. Життя і діяльність / О. Дей. – К.: Дніпро, 1981.
6. Іван Франко і світова культура: Матеріали міжнар. симпоз. ЮНЕСКО (Львів, 11-15 верес. 1986 р.): У 3 кн. / Упоряд. Б.З. Якимович; Редкол.: І.І. Лукінов, М.В. Брик, Г.Д. Вервес та ін. – К.: Наук. думка, 1990. – Кн. 1. – С. 144.
7. Іван Франко – майстер слова і дослідник літератури. – К.: Наук. думка, 1981.
8. Журавська І.Ю. Іван Франко і зарубіжні літератури / І.Ю. Журавська. – Київ, 1961.
9. Кирилук Є. Вічний революціонер. Життя і творчість Івана Франка / Є. Кирилук. – К. – Дніпро. – 1966.
10. Матвіїшин В.Г. Зарубіжна література в перекладах українських письменників XIX-XX століття / В.Г. Матвіїшин // Зарубіжна література в школах України. – 2004. – № 3. – С. 2-10.
11. Матвіїшин В.Г. Світова література у перекладацькій та творчій діяльності Івана Франка / В.Г. Матвіїшин // Зарубіжна література в школах України. – 2006. – № 5. – С. 2-9.
12. Митринська Г. Українські перекладачі XX століття / Г. Митринська // Всесвітня література в сучасній школі. – 2016, – № 6. – С. 36-40.
13. Панасенко Т. Іван Франко / Т. Панасенко. – Харків: Фоліо, 2013.
14. Ривкіс Я. Іван Франко – дослідник російської та зарубіжних літератур / Я.Ривкіс // Наукові записки Житомир. держ. пед. ін-ту ім. І. Франка. – Т. 10. – Житомир, 1959.
15. Франко І. [Промова на 25-літньому ювілеї] // Франко І. Твори: У 50 т.-К., 1981. – Т. 31. – С. 309.
16. Чижевський Д. Історія української літератури. Від початків до доби реалізму / Д. Чижевський. – Тернопіль, 1994.

*Жмаченко М.А.,
вчитель-методист
ЗОШ №13, м.Коростень*

Пісня і праця – великі дві сили! Їм я до скону бажаю служити...

Іван Франко народився серед мальовничої підкарпатської природи 27 серпня 1856 року в родині коваля села Нагуєвичі Дрогобицького повіту на нинішній Львівщині. Батько його був неабияким майстром, відомим не тільки в рідному селі, а й на всю округу, тому до його кузні звідусіль сходились із самого ранку селяни. Кузня пашіла не тільки вогнем, а й розмовами на різні теми. Незасіяна нива Іванкової душі, наче спрагла земля, всотувала в себе благодатні краплини народної думки. Саме там, за словами самого Каменяра, «на далеку мандрівку життя» він узяв вогонь невсипущої праці, вогонь честі і правди, який не раз допомагав йому вистояти у життєвих бурях. Мати малого Йвася за повсякденною домашньою роботою співала різних народних пісень. А їх вона знала безліч... Довгими зимовими вечорами пісні, мов павутинки, обсновували кожен куточок їхньої оселі. Тому й залишились Івану Яковичу у спадок від матері любов до української пісні, душевність і теплота. Пізніше про своє дитинство письменник напише в оповіданнях «У кузні», «Малий Мирон», «Під оборогом».

Навчався Іван Франко спочатку в школі села Ясениця Сільна, потім у нормальній (так тоді називалась) школі при монастирі, згодом у Дрогобицькій гімназії. Дуже важко було обдарованому селянському хлопцеві здобувати освіту. А коли в дев'ять років утратив батька, свого найближчого порадики, то й зовсім стало сутужно. Добиратися до школи було далеко та й матеріальна скрута змушувала перебиратися на квартиру до далекої родички на околиці Дрогобича. Проте й там йому часто доводилось спати не на м'якій постелі, а в трунах, які виготовлялися в її майстерні. Цей відрізок життя знайде місце в оповіданнях «Грицева шкільна наука», «Олівець», «У столярні» та ін.. Та попри всі негаразди гімназист Франко славився в Дрогобичах як один із кращих. Саме в цей час він виявив феноменальні здібності: міг повторити товаришам майже слово в слово всю лекцію викладача, передати глибокий зміст прочитаної книжки. Слід зазначити, що вже в тому віці він читав культурологічні, історіософські праці, європейських класиків, популярні книжки на природничі теми, зібравши власну бібліотеку майже із 500 книг, написаних різними європейськими мовами. А після знайомства з творами Т.Шевченка, М.Шашкевича гімназист, захоплений красою і багатством української мови, починає записувати зразки усної народної творчості, а згодом починає проби пера на літературній ниві. Написав у віршовій формі кілька драматичних сцен на сюжети з всесвітньої історії, досконало володіючи німецькою та польською мовами; здійснив переклад українською окремі твори античних і новітніх авторів; надрукував свої ранні вірші у студентському журналі «Друг», а восени 1875 року, ставши студентом філософського університету, увійшов до складу його редакції. Студентські роки І.Франка відзначаються активною громадянською діяльністю, що привела до неодноразових арештів. Та це не

зломило творчого духу письменника: за цей період він був учасником заснування літературного альманаху «Дністрянка» (1876), журналів «Громадський друг» (1878) та «Світ» (1881); публікує першу збірку віршів «Баляди і розкази», два збірники журнального типу – «Дзвін» і «Молот», калька гостро полемічних статей, серію книжок «Дрібна бібліотека» (1878-1880), роман «Борислав сміється», пише поетичний цикл «Думи пролетарія» та інші твори. Так мало-помалу Франко з головою занурюється у «невсипущу працю», часу на відпочинок стає все менше і менше, зате звеселяють душу материнські пісні.

Щипанська Марія,

студентка 31 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Життя та педагогічна діяльність І.Я. Франка

*«Добру науку приймай, хоч її від простого чуєш;
злої ж на ум не бери, хоч би й святий говорив»*

Іван Франко

Іван Якович Франко – видатний український письменник, учений, перекладач, філософ, громадський і політичний діяч, педагог, аналітик стану шкільної та університетської освіти свого часу, автор праць з теорії та історії літератури, економіки, мовознавства. Його творчість, пронизана глибоким патріотизмом, відіграла значну роль у становленні української нації.

Протягом тривалого часу ціла низка науковців і педагогів, зокрема І. Бас, І. Крип'якевич, Л. Кіліченко, В. Смаль, О. Луцишин, Б. Червак, М. Стельмахович, М. Олесюк, приділяють велику увагу дослідженню життєвого шляху, творчої та педагогічної спадщини письменника [1, с. 147].

Мета статті – висвітлити основні відомості з біографії Івана Яковича Франка, розглянути найвідоміші праці мислителя, обґрунтувати важливість його внеску у розвиток світової педагогіки.

Іван Франко народився 27 серпня 1856 року в селі Нагуєвичі Львівської області. Батько, Яків Франко, працював ковалем. Спочатку майбутній письменник навчався у сільській школі в Нагуєвичах, трохи пізніше у сусідньому селі Ясениця-Сільна, а в 1864 році перейшов навчатись у Дрогобицьку "нормальна школу".

Коли хлопчику було 9 років у сім'ї сталося горе – помер батько. Незабаром мати, Марія Кульчицька, вийшла заміж вдруге. Її обранцем став Григорій Гаврилик, котрий був молодший від Марії на шість років. Незважаючи на різницю у віці, Григорій проявив себе як турботливий батько та всіляко піклувався про добробут дітей.

Після смерті матері у 1872 році І. Франко залишився круглим сиротою. Проте, всупереч життєвим труднощам, він продовжив навчання у Дрогобицькій державній гімназії імені Франца Йосифа I, яку в 1875 році закінчив на відмінно. Із захопленням читає в оригіналі Гете, Лессінга, Шиллера, Расіна, Корнеля. Улюбленою книгою був «Кобзар» Тараса

Шевченка, захоплення яким вплинуло на формування світогляду. Поступово й сам береться за літературну діяльність.

Восени 1875 року вступив на філологічне відділення Львівського університету. Саме в студентські роки відбулося самовизначення письменника як українського діяча прогресивного соціалістичного напрямку [3].

І. Франко підтримував дружні стосунки з Остапом Терлецьким та Михайлом Павликом, разом із останнім заснував часопис «Громадський друг», який після конфіскації виходив під назвами «Дзвін» і «Молот».

У 1877 році через листування з Михайлом Драгомановим був заарештований за підозрою в організації таємного соціалістичного товариство і засуджений на 6 тижнів ув'язнення.

Незважаючи на відносну короткотривалість покарання, дана подія негативно вплинула як на професійну діяльність, так і на особисте життя митця. Йому заборонили працювати викладачем, що звело нанівець сенс подальшого навчання в університеті. Крім цього батько нареченої Івана Франка, священник Михайло Рошкевич, виступив категорично проти їх одруження.

На цьому переслідування не закінчились. У березні 1880 під час подорожі до Коломийського повіту Івана Франка заарештовують за підозрою у соціалістичній агітації. Три місяці він провів за ґратами, очікуючи вироку. Емоції від пережитого лягли в основу повісті «На дні».

В 1886 році Іван Якович одружився з письменницею і громадською діячкою Ольгою Хоружинською. У їхньому шлюбі народилося четверо дітей: сини Андрій, Тарас, Петро та донька Анна.

17 серпня 1889 році митець знову потрапив до в'язниці. Цього разу його намагалися звинуватити у шпигунстві. Через три місяці І. Франка звільнили за відсутністю доказів. Враження про ці події знайшли свого відображення у поетичній збірці «Тюремні сонети».

У квітні 1908 року письменник захворів. Прогресуюча хвороба призвела до паралічу обох рук. Лікування в Хорватії допомагало ненадовго. Однак, попри хворобу, він не припиняв писемну та перекладацьку діяльність.

В 1915 році стан його здоров'я значно погіршився. 9 березня 1916 року, передчуваючи свою смерть, І. Франко написав заповіт, в якому попросив передати Науковому товариству імені Тараса Шевченка всі свої рукописні твори разом із власною бібліотекою.

28 травня 1916 року Іван Якович Франко помер у Львові. 31 травня відбулось кількатисячне урочисте прощання на Личаківському цвинтарі.

Педагогічні напрацювання І. Франка спрямовані на дослідження ефективності функціонування початкової (народної), середньої та вищої освіти на території тогочасної Галичини.

Блискуче використавши статистичний матеріал, він довів мізерність кількості народних шкіл в Галичині проти кількості населення. У статті «Наші народні школи і їх потреби» мислитель критикує такі навчальні заклади і зазначає, що вони дають несправжні, тобто поверхневі, знання,

перетворюючи учня в машину для запам'ятовування. На його думку, справжнє завдання школи полягає у забезпеченні дітей всебічними знаннями про навколишній світ.

Думки щодо взаємопов'язаності навчання і праці І. Франко висловив у праці «Чого хоче галицька робітнича громада?». Автор пояснює вимоги робітничого руху у справах освіти переліком положень і, як підсумок, характеризує свій власний освітній ідеал, а саме – широка, всебічна, звільнена від усіляких забобонів, глибоко народна, національна за формою і одночасно загальнолюдська гуманна школа [2, с. 139].

Слід зазначити, що І. Франко ставив собі за мету пошук шляхів удосконалення систем середньої та вищої освіти, при цьому неодноразово наголошуючи про необхідність їх реформування і про вирішальну роль учителя у даному процесі. У своїх статтях і працях він звертає увагу громадськості на такі проблеми як: 1) авторитарність системи виховання («Великі діяння пана Бобжинського»); 2) існування обмежень прийому до гімназій дітей селян і робітників; підвищення платні за навчання в середніх школах («Справа Гауча на російсько-галицькій основі», «Педагогічні невігласи»); 3) небажання уряду поширення знань серед народних мас («Освіта народу в Галичині») та ін.

Отже, Іван Якович Франко – це неймовірно талановита людина зі складною долею і сильним характером, котра залишила по собі не тільки численну літературну, а й педагогічну спадщину. Він є уособленням національної гордості українського народу.

Список використаних джерел

1. Кравченко І. Іван Франко: життя, діяльність та педагогічні погляди / І. Кравченко // Наукові Записки. Серія “Педагогічні науки”. – 2014. – № 60. – С. 147–152.
2. Левківський М.В. Історія педагогіки: Навчальний посібник / М.В. Левківський. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – С. 138–140.
3. Жарких Н.И. Энциклопедия жизни и творчества Ивана Франко [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.i-franko.name/ru/Biography.html>

*Маркиш Антоніна, Чудовська Катерина,
студентки 31 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Життєвий шлях І. Я. Франка

Лиш боротись – значить жить.

Іван Франко

Серед культурно-громадських і політичних діячів слов'янства останньої чверті ХІХ століття Івані Франкові належить одне з найпочесніших місць. Значення його в розвиткові громадської думки на Україні виходить далеко за її межі. Провідною ідеєю його життя була ідея дружби народів у визвольній боротьбі проти світу рабства, капіталістичної експлуатації й дискримінації трудящих.

Мета статті – висвітлення фактів із життя видатного українського письменника та діяча Івана Яковича Франка.

Іван Якович Франко народився 27 серпня 1856р. в селі Нагуєвичі Дрогобицького повіту у Східній Галичині, поблизу Борислава (тепер Львівська область), в родині сільського коваля Якова Франка і Марії Кульчицької. Найперше привчали до праці, поваги до людей у цій родині [1]. Прекрасна природа Прикарпаття різким контрастом була із тяжким життям простих людей. Батька, Якова Франка, селяни дуже поважали. У його кузні часто збиралися мешканці навколишніх сіл – і тоді можна було почути розмови про злиденне життя, важку працю, експлуатацію та несправедливість. Дорослі на маленького хлопчика Івана, який сидів тихенько у кутку та прислухався уважно до розмов старших, не звертали уваги. Картини праці в кузні, сумні розповіді, образ вогню батьківського горна назавжди закарбувалися в пам'яті Івана Франка.

«На дні моїх споминів, – згадував пізніше Франко, – і досі горить той маленький, але міцний огонь... Се огонь у кузні мого батька. І мені здається, що запас його я взяв дитиною в свою душу на далеку мандрівку життя. І що він не погас і досі» [5].

Велика мрія неписьменних батьків – дати освіту своїй дитині. Вчився Іван у сільській школі, спочатку в Нагуєвичах, а потім у Ясениці-Сільній, у Губичах; з 1864 по 1867 рік – у Дрогобицькій «нормальній школі» отців василіян, а далі у Дрогобицькій державній гімназії імені Франца Йосифа I, яку закінчив 1875р.

Яків Іванович помер, коли І. Франкові було близько одинадцяти років. Сиротами залишилися четверо дітей. Через деякий час прийшов у сім'ю вітчим, який був порядною людиною і гарним хазяїном. Він добре ставився до хлопчика і дав йому змогу продовжувати навчання.

1867 року Іван Франко вступає у Дрогобицьку гімназію, у якій викладання велося польською мовою. Перший рік просидів хлопчик на останній – «ослячій лавці», проте наприкінці навчального року виявилось, що він – найкращий учень.

Невдовзі у І. Франка померла мати (1872 року). І після її смерті вітчим І. Франка, одружившись вдруге, не змінив свого ставлення до пасинка і допомагав йому продовжувати навчання [1].

Улюбленою книгою Франка був «Кобзар» Т. Шевченка. В гімназії Франко познайомився з літературою польською, німецькою, французькою, з латинською класиками. Іван Верхратський, який був класним керівником Івана Франка, давав йому читати книги М. Драгоманова, П. Куліша, Т. Шевченка та твори інших українських письменників, організував у гімназії літературний гурток, до якого входили 12 учнів, у тому числі І. Франко.

26 липня 1875 року І. Франко закінчує Дрогобицьку гімназію. І восени 1875 року вступає на філософський факультет Львівського університету.

Перші літературні твори – вірш «Народна пісня» (1874) і повість «Петрії і Довбушки» (1875) були надруковані в студентському часописі «Друг».

Активна громадсько-політична й видавнича діяльність та листування з Михайлом Драгомановим спричинили арешт письменника за звинуваченням у належності до таємного соціалістичного товариства, у тюрмі провів більше вісім місяців. Цей арешт, пізніше суд, брудна холодна камера підірвали здоров'я письменника, але не зломали його духу.

Вийшовши на волю, Франко разом з М. Павлика розпочав організацію нового журналу – «Громадський друг», у якому друкує свої вірші «Товаришам із тюрми», нарис «Патріотичні пориви», початок повісті «Воа constrictor». Коли ж поліція конфіскувала журнал (після другого номера), назву журналу було змінено на «Дзвін». Тут Франко друкує свій знаменитий програмний вірш «Каменярі» та оповідання «Моя стріча з Олексою». Четвертий – останній номер журналу вийшов під назвою «Молот». У ньому закінчив І. Франко друкування повісті «Воа constrictor» та сатиричний вірш «Дума про Наума Безумовича». Того ж року він починає випускати українською мовою брошури «Дрібної бібліотеки» – видання, поширювані силами університетської молоді. Налагодилися зв'язки з львівськими друкарями, Франко входить до складу «Робітничого комітету», стає одним із співробітників і редакторів польської робітничої газети «Праця», веде активну пропагандистську роботу в гуртках, які єднали робітників різних національностей – українців, угорців, поляків, німців, євреїв.

Взимку 1880 р. Франко, не отримавши обіцяної підтримки від «Київської громади», поїхав на село до свого приятеля Геніка, де почав працю над першим у європейській літературі романом з робітничого життя «Борислав сміється». В березні того ж року він був удруге заарештований – за підозрою у причетності до селянських заворушень, які відбулися напередодні поблизу Коломиї. Він пробув за ґратами три місяці й був висланий до Нагуєвичів у супроводі поліції.

У 1885–1886 рр. Франко відвідує Київ, знайомиться з представниками української інтелігенції – Миколою Лисенком, Іваном Нечуєм-Левицьким, Михайлом Старицьким, Павлом Житецьким, зустрічається з Олександром Кониським, Володимиром Антоновичем. Він планує заснувати видання часопису «Братство», який би об'єднав творчі сили обох частин української землі. Але, на жаль, ідея ця не реалізувалася.

У Києві Франко познайомився з Ольгою Хорунжинською і у травні 1886 року взяв з нею шлюб у Павлівській церкві Колегії Павла Галагана. Ольга Хорунжинська закінчила Харківський інститут шляхетних дівиць, отримала диплом учителя, володіла англійською, німецькою і французькою мовами, чудово грала на фортепіано. Ця освічена жінка була вірною дружиною йому, народила трьох синів (Андрій, Тарас, Петро) і доньку (Анна). У 1887 р. Франко створює поетичну збірку «З вершин і низин», яку присвятив своїй дружині – О. Хорунжинській. Після одруження він уже не міг жити у злиднях, як раніше. Треба було подбати про більш-менш зручну квартиру для родини, про сталий заробіток.

1888 року Франко деякий час працював у часописі «Правда». Видав один номер журналу «Товариш». Після невдалих спроб заснувати власний

український часопис був змушений вдатися до співпраці з польською пресою, яка давала хоч невеликий, зате стабільний прибуток: був довголітнім співробітником польськомовної газети *Kurjer Lwowski* (протягом 1887–1897 років; цей період Франко назве пізніше «наймами у сусідів»), дописував до *Przyjaciela Ludu*, австрійської *Die Zeit*.

1889 р. Франко був заарештований утретє на два з половиною місяці, цим він був позбавлений можливості впливати на результати вересневих виборів до сейму. У 1890 році він один із засновників Русько-Української радикальної партії, яка прагнула домогтися корінних реформ для поліпшення економічного, політичного і правового становища робітників [2, с. 13]. Органом партії став журнал «Народ», а для селян – «Хлібороб». Знайомиться з М. Коцюбинським, Лесею Українкою, у Відні зустрічається з М. Драгомановим.

1891 р. закінчує Чернівецький університет. У Відні 1893-го він захищає дисертацію «Варлаам і Йоасаф, давньохристиянський духовний роман та його літературна історія», яку не зміг захистити у Львівському університеті через перешкоджання влади. Одержавши вчений ступінь доктора філософії, Франко сподівався посісти кафедру української літератури у Львівському університеті, але не отримав цю посаду, бо професори не хотіли, щоб він розповідав свої погляди студентам.

Впродовж 1894–1897 років Іван Франко разом з дружиною видає журнал «Житє і слово», а потім засновує «Літературно-науковий вісник», котрий згуртував навколо себе письменників, публіцистів, критиків з усієї України.

У 1896р. було створено поетичну збірку «Зів'яле листя», у 1897р. – «Мій Измарагд». Наступного 1898 року відбулося святкування 25-річного ювілею літературної діяльності І. Франка.

1905 р. Франка обрано членом Чеського наукового товариства, 1906 р. Харківський університет возвів його у степінь доктора російської словесності, а 1916-го – Російська академія наук присудила йому премію за працю «Студії над українською народною піснею». У 1907 р. редакція «Літературно-наукового вісника» переїхала до Києва, і Франко лишився без роботи. У 1908 р. він захворів на нервову хворобу – контрактуру рук і пальців. Лікування у Ловрані (на Адріатиці) і в Одесі давало тільки тимчасове полегшення. Свої праці він диктував синові Андрієві, а сам міг писати тільки за допомогою спеціального пристрою.

У 1913 р. українська громадськість Львова відзначила 40-річчя творчої діяльності Франка, а наступного року вийшов ювілейний збірник «Привіт Іванові Франкові» [4], серед авторів якого була Леся Українка, Тимофій Бордуляк, Микола Сумцов, Лесь Мартович, Володимир Короленко, Уляна Кравченко, Максим Горький, вчені Олександр Шахматов, Ватрослав Ягич, Петко Тодоров, Альфред Єн-Сен, Бодуен де Куртене, Василь Щурат, Михайло Возняк.

Тяжкими були останні роки життя письменника. Світова війна завдала лиха мільйонам людей, зруйнувала і Галичину, і Наддніпрянщину. Війна розкидала і родину Франка: синів забрали до цісарського війська, дочка

опинилася в Києві – по другий бік фронту, дружина лежала в лікарні з нервовою хворобою. Франко часто залишався сам, хворий і самотній. До фізичних страждань додавалися ще й моральні, адже після окупації Львова російською армією переслідувалися суворо будь-які вияви українського національного життя. У 1915 році здоров'я письменника сильно погіршилось, але він продовжував працювати. Весною 1916 року хворий письменник переїхав до свого будинку у Львові. Тут він склав заповіт 9 березня 1916 року, в якому всю свою рукописну спадщину і бібліотеку просив передати Науковому Товариству імені Т.Г. Шевченка. 28 травня 1916 року Іван Якович Франко помер.

31 травня 1916 року труна з тілом Франка була тимчасово поставлена в орендованому склепі. Лише через десять років, 1926 року, останки Франка були перенесені у могилу на Личаківському кладовищі. У 1933 р. на могилі письменника було споруджено знаменитий пам'ятник з символічним образом робітника-каменяра, який розбиває скелю, прокладаючи шлях до нового життя.

Іван Якович Франко – український письменник, поет, публіцист, перекладач, учений, громадський і політичний діяч, доктор філософії (1893) та почесний доктор Харківського університету (1906). Він був визначною постаттю для українського народу, підтримував свою Батьківщину та захищав її самобутність. Франку належать понад п'ять тисяч творів у різних галузях літератури й науки. Письменник володів чотирнадцятьма мовами: українською, польською, німецькою, грецькою, латинською, старослов'янською, чеською, російською, французькою, англійською, угорською, італійською тощо. Його твори перекладені багатьма мовами світу [3, с. 328].

Список використаних джерел

1. Більчук М. Українські та зарубіжні письменники: розповіді про життя і творчість / М.Більчук. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. – 239 с.
2. Велет духу – Іван Франко // Персона. – 2009. – № 2. – С. 13.
3. Кононенко П. Іван Франко / П. Кононенко // Українська література у портретах і довідках : давня література XIX ст. – К. : Либідь, 2000. – С. 324–328.
4. Полек В. Апостол полум'яного патріотизму : [про зв'язок І. Франка з чес. культ. громадськістю] // Західний кур'єр. – 1995.
5. Франко І.Я. Каменярі : поезії, оповідання для середнього шкільного віку / І.Я. Франко, В.І. Лопата. – Київ : Веселка, 1979. – 119 с.

Горпинич Софія,

студентка 33 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Іван Якович Франко – знакова постать вітчизняної та світової історії й культури

«...Франко – наш найкращий провідник, наш учитель, ясне сонце на українському небі...».

В. Стефанік

27 серпня 1856 року в селі Нагуєвічі, Дрогобицького повіту в Галичині у сім'ї відомого на всю округу коваля народився рудоволосий, ясноокий хлопчик. Ясьо (так звала мати сина). Ріс розумною дитиною. У нього виникало безліч запитань, з якими він звертався до дорослих. А ті не завжди могли задовольнити допитливість хлопчика, а здебільшого відповідали: «Виростеш – про все дізнаєшся сам». Родина Франків жила, як на ті часи, в достатках. Ріс хлопчик роботящим, товариським. Він залюбки допомагав батькам по господарству, любив і розумів підгірську природу.

Мати Івася, ласкава й співуча, надзвичайно любила українську пісню. Так з голосу матері хлопчик запам'ятав багато народних пісень.

Великою мрією батьків було дати освіту своїй дитині. У шість років віддають Івася до школи в сусіднє село, звідки була родом мати, оскільки тамтешню школу вважали краще, ніж у Нагуєвічах. Потім перейшов І. Франко до так званої «нормальної» школи при монастирі в Дрогобичі, а відповідно – до Дрогобицької гімназії.

Вчився хлопчик легко, оскільки від природи був здібним, мав надзвичайну пам'ять. З допомогою дядька по матері, як пише І. Франко в автобіографічному лісті, за десять днів він навчився читати українською мовою. *«... Шевченка ... я вивчив майже всього напам'ять (а пам'ять у мене була така, що лекцію з історії, якій вчитель цілу годину говорив, я міг опісля продиктувати товаришам майже слово в слово!)»*, – згадує письменник роки навчання. А до того був дуже і дуже працьовитий.

Івась рано залишився сиротою. Коли йому було дев'ять років, помер батько. У сім'ю прийшов вітчим, бідний наймит з сусіднього села. Працьовитий, добрий чоловік, він доклав усіх зусиль, щоб хлопець здобув освіту. У шістнадцять років І. Франко втратив матір, вітчим одружився вдруге.

Із спогадів його сучасників постає середній на зріст худорлявий юнак з рудуватою кучерявою чуприною, високим чолом, ясними очима, з рішучим виразом обличчя, з привабливою, захоплюючою манерою вести розмови. Серед ровесників вірізнявся ще й тим, що все вмів робити надзвичайно швидко: швидко писав, читав, орієнтувався в різних ситуаціях.

У липні 1877 року Іван Якович був заарештований. *«У в'язниці, – згадує письменник, – не знаю чому – ставилися до мене з особливою суворістю. Запхали мене до найгіршої камери, до злодіїв, убійців та інших злочинців ... Протяг дев'яти місяців, проведених у тюрмі, сидів я в основному у великій камері, де перебувало вісімнадцять – двадцять вісім злочинців, де зимою вікно не зачінялось і де я, слабкий на груди, з бідною добивався привілею спати під вікном ... прокидався майже завжди з повним снігу волосся на голові»*.

Іван Якович Франко був високо освіченою людиною. Здобувши університетську освіту, письменник їде до Відня, де одержує ступінь доктора філософії. Він мріє про посаду викладача Львівського університету, але реакційні кола Галичини зробили все, щоб не допустити «політично ненадійного» Франка до університетської кафедри [1].

В 1890 р. І. Франко став одним із засновників та першим головою (до 1898) радикальної партії в Галичині, що згодом переросла у національно-

демократичну, редактором її друкованих органів – газет „Народ" (1890–1895), „Хлібороб" (1891–1895), „Громадський голос" (з 1895). У 1887–1897 рр. працював у редакції польської газети „Kurjer Lwowski". За участю І. Франка видані альманахи „Ватра", „Веселка", „Перший вінок" [3].

Тісні зв'язки мав Франко з членами таємного гуртка захоплених соціалістичними ідеями станіславівських гімназистів. У 1892 р. Франко виступив у Станіславі на селянському вічі, яке було розігнане поліцією. Через декілька місяців разом з М.Павликом він організував з'їзд радикальної партії.

І. Франко любив одяг строгого кольору, нешнуровані черевики. Майже завжди носив вишиту сорочку. Був письменник завзятим рибалкою. Друга його пристрасть – грибництво, яке часто поєднував з пішими мандрівками. Мріяв купити велосипеда, но так і не купив, бо жив скромно, невибагливий, навіть убого. Він навіть не спромігся придбати на смерть нової сорочки, тому похован в чужій.

Іван Якович Франко – знакова постать вітчизняної та світової історії й культури. Поет, прозаїк, драматург, вчений, етнограф, фольклорист, історик, філософ, соціолог, економіст, журналіст, перекладач, громадсько-політичний діяч.

Франко – вчений – автор численних наукових праць з історії та теорії літератури, літературної критики, фольклористики, етнології, мовознавства. Франко – автор ґрунтовних мистецтвознавчих студій із теорії та історії українського і світового театру.

Величною є постать Івана Яковича Франка в українській літературі, історії та культурі. Його ім'ям названий Львівський університет, Київський драматичний театр, багато установ освіти, науки, культури в Україні та за кордоном, а найголовніше його іменем названий наш університет [2].

Список використаних джерел

1. Життєвий і творчий шлях І. Франка [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: http://teacher.at.ua/publ/zhittevij_i_tvorchij_shljakh_ivana_franka/41-1-0-6040– Назва з екрану
2. Івано – Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: <http://lib.if.ua/franko/1250252476.html>– Назва з екрану
3. Українська література [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: <http://www.ukrlitno.com.ua/franko-ivan-zhittyevij-i-tvorchij-shlyaxl>– Назва з екрану

*Пилипенко Анна, Димитриєнко Єлизавета,
студентки 12 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Життєвий і творчий шлях І. Франка (важко розповісти про життя письменника, не згадуючи творчість)

Іван Якович Франко – знакова постать вітчизняної та світової історії й культури.

Мета статті – висвітлити яскраві сторінки поета, прозаїка, драматурга, вченого, етнографа, фольклориста, історика, філософа, соціолога,

економіста, журналіста, перекладача, громадсько-політичного діяча – Івана Франка.

За громадсько-політичну діяльність, яку було кваліфіковано як соціалістичну пропаганду. І. Франко чотири рази був ув'язнений австрійською владою (у 1877, 1880, 1889 і 1892).

Псевдоніми – Джеджалик, Брут Хома, Мирон, Живий, Кремень, Марко, Віршороб Голопупенко та інші (близько 100 псевдонімів і криптонімів).

Іван Франко народився 27 серпня 1856 р. у селі Нагуєвичі Дрогобицького повіту в Східній Галичині (тепер Львівська область) у родині коваля Якова Франка та Марії Кульчицької. За однією з версій, в яку вірив і сам Іван, рід Франків походив від німецьких колоністів, чим пояснюється незвичне прізвище. Мати походила із зuboжілого українського шляхетського роду Кульчицьких, гербу Сас, була на 33 роки молодшою за чоловіка. Протягом 1862–1864 рр. він навчається в початковій школі в с. Ясениця Сільна, у 1864–1867 рр. – у школі при василіанському монастирі в Дрогобичі [1, с. 2-3].

Коли Іванові було 9 років у 1865р. помирає його батько, мати виходить заміж вдруге. Вітчим, Григорій Гаврилик (молодший за Марію на шість років), уважно ставився до дітей, фактично замінив їм батька. Франко підтримував дружні стосунки зі своїм вітчимом протягом всього життя.

У 1864–1867 рр. вчився в Дрогобицькій головній школі отців василіян, навчання в якій велось німецькою мовою.

У 1867 р. вступив до Дрогобицької державної гімназії імені Франца Йосифа I, яка саме тоді переходила на польську мову викладання (нині у кількох спорудах цієї гімназії розташований Дрогобицький педагогічний університет). Навчався до 1875 року.

У гімназії Франко починає писати власні твори. Перший його вірш називався «Великдень» і був присвячений пам'яті батька, який помер у Великодню ніч [3, с. 7].

У 1872 р., коли йому було 15 років, померла його мати. Виховання дітей стала займатися мачуха. У багатьох оповіданнях («Грицева шкільна наука», «Олівець», «У столярні») художньо передано окремі моменти з цієї пори життя І. Франка.

Навчаючись у гімназії, Франко виявив феноменальні здібності: міг майже дослівно повторити інформацію, яка подавалася вчителями на заняттях, глибоко засвоював зміст прочитаних книжок. Читав дуже багато: твори європейських класиків, культурологічні, історіософські праці, популярні книжки на природничі теми [1, с. 5].

Інтенсивній самоосвіті гімназиста сприяла зібрана ним бібліотека, в якій нараховувалося близько 500 книжок українською та іншими європейськими мовами. Досконало володіючи німецькою і польською мовами, Франко у віршовій формі написав кілька драматичних сцен на сюжети з всесвітньої історії, переклав українською мовою окремі твори античних і новітніх авторів.

Залишившись без батьків, Іван був змушений заробляти собі на життя репетиторством. Зі свого заробітку виділяє гроші на книжки для особистої бібліотеки.

У 1874 р. його ранні вірші були надруковані на сторінках львівського студентського журналу «Друг». 1875р. І. Франко вступив на філософський факультет Львівського університету, увійшов до складу редакції журналу «Друг», 1876 р. з'явилася перша збірка віршів Франка «Баляди і розкази». Наступного року він почав друкувати оповідання з широко задуманого циклу «Борислав» [3, с. 9].

У 1877 р. поета вперше заарештували. Франкові інкримінують соціалістичну агітацію і пропаганду. Із його спогадів: «Дев'ять місяців, пробутих в тюрмі, були для мене тортурою. Мене трактовано як звичайного злодія, посаджено між самих злодіїв і волоцюг. А що вікно задля задухи мусило бути день і ніч отворене і до дверей продувало, то я щодня будився, маючи на голові повно снігу, навіяного з вікна». Проте в тюремній камері він написав нищівну сатиру «Сморгонська академія», епіграми на реакційних москвофільських лідерів – Богдана Дідицького, Венедикта Площанського.

Після звільнення разом з Михайлом Павликом І. Франко засновує новий журнал «Громадський друг» (у 1878 р. вийшло тільки два номери), а після його заборони видає у цьому ж році два збірники журнального типу – «Дзвін» і «Молот», які були своєрідним продовженням часопису. В цих виданнях побачили світ такі його твори, як «Товаришам з тюрми», «Каменярі», гостро полемічні статті «Критичні письма о галицькій інтелігенції», «Література, її завдання і найважливіші ціхи» [2, с. 19].

Іван Франко в цей час також багато перекладає з різних літератур, публікує переклади в серії книжок «Дрібна бібліотека» (1878–1880). Письменника втомлювала повсякденна праця, перервалася довголітня дружба з Ольгою Рошкевич, яка змушена була під тиском батьків вийти заміж за іншого. Драматичне розгортання взаємин з дівчиною відбилося в ліричному циклі «Картка любові» (1878–1880). У 1880р. його вдруге заарештували. І. Франко був три місяці ув'язнений в коломийській тюрмі. Письменника звинувачували в підбуренні місцевих селян проти «законного порядку». В тюрмі Франко написав поетичний цикл «Думи пролетарія». Враження від коломийського ув'язнення передані у творі «На дні».

З 1881 р. у Львові за найактивнішої участі Франка виходить журнал «Світ». У ньому друкується його роман «Борислав сміється». У цей же час він створює повість «Захар Беркут», перекладає трагедію «Фауст» Гете, поему «Німеччина» Гейне, рецензує збірку «Хуторна поезія» П.Куліша, пише низку статей про Т. Шевченка [3, с. 10].

З 1883 р. Франко працює у львівському журналі «Зоря», входить до складу редакції газети «Діло». 1885 року відбулася перша поїздка Івана Франка до Києва. Він знайомиться з Ольгою Хоружинською і 1886 р. одружується з нею. У 1887 р. Франко створює поетичну збірку «З вершин і низин», яку присвятив Ользі. Два роки потому поета заарештовують втретє,

ув'язнюють на два місяці за зв'язок з групою київських студентів, прибулих до Галичини [1, с. 8].

В 1890 р. І. Франко став одним із засновників та першим головою (до 1898) Русько-української радикальної партії в Галичині, що згодом переросла у національно-демократичну, редактором її друкованих органів – газет «Народ» (1890–1895), «Хлібороб» (1891–1895), «Громадський голос» (з 1895), за допомогою яких Франко веде просвітництво серед селянства. У 1887–1897 рр. працював у редакції польської газети «Kurjer Lwowski». За участю І. Франка видані альманахи «Ватра», «Веселка», «Перший вінок» [1, с. 9–10].

У 1893 році у Віденському університеті І. Франко захистив дисертацію «Варлаам і Йоасаф. Старохристиянський духовний роман». Того ж року він створив соціально-психологічну драму «Украдене щастя».

За допомогою дружини Франко протягом 1894–1897 рр. видає журнал «Житє і слово», а потім організовує «Літературно-науковий вісник», котрий об'єднав навколо себе письменників, критиків, публіцистів з усієї України.

У 1896 р. створено поетичну збірку «Зів'яле листя», у 1897 – «Мій Измарагд». Наступного року відбулося святкування 25-літнього ювілею літературної діяльності І. Франка.

У 1899 р. І. Франко вийшов зі складу РУРП і став членом Української національно-демократичної партії. Завдяки підтримці М. Грушевського став дійсним (1899; 1904 – почесним) членом наукового товариства ім. Т. Шевченка, відтак відійшов від активної політичної діяльності і присвятив себе літературній і науковій праці. Очоловав філологічну секцію (1898–1901; 1903–1912) та етнографічну комісію НТШ (1898–1900); був співредактором журналу „Літературно-науковий вісник" (1898–1907; спільно з М. Грушевським та В. Гнатюком) [1, с. 11].

У 1900 р. письменник створив поетичну збірку «Із днів журби», роман «Перехресні стежки».

Від 1901, а з 1909 – щорічно Франко виїздив із родиною на відпочинок у с. Криворівню на Гуцульщину, де щоліта збиралися видатні діячі української культури: М. Грушевський, В. Гнатюк, М. Коцюбинський, Леся Українка, О. Кобилянська, Г. Хоткевич та ін.

Неодноразово Франко відвідував і інші населені пункти Прикарпаття: Калуш, Долину, Болехів, Снятин, Вовчківці, Белую, Галич, Нижній Березів, Яблунів, Косів, Яворів, Довгопілля, Голови, Верховину, Буркут, Бубнище, Шевченкове, Микуличин. Перебування в краї, знайомство та спілкування з людьми залишило помітний слід в громадській та творчій діяльності Івана Яковича Франка.

За власним зізнанням Франка, значний вплив на його життя та творчість мали взаємини з жінками. Він пережив три глибокі кохання: до Ольги Рошкевич, Юзефи Дзвонковської та Целіни Журовської, кожне з яких знайшло вияв у художній творчості. Дружиною письменника стала киянка Ольга Хоружинська, шлюб із якою він узяв 1886 року в Павлівській церкві при Колегії П. Галагана в Києві. У подружжя було четверо дітей: Андрій

(1887–1913), Тарас (1889–1971), Петро (1890–1941) і Анна (1892–1988) [1, с. 12–13].

Харківський університет присвоює Франкові у 1906р. науковий ступінь доктора російської словесності, виходить поетична збірка «Semper tiro». У 1908 р. письменник зазнав першого нападу важкої хвороби.

У 1911 р. виходить поетична збірка «Давнє і нове». 1914р. – поетична збірка «Із літ моєї молодості». Святкування 40-літнього ювілею творчої діяльності І. Франка.

Важкими були останні роки письменника. Світова війна принесла лихо мільйонам, зруйнувала й Галичину, й Наддніпрянщину. Війна розкидала і родину Франка: синів забрали до царського війська, дочка опинилася по другий бік фронту, в Києві дружина лежала з нервовою хворобою в лікарні. До фізичних страждань додавалися й моральні, адже після окупації Львова російською армією люто переслідувалися будь-які українські національні прояви.

Іван Франко помер 28 травня 1916 р. Похований на Личаківському кладовищі у Львові.

Ім'я Івана Франка носять Львівський університет, Дрогобицький і Житомирський педагогічні інститути, Львівський оперний та Київський драматичний театри, бібліотеки, вулиці багатьох міст. У будинку, де жив письменник, створено музей. Твори Франка видавалися сотні разів і в Україні, і за кордоном.

Іван Франко перекладав з 14-ти мов твори світових класиків: Гомера, Данте, Шекспіра, Гете, Золя, Пушкіна, Лермонтова, Міцкевича, Яна Неруди та багатьох інших.

Отже, Іван Франко по праву займає особливе місце в українській літературі. Він відомий за межами України не тільки як поет, письменник, драматург, але й літературознавець, фольклорист, історик, перекладач. Із щедрої Франкової криниці черпають творчу наснагу нові покоління письменників, живописців, композиторів. «Які прекрасні сходи дає в наші дні те насіння, що його разом з іншими сів і наш Франко», – писав Олесь Гончар.

Список використаних джерел

1. Василенко М. Грунтовний, унікальний життєпис Івана Франка / М.Василенко // Українська літературна газета. – 2011. – 28 січ. (№ 2). – С. 15.
2. Гомотюк О. Україна і українство як об'єкт наукових студій Івана Франка / О.Гомотюк // Мандрівець. – 2010. – № 5. – С. 19–24.
3. Марчук В. Каменярь: молот – його символ, зміст – праця / В.Марчук, Володимир Пастухов // Персонал. – 2007. – № 3. – С. 6–11.

*Ярмошик Ярослав,
студент 33 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Шкільні роки Івана Франка

*"На дні моїх споминів і досі горить той маленький, але міцний вогонь...
Це вогонь у кузні мого батька.
І мені здається, що запас його я взяв дитиною
в свою душу на далеку мандрівку життя"*
І. Франко

Про Івана Франка ми переважно пишемо, говоримо як про видатного українського письменника, поета, перекладача, філософа, навіть економіста. Небагато можна назвати в історії людства постатей, рівних йому за різнобічністю таланту й наполегливістю, гідними титанів Відродження.

Народився Іван Франко, як і багато хто з нас, в звичайній сільській сім'ї, проте, мало кого з тих часів пам'ятають й шанують донині. Мене зацікавило таке питання. Чому не кожен з нас стає відомим, талановитим, шанованим, впродовж життя і довго після смерті? Як кажуть: "Геніями не народжуються, ними стають"? Відповідно до цього твердження, коли ми народжуємося – ми всі рівні, у нас рівний початок нашого розвитку, а отже у кожного є шанс стати талановитим. Говорять, талант – це один відсоток здібностей і дев'яносто дев'ять відсотків праці, клопіткої, важкої праці. Малькольм Гладуелл у своїй низі "Генії та аутсайтери" згадує загадкове число 10000 годин. За однією з його версій, людина досягає справжньої майстерності в тій чи іншій справі лише після 10000 годин клопіткої праці. З усіх концертів, відомого вундеркінда Й.В. Моцарта, котрий почав писати музику вже в 6 років, перший його великий концерт був написаний лише в 21 рік [2, с. 1].

Щоб відповісти на своє питання, потрібно проаналізувати життя, а саме шкільні роки відомого "каменяра" І. Франка.

Шкільні роки І.Я. Франка. Коли Франкові було 6 років, батько помітивши у хлопця любов до науки, віддав його до школи у сусіднє село Ясеницю-Сільну. Тут Франко навчився читати і писати німецькою і польською мовами. Українською мовою читати й писати навчив його дядько, материн брат, у якого жив хлопець.

Після дворічного навчання в Ясениці-Сільній Іван Франко вчився в так званій нормальній школі в місті Дрогобичі. Тут вчилися переважно діти дрогобицьких міщан, а навчання велося німецькою мовою. Діти заможних батьків глузували з селянського простого одягу Івася. За вживання на уроках української мови учитель-чернець саджав його на задню, «ослячу», лаву. У школі панували жорстокі звичаї, учнів примушували один одного бити різками. Учителями в школі були ченці з одного такого ченця розповів Франко в оповіданні «Отець гуморист» [1, с. 3].

Та, незважаючи на такі умови, Франко вчився дуже добре. В кінці першого року навчання він склав краще від усіх екзамен і став першим учнем. Коли Франка викликали, щоб вручити йому нагороду він почув ззаду голосне схлипування – то з радощі плакав його батько, який був присутній на екзамені.

Через два місяці після цього несподівано помер батько І.Франка, залишивши четверо малих дітей. Мати мусила незабаром вийти заміж. Вітчизною Франка, бориславський робітник Гринь Гаврилик, був людиною

доброю, любив нерідних дітей. Він розумів велике значення освіти, всіляко допомагав хлопцеві учитися далі. Після смерті батька І.Франко пробув у школі ще два роки. В час навчання в школі він жив у своїх далеких родичів, які мали невелику столярну майстерню. Тут І.Франко мав можливість придивитися до життя міських бідняків, змушених день у день тяжко працювати за шматок хліба. Разом з господарем він і сам працював у майстерні, допомагаючи розмальовувати скрині.

По закінченні нормальної школи І.Франко вступив до Дрогобицької гімназії. Навчання тут велося польською мовою, українська мова викладалася як окремий навчальний предмет. В гімназії навчалися переважно панські діти, які ставилися з презирством і зневагою до скромного селянського, убого одягнутого хлопця. Як і в нормальній школі, перший рік Франкові довелося сидіти на «ослячій» лаві. Але великі здібності, наполегливість і працьовитість допомогли йому стати одним з перших учнів.

В ці роки він ознайомився з творами найвидатніших письменників світу, творами українських письменників – Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Панаса Мирного, Руданського та ін. Улюбленою книгою Франка став «Кобзар» Шевченка, якого він знав майже всього напам'ять і з яким ніколи не розлучався. Уже з перших класів Франко почав збирати свою власну бібліотеку, яка до кінця навчання в гімназії складалася з 500 книг [1, с. 4].

Франко рано почав збирати народні пісні. Спочатку він записував їх з уст матері, а пізніше – від робітників і селян, з якими доводилося йому зустрічатися під час літніх мандрівок. За роки навчання в гімназії він записав понад 800 народних пісень, частина яких пізніше була надрукована.

У гімназії почалася і літературна діяльність Франка. Молодий гімназист почав писати вірші та оповідання трьома мовами: українською, німецькою і польською. І.Франко також багато перекладав з німецької, грецької та польської мови.

Коли І.Франко вчився в п'ятому класі, померла його мати. П'ятнадцятирічний хлопець, ще учень гімназії, залишився круглим сиротою. Вітчим незабаром одружився вдруге. Але, на щастя І.Франка, мачуха теж була доброю людиною і разом з вітчимом допомагала йому вчитися далі. І.Франко наполегливо вчився, розширював свої знання, вивчав життя міських робітників, не поринав зв'язку з рідним селом і народом. Він кожного літа приїжджав у село, працював у господарстві вітчима, не боявся будь-якої роботи, за що його селяни дуже поважали. По закінченні гімназії І.Франко вирушив подорожувати по рідному краю. Він обійшов пішки майже всю Галичину. «Ся маленька мандрівка, говорив І.Франко, дала мені пізнати більше світа і людей, ніж я знав досі» [1, с. 1].

Отже, провівши аналіз шкільних років, потрібно відмітити, що титан Відродження мав неабияку вдачу. Батько помічає у Івана любов до науки і не дає зав'язнути пагінцю талану, навпаки, він віддає його до школи в сусіднє село, де він пізнає перші ази освіти. Потім, наш ще невідомий хлопчина навчається у "нормальній школі" в Дрогобичі. В дрогобицькій школі навчалися діти міщан, хоча й ставилися до Франка з презирством, проте, в

Івана Франка був рідкий шанс стати кращим і помітно вирости як особистість серед "кращих". Адже, якщо взяти двох гравців в шахи з різним рівнем майстерності, і заставити їх грати один проти одного досить довгий час, то той хто грав гірше, стане грати краще, а той хто грав краще - навпаки.

Після смерті батька, вітчим І. Франка, виявився доброю людиною, котрий розумів значення освіти і всіляко допомагав хлопцеві учитись далі.

Наступним кроком став вступ Івана до Дрогобицької гімназії. Тут навчалися переважно панські діти, знову наш хлопець отримав змогу "рости", і пропри зневагу до скромного сільського хлопця з боку панських чадів, І. Франко через деякий час стає одним перших учнів.

У вільний час "каменярь" читав багато творів українських письменників, також читав твори на інших мовах, що розширювало світогляд хлопчини.

У віці 15 років І. Франко втрачає і матір, проте, після одруження вітчима на іншій жінці, мачуха виявляється теж доброю жінкою, що допомагала йому вчитися.

Майстер слова приклав немало зусиль, підтриманих бажанням навчатися і ставати краще, щоб досягнути немалих висот. Іван Франко проклав сам собі шлях у вічність, проте, поруч завжди були ті, хто направляв величну силу таланту в потрібне русло.

Список використаних джерел

1. Іван Франко [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://ukrlitera.ru/index.php/literatura/128-franko-ivan/2345-bivfranka>
2. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>

Грбчук Софія, Кошиця Ілона,

студентки 12 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

З дитячих літ генія

Іван Франко є письменником усіх пір року і пір життя людського, усіх етапів історичної долі народу – минувшини, сьогодення й майбуття. Він поринав у найпотаємніші куточки людської душі і запалював вогонь. Це майстерність, яка дається одному на мільйон, тому, хотілось би детальніше розглянути шкільні роки майстра, адже саме тоді формувався його світогляд і закладався фундамент творчості.

Метою статті є розгляд шкільних років Івана Яковича Франка, а саме його перших творів і життєвих ситуацій, що вплинули на подальше життя письменника.

Аналізуючи раннє дитинство І.Франка, ми бачимо те, що він був надзвичайно допитливою і активною дитиною. Малий Івась дуже любив бувати у кузні свого батька. Його манив вогнистий блиск розпеченого заліза, червоні іскри, що розсипалися, мов дощ. Але найбільше захоплювали хлопця, як говорив сам письменник, люди, «ті чужі лиця, непривичні, а приятні голоси, ті грубі, а щирі та добродушні сміхи, ті веселі та сумні оповідання, котрих так багато можна було наслухатися в татовій кузні... У кузні було весело і привітно, як ніде» [1]. Також, вже з дитячих років

«Кобзар» Т. Шевченка став його улюбленою книгою. На нашу думку, саме це мало не малий вплив на подальший розвиток творчості Івана Яковича.

Коли хлопцю було 6 років, батько помітивши у хлопця любов до науки, віддав його до школи у сусіднє село Ясеницю-Сільну. Тут Франко навчився читати і писати німецькою і польською мовами. Українською мовою читати й писати навчив його дядько, материн брат, у якого жив хлопець.

Після дворічного навчання в Ясениці-Сільній Іван Франко вчився в так званій нормальній школі в місті Дрогобичі. У школі панували жорстокі звичаї, учнів примушували один одного бити різками. Учителями в школі були ченці. Та, незважаючи на такі умови, Франко вчився дуже добре. В кінці першого року навчання він склав краще від усіх екзамен і став першим учнем.

Через два місяці після цього він несподівано помер, залишивши четверо малих дітей. Мати мусила незабаром вийти заміж. Вітчизна Франка розумів велике значення освіти, всіляко допомагав хлопцеві учитися далі. Після смерті батька Франко пробув у школі ще два роки. В час навчання в школі він жив у своїх далеких родичів, які мали невелику столярню майстерню. Тут Іван мав можливість придивитися до життя міських бідняків, змушених день у день тяжко працювати за шматок хліба.

По закінченні нормальної школи І.Франко вступив до Дрогобицької гімназії. Навчання тут велось польською мовою, українська мова викладалася як окремий навчальний предмет. У гімназії навчалися переважно панські діти, які ставилися з презирством і зневагою до скромного селянського, убого одягнутого хлопця. Як і в нормальній школі, перший рік Івану Яковичу довелося сидіти на «ослячій» лаві. Але великі здібності, наполегливість і працьовитість допомогли йому стати одним з перших учнів [1].

Франко рано почав колекціювати народні пісні. Спочатку він записував їх з уст матері, а пізніше – від робітників і селян, з якими доводилося йому зустрічатися під час літніх мандрівок. За роки навчання в гімназії він записав понад 800 народних пісень, частина яких пізніше була надрукована.

В гімназії почалася і літературна діяльність Франка. Молодий гімназист почав писати вірші та оповідання трьома мовами: українською, німецькою і польською. І.Франко також багато перекладав з німецької, грецької та польської мови.

Саме гімназистом він друкує свої перші літературні твори в студентському журналі у Львові «Друг». Вступивши до «Академічного гуртка», Франко став активним працівником і автором його органу «Друг»: вміщує поезії, переклади, друкує першу велику повість «Петрії і Довбушуки», з особливим запалом знайомиться з російською революційно-демократичною літературою, друкує в «Друзі» (1877р.) переклад роману М. Чернишевського «Что делать?», перекладає вірші Пушкіна «Ворон к ворону летит» та «Русалка», що увійшли в першу збірку поезій «Баляди і розкази» (1876р.) [4, с. 37–38].

І. Франко писав про своїх учителів із гімназії у творах «Спомини – із моїх гімназійних часів», оповіданні «Гірчичне зерно» та інших. Згадує

письменник про. О. Торонського, К. Охримовича, Е. Турчинського, Ю. Турчинського, Е. Міхонського та І. Верхратського.

Іван Верхратський, який був класним керівником Івана, давав йому читати книги М. Драгоманова, П. Куліша, Т. Шевченка, твори інших українських письменників, організував у гімназії літературний гурток, до якого входили 12 учнів, у тому числі І. Франко. Про початок своєї літературної діяльності хлопець розповів у листі до М. Драгоманова від 26 квітня 1890.

«Почав я писати віршем і прозою дуже вчасно, ще в нижчій гімназії. Вплив на вироблення у менелітературного смаку мали два вчителі: Іван Верхратський і Юлій Турчинський, оба писателі і поети...» [3, с. 8].

У багатьох автобіографічних оповіданнях Івана Франка («Грицева шкільна наука», «Олівець», «Schönschreiben») художньо відтворено атмосферу тогочасної шкільної освіти з її схоластикою, тілесними покараннями, моральним приниженням учнів. З них довідуємося, наскільки важко було здобувати освіту обдарованому селянському хлопцеві. Він жив на квартирі в далекій родички Кошицької на околиці Дрогобича, нерідко спав у трунах, які виготовлялися у її столярній майстерні («У столярні»). Уже навчаючись у гімназії, Франко виявив феноменальні здібності: міг майже дослівно повторити товаришам годинну лекцію вчителя; знав на пам'ять усього «Кобзаря»; домашні завдання з польської мови нерідко виконував у поетичній формі; глибоко й на все життя засвоював зміст прочитаних книжок. Серед його лектури у цей час були твори європейських класиків, культурологічні, історіософські праці, популярні книжки на природничі теми. У цей же час Франко починає перекладати твори античних авторів (Софокла, Евріпіда); під впливом творчості Маркіяна Шашкевича й Тараса Шевченка захоплюється багатством і красою української мови, починає збирати й записувати зразки усної народної творчості (пісні, легенди тощо) [5, с. 7].

Восени 1875 року Франко став студентом філософського факультету Львівського університету. Спочатку належав до москвофільського товариства. У 1896 році Іван Франко писав: *«Щодо себе скажу, що по приїзді з Дрогобича, вступаючи на університет у Львові, я пристав до Академічного кружка тільки для того, що там видавалася газета, при котрій я міг би працювати, і що там була бібліотека, якої не було в «Дружнім лихварі», а москвофільства у властивім значінню у мене ані тоді, ані пізніше не було ніякого»* [5, с. 7].

Виходячи з усього вище сказанного, можна зробити висновок, що саме його шкільні роки мали величезний вплив на подальшу творчість автора. Будучи ще дитиною, він побачив і відчув на собі усю жорстокість і класову нерівність, яку і відобразив в майбутньому. Іван Якович Франко був великою людиною, яка пройшла немало труднощів у житті і все ж несла світло в серця інших.

Список використаних джерел

1. Біографія Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tboru.blogspot.ru/2011/08/1_11.html

2. Дитячі твори І. Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/17876/
3. Мельник О. Уривки з життя і творчості. / О. Мельник // До 150-річчя Івана Франка: Дім, про який він мріяв, так і не зігрів. – Урядовий кур'єр. – 2006. – 2 червня. – № 102. – С.8.
4. Панченко В. З дитячих літ генія / В. Панченко// Дивослово. – 2006. – № 9. – С. 37–38.
5. Погрібний А. Рідна мова – не до вибору: мовні концепції Івана Франка й українська сучасність / А. Погрібний // Літературна Україна. – 2006. – 17 серпня. – № 31. – С. 7.

*Савина Анна, Яковчук Анна,
студентки 25 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова*

Уривки з життя Івана Франка

Доля Івана Франка, що властива практично всім великим особистостям, складалася драматично у своїй величності. Його духовними константами, що визначили його життєвий й величний шлях, стали безперервна праця та інтенсивний розвиток. Його інтереси вирізнялися багатогранністю й масштабністю.

Мета статті – висвітлити яскраві сторінки шкільного життя Івана Яковича Франка.

Іван Франко ще з дитинства цікавився наукою. Батько помітив певну обдарованість маленького Івана та у віці шести років (1862 року) відправив його на навчання школи у сусіднє село Ясеницю-Сільну.

У школі І. Франко навчався писати німецькою та польською мовами, а також рахувати. Жив малий хлопчина у свого дядька, маминого брата Павла Кульчицького, садиба якого була поруч зі школою. Також дядько вчив Івана читати та писати українською мовою.

Після двох років навчання в Ясениці-Сільній (1864-1865 роках) Франка віддали до Дрогобицької так званої нормальної школи монахів-василіан. У цій школі навчалися переважно діти дрогобицьких міщан, навчання велося на німецькій мові. Діти, що були з заможних сімей, часто глузували над Іваном через його дешевий та простий селянський одяг. У школі малому хлопчині жилося не солодко. Тут панував єзуїтський режим виховання, а отже вчителі часто били учнів. За розмову на уроці українською мовою Іванкові частенько давали прочухана та садили на «ослячу лавку» [«Біографія Івана Франка. Шкільні роки»].

У школі, як зрозуміло, панували доволі жорстокі звичаї, учнів навіть примушували бити одне-одного різками. Учителями були ченці, згодом, про одного з таких учителів І.Франко напише у своєму творі «Отець гуморист». Незважаючи на складне життя та постійні глузування, І.Франко вчиться надзвичайно добре. Екзамени, що були в кінці першого року навчання, майбутній письменник склав краще всіх та, відповідно, став першим учнем у школі. Коли Івана викликали щоб дати нагороду, його батько, котрий був присутній на екзамені, розчулився від гордості.

Через два місяці сталася трагедія-помер батько та залишив чотирьох дітей напівсиротами. Згодом мати була змушена одружитись з бориславським робітником-Гринем Гавриликком. Вітчим був надзвичайно доброю людиною та полюбив дітей як своїх рідних. Тим часом, І.Франко продовжив навчання у третьому класі нормальної школи, а Гринь розумів важливість навчання та допомагав хлопчині. Під час навчання в школі Іванко жив у далеких родичів, які мали свою, невелику столярну майстерню. Тут малий хлопець пізнав тяжке селянське життя та був змушений тяжко працювати за шматок хлібини. Працював він разом з господарем, допомагав розмальовувати скрині. І.Франко провчився в школі ще два роки.

Після закінчення нормальної школи восени 1867 р. І. Франка віддали до Дрогобицької гімназії. І.Франко вчився в гімназії з 1867 по 1875р. Тут він вивчав українську та класичні мови, всесвітню історію, природознавство, фізику, математику і німецьку мову. Уже під час навчання І.Франко виявив неабиякі здібності і величезний потяг до знання. Навчання тут велося польською мовою, українська мова викладалася як окремий навчальний предмет. В гімназії навчалися переважно панські діти, які ставилися з презирством і зневагою до скромного селянського, убого одягнутого хлопця. Але великі здібності, наполегливість і працьовитість допомогли йому стати одним з перших учнів. І.Франко багато читав творів художньої літератури німецькою, польською і українською мовами у вільний час [2].

У ці роки він ознайомився з творами найвидатніших письменників світу, творами українських письменників – Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Панаса Мирного, Руданського та ін. Улюбленою книгою Франка став «Кобзар» Шевченка, якого він знав майже всього напам'ять і з яким ніколи не розлучався. Уже з перших класів Франко почав збирати свою власну бібліотеку, яка до кінця навчання в гімназії складалася з 500 книг. Франко рано почав збирати народні пісні. Спочатку він записував їх з уст матері, а пізніше – від робітників і селян, з якими доводилося йому зустрічатися під час літніх мандрівок. За роки навчання в гімназії він записав понад 800 народних пісень, частина яких пізніше була надрукована. В гімназії почалася і літературна діяльність Франка. Молодий гімназист почав писати вірші та оповідання трьома мовами: українською, німецькою і польською. Франко також багато перекладав з німецької, грецької та польської мови. Також велике значення для Франка мала зустріч з викладачем гімназії Гіккелем ,а після його раптової смерті-з викладачем Емериком Турчинським.

Идучи до шостого класу гімназії Франко був вже круглим сиротою. Проте вітчим Гринь Гаврик дбав і далі про І. Франка. Доброю жінкою виявилась мачуха, колишня наймичка ксьондза у Ясениці-Сільній. Іван Франко також приязно ставився до мачухи, як згадує сучасник І. Франка М. Хом'як, - називав її тільки мамою. Він кожного літа приїжджав у село, працював у господарстві вітчима, не боявся будь-якої роботи, за що його селяни дуже поважали. По закінченні гімназії Франко вирушив подорожувати по рідному краю. Він обійшов пішки майже всю Галичину. «Ся маленька мандрівка, говорив Франко, дала мені пізнати більше світа і

людей, ніж я знав досі». Незважаючи на важкі матеріальні та моральні обставини життя круглого сироти, духовний розвиток Франка -гімназиста відбувався надзвичайно швидко [3].

З п'ятого класу Франко почав збирати власну бібліотеку, що було досить рідкісними явищем серед учнів гімназії. У шостому класі гімназії, за завданням викладача німецької мови, Франко написав німецькою мови віршовану драматичну сцену "Ромул і Рем".

Він з захопленням читав "Слово о полку Ігоревім" і в 1873 р. переклав його на українську мову.

У травні 1874 р. налагодив творчі зв'язки з редакцією львівського журналу "Друг". Надіслані Франком вірші до редакції "Друга" були частково опубліковані у третьому і четвертому номерах журналу за 1874 рік.

У 1874 р. вперше за весь час навчання у Дрогобичі, Франко під час літніх канікул не поїхав додому. Він поїхав подорожувати з метою збирання народної творчості.

Останній рік навчання в гімназії (1874-1875) був для Франка початком активного творчого життя. В кінці 1874 р. і на початку 1875 р. Франко працював над підготовкою до друку своєї першої поезії. На початку 1875 р. збірка була готова.

Успішно склавши іспити за гімназію, Франко у липні 1875 р. до с. Лолина. У жовтні 1875 р. Франко вступив на філософській факультет Львівського університету. Франко бере активну участь у журналі "Друг". В грудні 1875 р. у номері 24 "Друга" був надрукований вірш "Бунт Митуси", в основі якого лежало оповідання Галицького-Волинського літопису. В середині 1876 р. вийшла з друку перша збірка поезій "Письма Івана Франка, І. Баляди і розкази".

Як бачимо, пристрасть до навчання у Івана Франка була виявлена ще в дитинстві. Завдяки батькам, які у всьому підтримували тягу сина до знань, Франко отримав добру освіту. Життя Івана Франка у школі та гімназії було досить тяжкими через постійні глузування однолітків. До того ж, майбутній письменник рано залишився сиротою – це було ще одне випробування, що дісталось на долю хлопчика. Та попри всі тяжкі випробування, що випали на долю Івана Франка, він розвивався та шукав себе, ставши людиною з великої літери.

Список використаних джерел

1. Біографія Івана Франка. Шкільні роки [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу : <http://ukrlitera.ru/index.php/literatura/128-franko-ivan/2345-bivfranka>
2. Басс І.І. Іван Франко життєвий і творчий шлях / І.І. Басс, А.А. Каспрук. – Київ : «Наукова думка», 1983.
3. Білецький О.І. Іван Франко. Життя і творчість / О.І. Білецький, І.І. Басс, О.І. Кисельов. – Київ, 1956.

*Дегтярьова Анастасія, Жиренкова Єлизавета, Редько Микола,
студенти 15 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Із життя Івана Франка

Іван Франко, творчий талант якого ні в якому разі не можна назвати пересічним, завжди постає перед людиною, знайомою з його внеском в історію України та культурну спадщину світу загалом, як особа, котра є неоднозначною, багатогранною за структурою своїх поглядів, та такою, що, без сумніву, змінила державне надбання на користь узагальнення необхідних для подальшого розвитку суспільства знань, відповідно забезпечивши цим адекватне збереження інформації не лише свого століття, так званого періоду розквіту української творчості, а і багатьох віків, що передували його народженню та невпинній праці над словом.

Перо видатного письменника орієнтувалося на відтворення самобутнього стилю, зовсім не шаблонного, що, напевно і спричинило надзвичайну популярність автора, а також зумовило його творче піднесення і адекватне сприйняття. Спираючись на те, що постать Івана Франка виступає провідною на фоні культурного життя України другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття, важливим є знаходження шляхів розв'язку проблемного питання, котре полягає в донесенні інформації з життя видатного співвітчизника до майбутніх поколінь, систематизації даних, пов'язаних з ним, а також здійсненні висновків щодо його творчості та впливу на культуру в цілому. Отож, важливість даних висновків є неоціненною з точки зору продукування заключного бачення Івана Франка на тлі ХІХ століття і, що не менш важливо, формування причин актуальності його постаті в сьогоденні.

Мета статті: дослідити життєвий шлях Івана Франка, спираючись на повноцінні відомості про його особистість, а також узагальнити та сконкретизувати його біографічні дані, визначити причини спрямування його думок та поглядів.

Іван Якович Франко, майбутній «Каменярь» українського народу, народився 27 серпня 1856р. у підгірському виселку Нагуєвичі, що належав до Дрогобицького повіту, народився в родині звичайного сільського коваля. Батько Яків та мати Марія змалечку виховували у ньому дух невтомності, працелюбності, завзяття, виховували в любові та повазі до людей. *«На дні моїх споминів і досі горить той маленький, але міцний вогонь. Се огонь у кузні мого батька. І мені здається, що запас його я взяв дитиною в свою душу на далеку мандрівку життя».*

Про батька Іван Франко згадував з теплотою, Яків навчав його людяності та доброті. Мати, у свою чергу, збагатила пам'ять Франка ліричними піснями, коломийками, різними співанками та епічними баладами, що помітно вплинули на розвиток його поетичної натури. Велике значення мала і атмосфера, в якій він виховувався – зокрема, навколишня природа Нагуєвичів та краса Підгір'я, що надихали та заворожували його. Мати І. Франка вчасно розбудила в його дитячому серці поетичні струни. З ранніх років, здібний хлопець, яким на той час був Іван Франко, проявляв неабияку волю до отримання нових знань, тож не дивно, що після навчання у школі, розташованій в Нагуєвичях, а згодом у Ясенці-Сільній, Губичах та

Дрогобицькій школі василіан, він успішно опинився у гімназії, котру закінчив 26 липня 1875 року. Протягом цього часу він неодноразово показував себе старанним та талановитим учнем. Не дивно, що він взагалі був одним з найуспішніших серед своїх однолітків у Дрогобицькій школі. Коли Іванові виповнилося одинадцять років, у 1865 році, помер його батько Яків. Мати недовго вибирала – маючи під опікою чотирьох дітей та занедбане господарство, вона не могла не вийти заміж – і претендент на її серце знайшовся, ним виявився Гриня Гаврилик, що відіграв значну роль в житті як Марії, так і самого Івана. Перш за все, він піклувався про те, щоб Франко продовжив освіту, по-друге – взявся за господарство. Велике значення мало і те, що Гриня розповідав Франку про речі, що згодом відобразилися у вигляді переосмисленого матеріалу на сторінках його творів: про *життя бориславських робітників*, про *працелюбність і витримку*. Вже тоді Франко усвідомлював, що в майбутньому писатиме про життя трудового народу.

У Дрогобицькій гімназії Франко виявив себе жвавим та здатним продуктивно мислити – за це, його товариші неодноразово відзначали, що він мав надзвичайну пам'ять і попри те, що не завжди знаходився у нього потрібний шкільний підручник, Іван вдало використовував занотовану до зошитів нову інформацію, а ще більше сприймав на слух. Перший вірш молодого поета, «Великдень 1871 року», стосувався смерті батька – в даному випадку, вирішальну роль в написанні зіграли емоції від пережитого, що, власне, й знайшли свій вихід у писемній творчості. В середині 1872 року не стало матері Франка [2]. Письменник зауважував з цього приводу: *«Знаю тільки те, що був дощ, я був голоден, не їв обіду, не обзивався, тільки почувши, що мама вмирає. Як стій побіг ніхотою з Нагуєвич»*. Згадки Івана про матір простежуються у вірші «Пісня і праця» та поемі «Гадки на межі», орієнтуючись на які, можна зазначити, що матір він любив усім серцем [2].

З Іваном залишився вітчизняним, котрий хоч і знайшов нову дружину, але як і раніше піклувався про пасинка, допомагав йому продовжувати навчання. Турбота про навчання була запорукою подальшого становлення Івана Франка. В таких тяжких умовах недавно пережитого горя, варто відзначити своєрідну «мужність» та «стійкість» Франка, нестримність та силу його духу. Він почав невтомно мандрувати Прикарпаттям, спілкуватись з селянами та робітниками, зокрема тими, що працювали на будівництві Львів-Стрий-Дрогобицької залізниці. Він вів також розмови з ріпниками Борислава – тими самими, про котрих йому розказував Гриня Гаврилик.

Влітку 1874 року, в тому ж таки Прикарпатті, Франко зупинився на перепочинок в Лолині, затримався в родині священника Рошкевича, де познайомився з його дочкою Ольгою, котрій в майбутньому листовно освідчився. Власне, те, що Ольга припала до серця молодому Івану, змусило його прибути до Лолина наступної весни. Займаючись посилено навчанням і творчим розвитком, Франко здійснив переклад «Слова о полку Ігоревім» та «Краледворського Рукопису», крім того, невтомно працював над перекладами творів Гейне, Гомера, Софокла та Горація. Франко сумлінно

продовжував навчання, знайомлячись при цьому не лише з літературними надбаннями власного народу, а й зосереджуючи свою увагу на іноземних мовах, зокрема літературній польській та німецькій. Не можна залишити поза увагою і латинських класиків, якими захоплювався гімназист Франко – на тлі цього беззаперечного виникає думка, що він був не лише людиною цілеспрямованою та наполегливою, але і надзвичайно сприйнятливою до навчання та збагачення різноманітними знаннями. Як не як, а різнобічна спрямованість джерел його інтересу характеризується не лише складністю розуміння поданого матеріалу, але і складністю доступу до нього. Іван Франко самостійно здійснив подорож по Підкарпаття, зберігши певні фольклорні записи, а після навчання у Дрогобичі вступив на філософський факультет Львівського університету, записавшись на предмети класичної філології, української мови та літератури. До цього часу, молодому Франку вдавалося просуватися в редакції студентського університетського журналу «Друг», що розміщувалась у Львові, друкуючи окремі свої поезії, переклади, першу велику повість «Петрії і Довбуцуки», «В друзі», переклади віршів Пушкіна «Ворон к ворону летит» та «Русалка», що склали збірку поезій «Баляди і розкази». Збірка вийшла у світ у 1876. Перебуваючи над роботою в журналі, Франко знайомиться з російською революційною літературою демократичного спрямування.

Відверті розмови, пов'язані з редакцією та запровадженням живої розмовної мови в журналі, Франко висловлював у листах до Ольги: «Руська правда», тобто українська мова – то для мене той любий, домашній убір, в котрім всякий показується другому таким, яким єсть. Руська бесіда – то бесіда мого серця!»

Офіційно відомо, що з 1876 року журнал «Друг» набуває демократичного напрямку. Не дивно, що Франко, який на той час плідно працював в редакції, був обраний її секретарем.

Опис Івана в цей період надходить до нас зі словами Антіна Дольницького, котрий стверджує: «Це худощавий, без заросту молодець, з рудавим волоссям, зачервоненими віями, незграбними рухами, але зате з ясним, рішучим виразом очей та дуже симпатичною, захоплюючою мовою при певній здержливості» [1].

Галицьким реакціонерам І.Франко зобов'язаний своєму ув'язненню – адже їхні доноси спричинили перший арешт Івана та членів редакції, що відбувся в червні 1877 року. Власне, в очікуванні суду Франко знаходився більше часу, аніж мав відсидіти по його рішенню. Звинувачення стосувалися «антиурядової пропаганди», «приналежності до таємного антиурядового товариства», тож не дивно, що слідство було закрито за недостатком доказів. У в'язниці він писав: «...Ставились до мене з особливою суворістю. Запхано мене до найгіршої камери, до злодіїв, убивць та інших звичайних злочинців... Протягом дев'яти місяців, які я провів в тюрмі, сидів я переважно у великій камері, де перебувало 18–28 злочинців, де зимою вікно ніколи не зачинялося і де я, слабкий на груди, ледве добився привілею спати під вікном. Таким чином unikнув і небезпеки, вдихаючи вночі густе затхле

повітря в його безперервній силі, але зате прокидався майже завжди з повним снігу волоссям на голові. Цьому відповідало і ставлення сторожі. Раз я почув себе хворим і десять днів поспіль просився до лікаря, але мене не допустили» [3]. Відчувши на собі утиски з-боку влади, до того ж, нічим не аргументовані, І.Франко стає прихильником робітничого і соціалістичного руху, що охопив на той час Галичину, а це значило, що він став на шлях боротьби з монархією та національним гнітом, що вона здійснювала.

Арешт спричинив не лише погіршення загального стану здоров'я Івана Франка, а й відрізав йому багато доріг до щасливого життя: як факт, тепер він не міг уже сподіватися на блискучу наукову кар'єру, а Ольга, та сама Ольга Рошкевич залишилась для нього недосяжною через те, що її батьки не мали наміру видавати дочку заміж за неблагодійного чоловіка, котрий виступав проти влади та чинив їй політичний супротив.

В скорому часі, І.Франко втратив Ольгу назавжди – його молода обраниця вийшла заміж за брата Наталії Кобринської, Володимира Озаркевича, цим самим відокремившись від батьків, котрі «з'їли її до живого», як признавалась жінка Івану у листах. У відповідь на зізнання Ольги про заміжжя, з-під пера Франка народилась прекрасна книга «Зів'яле листя», де в повній мірі пролилась його туга та сум за втраченим коханням.

Маючи високі думки та плануючи неодмінно втілити їх у дійсність, Іван починає видавати журнал «Громадський друг». В даному журналі знаходять місце відомий його твір «Товаришам із тюрми», нарис «Патріотичні пориви», початок повісті «Воа constrictor». Коли ж поліція конфіскувала журнал, назву журналу обачно було змінено на «Дзвін». Чи не найзнаменитіший твір Франка, «Каменярі», ознаменував вихід «Дзвону. та оповідання «Моя стріча з Олексою». Четвертий, крім того і останній номер журналу вийшов під назвою «Молот», де завершилось друкування повісті «Воа constrictor», а також був надрукований сатиричний вірш «Дума про Наума Безумовича» і стаття «Література, її завдання і найважливіші ціхи».

Надалі, справи Франка дедалі погіршувались – він не мав власного дому, а рятуватися від голоду приїжджаючи до мачухи та вітчима більше не міг. У вимушеному положенні він виїхав до Нижнього Березова, де мав у швидкому часі підготувати вчителя Кирила Геніка до іспитів на атестат зрілості. На середині цього шляху, мала відбутись також зустріч з обожнюваною Франком Ольгою – і вона відбулась, хоча для цього Іванові довелось позичити у знайомого безкоштовний залізничний квиток. Довгоочікувана зустріч позитивно вплинула на Франка, письменник почував себе посправжньому щасливим. Йому вдалось продовжити дорогу до Нижнього Березова, але на ній його чекали лише нові перешкоди та невдачі. Однією, найбільш неочікуваною з них, став його другий арешт – в Яблуневі. Затримання знову відбулося без достатніх на те причин – ними послужив лише той факт, що І.Франко «писав сумнівного змісту твори, закликаючи народ до боротьби». Принижений звинуваченням та ув'язненням, в кайданах, він був направлений в Нагуєвичі, до вітчима Грині, під суворий нагляд місцевої поліції. По дорозі, він був ненадовго посаджений у

Дрогобицьку тюрму, перебування в якій вплинуло на написання Франком оповідання «На дні». Затримання відбулось весною 1880 року. Протягом наступного року, Іван приймає участь у робітничій газеті «Praca», в якій виходить його знаменитий вірш «Гімн», займається написанням нової соціалістичної програми зі звучною та багатообіцяючою назвою «Чого хоче Галицька робітницька громада», видає польськомовну брошуру «Про працю. Книжечка для робітників». Опинившись у скрутному становищі, без повноцінного заробітку та житла, відрізаний від творчої роботи втратою журналу, де могли б виходити його твори, І.Франко сконцентрувався на створенні нового і його зусилля увінчались успіхом – згуртовані ним студенти та гімназисти на своїх зборах у середині листопада вирішили розпочати з 1881 р. випуск журналу «Світ», котрий вийшов у 22 випусках, після чого і припинив своє існування. За час видавництва «Світу», Франко перебував у пошуках постійного джерела праці, вдень – працював, наче звичайний селянин, косячи, сіючи, молючи, а по вечорам та вночі – присвячував себе улюбленому заняттю і писав, зокрема, розпочав випускати повість «Борислав сміється», що друкувалась в номерах журналу, але так і не була завершена до кінця. Щоб хоч частково налагодити своє матеріальне становище та об'єднати прогресивні сили з товаришем, Михайлом Павликом, котрий познайомився з Франком ще за часів видавництва журналу «Друг» у львівській редакції, Іван купив житло у Станіславі за відносно невелику ціну. В Станіславі він і знайомиться зі своїм другим, не менш трагічним аніж перше, коханням – Юзефою Дзвонковською, на той час важко хворою. Вона відмовилася стати дружиною Франка, зважаючи на те, що знала, що скоро помре – і Юзефі знайшлося місце у «Зів'ялому листі» Франка. Великі надії на здійснення політичних і літературних намірів покладав Франко на Київ, куди він прибув наприкінці лютого 1885 року. Сподівання письменника не виправдались, але теплий спогад на його душі залишили зустрічі з родинами Лисенків, Старицьких і Косачів. Приїхавши до Києва наступного року, Франко одружився з курсисткою Ольгою Хорунжинською в колишній колегії Галагана, у «позиченому сурдуді». Сімейне життя потребувало стабільного доходу – і письменник працював в різних газетах, в дрібних редакціях, пишучи замітки. Побут його, що не менш важливо, залишався невибагливим. На порозі свого сорокаріччя, Іван виглядав як людина «...Середнього зросту, з чолом високим, лицем червоним, пропорціональним, волоссям темно-каштануватим, під бородою з рудим заростом – такий і вус. Сорочка вишивана...» [2]. Протягом 80-х років ХІХ століття робота над поетичним словом не стояла на місці – і 1887 вийшла друком збірка «З вершин і низин», присвячена Ользі Хорунжинській.

На довгий час джерелом постійного заробітку для письменника стала демократична польська газета «Кур'єр львівський». Франко стає шанованою людиною, його авторитет невпинно зростає в кругах Східної України, відбувається черговий арешт у червні 1889.

Цього разу, І.Франко перебував в ув'язненні десять тижнів, з-під його пера вийшло понад 70 творів соціального спрямування, зокрема – «Тюремні

сонети». Арешт відбувся по причині того, що І.Франко вирушив з групою російських студентів до Галичини, у туристську подорож, а австрійська влада вбачала в цьому прагненні Івана «приєднати Галичину до Росії» – через що і вжила «превентивні» міри. Михайло Павлик став не тільки колегою, але й вірним другом Франка на усе життя – і на початку 90-х років, вони спільними зусиллями видають новий орган «Української радикальної партії», журнал «Народник», в якому письменнику вдалось надрукувати більшою мірою свої сатиричні оповідання та збірку «В поті чола».

Іван хотів захистити дисертацію – щоб працювати в університеті, маючи достатній заробіток та поважний стан «викладача», а також ділитися думками з молодією творчою елітою українських митців. Для цього, йому перш за все потрібно було захистити дисертацію. Спроба захиститись у Львівському університеті провалилась – керівник кафедри української літератури, Омелян Огоновський, не прийняв її. Друга спроба, в Чернівцях – виявилась не менш невдалою, а тому, у вересні 1891, письменник вирушив до Відня, де пройшов тривалу підготовку у Ватрослава Ягича, де зустрівся з Михайлом Драгомановим. Дисертація «Варлаам і Йоасаф» забезпечила присудження наукового ступеня доктора філософії. Попри те, що Франко був високоосвіченою людиною, що захистив дисертацію і провів пробну лекцію практично бездоганно, до самого викладання його так і не було допущено. Так як і до управління 1894, коли Омелян Огоновський пішов з життя [1]. Поетичне життя І.Франка на зрізі XIX та початку XX століття ознаменувалося трьома збірками: «Зів'яле листя» 1896 року, «Мій Ізмарагд» 1898 року та «Із днів журби» 1900. З 1894 року по 1897 виходить журнал «Життя і Слово». Настав час найбільшого творчого піднесення І.Франка – один за одним, виходили друком його численні твори, як наприклад, повість «Основи суспільності» та «Для домашнього вогнища». Діапазон творчості Франка значний – адже він уславився в багатьох іпостасях: політично-суспільний діяч, поет, прозаїк, драматург, фольклорист, мовознавець, перекладач, революціонер – і все це про нього. В 1906 році вперше побачив світ визначний, фундаментальний твір «Мойсей», в якому вкладалися роздуми про майбутнє українського народу та незламні сили суспільства, що здатне творити, здатне висувати великих особистостей з-поміж своїх рядів. Далося взнаки неодноразове перебування у в'язницях, в тяжких умовах, а також духовне напруження, якого вимагали з одної сторони – творча діяльність, а з іншої – продовження ідейної боротьби. Параліч рук – таким був діагноз, з яким змушений був змиритися Франко. Незважаючи на це, він навчився писати лівою рукою, друкованими буквами – і, хоч тепер не міг уже займатися фізичною працею, зберігся сильним трудівником у більш віддалених, сферах культури та мистецтва. Здоров'я продовжувалося погіршуватися – Франко змушений був виїжджати на лікування в Карпати, в Київ та в Одесу. Коли ж поверталося натхнення і ставало легше від незначного відпочинку, він знову брався до творчих справ. Не за горами була перша світова, діти І.Франка були далеко, а дружина хворіла. Він зрозумів, що залишився без жодних засобів на існування. Наприкінці свого

життя, письменник ще встиг написати статтю про драму Пушкіна «Борис Годунов», статтю «Тарас Шевченко» та поеми «Євшан-зілля» і «Кончакова слава» [3]. Уже в наступному році, йому різко погіршало. Навесні 1916 Франко перебрався до Львова, де і склав свій заповіт – згідно з бажанням автора, його рукописну спадщину і бібліотеку мали передати Науковому Товариству імені Тараса Григоровича Шевченка. Матеріальною допомогою громадськості він так і не встиг скористатися – і 28 травня 1916 року помер, а новина про його смерть швидко розлетілася Галичиною, а згодом і всією Україною. На могилі письменника споруджена була висічена на камені фігура робітника-каменяра, що засвідчувала і незламний дух, і могутню волю до життя та ідейної боротьби великого державного діяча.

І.Франко, проводячи журналістську та письменницьку діяльність, нажив собі безліч ворогів – в більшості своїй, політичних супротивників, тих, хто бачив у його словах загрозу для міцно зайнятих ними позицій на верхівці голодного організму суворої влади. Такої, що придушує з жорстокістю будь-які прояви вільнодумства. Геніальність митця проявилася в тому, що він не переставав розвиватися не лише в писемній творчості, але і як вчений, і ідейний керівник, і революціонер.

Безперечно, внесок І.Франка у процес формування галицької інтелігенції, кристалізації духовної еліти, а відтак і консолідації української нації є величезним і, можливо, досі не до кінця оціненим. Власне, це основна причина необхідності вивчення його багатогранної особистості, що проводила не стільки боротьбу зовнішню, давала відсіч перешкодам на шляху свого права «бачити» світ, скільки боротьбу власних поглядів та принципів, неоднозначних, обдуманих, захоплюючих. Як виявляється, в певних соціальних колах, ще до його смерті, у Франку вбачали щось на зразок «ідола». За схематичними образами "Великого Каменяра" та "українського Мойсея" приховувалися суперечності Франкової натури, нюанси його політичних переконань та поглядів ситуації, що склалася на землі. Наразі, ми маємо можливість досліджувати його творчість та філософію детально, звертаючись до будь-яких джерел інформації, абсолютних, що демонструють письменника з різних сторін у повноцінності отриманих за увесь час знань – набутих з життєписів, статей, наукових робіт. Одне можна сказати напевно – його образ потребує кардинальної переоцінки, дослідження під абсолютно новими кутами зору, що раніше були недоступними з урахуванням неможливості досягнути вичерпну біографію. Тим не менше, зрозуміло, що Франко уособлює у собі цілу епоху української творчості – і принаймні з цим фактом потрібно рахуватися.

Список використаних джерел

1. Василенко М. Ґрунтовний, унікальний життєпис Івана Франка / М.Василенко // Українська літературна газета. – 2011. – 28 січ. – (№2). – С. 15.
2. Більчук М. Українські та зарубіжні письменники. Розповіді про життя і творчість : підручники і посібники / Більчук М. – Тернопіль, 2007. – 240 с.
3. Велет духу – Іван Франко// Персона. – 2009. – С. 13.

*Жиляєва Каріна, Христюк Альона,
студентки 24 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Сторінками життя Івана Яковича Франка

*«...Франко – наш найкращий провідник, наш учитель,
ясне сонце на українському небі...».*

В. Стефаник

Іван Франко...Діяч, що уособлює цілу епоху української культури; один з найвидатніших письменників слов'янських народів; ім'я, що здобуває все ширшу світову славу. Упродовж своєї більш ніж 40-річної творчої діяльності Іван Франко надзвичайно плідно працював як оригінальний письменник (поет, прозаїк, драматург) і перекладач, літературний критик і публіцист, багатогранний учений – літературо-, мово-, перекладо- й мистецтвознавець, етнолог і фольклорист, історик, соціолог, економіст і філософ. Його творчий доробок, писаний українською (більшість текстів), німецькою, польською, російською, болгарською мовами, за приблизними оцінками, налічує кілька тисяч творів загальним обсягом понад 100 томів. Усього за життя І. Франка окремими книгами і брошурами з'явилося понад 220 видань, у тому числі більш ніж 60 збірок його оригінальних і перекладних творів різних жанрів. Він був одним із перших професійних українських письменників, який заробляв на життя літературною працею. Франко-поет – автор 10 прижиттєвих книг віршів, до складу яких увійшло понад півтисячі окремих творів. Прозова творчість Франка – це насамперед понад 100 оповідань, новел і казок, які склали 18 збірок малої прози; крім того, Франко – автор 10 творів великих прозових жанрів – повістей та романів.

«Школу Франко перейшов довгу і хорошу», – зазначав Микола Зеров. Спочатку шестирічного Івана віддали вчитися до початкової (так званої тривіальної) школи в Ясеницю-Сільну, звідки родом була мати Франка. В Нагуєвичках також була двокласна школа, але знаходилась вона далеко від хати Франків, аж на другому кінці села, до того ж вважалася гіршою. Напередодні дядько Івана, Павло Кульчицький, трохи більше ніж за тиждень навчив племінника всього, що сам умів: розпізнавати букви й читати, отже, хлопець уже з перших днів знав і вмів значно більше за інших учнів.

Початкова школа давала елементарні знання, і вже за два роки Іван бездоганно читав українською, польською й німецькою, добре рахував, розв'язував задачі.

У школі в Ясениці-Сільній, на відміну від нагуєвицької, навчання віддавна було поставлено краще (в Нагуєвичках у школі тоді «вчили тільки руського та потрохи церковнослов'янського язика й церковного співу»). Священик Йосип Левицький запрошував здібного й зацікавленого в навчанні І. Франка до себе в гості, давав йому додому читати книги, а потім у заповіті й відписав Іванові всю власну бібліотеку.

Дуже пишалася своїм онуком бабуся Людвіка Кульчицька, яку Іван завжди навідував аж до її смерті в 1871 році. Він був її улюбленцем, вона не залучала його до важкої роботи в полі чи по господарству, вчила того, що

знала сама. Інші онуки чомусь не отримували стільки уваги й прихильності бабусі. І, як кажуть сучасники І. Франка, саме Людвіка Кульчицька наділила Івана тим духовним аристократизмом, який відзначали у вдачі поета всі, хто його знав. Отже, як бачимо, рідні люди робили все для розвитку талантів і здібностей малого Івана. Батько, дядько, бабуся ділилися усіма своїми знаннями з хлопчиком, підтримували всі його зацікавлення й робили все, щоб дати йому гарну освіту, відкрити йому новий світ.

Коли Іванові було лише 9 років (1865), помер його 63-річний батько. Це велике горе стало для малого Івана поштовхом до написання віршів. На смерть батька син створив перший вірш «Великдень», який, на жаль, не зберігся. Яків Франко помер уночі з Великодньої суботи на неділю (з 15 на 16 квітня), а згідно з віруваннями, це означало, що його душа йшла просто до раю.

Закономірно, що без батька матеріальні статки й добробут сім'ї почали занепадати. Сам Іван уже давав собі сяку-таку раду: підробляв серед ровесників написанням творів. Проте мати не могла впоратися з великим господарством і з ще малими дітьми. Щоб у господарстві відчувалася чоловіча рука, Марія Миколаївна вийшла заміж за Григорія Гаврилика, який був на шість років молодшим від неї. Вибір жінка зробила дуже вдало. Григорій був практичною людиною, чоловіком сильної волі й енергії. Він одразу твердо взявся за господарство, що вже почало руйнуватися, й залізною рукою повів його вперед. Іван дуже поважав вітчима. Той заробив трохи грошей, працюючи в Бориславі, вмів читати й писати, кілька років був сільським вейтом. «Це натура наскрізь практична та реальна, – писав пізніше про нього І.Франко. – Без іскри поезії, а зате з значною дозою скептицизму і вільнодумства, чоловік сильної волі й енергії. Я й досі дуже високо поважаю його, як звичайно поважаємо того чоловіка, що відзначається прикметами, яких у нас самих мало».

Коли Іванові було 16 років (1872) і він закінчував 5-й клас гімназії, померла мати. Вона захворіла після останніх пологів у 1870 році. Хвороба поклала її в ліжку, а потім і в могилу. Марії Миколаївні було лише 38 років.

Григорій був непоганим вітчимом, він дбав про Івана, Захара, Онуфрія та свою дочку Юлію при житті дружини, а після її смерті в 1872 році і свого наступного одруження ставився до всіх дітей як до рідних, нікого з них не обділив і не скривдив, а Іванові допомагав навіть тоді, коли той одружився і вже мав своїх дітей. Дочка Івана Франка Ганна згадувала: «Перші поїздки, які ще, мов крізь сон, пам'ятаю, – це були поїздки до родинного татового села Нагуєвичі. Ми приїжджали до татової родинної хати, спершу до татового вітчима Гаврилика, потім до брата Онуфрія. Нам, дітям, було повне дозвілля. Ми зараз же попадали в товариство стрієчних братів і сестер і разом з ними жили їхнім життям».

Завдяки репетиторським заняттям у юнацькому віці відбулося знайомство Івана з його першим коханням – Ольгою Рошкевич (у заміжжі Озаркевич). За літо треба було «підтягнути» в навчанні священникового сина, якому загрожувало виключення. І.Франко погодився займатися з Ярославом

Рошкевичем у нього вдома в Лолині, а там побачив Ольгу – і закохався на багато років свого життя...

Зовнішній вигляд гостя, його одяг, манера поводитись за столом не сподобались Рошкевичам, хоча начитаність, розум, людська гідність, простота гімназиста справили належне враження. А Іван полюбив Ольгу. Полюбив уперше в житті. Того ж року в Лолин попливуть його перші несміливі листи, повні юнацької щирості та сором'язливості. Від того часу Лолин перестав бути для нього звичайним селом...

Наступного року І.Франко знову був у Лолині на запрошення Михайла Рошкевича: успіхи Ярослава в навчанні очевидні. Тепер гість у новому костюмі, вперше пошитою спеціально для нього. Це був дарунок за безплатне навчання Ярослава Рошкевича та його товариша Іполита Погорецького. Того року в селі проходила так звана єпископська візитація, тобто перевірка консисторією церковних справ у Михайла Рошкевича. Наїхало багато священників з навколишніх сіл. Молодий І. Франко вразив їх розумом, розсудливістю, пристрасністю, й вони в один голос вирішили, що бути йому «щонайменше університетським професором». Така думка авторитетних колег піднесла Івана Франка в очах Михайла Рошкевича. Отця Рошкевича вже поздоровляли із вдалою партією. Ольга ж мовчала.

Закінчивши Дрогобицьку гімназію з похвальним свідоцтвом зрілості, Франко вступив до філософського факультету Львівського університету, де вивчав насамперед класичну філологію та українську мову й літературу. Майбутній поет мав надії здобути добру освіту, але його сподівання не справджувались. В автобіографії він писав: «Я пристрасно прагнув знання, але одержав тільки мертвий крам, а його треба було проковтнути, якщо бажалося дістати цісарсько-королівську посаду. Студіювання ради хліба, а не науки – це було гасло тодішнього Львівського університету, може, крім єдиного винятку, – історика проф. Ліске, але я не ходив на його лекції. <...> Лекції на університеті мене зовсім не зайняли і не дали мені нічогосінько – ані методи, ані здобутків». Можливо, це були суб'єктивні враження, можливо, думка І. Франка змінилась під впливом якихось обставин, але щось схоже про університетську освіту розповідав і М. Павлик.

І.Франко мріяв стати «руським літератором», тому брав активну участь у діяльності студентського громадсько-культурного товариства москвофільської орієнтації «Академический кружок», був його бібліотекарем та друкував свої перші твори у виданні «кружка» – журналі «Друг» (з 1874 року), до складу редакційного комітету якого увійшов 1876 року. І. Франко почав друкуватися під псевдонімом Джеджалик. Він дуже багато писав. Серед усіх авторів «Друга» І. Франко посідав перше місце за кількістю надрукованих творів. Спочатку молодий автор звертався до історичної тематики: «Три князі на один престол» (1874), пробував перекладати «Фауста» Гете й «Пісню про Нібелунгів». Написав повість про опришківські рухи «Петрії і Довбушуки», за розповідями вітчима скомпонував чудове оповідання «Вугляр», уже зовсім вправно створив повість «Лесишина челядь». Не все було вдало, й не все виходило добре. Наприклад, прем'єра

п'єси «Три князі на один престол» у 1876 році скінчилася невдачею, що межувала з провалом. Але молодий письменник не полишав роботи, не падав духом, учився на помилках. Бажання працювати й непереборна воля – ось що завжди допомагало Франку йти далі, не зупинятися, долати інколи дуже тяжкі й болісні перепони.

12 червня 1877 року І.Франка заарештували й ув'язнили, звинувативши у причетності до таємного соціалістичного товариства. Суд засудив письменника на шість тижнів та 5 гульденів штрафу. Але взагалі у тюрмі, враховуючи час слідчого ув'язнення, І. Франко пробув дев'ять місяців. Як писав пізніше поет, перебування у в'язниці було для нього тортурою. Його садовили до камери зі злодіями, переводили з камери до камери, робили постійні обшуки, чіпляючись до нотаток, що він робив, слухаючи розповіді в'язнів. Додамо до цього погане харчування, брак свіжого повітря, велику кількість людей у камерах...

З 1878 року зусиллями І. Франка та М. Павлика виходить журнал «Громадський друг» (нова назва журналу «Друг»). Два номери журналу були конфісковані, автори змінили назву свого видання. З'явилися журнали «Дзвін», «Молот» (1878), які зазнали долі «Громадського друга». Далі І. Франко і М. Павлик співпрацювали в газеті робітників-друкарів Львова «Ргаса» («Праця»). Робітники вибрали Івана Франка за неофіційного редактора газети, і він перетворив професійне видання на загальноробітничу газету.

Франко-видавець був ініціатором, координатором та редактором видавничих серій «Дрібна бібліотека» (1878–1880), «Наукова бібліотека» (1887), «Літературно-наукова бібліотека» (1889–1897), «Хлопська бібліотека» (1896–1899), «Універсальна бібліотека» (1909–1912), «Міжнародна бібліотека» (1912–1914) та «Всесвітня бібліотека» (1914–1917), а також 2-томного видання «Кобзаря» Т.Шевченка (1908), досі найповнішого зібрання «Писань Осипа Юрія Федьковича» в 4 томах, 6 книгах (1902–1918), 10-томника драм В. Шекспіра в перекладі П. Куліша (1899–1902), багатьох інших видань Наукового товариства імені Т. Шевченка та Українсько-руської Видавничої Спілки.

Зі студентських років І.Франко товаришував і співпрацював з Михайлом Павликом, однак не всі бачили в ньому справжнього й щирого друга. Ось що згадувала про товаришування батька з М. Павликом дочка І.Франка Ганна: «Одним із постійних, майже щоденних, відвідувачів нашого дому був Михайло Павлик, родом із Косова, шкільний товариш тата. З браку засобів він не міг закінчити студій. Людина обмежених здібностей, тяжко пробивався в житті; тато, бажаючи допомогти йому, притягнув його до співпраці в тільки що заснованім ним часописі “Друг” і до радикальної партії, що виникла під впливом Драгоманова. М. Павлик виявився, однак, фальшивим другом для тата; безмежно заздрісний за геній тата і його вплив на громадянство, відіграв роль малого Макіявеллі. Він безоглядно користувався гостинністю мами, був постійним столівником у нас, а за це все розносив між людьми всі наші домашні справи, щоденне змагання моїх

батьків з недостатками, негосподарність мами представляв у найгіршій світі. Щоб маму понизити, поширював між громадянством для неї назву “Франчиха” – назвище, прийняте тільки на селі, але принизливе в місті, де всі собі “панькали”. Він добився довір’я у Драгоманова і всякими очернюваннями і фальшивими інформаціями старався підкопати співпрацю двох учених і громадських діячів.

Іван Франко помер 28 травня 1916 року. Похований письменник на Личаківському кладовищі у Львові. Єдиний з рідних, хто проводжав поета в останню путь, був син Петро. Ганна була в Києві, Тарас на фронті. Петро теж довго не міг отримати відпустку, щоб доглянути хворого батька, і тому приїхав тільки на похорон, живим батька вже не побачив.

У першу річницю смерті батька Ганна Франко звернулася до митрополита Шептицького, який знав Івана Франка й зустрічався з ним, з проханням відслужити панахиду: «У мене з’явилося бажання, щоб не хто інший, а Митрополит відправив панахиду по татові, і з тим бажанням я пішла до нього. Мене зустрів о. Цегельський у скромно влаштованій вітальній кімнаті. Почувши, з чим я прийшла, він заявив мені: це річ немислима, тато вмер без Бога, і Митрополит напевно відмовиться. На ці його слова – з сусідньої кімнати – вийшов сам Митрополит і, звертаючись до о. Цегельського, заявив: “Ви помиляєтеся, отче, тим більше за таких людей ми повинні молитися”. Потім звернувся до мене, привітався і дав свою згоду. Панахида відбулася в католицькій костелі. Церква була вщерть виповнена народом, після панахиди Митрополит згадував тата піднесеними і зворушливими словами.

Список використаних джерел

1. Панасенко Т.М. Іван Франко / Т.М. Панасенко. – Харків : Фоліо, 2009. – 122 с.
2. Левківський М. В. Історія педагогіки : [підручник] /М. В. Левківський. – [вид. 2-е, доп.].– К. : Центр навч. літ.-ри, 2006. – 376 с.

*Маньковська Світлана, Шуляренко Владислава,
студентки 16 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Становлення особистості Івана Франка

Проаналізувавши різні матеріали та джерела щодо цієї історичної особи, можемо зауважити, що автори акцентують увагу на розкритті ключових моментів у житті великого українського письменника, поета, публіциста, перекладача, ученого, громадського і політичного діяча, доктора філософії, дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка, почесного доктора Харківського університету.

Іван Якович Франко – знакова постать вітчизняної та світової історії й культури. Саме тому дана проблема є актуальною в сьогоденні. Значення вкладу Івана Яковича Франка в педагогічну науку проявлялися в лекціях для молоді та в художніх творах на шкільну тематику.

Мета статті – висвітлення маловідомих донині фактів із життя і творчості видатного українського письменника та діяча Івана Яковича Франка.

І. Франко був знайомий з працями Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцци, Г. Сковороди, С. Русової, Т. Шевченка, П. Куліша, О. Потебні, М. Драгоманова, Х. Алчевської, М. Добролюбова, Б. Грінченка, О. Духновича, Л. Толстого. Ще в студентські роки глибоко вивчав філософські праці Аристотеля, Платона. Йдеться, зокрема, про біографічні відомості Івана Яковича Франка, який не тільки розвинув, але й суттєво оновив традиційні уявлення в різних галузях української літератури. Тому не буде перебільшенням сказати, що сьогодні без врахування та аналітичного розгляду його наукового внеску не може обійтись майже жодна серйозна праця з методології літературознавчої науки.

Іван Якович Франко – поет, прозаїк, драматург, учений, етнограф, фольклорист, історик, філософ, соціолог, економіст, журналіст, перекладач, громадсько-політичний діяч.

Народився 27 серпня 1856 року в селі Нагуєвичі, Львівська область, в сім'ї коваля [1]. Родина Франків жила в достатках. Хлопчик був роботящим та товаришким. Він залюбки допомагав батькам по господарству. Мати Франка, любила українську пісню. Так з голосу матері хлопчик запам'ятав багато народних пісень.

Навчався в Дрогобицькій гімназії, на філософському факультеті у Львівському, Чернівецькому та Віденському університетах.

І. Франко брав участь у студентському житті Академічного гуртка «Друг». За громадсько-політичну діяльність, яку було кваліфіковано як соціалістичну пропаганду І. Франко чотири рази був ув'язнений австрійською владою. *«У в'язниці, – згадує письменник, – не знаю чому – ставились до мене з особливою суворістю. Запхано мене до найгіршої камери, до злодіїв, убійників та інших звичайних злочинців... Протягом дев'яти місяців, проведених у тюрмі, сидів я переважно у великій камері, де перебувало вісімнадцять-двадцять вісім злочинців, де зимою ніколи вікно не зачинялось і де я, слабкий на груди, з бідною добивався привілею спати під вікном... прокидався майже завжди з повним снігу волоссям на голові»* [2].

У 1870–1880-х І. Франко займався активною журналістською та публіцистичною діяльністю. Разом із М. Павликом видавав журнал «Громадський друг» та альманахи «Дзвін», і «Молот» (1878), спільно з І. Болеем – журнал «Світ» (1881–1882), із гуртком львівського студентства молодіжний журнал «Товариш» (1888). Співпрацював також у виданнях українських народовців: газеті «Діло» (1883–1886), Журналах «Зоря» (у 1883–1886) та «Правда» (1888); багатьох польських та австрійських часописах. Протягом 1894–1897 рр. редагував літературно-науковий журнал «Життє і слово» [3].

В 1874 р. вперше побував у Лолині, де познайомився з сім'єю Рошкевичів. Тут він записував етнографічний і фольклорний матеріал. До збирання матеріалів він залучав і своїх лолинських знайомих – Ольгу і

Михайлину Рошкевич. Окрема сторінка біографії І. Франка, яка пов'язана з Лолином – це взаємини з Ольгою Рошкевич.

В 1890 р. І. Франко став одним із засновників та головою радикальної партії в Галичині. У 1899 р. Франко вийшов зі складу РУРП і став членом Української національно-демократичної партії. За допомогою М. Грушевського став дійсним (1899; 1904 – почесним) членом наукового товариства ім. Т. Шевченка, і відійшов від активної політичної діяльності та присвятив себе науковій праці. Також очолював філологічну секцію (1898–1901; 1903–1912) та етнографічну комісію НТШ (1898–1900; 1908–1901); був співредактором журналу «Літературно-науковий вісник» (1898–1907; спільно з М. Грушевським та В. Гнатюком) [4].

У 1892 р. в статті «Наші народні школи і їх потреби» письменник показав стан народної освіти в Галичині, характер навчання в початковій школі, становище народних учителів. На основі статистичних даних він довів необхідність змін у галузі освіти й закликав до боротьби за її поліпшення.

Однією з причин незадовільного стану освіти в Галичині Іван Якович Франко вважав брак підготовлених учителів, низький рівень їхнього матеріального забезпечення. Саме тому «...замість учителів спосібних, напрактикованих, таких, що люблять науку і дітей, чимраз приходять учителі неспосібні...» [5].

Громадська і творча діяльність, особисте життя І. Франка тісно пов'язані з історією і культурою колишньої Станиславівщиною. На Прикарпаття привела його любов до подорожей, прагнення до пізнання світу, замилювання красою природи.

Тісні зв'язки мав І. Франко з членами таємного гуртка захоплених соціалістичними ідеями станиславівських гімназистів. У 1892 р. І. Франко виступив у Станіславі на селянському вічі, яке було розігнане поліцією. Через декілька місяців разом з М. Павликом він організував з'їзд радикальної партії.

Від 1901, а з 1909 – щорічно І. Франко виїздив із родиною на відпочинок у с. Криворівню на Гуцульщину, де щоліта збиралися видатні діячі української культури: М. Грушевський, М. Коцюбинський, Леся Українка, О. Кобилянська та ін.

Письменник неодноразово відвідував населені пункти Прикарпаття. Перебування в цьому краї, спілкування з людьми залишило помітний слід в громадській та творчій діяльності Івана Яковича Франка.

Франко зізнається що, значний вплив на його життя мали взаємини з жінками. В його житті було три значні жінки. Ольга Рошкевич, Юзефа Дзвонковська та Целіна Журовська, кожна з яких відзначилася у художній творчості. Але дружиною письменника стала киянка Ольга Хоружинська, з якою одружився в 1886 року в Києві [6].

З 1908 року почалося погіршення стану здоров'я. 28 травня 1916 року Іван Якович Франко помер. Був похований на Личаківському кладовищі Львова.

Враховуючи вищесказане, пропонуємо відомий вислів Івана Яковича Франка про свій життєвий шлях: «Муруючи стіну, – говорив він на своєму ювілейному святі 25-ліття літературної діяльності в 1898 р., коли дякував за слова визнання з боку громадянства, – муляр кладе в неї не тільки самі гранітні квадрати, але, як випадє, то і труск і обломки й додає до них цементу. Так само і в тім, що я зробив, може, й знайдеться деякий твердий камінь, але, певно, найбільше буде того труску і цементу, яким я заповнював люки і шпари...». А далі говорив він: «Як син селянина, вигодуваний твердим мужицьким хлібом, я почував себе до обов'язку віддати працю тому простому народові».

Величною є постать Івана Яковича Франка в українській літературі, історії та культурі. Його ім'ям названо багато установ освіти, науки та культури в Україні та за кордоном.

Особлива пошана і любов українців до величної постаті Каменяра, адже громадська і творча діяльність, особисте життя І. Франка тісно пов'язані з історією і культурою нашого краю. Розповіді про письменника передаються з покоління у покоління як найвища духовна цінність. Багатогранність постаті Івана Франка спонукає науковців, дослідників, краєзнавців, письменників України до нових дослідницьких пошуків.

Список використаних джерел

1. Василенко М. Грунтовний, унікальний життєпис Івана Франка / М.Василенко // Українська літературна газета. – 2011. – 28 січ. (№ 2). – С. 15.
2. Велет духу – Іван Франко // Персона. – 2009. – № 2. – С. 13.
3. Гомотюк О. Україна і українство як об'єкт наукових студій Івана Франка / Оксана Гомотюк // Мандрівець. – 2010. – № 5. – С. 19–24.
4. Франко І.Я. Наші народні школи і їх потреби // Пед. статті і висловлювання / Упоряд. О.Г.Дзеверін. К., 1960. – С. 195.
5. Франко І.Я. Педагогічні статті і висловлювання / Упоряд. О.Г.Дзеверін. К., 1960.
6. Франко І.Я. Народне шкільництво в Галичині // Пед. статті і висловлювання / Упоряд. О.Г.Дзеверін. – К., 1960.

Даніловська Анастасія,

студентка 12 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Формування світогляду Івана Франка у шкільні роки

Життєвий шлях І.Франка був цілісним, внутрішньо-зумовленим, нелегким і звивистим – шлях живої і великої особистості, чесний і змістовний, шлях вічних пошуків, помилок, падінь і піднесенень, осяянь і відкриттів. Він обумовлений не тільки історично й об'єктивно (Франко – суспільний діяч), а й біологічно-суб'єктивно (Франко – людина-творець), тому все, навіть дріб'язкове, другорядне набуває непересічної ваги.

На мою думку, саме у шкільні роки у І.Франка почало формуватися непересічне світобачення й невимовне прагнення до саморозвитку. Отже, у даній статті я хочу розглянути, яким чином починалося формування І. Франка, як митця слова під час його навчання у початковій школі, Дрогобицькій нормальній школі монахів-василіян та Дрогобицькій гімназії.

Розпочалося формування особистості Івана Франка ще в рідній оселі. Важливу роль у вихованні Франка відіграв його батько – Яків Франко, який був відомий на всю округу як вправний коваль. Він розповідав хлопчикові багато притч і народних оповідань, співав пісні, які вперше розкрили перед майбутнім письменником чарівний світ народної мудрості і моральної краси трудящої людини. У Нагуєвичах минуло щасливе дитинство, оповите любов'ю батьків.

У 1862 році батько віддав Івася до школи, у сусіднє село Ясеницю-Сільну. За два роки навчання у початковій школі Франко навчився читати польською і німецькою мовами, писати і рахувати. У школі працювали отці василіани, світські вчителі та двоє поляків, які гарно вчили письма. Вчителям дозволялося вільно карати учнів тілесно. Тож цим правом користувалися отці василіани і світські вчителі понад усяку міру: били куди попало киями, тростинами, ключами від замка (по долонях), валили на землю, били ногами.

Першими книжками, які читав малий Франко у селі Нагуєвичах були альманах «Вінок русинам на обжинки» (1846–1847 рр.), Біблія та збірник «Пісень богоговійних» (Перемишль, 1837 р.) [2].

Після двох років навчання в Ясениці-Сільній, Франка віддали до Дрогобицької нормальної школи монахів-василіян. Нормальна школа в Дрогобичі ще перед вступом до дитини до неї була місцем постраху. Одразу з найперших днів перебування серед сірих холодних стін цього навчального закладу малий Франко відчув його задушливу атмосферу. В школі панував езуїтський стиль виховання, учителі били учнів. «Школа була для дітей осередком жорстокості, тьмою обичаїв, карою, лихом. Як тільки приходили діти до школи і ставали перед учителями, так зараз щезав з лиця сміх, губи строго замикалися. На місці приязної прихильності з'являвся опір, здержливість, недовіра і боязнь перед несправедливою карою». І.Франко, що був сином простого коваля, зазнав тут особливо багато лиха.

Неабияка пам'ять, зосередженість, любов до книги – усі ці якості виявились у Франка вже в перші роки навчання. З посміховиська, яким попи регулярно намагалися зробити в школі Івася, хлопчик став кращим учнем і на кінець року, на екзаменах, зайняв перше місце в класі. Однак, така школа не могла дати багато знань Франкові.

Після закінчення нормальної василіанської школи, з осені 1867 року, Франка віддали на навчання до Дрогобицької гімназії. Це був перший навчальний заклад, котрий розкрив перед ним таємничий світ природи, познайомив з всесвітньою історією і художньою літературою. Тут він зустрів кількох людей, які на все життя лишилися у його пам'яті. Це були викладачі гімназії: Емерик Турчинський – учитель із вродженим педагогічним хистом, що вмів під час лекцій «жити збірним життям цього класу, забувати про себе. Про свої власні клопоти, радощі або сподіванки. Кожна лекція такого вчителя – це розширення горизонту учня, це заспокоєння його природної цікавості, розбудженої теперішніми учнями, це розкіш, а не мука»; Едвард Гіккель – вчитель зоології і ботаніки, знаменитий педагог, батько молоді і любитель природи; Микола Михновський – учитель математики, польської

мови, логіки і психології, передова сила гімназії; Микола Антонович – учитель української словесності; Дронжик і Осмультський – вчителі, які поступали в школі оглядно і тактовно.

Навчання у гімназії відбувалося з 1867 по 1875 рік. Тут Франко займався вивченням української та класичних мов, всесвітньої історії, природознавства, фізики, математики і німецької мови.

Уже протягом навчання майбутній майстер слова виявив неабиякі здібності і величезний потяг до знань. Тоді як викладачі гімназії і більшість учнів марнували час у кафе так ресторанах, Франко жадібно читав книги, які потрапляли йому до рук.

У третьому класі Франко зблизився з викладачем Міхновським. Учитель привчав його до систематичного читання книжок, вчив не задовольнятися лише поверховим сприйманням описаних подій, а заглиблюватись у зміст твору, усвідомлювати його складові компоненти.

З п'ятого класу Франко почав збирати власну бібліотеку, що було досить рідкісним явищем серед учнів гімназії. До нього сходилися товариші, хто-небудь з них, а найчастіше сам Франко, читав уголос нову книжку; після прочитання книги її обговорювали. І.Франко з приводу цього писав: «...Я набрав замілювання до книжок і почав збирати свою власну бібліотеку, яка до кінця моїх гімназійних часів виросла до числа 500 томів».

Починаючи з четвертого класу гімназії, Франко виконував шкільні завдання з літератури – прозою і віршами, що можна вважати першими його кроками до самостійної творчої роботи. Ці твори, або, як їх називали в Дрогобицькій гімназії, задачі, свідчили про обдарування хлопця.

У Дрогобичі Франко-гімназист написав багато віршів, з яких потім було укладено дві збірки. Писав також і драматичні твори, поеми. Поряд з цим, юнак перекладав твори Софокла, Гомера, Анакреонта, Горация, Гете, Гейне та ін.

У 1874 році Франко встановлює творчі зв'язки з редакцією львівського студентського журналу «Друг», надсилає туди деякі оригінальні поезії, писані українською мовою з деяким відтінком підгірського діалекту. Надіслані вірші були частково опубліковані у третьому і четвертому випусках журналу за 1874 рік [1].

У той час, як творчі інтереси і духовний світ Франка розширювалися, матеріальні обставини його життя залишались досить прикрими. Довелось уже в сьомому класі зайнятись приватною підготовкою відстаючих учнів за певну плату, а також налагоджувати зв'язки з мандрівним галицьким театром О. Бачинського і перекладати та переробляти для нього деякі п'єси, сподіваючись на винагороду.

Великі здібності та успіхи в навчанні і крайня бідність, які впадали в око дирекції гімназії, спричинилися до того, що за її клопотанням у січні 1875 року крайовою президією було призначено Франкові стипендію-допомогу з фонду Самуеля Гловінського на час навчання в крайових публічних закладах. Це стало вагомим для гімназиста, бо значною мірою розв'язувало

питання про його найближче майбутнє: з'явилися певні матеріальні основи до продовження навчання в університеті.

Отже, шкільні роки Івана Франка були одним з найважливіших етапів формування його творчої особистості. Не зважаючи на всі труднощі, які спіткали його з дитинства, він завжди демонстрував свою працьовитість на навчальній ниві. Беззаперечна сила волі молодого митця та його прагнення до саморозвитку, були вирішальними у становленні його світогляду та напряму творчості.

Список використаних джерел

1. Дей О.І. Іван Франко. Життя і діяльність / О.І. Дей. – К.: Дніпро, 1981. – 355 с.
2. Іван Франко. Життя і творчість. / О.І. Білецький., О.І. Басс., О.І. Кисельов; Київ, Видавництво Академії наук Української РСР, 1956. – 358 с.
3. Історія української літератури ХІХ ст. (70-90-ті роки) : І-90 У 2 кн.: Підручник / О.Д. Гнідан, Л.С. Дем'янівська, С.С. Кіраль та ін.; За ред. О.Д. Гнідан. – К.: Вища шк., 2003. – Кн.2. – 439 с.
4. Франко І.Я. Твори в двох томах / І.Я. Франко // Передм. П. Колесника. – К. : Дніпро, 1981. – Т.1. – 533 с.

*Стопа Каміла, Ящук Каріна,
студентки 33 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

*«Сильна, уперта натура, яка цілою вийшла з життєвого бою!»
Михайло Коцюбинський*

Дитинство Івана Франка

Дитинство малого Іванка проходило серед мальовничої природи підгір'я, особливо хлопчина любив гуляти по лісу. Він пробуджував в ньому *«ті неясні почуття, з яких у людській душі зароджується релігія»*, як сам писав пізніше в творі «Під оборогом».

Франко не був бездоганною дитиною. Одного разу Іван разом з двома товаришами стрибав зі стріхи на землю, де була постелена солома. Він скочив першим і забрав солону, щоб його приятель стрибнув на голий тік. Іще одного разу Франко ледь не втопив свого однолітка: завів його, ради жарту, на глибину, а тоді, сказавши «На, рятуйся», покинув. Але хлопця врятував старший товариш. Франкові вдалося здобути повну освіту: від початкової школи й аж до університету [3].

Помітивши у Іванка неабиякі здібності до науки, в 1862 р. батько віддав його на початкове навчання до села Ясениця-Сільна, де жив дядько хлопчини – Павло Кульчицький. Саме з його допомогою, проявляючи добрі здібності, малий Франко навчився читати всього за 10 днів. В порівнянні з іншими дітьми, він був надто задумливим. Вчитель сільської школи, дяк-п'яничка Андрусевич, одного разу сказав: *«Ти будеш великим писателем або великим багатцем, або злодієм»*.

Протягом двох років перебування в початковій школі хлопець навчився 4 дій арифметики, а також читати й писати німецькою, польською та українською мовами. Основною мовою в школі була німецька, і вчителі часто

карали учнів, котрим важко давалися основи грамоти («Грицева шкільна наука», «Олівець») [2]. Франко писав: «Почалася наука. Професор говорив щось, показував якісь дощечки, що на них були намальовані якісь гачки та стовпки; хлопці час від часу кричали щось, як професор показав яку нову дощечку, а Гриць нічого того не розумів.

– Але-бо ти, Грицю-небоже, нічого не вважаєш, – крикнув на нього професор і покрутив його за вухо, так що Грицеві мимоволі аж сльози стали в очах, і він так перепудився, що довгий час не тільки не міг уважати, але й зовсім освіті не тямив» [4].

За два роки Яків Франко віддає сина в місто Дрогобич, в «німецьку нормальну школу» при монастирі, де хлопчик навчався з 1864р. до 1867р. Залякана дитина з села, не причесана, в абиякій одежі стає жертвою як школярів, так і грубих, некультурних вчителів. Його б'ють, з нього сміються. В своїх автобіографічних оповіданнях «Schonschreieben» і «Олівець Франко змалював дикунство тих вчителів. І про одного з них Франко розповів в оповіданні «Отець гуморист»:

«– Ну!

Се було перше слово, яке ми почули з уст о. Телесницького. Ми зирнули на нього. Стояв на градусі, високий, тонкий, мов віха на окопі; поли його довгої рясни розвернулися, і під нею видно було чорні, брудні штани, впущені в високі холяви чобіт. І хоча голос його був якийсь прикрий, горляний, і хоча в його лиці не видно було ані сліду веселості, то проте ми, упереджені про його гумористичну вдачу, всі в один голос зареготалися радісним, дитячим сміхом.

– Я тут господар класу! – мовив він з повагою, яка декому з нас могла видатись навіть дуже гумористичною. – Пам'ятайте собі. На моїх годинах маєте лиш тоді сміятися, коли я вам скажу, і тоді плакати, коли я вам скажу.

Оба помічники держали цупко за ноги, цензор сів на його плечах, придержуючи обома руками його руки, а о. Телесницький кинувся щосили бити бучком по голому тілу. Зараз за першим ударом Волянський крикнув страшенно. І він сік, сік... Крик, виск, пищання нещасного хлопця, ніщо не зрушувало ката. Ось із-під вільхових сучків показалася кров, потекла струмком по білому тілу, на сорочку, на дошки градуса. О. Телесницький ще бив. Вільхова палка була забризкана кров'ю, а з неї кров під час розмаху почала бризкати по білих стінах класу. Волянський лежав тихо, очевидно, зомлів.

О. Телесницький зупинився. Дихав важко з натуги. Закровавлену хустку відняв від уст, потім вийшов на коридор, приніс склянку води і хлопнув на зомлілого хлопця. Сей отворив очі, застогнав.

– Га-га-га! – реготався о. Телесницький. – А що, бігають мурашки? Шкроботять хрущі? А видиш, як то недобре засиджуватися на однім місці! Га-га-га! Смійтеся, хлопці! Смійтеся!» [5].

«До 1867 року учителям було дозволено тілесно карати учнів. Особливо відзначалася у цьому відношенні школа отців василіан, в яку зразу попав малий Франко. Нормальна школа в Дрогобичі ще перед вступом дитини до неї була місцем пострахи. Школа була для нас жорстокістю, тьмою обичаїв, карою, лихом, – писав шкільний товариш І.Франка Карло Бандрівський. – Серед учителів

василіанської школи своїм садизмом прославився отець Телесницький. На його совісті – смерть учня Новосельського, одного з найближчих Франкових друзів.»

А тим часом природні здібності малого Івана швидко змусили вчителів вирізнити його серед інших учнів.

«Я, по-мужицьки вбраний, боязливий, несміливий та часто немитий хлопець, цілий курс бувши посміховиськом у класі, і, перетерпівши досить від деяких нелюдських учителів, наприкінці першого курсу на превелике диво цілого класу і своє власне одержав першу локацію. На екзамені, котрий був властиво тільки парадом, був і мій батько. Я не бачив його, а тільки коли мене викликали першого, щоб одержати нагороду(книжку) , то я почув, що він голосно заплакав» [2].

1865 р. помирає батько юного Франка. Матір виходить заміж вдруге, її обранець – Гриць Гавриляк, безбородий парубок родом з Ясениці.

«Се натура наскрізь практична і реальна, без іскри поезії, а зато з значною дозою скептицизму і вільнодумства, чоловік сильної волі і енергії. Я їй досі дуже високо поважаю його, як , звичайно, поважаємо того чоловіка, що відзначається прикметами, яких у нас самих мало», – писав Іван про свого вітчима. Ще через 7 років помирає і мати хлопця. Однак, навіть залишившись без батьків, він не залишився на самоті, постійно підтримував зв'язок з вітчимою та його сім'єю.

Як вважав юнак, школа не давала йому того обсягу знань, який він хотів отримати, саме тому захопився читанням: читав у великих обсягах різну художню літературу і робив це за найменшої нагоди, навіть під час навчального процесу.

1867 р. Франко вступив до Дрогобицької гімназії. Також цього року відмінили застосування тілесних покарань в зв'язку з запровадженням австрійської конституції. Навчання в гімназії велось польською мовою, українська мова викладалася як окремий навчальний предмет. У гімназії навчалися переважно панські діти, які ставилися з презирством і зневагою до скромного селянського, убого одягнутого хлопця. Як і в нормальній школі, перший рік Франкові довелося сидіти на «ослячій» лаві. Але великі здібності, наполегливість і працьовитість допомогли йому стати одним з перших учнів. В зв'язку з усіма цими обставинами, влада відсторонила хлопця від оплати за навчання.

Франко згадує: *«В часи моїх гімназійних студій Дрогобич був містом дуже багатим на негативні прикмети. Почислити, чого там не було, вийде дуже довгий реєстр. Не було ані одної порядної кав'ярні, ані ресторації, ані одної публічної бібліотеки, ані одного освітнього товариства, ані одного зібрання чи то політичного, чи з освітньою метою. Дрогобич був собі «вільним королівським містом», вільним, незважаючи на свою нормальну школу та гімназію, від усього, що пахло цивілізацією та інтенсивнішим духовним життям».*

У вільний час Франко багато читав творів художньої літератури німецькою, польською і українською мовами.

У ці роки він ознайомився з творами найвидатніших письменників світу, творами українських письменників – Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Панаса Мирного, Руданського та ін. Улюбленою книгою Франка став «Кобзар» Шевченка, якого він знав майже всього напам'ять. Уже з перших

класів Франко почав збирати свою власну бібліотеку, яка до кінця навчання в гімназії складалася з 500 томів книг. За коментарями письменника: *«Я міг зробити протягом одного дня, не занедаючи класної науки, 5 або й більше задач на одну тему. І всі так відмінні одна від одної, що вчитель не пізнав, що це чужі, а не учнівські роботи.»*

Франко рано почав збирати народні пісні. Спочатку він записував їх з уст матері, а пізніше – від робітників і селян, з якими доводилося йому зустрічатися під час літніх мандрівок. За роки навчання в гімназії він записав понад 800 народних пісень, частина яких пізніше була надрукована.

У гімназії почалася і літературна діяльність Франка. *«В 6 класі, – свідчить друг, – Франко уже писав вірші, кликав мене або других, щоб перед нами прочитати їх і почути, що ми на те скажемо. По найбільшій частині такі вірші він все вважав за невдалі і палив».* Молодий гімназист почав писати вірші та оповідання трьома мовами: українською, німецькою і польською. Франко також багато перекладав з німецької, грецької та польської мови [1].

1875 року Іван Франко закінчує навчання в гімназії і вступає філософський факультет Львівського університету. Вже на той час в його літературному складі було дуже багато всього: і вірші про кохання, і драми, і розповіді, і оповідання, і переклади Софокла. Найвідоміші літературні пам'ятки, написані за цей проміжок часу: оповідання «Грицева шкільна наука», «Олівець», «У столярні», «Отець – гуморист», «Урок чистописання», вірш «Великдень», віршовані драми «Югурта», «Ромул і Рем», драми «Три князі на один престол», сонет «Народні пісні».

Список використаних джерел

1. Біографія Івана Франка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrlitera.ru/index.php/literatura/128-franko-ivan/2345-bivfranka>
2. Біографія І. Франка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eureka.ukoz.ua/publ/143-1-0-566>
3. Дитячі роки І. Франка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.linguistika.com.ua/referati-naukov-statt/dityach-roki-ivan-franka>
4. Іван Франко – Грицева шкільна наука [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.i-franko.name/uk/Prose/GrycevaShkilnaNauka.html>
5. Отець гуморист (1979) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/28167>

Ігонін Максим, Олійник Олександр, Котюк Ірина, студенти 33 групи фізико-математичного факультету. Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Студентські роки І.Я. Франка

“Прийшовши до Львова до “Академічного кружка”, я опинився раптом серед спорів язикових і національних, котрі для мене були досі майже зовсім чужі і не зрозумілі, то й, очевидно, не міг у них знайти ладу і хитався довго то на сей, то на той бік...” Згадував Іван Франко.

Львівський університет на той час не був ніяким “світільником у царстві духа”. При цьому дослідники посилаються на висловлювання самого І. Франка. Професори часто на лекціях відбували свою повинність, не давали

студентам міцних знань. Московфільська партія, яка мала сильні позиції в Галичині ще з 30-х років, захопила молодих хлопців, які щойно поздавали матуру і вирішили в університеті вивчати філософію. Івана Франка призначають бібліотекарем “Академического кружка” (своєрідний філіал московфільської партії серед студентської громади). У 1896 році Іван Франко писав: *“Щодо себе скажу, що по приїзді з Дрогобича, вступаючи до університету у Львові, я пристав до Академического кружка тільки для того, що там видавалася газета, при котрій я міг би працювати, і що там була бібліотека, якої не було в “Дружнім лихварі”, а московфільства у властивім значінню у мене ані тоді, ані пізніше не було ніякого”*. На щастя, Іван Франко не перебував під впливом московфільської ідеології, яка у Львові не одного звела зі шляху правдивого служіння своєму народові. Згадаймо хоча б постать першого завідувача кафедри української філології у Львівському університеті Якова Головацького, який у “Трьох вступительних преподаваніях...” (габілітаційній лекції) обіцяв служити своєму народові словом з університетської кафедри, а з 1850 року під впливом Дениса Зубрицького цілком перейшов на московфільські позиції. Зрештою у 1867 році Я. Головацький змушений був покинути кафедру у Львівському університеті, і Франко застав на цій кафедрі Омеляна Огоновського.

Про своє університетське навчання Іван Франко писав так: *“В тих трьох роках університетського життя я читав досить багато, хоч без вибору, більш белетристики, ніж наукових речей. Лекції в університеті зовсім мене не зайняли і не дали мені нічогосінько – ані методів, ані здобутків. Я слухав класичної філології у покійного Венцлевського і зівав, слухав руської граматики і літератури у доктора Огоновського”* [3].

Як бачимо, Іван Франко ставив лекції Омеляна Огоновського не дуже високо. З цього приводу у своїй “Історії літератури руської” Омелян Огоновський пізніше писав: *“Дивним дивом марикує собі тут Франко, що на університеті не міг нічого путнього навчитись. Вже ж покійний Венцлевський був професором тямущим; і відтак з його школи вийшло чимало добрих учителів класичної філології; та, мабуть, у Омеляна Огоновського можна дечого навчитись, коли в 1873–1874 рр. найпильнішим його учеником був О.Брікнер, котрий тепер є професором університету Берлінського. Опроче професорам філології годі займатись питаннями про соціологію, котрі Франкові від р. 1877 були по нутру”* Омелян Огоновський, зрозуміло, натякав тут на Франкове захоплення соціалізмом у 1870-х роках.

Згодом у статті “Омелян Огоновський”, написаній як посмертна згадка про професора Львівського університету, І. Франко визнав певні заслуги Омеляна Огоновського, якому *“прийшлося уперве публікувати біографічні дані, добуті чи то безпосередньо від них (українських письменників), чи від їх знайомих, і та частина його праці, безперечно, назавжди буде цінною, буде кінцевим джерелом для пізніших робітників. Де ж цього не було треба, або не можна було зробити, там при покійнім Огоновським лишається все-таки заслуга старанного компільатора, впорядника і популяризатора всіх доступних звісток біо- і бібліо-графічних”*.

Віддаючи належне професорові О. Огоновському після його смерті, в студентські роки більшого впливу зазнав І. Франко з боку інших чинників. Вирішальний вплив, як відомо, справив на нього український політичний емігрант Михайло Драгоманов. Вплив Михайла Драгоманова на Івана Франка найглибше висвітлений у спогадах А. Дольницького, опублікованих на сторінках газети "Краківські вісті" (11-19 серпня 1943 р.), які подані у записі на той час 90-річного автора.

Найбільшу роль у становленні літературно-естетичних, як і, зрештою, суспільно-політичних, поглядів І. Франка зіграли три листи Михайла Драгоманова до редакції журналу "Друг". Восени 1875 року І. Франко увійшов до керівного складу журналу "Друг" як бібліотекар. А на початку 1876 року його обрано секретарем редакції.

Керівну роль у "Друзі" почали відігравати Іван Франко, Михайло Павлик, а також І. Белей, І. Мандичевський, А. Горбачевський. Михайла Павлика обрано головою редакційного комітету на місце Лабаша, який, вийшовши з редакції, виступив на сторінках "Слова" з наклепницькими вигадками на адресу "Друга".

Листи М. Драгоманова (перший надрукований у "Друзі" 1875 року, другий і третій - 1876-го) стосувалися мови журналу та його суспільно-політичного напрямку. М. Драгоманов писав, що мова журналу, так зване язичіє, не є ні українською, ні російською. Друге завдання, яке ставив перед собою Михайло Драгоманов, - це показати самим москвофілам та й українофілам Галичини їх суспільно-політичну вузькість. Пізніше сам Іван Франко напише до М. Драгоманова: *"З ваших листів до редакції "Друга" я вичитав лиш тільки, що треба знайомитись з сучасними писателями, і кинувсь читати Золя, Флобера, Шпільгагена, так як перед тим уже з запалом читав Л. Толстого, Тургенєва та Помяловського, а далі - Чернишевського, Герцена і т. і."* [3].

Крім Антона Дольницького, про студентські роки Івана Франка залишили свої мемуарні свідчення В. Левицький (Лукич), Євген Олесницький та Михайлина Рошкевич.

У 1877 році почалися арешти серед університетської молоді у Львові. Арештовано Івана Франка, Михайла Павлика, Івана Белея та інших. Після засудження Іванові Франкові довелося відсидіти дев'ять місяців тюрми, тоді настав переполюх між українською молоддю, а "Академічний кружок" знову потрапляє у руки "об'єдинителів".

З цього приводу Василь Лукич згадував: *"Відтак дороги моєї з Франком спільної праці розійшлися. Франко, якого на розправі зовсім неоправдано і безпідставно наклеїлено соціалістом, хоч він в тім часі ним не був, посвятився публіцистиці, спершу публіцистиці свого народу, а опісля сусідській, на жаль, не без вини наших провідників, які не тільки боялися дати йому місце в наших товариствах і видавництвах, але виключили з "Просвіти" і заборонили приходити на "Бесіду"; а я - студіям в університеті, хоч щирі товариські зносини між нами зовсім не перервалися"* [3].

Можна сперечатися з В. Лукичем, оскільки захоплення Івана Франка соціалізмом в той час було таки досить помітним. Про це маємо свідчення самого письменника.

“Ми відчували хлопську біду з російських книжок... Ми стали соціалістами...” – писав Іван Франко в одному з листів того часу. Тільки це захоплення було досить своєрідним. Ідеї рівності, проповідувані соціалістами, справді запалювали молоді серця. Але пізніше відбувається перелом у поглядах Каменяра. У 1898 році у передмові до збірки *“Мій Ізмарагд”* Іван Франко напише: *“Жорстокі наші часи! Так багато недовір'я, ненависті, антагонізму намножилося серед людей, що недовго ждати, а будемо мати (а властиво вже й маємо!) формальну релігію, основу на догмах ненависті та класової боротьби. Признаюсь, я ніколи не належав до вірних тої релігії, мав відвагу серед насміхів і наруги її адептів нести сміло свій стяг старого, щиролюдського соціалізму, опертого на етичній, широкогуманній вихованні мас народних, на поступі і загальному розповсюдженні освіти, науки і критики і людської та національної свободи, а не на партійному догматизмі проводирів, не на бюрократичній регламентації сеї людської будучини, на парламентарному шахрайстві, що має вести до тої “світлої будучини””* [3].

Захоплення І. Франка соціалізмом у 1870-х роках спричинило до тюремного ув'язнення, про яке письменник згадував так: *“Мене трактовано, як звичайного злодія, посаджено між самих злодіїв та волоцюг, яких було в одній камері зі мною по 14–18, перекидано з камери до камери при ненастанних трусах та придирках (се, бач, за те, що я “писав”, то є записував на случайно роздобутих картках паперу случайно роздобутих олівцем пісні та приповідки з уст союзників або й свої вірші), а кілька тижнів я просидів в такій камері, що мала тільки одно вікно, а містила 12 людей, 8 котрих спало на тапчані, а 4 під тапчаном для браку місця. З протекції для свіжого повітря, союзники відступили мені “найліпше” місце для спання – під вікном насупроти дверей; а що вікно задля задухи мусило бути день і ніч отворене і до дверей продувало, то я щорана будився, маючи на голові повно снігу, навіяного з вікна”* [3].

Зрозуміло, що соціалістичний процес, наслідки якого І. Франко відчував протягом усього життя, не міг не позначитися на ставленні до нього відразу після суду. Перелякані були соціалістичним процесом народовці. Як згадував Євген Олесницький, старші народовці, тодішні члени *“Бесіди”*, з підозрінням гляділи на кожного молодого, чи не криється в нім адепт Франка і Павлика.

У кінці 1878 року Володимир Барвінський починає організовувати окрему студентську громаду на основі політичних і соціальних принципів з осіб, що належали до групи *“Правди”*, маючи на меті відтягнути молодь від тих, хто був зв'язаний з І. Франком. *“На тих сходинах розвивав Володимир Барвінський основи українства і заохочував до праці на літературнім полі. Раз, пригадую, приготував навіть і предложив реєстр тем по українській літературі, які мали члени громади розібрати до оброблення. Та до виконання сього не прийшло, сходини сходили на балаканні та полеміці про зовсім непринципальні речі. Розуміється, що головною метою наміреної організації було поборювання Франка і його групи. На сю тему говорено багато, між іншими підношено аргумент*

шкідливості відносин для тих студентів, які наміряються вступити до урядів” [3].

З “Дружнього лихваря” (молодіжної студентської організації народовців) як небезпечних виключено Івана Франка, Івана Белея, Василя Полянського, Василя Білецького, Карла Бандрівського; по суті, товариство після цього перестало існувати.

Як згадував тодішній голова товариства “Дружній лихвар” Андрій Чайковський, він сам вважав, що діяльність Франка для товариства була і буде шкідлива і небезпечна. Виключення Франка було, з одного боку, великою радістю, з другого – великим скандалом. З цього приводу Андрій Чайковський напише: “Старше громадянство було з того вельми вдоволене і похвалювало наш поступок. Здавалося, що тепер настане “згода в сімействі, мир і тишина”. Та воно зовсім не так вийшло, бо всі франківці з товариства виписалися і товариство ледь не розлетілося. Не було чим платити локалю, а старше громадянство на великі мої просьби згодилося прийняти наш інвентар до переховування в редакції “Діла” (котре ми, академіки, задарма експедіювали)” [3].

Але вплив Івана Франка на університетську молодь від цього часу починає постійно зростати.

Франко береться за видання нових журналів. Разом із Михайлом Павликом він видав два випуски “Громадського друга”, а далі дві книжки “Дзвона” і “Молота”. І хоч все це було конфісковане прокураторією, видання ходили по руках студентів.

Незважаючи на переслідування, конфіскацію журналів, він і далі охоче працює як видавець. “Мабуть, в 1880 році Франко задумав видавати часопис “Основу” і видав друком відповідний проспект. Але що його ім’я і ім’я Павлика було страхопудом не тільки для “власть імущих”, але і для тодішнього громадянства, тому вони не вважали за можливе, щоб котрийсь із них міг підписувати цей часопис, і тому намовили мого згаданого товариша С. Жидовського, щоб він підписав проспект і був номінальним редактором “Основи”. Однак до видання часопису не прийшло. Не знаю, чи з недостачі фондів, чи, може, з причини непорозумінь з С. Жидовським, який із-за поганого стану здоров’я і злиднів став вже змолоду песимістом” [3].

Ще перед арештом 1877 року Франко познайомився у Лолині на Бойківщині з Ольгою Рошкевич, сестрою свого товариша. Про захоплення майбутнього письменника цією дівчиною знаємо дуже багато. На жаль, Ольга Рошкевич не залишила спогадів. Певним чином світло на взаємини двох молодих людей проливають спогади Михайлини Рошкевич, сестри Ольги, Скажімо, для сьогоденішнього читача цікавим є листування Франка з Ольгою після відомого процесу: “Листи доходили в такий спосіб, що часом Олесків або Полянський присилали книжки (розуміється, від Франка), а в тих книжках були предовгі листи, так писані, що треба було багато часу, щоб їх зібрати в цілість. Треба було вишукувати за порядком від початку до кінця книжки позначені крапками букви, переносити на папір, і виходив ясно зрозумілий лист. Часом поштою приходив лист в більшому форматі, а в нім заледве пару слів. Мене це здивувало, а сестра каже до мене, щоб я їй приспособила спалений папір зі смальцем.

Я їй так зробила, вона потерла по чистім папері, і, на велике моє здивування, вийшов лист". Детально подано картину приїзду до Болехова студентів з Наддніпрянщини, серед яких були брат і сестри Дегени. У Болехові жила українська письменниця Наталя Кобринська, у якої в той час гостила Ольга Кобилянська. Лист-запрошення Дегенам погостювати у Болехові потрапив у руки поліції. Незважаючи на переполох у священницьких родин, усе закінчилось благополучно, а для Франка арешти не були чимсь несподіваним.

Тільки в наші дні повертаються нарешті до нас спогади діячів української діаспори про перебування Франка у різних місцевостях Галичини. Скажімо, в ряді виданих у США краєзнавчих нарисів про Дрогобиччину, Самбірщину, Станіславщину, Бережанщину маємо кілька мемуарних матеріалів про великого письменника і громадянина. Зі Стрийщиною кінця ХІХ століття Івана Франка в'язали не тільки відвідини близьких людей, а й оглядини чудових гірських околиць. Так про перші гостини у приходстві в Дулібах на Стрийщині письменник напише у своєму біографічному листі до М. Драгоманова: "Скінчивши сьомий клас, я перший раз пустився під час вакацій у дальшу вандрівку, перший раз не поїхав додому пасти худобу та помагати при збірці сіна й збіжжя. Я поїхав залізницею до Стрия, а відси рушив скільським трактом до Синевідська та на Побук, Бубнище, Тисів, Церковну, Мізунь, Велдіж, зайшов до Лолина. Ся маленька вандрівка дала мені пізнати трохи більше світу і людей, ніж я знав досі" [3].

З цього часу починаються тісні зв'язки І.Франка з підгірським духовенством. До речі, у радянський період про ці зв'язки було прийнято не писати або тільки їх лаяти. Лев Шанковський, відомий педагог, журналіст та історик війська, пише про знайомство і дружбу І.Франка з маркграфом Яном Тарновським, дідичем Голобутова, останнім нащадком голобутівської лінії польського магнатського роду. Маркграф Ян Тарновський був цікавою особистістю, якого Іван Франко шанував, часто з ним дискутував, зокрема з проблем польсько-українських стосунків. Коли мова заходила на історичні теми, то дискусія набирала форми монологу І.Франка, бо маркграф польської та української історії не знав. У результаті нащадок польської шляхти став українським патріотом. Лев Шанковський висловлює думку, що перший соціалістичний процес, який упав на голову І.Франка в 1877 році, був наслідком не так необережності Михайла Драгоманова, як помстою "галицької полонії", що була при владі в Галичині, за національне і соціальне українщення графа Тарновського. Священик із села Дулібів дуже часто запрошував Івана Франка разом з Тарновським співати на службі Божій: "Тарновський та Іван Франко цю службу Богу співали, а мій батько (отець Шанковський. – М.Г.) за ними підтягав. Франко співав з пам'яті, а Тарновський з молитвеника. У неділі і свята Франко завжди ставав на криласі і співав з дяками утренью й вечірню. Співав їх з пам'яті, і мій дід, повний подиву для нього, казав йому, що він би цього не потрапив. Любив з Франком жартувати взагалі і говорив йому бойківським говором: "Іва! Будь у мене за дяка. Дам ти дяківку з городом, два морги поля, сто ринських на рік сріблом,

а за хрестини, весілля й похорони збереш більше, як доцент університету. Шлюб з файнов дячихов з Дуліб дам ти задурно!"

Поza тим, буваючи "на вакаціях" у селі, І.Франко напружено працював. Навіть серед гамору гостей на приходстві у якогось священика знаходив час і місце для писання. Як згадував Володимир Чапельський, до його батька, пароха села Добрівляни біля Стрия Антона Чапельського, І.Франко приїжджав зі "скринькою книжок, брошур, приладдя до писання. На приходстві, в головнім будинку, де роїлося від своячок і кривнячок бабуні, нерадо перебував і просився між молодих у стодолу. Вставав до сходу сонця і в погідні дні з книжками та зошитами під пахою сходив через яринний город, попри пошту на дорогу, а з дороги наліво, толокою, – поміж верби. Вибирив між ними найзатишніше місце над берегом річки і писав вірші. В ранніх годинах, як сам казав, творив легко і багато, за дня більше читав і приготував записки до ранньої праці на наступний день. Вечорами та ночами в Добрівлянах не працював. О сьомій годині рано повертав щодня тою самою дорогою вгору, щоб наспіти на час на сніданок. Носив залюбки біле одіння, пошите з нагуєвицького зрібного полотна, вмiсто камiзельки вбирав часто вишивану сорочку, а на голову брав завжди твердий солом'яний капелюх з чорною широкою тяжкою" [3].

Такі окремі факти дають підстави твердити, що в особистому житті Іван Франко був товариською людиною, йому, крім незвичайної працьовитості, була властива весела вдача.

Після арешту Франка Львівський апеляційний суд доручив окружним судам провести обшуки у кількох священицьких сім'ях. Ревізія, як тоді казали, була проведена в учителя Лева Василевича в Сапогові, в отця Лева Шанковського в Дулібах, в Іполита Погорецького в Дрогобичі, в учителя гімназії Миколи Антоневича в Перемишлі та в отця Михайла Рошкевича в Лолині. Як згадують сучасники, з Долинського суду попередили латинського священика у Велдіжі, що така ревізія буде у отця Рошкевича, і казали йому повідомити про те у Лолин. Незважаючи на "безтолковий процес, що впав як серед вулиці цегла на голову", Франко знову повертається до університету. Сьогодні доведено, що після арешту І.Франка таки поновили в університеті, адже тодішнього його приятеля і друга, Михайла Павлика, професорська колегія, "не дожидаючи засуду", викреслила з університету.

Список використаної літератури:

1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kamenyar.com.ua/nashi-vydannya/vydannya-2012/154-spohady-pro-ivana-franka-uporiad-vstup-sl-prym-m-i-hnatiuka-2-he-vyd-dop-pererob.html?showall>
2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.br.com.ua/referats/Literatura/21739-3.html>
3. Спогади про Івана Франка / Упоряд., вступ. сл., прим. М.І. Гнатюка. – 2-ге вид., доп., перероб. – Львів : Каменяр, 2011. – 814 с.

*Давидова Діана, Рачковська Анастасія,
студентки 16 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*
Вища освіта Івана Франка

Важливу роль у житті Івана Франка відігравала освіта. Вища освіта дала можливість Івану Яковичу реалізувати себе, як письменника та культурного діяча. Саме в університеті він познайомився з талановитими людьми, які супроводжували його все життя.

Світогляд і педагогічні погляди І. Франка формувалися під впливом мудрості народної педагогіки та європейської глибокодумності, вітчизняних філософів К. Старовецького, Г. Сковороди, Т. Шевченка, П. Куліша, М. Драгоманова. Він цікавився роботами відомих українських педагогів, був також обізнаний із зарубіжною педагогічною літературою.

Письменник, аналізуючи стан освіти у вищих навчальних закладах, не тільки висловлював критичні зауваження, а й дбайливо пропонував шляхи покращення системи навчально-виховної роботи. Великою мірою це поширюється і на проблеми виховання зростаючого покоління.

З 5 класу гімназії (1871–1872) Франко став збирати власну бібліотеку. Грошей на купівлю літератури у нього не було. Книжки одержував від своїх товаришів за те, що писав за них домашні завдання. Таким чином до кінця навчання у письменника налічувалось 500 томів різних книжок. Близкуче закінчення реальної гімназії імені Франца Йосифа у Дрогобичі з похвальним свідоцтвом зрілості давало право Іванові Франкові навчатися в університеті.

Літо 1875 року він провів у Лолині, в родині Рошкевичів, де мав можливість займатися літературною працею. А у вересні цього ж року прибув до Львова, 14 жовтня був прийнятий на філософський факультет університету, маючи намір вивчати класичну філософію, українську мову та літературу [1].

Іван Франко із запалом і великою енергією приступив до навчання у Львівському університеті. Як свідчать документи, вже в перший зимовий семестр 1875–1876 навчального року він слухав лекції з історії української літератури – про Руський літопис та слов'янську міфологію професора Омеляна Огоновського, «енциклопедію і методологію класичної філології» та аналіз і оцінку «Електри» Софокла професора Зигмунда Венцлевського, «Про «Поетику» Аристотеля» професора Є. Черкавського.

Під час літнього семестру 1875–1876 навчального року (від 25 травня до 14 липня) І. Франко знову слухав лекції О. Огоновського «Порівняльна граматики старослов'янської і руської мови», «Історія літератури руської XIII – XVI ст.», аналіз пам'ятки «Правда руська», Венцлевського («Історія римської літератури»), «Пояснення Цицерона «В обороні поета Архія» [1].

Про те, що І. Франко сумлінно ставився до навчання в університеті, свідчать відмінні оцінки, які він одержував, зокрема, на іспитах (колоквіумах) з давньої української літератури, Руського літопису, «Правди руської», з порівняльної граматики старослов'янської та української мови, «Слова о полку Ігоревім».

Цікаво відзначити, що, дізнавшись про підвищення стипендії, І. Франко відразу вирішив ці гроші «пустити в дію» – на видання літературних творів. «Мені підвищили стипендіум на річних 210 золотих, – писав І. Франко до О. Рошкевич 29 лютого 1876 року. – На тоту інтенцію зібралось нас трьох таких лапсардаків, щоби видати твори прозові, а іменно повісті Устияновича.. Паралельно з цим думаємо видавати книжечками твори, переводжені із інших словесностей. Початок має зробити Гетого «Фауст», мого перекладу».

Навчання у Львівському університеті мало загалом певне позитивне значення для розвитку Франка –літератора і вченого, хоча казенна суха схоластична наука «цісарсько-королівських» професорів, що мали єдине завдання – виховати вірнопідданих чиновників Австро-Угорської монархії, – з самого початку не задовольняла молодого Франка. Треба сказати, що І.Франко не був суб'єктивним у визначенні стану науки в тодішньому Львівському університеті і в оцінці професорів цього учбового закладу. Михайло Драгоманов, відвідавши лекції Огоновського у час перебування у Львові, відверто висловив перед молоддю свої думки з приводу Львівського університету, підкресливши, що скільки бував по Росії і Європі, а таких бездарних лекцій, як у Львові, не чув ніде. Про невисокий рівень викладання професора Огоновського свідчив і М. Павлик, який тривалий час слухав його лекції.

Дещо жвавішим було духовне життя студентської молоді, яка об'єднувалася в двох гуртках – «Академическом кружке» (переважно «москвофільського» напрямку) та «Дружньому лихварі», на який мали вплив народівці. На другому році навчання у Львівському університеті і (1876–1877) міцніють наукові інтереси І. Франка, активнішою стає його участь у літературному процесі та в гро- і мадсько-політичному житті Галичини. Він продовжував активно відвідувати лекційні курси та семінари університету. «Треба зауважити, – пише дослідник творчості І. Франка М. Пархоменко, – що тоді в університеті теми семінарів і лекційні курси студенти вибирали відповідно до своїх наукових зацікавлень та уподобань. Франко, слід думати,належав до найбільш ініціативних студентів, з уже до певної міри сформованими науковими інтересами» [1].

В зимовий семестр 1876–1877 навчального року І. Франко слухав лекції професора Венцлевського – і «Римські старожитності», «Сатира Горація», а також семінар «Пояснення «Менехмів» Плавта». У професора Л. Цвіклінського І. Франко слухав лекції «Грецькі старожитності», «Фукідідова історія Пелопоннеської війни» та семінар «Пояснення Евріпідового «Циклопа». Він відвідував також лекції професора Є. Черкавського з історії педагогіки XVIII ст., доцента Ю. Охоровича з психології, лекції професора О. Огоновського з історії української літератури XVII–XVIII ст., порівняльної граматики старослов'янської та української мов, лекції про «Слово о полку Ігоревім» та ін.

Багато дає І. Франкові в цей час читання художньої літератури, зокрема російської і західноєвропейської. Він читає твори О. Пушкіна,

М. Лермонтова, Л. Толстого, І. Тургенєва, В. Белінського, М. Чернишевського, О. Герцена та ін.

І. Франко і М. Павлик об'єднували навколо себе передову студентську молодь Галичини, надаючи «кружку» і журналу «Друг» дедалі більше демократичного спрямування.

На формування світогляду І.Франка, М.Павлика та демократичної молоді, яка гуртувалася навколо журналу «Друг», у цей час впливав ряд факторів. Вирішальне значення мали прогресивні ідеї, що йшли з революційно настроєних кіл Росії. Особлива роль належала тут російській політичній еміграції, що посилилась у зв'язку з утисками і репресіями царизму. В ці роки, як згадують сучасники, у Львові часто зупинялись зв'язківці між революційними гуртками Росії та їхніми центрами в Женеві, Цюриху, Парижі, Лондоні. Російські революціонери зустрічалися у Львові з місцевою прогресивно настроєною молоддю, знайомили її з революційними ідеями, привозили видання російських революційно-демократичних письменників.

Для зближення галицької, зокрема львівської, молоді з представниками російського революційного руху багато робив М.Павлик, який, листуючись з М. Драгомановим, що перебував тоді в еміграції у Женеві, одержував від нього твори російських письменників, зустрічався з представниками революційних народників 70-х років. Так, у липні 1876 року М. Павлика розшукував у Львові киянин С. Подолинський, революційний народник, пропагандист ідей М. Чернишевського, що підтримував особисті зв'язки з К. Марксом і Ф. Енгельсом, у грудні 1876 року на квартирі М. Павлика у Львові мешкала кілька днів майбутня дружина російського народника Лур'є з дочкою заарештованого в Росії народника Ф. Волховського (автора брошури «Правдиве слово хлібороба до своїх земляків»), відвідував його російський робітник Глоба та багато інших.

Пізніше І.Франко з великим захопленням згадував про зустрічі з революційно настроєними людьми з Росії, що відвідували в цей час Львів, і зокрема М.Павлика та І.Франка. Це були «люди, – писав І.Франко, – здібні до високоабстрактних, теоретичних спорів, у теорії страшні вільнодумці, революціонери», які «возили з собою сокири...». І.Франко підкреслював, що ці люди мали великий вплив на демократично настроєну галицьку молодь, бо популяризували серед неї революційні ідеї, імена відомих російських письменників та їхні твори, нашттовували на сміливі радикальні думки, такі незвичні для галицької «рутенії».

Демократично настроєною молоддю Галичини в цей час цікавилися не лише М.Драгоманов, С.Подолинський, але й російський народник Петро Лавров, редактор журналу «Вперед», що видавався в Лондоні і Цюриху 1873–1876 рр. Відзначаючи М.Павлика, який виявив згоду стати місцевим кореспондентом журналу «Вперед», редакція журналу підкреслювала, що «ми же, з свого боку, готові бути корисними нашим товаришам в Галичині, чим можемо. Будемо постійно надсилати наші видання, що виходять».

У статті «Рух української молоді в Галичині» М.Павлик вказував на ті головні джерела, під впливом яких формувались погляди передової галицької молоді в 1876–1877 роках: листування, взаємини, зустрічі з українськими (російськими) соціалістами, бібліотека російських книжок, присланих приватним шляхом галичанам (12 томів творів Белінського, твори Добролюбова, Некрасова, Чернишевського, Салтикова-Щедрина, Герцена), спогади, розмови молодих галичан – вихідців із народу – про їхню сім'ю, громаду, селянське й робітниче життя в Галичині.

Через «соціалістичний процес» 1877–1878 р. із Львівського університету Івана Франка виключили. Професор Степан Смаль-Стоцький не радив Франку робити докторат у Львівському університеті (про це Франко писав у листі до дружини 10 серпня 1891 року). Задля наступного захисту докторату Франко один семестр провчився у Чернівецькому університеті, де викладав Смаль-Стоцький. Відтак Іван Франко поїхав до Віденського університету, де з відомим професором-славістом Ватрославом Ягичем узгодив тему докторату: «Варлаам і Йоасаф – старохристиянський духовний роман і його літературна історія», а також склав кандидатські іспити. Після цього він взяв відпустку у газеті Kurjer Lwowski, де працював журналістом, і 7 жовтня 1892 прибув до Відня для написання дисертації. У травні 1893 дисертація була завершена. І. Франко склав іспити з відзнакою. 1 липня відбулася промоція (урочистий акт оголошення про присудження ступені доктора та вручення диплому) [1].

Отож, ознайомившись з студентським життям І.Франка, можна зрозуміти, що це сильна духом та обдарована людина. Письменник був зацікавлений у різних галузях науки. І. Франко сумлінно ставився до навчання в університеті, про це свідчать відмінні оцінки, які він одержував.

На нашу думку, навчання у Львівському університеті мало позитивне значення для розвитку Франка, як літератора і вченого. Іванові Яковичу Франкові належить, либонь, найпочесніше право представляти Україну в "галереї найвищих інтелектуальних досягнень" народів світу. Віддаючи престол національного генія України "поету з ласки Божої" Тарасові Шевченку, він, без сумніву, не був ніким з українських вчених та митців перевершений у своїй титанічній працездатності, у різнобічності таланту та розмаїтті обдарувань, у ролі, яку зіграв у становленні української нації.

Список використаних джерел

1.Феномен Івана Франка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ivan-franko.blogspot.ru/2011/11/12.html>

Мудрак Тетяна,

студентка 32 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Велет духу – Іван Франко

*А як, мільйонів куплений сльозами,
День світла, щастя й золі засвітає,
То чень в новім, великім людськім храмі
Хтось добрим словом і мене згадає.*

Іван Франко

Є поети осені і є співці весни. Є письменники, які пишуть для дітей, інші – для молоді, треті – для дорослого читача. Іван Франко глибинно збагнув світ дитини, ніжні тремтіння серця юнака і дівчини, затаєне переживання зрілої людини. Іван Франко є письменником усіх пір року і пір життя людського. Івана Франка ми називаємо Каменярем за його завзятість у боротьбі з перешкодами на шляху прогресу, універсальним генієм – за всеосяжність охоплення життя, розмаїття поставлених проблем; нашим національним пророком, тому що він здійснював безнастанний подвиг – вів свій народ до щасливої долі.

Мета статті – проаналізувати життєвий шлях Івана Франка.

Народився Іван Франко 27 серпня 1856 року в селі Нагуєвичі, Дрогобицького повіту в Галичині у сім'ї відомого на всю округу коваля. Вчився хлопчик легко, оскільки від природи був здібним, мав надзвичайну пам'ять. Рано Іван залишився сиротою. Коли йому було дев'ять років, помер батько. У сім'ю прийшов вітчим, бідний наймит з сусіднього села. Працьовитий, добрий чоловік, він доклав усіх зусиль, щоб хлопець здобув освіту. У шістнадцять років І. Франко втратив матір, вітчим одружився вдруге.

Навчався Іван Франко в Дрогобицькій гімназії, Львівському, Чернівецькому та Віденському університетах. Навчаючись у гімназії, Франко виявив *феноменальні здібності*: міг майже дослівно повторити інформацію, яка подавалася вчителями на заняттях, глибоко засвоював зміст прочитаних книжок. Читав дуже багато: твори європейських класиків, культурологічні, історіософські праці. Гострий і допитливий, Франко не вдовольняється схоластичною гімназійною освітою. Самотужки вивчає іноземні мови, знайомиться з творами найбільших майстрів світової літератури (Гомера і Шекспіра, Гете і Гейне, Пушкіна і Шевченка), захоплюється природничими науками, історією, філософією, політичною економікою. У гімназії Франко починає писати власні твори. Перший його вірш називався «Великдень» і був присвячений пам'яті батька, який помер у Великодню ніч.

У 1875 р. І.Франко вступив на філософський факультет Львівського університету, увійшов до складу редакції журналу «Друг». 1876р. з'явилася перша збірка віршів Франка «Баляди і розкази». Наступного року він почав друкувати оповідання з широко задуманого циклу «Борислав».

Брав участь у роботі студентського „Академічного гуртка" „Друг". За громадсько-політичну діяльність, яку було кваліфіковано як соціалістичну пропаганду. Франко чотири рази був ув'язнений австрійською владою (у 1877, 1880, 1889 і 1892) [1].

У 1870–1880-х І.Франко проводив активну журналістську та публіцистичну діяльність. Разом із М. Павликом видавав журнал „Громадський друг" та альманахи „Дзвін", і „Молот, спільно з І. Болеєм – журнал „Світ", із гуртком львівського студентства молодіжний журнал „Товариш". Протягом 1894-1897 рр. редагував літературно-науковий журнал „Житте і слово". В 1890 році І. Франко став одним із засновників та першим головою радикальної партії в Галичині, що згодом переросла у національно-

демократичну, редактором її друкованих органів – газет «Народ», «Хлібороб», «Громадський голос». За участю І. Франка видані альманахи «Ватра», «Веселка», «Перший вінок». У 1899 році І. Франко вийшов зі складу РУРП і став членом Української національно-демократичної партії. Завдяки підтримці М. Грушевського став дійсним членом наукового товариства імені Т. Шевченка, відтак відійшов від активної політичної діяльності і присвятив себе літературній і науковій праці.

Громадська і творча діяльність, особисте життя І. Франка тісно пов'язані з історією і культурою колишньою Станиславівщиною. На Прикарпаття привела його любов до подорожей, прагнення до пізнання світу, замилювання красою природи. Тісні зв'язки мав Франко з членами таємного гуртка захоплених соціалістичними ідеями станиславівських гімназистів. У 1892 році Франко виступив у Станіславі на селянському вічі, яке було розігнане поліцією. Через декілька місяців разом з М. Павликом він організував з'їзд радикальної партії [2].

У 1874 році вперше побував у Лолині, де познайомився з сім'єю Рошкевичів. Тут Франко записував етнографічний і фольклорний матеріал. До збирання матеріалів він залучав і своїх лолинських знайомих – Ольгу і Михайлину Рошкевич. Під його впливом Ольга Рошкевич зібрала й за допомогою Івана Франка видала „Обряди й весільні пісні українців села Лолин Стрійського повіту“. Від 1901, а з 1909 – щорічно Франко виїздив із родиною на відпочинок у с. Криворівню на Гуцульщину, де щоліта збиралися видатні діячі української культури: М. Грушевський, В. Гнатюк, М. Коцюбинський, Леся Українка, О. Кобилянська, Г. Хоткевич та ін. Неодноразово Франко відвідував і інші населені пункти Прикарпаття: Калуш, Долину, Болехів, Снятин, Вовчківці, Белую, Галич, Нижній Березів, Яблунів, Косів, Яворів, Довгопілля, Голови, Верховину, Буркут, Бубнище, Шевченкове, Микуличин. Перебування в краї, знайомство та спілкування з людьми залишило помітний слід в громадській та творчій діяльності Івана Яковича Франка. За власним зізнанням Франка, значний вплив на його життя та творчість мали взаємини з жінками. Він пережив три глибокі кохання: до Ольги Рошкевич, Юзефи Дзвонковської та Целіни Журовської, кожне з яких знайшло вияв у художній творчості [3].

З 1908 року різко погіршився стан здоров'я. 28 травня 1916 року Іван Якович Франко помер. Похований на Личаківському кладовищі Львова.

Отже, ми можемо сказати, що Іван Франко прожив гідне та активне життя. Упродовж своєї більш ніж 40-літньої творчої активності Франко плідно працював як оригінальний письменник (поет, прозаїк, драматург) і перекладач, літературний критик, і публіцист, багатогранний учений – літературо-, мово-, перекладо- й мистецтвознавець, етнолог і фольклорист. Його творчий доробок, писаний українською, німецькою, польською, російською, болгарською мовами, за приблизними оцінками налічує кілька тисяч творів загальним обсягом понад 100 томів. З 1980 року започатковано Івано-Франківську міську премію ім. І. Франка. Щорічно, з нагоди дня народження Великого Каменяра в краї організуються наукові форуми,

літературні читання, мистецькі свята. Все що пов'язане з великим іменем Каменяра шанобливо оберігається.

Список використаних джерел

1. Василенко М. Грунтовний, унікальний життєпис Івана Франка / М.Василенко // Українська літературна газета. – 2011. – 28 січ. (№2). – С.15.
2. Велет духу – Іван Франко // Персона. – 2009. – №2. – С.13.
3. Гомотюк О. Україна і українство як об'єкт наукових студій Івана Франка / О.Гомотюк // Мандрівець. – 2010. – № 5. – С. 19-24.

Радзівон Аліна, Ткачук Анна,

студентки 24 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Формування світогляду Івана Франка

Український народ на сьогодні перебуває на шляху досягнення національного ідеалу. Доленосною подією на цій дорозі стало проголошення незалежності України. Нам видається, що історичні події зумовлюють черговий виток розвитку української нації і одночасно є запитом до інтелігенції та духовенства. Запорука розвитку суспільства залежить від свідомості кожного громадянина, а особливо від визначних особистостей, які своєю діяльністю і творчістю формують поняття національної ідеї. Одним із таких стовпів, який будував та утверджував українське суспільство, був Іван Франко. Це діяч, який уособлює цілу епоху української культури, один з найвидатніших письменників слов'янських народів.

Дитинство Івана Франка супроводжувалось прокльонами нещодавньої панщини і відгомонами революційних настроїв 1848 року; *юність* відсвічувала кумачами далеких барикад Паризької комуні й загравами пожеж у Бориславі; *полудень* віку поета збігся з першою російською революцією; *в останні роки* життя митця відчутнішою і ближчою ставала майбутня революційна битва.

Літературна, наукова й громадська діяльність І. Франка пройнята полум'яним патріотизмом. Він вважав себе борцем за щастя народу. Крізь усе своє життя він проніс любов до рідного краю, джерело патріотизму яке бере витоки у його бажанні бачити вітчизну вільною, з високорозвиненою економікою і культурою, боротьбі народних мас проти гноблення. В умовах реакційного політичного режиму австро-угорської монархії, жорстокого соціального гноблення трудящих Галичини, в умовах розпалювання пануючими класами національної ворожнечі виступив послідовним і непохитним борцем за визволення українського народу з-під гніту чужоземних. І. Франко виступав за створення української демократичної держави, прагнучи бачити Україну могутньою і сильною, піднести її значення в житті сусідніх народів, забезпечити їй вільного суспільно – економічного й культурного розвитку. Ідею соціального і національного визволення українського народу, воз'єднання його земель в єдиній демократичній державі, ідею братерської єдності і дружби з російським народом та іншими народами Росії І. Франко відстоював у запеклій боротьбі

проти українських буржуазних націоналістів і безрідних космополітів. В боротьбі за цю ідею великий Каменяр віддав усе своє життя [3].

Світогляд постає формою загального людського самовизначення в світі, він становить основне ядро особистості, формує підґрунтя для намірів та планів людини, визначає важливі життєві цінності, з яких утворюються норми поведінки та життєва позиція. І завжди знаходяться люди, які з надзвичайною гостротою і влучністю здатні не лише відобразити духовні устремління свого народу, але й бути пророками, мислителями і духовними провідниками нації. До таких непересічних особистостей належить постать Івана Франка.

Цей галицький філософ, письменник, поет і науковець жив у період активних народотворчих процесів, що відбувалися в тогочасній Європі, що і вплинуло на формування його світогляду, на генезу його народознавчих і націотворчих поглядів. Створена ним ціла схема розвитку української державності, із врахуванням її історичного минулого, сучасних йому реалій, зовнішнього фактору, сили і спроможності молодих українців, особливо актуальною постає в наш час. У змінах економічного стану, в змінах продукції і обміну, а далі в змінах стану освіти широких народних мас бачив письменник джерело розвитку суспільства. Митець приймав за основу суспільного розвитку матеріальні умови життя людства, він стояв незрівняно вище від західноєвропейських соціалістів-утопістів, які не орієнтувалися в матеріалістичній основі історичного розвитку, а свої плани перетворення капіталістичного суспільства будували відірвано від реального життя боротьби класів. І. Франко прагнув привертати увагу найширшої громадськості до жахливого економічного й суспільного становища галицьких селян і з цією метою крім виступів на сторінках газет і журналів, використовував трибуни з'їздів, товариств, гуртків, народних зборів. Ідеї, що не зв'язані з потребами народу, зазначав Франко, перетворюються у формальну доктрину і завдають великої шкоди справі прогресу.

На світогляд Франка мали вплив *позитивізм філософії* О. Конта і Г. Спенсера, *еволюціонізм* у природознавчих дослідках Чарльза Дарвіна і Ернста Геккеля, *теорії* французьких, німецьких, російських соціологів та багато *літературних книг*. У своїх філософських поглядах він продовжував матеріалістичну традицію революційної демократії. Ідейними джерелами його філософського матеріалізму була творчість російських революційних демократів і геніального Шевченка, вчення К. Маркса і Ф. Енгельса. На формування філософського матеріалізму Франка, його поглядів на розвиток суспільного життя великий вплив також мали кращі твори передових прогресивних російських, українських і західноєвропейських письменників реалістів, які він читав і досліджував протягом усього життя. Основне філософське питання про відношення мислення до буття він розв'язував матеріалістично. Письменник обстоював погляд на матерію як причину всього існуючого, початок всього життя. Згідно з марксизмом він надавав великого значення економічному фактору в суспільному розвитку, ролі народних мас як рушійної сили історії. Ставлячи в центр своєї філософії

людину, І. Франко формулює головний закон людяності, суть якого в тому, що неробство – зло, а праця – добро. Праця у розумінні Франка – єдине, що здатне творити і вдосконалювати людську душу, вселяти в неї почуття гідності й правди.

Головним чинником, що сприяв формуванню філософських поглядів І. Франка, було суспільно-економічне життя галицьких трудящих, їх класова боротьба. У Франковій творчості постійно виступають дві взаємозалежні сили, які володіють істотою людини і природою суспільства. Це пісня і праця, дух і матерія, книга і хліб. Він був великим просвітителем-гуманістом українського народу, переклав на українську мову частину творів К. Маркса і Ф. Енгельса, пропагував вчення Ч. Дарвіна та його послідовника – матеріаліста Е. Геккеля. Це був мислитель з енциклопедичною освіченістю, глибокий історик свого народу. Франкова філософія породжує досить важливу і актуальну ідею: людина носить вічність у своїй уяві, в ілюзіях і думках, у муках свого сумління, а тому в сфері духу панує, власне, та найдорожча різноманітність, яка робить людей несхожими, цікавими і цим дає людям основу для їхньої єдності. Філософія Франка – це також заповідь любові до Батьківщини й до людства. В цілому його філософія – це яскраве втілення філософії українського духу початку ХХ ст., основи якої заклали Г. Сковорода і Т. Шевченко.

У своїх творах І. Франко постає мислителем-гуманістом світового масштабу. Його багатогранна творчість гідна великого подиву і викликає до себе постійний живий інтерес. Історичне значення його творчості дуже вагомим. Не було такого явища в тогочасному політичному й культурному світі, яке залишилося поза його увагою і яке б не знайшло у творчості письменника живого відображення. Зокрема Іван Франко піднімає питання духовного спасіння, моделює психічний світ особи з християнської точки зору відповідно до принципів моралі. Він звертається до людини, щоб піднятися до епохальної свідомості сучасників у найбагатшому вияві духовного досвіду. І. Франко стверджував, що Духовний світ людини – це найбільша цінність. Філософія І. Франка оснований на розумінні благородства людського Духу: «Дух справедливості, знання и самопожертви» – такий Дух істинно франківський. У своїх філософських віршах Іван Франко говорить, що людська душа – це прояв Матері-Землі (матеріальної Природи), а Дух веде вгору до ідеалів (до найвищої цілі).

Філософія митця дає важливу і актуальну зараз ідею: людина носить вічність у своєму Дусі – в думках, в своїй совісті, а тому в сфері Духу людей володарює вища цінність життя, яка не тільки робить людей цінними і цікавими, але й цим робить людям основу для їх єднання (для братерства заради великої цілі). Майстер доводив що чим більш досконалим і глибоким є мистецький твір, тим в більшій мірі він має відбиток сучасної йому доби і обставин, серед яких створювався, тим більш яскраво відображає дійсність в усій її різноманітності. Розквіт літератури, на думку Франка, тільки поруч з політичним рухом може набирати «живості і сили». І. Франко (1865–1916 рр.) залишив величезну художню і літературно-критичну спадщину.

Франко наголошує на ідеях двох рівнів свідомості, які можна порівняти з *інтелектом* – вищий рівень та *інстинкт* (інтуїцію) – нижчий рівень. Лише той може бути художником, у якого розвинута інтуїція і він може осягнути духовну пам'ять свого часу. Поряд з іншими питаннями естетичної науки висвітлюється природа естетичних категорій. До основних категорій естетики як науки І.Франко відносив прекрасне, піднесене, трагічне, комічне. В праці «Із секретів поетичної творчості» поєднує етичне та естетичне аспекти буття. Логіку переходу від естетичної сфери в етичну уможливорює відпрацювання категорії краси. За глибоким переконанням Франка потрібно «зовсім виелементувати абстракційне поняття краси з естетичної теорії і художньої практики». На його думку новітня естетика повинна вивчати та аналізувати механізм впливу мистецтва на людину, в ході якого виникають естетичні почуття, «чуття естетичного уподобання». Важливо підкреслити, що І.Франка зацікавили не лише психофізичні процеси, які відіграють певну роль у формуванні почуття прекрасного, але й арсенал тих художніх, виражальних засобів, за допомогою яких викликаються «в нашій душі чуття естетичного уподобання» [1].

При всій багатогранній діяльності й титанічній праці І.Франко виступав мислителем з широким світоглядом, який не тільки дійшов до наукового розуміння природи і суспільства в історично минулому розвитку, а й дивився вперед, у майбутнє історії людства, для наближення, якого він невтомно і з гарячковою пристрасністю трудився. Провідне місце в творах І. Франка посідає проблема національного ідеалу, національної самостійності. Він з особливою пристрасністю стверджує: *«Коли ж ідеал – життя індивідуального – треба прийняти головним двигачем у сфері матеріальної продукції, тим, що попирає людей до відкриттів, пошукувань, надсильної праці, служби, спілок і т.д., то не менше, а ще більше значення має ідеал у сфері суспільного і політичного життя. А тут синтезом усіх ідеальних змагань, будовою, до якої повинні йти всі цеглини, буде ідеал повного, нічим не в'язаного і не обмеженого (крім добровільних концесій, яких вимагає дружнє життя з сусідами) життя і розвою нації. Все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хворобливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими «вселюдськими» фразами покрити своє духовне відчуження від рідної нації»* [5].

Український народ в особі І.Франка має найвищий творчий злет своєї інтелектуальної культури. Усе, що стосується Франка-мислителя, викликає значний науковий інтерес, але, на жаль, із відомих причин (заборон та приховувань творів) мало досліджене. У своїх творах І.Франко постає мислителем-гуманістом світового масштабу.

Багатогранна творчість І.Франка гідна великого подиву і викликає до себе постійний живий інтерес. Історичне значення творчості І. Франка дуже вагоме. Такого явища в тогочасному політичному й культурному світі, яке залишилося поза його увагою і яке б не знайшло у творчості письменника живого відображення не було. І.Франко не був просто письменником. У

літературі він був першорозрядним майстром і теоретиком-учителем цілої генерації поетів і письменників-демократів, які виходили з гущі народних мас. Він був прекрасним драматургом, вченим-філологом, літературним критиком, пропагандистом, соціологом істориком,, перекладачем філософом.

Вся діяльність Франка теоретика, літературного критика – художника, спрямована проти економічного, соціального і політичного ладу австрійської монархії і царської Росії, була могутньою зброєю в боротьбі проти буржуазно-поміщицької ідеології, теоретичну основу і опору якої становила реакційна ідеалістична філософія, що намагалася обґрунтувати і виправдати непорушність монархічної буржуазно-поміщицької системи. Сьогодні величезна спадщина Каменяра продовжує слугувати зброєю в боротьбі проти табору реакції з його проповіддю расизму, шовінізму і агресивних воєн.

Список використаних джерел

1. Берко П., Небелюк М. Еволюція філософічно політичних поглядів Івана Франка / П. Берко, М. Небелюк. – Борислав, 2001. – 387 с.
2. Дей О.І. І.Франко у спогадах сучасників / О.І. Дей. – Львів, 1956. – 595 с.
3. Дей О.І. Іван Франко / О.І. Дей. – Київ, 1981. – 355 с.
4. Климаць М. Світогляд Івана Франка / М. Климаць. – Київ, 1959. – 347 с.
5. Суспільно-політичні погляди Івана Франка в світлі його творів та листування. Критичні нариси / Заг. ред. К. Осипа, А. Березинського. – Харків, 1932. – 200 с.
6. Франко І.Я. Зібрання творів в 50 т. / І.Я. Франко. – К., 1986. – Т. 45. – 294 с.

Зеленський Михайло,

студент 12 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Іван Франко та його світогляд

На сьогодні франкознавство перетворилося у широку сферу досліджень творчості та біографії видатного українського публіциста. Важливою темою є формування світогляду письменника. Під чий вплив та на базі яких суспільних течій відбувалася еволюція поглядів галицького майстра слова? Наразі варто спробувати зрозуміти, за що ж одні його розкритиковували, а інші заледве не захоплювалися ним.

Мета – сформувати модель світогляду письменника, громадсько-політичного діяча, публіциста й перекладача та розкрити течії і напрямки, завдяки яким він формувався, а також детальніше звернути увагу на постаті, під впливом яких це відбувалося.

Досліджуючи Франкову біографію, неможливо не зупинитися на становленні його світогляду. Письменника не вважали системним українським мислителем, якими були історик Михайло Драгоманов та ідеолог українського монархізму Вячеслав Липинський. Великий Каменяр не мав єдиного стабільного «-ізму» у своїх політичних поглядах [5, с. 221–222]. Він не надавав своїм переконанням вигляду системи. І його соратники, і його опоненти докоряли йому за непослідовність і мінливість поглядів,

звинувачували у «скоках» та обзивали «прапорцем», що розвертається туди, куди подме вітер [3].

Основним джерелом, що вплинуло на становлення І.Франка як особистості, можна вважати його захоплення *поступом*. В умовах реалій ХІХ ст. подібне захоплення було навіть ризикованою справою. На думку самого автора, саме це відділяло його від галицьких народоців. Формування «*поступового світогляду*» досить важко виокремити у його перших працях, бо тоді ще Франко лише реферував та показував своє бачення думок інших філософів [5, с. 225]. Про те, що саме він розуміє під «поступом» письменник виклав у своїй статті з однойменною назвою «Що таке поступ?», яка вперше вийшла друком у 1903 році.

«Хто каже «поступ» – той каже одним духом дві речі. Одно те, що на все на світі змінюється, ніщо не стоїть на місці, а друге – не таке певне, більше питання, ніж твердження: чи змінюється на ліпше, чи на гірше?» [8].

І. Франко зосереджував своє бачення на «поступі наперед», тобто він виокремлював два різні типи розвитку суспільства – «поступ назад» і «поступ наперед» (відповідно, регресивний напрям і прогресивний) [5, с. 225]. За сміливі переконання сучасники називали Каменяра «одним із найвідданіших речників поступу у нашій країні» [1]. Інакше, під поступом він розумів еволюційну модель розвитку людського суспільства. Саме «поступ» йому здавався джерелом та чинником змін у соціумі.

«(...) видно деякі цікаві речі, які слід згадати собі. Перше те, що не весь людський рід поступає наперед. Друге те, що поступ не йде рівно, а якось хвилями: бувають хвилі упадку, якогось знесилля і зневір'я, потім хвиля знов підіймається, знов по якійсь часі опадає і так далі. А третє, що той поступ не держиться одного місця, а йде, мов буря, з одного краю до другого, лишаючи по часах оживленого руху пустоту та занепад» [8].

Базовою нормою в його світосприйнятті є другий тип, що знаходив своє відображення у творчості письменника (зокрема, у «Вічному революціонері» та у згаданій вище статті, де він обґрунтовує це): «Візьмімо ще третій приклад того, як то людський поступ іноді цофається взад, спочиває довгі віки, аби потім обхідною дорогою дійти до тої цілі, при якій давно-давно був уже, здавалося, дуже близько. Знаємо, що ледве 500 літ тому люди переконалися доочне, що наша земля не плоска тарілка, а куля. Сталося се тоді, коли Колумб відкрив Америку і коли сміливий іспанець Магалієнс [Магеллан. – прим. авт.] перший обплив землю довкола.

Відкриття Америки було дуже важною подією в історії людського поступу, було початком того прискореного розвою, який називаємо «новочасною добою людськості». А проте нині нема сумніву, що Америка, а бодай деякі часті, були звісні європейцям на пару сот літ перед Колумбом» [8].

Іван Франко відносив себе до інтелігенції, яка повинна «прокласти новий маршрут для народу», і, будучи випускником Львівського та Віденського університетів, він опинився у вирі розвитку позитивістських систем.

Позитивізм виник у другій половині XIX століття як відповідь на течію романтизму, і основи сприйняття ідей поступу були диференційованими. Носієм розуму та знань у позитивістичній системі виступав не окремих індивід, а певна соціальна група (клас), до того ж, призначенням класу згідно наслідувачів позитивістського вчення стала раціональна організація суспільства [5, с. 226].

Студентські роки, проведені у Львові, запам'яталися молодому Франку викладанням Юліана Охоровіча (Julian Ochowicz), лекції якого відвідував тоді ще нікому не відомий хлопчина [5, с. 228–229]. Представники польської гілки цієї течії (той же Юліан Охоровіч) посприяли формуванню життєвих принципів Франка. Як і поляки, молодий Франко прагнув демократизації відносин у тогочасному суспільстві та мріяв поширювати культуру і освіту серед селян [5, с. 226–227]. Попри те, що «польська школа» стала одним з джерел світосприйняття та життєвих максим галицького письменника, у поглядах Франка та поляків було чимало відмінностей. Також на світогляд Івана Яковича впливали й інші представники західних позитивістських шкіл. На першому місці серед наукових матеріалів Герберта Спенсера (Herbert Spencer), Томаса Гекслі (Thomas Henry Huxley), Огюста Конта (Isidore Marie Auguste François Xavier Comte), Генрі Томаса Бокла (Henry Thomas Buckle) та Ернеста Ренана (Joseph Ernest Renan) наш співвітчизник розмістив праці Огюста Конта, засновника терміну «позитивізм» та його головного ідеолога. Хоча й книжок Конта у персональній бібліотеці Каменяра й не було, проте він зачитувався «Соціологією Огюста Конта», написаною польським популяризатором Болеславом Лімановським (Bolesław Limanowski) та мав сотні авторських приміток на полях видання «Огюст Конт і позитивізм» британця Джона Стюарта Мілла (John Stuart Mill) (видана 1874, за рік після смерті автора) [5, с. 228].

Позитивізм подавав здобутки розвитку суспільства як результат об'єктивних чинників, таким чином готуючи підґрунтя для (подальшого) сприйняття соціалізму. Основою позитивізму можна вважати тезу «життя заради інших». У філософії позитивізму навіть поезія та поети дістали роль висвітлювати красу та величність людського життя [2]. Мав цей напрям дещо спільне із марксизмом, а саме те, що згідно прибічників цих культурно-історичних течій, інтелігенція поставала привілейованою соціальною групою, яка повинна була відкривати суспільству його історичне призначення [5, с. 230].

Іван Якович зазначав, що кожен повинен працювати над тим, аби «розщепити квітку «поступ» по всій землі» [8]. Подібний заклик був зброєю письменника в проекції своїх поглядів на українське суспільство та способом реалізації раніше згаданих процесів передачі культури й освіти тогочасному селянству.

«Ходить про те, щоб ту чудову квітку «поступ», що досі росла якось дико, раз тут, а раз там, тікала з одного краю в другий, лишаячи по собі пустині, – щоб її присвоїти, розщепити по всій землі, хоч, може, нерівномірно, то все ж настільки, щоб ніхто на світі не був виключений від її

добродійств. (...) Кожний народ, кожна громада працює над тим, не покладаючи рук. А хто би смів на хвилю загавитися, або й зовсім відцуратися роботи, може бути певний, що незабаром його не стане на світі, що той поступ буде для нього не добродієм, а пожежею і спалить його та змете з землі безслідно. (...), і поступ, не раз непрошений гість, заходить у найглухіші закутки, продирається крізь найтвердіші кордони» [8].

Ще одним потужним джерелом формування світогляду Франка стала течія соціалізму, захоплення якою виникло завдяки філософським принципам раніше згаданого позитивізму [5, с. 230]. Свої погляди, вірування у переваги соціалістичної системи та очікувані ідеали ще юний Франко розкрив у листуванні з Ольгою Рошкевич від 20.09.1878, де найповніше розказав, чого саме він чекає від можливого майбутнього устрою суспільного життя [5, с. 230].

У своїх працях письменник часто полемізував з соціалістами, особливо – з прибічниками марксистської теорії, доводячи на прикладах, що описаний Карлом Марксом соціалізм був утопічною моделлю системи суспільного устрою для Галичини [5, с. 231]. Промислово-розвинуті країни мали демонструвати відносно відсталим територіям вектори їх майбутнього розвитку, згідно віри багатьох освічених мешканців Старого Світу в «універсальний поступ». Але спроби пристосувати соціалістичну пропаганду до умов життя Галичини другої половини ХІХ століття виявилися de-facto марними, оскільки після цього молодий Франко зумів переконатися в тому, що ставлення до українського відгалуження соціалізму буде лише негативним. Зокрема, редакція польської газети «Prasa», з якою співпрацював письменник, сприйняла це як прояв націоналізму [5, с. 231]. Так само, як і Михайло Павлик, його майбутній соратник по Русько-українській радикальній партії (РУРП), І.Франко перебував під впливом ідей Михайла Драгоманова, який доводив, що механічне застосування марксизму недоцільне у топі Східної Європи та займався розробкою організаційних підстав функціонування українського соціалістичного руху [5, с. 231, 233]. Мав місце бути ще один конфлікт з редакційною колегією «Prasa»: одного разу вони через необережність назвали територію Східної Галичини «Польщею», що сильно зачепило згаданого Михайла Павлика. І він отримав відповідь від Івана Яковича Франка: «Prasa» «не хоче і не може бавитися питаннями національними, в великій часті недоступними а зовсім непотрібними для робітників» [6, с. 234].

Письменник у одній зі своїх статей наводив аргументи, що модель соціалістичного устрою не буде панацеєю від усіх проблем на території сучасної йому Галичини. Детально описавши схему поділу та шляхи отримання результатів праці, І.Франко виокремив суть найболючішої проблеми, яка полягала у тому, що мала кількість людей зосередила у своїй власності засоби виробництва, а інші не мають нічого. Також Великому Каменяру вдалося виділити проблему сегрегації суспільства на різні верстви відповідно до розподілу результатів праці.

«Спільність праці, спільність уживання, – се, по думці комуністів, одинокий лік на всі рани теперішнього громадського життя, головна основа дальшого поступу. (...) Біда в тім, що одні багато і тяжко працюють, а мало мають до вжитку, а інші користуються плодами їх праці. Біда в тім, що одні люди мають у своїх руках, у своїй власності знаряди праці – фабрики, машини і все потрібне для вдержання чоловіка, – а другі не мають нічого, крім своїх робочих рук і мусять тамтим маючим за своє вдержання віддавати свою працю. (...) то відси виходить таке, що маючі люди з праці робітників робляться все багатшими та багатшими, а робітники, хоч би й як пильно та багато робили, все лишаються бідними, все дістають лиш стільки, аби могли вижити» [8].

«А се лиш один бік тої великої поступової сили, що називається поділом праці. Подивимося, що робиться в неї з другого боку. Поділ праці в громаді, в суспільності, доводить до поділу суспільності на верстви. (...) Чим далі поступав поділ праці, розвивалися відносини в громаді й державі, тим далі йшов поділ на верстви. (...) В кожній такій верстві поділ праці знов доводить до великих розділів, розмежованих між собою найрізнішими ступнями, але в головному маємо один великий розлом: на людей, що працюють над добуванням достатку з природи (рільники, ремісники, рудокопи), і на людей, що живуть з праці тамтих, а самі займаються іншими, не раз для суспільності так само потрібними, але не раз шкідливими роботами (вояки, жерці, урядники, купці та торговці і т. п.)» [8].

«Власне в тій надвищі плодів людської праці понад людську потребу й лежать, по думці комуністів, основи людського поступу. (...) Праця в нашій суспільності, – кажуть комуністи, – вже тепер у значній часті спільна. А плоди тої праці не спільні. (...) Власне з того йде все зло між людьми, що те, що повинно бути спільним добром усіх членів суспільності, загарбують у свої руки поодинокі люди. Ми працюємо, – кажуть комуністи, – як новочасні освічені люди, але розділюємо те запрацьоване добро, як вовки або дикуни: хто більше урвав, а інших відігнав або роздер, той ліпший. (...) Спільна праця і спільна власність, се повинні бути основи, на яких має бути побудований новий суспільний лад» [8].

Як і Михайло Драгоманов, галицький письменник намагався довести Марксові його неправоту у власній позиції, яка заперечувала потребу в національній батьківщині для представників робітничого класу [5, с. 239]. Молодий Франко справді «хитався» то в бік націоналізму, то в бік соціалізму (і згаданий вище конфлікт з польською «Граса» може слугувати яскравим підтвердженням цьому), за що нерідко йому діставалося від того ж Драгоманова [5, с. 238]. З іншого боку, відсутність «рамок системи» дозволяла йому легше і швидше еволюціонувати [4].

Світогляд Івана Франка був сформований завдяки працям француза Огюста Конта та педагогічному впливу поляка Юліана Охоровіча, а також інших представників західної школи. Михайло Драгоманов також вплинув на життєві погляди галицького письменника. Саме спираючись на ідеї вищезгаданих людей, молодий ще І.Франко займався побудовою радше «русько-польсько-єврейської громади», аніж модерної української нації. Варто зазначити, що згодом американець Кен Манінг у своїх дослідженнях назвав публіциста «скульптором модерної української нації» [7, с. 316]. Створювана ним громада в очах письменника поставала союзом робітників,

селян та інших представників інтелігенції, хто захоплювався поступом, а її метою повинна була стати культурна (беззбройна) боротьба з «маючими людьми», що належали до тих самих національностей.

Іван Якович навіть був готовий нехтувати національними ідеалами заради ідеалів соціалізму. Вважав, що загальнолюдські ідеали є вищими, ніж класові цінності та не сприймав ідеї диктатури пролетаріату [7, с. 316]. У період своєї молодості Франкова віра у свої переконання була майже непорушною, і лише згодом він почав ставитися до свого минулого з самоіронією. Громадський діяч та публіцист пережив еволюцію своїх поглядів.

Що важливо, будучи молодим, Франко не приділяв великої уваги державі як обов'язковому чиннику змін. Таким видався устрій його політичних принципів [5, с. 237-240]. У статті коротко викладено шляхи формування Франкового світогляду та описано, чому саме він вирішив обрати течії позитивізму та соціалізму.

Список використаних джерел

1. Kilka słów z powodu «Listu otwartego młodzieży akademickiej w sprawie artykułu Dra Iwana Franki». – Lwów. – 1897. – P. 18.
2. Mary Pickering / August Comte. An Intellectual Biography, V. 1. Cambridge, England – New York, NY. – Oakleigh, Australia. 1993 – P. 691 – 710; Willey, Nineteenth Century. – P. 188 – 198.
3. ВР ІЛ : ф. 3 (Іван Франко), од. зб. 1604. – Арк. 20; Павлик, Переписка, Т. 2. – С. 57, 58. – Т. 3. – С. 109, 146.
4. Грицак Я. Іван Франко про політичну самостійність України / Ярослав Грицак // Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne, 1993. – №103. – С. 45-53.
5. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні : Франко та його спільнота (1856-1886) / Ярослав Грицак. – Київ, Критика, 2006. – 632 с.
6. Письма Ивана Франка. / [Т.] 1. Баляды и рассказы. Посвящено бл. дѣвице Надежде ***. – Львов. – 1876; [Т.] 2. Борислав. Картины з житя підгірського народа; [Т.] 3. Наверненний грішник. – Львів. – 1876.
7. Путівник юного історика : постаті, події, поняття / Упорядник Котенко Л.В. / Вид. 2-е доп. – Житомир: «Волинь», 2012. – 536 с.
8. Франко І.Я. Вибрані твори у трьох томах [Текст] / І.Я. Франко; упоряд. та ред. О.Баган. – Дрогобич : Коло, Літературознавство. Публіцистика. – 2-ге вид. доп. – Т. 3. – 2005. – 690 с.

*Жураківська Вікторія, Куркач Єлизавета,
студентки 31 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Світогляд І.Я. Франка

«Нація, яка чи то в ім'я державних, чи то яких-небудь інших інтересів, пригноблює, душить і спиняє у свобіднім розвою іншу націю, – копає могилу сама собі й тій державі, якій, ніби, повинно служити це гноблення»

У розвитку світогляду Франка відбилися складні суперечності ідейної боротьби, суспільно-політичних течій переломного періоду у розвитку

людства. Тому при всій глибині та багатогранності його світогляд не був послідовно завершений.

Основними рисами світогляду Івана Франка були: *філософський матеріалізм; революційний демократизм; критичний реалізм; просвітительський гуманізм.*

Вони склалися у Франка в період з 1876 по 1883 рік під сильним впливом передових ідейних напрямків суспільно-політичної і філософської думки, які йшли тоді в Україну з Німеччини і Росії.

Світогляд І. Франка можна з'ясувати, значною мірою, виходячи з оцінок найхарактерніших явищ тогочасного суспільно-політичного життя. Він формувався під впливом національно і соціально-визвольних змагань, що розгорталися в Україні та західноєвропейському культурному просторі, передової літератури того часу, філософських праць знаменитих мислителів, які допитливий юнак у буквальному розумінні «поглинав» таким же чином, як гумка поглинає вологу. Він захоплювався античною філософією, зокрема, Сократом, Антісфеном, Платоном та ін., добре знав Канта, Гегеля, Шопенгауера, Гартмана, Ніцше, мав щодо них свою власну точку зору, яка не завжди співпадала з офіційною [3].

Як філософ, І. Франко був свідомим прихильником матеріалізму та атеїзму. Його соціальні і політичні погляди розгорталися переважно у царині марксизму й соціалізму. Однак, переконаним марксистом І. Франка назвати важко. Він розумів марксизм по-своєму, намагався "переломити" його провідні положення з урахуванням української дійсності. Скажімо, філософ бачив і розумів зростаючу революційну роль робітничого класу, однак перехід до соціалізму пов'язував з народною (у широкому розумінні цього слова) революцією, яку він бажав здійснити мирним шляхом, не заперечуючи і застосування зброї, коли це було б необхідним.

І. Франко був людиною з широким світоглядом, науковим розумінням природи та суспільства в їхньому історичному минулому, в розвитку, вченим, який прозорливо вдивлявся вперед, у майбутнє історії людства. У його творах відображене інтелектуальне та суспільно-політичне життя протягом більш як 50-річного періоду історії не тільки українського, а й усіх інших народів тодішньої Європи. Безперечно, що на доробку І. Франка, як і інших мислителів, позначилися складні суперечності ідейно-політичної боротьби різних класів, партій і суспільно-політичних течій переломного періоду в історичному поступі людства.

Світоглядні й політико-ідеологічні переконання І. Франка формувались в умовах зростаючого руху трудячого селянства проти соціального й національного гніту. Стимулом для його кипучої й різнобічної діяльності була любов до свого народу, за кращу долю якого він боровся все своє життя. У статті «Дещо про себе самого» читаємо: *«Як син українського народу, вигодуваний чорним селянським хлібом, працею твердих селянських рук, почуваю обов'язок панщиною всього життя відробити ті шеляги, які видала селянська рука на те, щоб я міг видряпатись на висоту, де видно світло, де ясніють вселюдські ідеали».*

Значний, а може й вирішальний вплив на його політичні переконання, на світогляд у цілому мав Т. Шевченко. Великою мірою саме завдяки цьому в нього виробилося негативне ставлення до політичної системи Російської імперії, до того становища, в якому перебував український народ під тиском соціального й національного гноблення.

І. Франко глибоко знав історію української культури, високо поцінював доробок прогресивних діячів російської культури, добре був обізнаний і з європейською культурною і науково-філософською традицією. При цьому, він не лише активно використовував ці знання – у його творах знаходимо посилання на видатного етнографа й історика культури Е. Тейлора, філософа і соціолога Г. Спенсера, американського економіста Г. Джорджа, на представників західноєвропейського утопічного соціалізму, філософів-раціоналістів, позитивістів, представників антропологічного напрямку та ін. – але й наполегливо спрямовував розвиток української інтелектуалістики в європоспрямоване річище.

Як уже зазначалось, ставлення І. Франка до модного в ті часи такого напрямку суспільно-політичної думки, як марксизм, були суперечливим. Вчений ретельно ознайомився з «Капіталом», переклав українською мовою 24-й розділ цієї фундаментальної праці, написавши до нього передмову, в якій радив читачеві вивчити всю працю в цілому. Він простудіював «Маніфест Комуністичної партії», а також «Становище робітничого класу в Англії», «Людвіг Фейєрбах і кінець німецької класичної філософії» і «Анти-Дюринг». Можна сказати, що ідеї марксизму, особливо економічне вчення К. Маркса, справили на формування світогляду й політичних поглядів І. Франка істотний вплив. Однак, «марксистом» – правовірним послідовником і провідником ідей марксизму – І. Франко не став. Учений піддає гострій критиці деякі марксистські положення, прогнозує негативні наслідки реалізації ряду суперечливих постулатів марксизму, прагне до більш адекватного сучасній йому дійсності тлумачення суспільного, в тому числі й політичного життя, до комплексного розв'язання важливих політичних питань, суспільного розвитку в цілому.

Сам він уявляв майбутнє соціалістичне суспільство інакше, його ознаками мають бути співдружність людей праці, побудована на господарській рівності, встановленні повної громадянської й політичної свободи.

Політична свобода – це відсутність політичного тиску згори на народ, відсутність держави як сили примусу, відсутність і управління згори, а сам народ знизу управляє сам собою, працює сам на себе, сам освічується й сам захищається.

Велику увагу приділяв І. Франко розв'язанню національного питання. Його глибоко хвилювала доля українського народу, розвиток його культури. Він закликав українську інтелігенцію сприяти формуванню української нації як суспільного культурного організму, здатного до самостійного культурного й політичного життя. Для нього майбутня Україна – це розвинена, висококультурна нація Європи.

У досягненні цієї мети І. Франко надавав великої ваги розвитку української культури: мережі шкіл, преси, що відстоює «стяг національності», національної мови, письменства, народної освіти. Особливо дбав він про національну мову. Разом із тим ця мета може бути досягнута з утіленням суспільного ідеалу, за який він бореться: досягнення Україною політичної самостійності. Крилатими стали слова великого гуманіста про те, що не може бути вільним народ, який пригноблює інші народи [2].

Також, загальнонауковий характер філософського світогляду І. Франка добре проглядається в його оцінках релігії як складного суспільно-історичного явища. Відомо, що І. Франко неодноразово і з різних приводів вдавався до наукового аналізу релігії і зокрема християнства, а працю «Поема про сотворення світу» цілком присвятив розгляду джерельної бази «Біблії».

У таких працях І. Франка, як «Католицький панславізм», «Воскресеніє чи погребеніє?», «Поступи інквізиції», «Дві унії», «Містифікація чи ідіотизм» та інші, подана розгорнута характеристика релігії як важливого складника історії культури, як такого духовного явища, що конче потребує аналізу з висоти здобутків новочасної науки. І. Франко вважав, що історичний час релігії залишився в минулому, що на її місце має прийти наука з її «широким цивілізаційним світоглядом, а релігія має залишитися лише як річ особистого переконання».

Слід зауважити, що Франко розглядав двоїстість світу, тобто існування матеріальної єдності світу і світу думаючої людини – творця світу життя, світу ідей, світу часовості і безконечності. Узгоджуючи при тому погляди філософів XIX століття з досягненнями сучасної йому науки, Франко розрізняв двоїстість існування світу – світу матерії і світу життя, який він цинив понад усе. Щодо світу матерії – світу матеріального буття, яке ми спостерігаємо нашим мисленням, в ньому він бачив непорушну єдність із законами, джерела яких старається пізнати людина. Ідеї цього пізнання є відображеннями наукових поглядів на цей світ.

Окремо від світу матерії він цинив світ життя, світ природи, світ рослинний і тваринний, який прагне до самозбереження у постійній боротьбі за життя. Окремо він бачив світ людини, яка іноді намагається протиставитися цьому природному світові, стараючись, хоч і частково, спрямовувати його розвиток по своїй уподобі. Франко бачив світ в його часовості, у його простірності і безкінечності.

Що ж, розглянувши різні аспекти розвитку світогляду І. Франка, можна зробити висновок, що Франко собливу увагу зосередив на діалектиці суспільних процесів. Мислитель бачить джерело суспільного розвитку в суперечностях, у боротьбі протилежностей, які проявляються в конкретно-історичних формах. Вивчивши конкретний матеріал праць Л. Моргана, Е. Тейлора, Г. Спенсера, Д. Леббока та ін. І. Франко доходить висновку, що головна суперечність, яка лежить в основі розвитку первісного суспільства, була між потребою збереження та забезпечення існування людського роду і

можливостями задоволення цієї потреби, конкретизуючись у суперечності між людиною і навколишнім середовищем. І тільки тоді, коли вирішення цієї суперечності стало можливим на основі трудової діяльності шляхом виготовлення і застосування знарядь праці, існування людського роду було забезпечене.

Вирішення суперечностей, на думку І. Франка, є процесом, що розгортається як заперечення старого і утвердження нового. Виникнення кожного суспільного ладу є запереченням попереднього і одночасним сприйманням від нього цінного. Кожна історична епоха відходить у минуле, приготувавши реальні основи для майбутнього [1].

Отже, світогляд Івана Франка – одна з вершин української філософської думки. Його філософська концепція людини і світу знаменувала входження української філософської думки в контекст загальноєвропейського філософського процесу кінця ХІХ – початку ХХ ст. Його прагнення до розв'язання національного питання, його глибоке хвилювання за долю українського народу та розвиток його культури – це любов до батьківщини. Тому можна сміло сказати, що рушійними силами у формуванні світогляду Івана Яковича Франка були любов до рідної землі, любов до народу та щира українська душа!

Список використаних джерел:

1. Горбач Н. До питання про філософські переконання Івана Франка / Н.Горбач // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали міжнародної наукової конференції – Львів, «Світ», 1998. – С. 148–150.
2. Андрущенко В.П. Вступ до філософії. Великі філософи: навчальний посібник / В.П. Андрущенко. – Х.: СПДФЛ Чиженко С.Ю., ТОВ«РИФ», 2005. – 512 с.
3. Брагінець А. Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка / А.Брагінець. – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1956. – 410 с.

Грибан Віолета,

студентка 24 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Аналіз чинників, що вплинули на світогляд І. Франка

Геніальність українського письменника, публіциста та громадського діяча Івана Яковича Франка назавжди увійшла у скарбницю світової культури та є національною гордістю українського народу. Це найгеніальніший українець нашого краю, ідейний наставник нації. На плечі письменника лягла зовсім нелегка доля. Йому довелося пережити багато негараздів, підірвати власне здоров'я, проте досягти своєї мети, давши своїй Батьківщині поштовх до подальшого розвитку та розквіту.

Метою статті є висвітлення основних чинників, що вплинули на формування світогляду Івана Франка.

Перш за все, варто зазначити, що, звертаючи увагу на історичну спадщину письменника, можна виділити три періоди формування світогляду Великого Каменяра.

Перший період припадає на 1856 – 1882 рр. Це період творчості та політичної діяльності письменника. Помітний вплив на формування

політичного світогляду письменника здійснили ідеї марксизму та громадівського соціалізму М. Драгоманова. Цей період можна охарактеризувати підвищеною увагою до проблеми суспільно-політичних перетворень [2].

Другий період формування світогляду письменника припадає на 1882 – 1895 рр.. Цей період характеризується подальшим аналізом суспільства та держави. Івана Франка все більше цікавить питання походження та сутності держави. Його цікавлять рушійні сили історичного прогресу, формування суспільної організації в найдавніші часи, джерела влади в суспільстві [2].

Третій період припадає на 1895 – 1916 рр.. У цей період Франко відходить від ідей марксизму та громадського соціалізму. Письменник критикує спроби Ю. Бачинського застосовувати марксистську теорію до умов Галичини. Третій період також характеризується наступом Франка проти марксистської соціально-політичної доктрини [2].

Проаналізуємо чинники, що вплинули на світогляд Івана Франка. Перш за все варто відзначити, що дитинство Івана Франка є найголовнішим чинником, що сприяв формуванню світогляду письменника. Чуйна дитяча натура всотувала все побачене та відчуте. Батько посіяв у душі свого сина перші зерна сердечної людяності, прищепив любов до праці, власним прикладом вчив дбати про загальне благо, а також доброту та щирість до трудової людини та відданість громадській справі.

Позитивну роль також відіграли три листи М. Драгоманова, які були опубліковані в журналі «Друг». В цих листах Драгоманов закликав звернути увагу на інтереси трудових верств, правдиво зображувати їх життя, побут, соціальні потреби, стати на ґрунт живої народної мови, орієнтуючись на мову письменників Східної України. Це листування сприяло розширенню суспільних та наукових інтересів Франка.

Іншим чинником, що вплинув на формування світогляду Франка є книги та життєвий досвід. Під впливом книг також формувались його ідейний напрямок та соціальний зміст. Книги впливали на розвиток суспільних та літературно-естетичних поглядів письменника, що засновувались на визнанні трудового народу головною силою суспільства, творцем історії, соціальні й духовні інтереси якого повинні стати центральним об'єктом літературної творчості.

Важливу роль у формуванні світогляду Франка відіграє також відомий український Кобзар Тарас Григорович Шевченко. Франка вразив вірш Шевченка, назва якого вже має палкий заклик до змін, до дій: «Вставайте, кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропіте!», де реалістично відображено життя, дійсність та глибока віра в новий справедливий лад.

Твори М. Чернишевського, О. Герцена, Г. Гейне та Е. Золя здійснили також неабиякий вплив на формування світогляду письменника.

Російська література критичного реалізму та революційно-демократична критика поряд із соціалістичною літературою сприяла формуванню демократичного світогляду письменника. Каменяра хвилювали

жахливі умови життя селян та робітників, які він бачив на власні очі та згодом описав у своїх творах та у спогаді «Як це сталося» [1, с. 34].

Життя та суспільні обставини Галичини, що відбувалися у 1870 році сприяли розвитку революційного світогляду. В цей період відчутно загострювались класові суперечності, які особливо було помітно в промислових осередках. Головні події відбувались у Бориславі та у Львові, де письменник зіткнувся з прихованою, гідною захоплення, стороною суспільного життя – діяльністю революційних сил [1, с. 35].

Події, що розгорталися у 1877 році сприяли формуванню революційно-демократичного світогляду письменника [1, с. 44]. У цей рік був ув'язнений його друг та наставник М. Павлик, було посилено контроль не лише над жителями Галичини, а й прибулими з-за кордону. Цього ж року був заарештований і сам Іван Франко. Обставини, що склалися у в'язниці загартували дух письменника, його характер та формували переконання борця проти тодішнього суспільного ладу.

Отже, дитинство, книги, життєві явища та процеси, а також визначні світові письменники здійснили вплив на становлення світогляду Івана Франка.

Список використаних джерел

1. Дей О. І. Іван Франко. Життя і діяльність / Дей О. – К.: Дніпро, 1981. – 355 с.
2. Біографічні чинники формування світогляду Івана Франка у сучасному франкознавстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vakulenchukugcc.at.ua/index/biografichni_chinniki_formuvannja_svitogljadu_i_vana_franka_u_suchasnomu_frankoznavstvi/0-18

Гриценюк Діана, Столяр Яна,

студентки 15 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Актуальність світогляду та педагогічних ідей Івана Франка

Помітний вплив на піднесення культурно-освітнього рівня українців, їхньої національної свідомості через виховання й освіту справив визначний громадський діяч Іван Франко. Свою активну громадянську позицію щодо становлення національної школи, освіти, виховання підростаючих поколінь він висловив у публіцистичних, педагогічних працях та літературних творах. Іван Франко виступав виразником потреб освітян та широких верств населення, які прагнули утвердження національної школи європейського рівня.

Аналіз педагогічної і публіцистичної літератури Івана Франка засвідчує актуальність педагогічних проблем, які він піднімав у той час. Вони є й зараз своєчасними та злободенними у процесі розбудови системи національної освіти в Україні на початку XXI ст.

За його твердженням, дитина – це найвища цінність, розвиток якої має здійснюватись під час спілкування на гуманних засадах. Кожна людина повинна мати право і можливість оволодівати освітою. Виховання і навчання матимуть громадський характер, але важливу роль у формуванні молодого покоління буде відігравати сім'я.

Поет-мислитель і публіцист вважав, що школа повинна давати дітям цікаві відомості про інші країни, природу, життя різних людей у формі яскравих оповідань. Заслужують і сьогодні на увагу його думки про те, що предмет кожної науки, навіть математики, сам у собі містить стільки цікавого, принадного, що «вмій тільки винайти і живо розказати» [2, с. 62].

І. Франко розкрив принципи навчання: доступність, послідовність, систематичність, дотримання тих зв'язків, які існують між різними науками. Навчальний процес необхідно спрямовувати на розумове, фізичне і моральне виховання учнів, прищеплення їм любові до рідного слова, його краси. На це має спрямовуватись знайомство дітей з народною творчістю, байками, казками, вивчення художньої літератури.

Письменник цінував казку і зазначав, що вона найбільше відповідає смакові дітей від 6 до 12 років, змушує їх сміятися, думати, розбуджує цікавість та увагу до явищ природи. Він сам писав цікаві оповідання про дітей та казки для дітей. Своїми художньо-поетичними творами письменник показував, якою має бути мова навчання дітей. Він натхненно боровся за утвердження в школах Галичини української мови. У передмові до другого видання збірки казок «Коли ще звірі говорили» автор розкривав виховне значення казок, адже вони дають дітям основи чеснот, справедливості, любові до природи, розуміння добра і зла [2, с. 221]. І. Франко радив ретельно добирати твори для дитячого читання, брати ті з них, які спрямовані на формування кращих моральних рис, любові до праці, любові до людей, а також ті, які розвивають мислення читачів.

І. Франко, виходячи з потреб служіння українському народу, нації, боротьбі за вільну, незалежну, демократичну, самостійну Українську державу, дотримуючись мудрих заповітів народної педагогіки, необхідності утвердження освіченості й національної самосвідомості громадян, неухильного дотримання в помислах і поведінці народних чеснот, визначав мету і завдання національного виховання.

Мету національного виховання української молоді І. Франко вбачав у всебічній підготовці її до здійснення найвищого ідеалу нації – осягнення власної державності, до чинної творчої участі в розбудові рідної духовної й матеріальної культури, а через неї до участі у вселюдській культурі.

І. Франко визначав зміст як квінтесенцію роботи школи. Разом із цим він переконливо довів, що в умовах колоніального ладу ці найважливіші компоненти шкільництва підпорядковуються цілям підготовки покірних рабів можновладців.

Особливо детально зупинився письменник на питаннях змісту і методів навчально-виховної роботи в народних (початкових) школах Галичини. Він показав, як змінювався зміст навчання в цих школах на різних етапах історії західноукраїнських земель і яким жалюгідним був рівень знань учнів, незважаючи на всі зміни, які робили.

Велику увагу приділив І. Франко вивченню української мови в народних школах, оскільки його не міг не хвилювати стан її викладання, так як він протягом всього свого життя боровся за розвиток української мови на

народній основі. А стан викладання української мови був незадовільний. Розуміючи надзвичайну складність становища з навчанням української мови в народних та інших школах Галичини, І. Франко своєю письменницькою діяльністю доводив, якою повинна бути мова, що вивчається учнями. Він боровся за утвердження в Галичині української літературної мови, в основі якої лежала мова видатних письменників України: І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка, Марка Вовчка, І. Нечуя-Левицького. Поет-публіцист зробив багато для того, щоб піднятися до вершин української літературної мови. Це можна простежити при порівнянні творів письменника, виданих у ранні й пізніші періоди його літературної діяльності [11].

Письменник велику увагу приділяв сімейному вихованню дітей. Традиційну українську родину він розглядав як перший і найвпливовіший осередок патріотизму, національного єднання та виховання, місце прищеплення здорових норм і навичок поведінки, пошанівку рідної мови, народних звичаїв, традицій.

Отже, як бачимо, І. Франко розкрив принципи, мету, завдання, окреслив та проаналізував зміст та методи навчання і виховання в навчальних закладах того часу. Він відстоював свідоме навчання і вважав, що зміст навчання і виховання памолоді має ґрунтуватися на національних, демократичних традиціях. Для цього треба виховувати в дітей любов до рідного краю, його історії та природи, звичаїв та обрядів, традицій, а також навчити дітей любити рідне слово, рідну мову, яку дослідники в нього називають науковою.

Думки поета щодо виховання стосувались і сім'ї, родини, близьких. Він добре знав і розумів дитячу психіку, її вразливість і вважав, що батьки відіграють важливу роль у формуванні дитини, її моральних норм, поведінки, любові до знань, ставлення до життя. Не применшуючи ролі батька, І. Франко надавав особливого значення в цьому процесі матері, про що писав у статті «Жінка-мати». Саме мати, на його думку, спостерігає перші прояви психічного життя дитини, створює умови для її здорового розвитку, зміцнення волі тощо [2; 5].

Каменяр у своїх працях ставив питання гуманного ставлення до дітей не тільки в школі, але і в сім'ї. Це ставлення він уявляв як лагідне, розумне, з повагою, з врахуванням особливостей розвитку дітей. Водночас яскраво і переконливо І. Франко показав, що навчально-виховний процес у школах Галичини переважно не відповідав таким уявленням. У статтях «Симптоми розкладу в галицькій суспільності», «Допис про Дрогобицьку гімназію», «Ученицька бібліотека в Дрогобичі» та інших творах І. Франко критикував зміст і методику навчання, антигуманність у стосунках учителів та учнів [6; 8; 9].

Важливе значення для нових поколінь мають педагогічні ідеї великого педагога, просвітителя, сина українського народу І. Франка. Все своє життя він невтомно працював задля щастя народу. На це були спрямовані і його педагогічні погляди.

Як бачимо, І. Франко розв'язував питання освіти, школи, навчання і виховання з позицій світоглядної основи її розвитку. Творчо використовував все краще, що було здобуте до нього в галузі української та світової історії педагогіки. Великий вплив на формування його педагогічних поглядів мала постановка національних питань та релігія. Це, в свою чергу, дозволило йому зробити цінний внесок у розвиток освіти, навчання й виховання в кінці ХІХ – початку ХХ ст. Освіту І. Франко вважав могутньою зброєю у створенні нового життя людини, оскільки вона сприяє піднесенню національної свідомості народних мас.

У численних публіцистичних, педагогічних працях та літературних творах І. Франко показав тяжкий стан народної освіти в умовах існуючого ладу. Глибоко проаналізувавши факти сучасної йому галицької дійсності, він довів, що такий стан є безпосереднім наслідком економічного рабства народних мас і реакційної політики Австро-Угорської імперії щодо українського населення, які створювали всілякі перешкоди на шляху культурного розвитку народу. Окремі дослідники вважають, що ці його думки є суперечливими і потребують окремого дослідження [4; 5; 6].

І. Франко визначав провідну роль навчання рідною мовою в розвитку мислення дітей, пропонував створювати школи, пов'язані з життям, з інтересами народу.

Сьогодні внесок І. Франка в педагогічну науку значний, але недостатньо досліджений і потребує оцінки й переосмислення під сучасним поглядом національного відродження в Україні на початку ХХІ століття. Велике значення мають його праці з історії освіти України, зокрема шкільної та університетської.

Громадськість міст і сіл Львівщини проводить на батьківщині Каменяра фестивалі «Франко Фест», присвячені творчій спадщині І. Франка. Їх мета – актуалізувати та популяризувати творчість Великого Каменяра, створити йому якісно новий імідж одного з найкращих та найпрогресивніших українців свого часу.

Як бачимо, педагогічні ідеї Івана Франка є актуальними, оскільки вони слугують гуманізму та демократії. Цим освітнім і педагогічним проблемам він присвятив понад ста наукових, публіцистичних і багато художніх творів, які потрібно читати, вивчати та аналізувати кожному з нас.

Список використаних джерел

1. Васянович Г. Педагогічні ідеї Івана Франка / До 150-річчя від дня народження Каменяра // Рідна школа. – 2006. – № 10. – С.27-29.
2. Дзеверін О.Г. Педагогічні погляди І.Я.Франка // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г. Дзеверін. – К. : Радянська школа, 1960. – 297 с.
3. Закон України «Про освіту». – К. : Генеза, 1996. – 36 с.
4. Кузьмінець О., Цапко О. Не згубити набутки минулих поколінь // Рідна школа. – 1998. – № 11. – С.15-19.
5. Луцик Д., Зимульдінова А. Історія української педагогіки. Курс лекцій. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2005. – 196 с.

6. Франко Іван. Вибрані твори: В 3 т. – Т.3: Літературознавство, публіцистика. – 2-е вид., доп. / Ред. колегія: В.Скотний та ін.; упор. О.Баган. – Дрогобич : Коло, 2005. – 690 с.
7. Франко в школі / Ред. кол. М.Гуняк (гол. ред.), Л.Гулевич, О.Баган та ін. – Випуск перший. – Дрогобич : Коло, 2003. – 260 с.
8. Франко Іван. Зібрання творів у 50 томах. Наукові праці. – Т.45. – К. : Наукова думка, 1986. – 575 с.
9. Франко Іван. Зібрання творів у 50 томах. Наукові праці. – Т.46. – К. : Наукова думка, 1985. – 651 с.
10. Франко І.Я. Народне шкільництво в Галичині // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г. Дзевєрін. – К.: Радянська школа, 1960. – 297 с.
11. Франко І.Я. Наші народні школи і їх потреби // Зібрання творів у 50 т. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 46. Кн. 2. – С.108–116.
12. Франко І.Я. Педагогічні невігласи // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г. Дзевєрін. – К. : Радянська школа, 1960. – 297 с.

Карпінська Марина,

студентка 33 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Трагічне кохання Івана Франка (за мотивами збірки «Зів'яле листя»)

Постать Івана Яковича Франка є дуже виразною в історії української літератури кінця ХІХ – початку ХХ століття. До недавнього часу Іван Франко був відомий у першу чергу як письменник і громадський діяч. Вважалося, що ніжні почуття були не властиві цій людині із залізною силою волі. Твори І. Франка видавалися сотні разів в Україні і за кордоном, зокрема в наш час вийшли 20-і і 50-томні видання. Та спадщина генія українського народу навряд чи поміститься у ста томах. Проте великий Каменяр був людиною з палким серцем, яка все своє життя прагнула кохання, справжнього, великого, всеперемагаючого. Однією з перлин творчості письменника є його лірична збірка «Зів'яле листя», у якій відображено інтимні почуття Івана Франка. Саме цим і зумовлена актуальність нашого дослідження.

Мета статті – визначити основні мотиви збірки Івана Франка «Зів'яле листя», розглянути поезії та дослідити долю відносин поета з коханими жінками.

Найкращою збіркою ліричних поезій Франка є збірка «Зів'яле листя», що вийшла у 1896 році. Сам поет у передмові до другого видання назвав «Зів'яле листя» «збіркою ліричних пісень, найсуб'єктивніших із усіх, що з'явилися в нас від часу автобіографічних поезій Шевченка». Композиція всієї тієї «ліричної драми» є така, що поет виводить постать людини слабої волі, яку сила й глибина кохання кладе в могилу. Очевидно, це тільки така літературна форма, в яку поет вложив вислів своїх власних глибоких почувань. Поодинокі «жмутки» тієї збірки поставали в різних відступах часу: перший – у 1886 – 1893 р.р., другий – у 1895 р.р., третій і останній – у 1896 р. У першому «жмутку» поет говорить про своє кохання, про свою «бліду, горем п'яну, безнадійну любов» [1, с. 11], описує красу й принаду тієї, що полонила всі його думки. У захопленні її вродою пише:

*Твої очі, як те море, Твої очі – мов криниця
Супокійне, світляне: Чиста надія на перловім дні,
Серця мого давнє горе, А надія, мов зірниця,
Мов перлинка, в них тоне. З них поблискує мені [1, с. 86].*

Ці рядки присвячені Ользі Рошкевич. Донька священика із гірського села Лолин. Франко закохався в неї під час останніх гімназійних канікул, даючи приватні уроки її братові Ярославу. Почуття було дуже сильним, повним, глибоким, бо Івана та Ольгу єднала не тільки пристрасть, а й щира дружба, переконання, спільна перейнятість літературними й громадськими справами. Вони мріяли одружитися.

Однак перше Франкове ув'язнення зруйнувало його першу любов. Ольга не хотіла протистояти волі батька отця Михайла Рошкевича, що не бажав мати за зятя учорашнього політв'язня. Іван болюче пережив цю розлуку і довго не міг простити коханій її зради. Саме так, учинок (а точніше, не вчинок) Ольги молодий Франко вважав зрадою.

Незабаром до І. Франка приходять друге кохання, таємне, недоступне, мов «святиня», а з ним і літо. У своєму листі до А. Кримського письменник згадував: «Велике враження зробила на мене знайомість з одною полькою – Юзефою Дзвонковською. Я хотів навіть одружитися з нею, та вона, чуючи в собі початки сухот, відправила мене і через кілька років померла, як народна вчителька ...» [5].

Юзефа Дзвонковська була дочкою емігрантів, учасників невдалого повстання 1863 року, які після років блукань по Європі врешті отримали дозвіл осісти в Галичині (у Станіславі). У неї були закохані всі члени гуртка, до якого входив Франко, але дівчина нікому не відповідала взаємністю. На Івана вона справила сильне враження, і він палко її покохав. Вони писали одне одному листи. Франко вирішив, що після Ольги Рошкевич Юзефа саме та жінка, яка може бути його дружиною. Якось, в одному з листів, Іван звернувся і до Юзиної матері, Антоніни Дзвонковської, просячи руки її дочки, але Юзефа відмовила Франкові, що сильно вразило письменника. Він подумав, що саме аристократичне походження заважає дівчині поріднитися з ним. Франко страждав.

*Жіноче серце! Чи ти лід студенний,
Чи запашний чудовий цвіт весни?
Чи світло місяця? Огонь страшенний,
Що нищить все? Чи ти, як тихі сні невинності?
Чим б'єшся ти? Яка твоя любов?
В що віриш? Чим живеш? Чого бажаєш?
В чім змінне ти, а в чім постійне? Мов!
Ти океан: маниш і потопляєш;
Ти рай, добутий за ціну оков.
Ти літо: грієш враз і громом убиваєш.*

Юзефа підтримувала Франка і казала, що він ще знайде достойну його любові дівчину, але він сприймав її слова як насміх, бо про яке щастя, про яку любов можна говорити, коли втративши її, Ольгу, він втратив всю надію на любов будь-якої жінки.

Лише згодом Франко дізнався, що Юзефа Дзвонковська була хвора на туберкульоз. Коли він сам, Іван Франко, відчув, що дні його лічені, зібрав колись написані про неї поезії і захотів видати їх окремою збіркою. Чому? Може, саме тоді до болю зрозумів її, Юзефу. Вона жила серед здорових людей, котрі любилися, раділи життю. Вона мусила чекати смерті й тому не могла стати на його дорозі. Вона зреклася його заради нього. Він учинив би так само. Саме Юзефі він присвятив вірш, в якому передає біль втрати і розпачу.

*Щось горло душить. Чи моїм очам
Хтось видер світло?.. Хто се люто гонить
Думки з душі, що в собі біль заперла?
Сам біль? Вона умерла! Вмерла! Вмерла!
І меркне світ довкола, і я сам
Лечу кудись в бездонну стужу й сльоту.
Ридать! Кричать! - та горло біль запер,
Вона умерла! - Ні, се я умер.*

Одна із найромантичніших історій із життя уже одруженого Івана Франка – це його кохання до Целіни Журавської – дівчини з голівкою грецької богині. Він побачив її за прозаїчних обставин, за касовим віконцем пошти міста Львова. Він знов і знов приходив до пошти, щоб побачити її. Але гордовита красуня не покохала "русина" з рудим волоссям [4].

Благоговійно схиляючи голову перед своїм ідеалом Іван Франко писав:

*Раз зійшлися ми случайно,
Говорили кілька хвиль -
Говорили так звичайно,
Мов краями, що нечайно
Здиблуться з-за трьохсот миль.
Я питав про щось такеє,
Що ї не варт було питать,
Говорив щось про ідеї -
Та зовсім не те, не теє,
Що хотілося сказать.
Ти кивнула головою,
В сінях скрилася як стій;
Я ж мов одурілий стою
Шлю в погоню погляд свій.
Чує серце, що програна
Ставка вже не верне знов...
Щось щемить в душі, мов рана:
Се блідая, горем п'яна,
Безнадійная любов [1, с. 58].*

Однак є факт, який цю жінку підносить. Коли самотній письменник помирав від важкої хвороби (дружина на той час була у божевільні) Целіна прийшла у його помешкання і доглядала за ним [4].

Протягом тривалого часу Франко ніяк не міг знайти собі наречену в Галичині, хоча й мав уже тридцять років. У 1885 році він їде до Києва і

зустрічає там свою майбутню дружину – Ольгу Хоружинську. Письменнику сподобалися її енергія, розум, і він зацікавився нею. Коли її родина про це дізналася, то була шокована. Така гарна, така розумниця – і тут якийсь Франко, який у Галичині має просто жахливу репутацію.

Однак Ольга страшенно закохалася в Івана і вирішила, що саме вона – та жінка, яка врятує Франка від дурного і жорстокого світу. Родичі відмовляли, але нічого не допомогло. Ольга вийшла за Івана заміж, проте навіть весілля пройшло не так, як уявляла «щаслива» наречена. Замість медового місяця молоде подружжя змушене було тікати до Львова, бо починалися нові арешти.

Про їхній шлюб говорили, що це сокровенна мрія українського народу, розділеного кордоном, про возз'єднання Заходу і Сходу України. (Цікаво, що під час весілля наречений на викрик "Гірко" не знав що робити, адже в Галичині тоді ще такої традиції не було). Але Іван Франко у листі своєму другові Агатангелу Кримському зізнався: "З теперішньою моєю жінкою я одружився без любові, а з доктрини, що треба оженитися з україною, і то більш освіченою курсисткою. Но то дарма. Судженої і конем не об'їдеш" [5].

Ольга Хоружинська була майже самотня. Спілкувалася лише з тими, з ким товаришував її чоловік. Вона робила все, що могла. Постійно намагалася перемогти жахливу бідність, в яку потрапила. Згодом все це вплинуло на її психіку, у жінки почалися постійні нервові розлади. Хвороба активно прогресувала. Останньою краплею стала загибель улюбленого сина Андрія, коли камінь, кинутий у Франка, потрапив хлопцеві у висок.

В останні дні життя, тобто травень 1916, не писав Франко майже нічого, бо права рука була паралізована, ліва теж відмовлялася працювати. Іван Якович ходив по своїй бібліотеці, багато читав, думав і пригадував, деякі незакінчені вірші казав при своїх очах спалити, деякі відкладав і придумував як докінчити. 24 травня православний піп ствердив, що Франко атеїст. Поет не хотів, щоб його перетворювали на католика, не хотів, щоб на його похороні співали і молилися, хотів щоб запросили молодих людей. Сказав, щоб передали людям, що найулюбленішою його молитвою були такі слова: «Люблю Україну, люблю її поневолений катами народ».

Збірка Івана Яковича Франка «Зів'яле листя» – це хронограф поетової душі, що передає всі його порухи, сподівання, радості та страждання. Збірка містить у собі три «жмутки», що присвячені коханим жінкам Івана Франка – Ольги Рошкевич, Целіни Журавської, Юзефи Дзвонковської та Ольги Хоружинської. Саме нещасливе кохання надихало поета на ліричні інтимні вірші. До всіх жінок, що згадуються у даній збірці у Франка шанобливе та поважне ставлення, переповнене вдячністю. Всі вірші мають глибокий ліричний зміст та перейняті смутком.

Список використаних джерел

1. Франко І. Зів'яле листя / І.Франко. – Л., 1992.
2. Франко І. Майстер слова і дослідник літератури / І.Франко. – К., 1981.
3. Франко І. Збірник. За заг. ред. І. Лакизи. П. Филиповича, П. Кияниці. – Х.: Книгоспілка, 1926.

4. Лозинський М. Іван Франко. Життя і діяльність. Значіння / М. Лозинський. – Відень: Вид. СВУ, 1917.
5. Дорошенко В. Спис творів Івана Франка з додатком спогадів про нього і рецензій на його писання // Матеріали до укр. бібліографії. – Т.IV. – Л., 1918.

*Ковалевська Аліса, Ничипорук Анастасія,
студентки 25 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Іван Франко – борець за національну справедливість

*Смішний поет, що хтів би, окрім зла,
В тім світі правди й розуму глядіти.*

І.Я. Франко

Іван Франко – великий український письменник, один з будівничих нової української нації, поет, публіцист, перекладач, учений, громадський і політичний діяч.

Мета статті – висвітлити основні моменти життєвого і творчого шляху Івана Яковича і підкреслити його роль у становленні української національної культури.

Іван Якович Франко народився у селі Нагуєвичі (нині Дрогобицького району Львівської обл.) в родині сільського коваля. Він ріс сиротою (в 1865 р. помер його батько – Іванові було дев'ять років; його мати померла у 1872 р.). Попри матеріальні нестатки родини, Іван навчався: в 1862 – 64 роках – у школі в сусідньому селі Ясениця-Сільна, в 1864 – 1867 рр. – у початковій школі в Дрогобичі, в 1867 – 1875 рр. – у гімназії в тому ж Дрогобичі [1, с. 85–86].

В 1875 році Франко отримав стипендію з фонду Гловінського і восени того ж року записався на філологічне відділення Львівського університету. Стипендія надавалась аж до закінчення вищої освіти, і здавалось, що перед здібним юнаком стелиться рівна дорога учителя гімназії чи професора в університеті, на яку розраховували його рідні та знайомі.

Але в перші університетські роки відбулось самовизначення Франка як українського діяча, ще й виразно прогресивного, соціалістичного напрямку. Він товаришує з Остапом Терлецьким та Михайлом Павликом, через останнього зав'язує листування з Михайлом Драгомановим, який на той час перебував у Женеві. Саме через це листування з небезпечним в очах поліції революційним соціалістом Драгомановим Франко був заарештований (11.06.1877 р.). Його разом з товаришами звинувачували в утворенні таємного соціалістичного товариства. 21.01.1878 р. суд визнав його винним і засудив на 6 тижнів ув'язнення. Оскільки тоді термін слідчого ув'язнення до кари не зараховувався, Франка випустили на волю 5 березня 1878 року.

Попри невеликий термін покарання, його наслідки для Франка були жахливими. По-перше, за законом людина із судимістю не могла стати вчителем, тому мета навчання в університеті стала неясною (до того ж у Франка відібрали стипендію). По-друге, під час ув'язнення Франко важко застудився; пізніше ця хвороба стала хронічною і переслідувала його все

життя. По-третє, отець Михайло Рошкевич (батько Ольги Рошкевич, нареченої І. Франка) відмовив Франкові у його сватовстві і навіть заборонив дочці бачитись і листуватись із «злочинцем». Їх шлюб так і не відбувся [1, с. 73–75].

От що значило бути українським діячем у тогочасній Галичині!

На цьому поліційні переслідування Франка не скінчились. 4.03.1880 р. його заарештували в Коломиї – знову за підозрою в соціалістичній агітації. Три місяці його тримали в слідчому арешті, аж поки визнали, що арешт був безпідставним. 13.06.1880 р. Франка по етапу відправили з Коломиї до Нагуевич. Враження з цього ув'язнення лягли в основу повісті «На дні».

В третій раз поліція згадала про «соціалістичного агітатора» Франка у зв'язку з приїздом до Львова групи українців з Києва. 17.08.1889 р. Франка заарештували у Львові. На цей раз до соціалізму слідчі намагались приплутати шпигунство на користь Росії. 16.11.1889 р. Франка було звільнено за відсутністю доказів. І на цей раз тюремні враження знайшли відбиття у поетичному циклі «Тюремні сонети».

В 1886 році Франко оженився з Ольгою Хоружинською (родом з Києва). В їх родині з'явилось четверо дітей, але від 1902 року родинне благополуччя почало руйнуватись. В Ольги Франко з'явилися ознаки психічного розладу, які дедалі посилювались, і це принесло багато горя Іванові Франку.

В 1902 році І. Франко переселився з найманого помешкання до власного будинку (нинішня адреса – вул. І. Франка, 152, де працює меморіальний музей письменника). Для цього будівництва він узяв значну позику, виплати по якій були завершені його сином уже після смерті І. Франка.

В квітні 1908 р. Франко поїхав на відпочинок та лікування до Ліпіка (поблизу Загреба в сучасній Хорватії). Тут його хвороба сильно загострилася – були паралізовані обидві руки і, що гірше, з'явилися ознаки психічного розладу. Ці жахливі прояви хвороби в пізніших роках, на щастя, дещо пом'якшились, хоча до повного здоров'я Франко ніколи не повернувся. Сучасники вважали його хворобу наслідком колись перенесеного сифілісу, що завдало Франкові величезних прикростей. Але нині лікарі схиляються до думки, що Франко від самого ув'язнення 1877 року хворів на рідкісну форму ревматизму (синдром Рейтера; але поняття про цей синдром було сформульовано далеко після смерті Франка).

Виснажений хворобами, безгрошів'ям, сімейними і громадськими негараздами, Франко помер у своєму будинку у Львові 28.05.1916 р. і похований на Личаківському цвинтарі.

Франко вперше виступив як поет в 1874 році і писав вірші аж до кінця свого життя, до 1916 р. В його поетичному доробку – чимало прекрасних віршів про особисті переживання та громадські справи, які склали кілька книжок.

Але з найбільшою силою поетичний талант Франка проявився у великих поемах. Тут ми бачимо реалістичні картини сучасного галицького життя («Ботокуди», 1884; «По-людськи», 1889; «З любові», 1890), образи історичного минулого нашого народу («Панські жарти», 1887; «Іван

Вишенський», 1895; «На Святоюрській горі», 1900), міркування про релігію та бога («Ex nihilo», 1885; «Смерть Каїна», 1889) [2, с. 67–68].

Дуже велике місце серед франкових поем займають переробки сюжетів світової літератури («Лис Микита», 1890; «Пригоди Дон Кіхота», 1891; «Цар і аскет», 1892; «Абу-Касимові капці», 1895; «Коваль Бассім», 1900; та ін.) [3, с. 54–55].

Вершиною поетичної творчості Франка є поема «Мойсей» (1905), в якій на біблійному сюжеті дана алегорична картина піднесення українського народу на боротьбу за незалежність.

У своїх прозових творах Франко виступав як реаліст, зосереджений на проблемах сучасного йому галицького життя. Він першим в українській літературі почав описувати побут робітників нафтових промислів Борислава та їх класових антагоністів – євреїв-підприємців («Навернений грішник», 1877; «Voа constrictor», 1884; «Яць Зелепуга», 1887; «Рішник», 1899). Найкращим твором цього циклу є роман «Борислав сміється» (1882) [2, с. 44–45].

Значне місце займають твори з життя інтелігенції («На дні», 1880; «Для домашнього огнища», 1897; «Перехресні стежки», 1900). Важливе місце в цьому ряду займають твори про українсько-польські відносини («Лель і Полель», 1887; «Основи суспільності», 1894; на жаль, обидва твори лишилися незакінченими).

Франко працював в кількох напрямках над історією літератури. Першим напрямком можна назвати історію світових літературних сюжетів. Найбільшою працею в цьому напрямку стала його докторська дисертація «Варлаам і Йоасаф: стархристиянський духовний роман і його літературна історія» (1895).

Другим напрямком стало збирання, дослідження і публікація творів української літератури. На чільному місці тут стоїть збірка «Апокрифи і легенди з українських рукописів» (1896 – 1910, тт. 1 – 5). Франко розшукав та опублікував твори Івана Вишенського, написав про нього ряд розвідок. Він підготував та опублікував твори А. Свидницького, Ю. Федьковича, Т. Шевченка та багатьох інших українських письменників.

Третім напрямком стало написання синтетичних праць з історії української літератури. Тут слід назвати такі твори як «Charakterystyka literatury ruskiej 16 – 17 ww.» (1892), «Карпаторуська література 17 – 18 ст.» (1900), «Южнорусская литература» (1904 – стаття для енциклопедичного словника Брокгауза й Ефрона), «Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.» (1910) та велику працю «Історія української літератури», із якої Франко встиг опрацювати лише першу частину (Від початків українського письменства до Івана Котляревського, 1907 – 1912) [3, с. 51–52].

Слід знати, що Франко пильно стежив за новинками сучасної йому літератури, особливо української, написав цілу масу рецензій, відгуків та критичних статей на ці теми.

Перші твори Франка були надруковані у львівському студентському журналі «Друг» в 1874 р. Переїхавши до Львова, Франко разом з Павликом

включились в редакційну роботу і в 1876–1877 роках були фактичними керівниками цього журналу.

В 1894 р. мрія Франка нарешті здійснилася – почав виходити його власний журнал «Житє і слово». Цей журнал мав значну допомогу з Наддніпрянської України, як грошову (зокрема, через М.В. Ковалевського), так і літературну (статтями для публікації).

В кінці 1897 р. керівництво Наукового товариства ім. Шевченка (на чолі з М. Грушевським) вирішило замість журналів «Зоря» та «Житє і слово» почати з 1898 року видавати новий журнал – «Літературно-науковий вісник». Франко увійшов до складу його редакції і активно працював там до кінця 1906 року.

Одночасно в 1898 р. було утворено «Українсько-руську видавничу спілку», у роботі якої Франко брав активну участь аж до початку його тяжкої хвороби.

В 1870-х роках політичне українство в Галичині було представлене москвофілами, які гадали, що сонце щастя зійде на півночі, у Петербурзі, та народовцями, які сподівались його сходження на заході, у Відні. Обом групам протистояла польська громада, яка після конституційної реформи 1867 р. забирала дедалі більший вплив у краю.

В 1890 р. молоді галицькі інтелігенти заснували Русько-українську радикальну партію, на чолі якої до 1898 року стояв Іван Франко. Це була партія соціалістичного спрямування, яка прагнула стати репрезентацією широких кіл трудящих.

В 1895 році І. Франко був кандидатом від Радикальної партії на посла до віденського парламенту по виборчому округу Перемишль – Добромиль – Мостиська. В 1898 р. він так само був кандидатом по округу Тернопіль – Збараж – Скалат. Обидва рази проти Франка було пущено всі засоби «демократичного» впливу: від арештів агітаторів і заборон зборів до зухвалої крадіжки голосів, внаслідок чого Франко не був обраний.

В 1899 році І. Франко вийшов із заснованої ним Радикальної партії і увійшов до числа організаторів нової Української національно-демократичної партії. Цей крок не пішов на користь ані радикалам, які втратили впливову фігуру, ані націонал-демократам, які так і не здобули великого політичного впливу, ані самому Франкові, який не відзначився активністю в новій партії й поступово відійшов від політичної боротьби, зосередившись на літературній та науковій роботі.

У зв'язку з інтересом до політичного життя і подальшою особистою участю в ньому Франко написав багато публіцистичних статей, серед яких значне місце займає осмислення питань соціалізму та соціал-демократії. Через критичне ставлення Франка до комуністичних богів Маркса та Енгельса його публіцистика зазнавала замовчування й фальсифікації в часи панування комуністичної Москви.

Іван Франко за покликанням був поетом, літератором; але в умовах поневолення українського народу він не міг дозволити собі бути тільки письменником – він охоче й рішучо брався за будь-яку роботу, яку вважав

корисною для піднесення українського народу. Через це багато його літературних планів залишились нереалізованими, на що він гірко нарікав у деяких поезіях. Але саме універсалізм його діяльності дозволяє нам говорити, що в особі Івана Франка ми маємо не тільки великого письменника, але й одного з будівничих української нації.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні / Я. Грицак. – К., 2006. – С. 85–86.
2. Євшан М. Іван Франко. Нарис його літературної діяльності / М. Євшан // Літературно-науковий вісник. – 1913. – Кн. 9.
3. Мойсей української літератури : Матеріали присв. 150-річчю від дня народж. видат. укр. письменника І. Я. Франка / Уклад. та вступ. ст. В. Ф. Циганюка; Ред. : О. І. Кізян, М. Г. Спиця; Упр. культури і туризму Вінниц. облдержадміністрації, Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тимірязєва. – Вінниця, 2006. – 56 с.
4. Тофтул М.Г. Франко І.Я. / М.Г. Тофтул // Сучасний словник з етики. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім.І. Франка, 2014. – 416 с.

Олійник Ірина, Грач Кристина,

студентки 15 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Ранні твори Івана Франка

Стаття присвячена видатному українському письменнику, політичному діячу. Іван Франко-людина яка мала значний вплив на долю українського людства, на становлення української державності. Саме шкільні роки Івана Франка, які мали великий вплив на формування Івана Франка, як особистості та в подальшому, літературного та політичного діяча.

Досить багато науковців досліджує життя, творчість та літературну спадщину Івана Франка. Дослідження творчості Івана Франка та визначення її впливу на розвиток української краєзнавчої науки неодноразово ставало об'єктом вивчення науковців. Деякі аспекти діяльності І. Франка розкриваються у публікаціях П. Тронька, М. Ткачук, Я. Луцького, Л. Тимошенка, А. Войтюка, В. Грабовецького та багатьох інших дослідників.

Бурхлива письменницька діяльність Івана Франка припадає на його вісімнадцятиріччя, коли в журналі "Друг" він опублікував сонет "Народні пісні" під псевдонімом Джеджалик. У тому ж журналі 1876 р. опубліковано один із його записів – казка з рідного села Нагуєвичі і ладканки (весільні пісні) села Лолина. Письменник офіційно увійшов до складу редакції "Друг" 25 лютого 1876 р. "Деякий час, – зауважив В. Щурат, – він виконував обов'язки секретаря редакції. В кімнатах гуртка і редакції "Друга" часто збирались співробітники журналу, обговорювали редакційні матеріали, вели літературні дискусії. І. Франко був там щодня" [1]. Цього ж року у Львові М. Павлик за участю і допомогою І. Франка порушив питання про потребу етнографічно-статистичної роботи. "До "Друга", – наголошує В. Мудрий, – вислав Франко деякі свої поетичні та прозові твори ще з Дрогобича, коли був гімназіальним учнем. "Друг" їх друкував. Записавшись на університет, Франко привіз з собою поважне число різних літературних спроб, які бажав друкувати в "Друзі" [4].

Із ранніх робіт Каменяра важливими є твори, написані на основі матеріалів із слов'янської історії і фольклору, "Три князі на один престол" (1874) та "Славой і Хрудош" (1875). "Ці твори, – відзначали І. Басс і А. Каспрук, – постали внаслідок вивчення молодим письменником слов'янського епосу, зокрема так званого "Зеленогорського" та "Краледворського" рукописів, "Слова о полку Ігоревім", які він перекладав перед тим" [1]. І. Франко порушив важливі питання визвольної боротьби проти іноземних загарбників, єдності українських земель. Слід додати, що він намагався глибоко проникати в атмосферу давньої епохи, змальовувати історично типові персонажі, правдиві картини з життя наших предків.

Коли Іванові було дев'ять років, батько помер. Мати вийшла заміж удруге. Вітчизняно уважно ставився до дітей й після нормальної школи віддав Івана до Дрогобицької гімназії. Хлопець стидався бідного вбрання, але, на подив викладачів та однокласників, навчався на «відмінно». Франко досить рано позбувся своєї родини, і мати, і батько покинули цей світ, коли Іван ходив ще в школу. Тому його вихованням, в основному, займалася школа-інтернат, яка вже дуже докучала своїми методами жорстокості. З 5 класу гімназії (1871–1872) Франко став збирати власну бібліотеку. Грошей на купівлю літератури у нього не було. Книжки одержував від своїх товаришів за те, що писав за них домашні завдання – невеликі літературні твори на задану тему. Іван Франко казав: *"Я міг зробити протягом одного дня, не занебруючи класної науки, 5 або й більше задач на одну тему. І всі так відмінні одна від одної, що вчитель не пізнав, що це чужі, а не учнівські роботи."*

Саме про навчання в гімназії можна читати в його оповіданнях про школу. Наприклад, «Грицева шкільна наука», котру кожен вивчав у школі. Непростий шлях був у колишніх гімназистів, але Франко витримав усе і здобув знання, які в майбутньому відкрили для нього усі двері. Звичайно, відкрились вони через важку працю і наполегливість

"До 1867 року учителям було дозволено тілесно карати учнів. Особливо відзначалася у цьому відношенні школа отців василіан, в яку зразу попав малий Франко. Нормальна школа в Дрогобичі ще перед вступом дитини до неї була місцем постраху. Школа була для нас жорстокістю, тьмою обичаїв, карою, лихом, – писав шкільний товариш І. Франка Карло Бандрівський. – Серед учителів василіанської школи своїм садизмом прославився отець Телесницький. На його совісті – смерть учня Новосельського, одного з найближчих Франкових друзів." У 1875 році, одразу після закінчення гімназії, Іван Франко, завдяки своїм неймовірним здібностям, вступає до Львівського університету. З цього часу у нього почалось уже життя діяча і творця.

Навчаючись у гімназії, Франко виявив феноменальні здібності: міг майже дослівно повторити товаришам інформацію, яка подавалася вчителями на заняттях; глибоко засвоював зміст прочитаних книжок. А читав дуже багато: твори європейських класиків, культурологічні, історіософські праці, популярні книжки на природничі теми.

Інтенсивній самоосвіті гімназиста сприяла зібрана ним бібліотека, в якій нараховувалося близько 500 книжок і українською, й іншими європейськими мовами. Знайомство з творами Маркіяна Шашкевича, Тараса Шевченка, захоплення багатством і красою української мови викликають у нього підвищений інтерес до усної народної творчості. Перші літературні твори Франка – вірші (1874 р.) і повість «Петрії і Довбуцуки» (1875 р.) були друквані в студентському часописі «Друг», членом редакції якого він став з 1875 року. І. Франко писав про своїх учителів із гімназії у творах «Спомини – із моїх гімназійних часів», оповіданні «Гірчичне зерно» та інших. Згадує І. Франко О. Торонського, К. Охримовича, Е. Турчинського, Ю. Турчинського, Е. Міхонського та І. Верхратського.

Іван Верхратський, який був класним керівником Івана Франка, давав йому читати книги М. Драгоманова, П. Куліша, Т. Шевченка, твори інших українських письменників, організував у гімназії літературний гурток, до якого входили 12 учнів, у тому числі І. Франко. Про початок своєї літературної діяльності І. Франко розповів у листі до М. Драгоманова від 26 квітня 1890:

Почав я писати віршем і прозою дуже вчасно, ще в нижчій гімназії. Вплив на вироблення у мене літературного смаку мали два вчителі: Іван Верхратський і Юлій Турчинський, оба писателі і поети...

У багатьох автобіографічних оповіданнях Івана Франка («Грицева шкільна наука», «Олівець», «Schönschreiben») художньо відтворено атмосферу тогочасної шкільної освіти з її схоластикою, тілесними покараннями, моральним приниженням учнів. З них довідуємося, наскільки важко було здобувати освіту обдарованому селянському хлопцеві. Він жив на квартирі в далекій родички Кошицької на околиці Дрогобича, нерідко спав у трунах, які виготовлялися у її столярній майстерні («У столярні»). Уже навчаючись у гімназії, Франко виявив феноменальні здібності: міг майже дослівно повторити товаришам годинну лекцію вчителя; знав напам'ять усього «Кобзаря»; домашні завдання з польської мови нерідко виконував у поетичній формі; глибоко й на все життя засвоював зміст прочитаних книжок. Серед його лектури у цей час були твори європейських класиків, культурологічні, історіософські праці, популярні книжки на природничі теми. Загалом особиста бібліотека Франка-гімназиста складалась з майже 500 книжок українською та іншими європейськими мовами. У цей же час Франко починає перекладати твори античних авторів (Софокла, Евріпіда); під впливом творчості Маркіяна Шашкевича й Тараса Шевченка захоплюється багатством і красою української мови, починає збирати й записувати зразки усної народної творчості (пісні, легенди тощо).

Восени 1875 року Франко став студентом філософського факультету Львівського університету. Спочатку належав до москвофільського товариства. У 1896 році Іван Франко писав:

Щодо себе скажу, що по приїзді з Дрогобича, вступаючи на університет у Львові, я пристав до Акад[емического] кружка тільки для того, що там

видавалася газета, при котрій я міг би працювати, і що там була бібліотека, якої не було в «Дружнім лихварі», а московфільства у властивім значінню у мене ані тоді, ані пізніше не було ніякого.

Під час навчання матеріальну допомогу Івану Франку надавав Омелян Партицький.

Читаючи цю статтю, читач зможе побачити, яку не легку долю мав Іван Франко в дитинстві. Ми бачимо, що Іван Франко був дуже обдарованою дитиною, він знав 14 мов, не маючи батьків, Іван Франко досягнув найвищих цілей, адже розумів що йому ніхто не допоможе в житті.

Написавши цю статтю ми хотіли показати, що іноді людина не має нічого, однак досягає значних висот. Адже не важливо, що у тебе є, або чого не має, важливіше що людина робить для свого майбутнього.

Список використаних джерел

1. Біографія Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://franko.at.ua/index/biografija_i_franka/0-4
2. Франко Іван Якович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Франко_Іван_Якович
3. Цікаві деталі та факти з життя Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cikavi-fakty.com.ua/cikavi-detali-ta-fakti-z-zhittya-ivana-franka/>
4. Етнографічні дослідження Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=1349>

*Безусяк Іванна, Дубравська Олена, Кравець Катерина,
студентки 15 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

І.Я. Франко – всебічно обдарована людина

Внесок І. Франка у розвиток української культури та громадсько-політичної думки неоціненний. Марко Черемшина писав у своїх споминах, що Франко був «великим астральним тілом, що гріє всю Україну, а світить далеко далі»

І.Я. Франко – всебічно обдарована людина, яка докладала титанічних зусиль, працюючи не лише як самобутній прозаїк, поет та драматург, а й літературознавець, публіцист, перекладач, дослідник, фольклорист, соціолог, філософ.

Творча спадщина Каменяра нараховує близько 4500 творів, опублікованих п'ятьма мовами (українською, російською, польською, німецькою, болгарською) загальним обсягом більш як 100 томів. Поетичний доробок Франка – 10 збірок до яких увійшло бл. 500 творів; прозова творчість представлена 10-ма повістями та романами, ста оповіданнями, новелами, казками.

Характерною рисою ХІХ століття було поширення прогресивних ідей, що полягали у встановленні демократії, загальної рівності, право на національне самовизначення, боротьбу за особисті права та свободи. Події революцій 1848–1849 років в Європі («Весна народів») та на західноукраїнських землях, кріпацтво та його скасування, революція в

Російській імперії 1905–1907 років – так виглядала реальність періоду життя І. Франка, яка не могла не вплинути на його погляди [1, с. 41].

На початку XX століття він стверджував, що головний здобуток минулого століття – це емансипація особистості.

Восени 1875 року І. Франко записався слухачем лекцій на предмети українська мова та література та класична філософія філософського факультету. Згодом його звільнили від оплати лекцій і зарахували до числа студентів факультету. Саме тут він зустрів однодумців з якими видав літературний альманах «Дністрянка» (1876), який містив реалістичні оповідання Франка «Лесишина челядь» і «Два приятелі». Цей альманах, написаний народною мовою, став одним з перших демократичних видань у Галичині.

Активна громадська діяльність стала приводом до арешту й ув'язнення Франка у червні 1877 р. А в січні наступного року власті організували суд над Франком і його однодумцями, звинувачували їх у належності до насправді неіснуючої таємної соціалістичної організації.

Дев'ять місяців ув'язнення стали для Франка великим випробуванням на громадянську стійкість. І під час слідства, і на суді він тримався мужньо, викривав соціальну несправедливість. У тюремній камері написав нищівну сатиру «Сморгонська академія», епіграми на реакційних москвофільських лідерів – Богдана Дідицького, Венедикта Площанського [2, с. 37].

І. Франко є одним з найбільш яскравих діячів українського руху в Галичині кінця XIX – початку XX сторіччя, чий вплив на громадські настрої забезпечувався силою інтелекту та морального авторитету. Його значення для становлення сучасної української нації часто порівнюють із значенням Т. Шевченка. З середини 70-х років став розвиватися радикальний рух, який за своїм характером був подібним до руху, що в Росії й Східній Україні в історичній літературі дістав назву революційно-демократичного. Найбільш видатними діячами цього руху в Східній Галичині були відомі письменники, публіцисти і вчені І. Франко (1856–1916), М. Павлик (1853–1915) і О. Терлецький (1850–1902). І. Франко та М. Павлик у 1878 р. у Львові почали видавати гостро радикальний, демократичний журнал «Громадський друг» (видали два номери), а після його закриття – альманахи «Дзвін» і «Молот». Вони брали також активну участь у виданні робітничої газети «Ргаса» («Праця»), яка почала виходити у Львові польською мовою 1 липня 1878 р. і яка відіграла велику роль у поширенні соціалістичних ідей серед робітників і в їх політичному вихованні. І. Франко та його соратники, захищаючи інтереси селянства, виступали проти залишків кріпосництва, за передачу селянам поміщицьких земель. Разом з тим вони викривали експлуаторську суть капіталізму і визнавали необхідність його заміни соціалістичним ладом. Методом повалення старого експлуаторського ладу радикали вважали народну революцію, в якій основною рушійною силою мало стати селянство. І. Франко та інші діячі радикально-демократичного напрямку, борючись проти соціального гноблення трудящих, разом з тим брали діяльну участь у національному русі, виступали за національне визволення українського

народу і возз'єднання всіх українських земель. Так, у збірці віршів «З вершин і низин» в циклі «Україна» Франко закликав не служити польським і російським гнобителям, боротися за волю, щастя і честь рідного краю. 1888 року Франко деякий час працював у часописі «Правда». Зв'язки з наддніпрянцями спричинили третій арешт (1889) письменника [3, с. 114].

Що І. Франка приваблювало в соціалістичній ідеї? Як відзначав один з дослідників ідеології українського національно-визвольного руху І. Витанович, ці діячі „в соціалізмі надіялися найти здійснення своїх ідеалів – демократії, свободи, соціальної справедливості, однозгідної розв'язки соціального і національного питання”. До цього прагнув й І. Франко. Франко скептично ставився до "Маніфесту комуністичної партії" Маркса і Енгельса, з якого, за його словами, "соціалізм виступив відразу готовий". Мислитель, аналізуючи марксистський маніфест, зазначав, що для сучасного і нових поколінь краще, "коли буде розбита легенда про месіянство й непомильність" авторів маніфесту, коли розвіється міф про "нове євангеліє робочому народові всього світа", "коли всі віруючі й невіруючі в нову релігію почнуть на її творців глядіти як на людей даного часу й оточення, що черпали свої ідеї з того оточення й переробляли їх відповідно до складу свого ума, для людей свого часу". „Що таке соціалізм?” – ставить він питання в праці „Катехизм економічного соціалізму” (1878) і відповідає: „Соціалізм – то є прагнення усунути всяку суспільну нерівність, всяке визискування і всяке убогство; запровадити справедливіший, щасливіший лад, ніж нинішній ...”. Ці ідеї відповідали помислам самого Франка. Соціалізм, який сповідував Франко, не був марксистським. Він тяжів до західноєвропейських соціал-утопічних ідей. Більшість його статей та праць публіцистичного характеру було просякнуто роздумами на тему соціалізму та соціал-демократії. Мислитель уявляв, так би мовити, соціалізм „з людським обличчям”. Людина в І. Франка – найвища цінність, самоцінність. „Наша ціль – людське щастя і воля”, – проголосить він у вірші „Товаришам із тюрми” (1878), написаному у львівській в'язниці. Її він сподівався реалізувати на шляхах робітничого руху, апогеєм якого стала „Програма галицьких соціалістів” (1881), написана ним спільно з польським соціалістом Б. Червенським і єврейським соціалістом Л. Інлендером, а також зусилля у створенні інтернаціональної робітничої партії – „Галицької робітничої громади”.

Другий напрям розвитку суспільно-політичних поглядів І. Франка пов'язаний з еволюцією від інтернаціоналізму, близького до демократизму, до національного патріотизму і демократії. На прикладах політичного життя Галичини Франко показав безглуздість лозунгу пролетарської солідарності. Якщо раніше мислитель робив наголос на соціально-економічних проблемах, то тепер – на національному питанні, поставивши розв'язання соціальних проблем у рамки національних завдань. Зокрема, у "Пості зради" він наголошував, що проти українців виступає не лише польська провідна верства, а й усі верстви польської нації, у т. ч. й пролетарські. У статті "І ми в Європі", оповіданні "Чиста раса" та інших творах Франко засудив переслідування українців, спроби видати їх за "нижчу расу", приречену на

вимирання й нездатну досягти рівня цивілізованих народів. Остаточний відхід І. Франка від інтернаціоналізму особливо помітний у статтях "Ukrainairredenta" (1895) і "Поза межами можливого" (1900). У праці-рецензії на однойменну книгу Ю. Бачинського "Ukrainairredenta" Франко зауважив, що книга, у якій автор доводить, "що Україна не тільки існує, а й мусить стати самостійною державою", важлива "як факт" нашого політичного життя, "як вияв національного почуття і національної свідомості". Франко висловив надію, що поряд із цією свідомістю з часом виникне й потреба політичної самостійності України, що "справа ця ввійде на порядок дня політичного життя Європи і не зійде з нього, поки не здійсниться". Ще глибшим є обґрунтування необхідності досягнення національної самостійності українським народом у статті "Поза межами можливого"[4, с. 89].

Підсумовуючи все, погляди Івана Франка щодо національної ідеї були суперечливими і своєрідними. Навіть сьогодні багато ідей Івана Яковича звучать свіжо і потребують поглибленого вивчення і аналізу.

Соціологія Франка – це також заповідь любові до Батьківщини й до людства., В цілому ж, його філософія – це яскраве втілення філософії українського духу початку ХХ ст. витоки, якої йдуть від Г. Сковороди і Т. Шевченка.

Список використаних джерел

1. Безбородний Є. Великий українець : [До 40-річчя І. Франка] // Освіта. – 1996. – 21 серп. (№ 43–44)
2. Забужко О.С. Філософія української ідеї та європейський контекст: Франківський період. – К., 1993.
3. Іван Франко у спогадах сучасників. – К., 1956.
4. Маланюк Є. Франко як явище інтелекту / Є. Маланюк // Укр. мова та л-ра. – 1996.

Бондарчук Віта,

*студентка 33 фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Творчість І. Франка

*Книги – морська глибина,
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить.*

І. Я. Франко

Іван Якович Франко – знана українська постать, борець за вільний розвиток мови, літератури, культури свого народу, проти чужоземного поневолення і просвітитель українського народу. Іван Франко був у числі діячів, котрі вирішили повернути колесо долі. Він уславився на кожному шляху, яким слідував – як поет, прозаїк, драматург, перекладач художніх творів усіх жанрів; як вчений-історик, фольклорист, етнограф, економіст, історик літератури; як журналіст, літературний критик, редактор і видавець; і врешті-решт як публіцист і політик.

Метою статті є висвітлення цікавих фактів із життя Івана Яковича Франка.

За своє життя І. Я. Франко витримав немало страждань. Жажіття тюрми, оскільки був неодноразово заарештований, приниження та тяжкі часи переслідування. І як результат – зачинені двері наполоханих обивателів, розставання з коханою Ольгою Рошкевич. Та ніщо не зломило українського поета. «Лиш боротись-значить жить», – ці слова І.Франка найдоцільніше характеризують його життєве кредо.

І.Франко народився 27 серпня 1856 р. в родині селянина – коваля в селищі Нагуєвичі, зараз Львівська область. Батько хлопчика рано помер, проте, помітивши обдарованість і надзвичайну працьовитість сина, встиг віддати його до початкової школи села Ясениця–Сільна. Пам'ять про батька, викладена в таких його словах: *«На дні моїх споминів і досі горить той маленький, але міцний вогонь. Се огонь у кузні мого батька. І мені здається, що запас його я взяв дитиною в свою душу на далеку мандрівку життя»*. Згодом Іван навчався у Дрогобичі в «нормальній школі».

Вітчим, Гриня Гаврилик, зайняв важливе місце у житті хлопчика: допоміг йому закінчити навчання в школі, підтримав господарство, яке мав батько Івана. Гринь розповідав йому про життя бориславських робітників. І ці розповіді стали в майбутньому матеріалами для творчості. Також, завдячуючи небайдужості та старанням вітчима 1867 р. Іван розпочав своє навчання у Дрогобицькій гімназії, тут він поринув у світ книг, багато читав і почав писати вірші. У багатьох оповіданнях («Олівець», «Грицева шкільна наука») художньо передано деякі моменти з цієї частини життя автора. Також Франко навчався у Чернівецькому та Віденському університетах.

Свій перший вірш, який мав назву «На Великдень 1871 року» Іван Франко прив'язав батькові, а у 1874 р. у львівському студентському журналі "Друг" під псевдонімом "Джеджалик" уперше появляються вірші вісімнадцятирічного юнака Івана – "Моя пісня" і "Народна пісня".

Мати Івана Франка, Марія Кульчицька, була із зубожілого шляхетського роду Кульчицьких. Саме вона розбудила в його дитячому серці поетичні струни. На жаль, на долю юнака впало велике горе, мама пішла з життя дуже рано, коли Іванові було 15 років. Франко пише: *«...Був дощ, я був галоден, не їв обіду, не обзивався, тільки почувши, що мама вмирає, як стій побіг піхотою до Нагуєвич»*.

За власним зізнанням Франка, великий вплив на його творчий та життєвий шлях мали відносини з жінками. Жінкою, якій судилось стати матір'ю його дітей, розділяти навіл сум і радість була Ольга Хоружинська. Подружжя мало четверо дітей: сини Андрій, Тарас, Петро та дочка Анна.

Усебічно обдарований, енциклопедично освічений Іван протягом своєї тривалої творчої активності надзвичайно багато працював як талановитий та оригінальний письменник (поет, прозаїк, драматург) і перекладач, він вивчав твори не тільки українською мовою, а й європейськими, літературний критик, публіцист і багатогранний учений. Завдячуючи творам Маркіяна

Шашкевича та Тараса Шевченка, Іван поринув в усну народну творчість та виявив підвищену зацікавленість до української мови.

«Сорок літ я трудився, навчав», – каже у Франковій поемі «Мойсей» пророк і вождь. Так можна сказати і про Франка, який із більш ніж 40-літньої праці не змарнував ні хвилини. Франко написав близько шести тисяч творів. Їх найповніше видання складало 50 томів. Але ще велика кількість творів не увійшли до 50-томника.

Важкі життєві обставини й духовне напруження, яке вимагали ідейна боротьба та різнобічна творча діяльність, фатально погіршили здоров'я І. Франка, однак він продовжував працювати до кінця свого життя. Останні десять років життя митця були дуже важкими. За розповідями сина « у цей період батька переслідував дух померлого дідуся, який бив його золотим молотом по руках...». «Протягом 14-ти днів я не міг ані вдень, ані вночі заснути, не міг сидіти, і, коли, проте не переставав робити, то робив се меред страшного болю», – писав Іван Франко. За цей складний час письменник зумів зробити більше ніж двісті різних поетичних перекладів та переспівів.

Звістка про смерть великого письменника і мислителя 28 травня 1916 р. поширилася далеко за межі рідного краю.

Мало можна назвати в історії людства постатей, рівних йому за «шаленою» працею, різнобічністю таланту й наполегливістю, гідними титанів Відродження...

Список використаних джерел

1. Іван Франко: життєвий та творчий шлях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/franko/1250252476.html>
2. Іван Франко – поет, перекладач та громадський діяч – Освіта.UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/15845/

Налапко Світлана,

студентка 11 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

«...Ми не можемо назвати, мабуть, жодної ділянки людського духу, в якій би не працював Іван Франко і в якій він би не був великий...»

П. Загребельний

Іван Франко: життя і творчість

Є вчені, що знаються не на одній якійсь науці, а мають великі напрацювання у багатьох галузях знань. Є люди, наділені унікальним літературним талантом. Є особистості, що стали знаменитими публіцистами чи громадськими діячами. Всі ж, без винятку, зазначені характеристики можна докласти до непересічної постаті Івана Яковича Франка. Його обдаровання різностороннє, а знання енциклопедичні. За сорокаліття своєї багатогранної діяльності І.Франко створив і залишив нам у спадщину понад 50 томів безсмертних творів. Однак, якщо зібрати всі твори письменника, то їх повне зібрання сягне до ста томів.

Основним змістом творчої діяльності І.Франка було служіння своєму народові, боротьба проти його гнобителів, боротьба за світле майбутнє. Цій

меті Франко присвятив усе своє життя, віддав увесь свій талант. Виступаючи на зборах в день 25-річчя своєї літературної і громадської діяльності, що відзначалося в 1898 р., Франко говорив: «Яко син селянина, вигодований твердим мужицьким хлібом, я почував себе до обов'язку віддати працю свого життя тому простому народові. Вихований у твердій школі, я відмалку засвоїв собі дві заповіді. Перша – то було власне почуття того обов'язку, а друга – то потреба ненастанної праці» [2, с. 9].

Невтомна творча діяльність І.Франка відзначається надзвичайним багатством і різноманітністю. Але найбільше місце у творчості І.Франка займає поезія, нею починається і завершується його літературна діяльність. Поетичні твори Франка вражають багатогранністю віршових форм. М.Рильський зазначав: «Невичерпно різноманітний був Франко і щодо форми. Ми знаходимо в нього і канонічні форми – терцини, сонети, октави, тріолети, і найрізноманітніші метричні строфи, і стилізації в характері народної пісні, і тонкі верлібри...» [1, с. 160].

Франко почав писати вірші дуже рано, ще учнем Дрогобицької гімназії. У 1874 р. у львівському студентському журналі "Друг" під псевдонімом "Джеджалик" виходить перший друкований твір – "Народна пісня". На початку 1876 р. у Львові вийшла з друку перша збірка творів митця під заголовком «Баляды и росказы», до якої увійшли оригінальні поезії і переклади, і яка знаменувала завершення початкового періоду поетичної творчості Івана Франка. В жовтневій книжці журналу «Друг» за 1876 р. з'явився зовсім новий за своїм характером, відмінний від усіх попередніх творів поета вірш «Наймит», який свідчить про початок нового етапу в поетичній творчості Франка. Цей вірш був першим поетичним твором, в якому вже виявилися революційно-демократичні погляди поета. Роки 1876-78 були періодом становлення нової поезії Франка – поезії, квінтесенцією якої ми бачимо в збірці «З вершин і низин». Перше видання збірки «З вершин і низин» датується 1887 р., друге видання вийшло у 1893 р. Відкривається збірка програмним віршем «Гімн» («Вічний революціонер»). Основний мотив цього вірша-пролога відчутний у всіх розділах і циклах збірки. Покладений на музику М. Лисенком у 1905 р., цей вірш став справжнім гімном українського національного відродження. Всі поезії збірки відзначаються високою ідейністю, завжди в їх «основі лежить якийсь живий образ, факт, враження, чуття автора». Поезії пройняті однією ідеєю боротьби «за поступ, щастя й волю», за вершини світлого і радісного життя народів [2, с. 177].

В наступному, 1896 р. вийшла з друку третя збірка поезій Івана Франка – «Зів'яле листя», що має підзаголовок «Лірична драма». Складається збірка з трьох частин, які відповідно до її назви образно названо жмутками. Ця збірка, до якої увійшла любовна лірика поета, створювалась понад десять років. Все, що є в нашій мові найніжнішого, все багатство ритміки, строфіки, римування, – вклав поет у ці хвилюючі, писані кров'ю серця рядки. Його любов – «блідая, горем п'яна, безнадійная»; його любов – це «той найкращий спів, що в час вітхнення сниться». Однією з кращих поезій збірки «Зів'яле

листа» є вірш «Чого являєшся мені у сні?...», в якому знайшла своє відбиття глибока, вірна любов ліричного героя. Інтимна, пейзажна лірика, так щедро розсипана в «Зів'ялому листі», в наступних збірках поступається місцем перед громадською лірикою і епікою. Останньою багатий «Мій Ізмарagd», збірка, що мала на меті популяризацію «багатого скарбу поезії і життєвої мудрості, який міститься в нашій старій письменстві». У 1899 р. була надрукована п'ята збірка поетичних творів Франка під заголовком «Поєми». До неї увійшло п'ять поем: «Істар», «Сатні і Табубу», «Бідний Генріх», «Поєма про білу сорочку» і «Похорон», написаних на матеріалі стародавньої поезії різних народів світу. Пережита поетом особиста трагедія, і ще більші удари, що завдали йому як громадському діячеві, знайшли своє поетичне втілення в збірці «Із днів журби». Револьюційними настроями позначена збірка поезій І. Франка «Semper tiro» (1906). У збірці «Semper tiro» поет порушує ряд питань, безпосередньо зв'язаних з сучасністю. Готуючи до видання збірку "Із літ моєї молодості" - своєрідний творчий підсумок майже сорокарічної діяльності, І.Франко так визначив мету свого життя - "служити інтересам мого рідного народу, загальнолюдським поступовим, гуманним ідеям", яких він ніколи й не зраджував і в яких ніколи не зневірювався [2, с. 246].

І. Франко – автор багатьох поем. В його спадщині є поеми філософського характеру («Мойсей», «Похорон», «Смерть Каїна»), філософсько-історичного («Іван Вишенський», «На Святоюрській горі»), сатиричного («Ботокуди» та ін.), побутово-історичного («Наймит», «Панські жарти», «Сурка»). Перлину української поезії – поєму «Мойсей» – І. Франко створив у 1905 р. Вона сповнена глибокого вболівання за долю рідного народу і непохитної віри в його світле й щасливе майбутнє.

Поетичне слово Франка було могутньою силою в суспільному житті, тією зброєю, яка завжди стояла на сторожі інтересів народу. Вражаючими в поезії Франка є і реалістичні картини життя народу, і гостра, як меч, сатирична поезія, і зігріта глибоким ніжним почуттям його любовна лірика.

У величезній літературній спадщині І.Франка художня проза займає також важливе місце. Дев'ять великих повістей і понад сто новел та оповідань – така спадщина І. Франка-прозаїка. Живучи одним життям з трудовим народом, глибоко вникаючи в суть суспільних процесів, що відбувалися в Галичині і в усьому світі в період бурхливого розвитку капіталізму, І.Франко відобразив ці нові суспільні процеси надзвичайно широко, в найрізноманітніших проявах. Тематика прози охоплює усі верстви українського суспільства тих часів: селянство («Ліси і пасовиська», «Челядь», «Великий шум»); інтелігенцію («Маніпулянтка», «Для домашнього вогнища», «Основи суспільності», «Перехресні стежки»); людей соціального «дна»: («На дні», «До світла», «Панталаха»). Прозова творчість митця починається з так званого «бориславського циклу», зокрема поеми «Воа constrictor» (1878 р.), «Борислав сміється» (1882 р.), в яких Франко подає жахливий образ і глибокий аналіз соціального зла в тогочасній Галичині. За своїм характером всі наступні прозові твори митця не однакові. Великий

вклад зробив І.Франко у розвиток історичного жанру української прози. Героїко-романтична повість «Захар Беркут», написана на основі літописного матеріалу і народних переказів про боротьбу руського народу проти монгольської навали, до наших днів залишається одним із найпрекрасніших зразків високопатріотичної історичної прози. До історичних творів ще належать «Герой поневолі» (1904 р.) про революцію 1848 р. у Львові та «Великий шум» (1907 р.) про скасування панщини. Франко-прозаїк був новатором у багатьох жанрах. Зокрема, його можна вважати одним із піонерів українського детективу, хоча говорити про це донедавна вважали ніби неетичним на тлі його соціально спрямованих та історичних повістей і новел. Наприкінці ХХ ст. за повістю І. Франка "Перехресні стежки" було знято один із перших в Україні детективних телесеріалів "Пастка", автори якого кінорежисер О.Бійма та оператор Л. Зоценко одержали Державну премію імені Т. Шевченка. Не оминув письменник і таку популярну тему, як жіноча доля, жіноча психологія, кохання, подавши їх в новітній інтерпретації в новелі «Сойчине крило». Наскрізь новаторським явищем в українській прозі була сатира І. Франка. Зброєю сатири І. Франко боровся проти українських буржуазних націоналістів («Опозиція»), проти представників царської влади («Острий-преострий староста», «Свиня»), висміював безхребетність і безпринципність буржуазної інтелігенції («Доктор Бессервіссер»), цензурні порядки («Історія одної конфіскації»). Митець спрямував вістря своєї сатири не проти окремих явищ тогочасного життя, а проти найсуттєвіших явищ, проти всієї тогочасної суспільної системи [8].

В окрему групу можна виділити прозові твори Франка для та про дітей. За словами Михайла Коцюбинського, він «наче спочиває на дітях од моря сліз і горя, співцем якого він зробився». Сучасники І. Франка розповідають, як тепло ставився письменник до малечі. Де б він не зустрічав дітей, завжди знаходив час з ними поговорити, послухати їхні розповіді. «Життя, – говорив Франко, – мені мало всміхалось, а діти були тим весняним сонячним промінням, яке зігрівало моє серце». Іван Франко написав цілий ряд оповідань, героями яких є сільські діти: «У кузні», «Малий Мирон», «Микитичів дуб», «Мій злочин», «Грицева шкільна наука», «Олівець», «Schonschreiben», «Під оборогом», «Гірчичне зерно». Це ряд прекрасних етюдів дитячої психології, написаних з великим знанням дітей і любов'ю до них. У літературній спадщині Івана Франка помітне місце посідають казки для дітей. Про роботу над казками письменник писав: «Кожну казку я перероблював основно, прибиваючи її до смаку, розуміння й оточення наших дітей і нашого народу, бажаючи їй оці чужоземні зробити так само нашими, як ті, що їх оповідає довгими зимовими вечорами наша сільська бабуня дітям у запічку». Велика група казок про тварин об'єднана Іваном Франком спільним заголовком «Коли ще звірі говорили». Казки цієї збірки мають переважно дидактичний, повчальний характер. У збірку «Коли ще звірі говорили» входить і казка «Фарбований Лис». «... Я найбільше люблю свого «Лиса Микиту», тому що я його написав для своїх дітей...» – говорив Іван Франко. Письменник надавав казковому жанру особливого значення у

вихованні дитини. Він хотів, щоб казка була для малих слухачів засобом пізнання дійсності, і вважав, що сприймаючи казкових героїв, сміючись над ними або співчуваючи їм, дитина винесе звідти «перші і міцні основи замилювання до чесноти, правомочності справедливості».

Прозові твори Франка гранично чіткі й зрозумілі широким колам читачів, в них немає нарочитих словесних прикрас і зовнішніх ефектів. Ця риса ріднить його з творчістю найбільших геніїв людства. Кожен його твір – це своєрідний гімн людині, що прозріває, набирається снаги, стає поборником свободи й волі.

І. Франко був не тільки великим поетом і прозаїком, але й самотнім видатним драматургом. «Драма – моя стародавня страсть». Ці слова, сказані в листі до А. Кримського в 1898 році, свідчать про те, що І. Франко з ранніх років виявляв великий інтерес до жанру драми. «Ще в гімназії, – згадує Франко, – я писав історичні драми, а будучи студентом університету, виставив був навіть одну на аматорськiм спектаклі». Проте, як драматург митець став широко відомим лише на початку 90-х років, тоді й створив свої найкращі п'єси, що стали окрасою українського театру: соціально-психологічна драма з народного життя «Украдене щастя», психологічна п'єса з життя демократичної інтелігенції «Учитель», суспільно-політична сатирична комедія з народного життя «Рябина», історико-героїчна віршована драма казка-поема «Сон князя Святослава». До жанрового діапазону драматургії Франка належать також одноактні драми, комедії й образки й віршах і прозі. Справжнім новаторством і своєрідністю драматургії Франка є вміння показувати трудящих в атмосфері буденної праці, щоденного клопоту, з якого й складається зміст життя народу. Митець зазначає: «Коли театр має бути школою життя, то мусить показувати нам те життя, зображувати і аналізувати його прояви, будити в слухачах критику сього життя, будити почуття, що такі і такі прояви є добрі, а тамті погані. А щоби така критика була вірна, мусить бути повною і всесторонньою, опиратися на повнім і широкім зображенні суспільності».

Значимість тем, художня правда, жваві діалоги, гостра конфліктність, цікавість сюжетів і яскрава характеристика образів – все це обумовило великий сценічний успіх драматургії Франка. Драматичні твори великого письменника не втрачають свого пізнавального і виховного значення і в наш час.

Великий український письменник-революціонер Іван Якович Франко своїми творами внiс визначний вклад в скарбницю української і світової літератури. Всією різносторонньою діяльністю і багатогранною художньою творчістю Іван Франко служив своєму народові. Його твори виростали з глибинного народного кореня, маючи своєю основою народне життя, тому митець має повне право звернутися до свого народу словами:

*Я ж весь вік свій, весь труд тобі дав,
У незламнім завзяттю, -
Підеш ти у мандрівку століть
З мого духу печаттю... («Мойсей»)* [5, с. 106].

Сьогодні митці вчать у Івана Франка, вони осмислюють секрети його творчості, дієвості його слова, але, як пише В.Коротич: «Поети лиш тоді стають Франками, коли живуть, як він, лиш так, як він...»

Список використаних джерел

1. Бойко О.О. Поезія боротьби / Бойко О.О. – К., 1958.
2. Басс І.І. Іван Франко: життя і творчість / Басс І.І., Білецький О.І., Кисельов О.І. – К., 1956.
3. Басс І.І. Художня проза Івана Франка / Басс І.І. – К., 1965.
4. Білоштан Я.П. Драматургія Івана Франка / Білоштан Я.П. – К., 1956.
5. Франко І.Я. Під Україною єднаймося прапор! / Франко І.Я. – К.: Країна мрій, 2009.
6. Іван Франко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ivan-franko.blogspot.com/2011/11/blog-post_4138.html
7. Біографія І.Франко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.abc-people.com/data/franko/dat1.htm>
8. Геній українського народу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://md-eksperiment.org/post/20151101-genij-ukrayinskogo-narodu>

*Спінчевська Дарина,
студентка 25 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова*
Художня творчість Івана Франка

*Шукай краси, добра шукай!
Вони є все, вони є всюди.
Не йди в чужий за ними край,
Найперш знайди їх в своїй груді.
І. Франко*

Іван Якович Франко увійшов в історію української і світової літератури як геніальний письменник і визначний діяч визвольного руху. Своєю творчістю і багатогранною літературною і громадською діяльністю він створив цілу епоху в історії української культури і літератури. Франко був не тільки письменником, а великим ученим і публіцистом.

Метою статті є висвітлення цікавих фактів із творчості Івана Франка.

Поетична творчість Франка – видатне явище в українській літературі. Вона вражає глибиною та обширом зображення життя й душі народу.

На його художній творчості і громадсько-політичній діяльності позначився вплив ідей марксизму, робітничого руху в Галичині та російського визвольного руху. Значення творчості і суспільно-політичної діяльності І.Франка виходить за межі України і Росії [3].

І.Франко був не тільки поетом, белетристом і драматургом, а й критиком, літературознавцем, фольклористом, істориком, економістом, публіцистом і громадським діячем. Важко взагалі вказати ділянку, в якій би не виявилась творча енергія цього невтомного просвітителя, що жадібно вбирав у себе знання і намагався передати їх своєму народові.

Визначаючи місце Івана Франка у літературному процесі, слід у першу чергу, вказати на те, що після Шевченка він був найвидатнішою постаттю в

українській літературі. Франко демократично виступав на захист творчості революційно-демократичних письменників, продовжував і розвивав традиції Т.Г. Шевченка і Марка Вовчка. Разом з Панасом Мирним, Лесею Українкою, Михайлом Коцюбинським, Павлом Грабовським і іншими передовими українськими письменниками Франко боровся проти реакційних тенденцій в українській літературі, за утвердження матеріалістичної естетики: ідейності, народності і реалізму [1].

Франко перший в українській літературі реалістично зобразив життя робітничого класу і його боротьбу проти гнобителів, показав нового героя – людину праці, яка стала головним персонажем його поетичних, прозових і драматичних творів.

Франко художньо відтворив процес первісного капіталістичного нагромадження, зародження революційної свідомості робітничого класу і перші організовані виступи робітників нафтових промислів у Галичині, показав сильні і слабкі сторони робітничого руху в Галичині [2].

Його вірш «Вічний революціонер» є своєрідним гімном на честь могутнього революційного руху народів, цикл поезій «Думи пролетаря» був новим явищем в українському літературному процесі. Сам термін – пролетарій – входить в українську літературну мову завдяки Франкові.

Франко – великий майстер художнього слова. Його творчість відзначається винятковою різноманітністю художньої форми (новели, оповідання, повісті, поезії, поеми, драми). Франко високо ставив поетичне слово, вимагав, щоб письменники підвищували свою поетичну майстерність і наполегливо працювали над збагаченням і вдосконаленням мови.

Скрізь і завжди, говорив Франко, письменник повинен бути оригінальним. Він нетерпимо ставився до літературних шаблонів, закликав кожного письменника іти своїм шляхом у виборі теми, трактуванні образу та розробці сюжету. Він настійно радив літературній молоді «...не повторяти того, що вже другі забули, а не вносити у всесвітню скарбницю літератури хоч малу крапельку, а нового, свого власного, зачерпнутого з криниці того життя народного і індивідуального».

Вже на початку 80-х років XIX ст. Франко, завдяки своїй творчості і літературно-громадській діяльності, став найбільш популярним українським письменником, очолив революційно-демократичну течію в українській літературі. Немало праць він написав також і з теорії літератури. Франко виступав проти реакційної схоластичної критики, вів рішучу боротьбу проти ідеалістичного суб`єктивістського критерію в оцінці літературних творів, що панував у 60–70 роках XIX ст. в Галичині. Франко розвивав революційно-демократично наукову критику. Він писав, що літературна критика «повинна бути якомога науковою, тобто основаною на перших тривких законах – не догмах, а узагальненнях, здобутих науковою індукцією, досвідом і аналізом фактів».

У своїх критичних розвідках і дослідженнях з історії української літератури Франко гостро критикував праці буржуазних націоналістів О.Огоновського, О.Барвінського, М.Грушевського і інших, які оцінювали

українську літературу з буржуазно-націоналістичних позицій, всіляко відмежовували українську літературу від прогресивної російської літератури. Слід назвати хоча б такі його праці, як «Южно-русская литература», що була надрукована в 1904 р. в Енциклопедичному словнику Блокгауза і Єфрона, «Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.» та ін. Ці праці І.Франка з історії української літератури до останнього часу не втратили пізнавального значення.

І.Франко багато працював над вивченням, збиранням і виданням народнопоетичної творчості. У багатьох своїх етнографічних працях він підкреслював, що основною рушійною силою розвитку суспільства є народ, його діяльність і творчість є єдиним могутнім джерелом його власних художніх творів. Франко написав понад 50 фольклористичних досліджень, серед них такі ґрунтовні праці, як «Жіноча неволя в руських піснях народних», «Студії над українськими народними піснями» та ін. [1].

Велику роль у формуванні І.Франка як письменника-реаліста відіграла творчість російських і українських революційно-демократичних письменників і в першу чергу творчість Шевченка, Белінського, Чернишевського, Некрасова, Салтикова-Щедріна [3].

«Кобзар» Шевченка Франко знав напам'ять. Він говорив, що творчість Т.Г. Шевченка зробила революцію у літературному і громадському житті України, що Шевченкові твори відіграли велику роль у визвольній боротьбі українського і російського народів. Франко писав про Шевченка: «Десять літ він томився під вагою російської солдатської муштри, а для волі Росії зробив більше, ніж десять переможних армій». Про враження, яке справив «Кобзар» на самого Франка і його найближчих друзів, довідуємось із його листа 1881 р. до Івана Белея, в якому Франко писав, що вони «просто поражені були, як могло на нашій мові бути щось таке написано». Творчість Шевченка розкрила перед Франком багатство української народної мови, розбудила в нього прагнення боротися за визволення трудящих. Вони бачили в особі Франка свого захисника і вчителя, вони читали його твори, часто чули його живе слово під час виступу на вічах. З багатьма робітниками він був особисто знайомий, вислуховував їх скарги і прохання [1].

Список використаної літератури:

1. Творчість Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua-referat.com/>
2. Іван Франко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.if.ua/franko/1250252476.html>
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrtvory.com.ua/referaty/lit172.html>

*Лук'янець Володимир, Рудюк Олексій,
студенти 16 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Громадська діяльність І. Франка

Невтомний каменярь, Український Мойсей, Співець свободи, «Вічний революціонер», «Вогонь в одязі слова» – далеко не всі слова, якими можна

описати «..розум і серце нашого народу. Боротьбу, муку і передчуття щастя..» (За словами М. Рильського) – Івана Яковича Франка.

Внесок «Каменяра» в розвиток України досі знаходить однодумців, які готові не жертвуючи себе піклуватися про рідну землю. Тому що зерно, яке посіяв І.Франко проростає в серцях нащадків.

Геніальність Івана Яковича Франка проявилася не лише в його літературних працях, а й у тому, що вже у ті часи він запропонував шляхи, як створити підґрунтя для розвитку Української держави.

На думку науковців, кількість праць у сфері досліджень державотворчих та політичних ідей Івана Франка в Україні є недостатньою, спираючись на те, що вони потребують більш глибокого аналізу.

Важко переоцінити усю значущість впливу праць Франка на сучасних політичних та культурних діячів. Можна без зайвих роздумів сказати, що в очах сучасників Іван Якович Франко є достойним прикладом.

Навіть сьогодні значна кількість ідей нашого українського Мойсея звучать по-новаторськи і сучасним політикам було б правильно дослухатись до цих думок і застосовувати їх для суспільного блага. Суспільно-політична спадщина І.Франка дає зрозуміти, що доля нашої держави – терниста, драматична, трагічна і часто непередбачувана.

Мета статті – аналіз громадської діяльності видатного українського письменника І.Франка і розгляд його ідей розбудови держави на тлі суперечливих подій.

Іван Франко відчував свою необхідність щодо вирішення актуальних проблем виникнення держави, розвитку її функцій та суті і це, цілком очевидно, вимагало присвятити цьому частину життя. Іван Франко навчався у Львівському університеті та став сподвижником та засновником чи не найпершої у цих краях партії європейського зразка, яка мала назву «радикальна партія». Вона мала свій особистий електорат, власну програму подальших планів, і, мабуть, найважливіше (чого на той час не було в інших наступних партіях) – у неї був механізм дій. Франко, завдяки своїм знанням умів знаходити розв'язки важливих і актуальних проблем у суспільстві. Наприклад, також це було питання незалежності української держави. Члени партії мали на озброєнні два варіанти подальших дій, які знайшли своє втілення у двох програмах партії: програма мінімум (створення Галицької області та надання їй статусу автономії) та програма максимум (самостійної України, яка в подальшому об'єднала б всіх політично свідомих українців). Жителі західної України були впевнені, що вони є окремим народом, який не має нічого загального з українцями, які проживали у центральних регіонах держави так само, як і з поляками.

Парламент того часу визнавав радикальну партію як повноправну, бо вона брала участь у виборах, офіційно представляла своїх кандидатів і мала намір в подальшому створити фракцію у парламенті. Вибори того часу відбувалися за принципом двоступінчастої основи. Спочатку вибирався представник, а потім він голосував за конкретного кандидата. Якщо хоч третина вибраних кандидатів захищала українське питання, якби це були

свідомі діячі, готові до рішучих дій, ті, хто погоджувався б з програмою партії Франка, то, таким чином, питання про створення української автономної області стало б цілком реальним. Але вже і ті складні та суперечливі часи, і сьогодення об'єднує одна проблема – продажність громадської думки і жадібність політиків.

У своєму складі РУП налічувала більше трьох тисяч громадян, мала власні затверджені умови дій, відділення партій були у багатьох селах. За вісім років плідної діяльності партії її учасниками було проведено близько двадцяти з'їздів, на яких затверджувалися програмні документи, приймалися законодавчі проекти подальших дій. Щодо того чи ці закони були уведені в застосування – це питання сумнівного характеру, над яким і досі ведуть дискусії дослідники політичного життя України та діяльності Франка, принаймні у цьому напрямку партія вела дуже активну діяльність. З-поміж усього потрібно взяти до уваги і те, що депутати, яких обирала партія, вливаючись у коло парламентарів, отримували певні заохочення. Влада і в ті часи знала як здійснити вплив на ту чи іншу особу, виховуючи у ній бажання до збагачення. Потрібно також відзначити, Франко виокремлював такі періоди становлення тої чи іншої партії: перш за все вона формується і розширює сферу свого впливу, потім її учасники прагнуть зайняти лідерську позицію, а невдовзі вона, зазвичай, розлітається в результаті розбіжностей у поглядах. У результаті наступних виборів радикальна партія зазнала поразки, а звинуватили у цьому Франка, як керівника. У 1898 році партія була розформована, та розділилася на п'ять окремих партій [5].

Трохи згодом Іван Якович із Михайлом Грушевським намагалися спільними зусиллями утворити партію із націонал-демократичним спрямуванням, але пізніше він назавжди вийшов з політичної арени. Поза високими словами Каменяря вбачав лише пусте привернення уваги, намагання збільшити особистий достаток, за словами, «Кожен будував власну Україну через призму власного світосприйняття і бажання визнання». Це було в усі часи, це було і тоді. Франко не міг стояти осторонь, але у той же час розумів наскільки безсилим він є проти системи.

Окрім політики Іван Якович був також і активним громадським діячем, просвітником, тож його недарма називають Мойсеєм українського народу.

Навіть переслідування української культури з боку Росії в середині ХІХ ст. не завадило свідомим українцям створювати гуртки, які займалися просвітницькою діяльністю. Щодо намагань учасників цих організацій Франко казав, що їх внесок дуже важливий, бо вони приділяли цьому свій час, сили і ризикували власною свободою.

Починаючи з 1875 року Іван Якович був учасником "Академічного гуртка", який збирав навколо себе студентів із поглядами москвофільського спрямування. Тогочасна українофільська молодь проводили зібрання "Дружній Лихвар". "Академічний кружок" займався видавництвом власного журналу під назвою "Друг". Ще в період навчання в гімназії Франко вже почав відсилати до цього журналу деякі свої твори, які там видавались.

Таким чином журнал "Друг" посприяв вступу Франка до "Академічного гуртка".

Михайло Драгоманов, та його листи до редакції "Друга", викликали певні зміни серед членів гуртка. Переважна більшість почала відстоювати українські позиції, а журнал "Друг" тепер друкувався українською. Іван Якович відіграв значну роль у діях «Академічного гуртка». Трохи згодом Франко уже став членом "Просвіти", в якій збиралися народовці, йому була небайдужою культурно-просвітницька діяльність, яку проводила "Просвіта".

Влітку 1877 р. Іван Франко був заарештований за "соціалізм" співпрацю з Михайлом Драгомановим, який за свідченнями декого з обмовників був очільником молодіжних нелегальних гуртків по всій Україні. І.Франка обвинувачували за те, що він з прохання Драгоманова збирав етнографічний матеріал на землях Угорщини, з підозрами, що метою його поїздки була соціалістична агітація. Звинувачення виходили з того, що оскільки соціалістична пропаганда переслідувалась урядом, то для її діяльності виникали таємні товариства [2].

Судовий розгляд справ проти Франка і його побратимів (Михайла Котурницького, Михайла Павлика, Остапа Терлецького, Івана Мандичевського, Анни Павлик, Антіна Перебендовського) відбувся у січні 1878 р. у Львові.

За думкою М. Возняка, Франко не був учасником таємного соціалістичного товариства. Він лише допомагав збирати інформацію. Персонал журналу "Друг" мав завдання здійснити відрядження Буковину й Угорську Русь із метою ознайомлення з народною творчістю.

Судовий вирок у цій справі став заважким для І.Франка, який за весь час процесу перебував у тюрмі. У тюрмі Іван Якович зустрічав нещасних людей, вся біда яких полягала лише в їх бідності. Проте він не став осторонь їхнього лиха, а навіть намагався зрозуміти людей із клеймом злочинців, які насправді були ні в чому не винними. Франко знаходив сили для праці навіть у тих нелюдських умовах за ґратами.

Отже, Іван Якович Франко – геніальний український діяч, внесок якого знайшов своє відображення не лише в українській, а й світовій літературі та громадсько-політичній сфері. Тогочасні умови життя, в яких йому доводилось творити та працювати здійснили вплив на його світосприйняття спрямування. Та постать, яка так знайома нам сьогодні формувалась протягом усього життя, тому не дивним буде наше захоплення його титанічними трудами. Франко не лише довершував щось вже почате, але й створював нове та неповторне, яке ми як діти України повинні не змарнувати. Його життя – це урок, тому правдивою є відома Франкова самохарактеристика – "пролог, не епілог".

А історія України, яку ми творимо сьогодні – це лише пролог.

Список використаних джерел

1. Брагінець А. Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка / А. Брагінець. – Л., 1956.
2. Возняк М. Життя і значення Івана Франка / М. Возняк. – Л., 1913.

3. Возняк М. Іван Франко в добі радикалізму / М. Возняк // Україна. – К. 1926. – Кн. 6.
4. Кравців Б. Суспільно-політичні погляди Івана Франка й радянське франкознавство / Б. Кравців // Іван Франко про соціалізм і марксизм. – Нью-Йорк, 1966.
5. Кримський А. Іван Франко / А. Кримський. – Л., 1900.

*Бугири Наталія, Красовська Олена,
студентки 33 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Громадсько-політична діяльність І. Франка

«Україна воскресне!»

Іван Франко

Іван Франко... Ім'я та прізвище цієї людини відоме всім, хто є справжнім українцем, небайдужим до долі своєї неньки – України. Наш університет – Житомирський державний університет імені Івана Франка, та інші навчальні заклади, фонди, бібліотеки. Таку повагу і пошану український письменник заслуговує своєю творчістю та громадсько-політичною діяльністю. Адже його називаємо «Великим Каменярем» української мови, яка так влучно і пронизливо сколихує душу, навіртає на думки про життя, дає віру в краще майбуття.

Мета статті – висвітлити яскраві сторінки громадсько-політичної діяльності Івана Франка.

У сучасній науці актуальним є дослідження діяльності багатьох вчених, які допомагали своїй країні жити по честі і совісті, бути істинними патріотами своєї держави, зберігати національні традиції, історичне минуле та будувати майбутнє. «... Невеликий, хоч сильний мужчина. Високе чоло, сірі, трохи холодні очі, енергійно зачернена борода. Рудувате волосся непомірно пнеться, вуса стирчать. Скромно одягнений, тихий і непомітний, поки мовчить. А заговорить, – і вас здивує, як ця невисока фігура росте й росте перед вами, мов у казці. Вам стане тепло і ясно од світла його очей, а його мова здається не словом, а сталлю, що б'є об кремінь і сипле іскри. Сильна, уперта натура, яка цілою вийшла з житейського бою». Так змальовував Івана Франка один із видатних класиків нашої літератури Михайло Коцюбинський [1].

Західна Україна, де жив Іван Франко, перебувала тоді під владою Австро-Угорської імперії. Потужний талант і активна громадянська позиція не раз ставали причиною ув'язнень молодого письменника. Але й за ґратами він залишався вірним своєму покликанню. З-під пера Франка в ті нелегкі роки вийшло безліч прекрасних творів, з яких нам випала можливість познайомитися під час навчання у школі та й надалі у житті. Ще з студентських років Іван Франко зрозумів найголовніше: «До відважних світ належить!» – і намагався бути таким і полум'яних поезіях, і в синівському обстоюванні прав українського народу. Лишень вслухайтесь у щирі рядки поетичної збірки «З вершин і низин», виданою в 1887 році:

Ні, хто не любить всіх братів

*Як сонце Боже, всіх за рівно,
То й щиро полюбить не міг
Тебе, кохана Вкраїно!*

Участь І.Франка в суспільно-політичному русі Галичини у ХІХ–ХХ столітті почалася ще із студентських років. У цей час ішло переслідування української культури в Росії та сприяло передачі материнських коштів і великій моральній підтримці з боку Наддніпрянської України українцям Галичини. Саме тому серед учнівської молоді почали створюватися гуртки. Іван Франко писав: «ученики Дрогобицької гімназії в другі половині 60-х і першій половині 70-х років поза школами жили звичайно кружками, крім тих місцевих, що жили в своїх родинях і переважно не мішалися до кружкового життя. Поза місцеві жили на квартирах («стаціях») переважно по різних передмістях у міщан та міщанок, і відповідно до тих квартир творилися між ними кружки... Формально кружкових організацій між гімназіальними учениками в моїм класі не було».

У 1875 році Іван Франко став членом «Академічного кружка», який згуртував московську університетську молодь. Цей гурток видавав студентський журнал «Друг». У цьому журналі друкувалися деякі поетичні та прозові твори Івана Франка. Студентський журнал «Друг» допомагав поету і письменнику друкувати значну кількість його літературних творів, щоб донести їх до народу. У ньому Іван Франко опублікував перші свої оповідання з Гореславського циклу, повість «Петрії і Довбуцуки» та значну кількість поезій. Іван Франко був уже членом «Просвіти», часто спілкувався у «Бесіді», там гуртувалися народовці, яким була близька культурно-освітня праця для народу, яку вела «Просвіта». Допомігав Іван Франко Михайлу Драгоманову. І ось у 1877 році за зв'язки з ним і за «соціалізм», за організацію таємних гуртків серед молоді в Галичині і на Східній Україні М.Драгоманов хотів, щоб І.Франко об'їхав за його кошти українські землі Угорщини і записав етнографічний матеріал для роботи Михайла Драгоманова. Саме за це й звинуватили І.Франка, вважаючи, що він їхав з метою соціалістичної агітації. Суд обвинуватив Івана Франка і його товаришів у приналежності до таємного товариства, нібито «соціалістична пропаганда існувала, а оскільки вона переслідувалась урядом, то для ведення її створювалась таємні товариства». Разом з І.Франком судили і інших його товаришів. Засудили їх не заслужено, тому що вони лише хотіли зібрати народні оповідання та пісні. Перебуваючи в тюрмі І.Франко побачив багатьох людей, старався зрозуміти їх болі, причини засудження, і навіть тут, у тих, здавалося б, нелюдських умовах наполегливо працював. Пізніше почав знову видавати свої твори, щоб донести до українського читача книжки, яких не могли дати тогочасні комерційні видавництва. Видавати свої книги Франку було дуже важко, тому що не було коштів, бо таке видавництво було засноване на громадських засадах.

У серпні 1878 року І.Франко плідно працював у часописі «Раса» разом зі М.Павликом серед львівського українського і польського робітництва. Ця

газета висвітлювала думку про права робітників, надані їм конституцією та їх освіту.

І знову у 1880 році – арешт. Три місяці в коломиїській тюрмі. У кінці XIX століття розгорнулася широка політична боротьба галицького селянства. Багатолюдні мітинги, виступи, які досліджував І.Франко. Він також аналізував рішення, ухвалені на вічі (мітингу). Ці рішення, на його думку, були неповними, тому що не висувалися вимоги запровадити загальне виборче право, відкрити українські університети і так далі. Іван Франко описував усі такі виступи селян та писав статті, які опубліковував на сторінках журналу «Народ» та в газетах. Письменник на фоні соціального розшарування селян створив їхні яскраві образи – протестантів Гриця («Як пан собі біди шукав»), Олекси («Моя стріча з Олексою»); поема «Панські жарти»; оповідання «Ліси та пасовиська» звертають увагу на ріст свідомості та організованості селян після скасування панщини. Також І.Франко брав участь у студентському віче в Коломиї, де обговорювали питання жіночої рівноправності та участі жінок у суспільному житті. Там він познайомився з Наталією Кобринською та підтримав ідеї цієї молодой письменниці. Саме ці дружні поради та підтримка І.Франка надихнули Н. Кобринську на безмежну любов і служіння народові [2].

Іван Франко доклав багато зусиль для роботи «Товариства руських жінок», видав статтю про ідею освіти серед жіноцтва, агітував присилати свої твори маловідомих літераторів до нового альманаху. Франко співпрацював в «Ділі», народовському журналі «Зоря», видавав «Наукову бібліотеку», був членом редакції польського щоденника «Kurjtr Lwowski», писав статті до німецького тижневика «Die Zeit», у Петербурзі, писав багато в «Народі», в «Хліборобі», в «Громадському Голосі», у «Радикалі», у «Громаді», у «Хлопській Бібліотеці», «Літературно-Науковій Бібліотеці», редагував вісник літератури, історії та фольклору «Житте і слово» [2].

Саме преса відіграла велику роль у зростанні свідомості українського народу, для формування української нації.

І знов за цей період роботи Івана Франка – арештовують у 1889 році. Далі після арешту Іван Франко знову публікує власні наукові праці в записках наукового товариства імені Т. Шевченка, був співробітником і членом редакції, залишаючись сам собою, із своїми суспільно-політичними поглядами. Письменник також був редактором журналів «Антропологія» (паризьке видання французькою мовою), «Матеріали до українсько-руської етнології», що виходив у Львові за його ж ініціативою. Під його редакцією вийшло сім томів Львівського видання.

Ця доба надзвичайно насиченої, повної посвяти праці та глибоких потрясінь у житті Івана Франка завершилась восени 1898 р. ювілеєм 25-ліття його літературної праці. Ініціатором та організатором цього свята була тодішня академічна молодь і радикальна партія, що вважала його своїм провідним членом і засновником. Відзначення ювілею позитивно позначилось на діяльності І. Франка в цей період. На святі, крім передмови самого ювіляра, виступили Володимир Гнатюк, Михайло Грушевський,

соймовий посол Перемишльської землі Степан Новаківський, від жіноцтва Наталія Кобринська, від студентської (академічної) молоді Гриць Гарматій. Заключне слово було надано давньому товаришеві й другу І. Франка М. Павлику [2].

Поступово І. Франко відходить від політичного життя. Він з іще більшим інтересом цікавився громадськими справами. Наслідком цього стали його наукові статті, поміщені в "Літературно-Науковому Віснику" на різноманітну актуальну тематику. М. Євшан зазначив, що в "Літературно-Науковому Віснику" концентрує Франко всю свою критичну і літературну діяльність за рр. 1898-1908. Не вийшла, здається, ані одна книжка журналу за той час без того, щоб не принесла новел, повісти, поезії, перекладу, наукової або публіцистичної статті, рецензії з-під пера Франка" [2].

У 1913 і 1914 роках відбувались у Галичині святкування сорокаліття письменницької творчості І. Франка. На численних святкуваннях брав участь сам ювіляр. Проте в цей час І. Франко та його дружина тяжко хворіли. "Тоді був створений комітет допомоги Каменяреві. Гуцульщина і Прикарпаття склали грошові по-жертви. На Поділлі, крім грошей, зібрали багато зерна, яке комітет продав і всі гроші були покладені комітетом в ощадну касу "Дністро" у Львові. Це був фонд для утримання Франка". Ювілейний комітет здійснив видання літературно-наукового збірника в честь Івана Франка. Проте початок Першої світової війни перешкодив цьому виданню. Воно з'явилося під назвою "Привіт Іванові Франкові в сорокаліття письменської праці 1874-1914" аж 30 травня 1916 р. уже після його смерті у Львові [2].

Громадсько-політична діяльність Івана Франка становить цілу духовну епоху, унікальне явище у вітчизняній історії і водночас є вселюдським надбанням. Видатний письменник, критик, перекладач, журналіст, етнограф, соціолог, фольклорист, історик, філософ – така багата спадщина не вміститься і в сотні томах!

Список використаних джерел

1. Іван Франко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.if.ua/franko/1310568585.html>
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journal.mandrivets.com/images/file/Halyk_2010_3.pdf

Панасюк Інна,

студентка 12 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Іван Франко як громадський діяч

Громадський діяч І. Франко зазнав немало горя, утисків, кайданів і тюрем. Досить згадати, що чотири рази його судили й замикали за ґрати. Громадська діяльність І. Франка була невтомною на всіх етапах його життя. Проблеми виникнення держави займають значне місце в творчості і житті Івана Франка.

Мета статті – дослідити громадсько-політичну діяльність Івана Франка.

«Все, що йде поза рами нації, – підкреслював І. Франко, – се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування однієї нації над другою, або хоробливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими "вселюдськими" фразами покрити своє духовне відчуження від рідної нації» [1, с. 315].

Критикуючи українських соціал-демократів в огляді марксистського журналу «Вільна Україна», він дорікав їм передусім за те, що: *«вони не уявили собі гаразд свого національного характеру, не відчували того, що вони наперед українці, а потім соціал-демократи; трактували це українство як формальну концесію, а не як натуральний вислів своєї душі» [2, с. 102].*

Він навчався у Львівському університеті. Письменник першим заснував у цих краях партію європейського зразка. Називалася вона «радикальна партія». Мала свій електорат, програму, і найважливіше (чого потім не мали інші партії) – у неї був механізм дій. Геніальність І.Франка полягала в тому, що, знаючи тодішню конституцію Австро-Угорщини, він знаходив у ній такі ходи, сентенції, що дозволяли висувати визначені питання і проблеми українського характеру. Зокрема, це було питання самостійності України. Партія мала програму-мінімум і програму-максимум. Мінімум – створення Галицької автономної області, максимум – соборної України, яка б об'єднала всіх українців. Українці західного регіону були рішуче переконані, що є окремим народом і не мають нічого загального з українцями Великої України так само, як і з поляками.

Тодішні держава і парламент визнавали радикальну партію. Вона брала участь у виборах, офіційно виставляла своїх кандидатів і прагнула створити парламентську фракцію. Вибори тоді проходили на двоступінчастій основі. Спочатку сіло вибирало представника, а потім він йшов голосувати за конкретного кандидата, на який одержував «рознарядку». Якби хоча б третина українських сіл вибрала кандидатів, що захищали українське питання, тобто тих, хто погоджувався з програмою радикальної партії Франка, то, відповідно, можна було б сміливо говорити про парламентську фракцію і піднімати питання про створення української автономної області. Але вже в ті часи суспільство хворіло на ті ж лиха, що і зараз. І тих, хто голосував, і тих, хто висувався в депутати, перекупували за «ковбасу». З'явилося навіть таке поняття, як «хрум». «Хрум» був сильніший високих політичних ідей. Тому тричі (стільки разів радикальна партія брала участь у виборах в австрійський парламент) її кандидати, у тому числі й Іван Франко, фактично програвали на виборах. Не більш трьох-п'яти депутатів від партії були присутні в парламенті. І.Франко так ніколи і не став депутатом австрійського парламенту.

Радикальна партія нараховувала кілька тисяч членів, мала свої друковані органи, партійні осередки були майже в кожному селі. За вісьмох років свого існування вона провела біля двадцяти з'їздів, на яких приймалися програмні документи, обговорювалися передвиборна тактика, проекти різних законів. Чи були прийняті ці закони – це вже інше питання, принаймні на цьому напрямку партія поводитись дуже активно. Але варто

врахувати і те, що обрані від партії депутати, складаючись у парламенті, мали визначені привілеї. Влада і тоді вмiла створити для них привабливе «корито», виховуючи бажання бути вождем, поводитирем народу, гетьманом, лiдером, опікуном, керівником та ін. (усього Франко нараховував біля тридцяти таких епітетів). До речі, він передбачав всі етапи розвитку партій: спочатку вона росте, потім у ній починає виділятися велику кількість лiдерів, а незабаром вона, як правило, розлітається. Після чергових, третіх виборів і поразці на них радикальної партії в усьому обвинуватили Франко як її керівника і головного ідеолога. У 1898 році радикальна партія розпалася, утворивши відразу п'ять різних по орієнтації невеликих партій. Якийсь час пізніше Іван Франко разом з Михайлом Грушевським намагався створити націонал-демократичну партію, але потім зійшов з політичної арени назавжди. Він бачив за фасадом гасел, високих слів відверте фразерство, прагнення улаштувати свої особисті справи, то, що ми називаємо сьогодні «будувати Україну у власній кишені». Це усе було і тоді... І не бачити цього Франко не міг [3].

Отже, Іван Франко – одна з найбільш видатних фігур української, вітчизняної і світової літератури, науки, громадсько-суспільної та політичної діяльності кінця ХІ – початку ХХ в. Суспільно-історичні умови в Росії, на Україні й у Галичині, що знаходилася тоді під владою Австро-Угорщини, наклали яскравий відбиток на його світогляд і напрямок літературної, наукової, громадсько-суспільної і політичної діяльності. Революційний демократ і соціаліст (спершу "із симпатії", потім – "по переконанню") знайомий з марксизмом і близький до сприйняття ряду головних його ідей, він з'явився титанічною фігурою історичного переходу, переходу від революційно-демократичного до пролетарського етапу визвольного руху, і в цьому розумінні – видатним новатором у розвитку суспільної думки і естетичної свідомості на Україні. У цих сферах він багато чого історично завершував, а ще більше – відкривав, передбачаючи майбутнє. Тому і виконана глибокої справедливості його знаменита самохарактеристика – "пролог, не епілог".

Список використаних джерел

1. Берко П. Еволюція філософічно-політичних поглядів Івана Франка / Берко П., Небелюк М. – Борислав, 2001. – 387 с.
2. Брагінець А. Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка / Брагінець А. – Львів, 1956. – 410 с.
3. Кашуба М. Ідея суспільного прогресу в працях Івана Франка / Кашуба М. // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали міжнародної наукової конференції. – Львів, 1998. – С. 229–231.

Ярмоленко Тетяна,

студентка 31 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Суспільно-політичні погляди Івана Франка

Іван Франко пройшов дуже складний життєвий шлях. На його долю випало досить багато випробувань. Восени 1875 р. Франко став студентом

філософського факультету Львівського університету, увійшов до складу редакції «Друга». Під впливом листів Михайла Драгоманова до редакції цього журналу Іван Франко, Михайло Павлик, Іван Белей, Володимир Левицький та інші їхні однодумці стали змінювати напрям часопису, демократизувати його, виступати за заміну штучного «язичія», яким він друкувався, живою українською мовою. З цією метою Франко публікує в журналі статті, в яких обґрунтовує необхідність творення літератури на засадах народності.

Молоді ентузіасти розвою рідної культури видають літературний альманах «Дністрянка» (1876), де побачили світ реалістичні оповідання Франка «Лесишина челядь» і «Два приятелі». Цей альманах, виданий народною мовою, став справді одним з перших демократичних видань у Галичині після тривалого періоду застою, викликаного засиллям у духовному житті консервативних ідей, пропагованих москвофільською пресою. Тоді ж з'явилася й перша збірка віршів Франка «Баляди і розкази». Активна громадська діяльність стала приводом до арешту й ув'язнення Франка у червні 1877 р. А в січні наступного року власті організували суд над Франком і його однодумцями, звинувачували їх у належності до насправді неіснуючої таємної соціалістичної організації.

Дев'ять місяців ув'язнення стали для І. Франка великим випробуванням на громадянську стійкість. І під час слідства, і на суді він тримався мужньо, викривав соціальну несправедливість. У тюремній камері написав нищівну сатиру «Сморгонська академія», епіграми на реакційних москвофільських лідерів – Богдана Дідицького, Венедикта Площанського [1].

Хоч від Франка і його товаришів після їхнього виходу з тюрми відсахнулися, ніби від зачумлених, «добропорядні» керівники львівських громадських організацій, він не опустив рук. Розуміючи значення демократичної преси у суспільному поступі, він з Михайлом Павликом засновує новий журнал «Громадський друг» (у 1878 р. вийшло тільки два номери), а після його заборони видає у цьому ж році два збірники журнального типу – «Дзвін» і «Молот», які, власне, були своєрідним продовженням часопису. Інтенсивна діяльність Франка була несподівано перервана другим арештом у березні 1880 р. і тримісячним ув'язненням у коломийській тюрмі. Письменника звинувачували у підбуренні місцевих селян проти «законного порядку». В нестерпних тюремних умовах Франко написав поетичний цикл «Думи пролетарія», в якому мовою художніх образів показувалося, що причини суспільного зла – не в людях, «а в путах тих, котрі незримими вузлами скрутили сильних і слабих з їх мукою і їх ділами». Ліричний герой циклу мужньо заявляв несправедливим суддям, що він і його однодумці прагнуть «перевернуть... суспільний лад», бо «паном в нім багач, а гнесь слугою люд німий» [2].

1880 рік запам'ятався Франкові на все життя. З коломийської тюрми його було доставлено етапом через Станіслав і Стрий до Дрогобича, а звідти пішки, важко хворого, приведено до рідного села. Невдовзі Франко вирішив повернутися до Нижнього Березова на Коломийщині, щоб відпочити у

приятеля. Та в Коломиї його знову було затримано, поки не надійде з Дрогобича паспорт. З 1881 р. у Львові за найактивнішої участі Франка виходить журнал «Світ». У ньому друкується його роман «Борислав сміється».

З 1883 р. Франко працює у львівському журналі «Зоря», входить до складу редакції газети «Діло». І згадані народовські часописи, й польсько- та німецькомовну пресу він використовує для поступу загальнонародної справи, для пропаганди радикальних ідей.

У 1885–1886 рр. Франко відвідує Київ, знайомиться з Миколою Лисенком, Іваном Нечуєм-Левицьким, Михайлом Старицьким, Павлом Житецьким, зустрічається з Олександром Кониським, Володимиром Антоновичем. Він планує організувати видання часопису «Братство», який би об'єднав творчі сили обох частин української землі, підносив загальноукраїнське національне самопізнання. На жаль, ця ідея не була реалізована.

У травні 1886 р. Франко одружився в Києві з курсисткою Ольгою Хоружинською, дівчиною освіченою, прогресивно настроєною. Дні письменника були наповнені невсипущою працею. Скрутні матеріальні умови змушували його працювати у польськомовній газеті. У 1889 р. Франкові довелося пережити ще один арешт і понад двомісячне ув'язнення за зв'язок з групою київських студентів, що прибули до Галичини. У 1890 р. з ініціативи Франка та Михайла Павлика засновується Русько-українська радикальна партія. Зі сторінок її органу – двотижневика «Народ» – Франко веде просвітницьку працю серед селянства [1].

При допомозі дружини Франко у 1894–1897 рр. видає журнал «Житє і слово», а потім організує «Літературно-науковий вісник», котрий об'єднав навколо себе письменників, критиків, публіцистів з усієї України. Ця праця якоюсь мірою відвертала його увагу від того морального терору, якого завдавали письменникові австрійські чиновники, польська шляхта та й землячки, котрі любили говорити про «народну справу», але насправді дбали про власну кишеню. Передова громадськість відзначила у 1898 р. 25-річний ювілей творчої праці славетного письменника і громадського діяча. Потрібно сказати й про інтенсивну наукову працю Франка в галузі фольклористики, етнології, історії й теорії літератури, історії, філософії, соціології, економічної теорії. Його численні статті, огляди, нариси з'являлися в українських та зарубіжних часописах і збірниках [4].

Останні десять років І.Франко тяжко хворіє. Однак, долаючи недугу, продовжує працювати. Коли перестали слухатися руки, диктує синові Андрієві художні твори і наукові розвідки. Працював гарячково, розуміючи, що недовго залишилося жити. Прагнув виконати задумане, а плани його були широкими, різноманітними. Франка не полишали думи про долю поневоленого рідного народу, його майбутнє. Ідея визволення України з-під колоніального гніту проймає його поему «Мойсей» (1905).

Письменник кілька разів виїздив на лікування, зокрема на береги Адріатики та до Одеси. Франко у цей час виїжджав у різні міста Галичини, де

на зустрічах з інтелігентами, молоддю читав поему «Мойсей». У 1913 р. українська громадськість Львова відзначає 40-річчя творчої діяльності Франка, а наступного року виходить ювілейний збірник «Привіт Іванові Франкові», серед авторів якого була Леся Українка, Микола Сумцов, Лесь Мартович, Уляна Кравченко, Тимофій Бордуляк, Максим Горький, Володимир Короленко, вчені Олександр Шахматов, Ватрослав Ягич, Петко Тодоров, Альфред Єнсен, Бодуен де Куртене, Василь Щурат, Михайло Возняк [3].

Український народ свято береже пам'ять про свого великого сина. Ім'я Франка носять Львівський університет, Дрогобицький і Житомирський педагогічні університети, Львівський оперний та Київський драматичний театри, бібліотеки, вулиці багатьох міст. У будинку, де жив письменник, створено музей. Твори Франка видавалися сотні разів і в Україні, і за кордоном, зокрема в наш час вийшли 20- і 50-томні зібрання спадщини. Широко відзначаються пам'ятні дати, пов'язані з роковинами народження письменника, організовуються міжнародні наукові симпозіуми й конференції. Вчені глибоко вивчають неоціненний внесок Франка у розвиток всесвітньої культури. Слава великого українця йде світами.

Список використаних джерел

1. Безбородний Є. Великий українець : [До 40-річчя І. Франка] // Освіта. - 1996. - 21 серп. (№43-44). - С. 15.
2. Маланюк Є. Франко як явище інтелекту / Маланюк Є. // Укр. мова та л-ра. - 1996. - №2. - С. 1-2.
3. Іван Франко у спогадах сучасників. - К., 1956. - С. 131.
4. Астаф'єв А. Трансформація суспільно-політичних поглядів Івана Франка / Астаф'єв А. // Молода нація. - 1996. - № 4. - С. 17.

Петренко Катерина,

студентка 31 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Політична діяльність І. Франка

«Ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими, а українцями без соціальних кордонів...»

Іван Франко

Проблеми виникнення держави, її розвитку функцій, соціальної суті займають значне місце в творчості Івана Франка. Він навчався у Львівському університеті. Письменник першим заснував у цих краях партію європейського зразка, а саме «радикальну партію».

Мета статті – проаналізувати політичну діяльність Івана Франка.

«Радикальна партія» мала свій електорат, програму, і найважливіше – у неї був механізм дій. Геніальність Франка полягала в тому, що, знаючи тодішню конституцію Австро-Угорщини, він знаходив у ній такі ходи, сентенції, що дозволяли висувати визначені питання і проблеми українського характеру. Зокрема, це було питання самостійності України. Партія мала програму-мінімум і програму-максимум. Мінімум – створення Галицької автономної області, максимум – соборної України, яка б об'єднала

всіх українців. Українці західного регіону були рішуче переконані, що є окремим народом і не мають нічого загального з українцями Великої України так само, як і з поляками.

Тодішні держава і парламент визнавали радикальну партію. Вона брала участь у виборах, офіційно виставляла своїх кандидатів і прагнула створити парламентську фракцію. Вибори тоді проходили на двоступінчастій основі. Якби хоча б третина українських сіл вибрала кандидатів, що захищали українське питання, тобто тих, хто погоджувався з програмою радикальної партії І.Франка, то, відповідно, можна було б сміливо говорити про парламентську фракцію і піднімати питання про створення української автономної області. Але вже в ті часи суспільство хворіло на ті ж лиха, що і зараз. І тих, хто голосував, і тих, хто висувався в депутати, перекупували за «ковбасу». З'явилося навіть таке поняття, як «хрум». «Хрум» був сильніший високих політичних ідей. Тому тричі (стільки разів радикальна партія брала участь у виборах в австрійський парламент) її кандидати, у тому числі й Іван Франко, фактично програвали на виборах. Не більш трьох-п'яти депутатів від партії були присутні в парламенті. Франко так ніколи і не став депутатом австрійського парламенту [1, с. 229–231].

Радикальна партія нараховувала кілька тисяч членів, мала свої друковані органи, партійні осередки були майже в кожному селі. За вісьмох років свого існування вона провела біля двадцяти з'їздів, на яких приймалися програмні документи, обговорювалися передвиборна тактика, проекти різних законів. Але варто врахувати і те, що обрані від партії депутати, складаючись у парламенті, мали визначені привілеї. Влада і тоді вмiла створити для них привабливе «корито», виховуючи бажання бути вождем, поводитирем народу, гетьманом, лідером, опікуном, керівником і т.п. (усього Франко нараховував біля тридцяти таких епітетів). До речі, він передбачав всі етапи розвитку партій: спочатку вона росте, потім у ній починає виділятися велику кількість лідерів, а незабаром вона, як правило, розлітається. Після чергових, третіх виборів і поразці на них радикальної партії в усьому обвинуватили І.Франко як її керівника і головного ідеолога. У 1898 році радикальна партія розпалася, утворивши відразу п'ять різних по орієнтації невеликих партій. Якийсь час пізніше І.Франко разом з Михайлом Грушевським намагався створити націонал-демократичну партію, але потім зійшов з політичної арени назавжди. Він бачив за фасадом гасел, високих слів відверте фразерство, прагнення улаштувати свої особисті справи, то, що ми називаємо сьогодні «будувати Україну у власній кишені». Це усе було і тоді... І не бачити цього І.Франко не міг [2, с. 15–20].

Активна громадська діяльність стала приводом до арешту й ув'язнення І.Франка у червні 1877 р. А в січні наступного року власті організували суд над І.Франком і його однодумцями, звинувачували їх у належності до насправді неіснуючої таємної соціалістичної організації.

Дев'ять місяців ув'язнення стали для І. Франка великим випробуванням на громадянську стійкість. І під час слідства, і на суді він тримався мужньо, викривав соціальну несправедливість.

Інтенсивна діяльність І. Франка була несподівано перервана другим арештом у березні 1880 р. і тримісячним ув'язненням у коломиїській тюрмі, Письменника звинувачували у підбуренні місцевих селян проти «законного порядку». В нестерпних тюремних умовах І. Франко написав поетичний цикл «Думи пролетарія», в якому мовою художніх образів показувалося, що причини суспільного зла – не в людях, «а в путах тих, котрі незримими вузлами скрутили сильних і слабих з їх мукою і їх ділами». Ліричний герой циклу мужньо заявляв несправедливим суддям, що він і його однодумці прагнуть «перевернуть... суспільний лад», бо «паном в нім багач, а гнесь слугою люд німий».

1880 рік запам'ятався Франкові на все життя. З коломиїської тюрми його було доставлено етапом через Станіслав і Стрий до Дрогобича, а звідти пішки, важко хворого, приведено до рідного села. Невдовзі Франко вирішив повернутися до Нижнього Березова на Коломиїщині, щоб відпочити у приятеля. Та в Коломиї його знову було затримано, поки не надійде з Дрогобича паспорт. Хворий, без грошей, письменник пролежав кілька днів у темній кімнатці готелю, чекаючи смерті.

З 1881 р. у Львові за найактивнішої участі Франка виходить журнал «Світ». У ньому друкується його роман «Борислав сміється».

У 1884 році І. Франко почав співпрацювати в "Ділі" та в народовському журналі "Зоря". У 1885 р. він припинив цю співпрацю і виїхав до Києва, щоб підготувати базу для видавання нового журналу у Львові. Повернувшись із Києва, І. Франко під впливом деяких наддніпрянських діячів, а в першу чергу О. Кониського, та деяких галицьких приятелів працював у редакції журналу "Зоря", але вже навесні 1886 р. перервав редагування і виїхав до Києва. Там він одружився з Ольгою Хоружинською, донькою українського поміщика, що перебувала в Києві у своєї сестри Анни Трегубової після закінчення інституту.

Всебічно підтримував І. Франко починання Н.Кобринської, яка в 1884 році заснувала у Станіславі Товариство руських жінок. Франко двічі виступав перед жителями міста з доповідями про свого великого попередника й вчителя Т. Шевченка (1889, 1890) [3, с. 131–132].

У 1887 р. І. Франко почав видавати "Наукову Бібліотеку". Від липня 1887 р. він став членом редакції польського щоденника "Kurjtr Lwowski", який редагував Генрик Ревакович. З того часу аж до 1897 р. Франко дописував у різні польські часописи й журнали демократичного напрямку у Варшаві, а також у Петербурзі. Багато статей на політичні теми публікував у німецькому тижневику "Die Zeit". Учений пішов на постійну роботу в редакцію щоденника "Kurjtr Lwowski", щоб заробляти на утримання родини. Він вірив тоді в польську демократію і був переконаний, що з її допомогою можна послабити тодішню політичну силу польської шляхти та ліквідувати її політичні впливи. У 1895 р. він опублікував у віденському тижневику "Die Zeit" статтю "Селянський рух у Галичині", яку різко розкритикували тодішні польські демократи.

В 1890 р. І. Франко став одним із засновників та першим головою (до 1898) радикальної партії в Галичині, що згодом переросла у національно-демократичну, редактором її друкованих органів – газет "Народ" (1890–1895), "Хлібороб" (1891–1895), "Громадський голос" (з 1895). У 1887–1897 рр. працював у редакції польської газети "Kurjer Lwowski". За участю І. Франка видані альманахи "Ватра", "Веселка", "Перший вінок".

У 1899 р. І. Франко вийшов зі складу РУРП і став членом Української національно-демократичної партії. Завдяки підтримці М. Грушевського став дійсним (1899; 1904 – почесним) членом наукового товариства ім. Т. Шевченка, відтак відійшов од активної політичної діяльності і присвятив себе літературній і науковій праці. Очоловав філологічну секцію (1898–1901; 1903–1912) та етнографічну комісію НТШ (1898–1900; 1908–191); був співредактором журналу "Літературно-науковий вісник" (1898–1907; спільно з М. Грушевським та В. Гнатюком).

Громадська і творча діяльність, особисте життя Івана Франка тісно пов'язані з історією і культурою колишньої Станиславівщиною. На Прикарпаття привела його любов до подорожей, прагнення до пізнання світу, замилювання красою природи [4, с. 29–35].

Тісні зв'язки мав Франко з членами таємного гуртка захоплених соціалістичними ідеями станиславівських гімназистів. У 1892 р. І. Франко виступив у Станіславі на селянському вічі, яке було розігнане поліцією. Через декілька місяців разом з М. Павликом він організував з'їзд радикальної партії.

Отже, Іван Франко – одна з найбільш видатних фігур української, вітчизняної і світової літератури, науки, громадсько-суспільної та політичної діяльності кінця ХІХ – початку ХХ в. Суспільно-історичні умови в Росії, на Україні й у Галичині, що знаходилася тоді під владою Австро-Угорщини, наклали яскравий відбиток на його світогляд і напрямок літературної, наукової, громадсько-суспільної і політичної діяльності. Революційний демократ і соціаліст (спершу "із симпатії", потім – "по переконанню") знайомий з марксизмом і близький до сприйняття ряду головних його ідей, він з'явився титанічною фігурою історичного переходу, переходу від революційно-демократичного до пролетарського етапу визвольного руху, і в цьому розумінні – видатним новатором у розвитку суспільної думки і естетичної свідомості на Україні. У цих сферах він багато чого історично завершував, а ще більше – відкривав, передбачаючи майбутнє. Тому і виконана глибокої справедливості його знаменита самохарактеристика – "пролог, не епілог".

Список використаних джерел

1. Кашуба М. Ідея суспільного прогресу в працях Івана Франка // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин : Матеріали міжнародної наукової конференції. – Львів, "Світ", 1998. – С. 229–231.
2. Безбородний Є. Великий українець : [До 40-річчя І. Франка] // Освіта. – 1996 – 21 серп. (№ 43–44) – С. 15–20.
3. Іван Франко у спогадах сучасників. – К., 1956. – С. 131–132.

4. Хамар У.В. Іван Франко про здійснимість ідеалів // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Філософія. – 2001. – №6. – С.29–35.

*Комаренко Владислава,
студентка 33 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Іван Франко як політичний діяч

Іван Франко не лише письменник та театральний діяч, а й революціонер, людина незламної стійкості, яка мала свою думку і не боялась висловлювати її.

Іван Франко – одна із найвидатніших особистостей, яка уособлює цілу епоху української культури, один з найвидатніших письменників, який також зарекомендував себе талановитим вченим, публіцистом, громадським і політичним діячем.

Початок творчого шляху Каменяра припадає на складний період в політичному і культурному житті України, в час коли точилися гострі суперечки навколо національного питання.

Літературна, наукова й громадська діяльність Івана Франка пройнята полум'яним патріотизмом. Крізь усе своє життя письменник проніс священний прапор безмежної і пристрасної любові і відданості своєму народові. Боротьба народних мас проти своїх гнобителів і щире бажання бачити свою вітчизну вільною з високорозвиненою економікою і культурою становили невичерпне джерело його патріотизму, його любові до рідного краю. Себе він вважав борцем за щастя народу:

*«... Я син народа,
Що вгору йде, хоч був запертий в лях.
Мій поклик: праця, щастя і свобода.
Я є мужик, пролог, не епілог» [5, с. 92].*

І. Франко хотів бачити Україну могутньою і непохитною, він виступив за створення української держави для її вільного культурного і суспільно-економічного розвитку. Навчаючись на філософському факультеті Львівського університету, він починає співпрацювати з редакцією студентського журналу «Друг» (1875–1877), стає членом «Академічного гуртка» і знайомиться з М.Павликом та І.Белеєм, з якими довгі роки він буде співпрацювати. Саме в цей період І.Франко почав усвідомлювати своє призначення в громадсько-політичному житті. Формування політичного світогляду І.Франка почалось під впливом М.Драгоманова. Він перейняв у свого вчителя соціалістичні і федералістичні ідеї, але згодом відмовився від них, надавши перевагу проблемі національної самостійності. Але доля підготувала йому складні випробування, за його пристрась до справедливості і бажання змінювати історію, Каменяр був ув'язнений чотири рази австрійською владою (1877, 1880, 1889, 1892).

З 1877 р. Франко починає друкувати оповідання, темою яких стало життя бориславських нафтовиків. Ці твори принесли йому «скандальний

успіх». Починається конфлікт з австрійською владою і Франка ув'язнюють перший раз від червня 1877 до березня 1878. Докази для ув'язнення письменника були сфальсифіковані, його звинуватили в участі в таємній спілці.

Та не тюрма була для Франка найтяжчим випробуванням. У сто разів несправедливішим, згадував він пізніше, був осуд громадський. Йому заборонили приходити до товариства «Руська бесіда», до «Просвіти». Люди старшого покоління, які змушені були в певних справах звертатися до нього, зустрічалися потай. Батько Ольги Рожкевич заборонив Франкові відвідувати свій дім і відмовив йому в руці своєї дочки. Франка уникали, оскільки він був «скомпрометований» перед урядом. Денис Лук'янович влучно зауважив, що перший арешт припинив мирну еволюцію громадсько-політичних поглядів Франка і зробив з нього революціонера [2, с. 59-60].

Вийшовши на свободу, у важкий період 1878-1881рр., він починає працювати разом з М.Павликом в редакції першої у Галичині соціалістичної газети «Праса». Незабаром, навколо газети сформувався робітничий польсько-українсько-єврейський соціалістичний комітет. Спочатку, дана газета була досить безбарвною, але Франко у своїх випусках почав вводити соціалістичну пропаганду серед робітників Львова, Борислава, Дрогобича та селян Галичини. Натхненний Франко, повний готовності до змін, складає «Програму польських і руських соціалістів Східної Галичини», в якій висвітлює становище робітників та актуальні проблеми, які стосувались робітничого руху. Він зачіпає питання свободи слова, скорочення робочого дня, вільне розпорядження плодами праці робітників, зникнення класових привілеїв та нерівності і фінансування державних установ з суспільних фондів.

У 1880 році І.Франко був заарештований вдруге, після затримання на пошті посилку із забороненими книжками з Женеві. Пізніше, під час обшуків селян поліція знайшла докази що, І.Франко разом з М.Павликом керували на повіті агітаційною роботою. Його було посаджено в Коломийську тюрму, а через три місяці відпущено на волю.

Очікуючи голодної смерті, Каменяр народжує в тюрмі безсмертний гімн – «Вічний революціонер» і автобіографічне оповідання «На дні». Тюрма підірвала здоров'я Франка, але не зламала його могутнього духу, на всі рази свого ув'язнення, він відповів творчістю – цикли «Вольні сонети» і «Тюремні сонети», вірші «На суді», «Невольники», «Товаришам з тюрми».

Політичні погляди і вподобання І.Франка спричинили його ізоляцію від громадсько-політичного життя у Галичині аж до кінця 1890-х років. Ціле десятиріччя (1886-1896 рр.) він був повністю відсторонений від редагування українських газет і журналів, його не допускали до роботи на кафедрі української літератури у Львівському університеті. І.Франко був змушений працювати у редакціях польських газет і журналів, в так названий їм період «наймами у сусідів».

У 1888 р. І.Франко деякий час працював у часописі «Правда», але зв'язки з наддніпрянцями спричинили третій арешт у 1889 р. Ще до свого

ув'язнення, він розмірковував як організувати опозиційну політичну силу, яка б змогла модернізувати громадсько-політичне життя Галичини, зокрема впровадити до нього нові європейські ідеології [3, с. 183].

У 1890 р. за підтримки М.Драгоманова Франко став співзасновником Русько-Української Радикальної Партії (РУРП) разом з М.Павликом, В.Будзиновським, Є.Левицьким. І.Франко стає її першим головою та одним із головних ідеологів.

У своїй діяльності РУРП прагнула поєднувати відстоювання соціальних інтересів українських селян Галичини із захистом національних прав українського народу. Найганебнішим, найвідсталішим явищем, що заважає суспільному прогресові, І.Франко вважає «внутрішнє соціальне рабство», поряд з яким взагалі нічого не означає незалежність політична [4, с. 229].

За час свого існування партія нарахувала кілька тисяч членів, за вісім років існування провела біля двадцяти з'їздів, на яких приймалися програмні документи і проекти різних законів. Партія працювала дуже активно, але чи ефективно, то вже інше питання. Обрані депутати від партії, які склалися у парламенті, мали величезні привілеї, тому франко засуджував так зване «корито», виховуючи бажання бути вождем, поводитирем народу, гетьманом, лідером, опікуном, керівником і ще тридцять різних епітетів які Франко нарахував за собою. Він бачив за фасадом гасел, високих слів відверте фразерство, прагнення улаштувати свої особисті справи, то, що ми називаємо сьогодні «будувати Україну у власній кишені». Це усе було і тоді... І не бачити цього Франко не міг [1, с. 5].

Наступного року І.Франко виходить з РУРП і приєднується до Української-національно демократичної партії. Перехід І.Франка до національно-демократичного табору був зумовлений змінами в національно русі в Галичині. Особливо це пов'язано з приїздом до Львову у 1894 р.

М.Грушевського. За його підтримки, Франко стає дійсним членом Наукового товариства ім. Т.Шевченка (НТШ). Пізніше Франко повністю відійшов від активної політичної діяльності і присвятив себе літературній і науковій праці. Він очолював філологічну секцію та етнографічну комісію НТШ, був співредактором журналу "Літературно-науковий вісник".

Великою заслугою письменника, як громадського і політичного діяча полягає в тому, що він в умовах реакційно-політичного режиму, айстро-угорської монархії, жорстокого соціального і національного гноблення трудящих Галичини, в умовах розпалювання пануючими класами національної ворожнечі виступив послідовним і непохитним борцем за визволення українського народу з під гніту чужоземних загарбників, Каменяр виступив полум'яним пропагандистом єднання всіх трудящих я для боротьби проти спільних класових ворогів – капіталістів і поміщиків, іноземних і «своїх» поневолювачів [5, с. 93].

Іван Франко – це великий син українського народу, видатний письменник-революціонер, видатна особистість в українській історії, яка зробила величезний внесок в розвиток громадської і політичної спадщини України.

Список використаних джерел

1. Берко П., Небелюк М. Еволюція філософічно-політичних поглядів Івана Франка / П. Берко, М. Небелюк. – Борислав, 2001. – 387 с.
2. Грицак Я. Дух, що тіло рве до бою. Спроба політичного портрета І. Франка / Я. Грицак. – Львів, 1990. – С. 59-60.
3. Історія української літератури ХІХ ст. (70 – 90-ті роки) : Підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.: У 2 кн. Кн. 2 / О.Д. Гідан, Л.С. Дем'янівська, С.С. Кіраль, Г.Ф. Семенюк, Є.М. Антонюк. – К. : Вища школа, 2003. – 440 с.
4. Кашуба М. Ідея суспільного прогресу в працях Івана Франка / М. Кашуба // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали міжнародної наукової конференції. – Львів, «Світ», 1998. – 229 с.
5. Климась М.А. Світогляд Івана Франка / М. Климась. Київ : Держполітвидав УРСР, 1959. – 347 с.

Мараховська Аліна,

студентка 33 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Місце філософії у житті Івана Франка

При всій багатогранній діяльності й титанічній праці в особі Івана Франка виступав мислитель з широким світоглядом, який не тільки дійшов до наукового розуміння природи і суспільства в історично минулому розвитку, а й дивився вперед, у майбутнє історії людства, для наближення, якого він невтомно і з гарячковою пристрасстю трудився.

Івана Франко називають Муляром, що прокладав рідному народу дорогу в краще майбутнє. Письменника називають титаном роботи, що високо підняв українське слово [1].

Наукова спадщина Івана Франка в галузі історії надзвичайно багата. Його перу належить велика кількість спеціальних історичних досліджень, літературних, мовознавчих та етнографічних праць. Вплив Івана Франка на розвиток краєзнавчих досліджень в Україні важко переоцінити. На сторінках низки наукових праць він не лише систематизує зібраний фактичний матеріал, а один з перших в українській науці займається розробкою теоретико-методологічних основ краєзнавства [3].

Це зумовило появу цілого ряду досліджень, присвячених його творчості. Інтерес до творчості Івана Франка з'явився ще за його життя: про нього багато писали в пресі, тоді ж з'явилися окремі книги та перша бібліографія його творів. Ці дослідження й започаткували окрему галузь українознавчих студій - франкознавство, яке сьогодні має численні здобутки.

Іван Франко здійснив великий вплив на становлення і розвиток краєзнавчої науки в Галичині, заклавши її ідейно-теоретичні підвалини. Критично і в цілому вірно оцінюючи ряд пріоритетних тоді народознавчих концепцій, Каменяр був прихильником історико-порівняльного методу дослідження. На сьогоднішній день відомо, що письменник написав 50 праць з фольклору й опублікував близько 100 народознавчих досліджень і повідомлень. Крім того, відомо, що лише в галузі пісенної народної творчості

загальний обсяг записів І. Франка становить близько 400 пісень і понад 1300 коломиїок [5].

Обстоював ідею федерації політичне рівноправних народів з демократичною, республіканською формою правління, заснованою на громаді як первинному самоврядному територіальному об'єднанні. На його думку, вільний розвиток народів без будь-якого верховенства однієї нації над іншою здатні забезпечити соціалізм і федерація. На федеративних засадах мають будуватися відносини між народами як у межах окремих країн, так і у всесвітньому масштабі.

Хоча І. Франко багато в чому поділяв марксистські погляди на проблеми суспільного розвитку, він виступав проти абсолютизації марксистського вчення, закликав сприймати його як продукт певної епохи, а не як керівництво до дії на всі часи.

Оцінити належно творчість І.Франка як філософа надзвичайно важко. Треба розглядати з погляду філософії окремі розділи його творчості, в яких він то тут, то там висловлює свої філософічні погляди або пише про філософів. Звичайно, І.Франко не був професійним філософом, спеціально і тільки філософією він не займався, не був професором філософії вищого навчального закладу, але його філософські твори, які, зрештою, мають науково-просвітницьку спрямованість, дуже яскраво відображають українську філософську парадигму, у якій досить легко поєднується "голова" і "серце", розум і почуття, постійне невдоволення наявним, постійні сумніви, питання, пошук, розум і віра [5].

Визнаючи об'єктивність природи, закономірності її розвитку, І.Франко наголошував на необхідності звернення до дійсності, а не до абстрактних схем, критично ставився до ідеалізму ("рефлексії"), називаючи його "панським спортом", а представників ідеалізму "червами в гнилому болоті".

Людину І.Франко розглядав як вершину розвитку природи, однак усвідомлював її багато-вимірність, глибоко задумуючись над вічними проблемами людського буття, життя і смерті, добра і зла, складних взаємин із світом та іншими людьми, сумніву і тривоги, відчаю і розпачу, любові та віри. Через осмислення трагічності буття людини він виходив на передчуття тих фатальних катаклізмів ХХ ст., які приведуть до безсилля особистості перед тотальним насильством. Наведені проблеми гостро постають в поемах І.Франка "Каїн", "Мойсей", де, послуговуючись засобами романтичного символізму, він прагнув дійти до суті тих людських взаємин і прагнень, що лежать за буденною видимістю їх зовнішності [1]. Сенс людського буття, майбутнього людини, її "забігання наперед" він розкриває через символічний пошук "землі обітованої", де "обітований край", "земля обітованої" – це творче осмислення буття, безперервний і нескінченний пошук істини, без чого "жити ніхто негодний". Водночас це і шлях сумнівів, тривоги, суспільних переживань і випробовувань. Сенс буття відразу не дається. Його пошук є творчим, а отже, й трагічним процесом, оскільки справжня творчість – це одвічне стремління до глибини буття, в сутності своїй вкорінене в трагічне. Тільки через муки, тугу, греховодність Каїн,

наприклад, зміг пізнати життя глибини, а Мойсей вести народ у "землю обітовану". Через персоніфікацію цих образів Франко доходить до усвідомлення творчого неспокою, людського прагнення до повноти буття, пошуку сенсу людського існування не тільки як бажання віднайти стежку до втраченого раю, а й пошуку нового, невідомого [2].

Однак варто зазначити, що, послуговуючись елементами символічного світосприймання, в поетичній творчості І.Франко не сприймав цілого ряду його настанов, зокрема ідеалістичного відношення до дійсності, пантеїстичної концепції природи, розуміння культури та історії. Як вчений він обстоював наукове пізнання світу, людини, причин та механізмів суспільного розвитку, його спрямованості, розуміючи під науковим пізнанням таке, яке пов'язане з розкриттям "законів і сил природи, які проявляються всюди як завгодно". Умовою творчого пізнання І.Франко вважав розвинутий критичний розум, формування якого обумовлюється розвитком науки та освіти, матеріальними і духовними потребами людини, відповідно до чого пізнання включається у загальний процес праці [4].

І. Франко гаряче любив свою батьківщину, свій народ, беззавітно служив йому усе своє життя. Палкий патріот непримиренно боровся проти нігілістичного ставлення до національної культури, а також проти клерикалів-народовців, які плазували перед іноземщиною. Будучи інтернаціоналістом, Франко відстоював дружбу і мир між усіма народами світу і викривав усіх тих, хто намагався посіяти ворожнечу між народами, хто віддавав перевагу тій чи іншій нації і пригноблював інші нації і народи. Художня, наукова і публіцистична спадщина Івана Франка ввійшла у всесвітню скарбницю культури і літератури, збагатила культуру безсмертними творіннями.

Список використаних джерел

1. Шляхами Івана Франка. – Л., 1982.
2. Брагінець А. Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка / Брагінець А. – Л., 1956.
3. Лисенко О. Соціологічні погляди Івана Франка / Лисенко О. – К., 1958.
4. Тихолоз Б. Філософська лірика Івана Франка: Діалектика поетичної рефлексії: Монографія / Богдан Тихолоз. – Львів, 2009. – 319 с.
5. Багалій Д. Іван Франко як науковий діяч // Україна. – К., 1926. – Кн. 6.

Зрайченко Поліна,

студентка 12 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Журналістська та публіцистична діяльність Івана Франка

Іван Якович Франко (1856 – 1916) – поет, прозаїк, драматург, вчений, етнограф, фольклорист, історик, філософ, соціолог, економіст, журналіст, перекладач, громадсько-політичний діяч.

Іван Франко брав участь у роботі студентського Академічного гуртка «Друг». За громадсько-політичну діяльність, яку було кваліфіковано як

соціалістичну пропаганду. Франко чотири рази був ув'язнений австрійською владою (у 1877, 1880, 1889 і 1892) [1].

У 1870–1880-х Франко провадив активну журналістську та публіцистичну діяльність. Разом із М. Павликом видавав журнал «Громадський друг» та альманахи «Дзвін», і «Молот» (1878), спільно з І. Болеем – журнал «Світ» (1881–1882), із гуртком львівського студентства молодіжний журнал «Товариш» (1888). Співпрацював також у виданнях українських народовців: газеті «Діло» (1883–1886), Журналах «Зоря» (1883–1886) та «Правда» (1888); багатьох польських та австрійських часописах. Протягом 1894–1897 рр. редагував літературно-науковий журнал «Життє і слово» [3].

У 1890 р. І. Франко став одним із засновників та першим головою (до 1898) радикальної партії в Галичині, що згодом переросла у національно-демократичну, редактором її друкованих органів – газет «Народ» (1890–1895), «Хлібороб» (1891–1895), «Громадський голос» (з 1895). У 1887–1897 рр. працював у редакції польської газети «Kurjer Lwowski». За участю І. Франка видані альманахи «Ватра», «Веселка», «Перший вінок».

У 1899 р. І. Франко вийшов зі складу РУРП і став членом Української національно-демократичної партії. Завдяки підтримці М. Грушевського став дійсним (1899; 1904 – почесним) членом наукового товариства імені Т. Шевченка, відтак відійшов од активної політичної діяльності і присвятив себе літературній і науковій праці. Очолював філологічну секцію (1898 – 1901; 1903 – 1912) та етнографічну комісію НТШ (1898–1900; 1908–1901); був співредактором журналу «Літературно-науковий вісник» (1898–1907; спільно з М. Грушевським та В. Гнатюком) [3].

Тісні зв'язки мав І. Франко з членами таємного гуртка захоплених соціалістичними ідеями станіславівських гімназистів. У 1892 р. І. Франко виступив у Станіславі на селянському вічі, яке було розігнане поліцією. Через декілька місяців разом з М. Павликом він організував з'їзд радикальної партії.

Всебічно підтримував І. Франко починання Н. Кобринської, яка в 1884 році заснувала у Станіславі Товариство руських жінок. І. Франко двічі виступав перед жителями міста з доповідями про свого великого попередника й вчителя Т. Г. Шевченка (1889, 1890).

З Коломиєю пов'язані – громадська та політична діяльність (1893 р., виступ на перших зборах радикального політичного товариства «Народна воля», передвиборних зборах до Галицького сейму; видання журналу «Народ»); неодноразове ув'язнення письменника та літературна творчість.

В 1874 р. вперше побував у Лолині, де І. Франко записував етнографічний і фольклорний матеріал. До збирання матеріалів він залучав і своїх лолинських знайомих – Ольгу і Михайлину Рошкевич. Під його впливом Ольга Рошкевич зібрала й за допомогою Івана Франка видала «Обряди й весільні пісні українців села Лолин Стрійського повіту».

І. Франко – автор численних наукових праць з історії та теорії літератури, літературної критики, фольклористики, етнології, мовознавства.

І. Франко – автор ґрунтовних мистецтвознавчих студій із теорії та історії українського і світового театру.

Важливе культурологічне значення мають його релігієзнавчі дослідження. Франкові належать і кількадесят економічних, соціологічних та історичних праць.

І. Франко – етнограф, фольклорист, дослідник. Діяльність Каменяра як фольклориста і етнографа займає особливе місце в біографії вченого. Великий внесок зробив І. Франко у вивчення історії Галичини, зокрема, Прикарпаття. За підрахунками академіка М. Возняка праці І. Франка з народознавчої тематики складають не менше третини всієї його спадщини. Сучасний дослідник його етнографічної діяльності О. Дей зазначає, що Іван Франко написав загалом 50 праць з фольклору, а лише на 90-і роки ХІХ ст. припадає близько 100 народознавчих публікацій і повідомлень. Найбільші його монографії «Студії над українськими народними піснями» та виданий в 1905–1910 рр. тритомник «Галицько-руські приповідки» в основному базуються на зібраній на Прикарпатті усній народній творчості.

Список використаних джерел

1. Берко П. Еволюція філософічно-політичних поглядів Івана Франка / Берко П., Небелюк М. – Борислав, 2001. – 387 с.
2. Франко І. Що таке поступ? / Франко І. // Збір. творів: у 50-ти т. – К., 1986. – Т.45. – 511 с.
3. Франко І. Батьківщина / Франко І. – Київ, 1986. – Т.21. – 457 с.

*Козак Анастасія, Швайдецька Тетяна,
студентки 33 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Іван Франко – основоположник українського наукового товариства

"...Франко – наш найкращий провідник, наш учитель, ясне сонце на українському небі..."

В. Стефаник

Надзвичайно багатій літературній спадщині видатним явищем мистецтва слова є його драматичні твори. Іван Франко є основоположником українського наукового театрознавства. До цього часу театрознавча спадщина драматурга залишається актуальною і потребує глибокого, цілісного, неупередженого, об'єктивного аналізу. Окремі аспекти проблеми „Іван Франко і український театр" були висвітлені у працях Й. Федаса, Т. Моцар, Ю. Бобошка, Р. Кирчіва, Я. Білоштана, М. Грицяя. Особливість цієї статті полягає у тому, що заявлена проблема розглядається в контексті розвитку сучасного українського театрального мистецтва.

Театром І. Франко зацікавився дуже рано, ще з юнацьких літ. До перших спроб Франка в драматургії належала п'єса польською мовою "Югурта", написана в 1873 році. Того ж року молодий письменник створив німецькою мовою драматичний епізод – сцену "Ромул і Рем" на тему античної легенди про заснування Риму. У 1874 році Франко написав історичну драму "Три князі на один престол", збирався написати п'єсу про Богдана

Хмельницького. Ранні драматичні твори ще мають на собі ознаки перших проб пера, але і в них вже відчувається вміння автора будувати діалог, надавати мовними засобами індивідуальних рис героям, у діях і поведінці персонажів розкривати їх суть, властивості характерів.

У 1876 році драма “Три князі на один престол” у сценічній обробці М. Вагилевича була поставлена на сцені гуртком львівських студентів. У наступні роки Франко незмінно приділяв значну увагу драматургії та розвитку театру, зокрема в Галичині, справив помітний вплив на театральномистецьке життя всієї України.

У 1879 році Іван Франко переклав українською мовою драматичну поему Байрона “Каїн”. Пізніше, на початку ХХ століття, видав під власною редакцією і з своїми дуже цінними вступними статтями та коментарями п'єси Шекспіра в перекладі українською мовою Пантелеймона Куліша.

У 80-90-і роки ХІХ століття Франко опублікував чимало статей про театр і драматургію та рецензій на театральні вистави. “Лихо з розуму” Грибоедова, “Борис Годунов” Пушкіна, “Ревізор” Гоголя, кілька драм і трагедій Шекспіра знайшли глибокий, вдумливий аналіз у статтях і рецензіях Франка.

Іван Франко рішуче виступав проти примітивних поглядів на театр як на розважальне видовище, боровся за реалістичне театральне мистецтво, покликане вчити і виховувати глядача в дусі вимог часу. На театр Франко дивився як на школу життя, яка вчить глядача правдивості, чесності, допомагає викривати все низьке, огидне і брати за приклад для себе все справді моральне чисте і благородне.

“Коли театр має бути школою життя, – писав Франко у статті “Наш театр”, – то мусить показувати нам те життя, зображувати і аналізувати його прояви, будити в слухачах критику свого життя, будити почуття, що такі і такі прояви є добрі, а ті погані. А щоб така критика була вірна, мусить бути повною і всесторонньою, опиратись на повнім і широкім зображенні суспільності. Театр, котрий піддає прилюдній критиці тільки деякі дрібненькі явища, осмішує або клеймує тільки деякі невеличкі, покутні хиби, а лишає на боці, промовчує або покриває брехнею головні, основні недоліки суспільності, той театр ніколи не стане вповні національним, не буде школою життя або буде злою школою” [1, с. 279].

Погляди Франка на драматургію і театр склалися в процесі глибокого аналізу стану цього мистецтва в Галичині і в Україні загалом. А в своїй оригінальній драматургічній творчості він продовжував традиції Котляревського і Шевченка.

Розквіт драматургічної творчості Франка припадає на 90-і роки. Посилена увагу до драматургії в цей період письменник сам значною мірою пояснив у листі до А. Кримського 26 серпня 1898 року: “Щодо моїх драматичних творів, – писав він, – то скажу Вам, що драма – моя справжня пристрасть. Ще в гімназії я писав історичні драми, а, будучи студентом університету, виставив /.../ одну драму на аматорському спектаклі. Але я тоді зневірився в своїй драматичній здібності і надовго покинув писати драми.

Тільки стаття /.../ про те, що мої новели мають у собі багато драматизму, спонукали мене думати знов про komponування драм, а конкурс /.../ заставив мене написати "Украдене щастя". Сю драму я кілька разів переробляв. Її успіх спонукав мене писати дальші драми".

Отже, крім згаданих драматургічних спроб, Франкові належать чотири великі драматичні твори - "Украдене щастя", "Рябина", "Учитель" і "Сон князя Святослава".

Створив Франко також п'ять одноактних п'єс - "Послідній крейцер", "Будка ч. 27", "Кам'яна душа", "Майстер Чирняк" і драматичний етюд для дітей "Суд святого Миколая".

На першому місці в драматичній спадщині Франка стоїть драма з сільського життя в п'яти діях "Украдене щастя". Вперше вона надрукована в журналі "Зоря" у 1894 році і тоді ж вийшла окремим виданням.

Поштовхом до написання драми "Украдене щастя", як писав сам Франко, була народна "Пісня про шандаря", яку в 1878 році записала приятелька Франка - Михайлина Рошкевич в Галичині. Розглядові цієї пісні Франко приділив значну увагу в своїй праці "Жіноча неволя в руських піснях народних" (Львів, 1883), а через десять років після того, використавши її сюжетну канву, створив драму "Украдене щастя". Спочатку драма називалася "Жандарм", але на вимогу журі конкурсу, яке не хотіло вступати в конфлікт з австрійською цензурою, автор змінив її назву.

Створюючи образи Миколи, Ганни, Михайла, Франко не обмежувався побутовим планом, який у пісні грає вирішальну роль, а глибоко розкрив причини трагедії своїх героїв, психологічно мотивував кожен крок їх поведінки, всебічно виявив їх характери. В трагічній долі однієї селянської родини драматург талановито розкрив ті вкрай важкі соціальні і побутові обставини, в яких перебувало селянство західних українських земель під владою Австро-Угорської монархії. Такі страхітливі умови життя селянства Франко назвав галицьким пеклом. Жертвами боротьби за землю кінець кінцем стали і герої "Украденого щастя".

Як великий художник-реаліст, Франко не мав потреби віддавати перевагу комусь із своїх героїв. З однаковою любов'ю і сповненим болем співчуттям він малює і образ Ганни, і образ Миколи Задорожного та Михайла Гурмана, бо всі вони - представники народу, життя яких нещадно поламали важкі суспільні умови того часу.

Герої Франка часто не висловлюють своїх думок до кінця, а тільки натякають на те, що вони знають, думають або про що лише здогадуються. Однак ці натяки не лишаються нерозшифрованими, вони служать авторові тільки одним із засобів підсилення драматизму дії, поглиблення характеристики провідних персонажів, психологічної зумовленості їх поведінки та вчинків.

Менш популярні і не таку багату сценічну історію, як "Украдене щастя", мають інші драматичні твори Івана Франка. У 1895 році в журналі "Житє і слово" Франко надрукував віршовану драму-казку в п'яти діях "Сон князя Святослава". В романтичній формою драмі письменник правдиво

відобразив події часів Київської Русі, боротьбу князя Святослава за єдність руських земель.

Твір пройнятий глибокою патріотичною ідеєю. В ньому прославлено відданість батьківщині і засуджено зрадництво, підступність воєвод-феодалів, що підривали могутність Руської держави.

Князь Святослав показаний у драмі як мудрий державний діяч, хоробрий воїн, патріот Русі. При допомозі відданих людей він розкриває хитрі плани своїх супротивників, викриває зрадників і нещадно засуджує їх.

В умовах колоніального становища Галичини в цісарській Австро-Угорщини драма "Сон князя Святослава", в якій проводиться ідея єдності всіх руських земель, мала злободенне політичне спрямування. Франко в цьому творі використав своєрідний засіб: він написав глибоко патріотичну драму на матеріалі з далекого історичного минулого, скерувавши її політичне вістря проти своїх ідейних супротивників, проти недругів народу.

Показу тяжкого життя західноукраїнського селянства під владою Австро-Угорської монархії, відкриттю сваволі і злочинних дій цісарських урядовців та їх спільників-багатіїв у прикарпатському селі І.Франко присвятив комедію "Рябина".

Устами селянина Грінчука І.Франко так охарактеризував становище галицького селянства за тих умов: "Війти до тебе йде, присяжний до тебе йде. А кожний каже: дай! А ніхто не каже: на!"

У 1894 році Франко написав, а в 1896 році в журналі "Житє і слово" опублікував комедію в трьох діях "Учитель", у якій талановито відобразив самовіддану і надзвичайно важку за тих умов працю сільського вчителя. Омелян Ткач – головний герой п'єси, хворий на сухоти, гнаний і переслідуваний, працює для свого народу, сміливо викриває його ворогів, бо без нього, як він говорить, "мусив би загинути, як риба без води".

Драматичні твори І.Франка глибоко проблемні, актуальні своїми темами та ідейним спрямуванням. У драматичних творах з історичного минулого письменник підносив теми, що були співзвучні з його сучасністю і, отже, служили тим ідеалам, які він відстоював протягом усього свого життя.

Іван Франко чудовий драматург, поет, прозаїк. Писати п'єси Франко почав дуже рано, ще в семінарії. Драматург-початківець залишив після себе ряд незакінчених драматичних творів „Рому і Рем“, написану німецькою мовою, „Славой і Хрудош“.

Осмилюючи непрості історичні шляхи розвитку театру в Галичині, від його „перших початків“, а також і в Наддніпрянській Україні, у широких зіставленнях із західноєвропейським театром і драматургією, вчений формулює визначальні принципи, дотримання яких тільки й може забезпечити національному театрові „деяку досконалість“.

Франко порушував питання про заснування в Україні "Товариства драматичного", яке б тримало зв'язки з такими товариствами або театральними осередками "по інших краях" і отримувало необхідну театральну інформацію, укомплектовувало б театральну бібліотеку,

декорації, бутафорію, реквізит, організовувало б ініціативних людей, які б могли розробляти нові форми українського театру.

Авторитет і вплив І.Франка на творчу практику українського театру був величезним. До нього звертались за порадами з приводу режисури, акторської майстерності, до його думки апелювали у суперечках і дискусіях. Праці І.Франка стали теоретичним підґрунтям діяльності перших українських театрів А.Крушельницького, М.Садовського та ін. Як дослідник та історик театру Іван Франко займає одне з чільних місць в українському мистецтві.

Список використаних джерел

1. Франко І.Я. Зібрання творів у 50-и томах. – К. : Наукова думка, 1980 р., т.28, с 279.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://frankoivan.blogspot.com/2011/04/blog-post_8809.html
3. Іван Франко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ivan-franko.blogspot.com/2011/11/blog-post_4138.html
4. І. Франко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.if.ua/franko/1324471291.html>

*Міськова Юлія, Прокопчук Альона,
студентки 31 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Іван Франко про стан освіти на Галичині

Іван Якович Франко – великий український письменник і мислитель, що належить до числа прогресивних діячів минулого, які зробили внесок у розвиток вітчизняної педагогічної науки, творчу спадщину яких доцільно використати сьогодні. Він – діяч, який уособлює цілу епоху української культури, людина універсальної обдарованості, титанічної працьовитості, незламності, стійкості і націленості в майбутнє.

Мета статті – проаналізувати ставлення, основні погляди Івана Франка стосовно стану освіти на Галичині та висвітлити головні ідеї щодо її розвитку.

Творча діяльність І. Франка відбувалася на тлі суспільно-політичних та економічних умов розвитку Галичини і передовсім була спрямована на подолання негативних тенденцій у розвитку освіти й шкільництва: колонізації українців органами державної влади і місцевим самоврядуванням; неналежного фінансування освіти державою, її низького рівня та нерівного доступу українців до неї; недостатньої кількості вчителів, неосвіченості багатьох з них, жорстокого поводження з дітьми, водночас їхнього безправ'я, складних умов праці, важкого матеріального становища тощо.

Освіта Галичини в історичному просторі завжди зазнавала утисків з боку Польщі, пізніше – Австрії. Кожен з цих періодів мав своє значення, свій вплив на формування української національної школи. Так, у 1848 р. єпископ Якимович підписав наказ про навчання (у тривіальних школах) мовою більшості населення, у змішаних школах – двома мовами, опираючись на

один з параграфів австрійської конституції. Також місцевий уряд разом з консисторією зобов'язав перетворити за можливості парафіяльні школи в тривіальні, однак за однієї умови – з гарантією забезпечення вчителями [2, с. 158].

Діючі в Галичині тривіальні школи нічим не відрізнялись від звичайних, хіба що недотримувались строгих вимог до вивчення німецької мови. Мали підготовчий, перший та інколи другий класи. Учителів на викладання призначала консисторія. Вивчали такі предмети: читання польське і німецьке, письмо, рахунки по-польськи, граматику німецьку, письмо, мову польську і переклад з німецької мови польською. Та в більшості міст переважали звичайні школи. Кожний клас мав свого вчителя, який викладав певний предмет в іншому класі. Готували його при школі головній у Львові лише за півроку. Отже, у той історичний період школа служила засобом денаціоналізації українців, освіта обмежувалась вивченням псалтиря, слов'яно-українського письма, а навчання проводив дяк. Мова навчання була німецькою та польською; українським дітям насаджувались інший спосіб мислення, чужа мова, традиції. Широко застосовувались фізичні покарання.

І. Франко разом з М. Павликом, О. Тарлевським та іншими педагогами-просвітителями стали на боротьбу за народну, демократичну та гуманістичну, відповідну інтересам народу освіту. Вони усвідомлювали, що молодь, закінчуючи школу, “нездатна до праці на користь народу”. І. Франко чітко формулював мету й завдання народної освіти: піднести народ на таку височінь, на яку підносить людину сучасна наука, озброїти широкі маси народу всіма здобутками людської думки. Освітньо-виховний вплив молоді Іван Франко вбачав у єдності оволодіння науковими знаннями з фізичним розвитком особистості, опираючись на здобутки досвіду попередніх поколінь. У багатьох працях він невдоволений народною освітою, пропонує своє бачення вирішення проблеми, зокрема, у статті “Кінецьність реформи навчання української літератури в наших середніх школах”. У праці автор розкриває значення рідної мови; у вивченні літератури наголошує на необхідності вчителями критично аналізувати твори, умінні показувати зв'язок із життям. Водночас наполягає на проведенні реформ середніх і вищих шкіл, які були б пов'язані з дійсними умовами народного життя українців. І. Франко також усвідомлював важливу роль учителя в початковій, середній, вищій школах [4, с. 95].

Народна школа посідає найбільше місце в педагогічних висловлюваннях Івана Франка. І це не випадково. Нам відомо з історії, що найпередовіші представники громадськості і найкращі педагоги різних часів і народів, бажаючи поліпшення освітньої справи, боролися завжди перш за все за раціонально побудовану початкову школу.

Іван Якович виступає проти сучасної йому урядової, так званої народної школи, як ворожої для народу, нав'язаної йому зверху, далекої від справжніх потреб народу; він протестує проти школи, що в руках пануючої верхівки використовується як знаряддя соціального і національного поневолення народу. Двічі виступає письменник і в українській, і в польській пресі з

великими статтями “Наші народні школи і їх потреби”. Блискуче використовуючи статистичний матеріал, він доводить мізерну кількість народних шкіл в Галичині проти кількості населення. “Близько трьох тисяч громад в нашій країні не мають шкіл”. І далі: “... одна школа випадає на 1774 люда, або около 300 дітей на одну школу” [1, с. 192].

Франко підкреслює, що в Галичині є сотні тисяч дітей, котрі в своїм житті бачать школу хіба в містечку, або в “переїзді через яке сусіднє село”. Письменник детально підраховує, скільки коштують такі школи і доводить, що Галичина щодо цього перебуває на одному з останніх місць. “Яка нам користь із наших шкіл?” – запитує Франко і наводить найцікавіші факти і цифри, що яскраво характеризують стан народної освіти в Галичині. “Від останньої конскрипції, – відмічає він, – прибуло нам усього 66978 людей письменних, хоча за цей час перебувало в школах щонайменше півтора мільйона дітей. То значить, що з тих дітей, котрі вступають у нас до школи народної, ледве двадцята часть вийде зі школи, вміючи читати, а ледве тридцята часть навчиться яко тако читати й писати. То значить далі, – продовжує він, – нашому краєві щороку прибуває несповна 6700 126 письменних людей, а коли б так далі йшло, то треба би чекати ще з яких 80 літ, поки б вся людність нашого краю дохрала до тої великої мудрості, щоби вміла, бодай, читати. То значить далі, що кожда наша школа, до котрої в однім році вступає... 100 і більше дітей, видає нам за то раптом двох таких, що вміють читати” [1, с. 193].

З неперевершеною майстерністю художника-реаліста Іван Якович відображає в багатьох оповіданнях зміст освіти і виховання в початковій школі. Брак кваліфікованих учителів, повний відрив навчання від життя, жахлива система моральних і фізичних знущань, над дітьми яскраво характеризують “народну” школу. Франко висміює примітивність методів навчання читання і письма в початковій сільській школі. Діти невтомно по сто разів співучими голосами повторяли: “а-ба-ба-га-ла-ма-га”.

Оповідання Івана Франка “Schön schreiben” – це убивча сатира на суто пруську систему виховання, що мала неабиякий вплив на стан шкільництва в Галичині; системи, що її основою є жорстока палочна дисципліна, механічне зубріння, придушування всяких вільних проявів думки. “Schön schreiben” або “Красне писання” було для дітей найбільшою мукою. У цьому оповіданні письменник дає зразок такого уроку “красного писання” в початковій школі.

Повне неучтво вчителів, дике знущання над дітьми, жорстокі фізичні кари: різки та палки – ось та сумна шкільна дійсність, що її малює письменник у своїх оповіданнях. Наслідки подібного навчання і виховання підкреслює Іван Франко в оповіданні “Олівець”, коли він згадує тих дітей “що їх бачимо сотні в кожній нижчій школі нашого краю, ... ті нещасливі, забиті фізично й духовно діти, що їх нерви від малечку притупили страшні, огидні сцени, а голову від шістьох літ задурила професорська дисципліна”.

У статті “Наші народні школи й їх потреби” Франко показує, до чого зводиться навчання в сучасній початковій народній школі й які його

наслідки. Письменник зазначає, що тепер в народній школі вчать багато всякої всячини: і граматику, і географію, і зоологію, і ботаніку, і астрономію, і історію – речі, про які колишні сільські школярі й не чули.

Свої думки про середню й вищу освіту І. Франко висловив у ряді спеціальних статей. Зокрема, він бачить призначення освіти у підготовці інтелігенції: з шкіл мають виходити ті, “що згодом стають духовними провідниками народу”. Тому школи заслуговують на значно більшу увагу, ніж їм приділяють. Він виступає проти однобічного класицизму, формалізму й схоластики, закликає перебудувати навчальні заклади відповідно до сучасних потреб, щоб вони “не були позорищем образованого світу” [3, с. 25].

Письменник наполягає на необхідності реформи середніх і вищих учбових закладів, щоб вони були пов'язані з “дійсними умовами народного життя”.

Іван Якович Франко – видатний діяч народної освіти, борець за справжню народну школу і освіту для широких мас суспільства. Діяльність просвітителя сприяла піднесенню національної самосвідомості народу, розбудові української школи, зокрема на Галичині, адже від її розвитку залежав культурний та економічний поступ держави і народу.

Список використаних джерел:

1. Іван Франко. Педагогічні статті і висловлювання / [упоряд. О.Г. Дзевєрін]. – К. : Рад. шк., 1960. – 299 с.
2. Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: навч. посіб. / Л.А. Медвідь. – К. : Вікар, 2003. – 335 с.
3. Паперна Г. Іван Франко про народну освіту / Г. Паперна. – Л. : Вільна Україна, 1946. – 64 с.
4. Ступарик Б.М. Шкільництво Галичини (1772–1939) : монографія / Б.М. Ступарик. – Івано-Франківськ : Акорд, 1994. – 144 с.

Леценко Дар'я,

студентка 25 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Думки Івана Франка про заснування Острозької школи в XVI ст.

Для української спільноти Іван Франко – це видатний українознавець, мислитель, учений і письменник, дослідник старого письменства і народної словесності, історії України та її літератури, етнографії, економіки, філософії. Він автор понад чотирьох тисяч художніх творів і наукових праць. Учений своїми працями збагатив наукову і духовну скарбницю українознавства [5, с. 168].

Дуже цікавими є думки І. Франка про Острозьку академію, яку він характеризував як навчальний заклад вищого типу та «першу руську академію» [4].

Є.М. Дзюба підкреслювала, що «Академією» називав школу її ректор Г. Смотрицький. За її думкою, «вона поєднувала елементарну школу з середньою і початками вищої. Як програма її, так і рівень підготовки вчителів і учнів, дають підстави віднести Острозьку школу до типу вищої» [2, с. 66].

М. Грушевський звернув увагу на те, що «І.Франко, вивчаючи історію Острозького дому, прийшов до висновку, що В.-К. Острозький був одним із головних рушіїв національного життя Південної Русі в другій половині XVI ст. ...» [1, с. 444].

Тим не менше, І. Франко видав монографію «Іван Вишенський і його твори», а також ряд наукових і науково-популярних статей, присвячених цьому письменнику й полемічній літературі кінця XVI – початку XVII ст. Працюючи над дисертацією по творчості І. Вишенського, І. Франко неминуче мав звернутися до історії Острога й Острозької академії. Адже в цьому місті бував І. Вишенський. Саме тут був надрукований єдиний за його життя твір. До того ж тут письменник-полеміст написав послання до князя В.-К. Острозького.

Працюючи над роботою по творчості І. Вишенського, І. Франко почав виявляти інтерес до Острозького культурного осередку.

В одній науково-популярній статті, яка спочатку була надрукована в журналі «Хлібороб» (Коломия) під назвою «Іван Вишенський. Руський писатель XVI віку», Острозькому культурному осередку, зокрема академії, І. Франко приділив набагато більше уваги. Виникнення її він пов'язав із католицькою експансією на українські землі. На думку дослідника, князь В.-К. Острозький «зрозумів, що без просвіти Русь не може двигнутися з упадку й православ'я не може отстоятися перед напором латинства. І ось він великим коштом завів у своїм місті Острозі вищу школу, або, як тоді звали, Академію, і запросив до її ведення славного грецького ученого Кирила Лукаріса, що опісля був патріархом константинопольським. Побіч нього працювали як учителі при тій школі також розумні і вчені русини: Герасим Смотрицький, отець славного Мелетія Смотрицького, і галичанин Іван Княгиницький, пізніший монах Йов, основатель Скиту Манявського. Крім школи, завів князь Острозький в Острозі друкарню, в котрій видав декілька дуже гарних книжок для науки народу і оборони православ'я».

У цьому випадку І. Франко досить повно використав інформацію, яка існувала тоді про Острозьку академію. Далі І. Франко у своїй статті говорить про видання Острозької друкарні, особливо звертаючи увагу на видання Біблії. В іншому місці статті, дещо повторюючись, він говорить, що князь В.-К. Острозький «заложив у своїм місті Острозі першу руську Академію (коло р. 1577), де вчили молодих русинів язиків: церковного, латинського і грецького, а також різних вищих наук».

Як бачимо, І. Франко спеціально підкреслював, що цей навчальний заклад був школою вищого типу. Вражає те, що дослідник, не будучи знайомим з документами, які зараз нам відомі (Азбука 1578 р. й заповіт Гальшки Острозької від 1579 р.), досить точно визначив дату заснування Острозької академії – 1577 р. Зараз ряд авторитетних дослідників вважають, що академія була заснована або наприкінці 1576 р., або десь на початку 1577 р. І. Франко навіть висловлює думку, що І. Вишенський був при дворі князя. Це він аргументує тим, що письменник-полеміст звертався до князя з посланням з Афону. Припускає, що, можливо, І. Вишенський був учнем

Острозької академії. Звичайно, це гіпотези, але гіпотези не такі вже й безпідставні. Особливо, що стосується служби І. Вишенського у В.-К. Острозького. Відомо, що князь мав слугу на прізвище Вишенський. У полемічному творі «Антиризис» єпископ Іпатій Потій повідомляє, що йому лист від князя В.-К. Острозького від 21 червня 1593 р. був переданий «через пана Василя Суразького й через пана Вишенського».

Тема «І. Вишенський та Острозька академія» проходить червоною ниткою через дисертаційну роботу І. Франка, присвячену письменнику-полемісту. Є в ній безпосередні згадки про Острозьку академію, вчених людей, які були пов'язані з нею. Особливу увагу він приділяє острозьким письменникам-полемістам Герасиму Смотрицькому, Василю Суразькому, Христофору Філалету.

І. Франка також цікавила Острозька Біблія, видання якої було пов'язане з академією. При цьому він зазначав, що Біблія «з огляду на свою редакцію і свої джерела не дождалася ще детального досліджу».

Зараз встановлено, що саме Гальшка Острозька, долею якої як дослідник і письменник цікавився Франко виступила фундаторкою Острозької академії. Це не було відомо ні І. Франку, ні його сучасникам, оскільки заповіт Гальшки Острозької тоді не був ще введений у науковий обіг. Але інтерес І. Франка до рфсудьбws Острозької академії сам по собі є показовим [3].

Крім наведених робіт, фрагментарні згадки про Острозький культурний осередок, його видання, академію, острозьких полемістів, князів Острозьких зустрічаються в ряді інших статей, оглядів, рецензій тощо. Це – «Сочинения Ивана Вишенского», «Наш театр», «Слово о Лазареві воскресені», «Життя і літературна діяльність Іпатія Потія», «Дві унії. Образок з історії Русі при кінці XVI віку», «Описание документов архива западно-русских митрополитов» та інші. Усе це дає підстави говорити, що І. Франка дуже цікавила діяльність Острозької академії. А його студії зробили значний внесок у дослідження цього культурно-освітнього феномену.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. Історія України-Русі / М. Грушевський. – К.: Наукова думка, 1995. – Т. 4. – 617 с.
2. Дзюба Е.Н. Просвещение на Украине и его роль в укреплении связей украинского народа с русским и белорусским (вторая половина XVI – первая половина XVII в.). – К.: Наукова думка, 1987. – 132 с.
3. Пасічник І. Шукаючи істину. Культурно-освітня діяльність Острозької академії в інтерпретації Івана Франка. – 2006.
4. Франко І. Зібрання творів: У 50 томах. – К., 1976–1986. – Т. 46. – Кн. 1.
5. Франко І. З поля нашої науки / І. Франко // Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 46. – Кн. II. – С. 166–179.

РОЗДІЛ 2. ВИХОВАННЯ У СВІТЛІ ІДЕЙ І.Я. ФРАНКА

Березюк О.С.,

*кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки*

Ідеї полікультурності у педагогічній спадщині Івана Франка

В історії української освіти та культури Іван Франко займає одне з найвизначніших місць як письменник і вчений, критик і публіцист, теоретик та історик літератури, педагог-просвітник та борець за чистоту української літературної мови. Його оригінальний неповторний геній проявлявся одночасно і паралельно в усіх ділянках духовного життя нації.

Українець-галичанин, син сільського коваля, виходець із "школи під стріхою", завдяки своїй колосальній праці, великому таланту, енциклопедичності знань, самовідданій літературній й педагогічній творчості досяг звання велета українського педагогічного духу. Внесок І.Франка в педагогічну науку значний, але недостатньо досліджений і потребує оцінки й переосмислення під сучасним кутом зору. Проблемі виховання дітей та молоді І. Франко присвятив понад сто наукових, публіцистичних і художніх творів.

У численних статтях і виступах він показував справжні причини занепаду освіти, розвінчував антиукраїнський характер шкільної політики, вимагав докорінних реформ у галузі шкільництва, підвищення статусу вчителя в суспільстві, вказував шляхи покращення діяльності навчальних закладів. І.Франко вніс великий вклад у висвітлення ідей української народної педагогіки, досягнень педагогічної культури Київської Русі, української доби відродження XVI–XVII ст., історії вітчизняного шкільництва в Західній Україні межі XVIII–XIX століть.

У І. Франка був задум написати працю з української етнопедагогіки. Так, у листі до О. Рошкевич у 1879 р. він писав: «А займаюсь я тепер головно одною працею «Погляди на дітей у слов'янських народів, а передовсім у русинів». У «Показнику до студій суспільно-економічних народних поглядів», за яким І. Франко і М. Павлик збирали матеріали про життя народу, є ряд питань і з народної педагогіки. Учений підкреслював, що український народ «хоч і тисячними манівцями, так як і сама наука, а доходить же звільна до далеко правдивіших, поступовіших і радикальніших думок, ніж їх мав не один з його нинішніх просвітителів».

Педагогічний світогляд Івана Яковича формувався під впливом народної педагогіки та європейської філософської думки. Учений глибоко проаналізував компоненти української етнопедагогіки, зміст освіти на Україні та в Галичині, зокрема, накреслив перспективи розвитку функціональної системи виховання. І. Франко разом з М. Павликом, О. Тарнецьким та іншими педагогами стали на шлях боротьби за дійсно народну, по-справжньому демократичну й гуманістичну, відповідну до інтересів народу освіту'. Він був прихильником створення національної системи освіти, української національної школи, навчання та виховання

дітей українською мовою. Це яскраво видно на прикладі таких статей вченого, як «Чого вимагаємо?», «Середні школи в Галичині у 1875–1883 рр.», «Мрії і надії українського народу в Галичині», у яких засуджувалися система освіти, яка відірвана від потреб українського народу, система виховання, яка більше принижувала національну гідність учня, ніж формувала його як особистість.

Мету українського національного виховання І. Франко бачив, виходячи із потреб служіння українському народові, нації, вільній, незалежній, самостійній Україні. Завдання виховання – дотримуватися мудрих заповітів народної педагогіки, необхідність утвердження освіченості й національної самосвідомості громадян, неухильне дотримання в помислах та поведінці народних чеснот. Виховним ідеалом видатного вченого була Людина-борець, «вічний революціонер», «каменярь» нового суспільства у незалежній Українській Державі. Досягти цього можна лише через реалізацію напрямів народного виховання. Кожна школа має бути національною, її пріоритетним покликанням є національне виховання, що ґрунтується на народній педагогіці, традиціях, звичаях, життєвому укладі рідного народу. У праці «Хома з серцем і Хома без серця» І. Франко писав: «Виховання народу мусить вирости з традицій, з культурного стану того народу, мусить корінитися в характері, привичках народу, інакше се буде даремна трата часу й сил».

Народна педагогіка дотримується думки, що формування загальнолюдських цінностей йде через оволодіння національною культурою рідного народу. І. Франко пише: «...величезна дійова задача – витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, звідки б вона не йшла, та при тім податний на присвоювання собі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшій темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких сьогодні жодна нація і жодна хоч і як сильна держава не може остоятися» [3].

Національне й інтернаціональне виховання в І. Франка тісно переплітаються в праці «Поза межами можливого». Автор застерігає: «Все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеями раді би покрити свої змагання за панування одної нації над другою, або хворобливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими «вселюдськими» фразами прикрити своє духовне відчуження від рідної нації». І. Франко звертав увагу і на духовно-моральне виховання української молоді, завдання якого – формування українця свідомим патріотом, для якого притаманні висока моральність, професіоналізм, естетична й фізична досконалість, підприємливість, ініціативність [3].

І. Франко присвятив значну кількість публікацій трудовому та фізичному вихованню дітей та молоді. Народна школа має бути для народу практичною, дитина має вчителя не для школи, а для життя. Заняття ручними виробами та особливо народними декоративно-прикладними, господарськими і ремісничими виробництвами, мають бути обов'язковими. Лише народна школа, народне виховання, яке дає початки практичного

господарства і ремесла, формуючи інтерес до них, може захистити народ від пияцтва і розпусти та виховати старанних, чемних і господарських рільників і промисловців. Цій меті мають сприяти не лише ручна праця, а й приклади людей, які своєю працею добилися високого становища в суспільстві, організація виготовлення моделей і приладів тощо. Народне виховання стверджує: «У молодій людині повинен формуватися такий сильний потяг до праці, щоб вона соромилася власного байдикування». І. Франко розглядає фізичну працю не лише як засіб підготовки до вибору місця в майбутньому житті, але й як незамінний засіб гармонійного розвитку особистості дитини.

Письменник велику увагу приділяв сімейному вихованню дітей. Традиційну українську родину він розглядав як перший й найвпливовіший осередок патріотизму, національного єднання та виховання, місце прищеплення здорових норм і навичок поведінки, пошану до рідної мови, народних звичаїв і традицій. На думку І. Франка, особливо велика роль у сімейному вихованні належить матері. У статті «Жінка-мати» він писав, що мати безпосередньо відповідає перед суспільством за виховання дітей; вона повинна створювати усі умови, в яких би вони росли здоровими й одержували правильне моральне виховання. Але не можна покладатись тільки на жінок-матерів, чоловіки-батьки теж повинні дбати про виховання дітей у родині, між батьками й дітьми мають бути правильні стосунки [2]. Сімейне виховання будується на авторитеті батька й матері, інших членів родини. А вся система виховання, вважав Іван Франко, залежить від особистості вчителя. «Учителем школа стоїть; коли учитель непотрібний, неприготований, несумлінний, то й школа ні до чого», – ці слова І. Франка, промовлені у 1892 р. на вічі Снятинським, стали крилатими.

Особливо відзначав видатний вчений таку рису вчителів, як любов до дітей. Розумних і чесних, національно свідомих, готових віддати своє серце дітям, майстрів педагогічної справи описав І. Франко у своїх творах. Це і вчитель гімназії Міхонський (оповідання «Борис Граб»), сільський педагог-просвітителю Омелян Ткач (п'єса «Вчитель»), вчитель-гуманіст Опанас Моримуха (оповідання «Батьківщина») та інші. Є у Франка й негативні типи вчителів: садист Валько (оповідання «Красне писання»), деспот Телесницький (оповідання «Отець гуморист»), учитель з оповідання «Олівець» та ін. Їхнє моральне обличчя, професійні якості далекі від ідеалів українського народного виховання [1].

І. Франко як історик педагогіки звергався до досвіду народного виховання, досліджуючи історію українського шкільництва. У «Нарисі з історії українсько-руської літератури» він виділив спеціальний розділ «Освіта», в якому на основі детального аналізу літописів минулого висвітлив високий рівень освіти, науки в Київській Русі, яка мала власне письмо ще до запровадження християнства й за своїм розвитком та досягненіми знаннями значно переважали шкільництво країн Західної Європи.

Звичайно, І. Франко був великим ученим, талановитим письменником, видатним культурним діячем, але він дуже багато зробив і для розвитку народного виховання, освіти, школи та педагогічної думки в Україні.

Список використаних джерел

1. Арсенич П. Іван Франко і Прикарпаття. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 352 с.
2. Франко Іван. Збірник творів у 50 томах. – К. : Наукова думка, 1976-1986.
3. Франко І.Я. Твори в 2-х томах.-К. : Дніпро, 1981. – 533 с.

Басюк Н. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри дошкільної освіти і педагогічних інновацій

Моральний аспект виховання дошкільників і молодших школярів у літературних казках Івана Франка

Проблема морального виховання підростаючого покоління була і залишається однією з найважливіших проблем сучасного суспільства. Особливо гостро вона постає у цей важкий для Української держави час, коли відбуваються глобальні перетворення у всіх сферах життя. Дефіцит моральних цінностей і зневага моральними нормами стають повсюдним явищем. Непоодиноким спостерігається невідповідність між уявленнями про моральну поведінку та реальною поведінкою значної частини сучасної молоді. Великі надії у розв'язанні цієї проблеми спрямовуються на дошкільні навчальні заклади та початкову школу, які закладають моральну основу, ядро особистості дитини, сприяють формуванню досвіду моральної поведінки. Починати виховну роботу потрібно з раннього віку, добираючи для слухання, а пізніше прочитання самими дітьми такий літературний матеріал, який би пов'язувався з особистим досвідом дитини і давав можливість розширити кругозір, осмислити нові для дитини життєві поняття. Водночас він має бути близьким дитячому світосприйняттю і характеризуватися ознаками: дохідливістю, цікавістю, веселістю, наявністю вигадки, домислу, емоційністю, здатністю впливати на почуття дітей, їхні переживання, приносити відчуття насолоди, хвилювання. Таким літературним жанром є казка – найжиттєвіший, найархаїчніший і найдоступніший для маленьких читачів жанр.

Особливий вплив на дітей мають казки Івана Франка. Занурюючись в унікальний дивосвіт Франкових казок, читач співчуває або осуджує казкових героїв, бо саме в їхніх вчинках легко «прочитати» людські риси і вади, жваво реагує на тонкий і дотепний гумор письменника, утверджується в думці про перемогу добра над злом. Сповнені національного колориту, казки Івана Франка залишаються актуальними, цікавими і близькими сучасним дітям, як і сто років тому.

Як зазначає дослідниця літературної спадщини І.Франка Н.Тихолоз, «казкові тексти є практичним втіленням теоретичних поглядів І. Франка на виховання дітей та лектуру для них» [4]. Саме казка є одним з найяскравіших феноменів прояву національної величі письменника.

За радянських часів казки й оповідання І. Франка входили до шкільної програми з української літератури, а тому були об'єктом інтересу не тільки школярів, а насамперед літературознавців (О. Дей, О. Вертій, Д. Білецький,

Л. Кіліченко, В. Бойко, Л. Маляренко та ін.). Однак учені, розглядаючи твори для дітей, лише мимохіть торкалися казок письменника. Тому тривалий час літературна казка І. Франка не була самостійним предметом дослідження. Ґрунтовне осмислення казкової скарбниці І. Франка вперше зустрічається в 60-х роках 20 ст. у монографії лінгвіста Я. Закревської «Казки Івана Франка: мовно-художній аналіз» (1966). Сучасні дослідження казкової спадщини І. Франка здійснювали В. Гуменна, І. Гончар, Л. Водяна, В. Комарницька, Ю. Бондаренко, З. Гузар, П. Іванишин. Новий етап у вивченні казок І. Франка започаткувала Н. Тихолоз у монографії «Казкотворчість Івана Франка (ґенологічні аспекти)» (2005). Однак залишається поза увагою дослідників проблема морального виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами літературних казок Івана Франка.

Сам І. Франко не вживав терміна «літературна казка», хоча у його творчості цей жанр фактично став одним з найпродуктивніших. Письменник написав майже п'ятдесят казок. Франко-автора дитячих творів дуже влучно охарактеризував М. Коцюбинський: «Здавалось би, що авторові грізної, понурої картини життя працюючих у «поті чола» недоступні ясні і ніжні образи. А подивіться, з яким теплим і сердечним почуттям, з якою любов'ю малює він дітей. Доволі пригадати оповідання «Малий Мирон», «ґрицева шкільна наука», «Мій злочин» та інші, доволі згадати написані ним для дітей казки і вірші – стане ясным, що борець уміє бути голубом: Франко наче спочиває на дітях од моря сліз і горя, співцем якого він зробився» [2: т4: 56]. Активний процес казкотворення митця припадає на 90-ті роки і пов'язаний з народженням і вихованням власних дітей: Андрія, Тараса, Петра і наймолодшої донечки Ганнусі. І. Франко був тонким знавцем дитячої психології і ніколи не стояв осторонь виховання. По мірі зростання дітей «зростають» і казки: спершу це були казки для малят дошкільного віку, трохи пізніше – прозові авантюрно-розважальні казки про тварин, яких найбільше вподобують діти 6–12 років. Складаючи казки, Франко-батько ставив перед собою головну мету – поетичним словом виховувати у маленьких читачів найкращі людські якості. Надруковані в найкращому на той час дитячому журналі «Дзвінок», а пізніше окремими виданнями, ці твори стали видатним явищем в українській дитячій літературі. Я. Закревська справедливо називає І. Франка новатором у царині еволюції казки: «Письменник, як ніхто з українських художників слова, влучно і по-новаторському використав великі можливості казки, своєрідно розширив саме поняття «казка», ідейно-художню місткість цього жанру» [1].

Збірка казок під назвою «Коли ще звірі говорили» вперше побачила світ у 1899 р., друге видання з'явилося у 1903 р. У передмові до збірки автор писав: «Оці байки, що зібрані в тій книжечці, то старе народне добро ... Вони найбільше відповідають смакові дітей від 6 до 12 літ, заставляють їх сміятися і думати, розбуджують їх цікавість та увагу до явищ природи» [5]. У казках, що ввійшли до збірки «Коли ще звірі говорили» І. Франко вдало використовує художні засоби, вживані в народних казках про тварин, зокрема традиційне змалювання рис тварин: зажерливості вовка, хитрості лиса, незграбності

ведмедя, упертості осла тощо. Письменник ще більше підкреслив ці характерні особливості тварин, майстерно розкриваючи їх через вчинки або розмови персонажів.

Казковий доробок І.Франка складають такі групи казкових творів:

- віршовані казки, художні обробки народних казок та оригінальні авторські літературні казки для дошкільнят («Ріпка», «Киця», «Суд Святого Миколая» та ін.);

- прозові казки для молодших школярів (казки, що увійшли до збірки «Коли ще звірі говорили»: «Лисичка-черничка», «Вовк, Лисиця і Осел», «Як звірі правувалися з людьми», «Як синиця хотіла море спалити», «Фарбований Лис», «Мурко і Бурко», «Три міхи хитрощів», «Лисичка-кума», «Лисичка і Журавель», «Лис і Дрозд», «Вовк-старшина», «Заець та їжак», «Як лисиця сама себе перехитрила», «Лисичка і Рак», «Осел і Лев» ті інші);

- оригінальні авторські казки, написані на запозичені сюжети («Лис Микита», «Абу-Касимові капці», «Коваль Бассім»), що збагатили українську літературу новими сюжетами і долучили її до світової класики.

У свої казках І. Франко «переслідував насамперед настановчу, морально-спрямовану етико-естетичну мету» [3]. Світ дитини особливий, і письменник, враховуючи своєрідність дитячого мислення, вміло вводить у свої казки педагогічні моменти, концентрує увагу на питаннях моралі й етики. Його казки є початковим моральним орієнтиром для вихованця у розмаїтті людських вчинків і життя. Казкові персонажі викликають сміх, бо в їхніх вчинках вгадуються людські стосунки, звички й хиби: «Говорячи ніби про звірів», казка «одною бровою підморгує до людей». Саме казки формують первинні моральні поняття, збагачують уяву незабутніми образами народної фантазії. Різке протиставлення добра і зла, ідеалізація позитивних героїв, велика емоційна сила і виразність образів, своєрідна поетика у них захоплюють дітей, герої цих творів глибоко западають їм у душу, дають поштовх для роздумів, пробуджують прагнення їх наслідувати.

У казці певна моральна норма чи позиція ніколи не нав'язується, не виступає оголено, а впливає з художньої тканини твору, існує як підтекст, як повчальний висновок, який належить зробити для себе слухачам казки.

Під час опрацювання казки педагоги пропонують дітям різні методи і прийоми. Найпоширенішим є інсценування казки чи її фрагментів, оскільки він базується на рольовому перевтіленні дітей у казкових героїв. У межах означеного методу можна впровадити такі його варіанти: а) інсценування кульмінаційних фрагментів казки; б) достворення учнями фіналу казки та інсценування його різних варіантів; в) постановка казки на сцені – їй передувала конкурс на кращих виконавців ролей; г) прийом-пошук, коли вихованцям пропонувалося знайти у реальному житті героя, схожого на казкового, а потім у рольовій грі показати його гарний вчинок.

Вживаючись в образ казкового героя, дитина повністю чи частково уподібнюється до нього, внаслідок чого відбувається формування й переосмислення особистісних орієнтацій індивіда. Приміряючи себе до інших, школяр глибше пізнає свої можливості. Саме за допомогою цього

відбувається інтенсивний процес оновлення змісту його духовно-морального світу.

Таким чином, казкова спадщина І.Франка має невичерпні можливості для здійснення морального виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку і потребує глибокого осмислення та використання в навчально-виховному процесі.

Список використаних джерел

1. Закревська Я. Казки Івана Франка: мовно-художній аналіз. – К., 1962.
2. Коцюбинський М. Іван Франко // Коцюбинський М. Твори: В 6 томах. – К., 1966.
3. Сабат Г.П. Казки Івана Франка як естетико-поетикальна система: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальностей 10.01.06 – теорія літератури, 10.01.01 – українська література. – К., 2009. – 32 с.
4. Тихолоз Н. «Як дітям мати, з любові...» (Етика і поетика Франкових казок) // Дивослово. – 2003. – № 11. – С. 2-6.
5. Франко Іван. Вибрані твори: В 3 т. – Т. 3: Літературознавство, публіцистика. – 2-е вид., доп. / Ред. колегія: В. Скотний та ін., упор. О. Баган. – Дрогобич: Коло, 2005. – 690 с.

Крук М.З.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання і рекреації

Погляди Петра і Тараса Франків на фізичне виховання підростаючого покоління

Постановка проблеми. Іван Якович Франко залишив величезну творчу спадщину з питань літературознавства, філософії, політичної економії, а також більше ста наукових і публіцистичних робіт та художніх творів на теми виховання дітей і молоді. Окрім того, він був батьком двох чудових синів Петра і Тараса, що посідають почесне місце серед провідних діячів української системи фізичного виховання.

Нині, будуючи систему фізичного виховання незалежної України, ми мусимо вдивлятись не тільки в майбутнє, але й у минуле. Саме в минулому черпаємо натхнення, знаходимо мудрість, запозичуємо досвід. А тому не дивно, що багато дослідників становлення вітчизняної системи фізичного виховання звертають свою увагу на теоретико-методичні особливості тіловиховання у працях Петра і Тараса Франків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історико-педагогічним аспектам розвитку фізичної культури приділяють свою увагу такі науковці як С. Кириченко (1997), Е. Приступа (1999), О. Винничук (2001) та інші.

Історія спортивного руху в Західній Україні є предметом досліджень Б. Трофим'яка (1997), О. Вацеби (1997), Р. Тягура (2014), О. Гука (2014).

Вплив діяльності західноукраїнських молодіжних товариств Галичини на фізичне виховання дітей та молоді досліджували П. Арсенич (1995), І. Андрухів (1998), Я. Боднар (2000) та інші.

Метою статті є аналіз теоретико-методичних особливостей фізичного

виховання у працях Петра і Тараса Франків.

Результати досліджень та їх обговорення. Перші десятиліття ХХ сторіччя були хвилиною панування шкільного питання над усіма іншими національними справами. Аналізуючи становище українського суспільства, М. Грушевський прийшов до висновку, що на початку ХХ ст. вона опинилася в тій же ситуації, у якій була в другій половині ХVІ ст., коли поширення культури в національно чужих формах загрожувало розвиткові українства. Тому на початку ХХ ст. як розбудова національної школи стала основоположним пунктом українського життя, так і створення національної школи було однією із найдієвіших запорук національного відродження, у якій, на думку Івана Франка, одним із завдань має бути фізичний розвиток дитини, а метою виховання вважав всебічно розвинену особистість, для якої будуть характерними готовність як до розумової, так і до фізичної праці [3, с. 196].

Історія фізичного виховання на українських землях має давні й глибокі корені, традиційно пов'язана з військовою справою, побутовими й релігійними мотивами. Підвалини сучасного національного тіловиховання і спорту закладалися в тій невеличкій частині України, якій судилось на початку ХХ ст. стати збудником українського відродження – у Галичині.

Науковці, що досліджують становлення та розвиток вітчизняної системи фізичного виховання, вважають синів Великого Каменяра, Петра Івановича і Тараса Івановича Франків, фундаторами та творцями української системи фізичного виховання, що зробили значний внесок у розвиток українського фізкультурного руху, навчально-методичної, видавничої роботи, у справі становлення та розвитку пластового руху, розвитку галицького тіловиховання, загалом.

Серед провідних діячів української системи фізичного виховання брати Петро і Тарас Франки посідають почесне місце. Тарас Франко у 20-ті роки ХХ ст. займався проблемами тогочасного шкільництва, запроваджував національну спортивну термінологію тощо. На сьогоднішній день його теоретико-методичні праці дають нам змогу оцінити рівень, дізнатися про значення та завдання фізичного виховання в час, коли українська нація існувала в доволі суперечливих та складних умовах бездержавності. У свою чергу, його брата Петра вважають одним із засновників пластового руху в Галичині, фундатором його організаційно-методичних та ідеологічних засад.

Найбільший інтерес у видавничій діяльності П. Франка викликає “Підручник шведської руханки” (1924) для народних і середніх шкіл. За основу праці автор бере шведську “руханку”, батьком якої називає П. Лінга. Визначаючи значення фізичних вправ для виховання учнів, П. Франко пише: “Руханка має передісім на цілі скріпити сили молодого організму та робити його відпорним на всякі побічні некорисні впливи”. Автор, також, застерігає провідників фізичної культури до правильного добору вправ та відповідної почерговості їх виконання [2].

Його брат Тарас, у процесі фізичного виховання, також, приділяє

особливу увагу використанню фізичних вправ, як основного засобу тіловиховання. Т. Франко велику увагу приділяє, саме шкільній руханці. В статті “Нове в шкільній руханці” він досліджує вагомість фізичних вправ з огляду на їх користь для здоров’я. В шкільництві він рекомендує застосовувати такі вправи, які “мають фізіологічну вартість (приводять до швидкого обігу крові, а не занадто втомлюють, вправи, що зміцнюють м’язи і збільшують рухомість суглобів)”. В одній із статей Тарас Франко пише про те, що “важкість вправ слід поділяти залежно від віку і пола”. Більше уваги слід приділяти вправам, що “дадуться примініти в практичному житті: еластичний, рівний хід чи марш зі співом, стартовий біг швидкий і на витривалість”. Тарас Франко зазначає, що в шкільній руханці необхідним елементом навчання є “ритм у виді співу, музики, танцювальних кроків, ритмічних рухів”. З огляду на це можна сказати, що Тарас Франко був обізнаний в теорії та методиці фізичного виховання, знав і розумів, які вправи потрібно виконувати для розвитку тієї чи іншої фізичної якості, який вплив вони мають на організм людини [1].

У вищезгадуваній статті він подає взірць вправ, які виконуються в залі. Година руханки, на думку Тараса Франка, повинна складатися з трьох частин: “початкових вправ, головних і кінцевих”. Він зауважує, що “при укладанню вправ треба оминати форсовані вправи ніг, отже даємо вправи переважно рамен і туловища”. В шкільній руханці всі вправи він поділяє на 9 груп: 1) вправи для ніг; 2) потягування; 3) виси; 4) вправи на рівновагу; 5) вправи для хребта, лопаток і ший; 6) вправи для м’язів живота; 7) бокові нахили тулуба; 8) стрибки і біг; 9) дихальні вправи [2].

У свою чергу, Петро Франко, також, детально описує добір вправ на годину “руханки” в сільських та народних школах. Це “складки” для дітей 10-12-річних, 12-14-річних, 14-16-річних, 16-18-річних і старше. “Зокрема для дівчат, степенювання трудності має бути повільніше як для хлопців” [5, с. 168]. У “примірі години для дівчат” автор подає опис вправ: звороти, хід на руках та ногах, вправи із “щаблівкою”, вхід на скісну драбину, вправи на двох жердинах, вправи на рівновагу та інші.

Не минули брати Франки своєю увагою і такий вагомий засіб фізичного виховання як рухливі ігри та забави. На їх думку, вони повинні були стати інтегрованою ланкою між фізичною культурою і спортом. Іншими словами – виконували роль своєрідного “буфера”, який ліквідував “розрив”, “прогалину” між фізичною культурою і спортом [1, с. 264].

У іграх Т.Франко вбачав два основних значення – виховні та оздоровчі. Особливістю виховного значення були правила ігор, чітке дотримання яких формувало морально-вольові якості учасників гри. Під оздоровчим значенням він розумів єдність здоров’я емоційного та фізичного.

П. Франко особливе значення надає дівочим забавам, іграм і змагам, які “мають на цілі заняті і розвеселити дівчат, доставити їм здорової розривки, привчити до товариської ввічливості та свободи в поведінку”. “Забави зі співами і танцями надаються найкраще для дівчат і доросту, особливо в народних школах” [5, с. 189]. Він, також, дає детальний опис дівочих забав зі

співами.

Варто зазначити, що Петром і Тарасом Франками значна увага приділялась підготовці вчителя фізичного виховання. Вони розуміли, що досягнути кінцевого позитивного результату у процесі шкільного фізичного виховання можна лише за умови, коли, в першу чергу, сам вчитель буде відповідати високому професійному рівню. У зв'язку з цим, Тарас Франко висуває ряд першочергових вимог до його діяльності –“вчителів руханки потрібно навчати: 1) щоби вони вміли показати вправи і знали послідовність їх виконання; 2) щоби команди видавали короткі; 3) щоби робили потрібні відступи між вправами; 4) як показують вправу самі, щоби робили рух противною ногою, а не тою, що показана; 5) аби голос відповідно моделювали, н-д: раз-два вліво, вправо” [6]. Як бачимо, методична підготовка Тараса Франка була на досить високому рівні, адже дані рекомендації широко використовуються і в сучасній методи фізичного виховання.

Петро і Тарас Франки були одними з тих, хто зумів закласти перші камені у фундамент галицького українського тіловиховання, сокільського, січового, пластового рухів. Вихованню українця, основними рисами якого були б свідомий патріотизм, висока моральність, вихованість, освіченість, фізична досконалість та витривалість, сприяла діяльність спортивних організацій “Сокіл”, “Січ”, “Пласт”, які мали чітку структурну систему виховання молоді, використовували різноманітні форми виховної роботи.

Вони вважали, що саме молодь повинна стати рушійною силою державного будівництва, а тому так важливо виховати в неї кращі якості сьогодні, щоб завтра сподіватися на позитивний результат. Саме молодь, на думку П.Франка, може відстояти право на свободу, але лише тоді, коли свідомо буде розуміти, що “в здоровому тілі – здоровий дух”.

Петро Іванович Франко був одним із засновників пластового руху в Галичині. Своєю різнобічною й невтомною діяльністю він у значній мірі посприяв формуванню організаційно-методичних, ідеологічних засад пластових товариств. Слід зазначити, що він має безпосереднє відношення, як стверджує О. Винничук, до авторства назви “Пласт”.

Аналізуючи різні аспекти діяльності Петра Франка, можна зробити висновок, що він був одним із провідних діячів пластового руху в Україні, вніс значний внесок у створення і розвиток “Пласту”. На думку самого П.Франка: “Пласт – це один із способів виховання молоді, що долає бездарність, розвиває фізичні та духовні здібності, виробляє характер, вчить бути громадянином”. Окрім того, великого значення, з точки зору виховного впливу на особу, Петро Франко надав такому поняттю як дисципліна. З цього приводу він писав: “Пластова дисципліна відрізняється зовсім від часто тупої, бездумної військової дисципліни. Пластун підпорядковується, бо знає, що це потрібно для держави...без внутрішньої дисципліни ще ніякий народ не збудував державу” [4].

Характерним є те, що і Т. Франко, також, розглядає фізичну культуру і спорт як вагомий засіб відродження нації. З цього приводу він пише: “Справи тепер стоять так, що або весь український народ буде організований

на безпартійній основі сокільства, або ще сто літ сидітиме в неволі. Відродити широкі народні маси й виховати нове сильніше покоління може тільки руханка". Дане твердження Т. Франко сформулював на основі глибокого аналізу тогочасної геополітичної ситуації. В силу відомих причин, на початку 20-х років минулого сторіччя українська нація знаходилась у стані глибокої політичної, культурної, соціально-економічної кризи. У той час, фізкультурно-спортивний рух був чи не єдиним легальним об'єднуючим фактором. Це розуміли всі, і тому активно поповнювались ряди спортивних товариств, куди йшли, можливо, не стільки за здоров'ям і фізичним вдосконаленням, скільки за таким потрібним відчуттям єдності та організованості [1, с. 262].

Висновки. Ідеї незалежної держави, національного відродження були домінуючими як в системі українського "тіловиховання" та спорту на Галичині на початку ХХ ст., так і у поглядах Петра і Тараса Франків, оскільки вони були переконані, що "тільки спорт гартує і кріпить зболілий організм нації та виліковує його від рабства і хамства, плекає не лише здорове тіло й душу, а й міцніє характери" [3, с. 190].

Фізична культура і спорт мали в особах Петра і Тараса Франків своїх незмінних прихильників, які вбачали у них вагомий засіб виховання нової, гармонійно розвиненої людини, вільної людини майбутнього, про яку палко мріяв їх батько, Іван Якович Франко і до якого торували шляхи своїм життям, творчістю і боротьбою.

Список використаних джерел

1. Винничук О. Історико-педагогічні аспекти розвитку фізичної культури / О.Винничук, навчальний посібник. – Тернопіль: АСТОН, 2001. – 404 с.
2. Гук О. М. Фізичне виховання дівчат у загальноосвітніх школах України 1919–1941 рр., дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. – Дрогобич, 2014. – 241 с.
3. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. / В.П. Кравець. – Тернопіль, 1994. – 360 с.
4. Тягур Р.С. Історія фізичної культури і спорту: навч.-методичний посібник для студентів / Р.С. Тягур. – Івано-Франківськ: Плай, 2014. – 272 с.
5. Франко П. Підручник шведської руханки : для народніх і середніх шкіл: на основі підручника Л. Н. Тернгрена / Петро Франко. – Львів : Накладом Михайла Таранька, 1924. – 351 с.
6. Франко Т. Історія й теорія руханки / Тарас Франко. – Коломия ; Львів : Накладом «Сокола-Батька», 1923. – 192 с.

Каменчук Олександр,

студент 32 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Творчість Івана Франка та шлях франківської казки в англomовному світі

Питання сприйняття творчості Івана Франка у англomовному світі зосереджує багато уваги на перекладах П. Канді, Віри Річ та Роми Франко. У статті досліджено проблеми перекладу казок, англomовні наукові праці, присвячені окремим аспектам творчості І. Франка.

Мета статті – проаналізувати важливість творчості Івана Франка в англomовному світі та дізнатися про особливості перекладу його творів англійською мовою.

Іван Франко – письменник-мислитель, геній українського слова. Розмах життєвої праці Івана Франка вражає та захоплює. Немає такого місця у світовій культурі, де не знали б про Великого Каменяра. Творчість І. Франка, безперечно, заслуговує всесвітнього визнання. Не виняток і англomовний світ.

Відтворювати Франкові твори на англійській мові – завдання надскладне. У Франкових творах – чимало одиниць, дуже складних щодо відтворення їхніх контекстуальних функцій засобами англійської мови. Це, передусім, фразеологічні одиниці – дивно соковиті й різноманітні.

Не легко впоратися навіть дуже досвідченому перекладачеві з Франковими словесними образами, словами емоційно-оцінкової експресії, реаліями, прикладковими сполученнями, семантично значущими власними назвами, повторами, дуже цікавими діалектизмами тощо. І, мабуть, найскладніше – для людей іншої епохи та зовсім іншого способу життя – відтворити глибоко схоплену письменником своєрідну ментальність нації. Нелегке завдання також – відтворити іскрометний гумор І. Франка. Перед перекладачами постає проблема максимального збереження мелодійності, лексичної самобутності, синтаксично фразової своєрідності Франкового мовлення.

Англійською мовою перекладено чимало художніх творів І. Франка, віршових та прозових. З огляду на поширеність англійської мови, це надзвичайно важливо.

Історію англomовної поетичної Франкіани започаткував Персіваль Канді – народжений у Англії. Живучи в Канаді серед українських заробітчанин, він захопився художнім словом цього невідомого народу, самотужки вивчив українську мову та став одним із перших англomовних перекладачів творів Т. Шевченка, І. Франка та Лесі Українки. У перекладах П. Канді – окремі твори І. Франка: поема “Іван Вишенський”, уривки поем “Мойсей”, “Панські жарти”, легенди “Смерть Каїна”, 51 вірш зі збірок “З вершин і низин”, “Мій Ізмарагд”. Ідеться про книжки: *A Voice from Ukraina* (“Голос з України”) та *Ivan Franko: The Poet of Western Ukraine* (“Іван Франко: Поет Західної України”), обидві – з біографічними нарисами; “*Moses*” and “*Other Poems*” “Мойсей” та інші поеми”, Нью-Йорк, 1973, спільно з Вірою Річ).

Перекладацьку працю П. Канді як зачинателя англomовної франкіани достойно оцінив американський славіст – професор А.П. Коулмен.

Віршові твори І. Франка перекладали англійською мовою В. Семенина, А. Гнідь, Р. Татчин, Джон Вір, К.-Г. Андрусишин і В. Кіркконел, М. Скрипник, М. Найдан, О. Прокопів [1, с. 117].

Казковий сатиричний епос, головним героєм якого є хитрун та чарівний обманець Лис, веде літочислення від латинського варіанта XII ст. Французи дали у світову літературну скарбницю *Roman de Renart*, німці – Гетів *Der Reineke Fuchs*. Менш відома англійська версія В. Кекстона *Historie of Reynart*

the Foxe (1481), заснована на голландських переказах, що датуються 1479 р. Використовуючи різномовні фольклорні та літературні сюжети, І. Франко створив самобутню поему-казку “Лис Микита” – моральну алегорію на подоби “Подорожей Гулівера” Дж. Свіфта і “Ферми тварин” Джорджа Орвелла, що заслуговує на всесвітнє визнання. Міжнародна юнацька бібліотека (з центром у Мюнхені, яка у сімдесятих роках минулого століття координувала діяльність бібліотек у 110-ти країнах світу) внесла Франків твір у список “Найкращі з найкращих у світовій літературі” для дітей віком 10–12 років.

Мусимо визнати, однак, що І. Франко писав “Лиса Микиту” для всього нашого суспільства. Загалом вийшло друком чотири англomовні версії “Лиса Микити”: прозова – Богдана Мельника (1978); віршова – Адама Гнідья, включена до англomовної збірки І. Франка “Moses” and “Other poems” (1988); віршований переклад Б. Мельника, опублікований у білінгві “Лис Микита. Fox Mykyta” 2000 р.; віршовий переклад Богдана Карпішки 2002 р.

Окремі перекладачі (зокрема Б. Мельник та А. Гнідь) належать до післявоєнної української імміграції в англomовному світі. В їхньому випадку трагічна історія нашого краю сприяла досить добрим умовам для перекладу. З одного боку, вони – діти (хай і блудні) Отчої землі, Франкового краю, отже, закарбовані в дитинстві образи, пейзажі, звичаї вони взяли в далеку мандрівку життя. З іншого боку, вони здобули вищу освіту з англomовним компонентом, десятиліттями живуть і працюють в англomовному світі.

Знамениті 72 ілюстрації В. Курилика прикрашають прозовий переклад Б. Мельника, пояснюючи водночас чимало англomовному читачеві. У віршовій білінгві Б. Мельника використано ілюстрації знаменитого графіка й карикатуриста Едуарда Козака, відомого під псевдонімом ЕКО як ілюстратора львівських сатиричних журналів “Зиз” (1926–1933), “Комар” (1933–1939) та дитячого “Дзвіночок” (1931–1939). Уже 1941 р. “Лис Микита” вийшов друком у Кракові завдяки редактору Б. Гошовському з ілюстраціями ЕКА. Ці ілюстрації прикрашають також англomовну білінгву. До прозового перекладу Б. Мельник подав віршований заспів From the translator. До віршового, крім заспіву, подав в оригіналі й у власному англomовному перекладі розвідку І. Франка “Хто такий Лис Микита і звідки він родом?” та стислу білінгвальну інформацію про І. Франка, Е. Козака та про себе. 1989 р. Б. Мельник опублікував англійською мовою книгу спогадів зі свого життя під заголовком Against the stream [40]. Моментально спадає на думку Франкове кредо: “Проти рожен перти, проти хвиль плисти...”. Б. Мельник переклав також Франкову “Легенду про вічне життя” [2, с. 28].

Багато працювала над перекладами творів І. Франка Віра Річ. Її перекладацьким первістком був “Пролог” до Франкової поеми “Мойсей”, опублікований у першому випуску лондонського кварталника The Ukrainian Review (“Український огляд”) 1957 р. НТШ опублікувало в Нью-Йорку 1973 р. поему “Мойсей” у її перекладі разом з окремими перекладами творів І. Франка, що їх здійснив П. Канді. Передмову до цієї збірки написав професор К. Меннінг. У ній висловлено дуже високі

поцінування філософських поем Франка - "Смерть Каїна", "Іван Вишенський", "Мойсей". Науковець висловлює думку, що ці поеми вже увійшли до скарбниці світової літератури. Він цінує їх передусім за те, що, крім цікавого сюжету із захоплюючими образами, вони вміщують глибокі філософські роздуми про роль видатної особистості в житті народу. В інших випусках цього ж квартальника опубліковано ще деякі Франкові твори в перекладі Віри Річ, а саме: "Жіноче серце, чи ти лід студений..." (1961, ч. 3; 1993, ч. 2), "Ідилія" (цикл "Excelsior", 1966, ч. 3), "Великдень! Боже мій великий" (18-й розділ з поеми "Панські жарти" - 1966, ч. 3), "Тюремні сонети" (I-IX, 1967, ч. 2), "Вічний революціонер" (1968, ч. 1), частину циклу "Веснянки" (1993, ч. 2), цикл "Вольні сонети" ("Котляревський", "Чого ти, хлопе..." - 1993, ч. 3), "Я згадую минуле життя..." (цикл "Спомини" - 1962, ч. 1). Остання опублікована Франкіана Віри Річ - це легенда "Смерть Каїна" (The Ukrainian Review, 1997, No 2). Уже давно готові до друку такі її рукописи-переклади: цикл "Поет" ("Поєдинок", "Чим пісня жива?", "Рідне село"), значна частина циклу "Excelsior!" ("Наймит", "Беркут", "Христос і хрест", "Човен", "Каменярі") та циклу "Веснянки" (ч. 1, 3-15), віршів "Не пора, не пора, не пора...", "Гей, Січ іде...", "Моя любов" (цикл "Україна") [3, с. 93].

З часом в англomовний світ увійшов Іван Франко-прозаїк. Українська проза як естетичний феномен характеризує шляхи розвитку нашого письменства, його самобутність, інтегрованість у світову літературу. Самим фактом свого існування українські оповідання, повісті та романи заперечують псевдоверсії, що українська література 2-ої пол. XIX ст. не доросла до цих жанрів чи їй взагалі їх не мала. Одне з вагомих надбань ранньої англomовної Франкіани - повість "Захар Беркут" у перекладі Т. Бореської, опублікована 1944 р.

Перекладач присвятила свою книгу "усім справжнім американцям, які дотримуються традицій і вірять у принципи засновників їхньої республіки". Подано також стислий нарис історії України. Очевидно, повість про героїзм предків була доречна в період фашистської навали, коли в Україні "від крові хижіла земля" (В. Симоненко). Наступний переклад "Захара Беркута" англійською мовою належав М. Скрипник, чиїм доробком є також цикл "Коли ще звірі говорили" та низка віршів. Повість *Voia Constrictor* та оповідання "Ріпник" (у першій редакції), "Навернений грішник", "Полуйка" переклала Ф. Соласко (з російської мови). Джон Вір, А. Біленко, З. Кейван, С. Далвей та О. Коваленко перекладали також Франкову прозу. Чимало перекладів опублікували видавництво "Мистецтво" та Редакція видань іноземними мовами видавництва "Дніпро" [4, с. 185].

Найновіший здобуток англomовної Франкіани - це публікації видавництва "Мовні маяки" (Language Lanterns). Його заснували 1996 р. сестри Рома Франко та Соня Морріс, які поставили перед собою завдання забезпечити ширшу англomовну читацьку аудиторію перекладами творів української літератури. У видавництві розподіл обов'язків був такий: Р. Франко підбирала і перекладала твори української літератури, а С. Морріс

була редактором і залагоджувала усі видавничі проблеми. Після передчасної смерті С. Морріс у квітні 2007 року її син Павло Ціпинник виконує ці обов'язки [5, с. 354].

Список використаних джерел

1. Маланюк Є. Франко як явище інтелекту // Маланюк Є. – Торонто : Гомін України, 1962. – С. 117–123.
2. Франко І. Лис Микита = Franko I. Fox Mykyta / І. Франко; transl. by V. Melnyk. – Toronto : The Basilian Press, [s. a.] – 28, 234 p.
3. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. / І.Я. Франко; [редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1976–1986.
4. Кравченко О. Культ Івана Франка в Америці / О. Кравченко // Альманах Українського братського союзу. – Скрантон, 1994. – С. 183–194.
5. Franko I. Riddles of the Heart / Selected Prose Fiction ; transl. by Roma Franko; ed. by Sonia Morris. – [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2004 – 352 p.

Ганцева Анна,

студентка 33 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Іван Франко і місце казки у різнобічному розвитку дітей

Актуальність означеного напрямку пошуку зумовлюється необхідністю розкриття психологічно-вікових змін у світосприйнятті й самопочуванні дитячої особистості через казку.

Мета статті – проаналізувати казки Івана Франка та їх вплив на виховання дітей.

Одним з найвидатніших письменників та творців української казки є Великий Каменярь – Іван Якович Франко. Адже, саме його казки в ідейному і художньо-естетичному відношенні своєрідні, одні з найкращих в українській літературі. Його казки виражають людські якості через ролі тварин, таких як вовча зажерливість, лисяча хитрість, осячча впертість, заяча боягузливість, ведмежа вайлуватість та інші, навчаючи дітей справедливості, моралі, мудрості та добра [4, с. 3].

Він усе своє життя приділяв велику увагу вихованню молодого покоління, дітей, яких він вважав «справою всієї нашої буддучини». Тому, підносячи питання літературно-естетичного виховання дітей, він зв'язував його з розширенням кола пізнання дитини і виробленням у неї гуманних принципів та ідеалів. З усією серйозністю відносячись до дітей він говорив: «діти, - писав Франко, – такі люди, як і дорослі, і всяке терпіння дитячої душі не тільки таке ж болюче, як і дорослої, але ще до того шкідливе для дальшого розвою... Дітей, їх особисту гідність і потреби треба так само шанувати, як і старших, і тільки поводячись з ними лагідно, щиро, розумно, як з рівними, входячи в їх спосіб думання, можна їх виховати на чесних, щирих, правдолюбних і справді свободних людей» [4, с. 9].

Виходячи з глибокого знання психології дитини, тонкого розуміння образу її мислення, творив І. Франко для дітей.

Він вважав, що дитячі книжки становлять «здоровий корм для духа», адже вони можуть збагачувати знання, будити дитячий розум і серце,

облагороджувати їх почуття. Через казки, Франко завжди хотів донести до дітей у фантастичній формі поняття про реальну дійсність, думки про життя, аби спростити ідеологію трудящих мас, дійсність. Він гадав що для дітей важко зрозуміти всю ту правду життя, тому писав: «гола, повна правда життя – то тяжка справа. Дітям не можна давати її так, як старшим, треба готувати її в ріденькім стані, в образах, у байках». І тут він дійсно має рацію, тому що діти повинні розвиватись, занурюватись у доросле життя та його клопоти, але більш легко та невимушено, пізнаючи навколишній світ, через фантастичні елементи, хорошу розумну казку [4, с. 10].

Саме казки Івана Франка змушують дітей сміятися, розбуджують їх цікавість та увагу до навколишнього середовища, ніж навпаки, тривожать їх думки зайвими речами, страшними, трагічними пригодами. Вони розвивають їхню любов до всього живого, їх логічне мислення, збагачують його новими знаннями і життєвим досвідом.

У своїх художніх творах І.Франко наводить кілька прикладів, як казка впливає на формування світогляду дитини, збагачує її фантазію, привчає до образного мислення, прищеплює розуміння великої правди життя. Адже, на прикладі свого власного дитинства він відчув велику роль казки у духовному житті людини [1, с. 7].

У своєму автобіографічному оповіданні «У кузні» Франко яскраво змальовує вплив народної казки на розвиток дитини та її психологію. Він розповідає про те, як перекази, казки, жарти, які письменник постійно чув у кузні свого батька, впливали на формування його соціальних симпатій та антипатій, як вони поступово вводили його в коло розуміння важких умов життя бориславських робітників і взагалі знедоленого трудового народу [4, с. 11].

Але також письменник додає, що не кожна *казка* є могутнім *засобом виховання*. Казка, насичена неправдоподібними сюжетними мотивами, зв'язана з віруваннями чи то заборонами, має негативний вплив на розвиток свідомості дитини, сковує її уяву і утруднює пізнання оточуючої дійсності. Казка повинна допомагати дитині не тільки глибше вникнути в суть вже знайомих їй явищ, а й відкривати нові, раніше невідомі. Але тут головне не переоцінити її, тому що, коли дитина вже дійшла певного віку, не слід її дуже довго «кормити» казками [4, с. 13].

Для початку, для самих малюків І. Франко пропонує гілку різноманітних віршів-казочок, таких як «Киця», «Скринька», «Ріпка» тощо. Саме такі казки, зігріті теплотою почуття, сповнені життя та руху, простотою і легкістю викладу, що для дітей є незамінним «медом для душі».

Діти до п'яти років зазвичай краще сприймають казки про взаємини людей і тварин. Вони найкраще передають малятам життєвий досвід. Діти після семи років обожають казки про богатирів, їх силу, мужність, відвагу тощо. Вони дають дитині інформацію про духовний розвиток людини, мудрості життя. У віці дванадцяти років багато дітей люблять казки-страшилки. Читаючи їх, дитина звільняється від стану тривожності, реальних страхів [2, с. 277].

Казка – вкрай необхідна річ в людському житті. Інакше вона не вижила би протягом сотень віків – адже природа достатньо швидко забирає все зайве – те, що заважає розвитку всього людства в цілому. Це жанр, з яким діти йдуть в одну ногу, з яким вони спілкуються на «ти», а Іван Франко любив дітей, отже писав для них з насолодою. «Життя, – говорив І.Франко, – мені мало всміхалось, а діти були тим весняним промінням, яке зігрівало моє серце» [1, с. 115].

Хочеться виділити його найвідомішу збірку «Коли ще звірі говорили», до якої входять казки: «Осел і Лев», «Старе добро забувається», «Лисичка і Рак», «Вовк, Лисиця і Осел», «Три міхи хитрощів», «Як звірі правувалися з людьми», «Заяць і Медвідь» тощо. І саме такий добір казок не випадковий, через те, що їх моральне спрямування відповідає революційно-демократичному розумінню письменником завдань виховання молодого покоління. У кожному творі закладений прихований сенс, який діти повинні самі зрозуміти та пропустити через себе. В цих казках закладена ідея боротьби сильного і слабого, розумного і тупого, де завжди справедливість перемагає підступність та підлість, таким чином, розвиває в дітях справедливість, мудрість та чесність.

Всі казкові твори наче б то й дитячі, але сповнені серйозної думки, глибокої моралі та соціальної ідеї. Те, про що розповідала казка, було найглибшою мудрістю, про проблеми світобудови і буття, закони і норми поведінки – все це починалося словами «Колись давно жили собі дід і баба...» або ж «Деся за горами, за лісами, не знати в якій державі, жив один цар...». З часом первинне призначення казки забулося, а особливості сюжету та простий зміст дозволили використовувати цей жанр для виховання нашого молодшого покоління. Але не дивлячись ні на що, казка та її особливості залишаються вічними, адже коли дитина відкриває книжечку, вона відкриває для себе цілий світ, пізнає його, духовно розвивається та набирається мудрості.

Без усіх сумнівів, читаючи казки дитина розвивається. Вона не тільки розвиває свої вміння читати швидко і виразно, а ще й знайомиться з якоюсь новою корисною інформацією. Це вже ні для кого не секрет, чому діти, виховані на Івасиках Телесиках, добріші й чутливіші за тих, хто в дитинстві переглядав бойовики та дивився фільми жахів. Адже казка формує з дитинства моральні якості, закладає в свідомість правила поведінки, змушує робити добрі вчинки, доносить до дитини що завжди перемагає добро, світло над злом та темрявою.

Безперервним джерелом для розвитку творчих особливостей та здібностей дитини сьогодення є саме ілюстровані казки, адже вони чітко допомагають розвивати і не без того різнобарвну та гнучку уяву дітей.

Не менш важливою роллю казки є розвиток дитячої пам'яті. Насамперед діти читають казки, тому що вони цікаві. А цікаве завжди запам'ятовується легше. Тож, чим більше дитина читає, тим кращою стає її пам'ять. Разом з тим, прочитане обов'язково захочеться розказати друзів чи подружці. Отже,

розвиватиметься й зв'язність дитячого мовлення, легшим ставатиме процес налагодження контакту зі співрозмовником.

Казка дає зрозуміти, що світ – нескінченно широкий та непізнаний, тим і стимулює бажання дитини дізнаватися про нове, тобто є стимулятором інтелектуально-пізнавальної активності дитини.

Тож казки – це як поштовх дитини у майбутнє. Вони допомагають зрозуміти різницю між добром і злом, навчають краси добрих вчинків, формують гармонію та спокій в дитячій душі.

Список використаних джерел

1. Франкова криниця : Вивчення творчості І.Я. Франка в школі: Посібник для вчителя/ за ред. Л.М. Кіліченко. – К. : Рад. шк., 1991. – 288 с.
2. Історія української літератури ХІХ століття: у 2 кн. – Кн. 2: підручник/ За ред. акад. М.Г. Жулинського. – К. : Либідь, 2006. – 712 с.
3. Кирилюк Є. Вічний революціонер : Життя і творчість Івана Франка / Є. Кирилюк. – К., 1966.
4. Казки Івана Франка : мовно-художній аналіз / Я. В. Закревська; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1966. – 105 с.

*Усевич Діана, Хіміч Ольга,
студентки 16 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В. В. Павленко

Казка – засіб виховання всебічно гармонійної особистості

Виховне завдання, яке сьогодні стоїть перед педагогами – виховати всебічно гармонійно розвинену особистість. Це означає, що починаючи з дитинства в дитини повинні формуватися якості, які відповідають вимогам морального, розумового, фізичного, трудового й естетичного виховання і здійснюватись це повинно узгоджено між собою, у злагоді, взаємодоповненні і взаємозбагаченні. Дані якості ми можемо сформувати завдяки виховним впливам на дитину, які мають своєрідний характер, адже вони повинні відповідати віковим особливостям дітей.

Казка є чудовим засобом впливу на дитину, який використовується у всіх вікових групах. Наприклад, дітям раннього та молодшого дошкільного віку доступні казки про тварин, оскільки вони, як вважав І. Франко «... викликають потребу сміятися і думати, розбуджують їх цікавість та увагу до явищ природи, але не розбуркують молоду фантазію дивоглядними образами заклятих замків, царів, робітників, драконів, не тривожать молодого чуття страшними трагічними пригодами та незрозумілими для дітей відносинами обох полів». Отже, актуальність статті полягає у використанні такого виховного засобу як казка.

Іван Франко, який любив дітей є автором багатьох з них. Саме для найменших, Каменяр написав чимало творів. До того ж немало значення він надавав казкам-байкам, які вважав найбільш доступними для сприймання через своєрідну форму викладу. Він вважав, що казкові образи та алегорії є близькими для дітей та для їх світосприймання. І саме з допомогою даних засобів можна навчити міркувати, розрізняти добро й зло, а відповідно сформувати критичне ставлення до зла й несправедливості, та

позитивне ставлення до проявів добра, що й буде спонукати саму малечу намагатися творити добро.

У дитинстві майбутній письменник часто чув від матері пісні, байки, розповіді старих людей, які він дуже любив. Перші в письменницькій творчості Франка були ще в початковій школі. В 9 років малий Івась почав записувати коломийки, приповідки, казки, кількість яких сягала за 800. Дана народна творчість розкривала йому світ звичайних людей, їх душі, сподівання. Це був час коли Франко-школяр ще й сам не до кінця усвідомлював мотиви потягу до народної творчості, до людських сердець.

Розважально-дидактичні казки з'явилися у творчості І. Франка тоді, коли письменник став батьком. Однак, писані первісно для власних дітей, а згодом надруковані в дитячому журналі "Дзвінок" чи окремими виданнями, ці твори стали скарбом для усієї тогочасної галицької дітвори. Великою популярністю користуються Франкові казки і в сучасних малих читачів.

І. Франко розмежовував казки за віковим принципом (твори для дітей до 6 років, від 6 до 12 років та для молоді). Митець підкреслював важливу роль казок про тварин у формуванні знань та переконань молодшого покоління, водночас критично оцінюючи пізнавально-виховний потенціал чарівних казок. Хоча І. Франко й не вживав терміна "літературна казка", у його власній творчості цей жанр фактично став одним із найпродуктивніших.

Літературна казка – один із найпродуктивніших і, можливо, найулюбленіших жанрів І. Франка, до того ж, майже однаковою мірою представлений і в поезії, і в прозі митця, а також присутній у його драматургії [5].

До розважально-дидактичних казок І. Франка можна зарахувати твори "Ріпка" (1891), "Киця" (1891), "Суд святого Миколая" (1895) та казки зі збірки "Коли ще звірі говорили" – "Осел і Лев", "Старе добро забувається", "Лисичка і Журавель", "Лисичка і Рак", "Лис і Дрозд", "Заєць і Їжак", "Заєць і Медвідь", "Ворона і Гадюка", "Лисичка-кума", "Фарбований Лис", "Байка про байку".

Казочки "Ріпка" (1891) та "Киця" (1891) призначені для дітей дошкільного віку 3–6 років. Реципієнти цієї вікової категорії зазвичай, – не читачі, а слухачі. Як уважав Іван Франко, "...дитя перед семи роками не повинно читати" бо в такому віці "читання шкодить тілесному і духовому здоров'ю дітей". Тому, для кращого запам'ятовування, ці тексти написані або віршами ("Киця"), або ритмізованою прозою ("Ріпка"). До того ж римовані твори розвивають усне мовлення малюків, формують уміння слухати й чути художнє слово. Поетика цих франкових казок тісно пов'язана з психомоторними та рецептивними особливостями малюків, які люблять рух, "зміну, пестру всячину і мішанину".

Відтак "Ріпка" і "Киця" характеризуються невеликим обсягом, простим, динамічним та однолінійним сюжетом, конкретно – чуттєвою образністю (дід, баба, дочка, киця, мишка та ін.), загальноновживаною, зрозумілою та яскравою лексикою [3].

Казку "Ріпка" І. Франко створив за мотивом однойменної української народної казки. І, власне, чи не одразу Франкова версія цієї казки стала популярнішою за народний варіант і витіснила його. Літературна казка,

створена на основі народної, впевнено посіла місце свого першоджерела і, що найважливіше, сама стала "народною": у сучасних виданнях "Ріпки" використовують текст Каменяра. Авторська обробка дістала широке визнання серед малечі. Це пов'язано з її специфікою. Письменник зберіг сюжетну канву, ідею та жанрову структуру казки, створеної народом, але змінив лише форму оповіді та мовно-стилістичне орнаментування твору. Адже кумулятивна казка цікава не стільки сюжетом, конфліктом чи персонажами, скільки мовним багатством, виразним, барвистим стилем. Прозова форма відомої всім «Ріпки» була замінена на ритмізовану прозу. Ритмічність проявляється у фонетичній упорядкованості, вдалому доборі слів, які є схожими за звучанням (марно/гарно, гуп/чуб, день/пень, плече/тече та ін.), однотипно побудованим фразам, інтонаційному оформленню. Ритмічна організація увиразнює зміст, підсилює емоційність твору, сприяє кращому запам'ятовуванню. Численні однорідні члени речення, асиндетон та еліптичні синтаксичні конструкції ("Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за сорочку, дочка бабу за торочку, сучка дочку за спідничку...") надають казці динамізму, стрімкості, напруженості. Також Франко у власній інтерпритації казки наділив персонажів іменами: дід Андрушко, баба Марушка, дочечка Мінка, сучечка Фінка, киця Варварка, мишка Сіроманка. Деталізовано процес та конкретизовано знаряддя праці: "Раз весною взяв дід рискаль та й мотику, скопав у городці грядку велику, мервицею попринадив, грабельками підгромадив, зробив пальцем дірочку-дрібку - та й посадив ріпку [4]. Повтор лексеми "росла" вказує на довготривалість виростання ріпки, а також передає емоційне напруження мовця: «Росла дідова ріпка, росла» [4]. Прикметно, що повторення одного і того ж слова як засіб вираження інтенсивності дії характеризує дитяче мовлення. Порівняння ріпки у процесі її росту з мишкою, буряком, кулаком, дідовою головою репрезентують етапи закономірного росту рослини, а остання характеристика ("як дідова голова") викликає подив і захоплення у малюків. Постає інтрига - чи зможе дід сам вирвати таку ріпку?! Величина ріпки логічно мотивує створення кумулятивного ланцюжка: наростає повторення одних і тих самих подій, поступово збільшується кількість персонажів - від найбільшого до найменшого. На це вказують хоча б лексичні анафори на початку кожного наступного абзаца: "Кличе дід бабу Марушку..." "Кличе баба дочку Мінку..." "Кличе дочка сучку Фінку..." та ін. Дітям подобається формульність, жанрова стійкість кумулятивної казки: у кожному наступному епізоді вони частково впізнають попередній. Процес виривання ріпки забавляє малюків. Картина набуває дещо комічного забарвлення: "Тягнуть і руками, і зубами, упираються ногами..." [4]. Загалом "Ріпка" - казка весела, життєрадісна: у ній немає антагонізму, а дійових осіб не можна поділити на позитивних і негативних. Слухач симпатизує усім персонажам, які так дружно, згуртовано та наполегливо працюють. Щоправда, найбільшу прихильність діти виявляють до мишки. Адже саме завдяки її допомозі удалося вирвати ріпку. Особливо зворушує малят те, що таку важливу роль у казці виконує саме тваринка дрібненька, найменша з-

поміж усіх; діти загалом люблять усе маленьке, сприймаючи його як атрибут свого власного, дитячого, отже – “маленького” світу. Реципієнти легко і швидко вловлюють сенс казки – слід шанувати і не цуратися навіть маленької та дрібненької істоти.

Твір “Киця” цікавий малечі найперше образом самої киці. Киця – персонаж певною мірою незвичайний, казковий, бо ж вона не просто тваринка, яка нявкає чи гріється на сонечку, а істота свідомо, що розмовляє людською мовою і навіть плаче. Саме можливість спілкування з кицею і витворює атмосферу чудесності. Тож попри те, що “Киця” не казка, а дитячий віршик, момент чудесності (олюднення киці) надає їй суто казкової умовності. Твір “Киця” розпочинається без будь-яких преамбул та традиційних казкових експозицій: “Плакала киця на кухні, Аж їй очіці попухли” [4]. Уже з перших рядків маленький слухач завмирає та напружує всю свою увагу. Подальша оповідь діалогізована – це розмова у формі запитань і відповідей безпосередньо між дітьми та кицею. Така форма побудови твору, по-перше, дає можливість малюкам бути не тільки слухачами, а й водночас дійовими особами: діти неначе переносяться у чарівний світ казки, радо їй легко спілкуються з кицею. По-друге, діалогічна мова поглиблює мінорну емоційну тональність тексту, адже киця сама, так би мовити, “з перших уст”, оповідає про своє горе: “Сам кухар сметанку злизав, На мене, кицюню, сказав. Хтів мені лапки побити, Чим же я буду ходити?” [4].

У казці панує атмосфера довіри, доброзичливості та взаємної симпатії. На це вказує і зменшено-пестлива лексика: “киця”, “киценька”, “кицюня”, “зайчик”, “перепілонька”, “рибки” та ін. Діти жаліють кицю та співпереживають з нею. Очевидно, І. Франко і ставив собі за мету навчити дітей співчувати чужому горю, чуйно ставитись до скривджених. Як згадує донька письменника Анна, “...він сам ставився до всіх звірят з надзвичайною любов’ю і ніжністю. Особливо користалися його опікою бідні сирітки, звірята без дому й захисту, немічні й каліки. У нас, немов у звірячій клініці, постійно перебували або голодна задріпана кицька, яку тато знайшов холодного дощового вечора десь під плотом і приніс нагріти й нагодувати, або цуценя напівзамерзле, або пташеня з перебитим крильцем. Всі ці звірята під його ніжною опікою приходили до себе й набирали якихось надзвичайних прикмет і здібностей. Цю любов до звірят передав тато і нам. Під впливом татових оповідань звірята були для нас істотами рівними нам, нашими приятелями, товаришами наших іграшок, повірниками в наших радощах і горі». Щоправда, з тексту казки так і не знаємо, чи справді киця не винна і звинуватили її незаконно? Хоч як парадоксально, але для дітей ця проблема не суттєва. Малята симпатизують киці, а відтак важливим для них є насамперед момент співчуття, емоційного хвилювання, вболівання за близьку їм тваринку. До того ж, за спостереженням О. Тараненко, діти 3-х – 4-х років захоплено “спостерігають за тим, щоб “вдалося” правильно розказати, а не за трагічністю ситуації” [8].

Морально-виховні ідеї "Ріпки" та "Киці" продовжує і поглиблює у душі християнської етики "драматичний образок" "Суд святого Николая". Цей текст І.Франка вчить дітей уже не просто шанувати менших (як у "Ріпці") чи співчувати скривдженним (як у "Киці"), а безкорисно допомагати знедоленим, немічним чи хворим.

"Суд святого Николая" – святкова передріздвяна казочка, пов'язана з вірою у святого Миколая Чудотворця, який на Галичині у ніч з 18 на 19 грудня розносить чемним дітям дарунки, а нечемним – різочку.

Цікаво, що за своїм етичним пафосом, казки Івана Франка для дітей відчутно різняться від казок для трохи старших читачів (насамперед зі збірки "Коли ще звірі говорили"): коли в перших царює атмосфера всезагальної любові, примирення, гармонії, співчуття, навіть жалісливості, то в других переважають тематичні мотиви боротьби за існування, розуму й хитрощів як знаряддя виживання в жорстоких умовах буденного життя [6].

І.Я. Франко написав майже п'ятдесят казок, двадцять із них увійшли до збірки "Коли ще звірі говорили" (1899). Як правило, всі вони – це художньо опрацьовані переклади з грецької, індійської, німецької, російської, арабської та інших мов, своєрідні літературні обробки. Проте найчастіше він запозичував образ чи сюжет, який доповнював, розширював, надаючи творіві соціальні загостреності, національного колориту (як говорив сам автор: "На чужий позичений рисунок наклав наші українські кольори").

Ця збірка призначалася дітям від шести до дванадцяти років. Письменник сподівався, що казки прийдуться їм до смаку, розбудять їхню фантазію, викличуть сміх і роздуми, спонукають пильніше придивлятися до життя, до рідної природи.

Точними соковитими фарбами змальовані українські пейзажі. Так дія в казці "Заєць і Їжак" починається ясним осіннім днем, саме коли "гречки відцвітали": "Сонечко зійшло ясно на небі, вітерець теплий проходжувався по стернях, жайворонки співали високо-високо в повітрі, бджілки бриніли в гречанім цвіті..." Все, що жило, радувалось милою днинкою..." Радісне замилування рідною природою викликає цей опис у читачів.

А розповідь про те, як Лис Микита ("Фарбований лис") пробирається на торговицю – лізе "поміж коноплі та кукурудзи", йде городами, "перескакуючи плоти та ховаючись між яриною", відсиджується у бур'янах, - викликає в уяві околиці українського міста. У спілкування героїв відтворюються типові для українського народу звичаї, а в мові використовується дотепний жарт, яскраві й мудрі приказки, часто уїдливі, насмішкуваті, народні звертання, фразеологізми. Казка "Лисичка і Журавель" розповідає, що герої її "покумалися". Лисичка запрошує Журавля: "Приходи, кумицю! Приходи, любочку!". Журавель пригощає: "Чим хата багата, тим і рада".

Франко надавав казковому жанру особливого значення у вихованні дитини. Він хотів, щоб казка була для малих слухачів засобом пізнання дійсності, щоб від "казкових фікцій" думка дитини спрямовувалася "на дальший, ширший обрій життєвого змагання".

В останній казці збірки "Байка про байку" він веде розмову про те, як слід розуміти алегоричні образи і картини, і роз'яснює, що казка цікава не тим, що в ній є вигадка, фантастика, неправда, а тим, що "під лупиною тої неправди" вона "криє звичайно велику правду".

Казкові Осли, Барани, Вовки та Зайці викликають сміх, бо в їхніх вичинках вгадують людські стосунки, звички й хиби: "Говорячи ніби по звірів", казка "одною бровою підморгує на людей".

І. Франко вважав, що спочатку доцільно знайомити дітей з людськими взаєминами саме через казкові форми, бо гола правда життя може бути болючою для них. Казка ж передасть малому читачеві мудрий народний погляд на життєві конфлікти, оптимістичну віру в перемогу добра і правди. Сприймаючи казкових героїв, сміючись над ними або співчуваючи їм, дитина винесе звідси "перші і міцні основи замилювання до чесноти, правомочності справедливості".

Так Заєць ("Заєць і Їжак") зазнає покарання за те, що боляче образив Їжака, посміявшись над його кривими ногами. Казка закінчується таким повчанням: "Ніколи не підіймай на сміх доброго чоловіка, хоч би се був простий, Їжак".

У казці "Лисиця і Журавель" викривається нещирість улесливої Лисиці, яка привітно зустрічає кума, та, пригощаючи його, дбає тільки про те, щоб він менше з'їв. За це вона поплатилась: змушена балу піти з гостин у Журавля теж голодною.

У багатьох казках І. Франка сильний, хитрий і підступний звір стикається з слабким, проте підступність завжди викривається, а хижак несе заслужену кару. Так, в казці "Вовк, Лисиця і Осел". Чесний і довірливий Осел розгадує злі наміри противників і врятовує своє життя, а злодії гинуть. Казка "Кролик і Ведмідь" закінчується перемогою лісової дрібноти над сильними і хижими мешканцями лісу. Розділяючи радість переможців, читач доходить висновку, що завдяки єднанню, колективній мудрості можна захистити правду і справедливість.

Отже, великий внесок в українську дитячу літературу зробив І. Франко. Важка праця була справою всього його життя. Оповідання з життя селян і робітників, дітей і школярів, повісті, що відображали побут і мораль усіх верств суспільства, поезії з широкою амплітудою думок і почуттів – від суспільно-політичного інтиму, поеми, драми, переклади з багатьох мов, починаючи з російської, польської і кінчаючи гінді, іспанською.

Франко надавав казковому жанру особливого значення у вихованні дитини. Він хотів, щоб казка була для малих слухачів засобом пізнання дійсності, щоб від «казкових фікцій» думка дитини спрямовувалася «на дальший, ширший обрій життєвого змагання».

Саме в казковій одежі, в алегоричних обрядах, на думку письменника, можна краще донести до дитячої уяви велику правду людного буття, розбудити в малят цікавість та уяву до явищ природи, навчити ненавидіти зло й несправедливість, сміятися і думати.

І. Франко вважав, що спочатку доцільно знайомити дітей з людськими взаєминами саме через казкові форми, бо гола правда життя може бути болючою для них. Казка ж передасть малому читачеві мудрий народний погляд на життєві конфлікти, оптимістичну віру в перемогу добра і правди. Сприймаючи казкових героїв, сміючись над ними або співчуваючи їм, дитина винесе звідси «перші і міцні основи замилювання до чесноти, правомочності справедливості».

Список використаних джерел

1. Франко І. Коли ще звірі говорили / І. Франко. – Київ, 1956 р. – 173 с.
2. Кіліченко Л.М. Франкова криниця / Л.М. Кіліченко. – К. : Рад. школа, 1991 р. – 286с.
3. Франко І. Жінщина-мати / І.Франко // Друг. – 1876. – № 4. (15 (27). II). – С. 60–62.
4. Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1976 – 1986.
5. Тихолоз Н. Як дітям мати, з любові.. (Етика і поетика Франкових казок) / Н. Тихолоз // Дивослово. – 2003. - № 11. – С. 2–6.
6. Тихолоз Н. Франкові казки для малят : етика й поетика.. / Н. Тихолоз. – Львів, 2006. – 9 с.
7. Кіліченко Л.М. Українська дитяча література / Л.М. Кіліченко, П.Я. Лещенко, І.М. Проценко. – К. : Вища школа, 1978.
8. Тараненко Е.В. Специфика восприятия сказки как диалогического жанра / Е.В. Тараненко // Наукові записки Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Серія літературознавство. – 1998. – Вип. 10 (21).

Телешман Юлія,

студентка 12 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Вплив казки на формування моральних і духовних цінностей дитини

Актуальність цієї теми зумовлюється важливістю формування в особистості дитини позитивних рис характеру, світогляду і світобачення, та потреби у пізнанні й освоєнні навколишнього світу.

Мета статті – визначити місце казок у різнобічному розвитку дитини.

Дослідження проблеми становлення моральної та духовної сфери особистості дозволило виокремити різноманітні форми, методи та засоби виховання, які мають певний вплив на особистість. Сюди ми відносимо: *надбання* матеріальної та духовної культури (художню, наукову літературу, радіо, телебачення, Інтернет, предмети образотворчого, театрального, кіномистецтва тощо), *форми і методи* виховної роботи (збори, лекції, диспути, бесіди, конференції, гуртки, ігри, спортивна діяльність тощо). Більшою мірою, дієвість усіх вище зазначених засобів виховання залежить від того, наскільки у виховному процесі задіяна праця молодої людини над собою, природа, надбання національної культури (казки, легенди, колискові пісні, обряди, звичаї та ін.).

Розвиток дитини нерозривно пов'язаний з розвитком її образного бачення. Мистецтво може забезпечити сприйняття образів світу, форми, звуку та гру цими образами. У літературній галузі матеріалами сприймання

та гри є мова, образи, мотиви, типи, сюжети та їх еволюція. Літературний художній образ, потрапляючи до свідомості дитини, набуває нові неочікувані виміри. Він перетворюється, доуявляється, твориться заново, стає ігровим. І не тому, що діти використовують його у грі, а тому, що він сам стає творчою смисловою грою. Це безкорислива, непередбачувана, безкінечна, радісна і чудова гра. Дитина стає співавтором літературного твору, домислюючи, придумуючи, перетворюючи його, розвиває думку, відточує слово – мову, як рідну, так і іноземну [2, с. 12].

Серед різноманітних жанрів літератури, які використовуються у роботі з дітьми, необхідно відмітити *казку*. Аналіз науково-педагогічної та психологічної літератури дозволив зробити такий висновок: *по-перше*, казка впливає на психічний розвиток дитини: розвиває почуття, мислення, уяву, фантазію, сприймання, волю. *По-друге*, розвиває розуміння мови на слух, словник, зв'язне мовлення, формує правильну граматичну будову, виховує звукову культуру. *По-третьє*, казка навчає, виховує і соціалізує. Також казка виконує терапевтичну функцію: урівноважує нервову систему, викликає позитивні емоції та здійснює мовно-корекційний вплив.

Багато поколінь українських дітей виростили та виховувалися на казках нашого співвітчизника, письменника, поета, публіциста, перекладача, ученого та чудового казкаря – Івана Франка. Він перший в українській літературі почав звертатися у своїх творах до дітей. Письменник почав активно працювати в галузі дитячої літератури починаючи з 1890р., розробляючи такі її жанри, як казки, байки, пісні, а також оповідання, повісті, поеми, репрезентовані для дітей середнього та старшого віку. З-під пера великого митця, вийшли такі відомі на весь світ дитячі твори, як: „Лис Микита” (1890), „Киця” (1891), „Лисиця сповідниця” (1891), „Медвідь” (1894), „Лисова пригода” (1894), збірка „Коли ще, звірі говорили” (1899), а також віршований переклад М. Сервантеса „Дон-Кіхот” (1891), „Коваль Бассім”, „Абу-Каземові капці” (1895 р.) тощо.

У казках Франка закладена своєрідна „моральна концепція цінності активного добра”, допомоги знедоленим, чуйності та співчуття та потенційні можливості, щодо виховання особистості школяра.

Відомо, що молодший шкільний вік важливий період у житті дитини, коли активно розвиваються інтереси і звички, формується характер і поведінка. Вікові та психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку розглядають І. Бех, Л. Божович, М. Левківський, А. Люблинська, В. Павленко та ін. Автори зазначають, що молодший шкільний вік є сенситивний для розвитку особистості дитини. У сприйманні молодших школярів відбивається цілеспрямоване довільне спостереження за об'єктом, підпорядковується поставленій меті. Сприймання пов'язане з емоціями. Дитина сприймає світ через свої почуття, зосереджує увагу на тому, що її збуджує, викликає інтерес. Дитина помічає окремі явища, але не здатна їх поєднати, синтезувати в ціле. У цьому віці здійснюється інтенсивне формування довільного та усвідомленого запам'ятовування, пам'ять набуває яскраво вираженого пізнавального характеру [5, с. 94]. Тому саме казкою –

цим захоплюючим, фантастичним, ігровим жанром найлегше розвивати у дитині високі моральні якості.

Одна з найвідоміших казок „Фарбований Лис”, переносить дитину в світ звірів, але не про звірів йдеться. І діти ясно відчують це. Казка І. Франка „Фарбований Лис”, вчить нас не бути пихатими і занадто самовпевненими без потреби. Лис Микита, про якого розповідається у казці, був спритним і хитрим, він міг би щасливо жити, але сам собі все зіпсував: „незвичайне щастя та його хитрість зробили його страшенно гордим. Йому здавалося, що нема нічого неможливого для нього”. Неможливо довго замилювати очі, удавати з себе когось іншого: тільки пихатість не дала змоги хитрому Лисові зрозуміти таку просту річ. Казка доносить до дітей, що не варто бути схожим на хвалькуватого, зарозумілого, користолобного, брехливого, пихатого Лиса, треба розумно оцінювати власні можливості та не брехати ані собі, ані іншим. Риси вдачі цього казкового персонажу викликають у дітей окрім сміху, ще й осуд. Тому ця казка формує у дітей такі риси характеру: чесність, скромність, дружелюбність, доброзичливість.

Отже, казки мають великий вплив на формування моральних і духовних цінностей дитини, рис характеру, світогляду, поглядів, відносин з іншими людьми. Крім того, захоплені казкою діти простіше засвоюють програмовий матеріал, здобувають нові знання, уміння і навички, а процес навчання стає цікавим, у дітей створюється робочий настрій, долаються труднощі, знімається втома, напруга і підтримується увага протягом заняття.

Список використаних джерел

1. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник / О.В. Скрипченко, Л.В. Волинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Деннич М. Творческая визуализация: практическое руководство / Деннич М., Филликс С. – К. : София, 1999. – 256 с.
3. Павленко В.В. Іван Франко і місце казки у різнобічному розвитку дітей / В.В. Павленко // Спадщина Івана Франка в контексті української освіти та культури // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених, магістрів, студентів, 14-15 листопада 2006 р. / [за редакцією Березок О.С., Власенко О.В., Осадчої З.А.]. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006. – 250 с. – С. 93–99.
4. Павлюк Р.О. Психолого-педагогічний та лінгвістичний потенціал казки / Р.О. Павлюк // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – Випуск 3–4 (55–56). – Полтава, 2007. – С. 209–217.
5. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. – Київ-Житомир: ЖДУ, 2004. – Кн. 11. – 356 с.

Шаповалова Маргарита,

студентка 15 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Національний колорит у казках І. Франка

У багатій і різноманітній творчості І. Франка, яка становить цілий період в історії української культури, видне місце займають казки – порівняно невелика, але цікава і цінна за своїм значенням група творів. Досі

казки Великого Каменяра з мовно-художнього боку вивчались тільки принагідно. Ґрунтовне ж знайомство з особливостями їх мови і стилю дає можливість визначити ступінь їх ориґінальності, своєрідність використання і опрацювання різних усних і писемних джерел у мовній творчості І. Франка, а разом з цим висвітлити роль письменника в розвитку жанру казки в українській літературі.

Мета статті – висвітлити національний колорит у світлі Франкових казок.

Казки І. Франка в ідейному і художньо-естетичному відношенні своєрідні, одні з кращих в українській літературі. Вони набули великої популярності серед народу. Багато з них, вийшовши з народу і пройшовши крізь призму Франкового генія, повернулися знову ж у народ і зараз широко побутують там як народна творчість, а це чи не найвища оцінка, що не стирається протягом десятиліть. Окремі казки зокрема із збірки «Коли ще звірі говорили», входять до складу хрестоматійного матеріалу в читанки для дітей молодшого шкільного віку [1].

Казкові прийоми розповіді майстерно використовували кращі українські письменники. Однак, змальовуючи ряд символічних народноказкових образів, вони вживали народноказкові елементи тільки як один із засобів реалістичного зображення дійсності у творах інших літературних жанрів, наприклад повісті, як у Марка Вовчка, сатиричного оповідання, як у Панаса Мирного і М. Коцюбинського та драми, як у Лесі Українки.

Казки І. Франка для дітей відзначаються вдалою передачею національного колориту, що поряд з високою ідейністю, глибокою народністю, доступністю форми, надзвичайною чіткістю й дійовістю образів надає їм особливої цінності [2].

Ця дійовість і динамізм властиві і таким великим казковим формам, як поема «Лис Микита», віршованій казці «Абу-Касимові капці» та ін., і таким малим, як «Ріпка», «Киця» та ін. Дія в казці не затримується довгими описами, герої завжди перебувають у русі, причому цей рух обумовлений і цілеспрямований. Розповідь казки підводиться до висновків, що повинні чогось навчити своїх читачів і слухачів. І. Франко не бере в своїх казках незначних тем, а завжди говорить про важливе і на цій основі робить великі узагальнення. З таких міркувань письменник вносить зміни, розширює і збагачує сюжет в обробках казок інших народів [3].

Наприклад, в «Абу-Касимових капцях» І. Франко взяв лише основний сюжет арабської казки. Він не намагався точно в історичному аспекті зобразити події в старовинному Багдаді. Автор в першу чергу мав на увазі свою сучасність, тому він не зупиняється на тій дрібній моралі, яка виводиться у французькій чи німецькій обробці «Абу-Касимових капців». І. Франко дає соціальне умотивування висновкам своєї переробки. «Я глянув на цю комічну історію, – писав І. Франко, – з її трагічного боку і, не зменшуючи комізму, силкувався вивести на верх її трагізм власне в психології скупаря та в устрої тої орієнтальної суспільності, серед якої відбувається

подія».

Тим самим Франко привчає дітей до розуміння явищ суспільного життя. Показуючи за невинним збігом пригод Абу Касима деспотизм, урядову несправедливість та підкупність тогочасного суспільного ладу [1].

Отже, І. Франко вкладає в сюжет старих арабських казок новий викривальний зміст, відповідно підпорядковує цій меті їх мовне оформлення, створює оригінальні поеми, просякнуті українським народним духом, наскрізь забарвлені локальним національним колоритом.

Поряд з вимогою ідейності та реалізму Франко ставив вимогу досконалої художньої форми, і зокрема мови у дитячому творі. В цьому відношенні він не робив ніякої поступки і для дитячої літератури. Про це свідчить гострий виступ письменника проти примітивності і конвенціональності мови дитячих творів в його літературно-критичній статті про Лесю Українку.

Проблема мови дитячого твору, і зокрема казки особливо відповідальна. Мовне оформлення казки повинно бути лаконічним, без риторики і зайвої багатослівності, цілком доступним для певного віку читача з урахуванням психології, життєвого досвіду і розумових можливостей дітей. Крім цього, мова казки мусить бути зразковою тому що вона прищеплює дитині любов до рідної мови, а також в значній мірі впливає на формування мови дітей. Франко писав: «Оті простенькі сільські банки, як дрібні, тонкі корінчики вкорінюють у нашій душі любов до рідного слова, його краси, простоти і чарівної милозвучності. Тисячі речей у життю забудете, а тих хвиль, коли вам люба мама чи бабуся оповідала байки, не забудете до смерті».

Франко вважає, що знайомство з казкою, як і з іншими видами народної творчості, потрібне і корисне не тільки дітям, але й письменникам і поетам, якщо вони «хочуть вникнути в тайники мови народної і поглянути в ті пружини, котрими вона найлегше може порушити серце і чуття людське».

Це ще одне свідчення того, як тонко і глибоко розумів І. Франко пізнавальне і виховне значення зразків народної творчості в духовному житті людини та вплив її на формування світогляду.

Отже, І. Франко написав майже п'ятдесят казок, двадцять із них увійшли до збірки «Коли ще звірі говорили» (1899). Як правило, всі вони – це художньо опрацьовані переклади з грецької, індійської, німецької, російської, арабської та інших мов, своєрідні літературні обробки. Проте найчастіше він запозичував образ чи сюжет, який доповнював, розширював, надаючи твору соціальної заостреності, національного колориту (як говорив сам автор: «На чужий позичений рисунок накладав наші українські кольори»). Кожна казка І. Франка має висновок, який неважко виразити учневі через сприйняття змісту, основної її думки.

Список використаних джерел

1. Закревська Я.В. Казки Івана Франка : мовно-художній аналіз / Я.В. Закревська. – Київ, 1966. – 105 с.
2. Кіліченко Л.М. Франкова криниця. Вивчення творчості І.Я. Франка в школі : посібник для вчителя / Л.М. Кіліченко. – Київ «Радянська школа», 1991. – 288с.
3. Веретій О. Народні джерела творчості Івана Франка» / О. Веретій. –

Тернопіль, 1998. – 255с.

Сидорчук Юлія,

студентка 24 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Казки Івана Франка – мовно-художній аналіз

Казка є необхідним засобом у осягненні дитиною світу, як зовнішнього, так і внутрішнього. Велика її роль і в плані естетичного розвитку особистості. Правильно організоване естетичне сприйняття має великий вплив на духовний розвиток дитини, приводячи до придбання окремих знань і вмій. Казка може впливати як на свідомі, так і на несвідомі сторони особистості, формуючи певні зразки поведінки. Вивчення казок Івана Яковича сприятиме розвитку в дітей національної свідомості, любові до рідної культури, природи, до рідної мови тощо. Це саме ті риси, які змалечку так необхідно розвивати у дітей в умовах сьогодення. А найкращий помічник у цьому звичайно ж казка. Все це говорить про актуальність вивчення казок І.Я. Франка, які сповнені національним духом.

Мета статті – висвітлити національний колорит у казках І. Франка, його високу виховну та духовну цінність.

Більшість творів, написаних Франком для дітей, становлять казки. Письменник часто використовував у них сюжети, взяті з народної творчості різних країн світу. Франка особливо цікавила в казках їх моральна спрямованість, ідейний зміст, співзвучність з тими проблемами й справами, якими жило тоді суспільство. Використані Франком сюжети набирали глибоко актуального значення, відзначалися яскравим національним колоритом, набували виразної виховної спрямованості [1].

Літературний доробок І. Франка представлений такими групами текстів:

віршованими казками;

художніми обробками народних казок;

оригінальними авторськими літературними казками для малят (дошкільнят) – це розважально-повчальні казки “Ріпка”, “Киця”, “Суд Святого Миколая” та ін.;

прозовими казками для молодших школярів – це казки, що увійшли до збірки “Коли ще звірі говорили”, зокрема “Заяць і їжак”, “Лисичка і журавель”, “Фарбований Лис” та інші не менш відомі казки;

оригінальними авторськими казками, написаними на запозичені сюжети – це поема “Лис Микита”, “Абу-Касимові капці”, “Коваль Бассім”, що збагатили українську літературу новими сюжетами і долучили її до світової класики [1].

Дітям дошкільного віку Франко «по-новому» розповів стару казку «Ріпка». Зіставляючи народну казку і написану за тим самим сюжетом «Ріпку» І.Франко, можна встановити, що нового вніс письменник. Франкова казка називає різні знаряддя праці і послідовно показує роботу, яку слід виконувати, щоб виростити ріпку: «взяв дід рискаль та й мотику, скопав у

городі грядку велику, мервицею попринадив, грабельками підгромадив, зробив пальцем дірочку-дрібку – та й посадив ріпку». І далі: «Щодень ішов дід у город, набравши води повен рот, свою ріпку підливав...» Сама ріпка, здається, росте просто на очах: "Зразу така, як мишка була, потому, як буряк, потому, як кулак, потому, як два, а на кінці стала така, як дідова голова». У казці І.Франка розповідь збагатилася подробицями, які характеризують трудові зусилля діда та його помічників: «Узяв дід ріпку за зелений чуб, тягне руками, зіперся руками», а потім разом з бабою вони: «працюють руками, упираються ногами» і т.д. твір письменника зберігає ідею народної казки: кожную справу краще виконувати колективно, тоді і маленька слабосила істота стане у пригоді. Та ще дуже зримо показано у І.Франка, що трудові зусилля увінчаються великим успіхом – добрим урожаєм. Більше того, читаючи, на перший погляд таку просту казку, діти неодмінно поцікавляться та запитають значення давно забутих українських слів як то «рискаль», «мотика», «мервиця», «грабельки» тощо [2].

Морально-виховні ідеї «Ріпки» І.Франко продовжує і поглиблює в душі християнської етики «драматичний образ» – «Суд святого Николая». Цей твір І.Франка вчить дітей не просто шанувати менших «як у «Ріпці» чи співчувати скривдженим, а безкорисливо допомогати знедоленим, немічним чи хворим. «Суд святого Николая» – святкова передріздвяна казочка, пов'язана із вірою у святого Миколая Чудотворця, який на Галичині у ніч з 18 на 19 грудня розносить чемним дітям дарунки, а нечемним – різочку [7].

У 1899 р. у Львові вийшла збірка казок І.Франка «Коли ще звірі говорили». Письменник сподівався, що казки прийдуться дітям до смаку, розбудять їхню фантазію, викличуть сміх і роздуми, спонукають пильніше придивлятися до життя, до рідної природи. До цієї збірки Франко додає передмову, в якій писав: *„Оці байки, що зібрані в тій книжечці, то старе народне добро... Вони найбільше відповідають смакові дітей від 6 до 12 літ, заставляють їх сміятися і думати, розбуджують їх цікавість та увагу до явищ природи“*.

У своїй збірці „Коли ще звірі говорили” Іван Франко вдало використовує художні засоби вживані в народних казках про тварин, зокрема традиційне змалювання рис тварин: зажерливості вовка, хитрості лиса, незграбності ведмедя, упертості осла тощо. Письменник ще більше підкреслив ці характерні особливості тварин, майстерно розкриваючи їх через вчинки або розмови персонажів.

Франко цікавився усною творчістю різних народів світу. Створюючи казки про тварин, він використав російські, сербські, німецькі, грецькі, індійські сюжети, проте обробив їх по-своєму, надаючи і характерам дійових осіб, і місцю дії національного колориту. Точними соковитими фарбами змальовані українські пейзажі. Так, дія в казці «Заєць і їжак», починається ясним осіннім днем, саме коли «гречки відцвітали»: «Сонечко зійшло ясно на небі, вітерець теплий проходжувався по стернях, жайворонки співали високо-високо в повітрі, бджілки бриніли в гречанім цвіті.... Все, що жило, радувалось милою дниною...» Радісне замилування рідною природою викликає цей опис у читачів. Казка «Заєць і їжак» малює два цілком різні

характери: скромний і розумний їжак та хвалькуватий і самозакоханий Заєць. Цей Заєць з погордою дивиться на їжака, не відповідає на його добрі привітання, глузує з його кривих ніг. Їжак знайшов спосіб провчити цього хвалька. Казка закінчується мораллю: «А для вас, небожата, відси така наука: ніколи не піднімайте на сміх бідного чоловіка, хоч би се був простий, нерепаний їжак» [3].

Казка «Лисичка і Журавель» розповідає, що герої її «покумалися». Лисичка запрошує Журавля: «Приходь, кумцю! Приходь, любочку!». Журавель пригортає: «Чим хата багата, тим і рада». В казці викривається нещирість улесливої Лисиці, яка привітно зустрічає кума, та, пригортаючи його, дбає тільки про те, щоб він менше з'їв. За це вона поплатилась: змушена була піти з гостин у Журавля теж голодною. Казка «Лисичка й журавель» спрямована проти хитрощів, егоїзму й нещирості. Дружба може ґрунтуватися лише на щирості, доброті [5].

У багатьох казках І.Франка сильний, хижий і підступний звір стикається з слабшим, проте підступність завжди викривається, а хижак несе заслужену кару. Так, в казці «Вовк, Лисиця і Осел» чесний і довірливий Осел розгадує злі наміри противників і врятовує своє життя, а злодії гинуть. Казка «Кролик і Ведмідь» закінчується перемогою лісової дрібноти над сильними і хижими мешканцями лісу. Розділяючи радість переможців, читач доходить висновку, що завдяки єднанню, колективній мудрості може захистити правду і справедливість [7].

У казках І.Франка сильні, наділені владою звірі часто постають у смішному вигляді. Виявляється, що влада їхня тримається не на розумі і справедливості, а на грубій силі, тому її легко заперечити. Так, у казці «Осел та Лев» Осел доводить, що він є царем, бо має царську печатку, показуючи як доказ цього підкову. І Лев, грізний Лев пішов «похнюпившись та підібравши хвіст». Характерно, що казки показують перемогу тих, хто обстоює справедливу справу. Це відповідає народним переконанням [7].

Казка «Фарбований Лис» – одна з кращих у збірці. В ній показаний хитрий і нахабний Лис, який вважав, що «нема нічого неможливого для нього». Одного разу, ховаючись від псів, він вскочив у діжку з фарбою. Лис використовує свій зовнішній вигляд для того, щоб здобути царську владу. А ставши царем, зберігає звичайні царські порядки: «Та й справедливість його була така, як звичайно у звірів: хто був дужчий, той ліпший, а хто слабший, той ніколи не виграв справи. Жили собі звірі під новим царем зовсім так, як і без нього: хто що зловив або знайшов, той їв, а хто не зловив, той був голоден. Кого вбили стрільці, той мусив загинути, а хто втік, той богу дякував, що жив» [6]. Зрештою тварини позбулися цього ошуканця й крутія, і нічого не втратили. Казка зриває ореол вищості з монархів, показує їх як хижаків і злочинців, байдужих до чужого горя [8].

Особливе місце серед творів І.Франка займає велика віршована казка «Лис Микита», призначена для дітей середнього й старшого шкільного віку.

У казці «Лис Микита» Франко використовує поширений у фольклорі й літературі різних народів сюжет, але надає йому сучасного звучання й нової

ідейної спрямованості, а також українського національного колориту. У казці відтворена галицька дійсність кінця ХІХ ст., буржуазні порядки Австро-Угорської імперії. У цьому царстві привільно почувають себе Лев, Вовк, Ведмідь. Серед них здобув добре становище й хитрий та винахідливий Лис Микита, який вдало використовує слабкості інших і завжди виходить сухим з води, маючи до того ж значні вигоди. Сюжет казки розгортається динамічно, в ній багато гострих і напружених епізодів, що викликають найрізноманітніші почуття – від веселого сміху до гніву. Національний колорит казки виявляється, зокрема, у використанні суто українських назв тварин (ведмідь Бурмило, вовк Неситий, кіт Мурлика та ін.), у широкому зображенні картин побутового характеру і вживанні понять побутової лексики (жупан, сап'янці, віт тощо) [8].

Народні казки являють собою, на думку Івана Франка, незамінну цінність у вихованні дітей, зокрема в розвитку естетичних сприймань і любові до рідної мови: *«Оті простенькі-сільські байки, як дрібні, тонкі корінчики, вкорінюють у нашій душі любов до рідного слова, його краси, простоти й чарівної милозвучності. Тисячі речей у житті забудете, а тих хвилин, коли вам люба мама чи бабуся оповідала байки, не забудете до смерті»* [1].

Казки І. Франка беззаперечно наскрізь пронизані неперевершеним, яскравим та самобутнім національним колоритом, значення якого важко переоцінити для виховання свідомої, люблячої свою батьківщину особистості. Вивчаючи казковий доробок видатного письменника, дитячі серця, сповнюють, в першу чергу, любов'ю до рідної землі, до рідної мови, навколишнього середовища та всього живого. Вони розуміють, що є добре, а що погане, які вчинки справедливі, а які несуть зло. Як наслідок, відбувається виховання високоморальної особистості, національної самосвідомості, збереження та передача для майбутніх поколінь народних традицій наших пращів.

Список використаних джерел

1. Емілія Огар. Іван Франко. Теоретик і практик в царині дитячої літератури / Емілія Огар. – Львів: Видавнича справа, 2006. – 1039 с.
2. Закревська Я. Казки Івана Франка: мовно-художній аналіз / Я. Закревська. – К., 1986.
3. Франко І.Я. Зібрання творів у 50-ти томах / І.Я. Франко. – К.: Наукова думка, 1979 р. – Т. 24. – С. 346–358.
4. Франко І.Я. Коли ще звірі говорили / І.Я. Франко. – К.: Україна, 2003. – 205 с.
5. Франко І.Я. Казки / І.Я. Франко. – К.: Україна, 2003. – 314 с.
6. Франко І.Я. Фарбований Лис / І.Я. Франко. – К.: Веселка, 2002. – 24 с.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/referats/printout.php?id=134>
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/18224/

*Яковчук Валерія,
студентка 24 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова*

Новаторство Івана Франка у жанрі казки

Критичні виступи Івана Франка великою мірою впливали на літературне життя України, в тому числі на розвиток дитячої літератури. Водночас І. Франко прагнув надолужити важливе упущення українських фольклористів – обмаль записів і публікацій оповідних творів фольклору – казок, анекдотів, легенд, переказів, оповідань тощо. Це упущення зумовили різні причини. В умовах тривалої національної неволі, коли панівна влада через нищення національної школи тримала народ у темряві, денаціоналізувала освічену верству (світську і духовну), горстці свідомої патріотичної інтелігенції було не до казок та анекдотів. Будити національну свідомість, історичну пам'ять, почуття національної гідності найбільше міг історичний ліроепос та ще перекази.

Велике значення мала і власна практика Франка у галузі творчості для дітей. Особливо плідно працював письменник у дитячій літературі протягом десятиліття – з 1890 до 1900 рр.

І. Франко написав майже п'ятдесят казок, двадцять із них увійшли до збірки «Коли ще звірі говорили» (1899). Як правило, всі вони – це художньо опрацьовані переклади з грецької, індійської, німецької, російської, арабської та інших мов, своєрідні літературні обробки. Проте найчастіше він запозичував образ чи сюжет, який доповнював, розширював, надаючи творові соціальні заостреності, національного колориту (як говорив сам автор: «На чужий позичений рисунок наклав наші українські кольори») [2].

До своєї збірки казок «Коли ще звірі говорили» Франко додав передмову, в якій писав: «Оді байки, що зібрані в книжечці, – то старе народне добро...».

Письменник часто використовував у казках сюжети, взяті з народної творчості. Франка особливо цікавила в казках їх моральна спрямованість, ідейний зміст, співзвучність з тими проблемами й справами, якими жило тоді суспільство. Використані Франком сюжети набирали глибоко актуального значення, відзначалися яскравим національним колоритом, набували виразної виховної спрямованості.

Франко цікавився усною творчістю різних народів світу. Створюючи казки про тварин, він використав російські, сербські, німецькі, грецькі, індійські сюжети, проте обробив їх по-своєму, надаючи і характерам дійових осіб, і місцю дії національного колориту. Точними соковитими фарбами змальовані українські пейзажі. Так, дія в казці «Заєць і їжак», починається ясным осіннім днем, саме коли «гречки відцвітали»: «Сонечко зійшло ясно на небі, вітерець теплий проходжувався по стернях, жайворонки співали високо-високо в повітрі, бджілки бриніли в гречанім цвіті... Все, що жило, радувалось милою дниною...» Радісне замилування рідною природою викликає цей опис у читачів [6].

Казка «Заєць і їжак» малює два цілком різні характери: скромний і розумний їжак та хвалькуватий і самозакоханий Заєць. Цей Заєць з погордою дивиться на їжака, не відповідає на його добрі привітання, глузує з його кривих ніг. В казці цікавий зачин, який часто зустрічається у фольклорних

творах, є яскраві деталі пейзажу, іронія («мої буряки» у їжака, «своя капуста» у Зайця). Використовує письменник внутрішній монолог, що поглиблює розуміння характеру, народні прислів'я («Про мене, Семене...»). Жваво й дотепно будується діалог. Саме ці художні прийоми і надають казці франка української національної самобутності.

У казці «Королик і Ведмідь» показано, що Ведмідь, вважаючи себе дуже могутнім і безкарним, ображав і принижував дітей маленької пташки Королика. Однак Королик, зібравши пташок і комах, забезпечивши єдність і добру військову тактику, перемагає хижаків, примушує Ведмедя вибачитися перед тими, над ким він знущався.

Казка спрямована на захист гідності, вона таврує тих, хто, будучи впевненим у своїй силі, пригноблює й ображає інших, зневажає рівність і чулість. Взагалі всі казки збірки «Коли ще звірі говорили» в алегоричній формі показують пороки класового суспільства з його визиском, кар'єризмом, зловживанням владою й силою. В казках прославляється честь і дружба, взаємопідтримка в обороні скривджених і слабих. Характерно, що казки показують перемогу тих, хто обстоює справедливу справу [5]. Це відповідає народним переконанням та є втіленням власне нелегкої долі української нації.

Народний колорит багатьох образів українських казок до певної міри відбився уже в самих іменах героїв; найпоширеніше серед яких – ім'я Іван, як і в казках інших східнослов'янських народів.

Так національний колорит саме казки Франка «Лис Микита» виявляється, зокрема, у використанні суто українських назв тварин (ведмідь Бурмило, вовк Неситий, кіт Мурлика та ін.), широкому зображенні картин побутового характеру і вживанні понять побутової лексики (жупан, сап'янці, війт тощо). Поема казка також набуває місцевого колориту завдяки введенню українських географічних назв (згадується місто Львів, містечко Мегерів, річка Черемош, гірський хребет Чоногора, гора Говерла тощо).

В казці «Лис Микита» Франко використовує поширений у фольклорі й літературі різних народів сюжет, але надає йому сучасного звучання й нової ідейної спрямованості, а також українського національного колориту. У казці відтворена галицька дійсність кінця XIX ст., буржуазні порядки Австро-Угорської імперії. У цьому царстві привільно почувають себе Лев, Вовк, Ведмідь. Серед них здобув добре становище й хитрий та винахідливий Лис Микита, який вдало використовує слабкості інших і завжди виходить сухим з води, маючи до того ж значні вигоди.

Розповідь про те, як Лис Микита («Фарбований Лис») пробирається на торговище – лізе «поміж коноплі та кукурудзи», йде городами, «перескакуючи плоти та ховаючись поміж яриною», відсиджується у бур'янах, - викликає в уяві околиці українського міста. У спілкуванні героїв відтворюються типові для українського народу звичаї, в мові використовується дотепний жарт, яскраві й мудрі приказки, часто уїдливі, насмішкуваті, народні звертання, фразеологізми [6].

У даній поемі-казці Іван Франко широко використав українську народну творчість – казки, байки, пісні про звірів. Знаходимо також і ряд картин, що відтворюють народний побут, звичаї.

Цим же методом скористався митець, створюючи казку «Ріпка». Стара народна казка переказана ним по-новому ритмізованою мовою, насичена елементами українського народного побуту. Казка вчить жити, працювати гуртом, дружно [3].

Поширений сюжет казки «Ріпка» Франко зробив більш динамічним, дійовим особам надав імена (дід Андрушка, баба Марушка, мишка Сіроманка і т. д.). В казці відтворено ряд побутових подробиць, дається зображення процесу праці, згадано ряд знарядь праці (мотика, граблі та ін.). Казка має ритмічну будову й римування, вона насичена гумором, дотепними порівняннями й характеристиками. Ось зразок: «Тішиться дід, аж не знає, де стати. – Час, – каже, – нашу ріпку рвати! Пішов він у город – гуп, гуп! Узяв ріпку за зелений чуб: тягне руками, заперся ногами, добуває сил усіх, сопе, як ковальський міх, – мучився, потів увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень» [1].

Точними соковитими фарбами змальовані українські пейзажі. У спілкування героїв відтворюються типові для українського народу звичаї, а в мові використовується дотепний жарт, яскраві й мудрі приказки, часто уїдливі, насмішкуваті, народні звертання, фразеологізми [3].

На думку самого ж Івана Франка казки являють собою незаміниму цінність у вихованні дітей, зокрема в розвитку естетичних сприймань і любові до рідної мови: «Оті простенькі-сільські байки, як дрібні, тонкі корінчики, вкорінюють у нашій душі любов до рідного слова, його краси, простоти й чарівної милозвучності. Тисячі речей у житті забудете, а тих хвилин, коли вам люба мама чи бабуся оповідала байки, не забудете до смерті».

Іван Франко в сутності є не лише письменником, а й основоположником науково-педагогічного та методичного розуміння дитячої казки та її гармонійного впливу на юну душу. Таке розуміння Івана Франка заслуговує на використання казки у формуванні особистості молодшого школяра й у сьогоденні [4, с. 94].

Отже, твори Франка для дітей показують його глибоку любов до них та до самотньої невичерпної глибини українського народу, яку він змальовував на сторінках своїх творів, не забуваючи лишній раз підкреслити наш національний колорит.

Список використаних джерел

1. Басе І.І. Художня проза Івана Франка / І.І. Бесе. – К. : Наук, думка, 1965. – 131 с.
2. Дитяча творчість Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/referats/printout.php?id=134>
3. Новаторство І. Франка в жанрі казки (збірка «Коли ще звірі говорили»), роль народнопоетичних елементів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studfiles.ru/preview/5318759/page:13/>

4. Павленко В.В. Іван Франко і місце казки у різнобічному розвитку дітей / В.В. Павленко // Спадщина Івана Франка в контексті української освіти та культури // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених, магістрів, студентів, 14–15 листопада 2006 р. / [за редакцією Березок О.С., Власенко О.В., Осадчої З.А.]. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006. – С. 93–99.
5. Степанишин Б.І. Вивчення творчості Івана Франка в школі / Б.І. Степанишин – К. : Рад. школа, 1966. – 224 с.
6. Творчість І.Я. Франка дітям [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.su/4_47988_tvorchist-Iya-franka-dityam.html

*Ющенко Сергій, Мельниченко Євгенія,
студенти 11 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Освітньо-педагогічні ідеї Івана Франка

Аналіз педагогічної і публіцистичної літератури Івана Франка засвідчує актуальність педагогічних проблем, які він піднімав у той час. Вони є й зараз своєчасними та злободенними у процесі розбудови системи національної освіти в Україні на початку ХХІ ст. [2, с. 62].

За його твердженням, дитина – це найвища цінність, розвиток якої має здійснюватись під час спілкування на гуманних засадах. Кожна людина повинна мати право і можливість оволодівати освітою. Виховання і навчання матимуть громадський характер, але важливу роль у формуванні молодого покоління буде відігравати сім'я.

Поет-мислитель і публіцист вважав, що школа повинна давати дітям цікаві відомості про інші країни, природу, життя різних людей у формі яскравих оповідань. Заслужують і сьогодні на увагу його думки про те, що предмет кожної науки, навіть математики, сам у собі містить стільки цікавого, принадного, що «вмій тільки винайти і живо розказати».

І. Франко розкрив принципи навчання: доступність, послідовність, систематичність, дотримання тих зв'язків, які існують між різними науками. Навчальний процес необхідно спрямовувати на розумове, фізичне і моральне виховання учнів, прищеплення їм любові до рідного слова, його краси. На це має спрямовуватись знайомство дітей з народною творчістю, байками, казками, вивчення художньої літератури.

Письменник цінував казку і зазначав, що вона найбільше відповідає смакові дітей від 6 до 12 років, змушує їх сміятися, думати, розбуджує цікавість та увагу до явищ природи. Він сам писав цікаві оповідання про дітей та казки для дітей. Своїми художньо-поетичними творами письменник показував, якою має бути мова навчання дітей. Він на-гхненно боровся за утвердження в школах Галичини української мови. У передмові до другого видання збірки казок «Коли ще звірі говорили» автор розкривав виховне значення казок, адже вони дають дітям основи чеснот, справедливості, любові до природи, розуміння добра і зла. [2, с. 221]. І. Франко радив ретельно добирати твори для дитячого читання, брати ті з них, які спрямовані на формування кращих моральних рис, любові до праці, любові до людей, а також ті, які розвивають мислення читачів.

І. Франко, виходячи з потреб служіння українському народу, нації, боротьбі за вільну, незалежну, демократичну, самостійну Українську державу, дотримуючись мудрих заповітів народної педагогіки, необхідності утвердження освіченості й національної самосвідомості громадян, неухильного дотримання в помислах і поведінці народних чеснот, визначав мету і завдання національного виховання.

До відродження української державності й життя для України закликає вірш І.Франка «Не пора!», що став українською народною піснею: «Не пора, не пора, не пора Москалеви й Ляхови служити! Довершилась України кривда стара, – Нам пора для України жити ... » [6].

Духовно утверджує прагнення українців мати власну українську державність вірш «Великі роковини» з його завершальними словами: «Довго нас недоля жерла, Досі нас наруга жре, Та ми крикнім: «Ще не вмерла, Ще не вмерла і не вмер!».

Довершену людину творчо підносить саме почуття відпо-відальності й громадського обов'язку перед нацією. Ставлячи перед кожним українським громадянином безумовну ви-могу громадянського обов'язку, І. Франко імперативно закликав: «Кожний думай, що на тобі мільонів стан стоїть, що за долю мільонів мушиш дати ти відповідь!» [8].

Навіть із вищезазначеного неважко помітити, як зазначає дослідник Г. Васянович, що виховним ідеалом Великого Каменяря була людина-борець, «каменярь» нового суспільства в незалежній Українській державі. Осягнення його можливе через реалізацію національного виховання, тому кожна школа має бути національною, пріоритетним покликанням якої виступає національне виховання, що засновується на національному ґрунті, народній педагогіці, житті народу і його традиціях. Виховання народу мусить вирости з традицій, як зазначав І. Франко, з культурного стану народу, мусить корінитися в характері, звичках народу, інакше це буде даремна трата часу й сил [1].

Засвоєння загальнолюдських цінностей йде через оволодіння національною культурою рідного народу. Тож і перед школою стоїть «величезна дійова задача – витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, су-цільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, звідки б вона не йшла, та при тім податний на присвоювання особі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшій темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких сьогодні жодна нація і жодна держава не може достоятися». Виховати національно свідомого українця без власних національних шкіл і без виробленої освітньої традиції неможливо.

Мету національного виховання української молоді І. Франко вбачав у всебічній підготовці її до здійснення найвищого ідеалу нації – осягнення власної державності, до чинної творчої участі в розбудові рідної духовної й матеріальної культури, а через неї до участі у вселюдській культурі.

Національне виховання у своїй найглибшій суті – це творення і безупинне вдосконалення нації, тобто це виховання для потреб нації, тому й провідним завданням виховання І. Франко висуває формування українця, основними прикмета-ми якого виступають свідомий патріотизм, висока мораль-ність, вихованість, господарність, освіченість, професіона-лізм, фізична й естетична досконалість, витривалість, підприємливість й ініціатива. Виходячи з цього, І. Франко в листі до галицької молоді закликав її розвивати в собі головні рушійні сили життєдіяльності людини (розум, почуття і волю), вчитися ними керувати в діяльності на благо народу.

Особливо детально зупинився письменник на питаннях змісту і методів навчально-виховної роботи в народних (початкових) школах Галичини. Він показав, як змінювався зміст навчання в цих школах на різних етапах історії західноукраїнських земель і яким жалюгідним був рівень знань учнів, незважаючи на всі зміни, які робили [5].

Науку в тодішніх народних школах Галичини, за словами І. Франка, викладають не для того, щоб дати українській молоді освіту й необхідний обсяг знань, а тільки для того, аби вселити в неї покірність несправедливим порядкам й утвердити її в темноті, тому й зміст навчання був мізерний. Діти одержували «лиш хвостики, обрізки, а не раз попросту тільки лушпину знань»: «Школа в селі вже літ сто, А письма не зна ніхто» [7].

Викладання наук у народних школах австрійського зразка здебільшого був схоластичний, спорадичний, а методи навчання, застосовувані в них, зашкарублі, малоефективні. А то-му часто-густо «сільський хлопчина кілька літ ходить до школи, не раз о голоді, о холоді, душиться в ній і тратить здоров'я, час і силу, слухає про історію, астрономію, географію і т. ін., а, вийшовши зі школи, не тільки зараз забуває всю ту премудрість, але за два-три роки забуває зовсім читати» [11, с. 109].

Велику увагу приділив І.Франко вивченню української мови в народних школах, оскільки його не міг не хвилювати стан її викладання, так як він протягом всього свого життя боровся за розвиток української мови на народній основі. А стан викладання української мови був незадовільний. Розуміючи надзвичайну складність становища з навчан-ням української мови в народних та інших школах Галичини, І.Франко своєю письменницькою діяльністю доводив, якою повинна бути мова, що вивчається учнями. Він боровся за утвердження в Галичині української літературної мови, в основі якої лежала мова видатних письменників України: І.Котляревського, Г.Квітки-Основ'яненка, Т.Шевченка, Марка Вовчка, І.Нечуя-Левицького. Поет-публіцист зробив багато для того, щоб піднятися до вершин української літературної мови. Це можна простежити при порівнянні творів письменника, виданих у ранні й пізніші періоди його літературної діяльності [11].

Він наполегливо боровся за запровадження в школах правопису, який би ґрунтувався на фонетичному принципі. «Було б дуже бажано, – писав він 1888 року, – щоб справу правопису розв'язали в нас остаточно на користь простої, послідовної і раціональної фонетики, яка, крім величезного

полегшення в навчанні руської (тобто української) мови в школі, є вже тепер правописом науки, зокрема лінгвістики і етнографії» [6].

Хвилював І.Франка і незадовільний стан вивчення географії в народних школах; воно зводилося лише до ознайомлення учнів з окремими містами, ріками і горами Австро-Угорщини. Письменник вказував на те, що в школах «не зуміли оцінити педагогічного значення географії і трактують її так сухо і антипедагогічно, що вона є тільки мукою для дітей, перевантаженням їх пам'яті і пустим баластом, з якого в дальшому поступі освіти не можна витягти жодної користі». Він гаряче виступав за вивчення в школах рідного краю, писав про необхідність створення повноцінних підручників з географії [12].

Гостро критикував І.Франко також і навчання історії в народних школах, що обмежувалося колом відомостей про королів, князів і цісарів. Учням розповідали здебільшого про історію Польщі, історія ж українського народу замовчувалася або подавалася в неправильному трактуванні [10; 11].

І.Франко виступав проти германізації й полонізації народних шкіл Галичини. Висловив чимало критичних зауважень щодо тодішніх шкільних підручників. «Наші шкільні підручники, – зазначав він, – знов таки в значній мірі завдяки пануючому в Галичині режимові, переважно неоригінальні, основані на перестарілих педагогічних принципах, а деякі надто таки далекі від рівня сучасної науки ...». Це в повній мірі стосувалося й методів навчання та виховання. Мислитель зазначав: «В школах наших розкладені науки крайнє непедагогічно». Особливо незадовільне було тут вивчення української мови та літератури, фольклору. [11, с. 114-115]. В гімназіях, а також в університетах домінували зубріння і муштра. У протигагу їм Великий Каменяр виставляв свідомість навчання. І при цьому особливого значення надавав самостійній роботі над книгою:

*Книги – морська глибина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить [8].*

Письменник велику увагу приділяв сімейному вихованню дітей.

Отже, як бачимо, І.Франко розкрив принципи, мету, завдання, окреслив та проаналізував зміст та методи навчання і виховання в навчальних закладах того часу. Він відстоював свідоме навчання і вважав, що зміст навчання і виховання памолоді має ґрунтуватися на національних, демократичних традиціях. Для цього треба виховувати в дітей любов до рідного краю, його історії та природи, звичаїв та обрядів, традицій, а також навчити дітей любити рідне слово, рідну мову, яку дослідники в нього називають науковою. Думки поета щодо виховання стосувались і сім'ї, родини, близьких.

Каменяр у своїх працях ставив питання гуманного ставлення до дітей не тільки в школі, але і в сім'ї. Це ставлення він уявляв як лагідне, розумне, з повагою, з врахуванням особливостей розвитку дітей. Водночас яскраво і переконливо І.Франко показав, що навчально-виховний процес у школах

Галичини переважно не відповідав таким уявленням. У статтях «Симптоми розкладу в галицькій суспільності», «Допис про Дрогобицьку гімназію», «Ученицька бібліотека в Дрогобичі» та інших творах І.Франко критикував зміст і методику навчання, антигуманність у стосунках учителів та учнів [6; 8; 9].

Важливе значення для нових поколінь мають педагогічні ідеї великого педагога, просвітителя, сина українського народу І.Франка. Все своє життя він невтомно працював задля щастя народу. На це були спрямовані і його педагогічні погляди.

Як бачимо, І.Франко розв'язував питання освіти, школи, навчання і виховання з позицій світоглядної основи її розвитку. Творчо використовував все краще, що було здобуте до нього в галузі української та світової історії педагогіки. Великий вплив на формування його педагогічних поглядів мала постановка національних питань та релігія. Це, в свою чергу, дозволило йому зробити цінний внесок у розвиток освіти, навчання й виховання в кінці ХІХ – початку ХХ ст. Освіту І.Франко вважав могутньою зброєю у створенні нового життя людини, оскільки вона сприяє піднесенню національної свідомості народних мас [4; 5; 6].

У численних публіцистичних, педагогічних працях та літературних творах І.Франко показав тяжкий стан народної освіти в умовах існуючого ладу. Глибоко проаналізувавши факти сучасної йому галицької дійсності, він довів, що такий стан є безпосереднім наслідком еконо-мічного рабства народних мас і реакційної політики Австро-Угорської імперії щодо українського населення, які створювали всілякі перешкоди на шляху культурного розвитку народу. Окремі дослідники вважають, що ці його думки є суперечливими і потребують окремого дослідження [4; 5; 6].

Водночас І.Франко сповна розкрив характер системи освіти кінця ХІХ – початку ХХ ст.:

- існування різних типів шкіл для «нижчих» і «вищих» соціальних верств;
- національна нерівноправність;
- залежність школи від церкви;
- висока плата за навчання в середній і вищій школах;
- мізерне фінансування освітніх закладів для народу тощо.

І.Франко визначав провідну роль навчання рідною мовою в розвитку мислення дітей, пропонував створювати школи, пов'язані з життям, з інтересами народу.

Сьогодні внесок І.Франка в педагогічну науку значний, але недостатньо досліджений і потребує оцінки й переосмислення під сучасним поглядом національного відродження в Україні на початку ХХІ століття. Велике значення мають його праці з історії освіти України, зокрема шкільної та університетської.

Громадськість міст і сіл Львівщини проводить на батьківщині Каменяра фестивалі «Франко Фест», присвячені творчій спадщині І.Франка. Їх мета – актуалізувати та популяризувати творчість Великого Каменяра, створити

йому якісно новий імідж одного з найкращих та найпрогресивніших українців свого часу.

Як бачимо, педагогічні ідеї Івана Франка є актуальними, оскільки вони слугують гуманізму та демократії. Цим освітнім і педагогічним проблемам він присвятив понад ста наукових, публіцистичних і багато художніх творів, які потрібно читати, вивчати та аналізувати кожному з нас.

Список використаних джерел

1. Васянович Г. Педагогічні ідеї Івана Франка / До 150-річчя від дня народження Каменяра // Рідна школа. – 2006. – № 10. – С.27–29.
2. Дзеверін О.Г. Педагогічні погляди І.Я.Франка // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г.Дзеверін. – К.: Радянська школа, 1960. – 297 с.
3. Закон України «Про освіту». – К.: Генеза, 1996. – 36 с.
4. Кузьмінець О. Не згубити набутки минулих поколінь / Кузьмінець О., Цапко О. // Рідна школа. – 1998. – № 11. – С.15-19.
5. Луцик Д., Зимувльдінова А. Історія української педагогіки. Курс лекцій. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2005. – 196 с.
6. Франко Іван. Вибрані твори: В 3 т. – Т.3: Літературознавство, публіцистика. – 2-е вид., доп. / Ред. колегія: В.Скотний та ін.; упор. О.Баган. – Дрогобич: Коло, 2005. – 690 с.
7. Франко в школі / Ред. кол. М.Гуняк (гол. ред.), Л.Гулевич, О.Баган та ін. – Вип.1. – Дрогобич: Коло, 2003. – 260 с.
8. Франко Іван. Зібрання творів у 50 томах. Наукові праці. – Т.45. – К.: Наукова думка, 1986. – 575 с.
9. Франко Іван. Зібрання творів у 50 томах. Наукові праці. – Т.46. – К.: Наукова думка, 1985. – 651 с.
10. Франко І.Я. Народне шкільництво в Галичині // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г.Дзеверін. – К.: Радянська школа, 1960. – 297 с.
11. Франко І.Я. Наші народні школи і їх потреби // Зібрання творів у 50 т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 46. Кн. 2. – С.108-116.
12. Франко І.Я. Педагогічні невігласи // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г.Дзеверін. – К.: Радянська школа, 1960. – 297 с.

*Гойко Юлія, Галенчик Ірина,
студентки 31 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Літературно-естетичні погляди Івана Яковича Франка

Еволюція естетичної свідомості І. Франка багато в чому віддзеркалює загальні тенденції у розвитку світового й українського літературного процесу кінця ХІХ – поч. ХХ ст. У різні періоди і з різною мірою зацікавленості письменник звертається до художніх здобутків таких літературних напрямів як романтизм, натуралізм, реалізм, модернізм.

Мета статті – проаналізувати творчість Івана Яковича Франка.

Творчість Івана Франка наскрізно пронизана аксіологічними орієнтирами. Особливу увагу мислитель приділяв цій проблемі у своїх науково-публіцистичних статтях, зокрема в праці «Лукіан і його епоха»,

«Поза межами можливого», «Наше теперішнє положення» та ін. Найбільшою цінністю для Франка завжди була людина.

Усвідомлення Франком людини як «... найвищої вартості, ...вершинної точки в еволюційній ієрархії світу», є, на думку Б. Тихолоза, головною засадою його етико-антропологічної концепції [2, с. 32].

Аксіологічні та етико-антропологічні погляди Івана Франка – це, як влучно зауважує М. Верников, «не абстрактний гуманізм, об'єктом якого є людина, все людство. Замість любові до чогось далекого, він утверджує справжній, глибокий і дієвий інтерес до ближнього» [1, с.191]. Надзвичайно вагомим значення в контексті становлення особистості мислитель надавав національним цінностям. Їхнє обґрунтування знаходимо в своєрідній концепції «національного ідеалу».

На думку У. Хамари Іван Франко «своїм розумінням ідеалу, його ролі і значення в духовному, національному та суспільно-політичному житті збагатив українську філософську думку, заклав історичний, теоретичний та методологічний ґрунт не тільки для глибокого усвідомлення складних процесів у житті українського народу в минулому, а й для розуміння складних проблем націєтворення, державотворення, утвердження національної ідеї, національного ідеалу в умовах сьогодення» [4, с. 15].

Іван Франко у своїй творчості аналізує цілу низку питань, які є сутнісними характеристиками людини в її реальному бутті у різних історичних епохах. Людина – дуже багатий і різноманітний світ різних уподобань, потреб, вимог тощо.

Проте головне полягає ще й у тому, що людина прагне утвердити в своєму житті свободу, рівність і братерство, які звучали ще за часів Французької революції 1789 р. «Всі вони якнайтісніше в'яжуться з собою, взаємно обумовлюються. Без свободи нема ні рівності, ні братерства; без рівності нема свободи; без братерства, дружності – рівність і свобода на ніщо не здадуться» [3].

І. Франко розглядає проблеми свободи, рівності та братерства не тільки у загальному світовому масштабі, а й щодо українського народу. Звичайно, свобода, рівність і братерство – це вимоги, які мають свої специфічні особливості реалізації в історичній долі того чи іншого народу. Українці були поневолені ярмом чужинців, а український селянин став безпросвітним тяглом під пануванням поміщика «свого» або чужинця-зайди.

І. Франко розглядає передусім питання про теоретичне усвідомлення феномена свободи, зокрема таких її аспектів, як свобода і сваволя, свобода й егоїзм.

Особливо яскраво розуміння цих аспектів свободи І. Франко розкриває, аналізуючи твір Гете «Фауст». Порівнюючи появу «Фауста» з вибухом великої революції у Франції, Франко зазначає, що хоча революція у Франції «вибухла на суспільно-політичному полі», а в Німеччині «обняла поле духовне: філософію і штуку», проте «зміст революції був один і той сам: обвалення середньовічних границь, що путали свободу чоловіка, обвалення в ім'я вроджених, природних прав людини-одиниці» [4, с. 17].

Гірке усвідомлення Фаустом того, що за тою тяжкою, хоч безплідною, духовною працею пройшли його молоді роки, спонукає його до прагнення повної – егоїстичної свободи. «Свобода сильної особи не тільки в думці й бесіді, але і в дійстві, свобода без огляду на те, чи вона приносить добро, чи муку другим, слабшим особам, щоб тільки сильному приносила певну суму щастя» [4, с. 17]. Розглядаючи свободу сильної особистості, І. Франко робить висновок, що саме така свобода є двосічною зброєю і, як будь-яка зброя, може наробити більше шкоди, аніж користі.

У складній картині розвитку лірики другої половини ХІХ – початку ХХ століть Іван Франко посідає одне із найвагоміших місць в українській та європейській поезії. Поет розширив тематичні, стильові і жанрові можливості української лірики. Громадянська, інтимна, пейзажна, сатирична, філософська лірика митця порушує важливі проблеми буття людини, витворює складну систему мотивів і образів, почуттів і переживань.

Іван Франко був не тільки письменником, громадським діячем, філософом, а й людиною, яка зробили вагомий внесок в розвиток таких наук, як юриспруденція, політологія і державне будівництво.

Життя простого народу, його проблеми та мудрість були основним джерелом його творчості. І. Франко був сином селянина і досконало знав проблеми селян в Галичині не з розмов, з газетних статей, а бачив все власними очима. І. Франко досліджував проблему простого народу в Україні протягом усього свого життя, він присвятив цьому питанню безліч публікацій.

Для вирішення селянського питання письменник навіть балотувався до Австрійського парламенту, але вибори програв через те, що вони були сфальсифіковані.

Свої роздуми з приводу соціального, економічного, політичного і культурного стану українського народу, зокрема галицьких селян, він звиряв з досягненням європейської політичної і правової думки.

Іван Франко захоплювався силою людської думки, яка могла створювати досить складну техніку, що звільняла людину від тяжкої праці: «Пара чимраз більше заступає движучу руку чоловіка, і тут машина чимраз більше з колишнього робітника-пахаря робить прислужника-машинника. І тут затим скорше чи пізніше мусять вповні виказатися всі далекосяжні наслідки того перевороту», – зазначає Франко.

У цих словах можна помітити і пророче хвилювання письменника за майбутнє всього людства. Очевидно, що Франко бачив обидва боки швидкого технократичного прогресу, який разом із позитивними змінами, що позбавлять людину від тяжкої фізичної праці, передбачав негативні.

Тут насамперед варто згадати нівелювання індивідуальності – І. Франко називає людину «прислужником-машинником». Письменник як дуже освічена людина розумів, що без перевороту не обійтися, маючи на увазі економічні, політичні й соціальні зміни. Іван Франко утримується від страхітливих пророкувань повного панування техніки над людиною чи долі планетарної катастрофи.

Таким чином, у творчості І. Франка займають помітне місце проблеми міста. І. Франко вважав, що серйозної уваги вимагає дослідження суспільства, яке зображується.

У праці «Стара Русь» він, вперше в українській мові, вжив для позначення певного стану суспільства термін «духовний вакуум».

Це поняття І. Франко ввів для характеристики патологічного стану суспільства, його хвороби, до чого, як вважав, спричинювалися моральне каліцтво «одиноць і всієї спільності», «здичіння та розпиячення».

Найчастіше в такий стан потрапляли міські жителі, адже соціальне розшарування там найбільш різке та глибоке, що призводить до нестримного прагнення якось змінити ситуацію. Проте це виявляється неможливим. Не припиняючи дій, людина змінює моральні й етичні погляди задля досягнення мети, сподіваючись, що це згодом припиниться і все буде краще, ніж було. Найчастіше такі спроби закінчуються повною поразкою, наприклад, пияцтвом.

Список використаних джерел:

1. Верников Марат. Екзистинційна філософія в Україні і її вираз у «Бориславських оповіданнях» Івана Франка / Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин : Матеріали міжн. наук. конф. – Львів : Світ, 1998 – С. 191-198.
2. Тихолоз Б. «Цілий чоловік» в етико-антропологічній концепції І. Франка / Б.Тихолоз // Слово і час. – 1999. – № 2. – С. 32-34.
3. Франко І. Зібр. творів у 50 т. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 45. – 450 с.
4. Хамар У.В. Проблема ідеалу у філософській спадщині Івана Франка : автореф. дис... канд. філос. наук : 09.00.05 / У.В. Хамар / Львівський національний ун-т ім. І. Франка. – Л., 2001. – 20 с.

Медведюк Леся,

студентка 32 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Роль Івана Франка у формуванні національної свідомості народів

"Іван Франко – це розум і серце нашого народу.

Це боротьба, мука і передчуття щастя України.

України і людськості".

М. Рильський

На сучасному етапі розвитку нашої країни, на етапі розбудови її як незалежної, сильної держави, на етапі жорстокої агресії зі сторони братського народу, як ніколи важливе формування національної свідомості у широких верств населення, перетворення населення у націю, з усвідомленням свого героїчного минулого і почуттям патріотизму в серці. Знання, яке не спирається на ідеї минулого, яке не має зв'язку зі своїми витокami, позбавлене основ та глибинної суті. Тому опанування культурним надбанням нашого народу має важливе значення для духовної і соціальної розбудови України. У зв'язку з цим надзвичайно актуальним є вивчення ролі титанів духу української нації – таких, як Іван Якович Франко – й їхнього

вкладу у розвиток її ідентичності, в формування національної інтелектуальної еліти.

Мета статті – розкрити зміст ідей про формування української нації у духовно-інтелектуальній спадщині І.Франка.

Завдання створити націю постало ще на зорі нашої державності; головна роль у її вирішенні відводилася інтелігенції. Франко окреслив це так: «Перед українською інтелігенцією відкриваються (тепер, при свободніших формах життя в Росії), величезна дійова задача – витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, звідки б вона не ішла, та при тім придатний на присвоєння собі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшій темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких сьогодні жодна нація і жодна хоч і як сильна держава не може остоятися» [3, с. 404].

Великий Каменяр відіграв надзвичайно велику роль у формуванні національної самоідентичності української нації та провідників цієї нації – української інтелігенції. "Ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими – українцями без офіційних кордонів. І се почуття не повинно у нас бути голою фразою, а мусить вести за собою практичні консеквенції", – заявляв митець [3, с. 405].

Франкова спадщина має неабияке значення для розуміння процесу формування самоідентичності української інтелігенції. В. Сімович називає його "вчителем цілих поколінь нашого народу", який "по-батьківському брав за руку молодь, вів її до сонця. А коли з тієї молоді мужі виростали і враз до роботи ставали, то все ж над ними спочивало люб'язне око батька, щоб часом колишні його діти зо шляху не збилися" [2, с. 3–4].

Аргументовано зазначав автор своє бачення національного відродження України в статтях "Ukraina igtedenta" (1895 р., рецензія на книгу Ю. Бачинського), "Поза межами можливого" (1900 р.) та "Подуви весни в Росії (1904р.). Але найяскравіше втілення ідеї автора щодо цієї проблеми знайшли у поемі "Мойсей", в якій поет зобразив бачення проводиря нації на шляху до відродження, яким має стати інтелігенція.

Він з'єднав українську національну ідею в могутню національно-державницьку концепцію розвитку, включаючи світогляд та соціальну справедливість. Ясно проголосив для нашого національного визволення і самовизначення засаду соборності України: «від Кубані аж до Сяну-річки – одна, нероздільна».

Інтереси батьківщини, трудового народу І. Франко ставив понад усе. Працюючи в «поті чола» над піднесенням революційної свідомості трудящих, він менше всього думав про особисте благополуччя. Як відомо, письменник зазнавав великих матеріальних нестатків, переслідувань, цькувань різних цісарських прислужників. Але ніщо не змогло звернути його з обраного шляху – служіння народові. «...Щодо себе самого, говорив він на

своєму 25-річному ювілеї у 1898р., – я завсіди держався тої думки: нехай пропаде моє ім'я, але нехай росте і розвивається руський народ!» [1, с. 67]

Об'єднання українських земель в одну соборну державу для поета було необхідністю. Він закликав до єднання, сіяв поміж українцями віру в те, що Україна «ще не вмерла і не вмре». Національно-соборницька ідеологія І. Франка знайшла свій яскравий вислів в творі поета, що його протягом довгого часу західні українці виконували як національний гімн: «Бо пора се великая єсть: У завзятой, важкій боротьбі Ми поляжем, щоб волю і щастя, і честь, Рідний краю, здобути тобі!» [4].

Іван Франко із закликами до боротьби за національну ідентичності звертався саме до молоді, патріотичним обов'язком і національним завданням якої має стати мобілізація життєвої і творчої енергії рідного народу, здійснення культурної інтеграції всього, включаючи і закордонне, українства. Він закликав галицьку молодь «до інтенсивної, невсипущої праці над собою самими!», а саме – здобувати теоретичні й практичні знання, гартувати свою волю, наповнювати свої серця любов'ю до свого народу і виявляти цю любов «невтомною, тихою працею». Саме І. Франко своєю невсипущою, подвижницькою працею письменника, вченого, публіциста, політика, редактора, видавця подав ідеальний взірець служіння інтересам рідного народу, організовуючи і забезпечуючи діяльність рідного різного роду газет, журналів, видавництв, інституцій, «потрібних для культурного розвою на національним ґрунті».

Одна лише редакторсько-видавнича діяльність І.Франка захоплює масштабами здійснюваних проєктів, у переважній своїй частині реалізованих, а головне, чітко спрямованих не певне коло читачів із метою формування національної свідомості, пробудження почуття народної єдності, народного самопізнання. Справжнім «духово-інтелектуальним подвигом» є колосальна творча спадщина цього провісника вільної України, яка вражає його подвижництвом на ниві формування духовно-культурного простору завдяки щоденній, важкій і невдячній праці в журналі «Друг», у виданні альманаху художніх творів «Дністрянка», в творенні журналів і альманахів «Громадський друг», «Дзвін», «Молот», «Зоря», «Товариш», «Народ», «Житє і Слово», «Громадський голос», в реалізації таких видавничих проєктів, як «Дрібна Бібліотека», «Наукова Бібліотека», «Хлопська Бібліотека», «Белетристична Бібліотека», «Універсальна Бібліотека», «Українсько-руська Бібліотека», «Міжнародна Бібліотека», «Всесвітня Бібліотека».

Українці увиразнили ідеї Івана Франка, оформивши їх у вигляді політичних маніфестів і прагнули реалізувати їх. Іван Франко виявився на висоті часу. Відчувши ритми доби, осмисливши минуле, він указав нації на єдино вірний шлях – шлях свободи, шлях побудови своєї державності.

"Після Тараса Шевченка українська культура не знала діяча, рівного Іванові Франку за титанічними масштабами діяльності, – писав О. Гончар, – Вічний революціонер, співець трудового народу, один з перших в європейських літературах співців робітничого класу, найвизначніший

письменник пошевченківської доби, глибокий мислитель – таким є для нас Іван Франко".

Список використаних джерел

1. Іван Франко – поборник єднання народів [Текст] : [монографія] / С.М. Возняк. – Львів : Вища шк., 1974. – 141 с.
2. Сімович В. І. Франко : його життя та діяльність / В. Сімович. – [2-ге доповн. вид.]. – Л., 1941. – С. 3–4.
3. Франко І. Одвертий лист до галицької української молодіжі // Зібрання творів: У 50 т. - Київ: Наукова думка, 1986. – Т. 45. Філософські праці. - С. 409.
4. Франко І. Статті та матеріали. Гімни // Українське літературознавство.– Львів: Світ. – 1996. – Вип. 62. – С.14.

*Шарандак Тетяна, Весельська Марія, Деревицька Людмила,
студентки 32 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Щедра Франкова криниця

Упродовж своєї творчої діяльності Іван Франко плідно працював як оригінальний письменник (поет, прозаїк, драматург) і перекладач, літературний критик і публіцист, багатогранний учений – літературо-, мово-, перекладо- й мистецтвознавець, етнолог і фольклорист. Велику роль у формуванні І. Франка як письменника-реаліста відіграла творчість російських і українських революційно-демократичних письменників, і в першу чергу творчість Шевченка, Белінського, Чернишевського, Некрасова, Салтикова-Щедріна.

Мета статті – проаналізувати творчий доробок Івана Франка.

Творчий доробок І.Франка написаний українською, німецькою, польською, російською, болгарською мовами, за приблизними оцінками налічує кілька тисяч творів, загальним обсягом понад 100 томів. За життя І. Франка окремими книгами з'явилося понад 220 видань, у тому числі більш ніж 60 збірок його оригінальних і перекладних творів різних жанрів. Частина спадщини великого українського письменника опублікована в 50 томах, що є лише половиною творчого доробку І. Франка. Але й при цьому вражають незвичайні здобутки: 7 томів оригінальної поезії, 6 – перекладної, 9 томів оригінальної прози, 2 томи драматичних творів.

Іванові Яковичу Франкові належить найпочесніше право представляти Україну в «галереї найвищих інтелектуальних досягнень» народів світу. Віддаючи престол національного генія України «поету з ласки Божої» Тарасові Шевченку, він, без сумніву, не був ніким з українських учених та митців перевершений у своїй працездатності, у різнобічності таланту та розмаїтті обдарувань, у ролі, яку зіграв у становленні української нації.

Нерідко І.Франка називають титаном праці. Євген Маланюк свого часу писав: «Свідомо чи несвідомо, з власного пересвідчення чи ж чужого голосу, але кожен, почувши ім'я І. Франка, здіймає шапку незалежно від свого місця народження. Тут діє інстинкт величі». І цей «інстинкт величі» неможливо не відчувати [3].

І. Франко належить до перших реалістів в українській літературі. Він – найвизначніший поет пошевченківської доби. Новаторською була вже його друга збірка «З вершин і низин» (1887 р., поширена 1893 р.), яка охоплювала головні твори його суспільної лірики («Товаришам з тюрми», «Вічний Революціонер», «Каменярі», «Земле моя», «Тюремні сонети» та інші). Вона революціонізувала молоде покоління, через що в Росії була заборонена.

Вершиною *інтимної лірики* І. Франка є його «Зів'яле листя» (1896 р.). Збірка також має назву «Лірична драма». У цій збірці розкривається душевна трагедія ліричного героя (самого Івана Франка), викликана важкими обставинами особистого життя, зокрема нерозділеним коханням. Збірка складається з трьох частин, або «жмутків», в яких оспівано глибокі почуття палкого, але нещасливого кохання. У першому «жмутку» є вірші і з громадянськими мотивами, але переважає скорботна інтимна лірика. У поезіях другого «жмутка» І. Франко оспівує не лише кохання, а й чарівну красу природи. Провідний мотив поезій третього «жмутка» – пекельні переживання поета, спричинені нещасливим коханням.

У збірці «Мій Ізмарагд» (1897 р.) переважають філософські мотиви: рефлексії поета про добро й зло, красу і вірність, обов'язок і зміст людського життя. Але й у ній знаходимо й зразок суспільної лірики, в якій І. Франко увіковічнив страждання рідного народу («По селах», «До Бразилії» та інші). Драму власного життя Франко відобразив у збірці «Із днів журби» (1900 р.). Програмова збірка «Semper tūo» (1906 р.) є містичним кредо поета-борця [1].

Велику майстерність виявив І. Франко і в широких *епічних поемах* «Панські жарти» (1887 р.), «Сурка» (1890 р.), «Смерть Каїна» (1889 р.), «Іван Вишенський» (1900 р.) й інших. Багато автобіографічного вклав Франко у свою найвизначнішу поему «Мойсей» (1905 р.), в якій на матеріалі біблійного сюжету показано конфлікт вождя з народом, засуджується зрада національних інтересів та проголошується ідея служіння рідному народові [2].

Проза І. Франка охоплює понад 100 оповідань, новел, та десять повістей і романів. Вона починається з так званого «бориславського циклу» (1877 р.), в якому І. Франко подає жахливий образ і глибокий аналіз соціального зла в тогочасній Галичині. Зубожіння й пролетаризація галицького села лягли в основу його збірки «В поті чола» (1890 р.) і «Галицькі образки» (1897 р.), до яких належать автобіографічні оповідання «Малий Мирон», «Грицева шкільна наука», «Олівець», «Schönschreiben» та інші.

Вершиною прози І. Франка є повість «Boa constrictor» (1878 р.) і соціальний роман «Борислав сміється» (1882 р.). У них уперше відображені початкові форми революційної боротьби робітництва та стихійне пробудження його класової свідомості.

На основі старих українських літописів І. Франко написав історичну *повість* «Захар Беркут» (1882 р.), в якій відобразив героїчну боротьбу українських верховинців проти монголів 1241 р. До історичних творів ще належать «Герой поневолі» (1904 р.) про революцію 1848 р. у Львові та «Великий шум» (1907 р.) про скасування панщини.

Моральному розкладові «верхів» тогочасного суспільства в Галичині І. Франко присвятив романи «Для домашнього вогнища» (1892 р.), «Основи суспільности» (1895 р.). Особливе місце серед даного напрямку в творчості Івана Франка посідає соціально-психологічна повість «Перехресні стежки» (1899 - 1900 рр.). Назва твору символізує «перехреснені» життєві шляхи персонажів, серед них - представники різних статей, соціальних верств, професій, національностей. У цьому творі І. Франко порушує проблеми взаємостосунків українського селянства та інтелігенції, різних суспільних груп, влади і підлеглих, проблеми служіння демократичної інтелігенції своєму знедоленому народові, проблеми судочинства, подружніх стосунків, безправ'я жінки в суспільстві [2].

І. Франко приділяв особливу увагу питанню літературної мови, написавши такі праці: «Етимологія і фонетика в южноруській літературі», «Літературна мова і діалекти» (1907 р.), «Причинки до української ономастики» (1906 р.) та ін. Франко відстоював думку про єдину українську літературну мову, вироблену на наддніпрянських діалектах і збагачену західно-українськими говірками. За ці праці Харківський університет 1906 року нагородив І. Франка почесним докторатом.

Особливо треба відзначити *перекладницьку діяльність* І. Франка, яку він не припиняв усе своє життя. Перекладацький доробок І. Франка охоплює величезний діапазон світового письменства та усної народної творчості від найдавніших часів до початку ХХ ст. Письменник переклав українською мовою близько 200 авторів із 14 мов та 37 національних літератур, у т. ч. зразки вавилонської, єгипетської, староіндійської, староарабської словесності, античного письменства, ліричної та епічної поезії народів світу, твори класиків зарубіжжя, серед інших Гомера, Данте, Шекспіра, Гете, Золя, Б'єрнсона. З слов'янських класиків І. Франко перекладав Пушкіна, Лермонтова, Чернишевського, Герцена, Некрасова, Міцкевича, Гомулицького, Асника, Гавлічка-Боровського, Яна Неруду, Махара, Халупку та інших. І. Франкові належать також переклади українських народних пісень та поезій Т. Шевченка німецькою мовою. Класикою українського перекладознавства стала праця «Каменярі». Змальовуючи збірний образ закованих каменярів, їх невимовно тяжке становище, автор указує на те, що дає змогу знести цей «страшний тягар». Це «любіві жар», що пломеніє в очах кожного [2].

Тісно пов'язані з соціологічними, суспільно-політичними й економічними історичні розвідки І. Франка, близько 100 друкованих праць, більшість з них присвячені селянському рухові й революції 1848 року в Галичині та польсько-українським взаєминам. До першої групи належать: «Польське повстання в Галичині 1846 р.» (1884 р.), «Панщина та її скасування в 1848 р. в Галичині» (1898 і 1913 рр.), «Лук'ян Кобилиця. Епізод з історії Гуцульщини в першій половині ХІХ ст.», «Причинки до історії 1848 р.». До другої - «Дещо про стосунки польсько-руські» (1895 р.), «Поляки й русини» (1897 р.), німецькою й українською мовами), «Нові причинки до історії

польського суспільності на Україні в ХІХ ст.» (1902 р.), «Русько-польська згода й українсько-польське братання» (1906 р.).

І. Франко – вчений, автор численних наукових праць з історії та теорії літератури, літературної критики, фольклористики, етнології, мовознавства. І. Франко – автор ґрунтовних мистецтвознавчих студій із теорії та історії українського і світового театру. Важливе культурологічне значення мають його релігієзнавчі дослідження «Потопа світа» (1883 р.), «Поема про створення світу» (1904 р., 1905 р.), «Сучасні досліди над Святим Письмом» (1908 р.) тощо. І. Франкові належать і кількадесят економічних, соціологічних та історичних праць, зокрема, перший зразок жанру історичної біографії в українській історіографії – «Життя Івана Федоровича та його часи» (1883 р.).

І. Франко – етнограф, фольклорист, дослідник. Діяльність Каменяра в цих напрямках займає особливе місце в біографії вченого. Великий внесок зробив І. Франко у вивчення історії Галичини, зокрема, Прикарпаття. За підрахунками академіка М. Возняка, праці І. Франка з народознавчої тематики складають не менше третини всієї його спадщини. Сучасний дослідник його етнографічної діяльності О. Дей зазначає, що Іван Франко написав загалом 50 праць з фольклору, а лише на 90-і роки ХІХ ст. припадає близько 100 народознавчих публікацій і повідомлень. Найбільші його монографії «Студії над українськими народними піснями» та, виданий в 1905–1910 рр., три томик «Галицько-руські приповідки» в основному базуються на зібраній на Прикарпатті усній народній творчості [1].

Іван Франко – видавець, був ініціатором, координатором та редактором видавничих серій «Дрібна бібліотека» (1878–1880 рр.), «Наукова бібліотека» (1887–1888 рр.), «Літературно-наукова бібліотека» (1889–1898 рр.), «Хлопська бібліотека» (1896–1898 рр.), «Міжнародна бібліотека» (1912–19140 рр.) та «Всесвітня бібліотека» (1914–1916 рр.).

У драматургії І. Франко виявив себе майстром соціально-психологічної та історичної драми й комедії. Перші його спроби на цьому полі походять ще з гімназії: «Югурта» (1873 р.), «Три князі на один престол» (1874 р.) та інші. Найбільше п'єс Франко написав у дев'яностих роках. Найвизначніші з них – соціально-психологічна драма «Украдене щастя» (1893 р.) й віршована історична драма «Сон князя Святослава» (1895 р.). З більших п'єс відомі ще комедії «Рябина» (1886 р.) й «Учитель» (1896 р.), з одноактівок – «Останній крейцар» (1879 р.), «Будка ч. 27» (1893 р.), «Кам'яна душа» (1895 р.), «Майстер Черняк» (1896 р.) і «Суд святого Миколая» (вперше вийшла 1920 р.). У жанрі дитячої літератури Франко збагатив українську літературу книгами «Коли ще звірі говорили» (1899 р.), «Лис Микита» (1890 р.), «Пригоди Дон-Кіхота» (1891 р.), «Коваль Бассім», «Абу-Каземові капці» (1895 р.) тощо.

Підсумовуючи, можемо сміливо стверджувати, що Іван Франко по праву займає особливе місце в українській літературі. Він відомий за межами України своєю творчістю і багатогранною літературною і громадською діяльністю, він створив цілу епоху в історії української культури і літератури. Розпадаючись на дві практично незалежні «підособистості» – І. Франка суспільного діяча та І. Франка – поета, митця – він водночас

поєднував у собі постаті поета, прозаїка, драматурга, фольклориста, етнографа, культуролога, мовознавця, перекладача, репортера, редактора а також політика, агітатора, революціонера. Із щедрої Франкової криниці черпають творчу наснагу нові покоління письменників, живописців, композиторів. Адже, як писав Д. Павличко: «...Шевченко народив, а Франко виховував українську націю...».

Список використаних джерел

1. Кононенко П. Іван Франко / П. Кононенко // Українська література у портретах і доповідях : давня л-ра ХІХ ст. – К. : Либідь, 2000. – С. 324–328.
2. Іван Франко у вимірах епохи : календар [Текст] : до 150-річчя від дня народження Івана Франка / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2006. – 31 с.
3. Іван Франко – Біографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http // onlyart.org.ua / biographies-poets-and-writers/ivan-franko-biografiya](http://onlyart.org.ua/biographies-poets-and-writers/ivan-franko-biografiya)

*Куліш Оксана, Хмельницька Діана,
студентки 32 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Педагогічні ідеї І. Франка

*А як, мільйонів куплений сльозами
День світла й волі засвітає,
То, день, в новім великім людськім храмі
Хтось добрим словом і мене згадає.
Іван Франко*

І. Франко написав понад сотню наукових, художніх та публіцистичних творів, у яких торкнувся проблем педагогіки. У статтях "Освіта народу Галичини", "Народні школи та їхні потреби", "Великі діяння пана Бобринського", "Педагогічні невігласи", "Середні школи Галичини", "Конечність реформи навчання української літератури в наших середніх школах" критикував політику уряду в галузі освіти. Боровся за створення нових шкіл, які, будучи тісно пов'язаними з життям та потребами народу, були спрямовані на всебічний розвиток особистості, опиралися на використання надбань педагогічної науки. Важливим засобом виховання письменник вважав рідне слово, художню літературу, народну творчість.

Аналіз педагогічної і публіцистичної літератури Івана Франка засвідчує актуальність педагогічних проблем, які він підіймав у той час. Вони є й зараз своєчасними та злободенними у процесі розбудови системи національної освіти в Україні на початку ХХІ ст.

І.Франко розкрив *принципи навчання*: доступність, послідовність, систематичність, дотримання тих зв'язків, які існують між різними науками. Навчальний процес необхідно спрямовувати на розумове, фізичне і моральне виховання учнів, прищеплення їм любові до рідного слова, його краси. На це має спрямовуватись знайомство дітей з народною творчістю, байками, казками, вивчення художньої літератури.

Письменник цінував казку і зазначав, що вона найбільше відповідає смакові дітей від 6 до 12 років, змушує їх сміятися, думати, розбуджує цікавість та увагу до явищ природи. Він сам писав цікаві оповідання про

дітей та казки для дітей. Своїми художньо-поетичними творами письменник показував, якою має бути мова навчання дітей. Він натхненно боровся за утвердження в школах Галичини української мови. У передмові до другого видання збірки казок «Коли ще звірі говорили» автор розкривав виховне значення казок, адже вони дають дітям основи чеснот, справедливості, любові до природи, розуміння добра і зла [2, с. 221].

І. Франко, виходячи з потреб служіння українському народу, нації, боротьбі за вільну, незалежну, демократичну, самостійну Українську державу, дотримуючись мудрих заповітів народної педагогіки, необхідності утвердження освіченості й національної самосвідомості громадян, неухильного дотримання в помислах і поведінці народних чеснот, визначав мету і завдання національного виховання.

Засвоєння загальнолюдських цінностей йде через оволодіння національною культурою рідного народу. Тож і перед школою стоїть «величезна дійова задача – витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, звідки б вона не йшла, та при тім податний на присвоєвання особі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшій темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких сьогодні жодна нація і жодна держава не може достоятися». Виховати національно свідомого українця без власних національних шкіл і без виробленої освітньої традиції неможливо.

Мету національного виховання української молоді І. Франко вбачав у всебічній підготовці її до здійснення найвищого ідеалу нації – осягнення власної державності, до чинної творчої участі в розбудові рідної духовної й матеріальної культури, а через неї до участі у вселюдській культурі.

Національне виховання у своїй найглибшій суті – це творення і безупинне вдосконалення нації, тобто це виховання для потреб нації, тому й провідним завданням виховання І. Франко висуває формування українця, основними прикметами якого виступають свідомий патріотизм, висока моральність, вихованість, господарність, освіченість, професіоналізм, фізична й естетична досконалість, витривалість, підприємливість й ініціатива. Виходячи з цього, І. Франко в листі до галицької молоді закликав її розвивати в собі головні рушійні сили життєдіяльності людини (розум, почуття і волю), вчитися ними керувати в діяльності на благо народу.

Особливо детально зупинився письменник на питаннях змісту і методів навчально-виховної роботи в народних (початкових) школах Галичини. Він показав, як змінювався зміст навчання в цих школах на різних етапах історії західноукраїнських земель і яким жалюгідним був рівень знань учнів, незважаючи на всі зміни, які робили [3].

Науку в тодішніх народних школах Галичини, за словами І. Франка, викладають не для того, щоб дати українській молоді освіту й необхідний обсяг знань, а тільки для того, аби вселити в неї покірність несправедливим порядкам й утвердити її в темноті, тому й зміст навчання був мізерний. Діти

одержували «лиш хвостики, обрізки, а не раз попросту тільки лушпину знань»: «Школа в селі вже літ сто, А письма не зна ніхто» [4].

Велику увагу приділив І.Франко вивченню української мови в народних школах, оскільки його не міг не хвилювати стан її викладання, так як він протягом всього свого життя боровся за розвиток української мови на народній основі. А стан викладання української мови був незадовільний. Розуміючи надзвичайну складність становища з навчанням української мови в народних та інших школах Галичини, І. Франко своєю письменницькою діяльністю доводив, якою повинна бути мова, що вивчається учнями. Він боровся за утвердження в Галичині української літературної мови, в основі якої лежала мова видатних письменників України: І.Котляревського, Г.Квітки-Основ'яненка, Т.Шевченка, Марка Вовчка, І.Нечуя-Левицького. Поет-публіцист зробив багато для того, щоб піднятися до вершин української літературної мови. Це можна простежити при порівнянні творів письменника, виданих у ранні й пізніші періоди його літературної діяльності.

Він наполегливо боровся за запровадження в школах правопису, який би ґрунтувався на фонетичному принципі. «Було б дуже бажано, – писав він 1888 року, – щоб справу правопису розв'язали в нас остаточно на користь простої, послідовної і раціональної фонетики, яка, крім величезного полегшення в навчанні руської (тобто української) мови в школі, є вже тепер правописом науки, зокрема лінгвістики і етнографії».

І. Франко виступав проти германізації й полонізації народних шкіл Галичини. Висловив чимало критичних зауважень щодо тодішніх шкільних підручників. «Наші шкільні підручники, – зазначав він, – знов таки в значній мірі завдяки пануючому в Галичині режимові, переважно неоригінальні, основані на перестарілих педагогічних принципах, а деякі надто таки далекі від рівня сучасної науки ...» [5, с. 114–115].

Це в повній мірі стосувалося й методів навчання та виховання. Мислитель зазначав: «У школах наших розкладені науки крайне непедагогічно» [5, с. 193]. Особливо незадовільне було тут вивчення української мови та літератури, фольклору. В гімназіях, а також в університетах домінували зубріння і муштра. У протиположності їм Великий Каменяр виставляв свідомість навчання. І при цьому особливого значення надавав самостійній роботі над книгою.

Письменник велику увагу приділяв сімейному вихованню дітей. Традиційну українську родину він розглядав як перший і найвпливовіший осередок патріотизму, національного єднання та виховання, місце прищеплення здорових норм і навичок поведінки, пошанівку рідної мови, народних звичаїв, традицій.

Отже, як бачимо, І.Франко розкрив принципи, мету, завдання, окреслив та проаналізував зміст та методи навчання і виховання в навчальних закладах того часу. Він відстоював свідоме навчання і вважав, що зміст навчання і виховання памолоді має ґрунтуватися на національних, демократичних традиціях. Для цього треба виховувати в дітей любов до

рідного краю, його історії та природи, звичаїв та обрядів, традицій, а також навчити дітей любити рідне слово, рідну мову, яку дослідники в нього називають науковою.

І. Франко визначав провідну роль навчання рідною мовою в розвитку мислення дітей, пропонував створювати школи, пов'язані з життям, з інтересами народу.

Сьогодні внесок І.Франка в педагогічну науку значний, але недостатньо досліджений і потребує оцінки й переосмислення під сучасним поглядом національного відродження в Україні на початку ХХІ століття. Велике значення мають його праці з історії освіти України, зокрема шкільної та університетської.

Як бачимо, педагогічні ідеї Івана Франка є актуальними, оскільки вони слугують гуманізму та демократії. Цим освітнім і педагогічним проблемам він присвятив понад ста наукових, публіцистичних і багато художніх творів, які потрібно читати, вивчати та аналізувати кожному з нас.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/30_OINXXI_2013/Pedagogica/2_147079.doc.htm
2. Дзеверін О.Г. Педагогічні погляди І.Я.Франка // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г.Дзеверін. – К. : Радянська школа, 1960. – 297 с.
3. Луцик Д., Зиммельдінова А. Історія української педагогіки. Курс лекцій. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2005. – 196 с.
4. Франко в школі / Ред. кол. М.Гуняк (гол. ред.), Л.Гулевич, О.Баган та ін. – Вип.І. – Дрогобич: Коло, 2003. – 260 с.
5. Франко І.Я. Наші народні школи і їх потреби // Зібрання творів у 50 т. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 46. – Кн. 2. – С.108–116.

Нідзельська Анастасія,

студентка 34 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Педагогічні погляди Івана Франка

Педагогічні праці Івана Франка містять критику щодо системи освіти та виховання дітей, що характеризує українського майстра письменства як педагога-просвітителя. Оскільки, І. Франко присвятив педагогічній діяльності вчителя багато публіцистичних, педагогічних статей та художніх творів, постає необхідність в узагальненні та осмисленні його педагогічних ідей та аналізі його праць.

Аналіз педагогічної і публіцистичної літератури Івана Франка засвідчує актуальність педагогічних проблем, які він піднімав у той час. І. Франко визначав мету і завдання національного виховання, виходячи з потреб служіння українському народу, нації, боротьбі за вільну, незалежну, демократичну, самостійну Українську державу, в необхідності утвердження освіченості й національної самосвідомості громадян, неухильного дотримання в помислах і поведінці народних чеснот.

Мета статті полягає в дослідженні сутності педагогічних ідей Івана Яковича Франка.

Педагогічні ідеї Франка склалися крізь призму світобачення рідного народу. Щодо поглядів на тодішній стан освіти, то вони мали принциповий, реалістично-критичний характер. Це яскраво видно на прикладі таких його статей, як «Мисль о еволюції в історії людськості», «Чого вимагаємо?», «Середні школи в Галичині у 1875–1883 рр.», у яких засуджується соціальна й національна дискримінація українців у галузі освіти з боку австрійських і польських можновладців, відрив навчання від насущних потреб українського народу, використання неефективних дидактичних методів, тілесні покарання учнів. Свої теоретичні настанови Франко втілював у художній практиці, написавши цілу низку високо повчальних творів для дітей, зокрема, «Лис Микита», «Лисиця-сповідниця», «Медвідь». Велику педагогічну силу мають оповідання про дітей та школу: «Малий Мирон», «До світла», «У кузні», «Гірчичне зерно», «Борис Граб».

Твори Івана Франка про українське шкільництво служать одним із достовірних джерел для висвітлення історії вітчизняної педагогіки Галичини австрійського періоду. Іван Франко як історик педагогіки, зробив важливий вклад у висвітлення української народної педагогіки, досягнень педагогічної культури Київської Русі, українського відродження 15–17 ст., історії вітчизняного шкільництва в Західній Україні 18–19 ст., розвитку педагогіки в зарубіжних країнах. Франко перший в історії української педагогіки підняв питання про лінгвопедагогічну суть і значення дитячої мови. У «Нарисі історії українсько-руської літератури» Іван Франко виділив спеціальний розділ «Освіта», у якому на основі аналізу літописного матеріалу показав високий рівень освіти й шкільництва в Київській Русі. Він пише про високу шану до вчителя та книги [1, с. 23].

Народна освіта в Галичині вимагала наполегливої праці. І. Франко разом з М.Павликом, О.Тарлецьким та іншими педагогами стали на шлях боротьби за дійсно народну, по-справжньому демократичну й гуманістичну, відповідну інтересам народу освіту. Основний недолік існуючої освітньо-виховної системи він убачав у тому, що молоді люди виходили зі школи нездатними до праці на користь народу, "слугами теперішнього несправедливого ладу, п'явками народними". Разом з гнівним осудом він неодноразово чітко формулював мету й завдання народної освіти: піднести весь народ на таку височінь, на яку підносить людину сучасна наука, озброїти широкі маси народу всіма здобутками людської думки.

Спрямованість освітньо-виховного впливу, І. Франко вбачав у тому, щоб оволодіння науковими знаннями йшло в парі з розвитком тіла в процесі фізичної праці. Недопустимою вважалась присутність у вихованні будь-яких релігійних, моральних чи суспільних пересудів. Виховання правдивого, всебічно розвинутого й сильного покоління можливе лише завдяки боротьбі з реальними життєвими труднощами, в якій очі дітей не повинні бути закриті на протилежні аргументи й докази. У протистоянні протилежних ідей відточуватиметься їх мислення.

На думку Франка, навчальний процес має характеризуватися таким чином: зв'язок навчання з працею, широка освіта, позбавлена будь-яких забобонів, використання всього того кращого, що здобуто досвідом цілого життя попередніх поколінь, всебічний розвиток мислення дітей [2, с. 299].

У праці "Чого хоче галицька робітнича громада" І. Франко, пояснює вимоги робітничого руху у справах освіти, у таких положеннях:

- громадський характер навчання і виховання підростаючого покоління;
- освіта для всього народу;
- всебічний розвиток усіх здібностей учнів;
- відокремлення школи від церкви.

У поглядах І. Франка на освіту значна увага приділяється початковій (народній) школі. Блискуче використовуючи статистичний матеріал, він доводить мізерність кількості народних шкіл в Галичині проти кількості населення. В інших статтях він відмічає, що ці школи дають не справжні знання, а лише "хвостики", "обрізки" знань, а іноді й зовсім одне "лушпиння", перетворюючи учня в машину, тоді як насправді школа повинна давати учням широке коло знань про навколишній світ, його природу, суспільство й саму людину, забезпечувати розумовий розвиток, прищеплювати високі моральні, естетичні і трудові якості [3, с. 250].

Свої думки про середню й вищу освіту І. Франко висловив у ряді спеціальних статей. Зокрема, він бачить призначення освіти у підготовці інтелігенції: з шкіл мають виходити ті, "що згодом стають духовними провідниками народу". Тому школи заслуговують на значно більшу увагу, ніж їм приділяють. Він виступає проти однобічного класицизму, формалізму й схоластики, закликає перебудувати навчальні заклади відповідно до сучасних потреб.

У середній освіті значне місце І. Франко відводив рідній мові й літературі. Цьому питанню спеціально присвячена його велика стаття "Кінець реформи навчання української літератури в наших середніх школах". Мету навчання рідної мови він визначає як ознайомлення учнів з живою народною мовою. Щодо літератури, то він домагається від учителів критичного аналізу творів, уміння показати учням зв'язок їх з життям, їх суспільну вартість [4, с. 187].

Розуміючи надзвичайну складність становища з навчанням української мови в народних та інших школах Галичини, І. Франко своєю письменницькою діяльністю доводив, якою повинна бути мова, що вивчається учнями. Він боровся за утвердження в Галичині української літературної мови, в основі якої лежала мова видатних письменників України: І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка, Марка Вовчка, І. Нечуя-Левицького. Поет-публіцист зробив багато для того, щоб піднятися до вершин української літературної мови. Це можна простежити при порівнянні творів письменника, виданих у ранні й пізніші періоди його літературної діяльності.

Він наполегливо боровся за запровадження в школах правопису, який би ґрунтувався на фонетичному принципі.

Вплив освітньо-педагогічних ідей Івана Франка на освіту є неоціненним, так як він запропонував багато різних шляхів для покращення навчального процесу. І. Франко визначав провідну роль навчання рідною мовою в розвитку мислення дітей, пропонував створювати школи, пов'язані з життям, з інтересами народу. Педагогічні ідеї Івана Франка є актуальними, оскільки вони слугують гуманізму та демократії. Цим освітнім і педагогічним проблемам він присвятив понад ста наукових, публіцистичних і багато художніх творів, які потрібно читати, вивчати та аналізувати кожному вчителю. Нашій сучасній педагогіці Іван Франко надзвичайно дорогий і близький як великий вчений-просвітитель, як видатний діяч народної освіти, як борець за справжню народну школу і освіту для широких мас суспільства.

Список використаної літератури

1. Васянович Г. Педагогічні ідеї Івана Франка / До 150-річчя від дня народження Каменяра // Рідна школа. – 2006. – № 10. – С.27-29.
2. Іван Франко. Педагогічні статті і висловлювання / [упоряд. О.Г. Дзевєрін]. – К. : Рад.шк., 1960. – 299 с.
3. Педагогічні погляди І.Я. Франка / О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко // Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / [за ред. О.О. Любара]. – К., 2003. – С. 249-264.
4. Смаль В. Педагогічні ідеї Івана Франка / В.Смаль. – К. : Рад. шк., 1966. – 187 с.

Машевська Катерина,

студентка 32 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Освітні ідеї Івана Франка

Хоч Іван Якович Франко як представник мистецтва слова і не був безпосередньо педагогом, однак своєю творчістю впливав на розвиток педагогічної думки.

Педагогічні ідеї Франка склалися крізь призму світобачення рідного народу. Щодо поглядів на тодішній стан освіти, то вони мали принциповий, реалістично-критичний характер. Це яскраво видно на прикладі таких його статей, як «Освіта народу Галичини», «Народні школи та їхні потреби», «Чого вимагаємо?», «Педагогічні невігласи», у яких засуджується соціальна й національна дискримінація українського народу у галузі освіти з боку польських та австрійських можновладців, зашкарублість дидактичних методів та тілесні покарання учнів. Боровся за створення нових шкіл, які. Будучи тісно пов'язаними з життям та потребами народу, були спрямовані на всебічний розвиток особистості, опиралися на використання надбань педагогічної науки. Важливим засобом виховання вважав рідне слово, народну творчість, художню літературу. Педагогічні погляди Івана Яковича Франка формувалися під впливом народної педагогіки, української та європейської педагогічної думки.

У праці «Чого хоче галицька робітнича громада?» консолідувався з вимогами робітничого руху за громадський характер виховання і навчання, освіти для всіх.

Свої теоретичні настанови письменник втілював у художній практиці, написавши цілу низку високо повчальних творів для дітей, зокрема, «Лис Микита», «Медвідь», «Лисиця - сповідниця». Велику педагогічну силу мають оповідання про дітей та школу: «Малий Мирон», «У кузні», «До світла».

Мету і завдання українського національного виховання Іван Франко виводив, виходячи із потреб служіння народу, нації, дотримуючись мудрих заповітів народної педагогіки. За визначенням письменника школа «важна та свята річ».

У багатьох статтях і художніх творах Іван Якович Франко порушував проблему вчителя: підходи до його образу, матеріальне становище, освіта, суспільна місія. «Найбільша частина професорів гімназійних вважає ученика мертвим, бездушним снарядом, призначеним тільки на те, щоби дав спокійно набивати свою голову всякими «премудростями», нікому нінащо не здалими, нікого не обходячими, з життя і його потребою нічим, а нічим не зв'язаний», – писав Іван Якович.

Його хвилювало, що «шкільна справа йде набакир» і така шкільна біда, «що замість учителів спосібних, напрактикованих, таких, що люблять науку і дітей, приходять частіше учителі неспособні».

Твори І.Франка про українське шкільництво служать одним із достовірних джерел для висвітлення історії вітчизняної педагогіки Галичини австрійського періоду. Письменник як історик педагогіки, зробив важливий вклад у висвітлення української народної педагогіки, досягнень педагогічної культури Київської Русі, українського відродження 15-17 ст., історії вітчизняного шкільництва в Західній Україні 18-19 ст., розвитку педагогіки в зарубіжних країнах.

Іван Якович Франко перший в історії української педагогіки підняв питання про лінгвопедагогічну суть і значення дитячої мови. У «Нарисі історії українсько – руської літератури» І.Франко виділив спеціальний розділ «Освіта», у якому на основі аналізу літописного матеріалу показав високий рівень освіти й шкільництва в Київській Русі. Він пише про високу шану до вчителя та книги.

Письменник наполягав на необхідності реформи середніх і вищих учбових закладів, щоб вони були пов'язані з «дійсними умовами народного життя». Він глибоко усвідомлював вирішальну роль учителя у початковій, середній та вищій школах.

Освітньо-педагогічні погляди І.Франка становлять важливу епоху в історії української педагогіки. Їх творче застосування служить надійною основою для відродження й розвитку національної освіти в умовах самостійної держави.

Отже, Іван Якович Франко приділяв дуже велику увагу проблемам виховання. Був особливо уважним до виховання власних дітей. Педагогічні ідеї Івана Яковича висвітлюються не лише в статтях, де він аналізує вади та переваги нашого виховання та освіти, а й у художніх творах. У них письменник відобразив як дисгармонійне виховання (Отець-гуморист та

«Гірчичне озеро»), так і виховання дитини («Борис Граб»), що в майбутньому зможе посісти високе духовне місце в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Вендровская Р.Б. Воспитательные системы школы 20-х / Вендровская Р.Б. // Воспитательная система массовой школы: проблемы гуманизации: Сб.науч.тр. – М., 1992. – С.124–133.
2. Фридман Л.М. Педагогический опыт глазами психолога: Кн. для учителя / Фридман Л.М. – М.: Просвещение, 1987. – 224 с.
3. Цырлина Т.В. Феномен гуманистической авторской школы в педагогической культуре XX века / Цырлина Т.В. – Курск: Изд-во КГПУ, 1999. – 196 с.

Лавренчук Тетяна,

студентка 11 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

І.Я. Франко про методи навчання та виховання

*Ти мій рід, ти дитино моя,
Ти вся честь моя і слава,
В тобі дух мій, будуще
Моє, і краса, і держава.*

Найчастіше ми розглядаємо постать Івана Франка лише з літературної точки зору, забуваючи про різноманітний та надзвичайно широкий діапазон інших сфер його творчості, зокрема як неперевершеного перекладача, філософа, культуролога, мовознавця, публіциста. Неможливо не помітити й той факт, що Іван Франко проявив себе також, як чудовий педагог-просвітитель, зробивши колосальний внесок у розвиток педагогічної науки.

Спадщина Великого Каменяра налічує понад 100 наукових і публіцистичних праць та художніх творів, що присвячені темам виховання дітей та молоді і охоплювали проблеми національної освіти та виховання, змісту, мети, розвитку педагогічної культури. Велике значення він приділяв питанню, що стосувалось методів навчання та виховання.

«Яскраві спогади» зберіг І.Франко про свої шкільні та гімназичні роки, навчання в яких було, на його думку, «мертвим» та не пробуджувало в учнів інтересу до науки. Система виховання не прищеплювала учням почуття гуманності, калічила характери дітей та юнаків. Зокрема, серед класних вихователів були такі, що били учнів тростинами, садили на «ослячу лаву» та насміхались. З непривітністю та насмішками учнів і вчителів І.Франко зустрівся особисто, адже був селянським сином, одягненим абияк. Львівський університет до якого вступив І.Франко теж не відзначався розвитком наукового та культурного життя. Молодого студента Франка таке навчання не задовольняло. Ось так він писав про своє навчання: «Я пристрасно прагнув знання, але одержав тільки мертвий крам, а його треба було проковтнути, якщо бажалося дістати цісарсько-королівську посаду. Студіювання ради хліба, а не науки – це було гасло тодішнього Львівського університету. Я розчарувався, відчув огиду і почав шукати знання поза університетом» [4]. Можливо саме ці фактори вплинули на формування його педагогічних поглядів, що стосувались навчання та виховання дітей, юнаків.

Видатний просвітитель-гуманіст і революційний демократ одним із основних засобів морального удосконалення людства вважав правильну систему виховання. У своїх творах він піддавав гострій критиці систему навчання та виховання в Австрії, під владою якої знаходилась рідна для І.Франка Галичина. Виклад предметів був схоластичним, а методи навчання, які застосовувались – малоефективними.

На його думку, головним недоліком було відокремлення розумової праці від фізичної. У статті «Чого хоче Галицька робітницька громада?» І.Франко підкреслює, що: «Науку подають в теперішніх школах не для того, щоб образувати і навчити робітника потрібному і людському знанню, а лиш на те, щоб виховати з нього підданого, щоб умовити в нього покірність теперішнім, несправедливим порядкам і утвердити його в темноті» [2]. Саме на це було спрямоване шкільне законодавство Галичини, тому не дивно, чому ця система піддавалась нещадній критиці.

І.Франко розглянув питання про методи навчально-виховної роботи в різних типах учбових закладів, але найбільше його цікавили початкові і середні школи. Детально він зупинився на народних школах Галичини, проілюстрував зміни, які відбувались на різних проміжках часу.

І.Франко всіляко критикував проведені шкільні реформи, які забезпечували звуження викладу матеріалу. Наприклад, середні школи Галичини «набивали голову» учням різними, непотрібними знаннями. Програма була застарою, підручники теж будувались на застарілих педагогічних принципах. Письменник констатував, після вивчення навчальних планів гімназій, що науки, які передбачені для вивчення, розкладені вкрай непедагогічно.

Близько 40% обов'язкових годин приділялись для вивчення релігії, грецької та латинської мов. Для вивчення обов'язкових предметів, серед яких була математика, географія та рідна мова, залишалось замало часу. Такі предмети, як історія, співи, малювання, французька мова взагалі не потрапили до переліку обов'язкових. Стародавні мови були пріоритетніші, ніж інші предмети. З цього приводу Франко висловлювався так: «Та й надзвичайно безрезультатним було витратити 8 років свого життя на вивчення абсолютно нікому непотрібних предметів» [2]. Такі методи навчання призводили до того, що учні не діставали систематичних знань у жодній з перерахованих вище дисциплін.

Жахливим було становище підручників, які є просто незамінними для цілісного викладання навчального предмету. На думку Франка, вони ж були не просто поганими, а дуже поганими. Недопрацьовані переклади, відсутність системності у викладі, замовчування кращих творів української літератури та важливих історичних подій, ігнорування вікових особливостей учнів – це далеко не всі характеристики підручників того часу. Причиною цього І. Франко вважав шкільну владу, через яких підручники створювали не здібні та недосвідчені особи.

Творча ініціатива педагогів сковувалась, вчителі придушували всілякі прояви власної думки у дітей. Провідну роль отримувало «зазубрювання»,

яке не приносило учням ніякого задоволення від навчання. Такий метод І.Франко нещадно висміював в своїх творах. («Оловець», «Schönschreiben», «Отець гуморист»).

Методи навчання каліграфії теж залишали бажати кращого. Вчитель не пояснював учням, як треба гарно та правильно переписувати з дошки літери, слова, речення, не показував окремих елементів букв, через що дітям було дуже важко зрозуміти техніку відповідного написання.

Дуже хвилювала Франка і незадовільна методика шкільних занять з літератури. План уроку складався з прочитання читанки, переказу прочитаного своїми словами та розповіді про основні дати з життя того чи іншого письменника. При проведенні письмових робіт учням заборонялось висловлювати власні думки та писати великі твори, які слід було б довго перевіряти. Для позакласного читання учням рекомендували староримських та старогрецьких письменників, яких вони і без того вивчали на уроках. Читання українських чи західноєвропейських авторів програмою не передбачалось, їх навіть важко було знайти у шкільних бібліотеках. Діти не знали про існування творів В.Шекспіра чи Ф.Рабле, а перевантаження стародавньою літературою їх обтяжувало.

Та й знання, які все ж надавались школярам рідко знаходили своє застосування. Причиною цього І.Франко вважав відірваність навчання від життя: «...дитина не має до чого приткнути те, що винесла зі школи й розгублює все по дорозі» [2]. Таким чином, усі здобуті знання були марними. Протягом усього життя він намагався домогтися реформ змісту навчання та наблизити його до потреб життя. Але істотних змін так і не дочекався.

Хвилювало відомого поета й викладання у школах рідної мови, адже вона потрібна кожному, він цинив її дуже високо. Плутанина з правописами, вживання архаїзмів, полонізмів ускладнювали вивчення української мови. Негативно позначилося на знаннях учнів і запровадження в 5 класах староруської та старослов'янської мов. І.Франко називав «дивною педагогією» спроби за допомогою мертвої мови знайомити учнів з живою українською мовою. Вивчення цих мов було потрібне лише лінгвістам, у школі ж воно було зайвим. Письменник вважав свідомість навчання одним із найголовніших принципів процесу опанування знань, відкидаючи механічне заучування матеріалу, а насамперед осмислювати його.

І.Франко висловлював також важливі критичні думки і про методи виховання дітей у сім'ї. Виховання повинно мати громадський характер та сім'я не повинна усуватись від справи навчання і виховання дітей. Батьки повинні гуманно ставитися до дітей, вміти знаходити шлях до їхнього серця, бути справедливими.

Основним змістом виховання в майбутньому І.Франко вважав прищеплення молодому поколінню кращих рис моралі трудящих, в першу чергу пошани і любові до людини. Найголовнішим фактором педагогічного впливу в процесі виховання, на його думку, повинен бути особистий приклад вихователя.

Педагогічні погляди та думки Івана Франка для української педагогіки надзвичайно цінні, мають важливе значення та творче застосування. Адже як писав І.Франко: «Людина від віків прямує одної мети, до щастя. Щастя це здобуде аж тоді, коли наука і праця зіллються для неї в одне, коли всяка її наука стане працею, корисною для суспільства, а вся праця буде виявом її розвиненої думки, розуму й науки [2].

Список використаних джерел

1. Франко І. Педагогічні статті і висловлювання / І. Франко. – Київ, 1961. – 300 с.
2. Смаль В.З. Педагогічні ідеї Івана Франка / В.З. Смаль. – Київ, 1966. – 185 с.
3. Любар О.О. Історія української школи і педагогіки / О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко. – Київ, 2006. – 447 с.
4. Брагінець А. Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка / А. Брагінець. – Львів, 1956. – 410 с.
5. Левківський М.В. Історія педагогіки / М.В. Левківський. – Київ, 2006. – 370 с.
6. Паперна Г. Іван Франко про народну освіту / Г. Паперна. – Львів, 1946. – 60 с.

*Коноля Марина, Скабицька Анастасія,
студентки 12 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Іван Франко – велет українського педагогічного духу

Він залишив у спадок понад сто наукових і публіцистичних праць, художніх творів, присвячених методам виховання та навчання дітей і молоді. В цих працях він надає перевагу аналізуванню стану освіти на українських землях рубежу ХІХ – ХХ століть; проблемам національної освіти й виховання; відродженню й розвитку української педагогічної культури; історії освіти, народній педагогіці; визначає мету, зміст і методи навчання й виховання. Ознайомившись з особистістю І.Франка та його творчістю, кожен погодиться з його думкою, що виховання – це творення і безупинне вдосконалення нації. Також мали змогу у вивченні основних рисах справжнього українця: свідомий патріотизм, висока моральність, вихованість, господарність, освіченість, професіоналізм, фізична й естетична досконалість, витривалість, підприємливість, ініціативність тощо.

Мета статті: Дослідження методів навчання та виховання за творчістю та діяльністю Івана Франка, спираючись на повноцінні відомості про його особистість.

Аналіз педагогічної і публіцистичної літератури Івана Франка засвідчує актуальність педагогічних проблем, які він піднімав у той час. Вони є й зараз своєчасними та злободенними у процесі розбудови системи національної освіти в Україні на початку ХХІ ст.

За його твердженням, дитина – це найвища цінність, розвиток якої має здійснюватись під час спілкування на гуманних засадах. Кожна людина повинна мати право і можливість оволодівати освітою. Виховання і навчання матимуть громадський характер, але важливу роль у формуванні молодого покоління буде відігравати сім'я [2, с. 62].

І.Франко розкрив принципи навчання: доступність, послідовність, систематичність, дотримання тих зв'язків, які існують між різними науками.

Навчальний процес необхідно спрямовувати на розумове, фізичне і моральне виховання учнів, прищеплення їм любові до рідного слова, його краси. На це має спрямовуватись знайомство дітей з народною творчістю, байками, казками, вивчення художньої літератури.

Своїми художньо-поетичними творами письменник показував, якою має бути мова навчання дітей. Він натхненно боровся за утвердження в школах Галичини української мови. У передмові до другого видання збірки казок «Коли ще звірі говорили» автор розкривав виховне значення казок, адже вони дають дітям основи чеснот, справедливості, любові до природи, розуміння добра і зла [2, с. 221]. І.Франко радив ретельно добирати твори для дитячого читання, брати ті з них, які спрямовані на формування кращих моральних рис, любові до праці, любові до людей, а також ті, які розвивають мислення читачів.

І.Франко, виходячи з потреб служіння українському народу, нації, боротьбі за вільну, незалежну, демократичну, самостійну Українську державу, дотримуючись мудрих заповітів народної педагогіки, необхідності утвердження освіченості й національної самосвідомості громадян, неухильного дотримання в помислах і поведінці народних чеснот, визначав мету і завдання національного виховання.

Довершену людину творчо підносить саме почуття відповідальності й громадського обов'язку перед нацією. Ставлячи перед кожним українським громадянином безумовну вимогу громадянського обов'язку, І.Франко імперативно закликав: «Кожний думай, що на тобі мільйонів стан стоїть, що за долю мільйонів мусиш дати ти відповідь!» [8].

Осягнення нового суспільства можливе через реалізацію національного виховання, тому кожна школа має бути національною, пріоритетним покликанням якої виступає національне виховання, що засновується на національному ґрунті, народній педагогіці, житті народу і його традиціях. Виховання народу мусить вирости з традицій, як зазначав І.Франко, з культурного стану народу, мусить корінитися в характері, звичках народу, інакше це буде даремна трата часу й сил [1].

Особливо детально зупинився письменник на питаннях змісту і методів навчально-виховної роботи в народних (початкових) школах Галичини. Він показав, як змінювався зміст навчання в цих школах на різних етапах історії західноукраїнських земель і яким жалюгідним був рівень знань учнів, незважаючи на всі зміни, які робили [5].

Велику увагу приділив І.Франко вивченню української мови в народних школах, оскільки його не міг не хвилювати стан її викладання, так як він протягом всього свого життя боровся за розвиток української мови на народній основі. А стан викладання української мови був незадовільний. Розуміючи надзвичайну складність становища з навчанням української мови в народних та інших школах Галичини, І.Франко своєю письменницькою діяльністю доводив, якою повинна бути мова, що вивчається учнями. Він боровся за утвердження в Галичині української літературної мови, в основі якої лежала мова видатних письменників України: І.Котляревського,

Г.Квітки-Основ'яненка, Т.Шевченка, Марка Вовчка, І.Нечуя-Левицького. Поет-публіцист зробив багато для того, щоб піднятися до вершин української літературної мови. Це можна простежити при порівнянні творів письменника, виданих у ранні й пізніші періоди його літературної діяльності [11].

Він наполегливо боровся за запровадження в школах правопису, який би ґрунтувався на фонетичному принципі. «Було б дуже бажано, – писав він 1888 року, – щоб справу правопису розв'язали в нас остаточно на користь простої, послідовної і раціональної фонетики, яка, крім величезного полегшення в навчанні руської (тобто української) мови в школі, є вже тепер правописом науки, зокрема лінгвістики і етнографії» [6].

Низку критичних зауважень висловив І.Франко і щодо стану вивчення в народних школах природничих дисциплін. Вивчення природознавства в цих школах замінювалося так званими «відомостями з історії і природи», які повинні були включити відомості «з натуральної історії, фізики, географії та історії з урахуванням рідного краю».

Хвилював І.Франка і незадовільний стан вивчення географії в народних школах; воно зводилося лише до ознайомлення учнів з окремими містами, ріками і горами Австро-Угорщини. Він гаряче виступав за вивчення в школах рідного краю, писав про необхідність створення повноцінних підручників з географії [12].

Гостро критикував І.Франко також і навчання історії в народних школах, що обмежувалося колом відомостей про королів, князів і цісарів. Учням розповідали здебільшого про історію Польщі, історія ж українського народу замовчувалася або подавалася в неправильному трактуванні [10; 11].

Недосконала методика не розвивала розум школяра, а отупляла його. У школах культивувалися антипедагогічні методи навчання, які відзначалися примітивізмом і зводилися до механічного натаскування учнів.

Письменник велику увагу приділяв сімейному вихованню дітей. Традиційну українську родину він розглядав як перший і найвпливовіший осередок патріотизму, національного єднання та виховання, місце прищеплення здорових норм і навичок поведінки, пошанівку рідної мови, народних звичаїв, традицій.

Думки поета щодо виховання стосувались і сім'ї, родини, близьких. Він добре знав і розумів дитячу психіку, її вразливість і вважав, що батьки відіграють важливу роль у формуванні дитини, її моральних норм, поведінки, любові до знань, ставлення до життя. Не применшуючи ролі батька, І.Франко надавав особливого значення в цьому процесі матері, про що писав у статті «Жінка-мати». Саме мати, на його думку, спостерігає перші прояви психічного життя дитини, створює умови для її здорового розвитку, зміцнення волі тощо [2; 5].

Каменярь у своїх працях ставив питання гуманного ставлення до дітей не тільки в школі, але і в сім'ї. Це ставлення він уявляв як лагідне, розумне, з повагою, з врахуванням особливостей розвитку дітей. Водночас яскраво і переконливо І.Франко показав, що навчально-виховний процес у школах

Галичини переважно не відповідав таким уявленням. У деяких творах І.Франко критикував зміст і методику навчання, антигуманність у стосунках учителів та учнів [6; 8; 9].

Важливе значення для нових поколінь мають педагогічні ідеї великого педагога, просвітителя, сина українського народу І.Франка. Все своє життя він невтомно працював задля щастя народу. На це були спрямовані і його педагогічні погляди.

У численних публіцистичних, педагогічних працях та літературних творах І.Франко показав тяжкий стан народної освіти в умовах існуючого ладу. Глибоко проаналізувавши факти сучасної йому галицької дійсності, він довів, що такий стан є безпосереднім наслідком економічного рабства народних мас і реакційної політики Австро-Угорської імперії щодо українського населення, які створювали всілякі перешкоди на шляху культурного розвитку народу. Окремі дослідники вважають, що ці його думки є суперечливими і потребують окремого дослідження [4; 5; 6].

Водночас І.Франко сповна розкрив характер системи освіти кінця ХІХ – початку ХХ ст.:

- існування різних типів шкіл для «нижчих» і «вищих» соціальних верств;
- національна нерівноправність;
- залежність школи від церкви;
- висока плата за навчання в середній і вищій школах;
- мізерне фінансування освітніх закладів для народу тощо.

І.Франко, борець за єднання українського народу в єдину самостійну вільну державу, вказував на низький рівень освіти як серед українських, так і серед інших верств населення. Водночас він викривав польсько-шляхетську політику національної дискримінації українського народу в галузі освіти.

І.Франко визначав провідну роль навчання рідною мовою в розвитку мислення дітей, пропонував створювати школи, пов'язані з життям, з інтересами народу.

Отже, як бачимо, І.Франко розкрив принципи, мету, завдання, окреслив та проаналізував зміст та методи навчання і виховання в навчальних закладах того часу. Він відстоював свідоме навчання і вважав, що зміст навчання і виховання молоді має ґрунтуватися на національних, демократичних традиціях. Для цього треба виховувати в дітей любов до рідного краю, його історії та природи, звичаїв та обрядів, традицій, а також навчити дітей любити рідне слово, рідну мову, яку дослідники в нього називають науковою.

Як бачимо, І.Франко розв'язував питання освіти, школи, навчання і виховання з позицій світоглядної основи її розвитку. Творчо використовував все краще, що було здобуте до нього в галузі української та світової історії педагогіки. Великий вплив на формування його педагогічних поглядів мала постановка національних питань та релігія. Це, в свою чергу, дозволило йому зробити цінний внесок у розвиток освіти, навчання й виховання в кінці ХІХ – початку ХХ ст. Освіту І.Франко вважав могутньою зброєю у створенні нового

життя людини, оскільки вона сприяє піднесенню національної свідомості народних мас.

Сьогодні внесок І.Франка в педагогічну науку значний, але недостатньо досліджений і потребує оцінки й переосмислення під сучасним поглядом національного відродження в Україні на початку ХХІ століття. Велике значення мають його праці з історії освіти України, зокрема шкільної та університетської.

Як бачимо, педагогічні ідеї Івана Франка є актуальними, оскільки вони слугують гуманізму та демократії. Цим освітнім і педагогічним проблемам він присвятив понад ста наукових, публіцистичних і багато художніх творів, які потрібно читати, вивчати та аналізувати кожному з нас.

Список використаних джерел

1. Васянович Г. Педагогічні ідеї Івана Франка / До 150-річчя від дня народження Каменяра // Рідна школа. – 2006. – № 10. – С. 27-29.
2. Дзеверін О.Г. Педагогічні погляди І.Я.Франка // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г.Дзеверін. – К. : Радянська школа, 1960. – 297 с.
3. Закон України «Про освіту». – К. : Генеза, 1996. – 36 с.
4. Кузьмінець О. Не згубити набутки минулих поколінь / Кузьмінець О., Цапко О. // Рідна школа. – 1998. – № 11. – С. 15-19.
5. Луцик Д., Зимульдінова А. Історія української педагогіки. Курс лекцій. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2005. – 196 с.
6. Франко Іван. Вибрані твори: В 3 т. – Т.3: Літературознавство, публіцистика. – 2-е вид., доп. / Ред. колегія: В.Скотний та ін.; упор. О.Баган. – Дрогобич: Коло, 2005. – 690 с.
7. Франко в школі / Ред. кол. М.Гуняк (гол. ред.), Л.Гулевич, О.Баган та ін. – Вип.І. – Дрогобич: Коло, 2003. – 260 с.
8. Франко Іван. Зібрання творів у 50 томах. Наукові праці. – Т.45. – К. : Наукова думка, 1986. – 575 с.
9. Франко Іван. Зібрання творів у 50 томах. Наукові праці. – Т.46. – К. : Наукова думка, 1985. – 651 с.
10. Франко І.Я. Народне шкільництво в Галичині // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г.Дзеверін. – К.: Радянська школа, 1960. – 297 с.
11. Франко І.Я. Наші народні школи і їх потреби // Зібрання творів у 50 т. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 46. Кн. 2. – С. 108-116.
12. Франко І.Я. Педагогічні невігласи // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г.Дзеверін. – К. : Радянська школа, 1960. – 297 с.

*Мельник Інна, Дишлева Олександра,
студентки 12 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Ідеї виховання особистості в творчості Івана Франка

Іван Якович Франко – всесвітньовідома постать вітчизняної та світової історії й культури. Іван Франко зробив вагомий внесок у літературу, зосереджуючи увагу читача на таких проблемах:

- розуміння моралі як соціального явища;
- суперечливий духовний світ особистості;

- суспільно-громадянський обов'язок;
- вічна проблема зла і добра;
- етико-гуманістична концепція.

Але не менш важливу частину у творчості письменника займає ідея виховання та розвитку особистості. Виховання дітей, підлітків, молоді є одним із найважливіших завдань всього людства. Завдяки йому можливе збереження і примноження цінностей і потенціалу суспільства, а також розвитку людини.

Тому проблема виховання особистості не втрачає актуальності з часів діяльності Івана Франка і до сьогодення. Оскільки метою виховання він вважав всебічно розвинену особистість, для якої властиві готовність до різної праці. Він мріяв про той час, «коли наука і праця зіллються для неї воедино».

Мета статті: продемонструвати цінність ідеї виховання особистості в творах Івана Франка.

І.Франко пропонував цілу програму гармонійного виховання дітей, їхнього всебічного розумового, трудового і фізичного розвитку. Він вірив, що настане час, коли культура й освіта стануть надбанням усього народу. Розвиваючи в педагогіці ті ж ідеї гуманізму, уважного і чутливого ставлення до дітей, яким віддав стільки сил відомий педагог К.Ушинський, І.Франко підкреслював, що прагнення до знань, «до світла» (так називається одна з чудових новел письменника) є природним прагненням кожної здорової людини.

Неспроста І.Франко поділяв погляди К.Ушинського, які полягали у тому, що: «Не примус, а збудження інтересу до науки повинно лежати в основі шкільної освіти». Вони обидва вимагали тісного зв'язку школи з життям. У своїй статті «Педагогічні тумани» І.Франко писав: «Школа є для життя, а не життя для школи» [1].

Завдання і зміст виховання й освіти, на думку Франка, полягають у тому, щоб через школу забезпечити усі види розвитку дітей, навчити їх самостійно мислити. А це можливе лише в тому разі, якщо навчання проводиться рідною мовою, змалку зрозумілою дитині. Тому основним джерелом виховання дитини на ранньому етапі розвитку, на думку письменника, є казка, котра написана українською мовою. Франко цінував казку і зазначав, що вона має найбільш потужний вплив на формування свідомості дитини. Він писав цікаві оповідання як про дітей, так і для дітей. Своїми художньо-поетичними творами письменник показував, якою має бути мова навчання дітей. У передмові до другого видання збірки казок «Коли ще звірі говорили» автор розкривав виховне значення казок, адже вони дають дітям основи чеснот, справедливості, любові до природи, розуміння добра і зла. І.Франко радив ретельно добирати твори для дитячого читання, брати ті з них, які спрямовані на формування кращих моральних рис, любові до праці, любові до людей, а також ті, які розвивають мислення читачів.

І.Франко написав майже п'ятдесят казок, двадцять із них увійшли до вищезгаданої збірки «Коли ще звірі говорили». Як правило, всі вони – це художньо опрацьовані переклади з грецької, індійської, німецької,

російської, арабської та інших мов, своєрідні літературні обробки. Проте найчастіше він запозичував образ чи сюжет, який доповнював, розширював, надаючи творові соціальні заостреності, національного колориту [2].

Оповідання і казки Івана Яковича Франка не лише вводять у світ минулого, вони вчать і виховують наших юних сучасників, прищеплюючи їм високі моральні поняття і громадські почуття.

Зробивши аналіз художніх творів письменника для дітей, можна з легкістю знайти ті, котрі носять виховний характер.

Візьмемо до прикладу одну із найвідоміших казок письменника «Фарбований лис». Лис протягом року обманював усіх, видавав себе за царя, всі на нього працювали, допомагали, слухалися його. Тож перше і головне, чому вчить ця казка – ніколи не слід обманювати. А по-друге, не варто вихвалитися перед іншими. Перш ніж щось сказати, треба хоч трохи думати.

Події в казці – дуже гарний приклад. Якби лис Микита, який відзначався своєю хитрістю на весь ліс, не вихвалявся перед товаришами своєю кмітливістю, здатністю вкрати прямо на очах у всіх, то ймовірно, казка б мала інший фінал.

Отож, казка Івана Франка «Фарбований лис» містить повчальний та виховний характер. *По-перше*, вчить дітей не обманювати, бо все таємне і приховане завжди з'ясовується. *По-друге*, не бути надміру гордим, бо через це легко можна втрапити в халепу. *По-третє*, ніколи не довіряти першому враженню, бо в переважній більшості випадків воно не є правильним. *По-четверте*, багато не вихвалитися і не обіцяти зробити те, чого не можеш.

Казки видатного письменника є необхідними для прочитання, адже вони несуть в собі глибокий зміст і повчальний характер, який впливає на розвиток і виховання дітей.

Саме у казці «Лисичка і Журавель» викривається нещирість улесливої Лисиці, яка привітно зустрічає кума, та, пригощаючи його, дбає тільки про те, щоб він менше з'їв. За це вона розплатилась тим, що змушена була піти з гостин у Журавля теж голодною. В багатьох епізодах можна зустріти безліч веселих, комічних сцен і ситуацій, сповнених щирого й доброзичливого сміху, почуття гумору, саме це робить казку захоплюючою і цікавою. Без зайвих зусиль можна зрозуміти, що твір спрямований проти хитроців, егоїзму й нещирості. Ці погані риси, описані у казці, дають зрозуміти дітям і навчають, що справжня дружба може ґрунтуватися лише на щирості, доброті [2].

«Лисичка та Журавель» - це казка, яка ніколи не набридає, її можна читати безліч разів не тільки дітям, але і дорослим. Чому саме цей твір є легким в прочитанні? Відповідь є простою. *По-перше*, в багатьох епізодах можна зустріти безліч веселих, комічних сцен і ситуацій, сповнених щирого й доброзичливого сміху, почуття гумору. *По-друге*, саме для своїх маленьких читачів, І.Франко писав в доступній формі викладу й сприймання, не використовуючи складних метафор, малодоступних дітям молодшого віку.

Одним із найулюбленіших творів самого автора є оповідання «Малий Мирон», також твір відзначається майстерністю у розкритті дитячої

психології. Допитливий, закоханий у природу, обдарований і не по роках розвинений Мирон бажає до всього дійти своїм розумом, все збагнути і пояснити. Однак він не знаходить підтримки у дорослих, навіть його мати не усвідомлює виключної обдарованості дитини. Письменник щиро шкодує, що Миронові ніхто не приділяє уваги, не сприяє його розвитку, що життя може покалічити розумну дитину, та не дати розвинутися на повну силу її здібностям. Мирон такий собі «чомучка» минулого століття. Він хоче знати, чому це небо й хмари, відбившись у воді створюють глибіню, яка його лякає, чому сонце світить з неба з різних сторін і як його проміння доходять до людей. П'ятирічний хлопчина хоче знати, яким чином люди бачать, чують. Замість уважного ставлення до запитів дитини дорослі односельчани і батьки по своїй неосвіченості тільки докоряють.

Закінчується оповідання роздумами автора про майбутнє свого героя : «Що з нього буде? Який цвіт розів'ється з того пупінка?»

Отже, І.Франко досконало знав дитячу психологію, як митець тонко відчував дитячу душу, цікавився дитячим мовленням, полюбляв моделювати на сторінках дитячих оповідань постійно моделювати внутрішній світ. Письменник-психолог відкрив у оповіданні таємницю п'ятирічного віку, який, за твердженням сучасних учених, є особливою віхою в житті людини. Також в даному оповіданні особливо досконало використав інструмент «внутрішнього мовлення» або «внутрішнього діалогу» дитини, що стало яскравою відзнакою психологізму даного оповідання.

Оповідання виховує дітей таким чином, що варто дізнаватися те, що тебе цікавить та йти до своєї цілі, навіть у дитячі роки, незважаючи на відсутність розуміння з боку оточуючих та їх осуд.

Отже, І.Франко приділяв дуже велику увагу проблемам виховання. Був особливо уважним до виховання власних дітей. Педагогічні ідеї Івана Яковича висвітлюються не лише в статтях, де він аналізує вади та переваги нашого виховання та освіти, а й у художніх творах. У них Франко відобразить як дисгармонійне виховання, так і виховання дитини, що в майбутньому зможе посісти високе духовне місце в суспільстві .

Список використаних джерел

1. Франко І. Статті і матеріали: Збірник / Івана Франко. – Л., 1948–1965. – Вип. I–XII.
2. Закревська Я. Казки Івана Франка / Я. Закревська. – К.: Наукова думка, 1966.
3. Франко І. Коли ще звірі говорили / Іван Франко. – 1899.

*Капустинська Світлана, Нагорна Вікторія,
студентки 24 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Іван Франко про мету і завдання виховання

Виховним ідеалом нового суспільства І. Франко бачив всебічно розвинуту особистість, основні риси якої: матеріалістичний світогляд, різнобічний розумовий розвиток, вміння самостійно мислити, високі моральні якості та естетичні смаки, фізична загартованість, готовність до

розумової і фізичної праці. Його виховним ідеалом була людина-борець «...з сильним переконанням у справедливості свого діла, гарячою любов'ю до людей, особливо до тих, які перебувають в найтяжчому становищі». Їй властиві «...внутрішній спокій, сила і ясність переконань, чиста совість і боротьба проти темноти і фальші» [6, с. 60].

Розкриваючи виховний ідеал І.Франка, можна стверджувати, що всебічний розвиток людини можливий лише в єдності розумового, фізичного, трудового, морального і естетичного виховання. Кожна з цих складових частин виховання матиме свої специфічні завдання, підпорядковані досягненню загальної мети – підготовки всебічно розвинутої людини [6, с. 61].

Одним із найважливіших напрямків виховання, на думку Франка було сімейне. Традиційну українську родину він розглядав, як перший і найважливіший осередок національного виховання, де прищеплюється любов до рідної країни, мови, народних звичаїв і традицій.

Виховним ідеалом І. Франка була людина-борець із високою національною свідомістю. Мету національного виховання І. Франко вбачав у всебічній підготовці до здійснення найвищого ідеалу нації – осягнення власної державності.

Варто наголосити на тому, що виховний ідеал І. Франка був революційним і докорінно відрізнявся від поглядів галицьких педагогів кінця ХІХ ст. і залишається актуальним для сучасної системи виховання.

Письменник не лише піддавав гострій критиці зміст і методи навчання, але й вказував на шляхи удосконалення змісту навчання і пошуки нових методів, які б відповідали віковим та індивідуальним особливостям учнів [6, с. 72].

Мету і завдання українського національного виховання І. Франко виводив, виходячи із потреб служіння народу, нації, боротьбі за вільну, незалежну, демократичну Українську державу, дотримуючись мудрих заповітів народної педагогіки. За визначенням письменника, школа «важна та свята річ». Його хвилювало, що «шкільна справа іде якимось набакир» і така шкільна біда, «що замість учителів спосібних, напрактикованих, таких, що люблять науку і дітей, чимраз частіше приходять учителі неспособні». Твори І. Франка про українське шкільництво служать одним із достовірних джерел для висвітлення історії вітчизняної педагогіки Галичини австрійського періоду. І.Франко як історик педагогіки, зробив важливий вклад у висвітлення української народної педагогіки, досягнень педагогічної культури Київської Русі, українського відродження ХV-ХVІІ ст., історії вітчизняного шкільництва в Західній Україні ХVІІІ-ХІХ ст., розвитку педагогіки в зарубіжних країнах. Іван Франко перший в історії української педагогіки підняв питання про лінгвопедагогічну суть і значення дитячої мови. І.Франко перший в історії української педагогіки підняв питання про лінгвопедагогічну суть і значення дитячої мови. У «Нарисі історії українсько-руської літератури» І. Франко виділив спеціальний розділ «Освіта», у якому на основі аналізу літописного матеріалу показав високий рівень освіти й

шкільництва в Київській Русі. Він пише про високу шану до вчителя та книги [5].

Характеризуючи мету і завдання виховання, Іван Франко розвінчував курс уряду на плекання вірнопідданих з вузьким культурним світоглядом. Його ідеал – виховання людини, здатної самовіддано боротися за утвердження справедливих суспільних порядків, переконаної в правоті своєї справи, сповненої любові до трудового народу.

Метою виховання Іван Франко вважав всебічно розвинену особистість, для якої властиві готовність як до розумової, так і до фізичної праці. Він мріяв про той час, «коли наука і праця зіллються для неї воєдино» [3].

Мету національного виховання української молоді І.Франко вбачав у всебічній підготовці її до здійснення найвищого ідеалу нації – досягнення власної державності, до чинної творчої участі в розбудові рідної духовної й матеріальної культури, а через неї до участі у вселюдській культурі [2].

Завдання і зміст виховання й освіти на думку Франка, полягають у тому, щоб через школу забезпечити розумовий, фізичний і моральний розвиток дітей, навчити їх самостійно мислити. А це можливе лише в тому разі, якщо навчання проводиться рідною мовою, змалку зрозумілою дитині. Рідна мова сприяє кращому засвоєнню інформації та знань.

Мету виховання І.Франко вбачав у всебічній підготовці молодого покоління до здійснення найвищого ідеалу нації – досягнення власної державності, до активної творчої участі в розбудові рідної духовної й матеріальної культури, а через неї до участі у вселюдській культурі. Національне виховання, на його думку, це – творення і безупинне вдосконалення нації. Основними рисами українця мають бути: свідомий патріотизм, висока моральність, вихованість, господарність, освіченість, професіоналізм, фізична й естетична досконалість, витривалість, підприємливість, ініціативність тощо.

Особливо детально зупинився письменник на питаннях змісту і методів навчально-виховної роботи в народних (початкових) школах Галичини. Він показав, як змінювався зміст навчання в цих школах на різних етапах історії західноукраїнських земель і яким жалюгідним був рівень знань учнів, незважаючи на всі зміни, які робили [4].

Науку в тодішніх народних школах Галичини, за словами І.Франка, викладають не для того, щоб дати українській молоді освіту й необхідний обсяг знань, а тільки для того, аби вселити в неї покірність несправедливим порядкам й утвердити її в темноті, тому й зміст навчання був мізерний. Діти одержували «лиш хвостики, обрізки, а не раз попросту тільки лушпину знань»: «Школа в селі вже літ сто, А письма не зна ніхто» [7].

Викладання наук у народних школах австрійського зразка здебільшого був схоластичний, спорадичний, а методи навчання, застосовувані в них, зашкарублі, малоефективні. А тому часто-густо «сільський хлопчина кілька літ ходить до школи, не раз о голоді, о холоді, душиться в ній і тратить здоров'я, час і силу, слухає про історію, астрономію, географію і т. ін., а,

вийшовши зі школи, не тільки зараз забуває всю ту премудрість, але за два-три роки забуває зовсім читати» [8, с. 109].

Критикуючи зміст і методи навчання в сучасних йому школах, Іван Франко зазначав: «Наше виховання та образования чи ж не є се млинок, в котрий кладуть здорових дітей, а виймають покалічених». Він засуджував схоластичні методи навчання, зневажливе ставлення до особистості дитини, знущання над дітьми бідняків, неуцтво вчителів. Водночас вчений добре розумів, що система навчання й виховання може бути докорінно змінена лише після скасування експлуататорського ладу [3].

Критичні зауваження Івана Франка щодо змісту й методів навчання допомагали тим освітянам, які того прагнули, вдосконалювати свою майстерність шляхом засвоєння прогресивних педагогічних ідей.

Велику увагу приділяв Іван Франко виховному значенню дитячої літератури. Іван Франко особисто розробляв різноманітні жанри дитячої літератури і радив добирати для дитячого читання такі книжки, які розвивають думку, викликають благородні почуття, мають освітнє і виховне значення [3].

Думки поета щодо виховання стосувались і сім'ї, родини, близьких. Він добре знав і розумів дитячу психіку, її вразливість і вважав, що батьки відіграють важливу роль у формуванні дитини, її моральних норм, поведінки, любові до знань, ставлення до життя. Не применшуючи ролі батька, І.Франко надавав особливого значення в цьому процесі матері, про що писав у статті «Жінка-мати». Саме мати, на його думку, спостерігає перші прояви психічного життя дитини, створює умови для її здорового розвитку, зміцнення волі тощо [1, 5].

Отже, як бачимо, І.Франко розкрив принципи, мету, завдання, окреслив та проаналізував зміст та методи навчання і виховання в навчальних закладах того часу. Він відстоював свідоме навчання і вважав, що зміст навчання і виховання памолоді має ґрунтуватися на національних, демократичних традиціях. Для цього треба виховувати в дітей любов до рідного краю, його історії та природи, звичаїв та обрядів, традицій, а також навчити дітей любити рідне слово, рідну мову, яку дослідники в нього називають науковою.

Педагогічні погляди Івана Франка становлять важливу епоху в історії української педагогіки. Їх творче застосування служить надійною основою для відродження й розвитку національної освіти в умовах самостійної держави.

Список використаних джерел

1. Дзеверін О.Г. Педагогічні погляди І.Я.Франка // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г.Дзеверін. – К.: Радянська школа, 1960. – 297 с.
2. Зиммельдінова А.С., Філь Г.О., Кутняк І.М., актуальність педагогічних ідей Івана Франка на сучасному етапі розвитку загальноосвітньої школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/30_OINXXI_2013/Pedagogica/2_147079.doc.htm
3. Історія педагогіки України. Розділ IV. Педагогічна думка в другій половині XVIII–XIX ст. 7. Педагогічні ідеї Михайла Драгоманова, Івана Франка, Лесі

- Українки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://subject.com.ua/psychology/history_pedagog/22.html
4. Луцик Д., Зимкульдінова А. Історія української педагогіки. Курс лекцій. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2005. – 196 с.
 5. Педагогічні погляди Івана Франка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.linguistika.com.ua/referati-naukov-statt/pedagog-chn-poglyadi-vana-franka>
 6. Смаль В. З. Педагогічні ідеї Івана Франка / Смаль В. З. - К.: Радянська школа, 1966. – 188 с.
 7. Франко в школі / Ред. кол. М.Гуняк (гол. ред.), Л.Гулевич, О.Баган та ін. – Випуск перший. – Дрогобич: Коло, 2003. – 260 с.
 8. Франко І.Я. Наші народні школи і їх потреби // Зібрання творів у 50 т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 46. Кн. 2. – С.108–116.

*Рудюк Марина, Гнатюк Катерина,
студентки 11 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Думки Івана Франка про виховний ідеал нового суспільства

Іван Франко педагогічним проблемам присвятив понад 100 художніх та публіцистичних творів, звертався до них у багатьох наукових і філософських працях. Твори І. Франка про українське шкільництво можна вважати одним із найдостовірніших джерел з історії педагогіки Галичини в період панування Австро-Угорщини. Як історик педагогіки, вчений зробив вагомий внесок у простеження процесу становлення і розвитку української народної педагогіки, досягнень педагогічної культури Київської Русі, українського відродження XVI–XVII ст., історії вітчизняного шкільництва в Західній Україні XVIII–XIX ст., розвитку педагогіки у зарубіжних країнах.

Мета статті – проаналізувати твори І.Франка, у яких висвітлено становище вчителів того часу.

Іван Франко турбувався про долю освіти в Україні, насамперед в Галичині. Цікавився умовами праці вчителів, довідувався від них про життя людей, які займалися шляхетною справою навчання і виховання.

«Учителем школа стоїть», – говорив Іван Франко своїм сучасникам. Ставлячись з глибокою повагою до праці педагога і враховуючи її складність, І. Франко порівнював педагогічну майстерність учителя з мистецтвом поета. При цьому він добре розумів, що успіхи в роботі вчителя залежать не тільки від його таланту і підготовки, а й від умов, у яких він живе і працює. В останній чверті XIX століття заробітна платня вчителям оплачувалася на основі закону, прийнятого крайовим сеймом Галичини в 1872 році. Згідно з цим законом, учителі народних шкіл за своєю платнею поділялися на п'ять категорій, залежно від того, в якій місцевості їм доводилося працювати – в місті чи в селі, а також від кількості населення в міських і сільських громадах. Працюючи в тяжких умовах, учителі часто хворіли, іноді повністю втрачали зір, передчасно залишали учительську роботу [1, с. 184].

У липні 1904 року відбулося віче українського вчительства Галичини і Буковини. Понад 1400 його учасників широко обговорили питання про матеріальне становище учителів. На вічі був присутній Іван Франко, запрошений спеціально вчительською делегацією. Він уважно прислухався до виступів промовців, а пізніше і сам виголосив коротку промову, в якій закликав педагогів боротися з труднощами і віддавати всі сили й знання служінню народові.

Велике віче галицьких учителів відбулося також у лютому 1907 року. Зібралось понад 7 тисяч чоловік. Всі одноставно висловилися за поліпшення матеріального становища учителів, за скасування поділу вчителів на категорії. Великий син українського народу Іван Франко нещадно таврував дискримінацію вчителів-українців. Він рішуче протестував проти системи бюрократичного керівництва роботою вчителів. Не випадково він написав свої твори про школу і вчителів – п'єсу «Учитель», оповідання «Отець-гуморист», «Олівець», «Грицева шкільна наука», поему «Панські жарти». «Нове виховання потребує нових учителів». Ці слова великого Каменяра тепер знов зазвучали як живий заклик до нашого вчительства [6, с. 284].

Особливо гостро критикує автор зміст і методи навчання і виховання в галицьких народних школах. Ці питання блискуче висвітлені перш за все в його художніх творах, зокрема в збірці «Малий Мирон» і інших оповіданнях. У передмові до цієї збірки Іван Франко писав: «Оповідання, зібрані в оцьому томику, в більшій мірі від інших мають автобіографічний характер. Вони показують у загальних рисах хід виховання сільського хлопчини перед 30 – 40 роками, починаючи від перших проблисків власного думання та кінчаючи найвищими ступенями середньої школи». З неперевершеною майстерністю художника-реаліста Іван Якович відображає в багатьох оповіданнях зміст освіти і виховання в початковій школі. Брак *кваліфікованих учителів*, повний відрив навчання від життя, жахлива система моральних і фізичних знущань, над дітьми яскраво характеризують «народну» школу. Франко висміює примітивність методів навчання читання і письма в початковій сільській школі.

Методи навчання І.Франко розглядав у єдності з методами виховання, які також були далекими від істинної педагогіки, не розвивали, а пригнічували особистість дитини. Він підтримував погляди представників реформаторської педагогіки про доцільність використання таких нових методів, як *метод проєктів*, *лабораторний метод навчання (дальтон-план)*, *метод «осередків зацікавлень»*, котрі сприяли розвитку критичного мислення й пізнавальних творчих навичок вихованців, їх умінь самостійно конструювати власні знання. Головну спрямованість освітньо-виховного впливу І.Франко вбачав у тому, щоби процес здобуття наукових знань органічно поєднувався з розвитком тіла під час фізичної праці. Недопустимим під час виховання вважав наявність будь-яких релігійних, моральних або суспільних пересудів. Виховання правдивого, всебічно розвинутого й сильного покоління можливе лише завдяки боротьбі з реальними життєвими труднощами; очі дітей не

повинні бути закриті на протилежні аргументи й докази, бо саме у протиставленні різних ідей найкраще буде розвиватися їхнє мислення.

Оповідання Івана Франка «Schön schreiben» – це убивча сатира на суто пруську систему виховання, що мала неабиякий вплив на стан шкільництва в Галичині; системи, що її основою є жорстока палочна дисципліна, механічне зубріння, придушування всяких вільних проявів думки. «Schön schreiben» або «Красне писання» було для дітей найбільшою мукою. У цьому оповіданні письменник дає зразок уроку «красного писання» в початковій школі.

Повне нещасття вчителів, дике знущання над дітьми, жорстокі фізичні кари: різки та палки – ось та сумна шкільна дійсність, що її малює письменник у своїх оповіданнях. Наслідки подібного навчання і виховання підкреслює Іван Франко в оповіданні «Олівець», коли він згадує тих дітей «що їх бачимо сотні в кожній нижчій школі нашого краю, ... ті нещасливі, забиті фізично й духовно діти, що їх нерви від малечку притупили страшні, огидні сцени, а голову від шістьох літ задурила професорська дисципліна».

Дуже цікавими є думки І. Франка про Острозьку академію (її він характеризував як навчальний заклад вищого типу та «першу руську академію»), Дрогобицьку гімназію, історію Львівського університету (статті «Іван Вишенський, його час і письменська діяльність»; «Дві унії»; «Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.»). У статті «Причинки до культурної історії Західної України XVII–XVIII ст.» учений розкривав сутність і мету діяльності в Галичині єзуїтських та уніатських шкіл. Питання історії освіти цього регіону він розкривав також у збірнику «Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку», «До історії освіти в Галичині», «Панщина та її скасування в 1849 р. в Галичині». У цьому контексті особливо цікавим є дослідження «Азбучна війна в Галичині 1859 р.», де йдеться про спробу запровадити в країні латинський алфавіт та спротив місцевих культурних діячів цьому процесу, а також про роль буквара в національній освіті українських дітей.

У статті «Дві унії» І. Франко критикував діяльність єзуїтських шкіл, діяльність яких була спрямована на покатоличення українського населення. Він наголошував, що це були здебільшого заклади закритого типу, де виховувалися діти з аристократичних і заможних родин українських феодалів. У своїх школах вони, за влучним висловом письменника, «підбиралися під великих панів, щоб мати над ними вплив» [5, с. 22].

Письменник вимагає поваги до особистості дитини, довіри до неї, вимагає шанувати особисту гідність дітей. Таке ставлення до дитини, до шляхів та засобів її виховання визначається революційним гуманізмом Франка, боротьбою за створення нової людини – активного діяча – борця. Його гуманізм так, як і гуманізм Чернишевського та Добролюбова, не має нічого спільного з дрібно-буржуазним «сюсюканням», з потаканням дитячим примхам, з зайвою опікою над дітьми. Франко бачить у дитині зростаючу людину і встає на захист її прав.

У «Нарисі історії українсько-руської літератури» І.Франко виділив спеціальний розділ «Освіта», у якому на основі аналізу літописного матеріалу показав високий рівень освіти й шкільництва в Київській Русі. Він пише про високу шану до вчителя та книги.

Отже, І.Франко приділяв дуже велику увагу проблемам виховання. Був особливо уважним до виховання власних дітей. Педагогічні ідеї Івана Яковича висвітлюються не лише в статтях, де він аналізує вади та переваги нашого виховання та освіти, а й у художніх творах. У них І.Франко відобразить як дисгармонійне виховання («Отець-гуморист», «Гірчичне зерно»), так і виховання дитини, що в майбутньому зможе посісти високе духовне місце в суспільстві («Борис Граб»).

Іван Франко розв'язував питання освіти і школи, послідовно виходячи з революційно-демократичних позицій і творчо використовуючи все краще, що було здобуте до нього в галузі української, російської та світової педагогіки. Великий вплив на формування педагогічних поглядів Франка, як і його світогляду в цілому, справив марксизм. Усе це дозволило йому зробити цінний внесок у розвиток передової педагогічної думки в Україні. Освіту Франко вважав могутньою зброєю у боротьбі за нове вільне життя. Водночас Франко розкрив реакційний характер буржуазних систем освіти (існування різних типів шкіл для «нижчих» і «вищих» соціальних верств, національна нерівноправність, а також нерівноправність статей в галузі освіти, залежність школи від церкви, висока плата за навчання в середніх і вищих школах, мізерне фінансування освітніх закладах для народу тощо).

Іван Франко висловив багато цінних думок про виховний ідеал нового суспільства – всебічно розвинену особистість, основними рисами якої є *матеріалістичний світогляд, різносторонній розумовий розвиток, вміння самостійно мислити, високі моральні якості та естетичні смаки, фізична загартованість, готовність як до розумової, так і до фізичної праці* [1, с. 182].

Отже, все вищезгадане дає повну підставу твердити, що в розв'язанні ряду корінних проблем педагогіки І.Франко піднявся значно вище від багатьох сучасних йому педагогів. Педагогічні ідеї Франка були великим кроком вперед у справі розвитку вітчизняної науки про виховання підростаючого покоління. І одне з важливих завдань педагогіки – поставити ці ідеї, як і ідеї інших видатних педагогів минулого, на службу сучасності.

Список використаних джерел

1. Іван Франко. Педагогічні статті і висловлювання / [упоряд. О.Г. Дзевєрін]. – К. : Рад. шк., 1960. – 299 с.
2. Педагогічні погляди І.Я. Франка / О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко // Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / [за ред. О.О. Любара]. – К., 2003. – С. 249–264.
3. Смаль В.З. Педагогічні ідеї Івана Франка / Василь Захарович Смаль. – К. : Рад. шк., 1966. – 187 с.
4. Смаль В.З. Іван Франко та народна освіта / В.З. Смаль // Радянська школа. – 1976. – №8. – С. 89–94.
5. Паперна Г. Іван Франко про народну освіту / Г. Паперна. – Львів : Вільна Україна, 1946. – 64 с.

6. Франко І. Грицева шкільна наука : вірші, оповідання, казки / [для шкільного віку] / І. Франко. – Київ : Велелка, 1990. – 380 с.

*Ткачук Олексій, Рафаловська Тетяна,
студенти 25 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Проблема виховання особистості у творах І. Франка

І.Франко написав понад сотню наукових, художніх та публіцистичних творів, у яких торкнувся проблем педагогіки. У статтях "Освіта народу Галичини", "Народні школи та їхні потреби", "Великі діяння пана Бобринського", "Педагогічні невігласи", "Середні школи Галичини", "Конечність реформи навчання української літератури в наших середніх школах" критикував політику уряду в галузі освіти. Боровся за створення нових шкіл, які, будучи тісно пов'язаними з життям та потребами народу, були спрямовані на всебічний розвиток особистості, опиралися на використання надбань педагогічної науки. Важливим засобом виховання письменник вважав рідне слово, художню літературу, народну творчість.

У праці "Чого хоче галицька робітнича громада?" консолідувався з вимогами робітничого руху за громадський характер навчання і виховання, освіту для всіх, відокремлення школи від церкви.

Ще в дитинстві І.Франко втратив батьків і зазнав тяжкої сирітської долі. Жорстоке поводження деяких учителів з селянськими дітьми зародило в ньому паростки бунту проти будь-якого насильства. Згодом він описав ці знущання в оповіданні «Отець гуморист». У гімназії І.Франко зачитувався «Кобзарем» і скоро вивчив його напам'ять.

Іван Франко звертався до питань освіти, тому що розумів її роль у формуванні особистості. Австро-Угорська монархія за «Політичним шкільним законом» 1805 р. спрямовувала початкові школи Галичини на виховання добродесних християн. Вона не прагнула розвивати в дітей селян нахил до вченості, бо їй потрібно було багато робочих рук. Закон ставив завдання виховувати з учнів досвідчених і працьовитих ремісників, які були б покірними підданими австро-угорського монарха. У школах вивчали християнську науку, сільськогосподарську справу, діти мали знати свої обов'язки перед монархом, попом чи начальником, бути морально готовими вірно і по-геройськи, чесно служити у війську і, нарешті, вміти писати, читати, рахувати.

У своїх творах І.Франко гнівно засуджував соціальну і національну дискримінацію в галузі освіти і виховання, відірваність навчання від життя, догматизм, релігійне одурманювання, муштру та фізичні покарання учнів.

Обстоюючи демократичну школу, Іван Франко часто виступав перед робітниками, селянами і вчителями з критикою реакційної політики в галузі освіти. Для популяризації розробленої ним соціалістичної програми народної освіти і школи Іван Франко видав брошуру «Чого хоче Галицька робітнича громада?», в якій, зокрема, зазначав: «Науку подають в теперішніх школах не для того, щоб виховувати й навчити робітника потрібному і

людському знанню, але тільки на те, щоб виховати з нього підданого, щоб виховати в нього покірність теперішнім несправедливим порядкам і утвердити його в темності». У працях «Катехізис економічного соціалізму», «Мислі об еволюції в історії людськості», «Чого вимагаємо» та інших Іван Франко пояснював, що тяжкий стан народної освіти в капіталістичному суспільстві є прямим результатом економічного рабства трудящих і реакційної політики буржуазії та поміщиків, які чинять перешкоди на шляху культурного розвитку народу. Діти трударів не мають змоги здобувати освіту, бо змушені працювати на фабриках і в поміщицьких господарствах. Іван Франко викривав реакційну сутність урядових розпоряджень про обмеження прийому до гімназій дітей селян і робітників, про підвищення платні за навчання в середніх школах. Ці розпорядження мали на меті одне – «утруднення доступу в гімназії для дітей бідних». Гнівno писав Іван Франко про поширення реакціонерами теорії «біологічної неповноцінності» трудящих і «лінощів народу». Велику увагу приділяв І.Франко розвитку української літературної мови та діалектів. Вважав, що українська літературна мова, яка живиться і розвивається за рахунок народних говорів, повинна бути єдиною. Також Івана Франка цікавили питання етнографії. Він вивчав культуру і побут селян і робітників Галичини [1].

Відстоюючи прагнення трудящих до знань та науки, І.Франко зазначав, що стара школа зовсім не задовольняла вимог часу, прогресивної педагогіки та самого народу. У статті «Наші народні школи і їх потреби» він підкреслював, що початкові народні школи давали не справжні знання, а лише «хвостики», «обрізки», а іноді й зовсім одне «лушпиння» знань, перетворюючи учнів у машину, що «бубонить регулярно, хоч механічно, задані уроки». Середні школи, за його словами, набивали голови учнів різними, нікому не потрібними «премудростями», серед яких чільне місце відводилось латинській і стародавній грецькій мовам, богослов'ю. Цього не можна виправдати ні з педагогічних, ні з практично-суспільних позицій. Навчання у вищій школі виродилось у щось протилежне науці, в механічне зазубрювання параграфів, правил та формул [2].

Критикуючи зміст і методи навчання в сучасних йому школах, Іван Франко зазначав: «Наше виховання та образования чи ж не є се млинок, в котрий кладуть здорових дітей, а виймають покалічених». Він засуджував схоластичні методи навчання, зневажливе ставлення до особистості дитини, знущання над дітьми бідняків, неуцтво вчителів. Водночас вчений добре розумів, що система навчання й виховання може бути докорінно змінена лише після скасування експлуататорського ладу.

Яскраві картинки з життя тодішньої школи постають у творах Івана Франка на освітянські теми. В оповіданнях «Малий Миром», «Отець гуморист» та інших він показав огидне обличчя вчителів – садистів, які знущалися з беззахисних учнів, нівечили фізичне і духовне здоров'я дітей. В оповіданнях йдеться про труднощі навчання й виховання за відсутності педагогічних методик, без урахування дитячої психології та індивідуальних здібностей дітей. В оповіданні «Олівень» І.Франко описує муки маленького

хлопчика на уроках каліграфії: діти писали переважно гусячими перами, і лише деякі – олівцями [3].

Характеризуючи мету і завдання виховання, І.Франко розвінчував курс уряду на плекання вірнопідданих з вузьким культурним світоглядом. Його ідеал – виховання людини, здатної самовіддано боротися за утвердження справедливих суспільних порядків, переконаної в правоті своєї справи, сповненої любові до трудового народу.

Метою виховання І.Франко вважав всебічно розвинену особистість, для якої властиві готовність як до розумової, так і до фізичної праці. Він мріяв про той час, «коли наука і праця зіллються для неї воєдино».

Завдання і зміст виховання й освіти, на його думку, полягають у тому, щоб через школу забезпечити розумовий, фізичний і моральний розвиток дітей, навчити їх самостійно мислити. А це можливе лише в тому разі, якщо навчання проводиться рідною мовою, змалку зрозумілою дитині. Рідна мова сприяє кращому засвоєнню інформації та знань.

Іван Франко боровся за створення шкіл, які були б тісно пов'язані з життям та інтересами народу, поєднували навчання з працею, давали широку освіту, що ґрунтується на матеріалістичному світогляді, використанні всього найкращого, що виробило людство протягом свого існування, й забезпечували всебічний розвиток мислення та інших психічних процесів. Важливим засобом такого виховання дітей є народна творчість і художня література.

На переконання І.Франка, дитина повинна розвиватися і духовно, й фізично. Він говорив, що дітям треба займатися гімнастикою, ходити в туристичні походи, їм треба розвивати грацію в рухах. Для досягнення успіху в навчально-виховному процесі необхідно поєднувати фізичне і трудове виховання, навчання з працею. Прищеплення працелюбності – одне із завдань морального виховання. В статті «Наука і її становище щодо працюючих класів», опублікованій у робітничій газеті, І.Франко намітив завдання і визначив зміст розумового виховання. Розумове виховання, на думку вченого, має бути спрямоване на широке коло знань, це систематичне навчання всіма засобами. У цьому плані першочергового значення набувають математично-природничі науки: «астрономія, біологія, географія, а також логіка, психологія, історія – наука про долю народів», мова й література. Завдання розумового виховання – піднесення людини на ту височінь, на якій стоїть наука, вироблення наукового світорозуміння, формування власної думки, світогляду [4].

У процесі естетичного виховання мають формуватися художні смаки і почуття прекрасного, виявлятися і розвиватися творчі здібності. Роль літератури у естетичному вихованні – першочергова. Вона вчить розрізняти добро і зло, впливає на розум, переконання і почуття. Особлива роль тут поезії, музики.

Іван Франко виступав за свідоме, послідовне й систематичне навчання. Наголошував на необхідності виховання пошани до людини та на вирішальній ролі особистого прикладу вихователя і його переконань.

Усвідомлюючи вирішальну роль вчителя у вихованні й навчанні дітей, Іван Франко вважав, що вчитель повинен бути добрим, тактовним, розумним, мати високі моральні риси, уміти завоювати довір'я учнів, уникати одноманітності в навчанні, розвивати в учнів самостійність думок і дій, виховувати позитивні моральні риси, повагу до трудящих, любов до праці. Вчитель, на його думку, повинен не тільки мати ґрунтовну теоретичну підготовку, а й володіти практичними навичками (столярне, токарне, швацьке ремесло), добре знати сільське господарство. Також І.Франко піднімав питання про поліпшення становища вчителя. Дуже часто україномовних вчителів посилали в польські школи, платили мало, не рахувалися з їхньою особистою думкою. І.Франко був учасником вчительського Віча, яке порушувало проблеми працівників освіти. Зокрема питання дискримінації учителів-українців – їм не давали посад, часто звільняли з роботи, посилали в райони з польським населенням [5].

Іван Франко доводив необхідність реформування тогочасної системи народної освіти в Західній Україні, протестував проти антиукраїнської освітньої політики австрійського та польського урядів.

На думку І.Франка, особливо велика роль у сімейному вихованні належить матері. У статті «Жінка-мати» він писав, що мати безпосередньо відповідає перед суспільством за виховання дітей; вона повинна створити умови, в яких би діти росли здоровими й одержували правильне моральне виховання. Але не можна покладатися тільки на жінок-матерів, чоловіки-батьки теж повинні дбати про дітей у сім'ї: «Між батьками і дітьми мають бути правильні стосунки». Особливо важливий вплив батьків на дітей у ранньому віці, але мало буде користі, якщо дорослі обмежуватимуться тільки спостереженнями, милуванням пустощами дітей. Батьки повинні наполегливо і мудро формувати моральні засади й норми поведінки, розвивати у дітей прагнення до пізнання природи й життя.

Велику увагу приділяв І.Франко виховному значенню дитячої літератури. Кожна книжка для дітей повинна не тільки бути цікавою, а й прищеплювати найкращі почуття, виробляти позитивні риси людського характеру. Книжки для дітей, зауважував він, – важливе джерело знань. І.Франко особисто розробляв різноманітні жанри дитячої літератури і радив добирати для дитячого читання такі книжки, які розвивають думку, викликають благородні почуття, мають освітнє і виховне значення. Він написав цікаві й повчальні оповідання та казки для дітей: «Фарбований лис», «Лис Микита», здійснив українську обробку казки «Ріпка» [6].

Поняття особистості було вагомим для Франка також як питання, пов'язане з вихованням дітей. У своїх художніх творах ("Трицева шкільна наука", "Отець-гуморист", "Олівець" та ін.). Франко виявив себе прекрасним знавцем психології дитинства та юнацтва, дав глибокий аналіз тих умов, за яких формуються особистість, той чи інший тип дитини, її характер, здібності тощо [7].

Людину І.Франко розумів передусім як соціальну істоту, характер якої залежить від умов суспільного буття, в яких вона живе, виховується і працює

як член суспільства. Кожна людина є насамперед дитиною певного часу, певного народу, вихованою на певних поняттях і поглядах, від впливів яких ще нікому у світі не вдалося увільнитися.

Висвітлюючи проблему виховання особистості, І.Франко торкався багатьох питань, які мають важливе теоретичне і практичне значення для педагогічної психології, для виховної роботи взагалі серед широкого загалу. Вчений відстоював "розумне виховання", яке давало б гармонійний розвиток усіх духовних і фізичних сил людини, прищеплювало б їй передові погляди.

Список використаних джерел

1. Бройль Луи де. По тропам науки / Бройль Луи де. – Москва, 1962.
2. Забужко О.С. Філософія української ідеї та європейський контекст / О.С. Забужко. – Київ, 1993.
3. Лев В. Іван Франко та польські позитивісти / В. Лев // Записки НТШ. 1937. – 155 с.
4. Франко І. Ювілей Івана Левицького (Нечуя) / І. Франко // Літературно-науковий вісник. – 1905. – Т. 29. – Кн. 1.
5. Франко І. Зібрання творів: У 50 т / І. Франко. – Київ, 1978. Т. 18; 1981. Т. 31; 1984. Т. 41; 1986. Т. 45.
6. Франко І. Твори в двох томах / І. Франко. – Київ, 1986.
7. Возняк М. Життя і значіння Івана Франка / М. Возняк. – Л., 1913.

Соболева Катерина,

студентка 24 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Художнє слово Івана Франка

Івана Франка ми називаємо Каменярем за його завзятість у боротьбі із перешкодами на шляху прогресу, універсальним генієм – за всеосяжність охоплення життя, розмаїття поставлених проблем, нашим національним пророком, який вів свій народ до щасливої долі. Титаном праці теж величаємо Франка.

«Сорок літ я трудився, навчав», – каже у Франковій поемі «Мойсей» пророк і вождь. Так мав право сказати і Франко про себе, котрий із сорока літ праці не змарнував жодного дня. Він написав близько шести тисяч творів. Їх найповніше видання – п'ятдесят томів.

І.Франко – великий майстер художнього слова. З величезної спадщини Івана Франка найбільшою цінністю є його художня творчість, яка в яскравих, барвистих картинах відбила ідеї, прагнення і почуття цілого покоління українського народу. Літературна діяльність І.Франка почалась на початку 70-х рр. XIX ст, з тих пір творчість стала для Каменяря своєрідною трибуною для вияву активної суспільної позиції.

У багатогранній творчій спадщині Івана Франка визначне місце належить його *ліриці*, що стала найбільшим досягненням українського поетичного слова після Шевченкового «Кобзаря». Значна частина її належить до кращих надбань світової поезії. Вона вражає обширом та глибиною зображення життя й душі народу.

Його полум'яне поетичне слово стало виразником громадсько-політичних ідеалів суспільства. Героєм *громадянської лірики* І.Франка стає людина-борець, що піднялася на боротьбу з існуючим ладом. Класичними зразками політичної лірики є вірші І. Франка «Товаришам із тюрми», «Гімн», «Каменярі», «Беркут», «На суді», «Viweremento», «Земле моя, всеплодющая мати» та інші.

Ця поезія сповнена передчуттям соціальної бурі, полум'яною вірою у світле майбутнє рідного народу. З таких віршів склалася збірка «З вершин і низин». Вона звучала як голос болю, гніву, правди, що йде з глибин народних низів, розкривала велику силу народу, його прагнення досягнути вершини соціальної справедливості, зійти на висоти, з яких видно світло вселюдських ідеалів.

Збірка віршів І.Франка «З вершин і низин» голосно заявила про появу мужнього поета-громадянина, митця-новатора з яскравим індивідуальним стилем.

Своєрідним прологом до цієї збірки стала поезія «Гімн» – один із найкращих зразків *революційно-патріотичної лірики* в українській літературі. Автор змальовує образ «вічного революціонера» як втілення могутності, нездоланності народу, його одвічних прагнень до свободи та справедливості. Конкретизуючи цей образ, поет акцентує увагу не на закликах до руйнувань, а на великій русійній силі «науки, думки, волі».

Ідеї, висловлені у вірші «Гімн», знайшли своє продовження в алегоричному циклі «Веснянки», заснованому на антитезах і паралелізмах, які символізують прихід весни не тільки у природі, а й у суспільстві. Найяскравішим поетичним зразком циклу є вірш «Гріє сонечко». У творі змальовуються веселі картини весни, відображено радісний настрій у душі сіяча-хлібороба.

Внутрішньою силою, яка об'єднує всі цикли збірки в єдине ціле, є ідея революції. Поет вважав своїм обов'язком підтримати дух народу в боротьбі за краще майбутнє. Образ вічного революціонера сприймається як безсмертний дух народу, що не мириться з поневоленням і гнітом. Його незбориму силу не можуть подолати ані тортури, ані «тюремні царські мури», ані вимуштруване військо. У вірші показано і соціальне середовище, де витає дух вічного революціонера.

Вірші І.Франка з циклу «Веснянки» («Гріє сонечко», «Гримить!», «Земле моя, всеплодющая мати», «Viweremento») творчо переосмислюють жанр народної пісні і підносять ідеї оновлення, віри в людський розум, «братерство всесвітнє», Поет закликає передову інтелігенцію сіяти «думи вольнії», «жадобу братолюбія» («Гріє сонечко...») [3, с. 47].

Тоді чарівниця-весна обов'язково змінить холодну й сувору зиму. «Тайна дрозж пронимає народи», змін чекають мільйони людей, які не хочуть жити по-старому («Гримить!»). Основна думка твору – заклик до боротьби:

*Гримить! Благодатна пора настає,
Природу розкішная дрозж пронимає,
Жде спрагла земля плодотворної зливи,*

*І вітер над нею гуляє бурхливий,
І з заходу темная хмара летить – Гримить!*

Образи хмар і грому тут набирають суспільно-алегоричного змісту. Це провісники революційної бурі, що принесе народові очікувану благодатну пору, оновить людське життя.

Патріотичні вірші цього циклу забороняла царська цензура. Понад півстоліття не друкувалися вони і за радянських часів. Вірш «Не пора» закликає співвітчизників не бути слугами російських царів і польського панства:

*Не пора, не пора, не пора
Москалеві й ляхові служить!
Нам пора для України жить.*

В основі змісту кожної строфи вірша – розуміння патріотизму, два протилежні погляди на історію України. І.Франко був твердо переконаний, що кожна людина мусить виконувати свій громадянський обов'язок. І громадянська поезія митця – це своєрідний звіт ліричного героя перед суспільством і власним сумлінням, це заклик народу до боротьби за своє щастя й волю.

Нова грань таланту І.Франка розкрилася у збірці «Зів'яле листя» (1896), яку митець назвав «ліричною драмою». Цей шедевр інтимної лірики понад сто років бентежить серця читачів, облікає вогнем пристрастей, і дарує естетичну насолоду. Збірка складається з «трьох жмутків», де розкривається туга і страждання ліричного героя, породжені складними суспільними та особистими обставинами, непростий перебіг внутрішнього життя закоханого – від зародження почуття до його краху. Ці психологічні процеси здійснюються через самоаналіз оповідача. Причиною своїх мук він вважає «три недолі», що стали супутницями його життя: перша недоля – «м'яке серце», друга – «хлопський рід», третя – «горда душа». Особисті переживання героя автор підніс на незрівнянну височінь духовної краси. Багато віршів збірки «Зів'яле листя» написано в стилі народної пісні. Прикладом можна назвати вірші «Червона калино, чого в лузі гнешся?», «Ой ти, дівчино, з горіха зерня», що покладені на музику. Інтимна лірика Франка – це дивосвіт глибокого кохання [3, с. 463–519].

Іншими мотивами сповнена збірка «Мій Ізмарагд». На Русі здавна «ізмарагдами» називали збірники повчальних статей, у яких викладалася християнська мораль. У Франка – це «повчання» революціонера-демократа. Поет розвінчує псевдопатріотів, викриває підлість, лицемірство, продажність. У поезії «Декадент» він засуджує занепадницьку літературу, бо вона спрямована проти народу. Свою ж поезію Франко вважає народною:

*Який я декадент? Я син народу,
Що вгору йде, хоч був запертий в лях.
Мій поклик – праця, щастя і свобода,
Я є мужик, пролог, не епілог.*

Ліричний герой не капітулює перед супротивником – він впевнений у своїй правоті. Отже, мотиви лірики І.Франка – це своєрідна сповідь поета про

своє життя і життя свого народу, філософське осмислення дійсності. Це заповіт прийдешнім поколінням бути вірними синами свого народу, відданими чесній справі, чистими і щирими у своїх почуттях.

Важливою гранню творчості І.Франка стала і його *проза*, у якій письменник уже на початку літературної діяльності задумав створити широку, всеохоплюючу художню панораму життя галицького суспільства свого часу. Гуманістично-просвітительський оптимізм Франкової прози відчувається у творах всіх тематичних груп. А писав митець про сучасне та минуле галицького села («Добрий заробок»), змальовував долю робітників («Бориславські оповідання», «Воаconstriktor», «Борислав сміється»), «спускався» на саме дно суспільного життя, «потрапляв» до в'язниць, «опинявся» серед жебраків («На дні», «Хлопська комісія»), зображував щасливі роки дітей, їх навчання та виховання («Малий Мирон», «Грицева шкільна наука», «Олівець»), побут інтелігенції, службовців, польської шляхти, духівництва («Лель і Полель», «Свинська конституція», «Основи суспільності»), піднімав проблему історичної боротьби русичів [3].

Особливе місце в творчості І.Франка посідає соціально-психологічна повість «Перехресні стежки» з життя інтелігенції. Назва твору символізує «перехреснені» життєві шляхи персонажів. Кожен із героїв повісті є носієм сформованого світогляду, має власні плани, інтереси, правила й норми. Перед нами – герої різних статей, різних соціальних верств, професій, врешті – різних національностей. Життєві перехрестя залишають свій відбиток на їх внутрішньому світі.

Проблематика повісті надзвичайно широка. Це соціальні проблеми добра і зла, особистості і народу, бідності і багатства, людської гідності і духовної нищості, людини і закону.

У цьому соціально-викривальному творі І.Франко розкриває взаємозв'язки українського селянства та інтелігенції, стосунки між різними суспільними групами, проблеми влади та підлеглих, зневір'я і затурканості селян, проблеми тодішнього судочинства, проблеми подружніх стосунків, безправ'я жінки в суспільстві. Автор намагається художньо вирішити проблеми служіння демократичної інтелігенції своєму знедоленому народові.

Цікавою сторінкою творчості І.Франка є *драматургія*, у якій він знову ж таки розкриває життя різних верств українського суспільства: селян, ремісників, народної інтелігенції.

Драматичні твори І.Франка є визначним вкладом у розвиток реалістичної української драматургії другої половини ХІХ ст. У цьому жанрі він виступив як великий новатор драматичної форми, знавець театрального мистецтва і борець за розвиток українського національного театру. Визначними творами є «Украдене щастя», «Сон князя Святослава», «Рябина» та «Учитель» [3].

Найбільший інтерес викликає соціально-психологічна драма «Украдене щастя» (1893 р.), написана за сюжетом народної «Пісні про шандаря». У ній

змальовано трагедію особистого життя трьох головних персонажів, у яких «украдене щастя»: Анни та Миколи Задорожніх і Михайла Гурмана.

Хто ж украв їхнє щастя? Пошуки відповіді на це питання і складають основний зміст твору. Композиція драми така, що однозначної відповіді читач не знаходить.

Залежно від своїх моральних уподобань він засуджуватиме то Анну, яка знехтувала нормами узвичаєної моралі й зрадила власного чоловіка, то безвольного та покірного Миколу, не здатного поборотися за власний сімейний затишок, то жорстокого і брутального Михайла, надто активного у цій боротьбі.

Така неоднозначність забезпечила драмі широку популярність і довгу сценічну історію.

І.Франко розробив різні драматичні жанри: соціально-психологічну драму, історичну віршовану драму-казку, народну комедію, водевіль.

Славетний Каменяр залишив величезну спадщину – поетичні, прозові, драматичні твори, літературознавчі, історико-економічні і філософські наукові праці.

Серед культурно-громадських і політичних діячів слов'янства останньої чверті ХІХ століття одне з найпочесніших місць належить І.Франкові. Значення його творчості в розвитку громадської думки виходить далеко за межі України. Провідною ідеєю його складного життя була ідея дружби народів без різниці рас, вір і національностей, у визвольній боротьбі проти світу рабства, капіталістичної експлуатації й дискримінації трудящих.

Велич Каменяра якраз і виявляється в тому, що в його особі поєдналися письменник, мислитель і трибун у повноті, вартій, за словами літературознавця

Є.Маланюка, «хіба мужів італійського Відродження». Усе життя письменника – боротьба за єдність держави, за свій народ. Навіть в часи повної зневіри, коли здавалося, що ніякого просвітку в житті уже не буде, Франко знову й знову ставав до боротьби. Силу йому повертало все те ж почуття любові до людини і високої відповідальності перед трудящими.

Іван Франко по праву займає особливе місце в українській літературі. Він відомий за межами України не тільки як поет, письменник, драматург, але й літературознавець, фольклорист, історик, перекладач. «Які прекрасні сходи дає в наші дні те насіння, що його разом з іншими сів і наш Франко», – писав Олесь Гончар. Це дійсно так! Із щедрої Франкової криниці черпають творчу наснагу все нові і нові покоління письменників, живописців, композиторів України та світу [6].

Список використаних джерел

1. Білоштан Я. Драматургія Івана Франка/ Я. Білоштан. – К., 1956.
2. Іван Франко у спогадах сучасників. До 100-річчя з дня народження (1856–1956) / Упорядник Н.П. Корнієнко. – Львів, 1956. – Т.2.
3. Іван Франко. Вибрані твори у трьох томах. / Упорядник М.С. Грицюта. – Київ : «Дніпро», 1973. – Т.1.
4. Кирилюк Є. Іван Франко: Біографічний нарис / Є. Кирилюк. – К., 1956.

5. Слово про великого Каменяра: збірник статей до 100-річчя з дня народження Івана Франка / За ред. О.І. Білецького. – Київ, 1956. – Т.2.
6. Шаховський С. Майстерність Івана Франка / С. Шаховська. – К., 1956.

Шевчук Лілія,

студентка 35 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Іван Франко – майстер слова і дослідник літератури

*«Він – геніальний поет. Саме як поета ми бачимо його поряд з найвидатнішими світовими майстрами, а в рідній літературі він чи не єдиний має право займати місце на недосяжній височині Шевченка»
(Д. Павличко).*

З величезної спадщини української літератури, яка втілила у себе ідеї яскравих, барвистих картин та почуття цілого українського народу є творчість поета, прозаїка та драматурга Івана Яковича Франка. Це геній, що прославився чудовими віршами, у кого була незвичайна біографія, кому випало стати засновником або жанру, або цілого напрямку у літературі, кожен твір якого ставав великим явищем світового рівня.

Ранні твори, що друкувались у студентському журналі «Друг», сповістили про народження нового таланту, який незабаром виявив себе у всій своїй величч. Його «...перші твори вже вражали своєю глибиною, широким колом тем та великою різноманітністю форм». Створюючи свої твори, Іван Франко і збагачував українську поезію, її тематичні межі, жанрові, віршові можливості. Серед поетичних творів Каменяра є всі види лірики: громадянська, філософська, інтимна, пейзажна. Велика кількість поем, пов'язаних з проблемами тогочасної України і присвячених загальнолюдським темам. «В своїй творчості Франко висловлює прагнення зв'язати свою музу з народною творчістю як джерелом життєвої сили, оптимізму, натхнення» [4].

Поезія посідає провідне місце в багатогранній творчості великого Каменяра, що стала найбільшим досягненням українського поетичного слова після Шевченкового "Кобзаря". Не можна залишитися байдужим до ліричної драми Франка, цих "хвилюючих писаних кров'ю серця рядках", про красу і безсмертя кохання збірки «Зів'яле листя». Громадянські почуття пробуджуються і у віршах збірки «З вершин і низин», яка після Шевченкового «Кобзаря» була найвищим досягненням української революційної поезії. Збірка відкривається віршем "Гімн", у якому автор створив образ вічного революціонера як прояв могутності і незламності трудящих. Якою силою переконання, віри віє від слів Івана Франка:

*І де тільки він роздасться,
Щезнуть сльози, сум, нещастя,
Сила родиться й завзяття
Не ридать, а добувати
Хоч синам, як не собі*

Кращу долю в боротьбі.

Вражають глибиною та мудрістю і його притчі про красу, про дружбу, про кохання. Франко-прозаїк створив перші в українській літературі повісті й оповідання, де передає свої почуття та враження тяжкою працею робітників - «Гірка доля тих людей. За нужденну плату 60-80 крейцарів денно сиди там цілий день на вітрі, сльоті і вогкості, двигай тяжкий залізний молот та товчи каміння. А їх там багато сиділо... Ті люди були понурі, нужденні з лиць і одежі...» [2].

І в драматургії Франко сказав нове слово. «Драма – моя давня страсть», ця «страсть» надихала великого письменника і вченого до дальшої роботи в цьому напрямі. Своєю найуспішнішою драмою «Украдене щастя» вразив та порушив складні психологічні проблеми: любові і зради, помсти і милосердя. Вже друге століття ця п'еса не сходить зі сцени. Все нові й нові покоління співчують трагедії Анни, Миколи і Михайла, які так і не зрозуміли, хто вкрав їхнє щастя, а покарали самих себе. Цією драмою І.Франко зробив виклик тим соціально-етичним устоям дрібнобуржуазного суспільства, які руйнують щастя людини [3].

Як бачимо, І.Франко насправді був видатним письменником, чие слово однаково вражає звучало і в прозі, і в поезії, і в драматургії. Творчість Франка піднесла українську літературу на вищий щабель і забезпечила їй заслужену славу. Письменник все своє життя, талант і працю присвятив рідному народові. Він "...вціплював... любов до бідних і покривджених, ненависть до всього, що має "серце люте" і "полоще кров'ю рот", запалював у грудях сміливість до великого бою за добро, щастя і волю". З впевненістю можна говорити, що поетичне слово Івана Франка ще довго чаруватиме прийдешні покоління.

Список використаних джерел

1. Франко І. Батьківщина / І.Франко. - Київ, 1986. - Т.21. - 457 с.
2. Брагінець А. Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка / А. Брагінець. - Львів, 1956. - 410 с.
3. Берко П. Еволюція філософічно-політичних поглядів Івана Франка / Берко П., Небелюк М. - Борислав, 2001. - 387с.
4. Єфремов С.О. Історія українського письменства / Єфремов С.О. - Київ, 1995. - Т.27. - 209 с.

*Коваль Олександра, Шмідт Дар'я,
студентки 12 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Літературна діяльність І. Франка

Іван Франко був одним з найвидатніших синів в історії України. В історії нашої літератури є багато по-справжньому великих імен. Хтось із письменників прославився чудовими віршами, у когось була незвичайна біографія, комусь випало стати засновником або жанру, або цілого напрямку... Про Івана Франко можна говорити і в першому, і в другому, і в третьому випадках, але й цього буде недостатньо. Яким чином публіцист, драматург, громадський діяч і педагог досягнув такого успіху та визнання?

Мета – розкрити багатство образів та прихованого змісту творчості Івана Франка, проаналізувати, наскільки різноманітною була палітра тих жанрів, до яких звертався Іван Якович.

Іван Якович Франко створив цілу епоху. На теренах України, а також за її тогочасними кордонами, знали про письменника, який за рівнем свого титанічного вкладу в розвиток національної культури не поступиться навіть Шевченкові [1].

На творчості і громадсько-політичній діяльності Франка позначився вплив ідей соціалізму (відгалуження марксизму) та робітничого руху в Галичині. Разом з Панасом Рудченком (псевдонім – Панас Мирний) , Ларисою Косач (Леся Українка), Михайлом Коцюбинським Іван Франко висловлював в своїй творчості заклики на затвердження ідейності та народності.

І.Франка вважають майстром художнього слова. Його творчість відзначається виключною різноманітністю художніх форм (письменник є автором новел, оповідань, повістей, поезій, поем, драм). Драматург та поет високо цінував поетичне слово та вимагав, щоб письменники підвищували свою поетичну майстерність і наполягав на постійній праці задля збагачення і вдосконалення мови [2]. *«Скрізь і завжди, – говорив Франко, – письменник повинен бути оригінальним»*. Він закликав кожного письменника йти своїм шляхом у виборі теми, трактуванні образу та розробці сюжету. Він радив молодим письменникам та людям, які лише починають свій літературний шлях *«...не повторяти того, що вже другі забули, а не вносити у всесвітню скарбницю літератури хоч малу крапельку, а нового, свого власного, зачерпнутого з криниці того життя народного і індивідуального»* [2].

Художня, наукова й публіцистична спадщина І.Франка належить до всесвітньої літературної скарбниці і є перлиною в українському літературному процесі. Твори Івана Франка стали окрасою вітчизняної літератури. Він наситив українську прозу та драматургію новими проблемами і жанрами, не знехтувавши й художніми засобами. За своє життя, Каменяр написав приблизно 6 тисяч творів (наукових та художніх включно) [3].

Літературна діяльність І.Франка розпочалася на початку 70-х рр. XIX ст. Ранні його твори, які вийшли друком у студентському журналі «Друг», сповістили про те, що до національного літературного долучилася ще одна талановита людина.

Найвидатнішим внеском Каменяра у скарбницю української поезії стала збірка «З вершин і низин». Головними в цій збірці можна вважати поезії, спрямовані на боротьбу проти соціального й національного поневолення українського народу. Першим в «З вершин і низин» є вірш «Гімн» («Вічний революціонер»), у якому автор подає образ вічного революціонера, зображуючи віру в незламність людського духу. Цією збіркою галицький письменник не лише ввів у поезію нові теми, ідеї й образи, а й оновив жанрову структуру української поезії.

Наступні збірки поезій І.Франка, а саме «Зів'яле листя», «Мій Ізмарагд», «Із днів журби» та «Semper tiro», в переважній більшості виступають логічним продовженням закладених у «З вершин і низин» ідейних та естетичних принципів. «Зів'яле листя» розповідає про нерозділене кохання, яке відображає гаму неприємних переживань та страждань. Вираження страждань відбувалося навіть у формі психічної депресії, песимізму та нігілізму. Збірка «Зів'яле листя» надзвичайно багата на різні форми віршів. Народні та класичні форми гармонійно і контрастивно переплетені з верлібрами.

Інтимна лірика, яка домінувала в «Зів'ялому листі», в наступних збірках поступається місцем громадянській. Наприклад, збірка «Мій Ізмарагд» була написана для популяризації *«багатого скарбу поезії і життєвої мудрості, який міститься в нашій старій письменстві»* [2]. Франкові вдається інтегрувати жанри афористичної мініатюри, притчі та навіть бурлескної легенди у цю збірку.

Каменяр працював і у жанрі поеми. Його творчий доробок включає в себе 35 завершених і 12 недописаних творів. Розглянемо фундаментальну працю, програмну поему «Мойсей». Її вважають найкращим зразком філософської поеми. І.Франко писав її, черпаючи натхнення з біблійної легенди. В поемі, що складається з 20 розділів, поет закликає до визволення трудового народу від гніту. Тема та ідея поеми визначані прологом, який дає змогу поетові відтворити на папері свій біль та тривогу. Автор жалкує, що на долю народу випадають такі випробування, але він твердо переконаний, що рано чи пізно усі перешкоди будуть подолані і злигодні та страждання не виявляться марним. Характерно й те, що поема «Мойсей» насичена риторичними запитаннями. Провідні місця у «Мойсеєві» займають, власне, образ самого Мойсея, який веде людей до світлої мети, до здобуття своєї держави, та образ страждаючого народу, що не здається. На думку Каменяра, саме народ є творцем історії. Тут [у поемі. – прим. авт.] розкриті етичні, естетичні та філософські погляди поета.

Займався Іван Якович і перекладами. Як він сам зазначав, переклади допомагали *«будувати золоті мости єднання між народами»*. Бажання займатися перекладами у юного ще Франка виникло зі старших класів гімназії. Окремо місце у творчому доробку публіциста займали і переклади російської поезії [4]. Виокремлюючи величезне значення російської літератури для формування гуманістичних ідей та початку пробудження любові *«до бідних і покривджених»*, український письменник та громадський діяч у власній статті «Нова історія російської літератури» (1905) називає літературу визначальним фактором світового літературного розвитку та наголошує, що людство вже не може обходитись без неї.

За своє життя письменник переклав вірші Олександра Пушкіна, Михайла Лермонтова, художню прозу Миколи Гоголя та багатьох інших. Також його перу належать переклади праць Івана Тургенєва, Льва Толстого, Максима Горького. Але не тільки російською поезією захоплювався Франко. Він проявляв інтерес і до поезії слов'янських народів. Іван Франко переклав

поезії польських (Адам Міцкевич, Адам Асник, Анджей Немоєвський та інших), чеських (Ярослав Врхліцький, Сватошук Чех, Йозеф Махар, Карел Гавлічек-Боровський), словацьких (Само Халупка) поетів; так само як і поезії, написані староболгарською мовою.

Творча спадщина І.Франка включає в себе й переклади творів західноєвропейських поетів, таких як Данте Аліг'єрі, Вільям Шекспір, Йоганн Вольфганг Гете, Фридріх Шіллер, Генріх Гейне, Мері Шеллі, Віктор Гюго, Генріх Ібсен, Поль Верлен та інші. Франко написав фантастичні переклади і переспіви з давньоіндійської, давньогрецької, давньоєврейської, давньоримської та багатьох інших мов світу (відповідно, з передмовами та науковими коментарями) [3].

Окреме місце в творчості І.Франка займає драматургія. Вона не поступається ні витонченістю, ні ідейністю іншим творам Каменяра. Особливо сильним він був у драмах на історичні теми («Захар Беркут», «Сон князя Святослава»). У історично-романтичній драмі у віршованій формі «Сон князя Святослава» Франко, висвітлюючи події в топісі Київській Русі, передає ідею єднання всіх руських земель. Романтичними елементами у драмі виступають густий бір, темна ніч, табір розбійників. Фабула має реалістичне оформлення.

Також варто акцентувати увагу на Франкові оповідання про дітей, які здебільшого мали автобіографічний характер. Вони мають радше педагогічну цінність, аніж літературну. Письменник у своїх творах про дітей спостерігав за першими самостійними кроками у мисленні дитини. Але згодом у своєму творі «Малий Мирон» Франко показує, як цю природню цікавість вбивала середня школа зі неухильним слідуванням схоластичним догмам. Письменник не соромиться зображати часті бійки як «засіб виховання» у тогочасній школі. Згідно Франка, в той час школа могла прищеплювати дітям лише відчуття сильної соціальної нерівності. Усі твори про дітей, які написав Каменяр, були сповнені великої любові до молодшого покоління. Тож йому вдалося написати низку казок про звірів, таких як «Лис Микита» й «Коли ще звірі говорили».

Однак згодом поема «Лис Микита» перетворилася в дещо більше, ніж казку – вона стала політичною сатирою, набувши гострого викривального спрямування. В своїй казці поет висміяв тогочасні устрої та суспільні порядки. Звірі як дійові особи представляли певні соціальні групи або певних постатей. Драматургічний талант згодом, у 1890-х рр., знайшов місце для прояву й в соціально-побутових п'єсах. Справжньою окрасою серед інших драм є «Украдене щастя». Цій постановці вдалося завоювати серця радянських глядачів і вона надовго закріпилася у репертуарах театрів в СРСР.

Соціальне підґрунтя в цій п'єсі – порушення жінкою церковної присяги. Герої твори зображені наступним чином: Михайло Гурман – людина, яка має досить сильні вольові якості, однак, їх придушують під час служби в австрійській армії. Анна постає повною благородства жінкою, а її чоловік, Микола Задорожний зображений добродушним та чесним селянином.

Сюжет драми розвивається наступним чином: брати Анни, намагаючись загарбати собі її частину землі після смерті батька, зуміли сфальсифікувати лист, в якому мова йшла про те, що загинув її коханий. Після того хитрі брати віддають Анну заміж за Миколу. Михайло, якого вона кохала, на цей час перебував у війську. Після того, як служба в армії закінчилася, Михайло повернувся сюди й згодом пішов служити в жандармерію. Дія розкривається у форматі подальшого заглиблення у долі героїв. Михайло та Анна намагалися відновити своє щастя, й головні герої намагалися це зробити досить довго. Але остання сцена, за сценарієм, повинна була бути непередчуваною. Все закінчується смертю Михайла. Драмою «Украдене щастя» Франко зробив виклик тим соціально-етичним устоям дрібнобуржуазного суспільства, які руйнують щастя людини.

Отже, з величезної спадщини Івана Франка найбільшою цінністю є його художня творчість, яка в яскравих, барвистих картинах відбила ідеї, прагнення і почуття цілого покоління українського народу. Від самого початку його художньої творчості і до тепер, по всьому світу жили і живуть прихильники творчості великого каменяра. Майже не одна людина не може залишитись байдужою до творів створених автором, до стилю написання, до образів. Іван Франко має безліч «титулів» таких як «Мойсей», «титан праці», «бользак галицького життя» і безумовно до цього великого переліку має бути включене звання «майстер художнього слова».

Список використаних джерел

1. Іван Франко – великий майстер художнього слова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://5ka.at.ua/load/tvori/ivan_franko_velikij_majster_khudozhnogo_slova_tvir/59-1-0-16962
2. Іван Франко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://refoteka.ru/r-173122.html>
3. Іван Франко – борець за революцію [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://arsenkaspruk.wordpress.com/2014/12/08/>

*Вербиліо Юлія, Кумечко Вікторія, Михайлова Олександра,
студентки 15 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Іван Франко – майстер художнього слова

«Шевченко народив, а Франко виховував українську націю...»

Д. Павличко

Іван Якович Франко увійшов в історію української і світової літератури як геніальний письменник. Своєю творчістю і багатогранною літературною і громадською діяльністю він створив цілу епоху в історії української культури і літератури.

Франко – великий майстер художнього слова. Це підтверджує і різноманітність художньої форми якою він писав (новели, оповідання, повісті, поезії, поеми, драми). Він нетерпимо ставився до літературних шаблонів, закликав кожного письменника писати по своєму. Він настійно радив

літературній молоді «...вносити у всесвітню скарбницю літератури хоч малу крапельку, а нового, свого власного, зачерпнутого з криниці того життя народного і індивідуального».

Іван Франко почав писати свої перші твори ще в ранні роки. Перші його твори, що з'явилися у студентському журналі «Друг», сповістили про народження нового таланту, який незабаром виявив себе у всій своїй величч. Він завжди був творчою особистістю, але саме навчаючись у гімназії, почав друкувати свої твори. Першими були: вірш «Народна пісня» 1874 та повість «Петрії і Довбуцуки» (1875). В них помітне намагання письменника порвати з існуючими шаблонами галицького письменства, що орієнтувалось на гірші зразки європейської сенсаційно-романтичної повісті, і стати на шлях критичного реалізму [1].

Перші спроби реалістичного малюнка – «Лесишина челядь», «Вугляр» – визначили дальший напрям його творчості. І тому на зорі літературної діяльності Франко ставить мету: в цілому циклі новел змалювати, по можливості, всі сторони життя народу і інтелігенції. Це насамперед твори на робітничу і селянську тематику. У відповідності до етапів робітничого руху Франко відтворює ступені розвитку класової свідомості. Перший етап – це пролетаризація селянської бідноти і безповоротний перехід її з стану селянства в лави робітників. Цій стадії відповідає ще селянська індивідуалістична свідомість. Другим етапом є організація робітничої маси до активних виступів. На цій стадії свідомість робітників з індивідуалістичної переростає уже в робітничу солідарність. Коли оповідання «Слимак», «Навернений грішник», «Добрий заробок», «Сам собі винен», «На роботі», «Ріпник», повість «Воаconstriktor» зображують перший етап робітничого руху, то повість «Борислав сміється» зображує другий. Симпатії автора цілком на стороні знедолених, трудящих [2].

Трудовий народ, який живе в злиднях, терпить приниження, образи, насмішки, як це змальовує поет у віршах циклу «Думи пролетаря» і «Галицькі образки», підіймається на боротьбу, щоб здобути «хоч синам, як не собі, кращу долю». Вся збірка пронизана пафосом боротьби, вболіванням над долею народу, всеобіймаючою любов'ю до свого народу і до трудящих усього світу.

Збіркою «З вершин і низин», яка після Шевченкового «Кобзаря» була найвищим досягненням української революційної поезії, Франко вніс у літературу дух тієї епохи, коли боротьбу трудящих мас очолив пролетаріат.

Наступні збірки поезій Франка, «Мій Ізмарагд», «Із днів журби» та «Sempertiro», є в основному продовженням ідейно-політичних та естетичних принципів «З вершин і низин».

Яскравою індивідуальністю, «цілим чоловіком» залишається Франко і в своїй інтимній ліриці «Зів'яле листя» та «Із днів журби». Пережита поетом особиста трагедія, а ще більші удари, що завдали йому як громадському діячеві, були йому близькими, знайшли своє поетичне втілення в цих збірках.

«Зів`яле листя» – це хвилююча драма нерозділеної любові, що звучить гамою різноманітних душевних переживань та страждань і, доходячи до психічної депресії, песимізму та нігілізму, веде до катастрофи. Вся збірка становить одне тематичне і композиційне ціле. Суцільності їй надає драматична дія, перипетії якої психологічною послідовністю розвиваються у напрямі неминучої кінцевої загибелі. В передмові до «Зів`ялого листя» він заявив, що, пускаючи в світ пару жмутків зів`ялого листя, намагався «образом мук і горя хворої душі» оздоровити не одну хвору душу в суспільстві. Провідною залишається думка про те, що праця для суспільства приносить людині щастя, облагороджує її.

Збірка надзвичайно багата щодо форм вірша. Народно-пісенні і канонічні форми гармонійно переплітаються з білими віршами і навіть верлібрами.

Інтимна, пейзажна лірика, так щедро розсипана в «Зів`ялому листі», в наступних збірках поступається місцем перед громадською лірикою і епікою. У віршах циклу «Поклони» поет признається, що злиденне життя не дало йому можливості дати своєму народові того, чого той чекав від нього, але те, що створив він, не ляже разом з ним у гріб, а ї надалі служитиме народу. Він говорить про те, що лише боротьбою можна добитись волі, так як працею можна «наверх вибитися з темної юрби».

Народний поет мусить жити з народом одними думами і почуттями, мусить «втішати його теплим словом» в день скорботи і вказувати йому шлях у краще майбутнє. А слово з його грудей повинно литись тільки тоді, коли воно зігріє кров`ю серця. Часто доводилось Франкові переживати «муки творчості», страждати від невисловлених думок і образів, які просилися на папір, і чути хвилюючі заклики:

*Тату, тату, тату,
Це ми, твої невроджені діти,
Це ми, твої невиспівані співи,
і давати їм повну відчаю відповідь:
Не вийдете на світло, небожати,
Не вивести вже вас мені до сонця [5].*

Але він ніколи не зневірювався у своїх двох провідних зорях – служінні інтересам трудового українського народу та загальнолюдським поступовим, гуманним ідеям. Часто саме під таким кутом зору поет піддавав самоконтролю свої вчинки і дії, свою тактику боротьби. І в ході життєвих знегод, під час найлютішого розгулу реакції, «на торжищі цинізмів і наруг» він переконувався у правильності своїх поглядів і ідеалів. Цій темі присвячені поеми «Похорон», «Поєдинок».

У поемі «Іван Вишенський», появі якої передували наукові роботи Франка про творчість видатного українського полеміста XVI–XVII ст., зображується трагедія людини, у якій борються патріотичні і релігійні почуття. В ім`я християнської моралі – самовдосконалення – Вишенський відходить від суспільного життя, але релігія не дає йому заспокоєння. В

поверненні, хай і символічному, до служіння своєму народові знаходить він щастя.

Поza працею для суспільного добра немає щастя, немає сенсу існування – така ідея поеми. Ця думка червоною ниткою проходить через ряд Франкових творів про інтелігенцію. Народна інтелігенція, за висловом письменника, – це не окрема соціальна група людей, а освічена частина трудових верств населення, обов'язком якої є освіта мас. «Інтелігенція, – писав він у статті «Чи вертатися нам назад до народу?» – повинна жити з народом і між народом не як окрема верства, але не як невідлучна частина народу. З цього розуміння завдань інтелігенції виходить І.Франко при творенні художніх образів – просвітителів, «народників» і оборонців трудового населення. Владко і Начко Калиновичі в повісті «Лель і Полель», Євген Рафалович з «Перехресних стежок», Омелько Ткач з п'єси «Учитель» і інші – реалізація в різній художній формі того ж ідеалу – безмежно відданої інтересам мас інтелігентної людини.

І.Франко – майстер психологічного аналізу. Поряд із соціальною характеристикою Франко дає і психологічну мотивацію вчинків дійових осіб. З тонким чуттям, з великою глибиною розкриваються письменником душевні переживання героїв: щастя від виконання суспільно корисної справи, радості і страждання сімейного життя, муки нерозділеного кохання, обманутих почуттів, крах ілюзій і мрій. В описах їх він далекий від натуралістичної манери.

У сфері романтизму ряду творів І.Франка є інтимні стосунки його героїв. Так, у адвоката Рафаловича («Перехресні стежки»), Андрія Темери («На дні»), братів Калиновичів («Лель і Полель») та Хоми з оповідання «Сойчине крило», що цілком потонули в громадській праці. любов із світу реальності перенесена у світ мрії, звідки вона оживляє сутінки невідрадної буденщини. В художній спадщині Франка привертають до себе увагу твори на історичні теми; повість «Захар Беркут», поема «На Святоюрській горі». п'єса «Сон князя Святослава», де історичне минуле під пером художника оживає, нагадуючи про героїчні вчинки предків і закликаючи до боротьби за свободу. Ці твори пройняті ідеєю підкорення інтересів одиниці інтересам народу. У повісті «Захар Беркут», ставлячи питання про роль особи і роль мас в Історії, автор вирішує його з матеріалістичних позицій. Торкаючись проблеми взаємовідносин українського козацтва і польської шляхти, І.Франко в поемі «На Святоюрській горі» підкреслює в образі Богдана Хмельницького визначні здібності полководця і політичного діяча, що дають йому можливість з самого початку не тільки оцінити характер і усвідомити завдання очолюваного ним повстання, але й передбачити дальші його наслідки [4].

У віршованій романтичній драмі «Сон князя Святослава» І.Франко, показуючи події у Київській Русі, проводить Ідею єдності всіх руських земель. Романтичні елементи драми тісно поєднані з реалістичною фабулою, допомагають розкриттю патріотичної ідеї твору.

В окрему групу можна виділити оповідання Франка про життя дітей, більшість яких має автобіографічний характер. Вони цінні не тільки з художньо-естетичного боку, але й з педагогічного. Художник зумів заглянути в дитячий світ і побачити там багато благородного, прекрасного.

Ці твори І.Франка просякнуті великою любов'ю до дітей. Ця любов допомогла йому написати цілий ряд цікавих казок про життя звірів: «Коли ще звірі говорили» і поему-казку «Лис Микита» та інші. Поема «Лис Микита», проте, переросла своє первісне призначення – казки для дітей молодшого шкільного віку, набувши гостро викривального спрямування. Фігури дійових осіб – звірів – представляють певні соціальні верстви або певні соціальні характери.

Типи західноукраїнської філістерської «інтелігенції» виведені письменником у невеликих оповіданнях під спільною назвою «Рутенці». Це переважно дрібні буржуа, службовці, попи, які, обдираючи народ, мріяли про збагачення і службову кар'єру, а поза службою займались лише влаштуванням власних справ. За висловом письменника, їм були притаманні тупість, безпринципність, гонитва за прибутками, суспільна апатія, політичний нігілізм. У них «було все, крім інтересу до дійсного життя, до живого народу». Всі вони однаково претендували на звання представників нації, носіїв «високих принципів» [5].

В художній спадщині І.Франка поряд з поетичними й прозовими, не поступаючись останнім ні в ідейному, ні в художньо-естетичному відношенні, стоять драматичні твори.

Драматургічний талант письменника, що слабкими іскорками заблищав ще в юнацькі роки драматичними спробами «Три князі на один престол», «Славою і Хрудоць» і дав себе сильно відчутти в прозових та поетичних творах, в «Зів'ялому листі», в поемі «Панські жарти», з великою силою художнього узагальнення проявився в соціально-побутових п'єсах 90-х рр. Перлиною серед них слід вважати драму «Украдене щастя», яка, як відомо, твердо ввійшла в репертуар радянських театрів і завоювала визнання радянського глядача. Цією драмою І.Франко зробив виклик тим соціально-етичним устоям дрібнобуржуазного суспільства, які руйнують щастя людини [3].

І.Франко гаряче любив свою батьківщину, свій народ, беззавітно служив йому усе своє життя. Палкий патріот непримиренно боровся проти нігілістичного ставлення до національної культури, а також проти клерикалів-народовців, які плазували перед іноземщиною.

Будучи інтернаціоналістом, І.Франко відстоював дружбу і мир між усіма народами світу і викривав усіх тих, хто намагався посіяти ворожнечу між народами, хто віддавав перевагу тій чи іншій нації і пригноблював інші нації і народи.

Художня, наукова і публіцистична спадщина Івана Франка ввійшла у всесвітню скарбницю культури і літератури, збагатила культуру безсмертними творіннями.

Список використаних джерел

1. Басе І.І., Каспрук А.А. Іван Франко: життєвий і творчий шлях. – К., 1983.
2. Гаєвська Л.О. Іван Франко. Романтизм? Натуралізм? Реалізм? // Проблеми історії та теорії реалізму української літератури ХІХ – початку ХХ ст. – К., 1991.
3. Денисюк І.О. Розвиток української малої прози ХІХ – поч. ХХ ст. – Львів, – 1999.
4. Усе для школи. Українська література: програмні тексти, ілюстрації, пояснення, завдання, тести: 10 кл. – К., Львів, 2001.
5. Іван Франко. Вибрані твори / І. Франко. – К.: «Дніпро», 1999 – 740 с.

*Басалкевич Ірина, Поліщук Любов,
студентки 24 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

**Іван Якович Франко – представник передової педагогічної думки
України кінця ХІХ – початку ХХ ст.**

Народився в сім'ї сільського коваля. Вчився у початковій школі в с. Ясениця-Сильна, потім у нормальній школі та гімназії в Дрогобичі. У 1875 р. вступив на філософський факультет Львівського університету. Через політичні переслідування й матеріальні нестатки змушений був залишити його. В 1891 р. екстерном закінчив Чернівецький університет. 1893 р. у Відні захистив докторську дисертацію. Але у посаді професора Львівського університету йому відмовили [2].

Ще в дитинстві Іван Франко втратив батьків і зазнав тяжкої сирітської долі. Жорстоке поводження деяких учителів з селянськими дітьми зародило в ньому паростки бунту проти будь-якого насильства. Згодом він описав ці знущання в оповіданні «Отець гуморист». У гімназії Іван Франко зачитувався «Кобзарем» і скоро вивчив його напам'ять.

Вже в гімназії І.Франко почав збирати народні пісні, писати вірші й прозу. Почав друкуватися в 1874 р. Іван Франко звертався до питань освіти, тому що розумів її роль у формуванні особистості. Австро-Угорська монархія за «Політичним шкільним законом» 1805 р. спрямовувала початкові школи Галичини на виховання добродішних християн. Вона не прагнула розвивати в дітей селян нахил до вченості, бо їй потрібно було багато робочих рук. Закон ставив завдання виховувати з учнів досвідчених і працьовитих ремісників, які були б покірними підданими австро-угорського монарха. У школах вивчали християнську науку, сільськогосподарську справу, діти мали знати свої обов'язки перед монархом, попом чи начальником, бути морально готовими вірно і по-геройськи, чесно служити у війську і, нарешті, вміти писати, читати, рахувати [7, с. 320–331].

У своїх творах І.Франко гнівно засуджував соціальну і національну дискримінацію в галузі освіти і виховання, відірваність навчання від життя, догматизм, релігійне одурманювання, муштру та фізичні покарання учнів.

У ряді творів письменник правдиво змалював тяжке життя підлітків, навів численні факти жорстокої експлуатації дитячої праці в різних галузях капіталістичного виробництва.

З другої половини 70-х років XIX ст. і до кінця своїх днів І.Франко дуже активно популяризував найкращі твори слов'янських і зарубіжних письменників, перекладаючи на українську багато творів з інших мов. Він збирав і глибоко вивчав народну творчість. За тритомну працю «Студії над українськими народними піснями» Російська академія наук присудила йому премію (посмертно, 1916).

Велику увагу приділяв І.Франко розвитку української літературної мови та діалектів. Вважав, що українська літературна мова, яка живиться і розвивається за рахунок народних говорів, повинна бути єдиною. Як вчений дав цінні рекомендації щодо запровадження правопису на фонетичному принципі. У 1892 р. крайова шкільна рада погодилась на впровадження запропонованого Іваном Франком правопису.

У змісті середньої освіти великого значення І.Франко надавав рідній мові й літературі. Цьому питанню спеціально присвячена його велика змістовна стаття «Кінечність реформи навчання української літератури в наших середніх школах». Мету навчання рідної мови він визначає як ознайомлення учнів з живою народною мовою.

Своїми художніми творами і теоретичними працями І.Франко сприяв удосконаленню й уніфікації української літературної мови. Він дав сучасне тлумачення поняття «науковий термін» і фактично став основоположником науково-публіцистичних стилів української мови. Цим питанням присвячені публікації «Говоримо на вовка – скажімо і за вовка» (1891), «Етимологія і фонетика в южноруській літературі» (1894), «Літературна мова і діалекти» (1907).

Обстоюючи прагнення трудящих до знань та науки, І.Франко зазначав, що стара школа зовсім не задовольняла вимог часу, прогресивної педагогіки та самого народу. У статті «Наші народні школи і їх потреби» він підкреслював, що початкові народні школи давали не справжні знання, а лише «хвостики», «обрізки», а іноді й зовсім одне «лушпиння» знань, перетворюючи учнів у машину, що «бубонить регулярно, хоч механічно, задані уроки». Середні школи, за його словами, набивали голови учнів різними, нікому не потрібними «премудростями», серед яких чільне місце відводилось латинській і стародавній грецькій мовам, богослов'ю. Цього не можна виправдати ні з педагогічних, ні з практично-суспільних позицій. Навчання у вищій школі виродилось у щось противне науці, в механічне зазубрювання параграфів, правил та формул.

Критикуючи зміст і методи навчання в сучасних йому школах, І.Франко зазначав: «Наше виховання та освіта чи ж не є се млинок, в котрий кладуть здорових дітей, а виймають покалічених» [1].

Він засуджував схоластичні методи навчання, зневажливе ставлення до особистості дитини, знуцання над дітьми бідняків, неуцтво вчителів. Водночас вчений добре розумів, що система навчання й виховання може бути докорінно змінена лише після скасування експлуататорського ладу.

Як письменник і громадський діяч І.Франко переймався проблемою вивчення української мови в школі. Брав участь у створенні підручників. У

1892 р. написав статтю, де критикував тодішні підручники за їхню церковну спрямованість, зокрема буквар, що фактично являв собою підручник з релігії. У шкільних читанках зовсім не згадувалося ім'я Тараса Шевченка. Навіть його вірші, які потрапили туди, не були підписані. Не було там ні казок, ні народних загадок чи приказок.

Яскраві картинки з життя тодішньої школи постають у творах І.Франка на освітянські теми. В оповіданнях «Малий Миром», «Отець гуморист» та інших він показав огидне обличчя вчителів – садистів, які знущалися з беззахисних учнів, нівечили фізичне і духовне здоров'я дітей. В оповіданнях йдеться про труднощі навчання й виховання за відсутності педагогічних методик, без урахування дитячої психології та індивідуальних здібностей дітей. В оповіданні «Олівень» І.Франко описує муки маленького хлопчика на уроках каліграфії: діти писали переважно гусячими перами, і лише деякі – олівцями. В оповіданні «Малий Мирон» йдеться про проблеми хлопчика, який змалку не може трафаретно мислити. Оповідання «Красне писання» – про антипедагогічну поведінку учителя, який наводив жах на учнів.

Критичні зауваження І.Франка щодо змісту й методів навчання допомагали тим освітянам, які того прагнули, вдосконалювати свою майстерність шляхом засвоєння прогресивних педагогічних ідей.

І.Франко справедливо критикував навчальні плани, програми, методи навчання в середній школі. Зокрема, за прихильність до вивчення старослов'янської мови, староруського письма, давньої літератури. Наполягав на переважному вивченні живої української мови, творів вітчизняних авторів.

Характеризуючи мету і завдання виховання, І.Франко розвінчував курс уряду на плекання вірнопідданих з вузьким культурним світоглядом. Його ідеал – виховання людини, здатної самовіддано боротися за утвердження справедливих суспільних порядків, переконаної в правоті своєї справи, сповненої любові до трудового народу.

І.Франко боровся за створення шкіл, які були б тісно пов'язані з життям та інтересами народу, поєднували навчання з працею, давали широку освіту, що ґрунтується на матеріалістичному світогляді, використанні всього найкращого, що виробило людство протягом свого існування, й забезпечували всебічний розвиток мислення та інших психічних процесів. Важливим засобом такого виховання дітей є народна творчість і художня література.

На переконання І.Франка, дитина повинна розвиватися і *духовно*, й *фізично*. Він говорив, що дітям треба займатися гімнастикою, ходити в туристичні походи. їм треба розвивати грацію в рухах. Для досягнення успіху в навчально-виховному процесі необхідно поєднувати фізичне і трудове виховання, навчання з працею. Прищеплення працелюбності – одне із завдань морального виховання. В статті «Наука і її становище щодо працюючих класів», опублікованій у робітничій газеті, І.Франко намітив завдання і визначив зміст розумового виховання. Розумове виховання, на думку вченого, має бути спрямоване на широке коло знань, це систематичне

навчання всіма засобами. У цьому плані першочергового значення набувають математично-природничі науки: «астрономія, біологія, географія, а також логіка, психологія, історія – наука про долю народів», мова й література. Завдання розумового виховання – піднесення людини на ту височінь, на якій стоїть наука, вироблення наукового світо розуміння, формування власної думки, світогляду [1].

У процесі естетичного виховання мають формуватися художні смаки і почуття прекрасного, виявлятися і розвиватися творчі здібності. Роль літератури у естетичному вихованні – першочергова. Вона вчить розрізняти добро і зло, впливає на розум, переконання і почуття. Особлива роль тут поезії, музики.

І.Франко виступав за свідоме, послідовне й систематичне навчання. У педагогічних і публіцистичних працях І.Франко приділяв велику увагу проблемі вчителя («Наші народні школи і їх потреби», «Емерик Турчинський», «Борис Граб», «Учитель»). Він з повагою ставиться до народних учителів, які працюють на освітянській ниві за покликанням, високо оцінює їхню роль у культурному розвитку народу.

В оповіданні «Борис Граб» та передмові до збірки «Малий Миром» І.Франко показав справжнього народного вчителя, який всі свої сили і знання віддав народові. І.Франко вважав, що вчитель повинен бути добрим, тактовним, розумним, мати високі моральні риси, уміти завоювати довір'я учнів, уникати одноманітності в навчанні, розвивати в учнів самостійність думок і дій, виховувати позитивні моральні риси, повагу до трудящих, любов до праці. Учитель, на його думку, повинен не тільки мати ґрунтовну теоретичну підготовку, а й володіти практичними навичками (столярне, токарне, швацьке ремесло), добре знати сільське господарство. Він порівнював педагогічну майстерність вчителя з мистецтвом майстра художнього слова. Також І.Франко піднімав питання про поліпшення становища вчителя. Умови життя галицького вчителя були складними [6].

І.Франко був психологом, у його творах багато цікавих спостережень і зауважень щодо виховання дитини в школі і в сім'ї. Дитяча вдача, зазначав він, вразлива і водночас слабка і незміцніла, потребує великої уваги вчителів і батьків.

На думку І.Франка, особливо велика роль у сімейному вихованні належить матері. У статті «Жінка – мати» він писав, що мати безпосередньо відповідає перед суспільством за виховання дітей; вона повинна створити всі умови, в яких би діти росли здоровими й одержували правильне моральне виховання. Але не можна покладатися тільки на жінок – матерів, чоловіки – батьки теж повинні дбати про дітей у сім'ї: «Між батьками і дітьми мають бути правильні стосунки». Батьки повинні наполегливо і мудро формувати моральні засади й норми поведінки, розвивати у дітей прагнення до пізнання природи й життя [5].

Велику увагу приділяв І.Франко виховному значенню дитячої літератури. Кожна книжка для дітей повинна бути не тільки цікавою, а й прищеплювати найкращі почуття, виробляти позитивні риси людського

характеру. Книжки для дітей, зауважував він, – важливе джерело знань. І.Франко особисто розробляв різноманітні жанри дитячої літератури і радив добирати для дитячого читання такі книжки, які розвивають думку, викликають благородні почуття, мають освітнє і виховне значення. Він написав цікаві й повчальні оповідання та казки для дітей: «Фарбований лис», «Лис Микита», здійснив українську обробку казки «Ріпка».

У творі «Чого хоче галицька робітничка громада?» І.Франко розкрив основні положення щодо напрямків робітничого руху в освітянських справах, а саме:

- громадський характер навчання і виховання підрастаючого покоління;
- освіта для всього народу;
- всебічний розвиток усіх здібностей учнів;
- відокремлення школи від церкви [3].

Широка, всебічна, звільнена від усяких забобонів, глибоко народна, національна за формою і одночасно загальнолюдська гуманна школа – таким є освітній ідеал І. Франка.

Значне місце в просвітницькій та науковій діяльності І.Франка займала співпраця з М.Грушевським: у НТШ, у редакції часопису «Літературно-Науковий Вісник» (І.Франко був фактичним редактором першого періоду існування ЛНВ), у лавах Національно-демократичної Партії. Спільна діяльність на теренах Західної України цих двох найвизначніших учених та ідеологів стала основою всеукраїнського єднання.

І.Франко розв'язує питання освіти і школи, послідовно виходячи з революційно-демократичних позицій і творчо використовуючи все краще, що було здобуте до нього в галузі української, російської та світової педагогіки. Великий вплив на формування педагогічних поглядів Франка, як і його світогляду в цілому, справив марксизм. Усе це дозволило йому зробити цінний внесок у розвиток передової педагогічної думки на Україні. Освіту Франко вважав могутньою зброєю у боротьбі за новевільне життя. Пануючі класи тому і бояться поширенню знань серед народу, підкреслював він, що освіта сприяє піднесенню революційної свідомості трудящих мас. У численних своїх творах Франко показав тяжкий стан народної освіти в умовах капіталістичного ладу. Глибоко проаналізувавши факти сучасної йому галицької дійсності, він довів, що такий стан є безпосереднім наслідком економічного рабства трудящих і реакційної політики експлуататорських класів, що створюють всілякі перешкоди на шляху культурного розвитку народу. Тяжка, підневільна праця трудящих, повсякденна турбота про шматок хліба не дають їм змоги дістати освіту. Трудящі не можуть дати освіту і своїм дітям, бо змушені змалку залучати до праці на фабриках і в поміщицьких мастках. Із творів І.Франка " Промислові робітники в Східній Галичині "р. 1870, "Odiprafanumvulgus," постають жахливі картини життя дітей трудящих Галичини ХІХ ст. Особливо запам'ятовуються змальовані письменником обурливі факти жорстокої експлуатації праці дітей і підлітків у різних галузях капіталістичного виробництва. Дуже важливими є думки письменника про зміст і методи навчально-виховної роботи в школі. Франко

прийшов до правильного висновку: в умовах несправедливого суспільного ладу зміст і методика шкільного навчання та виховання підпорядковані цілям підготовки вірних слуг експлуаторської держави. Цей висновок він зробив на основі ґрунтовного аналізу змісту навчання й виховання в різних типах шкіл, починаючи від нижчих і кінчаючи вищими. Не тільки науково-педагогічні, а художні твори Франка дають можливість побачити яким незадовільним був стан вивчення в школах Галичини української мови і літератури, історії, природничих предметів, якуоднобічну освіту діставали учні в класичних гімназіях. На основі творів можна судити також про методи навчання; вони відзначалися крайнім примітивізмом, формальним і механічним "натаскуванням" учнів. Їм відповідали й методи виховання, характеризувалися такими рисами, як авторитаризм, тілесні покарання дітей і моральне знуцання над ними. Учні користувалися низькопробними підручниками. Заповненими релігійними нісенітницями і написані сухо і малодохідливо. Висловлювання великого письменника і мислителя щодо системи навчально-виховної роботи старої школи в західноукраїнських землях мають значення не тільки для критики школи, для правильного розуміння того, що було в ній, а й дають можливість зробити висновок про те, якими повинні бути зміст і методи навчання та виховання дітей в школі нового суспільства. Франко добре розумів, що зміст і методи навчання та виховання молодих поколінь зміняться лише після повалення несправедливого капіталістичного ладу, що в умовах соціалізму "наука і освіта увійдуть в маси народу, стануться правдивим добром усієї людськості».

Список використаних джерел

1. Іван Франко [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://refs.in.ua/navchalenij-posibnik-dlya-studentiv-specialnosti-pochatkoven.html?page=8>
2. І. Франко [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://schoollib.com.ua/psychologiya/1/22.html>
3. Артемова Л. Історія педагогіки України / Л. Артемова. - 2006.
4. Левківський М. Історія педагогіки / М. Левківський. - К., 2003.
5. Смаль В. Педагогічні Ідеї Івана Франка / В. Смаль. - К., 1966.
6. Сухомлинська О. Українська педагогіка в персоналіях у двох книгах / Сухомлинська О., Дічек Н.П., Самоплавська Т.О. та ін. - К. Либідь, 2005.
7. Франко І. Зібрання творів у 50-и томах / І. Франко. - К.: Наукова думка, 1980. - Т. 26. - С. 320.

РОЗДІЛ 3. І.Я. ФРАНКО І СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Єремєєва В.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки

До питання індивідуального підходу в спадщині Івана Франка

Процес навчання у сучасній школі, спрямований на створення умов для активної колективної роботи у класі, в той же час, повинен забезпечувати індивідуальний розвиток кожної дитини, сприяти її успішному навчанню, максимальному розвитку здібностей та обдарувань. Такі умови створює індивідуальний підхід у навчанні, здійснення якого особливо актуальне у наш час, коли вимагається оволодіння значним обсягом навчального матеріалу на достатньо високому рівні трудності всіма учнями. На сучасному етапі розвитку та оновлення системи освіти України він розглядається як один із найважливіших принципів навчання та виховання.

Іван Франко – видатний новатор у розвитку суспільної та педагогічної думки в Україні. Його педагогічні погляди формувалися під впливом народної педагогіки, європейської педагогічної науки, вітчизняного досвіду. Він цікавився працями відомих українських педагогів (П. Куліша, М. Драгоманова та ін.), був обізнаний із зарубіжною педагогічною літературою. Внесок І. Франка в педагогічну науку та його переосмислення має велике значення на етапі національного відродження в Україні.

Педагогічні ідеї Івана Франка представлені у працях Г. Васяновича, О. Дзеверіна, В. Смаль та ін. Аналіз поглядів видатного педагога на зміст та сутність навчально-виховної роботи, орієнтованої на особистість кожного учня, що будується з урахуванням його індивідуально-психологічних особливостей, надає можливість розглянути деякі аспекти та способи реалізації індивідуального підходу, вивчити історичні закономірності його становлення і розвиток, що є метою даної статті.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблему сутності та змісту індивідуального підходу досліджували багато науковців (В. Галузинський, С. Гончаренко, Ю. Бабанський та ін.). Як принцип педагогіки ця категорія визначається за допомогою різних зовнішніх характеристик: "*особистісного підходу*" (С. Карпенчук, І. Підласий); "*відповідності виховання щодо вікових та індивідуальних особливостей учнів*" (С. Баранов, А. Болотина, С. Збандуто); "*природовідповідності*" (Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, М. Стельмахович); "*індивідуалізації виховання і навчання*" (Т. Ільїна); "*диференціації та індивідуалізації виховного процесу*" ("Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти").

Деякі дослідники відносять індивідуальний підхід до понять часткового характеру – правил, принципів (Н.Д. Левітов), зводять його до врахування індивідуальних розходжень учнів (Л.П. Мусялик, Г. Нойнер), звужують, співвідносячи його з вимогами, які пред'являються до методів і форм організації навчального процесу (Л.Г. Ковальов). Незважаючи на розбіжність у поглядах, більшість дослідників виділяють індивідуальний підхід як

провідний принцип навчально-виховного процесу, в основі якого – врахування індивідуальних і вікових особливостей учнів у всіх формах та методах навчання та виховання, що здійснюється у тісному зв'язку з іншими принципами, та сприяє всебічному розвитку особистості.

Говорячи про розуміння поняття "особистість", І. Франко зауважував, що кожна окрема людина є неповторною і, в той же час, часточкою людства, немов одна цеглина, "мільйони яких складають все людство". Сутність особистості він бачив у єдність духа і тіла, яка творить і керує життям. Виходячи із цього, виховним ідеалом нового суспільства І. Франко вважав всебічно розвинуту особистість, основними рисами якої є матеріалістичний світогляд, розумовий розвиток, вміння самостійно мислити, високі моральні якості та естетичні смаки, фізична загартованість, готовність до розумової і фізичної праці, тобто людина-борець "...з сильним переконанням у справедливості свого діла, гарячою любов'ю до людей, особливо до тих, які перебувають в найтяжчому становищі», якій властиві "...внутрішній спокій, сила і ясність переконань, чиста совість і боротьба проти темноти і фальші" [3, с. 60].

Отже, видатний педагог цинив людину як мислячу істоту, як творця, що підкоряє собі рослинний і тваринний світ. Саме духовні начала відрізняють людину від інших природних речей, у тому числі й тварин. Саме духовні властивості дають людині "здатність жити й працювати спільно, мислити, відчувати, робити висновки, спостерігати; вони роблять її людиною в повному значенні цього слова" [3, с.161]. Виховання такої особистості Франко вважав дуже важливою та невідкладною справою, тому шукав та знаходив шляхи підвищення ефективності цього процесу.

Дитина – це найвища цінність суспільства, стверджував видатний педагог. У його творах є багато цікавих психолого-педагогічних спостережень і зауважень щодо процесу формування особистості дитини, яка потребує великої уваги вчителів і батьків, особливо в шкільному віці. Він вважав, що виховання та навчання повинні ґрунтуватися на розумінні індивідуальних особливостей дітей, що лежить в основі принципу індивідуального підходу або природовідповідності, як він його називав у своїх працях.

Згідно з принципом природовідповідності, основою всього сутнього І.Я. Франко визнавав "матінку-природу", її різноманітність і вічність, закликаючи вихователів у своїй діяльності керуватися факторами природного розвитку дитини. На його думку, ще в початковій школі слід "...подавати дитині зразу, коли ще пам'ять у неї свіжа, ціпка і вразливість жива, як найбільшу масу цікавих даних про природу і людей, з котрих би вона відтак з ростом мислення вміла легко і сама виводити множество внесків" [3, с. 118].

За твердженням І. Франка, індивідуальний розвиток дитини має здійснюватися під впливом загальнолюдських цінностей та культури рідного народу. Він визначав також провідну роль навчання рідною мовою в розвитку мислення дітей. Перед школою, наголошував видатний педагог,

стоїть "величезна дійова задача – витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, звідки б вона не йшла, та при тім податний на присвоювання особі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшім темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких сьогодні жодна нація і жодна держава не може достоятися" [1, с. 27–29].

І. Франко велику увагу приділяв словесним методам навчання та виховання як ефективному способу здійснення індивідуального підходу, тому радив ретельно добирати твори для дитячого читання, брати ті з них, які спрямовані на формування кращих моральних рис, любові до праці, любові до людей, а також ті, які розвивають мислення читачів. Найголовнішими факторами педагогічного впливу в процесі виховання, на його думку, повинні бути особистий приклад вихователя і переконання.

У той же час, він констатував, що у школах використовуються антипедагогічні методи, які характеризуються придушенням ініціативи дітей і зводяться до механічного натаскування учнів. Він висміював такі методи в своїх творах ("Грицева шкільна наука", "Олівець", "Отець гуморист"). В навчальних закладах процвітає авторитаризм, використовуються тілесні покарання, що пригнічують індивідуальність дитини та заважають, на його думку, вихованню вільної, всебічно розвиненої особистості [5].

У своїх працях І. Франко ставив питання врахування індивідуальних особливостей та індивідуального підходу до дитини не тільки в школі, але й у сім'ї. Гуманне ставлення до особистості він уявляв як лагідне, розумне, з повагою, з врахуванням особливостей розвитку. Мало користі, вважав він, коли батьки лише спостерігають, милуються пустощами дітей, – потрібно тверде керівництво з боку батьків, формування їхніх моральних якостей і норм поведінки; батьки повинні розвивати в дітей прагнення до пізнання світу, природи й життя [2, с. 101].

До головних принципів навчання і виховання майбутнього покоління він відносив також культуровідповідність, науковість, свідомість навчання, послідовність і системність, зв'язок виховання з навчанням, гуманізм і народність. Їх реалізацію І. Франко в першу чергу бачив у прищепленні молодому поколінню пошани і любові до людини [3, с. 107].

Отже, у численних публіцистичних і педагогічних працях та літературних творах І. Франко показав не тільки тяжкий стан народної освіти в умовах існуючого ладу, але й представив безліч пропозицій, педагогічних ідей та шляхів вирішення різноманітних навчально-виховних проблем, які залишаються актуальними для сучасної школи.

Список використаних джерел

1. Васянович Г. Педагогічні ідеї Івана Франка / Г. Васянович / До 150-річчя від дня народження Каменяра // Рідна школа. – 2006. – № 10. – С. 27–29.
2. Дзеверін О.Г. Педагогічні погляди І.Я. Франка // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г. Дзеверін. – К., 1960. – 297 с.

3. Смаль В.З. Педагогічні ідеї Івана Франка / В.З. Смаль. – К., 1966. – 188 с.
4. Франко І.Я. Народне шкільництво в Галичині // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г. Дзевєрін. – К., 1960. – 297 с.
5. Франко І.Я. Наші народні школи і їх потреби // Зібрання творів у 50 т. – К., 1986. – Т. 46. Кн. 2. – С. 108–116.

Колесник Н.Є.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання

Культурно-історичний вимір предметно-перетворювальної компетентності дітей у творчій спадщині Івана Франка

Життя мені мало всміхалось,

а діти були тим весняним сонячним промінням,

яке зігрівало моє серце (Іван Франко).

Проблема предметно-перетворювальної компетентності дітей, її змісту і визначення, способів і форм існування є наскрізною протягом усього пізнавального процесу людства, починаючи з давньокитайських і античних мислителів. Онтологічний, гносеологічний і гуманістично-ціннісний статус предметно-перетворювальної компетентності дітей досліджувався у культурно-історичному вимірі. Інтерес до проблеми методології пізнання, дослідження специфічних особливостей емпіризму, сенсуалізму, раціоналізму дав додатковий імпульс для визначень предметно-перетворювальної компетентності дітей в її співвідношенні зі знанням. Непересічне значення мають здобутки вітчизняних вчених, філософів, літераторів, діячів науки і мистецтва, які всебічно, іноді з протилежних методологічних, світоглядних, аксіологічних позицій, досліджували феномен предметно-перетворювальної компетентності дітей.

У творчій спадщині Івана Франка проблема предметно-перетворювальної компетентності дітей відображає історично досягнутий рівень розвитку українського суспільства, що втілюється в результатах продуктивної діяльності на засадах людської свідомості.

У працях Івана Франка феномен предметно-перетворювальної компетентності дітей випереджає зміст індивідуальної свідомості та визначає її як культурно-історичний вимір суспільного буття. В аспекті нашої проблеми, розвиток культури не можна розуміти лише на основі відтворення засвоєного, тому виокремлено предметно-перетворювальну компетентність дітей в контексті методичної культури – створення нового у навчанні. На думку Івана Франка, оволодівши елементами методичної культури, українське суспільство здійснюється на відповідну сходинку власне професіоналізму. Відповідно, оволодіння методичними знаннями забезпечує рівень грамотності.

У Державному стандарті початкової загальної освіти в процесі навчання учнів початкової школи наголошується на основне концептуальне положення предметно-перетворювальної компетентності – це реалізація програми «людина – проектування – середовище». Ця програма охоплює три

основні сфери діяльності: формування свідомості; розвиток практичних навичок; ознайомлення з теоретичними аспектами проблеми і його сучасним станом [2, с. 7].

Під впливом національно-культурного відродження у предметно-перетворювальній компетентності дітей утверджується ідея народності, яку в ХІХ ст. розробляли як наддніпрянські, так і галицькі педагоги. У контексті нашої проблеми розглянемо обґрунтування ідеї національного у вихованні, здійснене І.Франком. Поділяючи погляди тогочасної європейської інтелігенції, яка виявляла щораз більше зацікавлення історією свого народу, мовою, фольклором, етнографією, висувала ідею визволення народів з-під чужої влади і створення власної держави, педагог намагався втілити їх через виховання, через предметно-перетворювальну компетентність. «Кожна людина живе серед якого-небудь народу в певний час. Вона повинна бути вихована відповідно до умов життя цього народу і для цього часу. Тому її виховання буде свої правила і закони з особливостей того народу і того часу або з історії ... Справжня людина носить на собі відбиток своєї національності і не перестає бути окремим індивідом з властивими йому особливостями» [3, с. 197].

Кожного, хто знайомиться з життям і діяльністю Івана Франка, вражає і захоплює багатогранний талант і дивовижна працьовитість цієї людини. Син сільського коваля, пройшовши важкий шлях життя і боротьби, піднявся до ясних вершин людського життя і зайняв почесне місце серед найвидатніших культурних діячів світу.

Культурно-історичний вимір предметно-перетворювальної компетентності дітей Іван Франко пов'язує насамперед з молоддю, бо «яка молодь, таке й майбутнє нашого народу». А тому закликав її бути справжніми патріотами, доказувати свою любов не словами, а невтомною щоденною працею. Рушійною силою у предметно-перетворювальній компетентності дітей є праця, а одним з головних виховних завдань школи – підготовка молодших школярів до простої, повсякденної наполегливої творчої праці на благо суспільства, власного народу. «Наш голосний, фразеологічний та в більшій частині нецирий, бо ділами не поперти й патріотизм мусить уступити місце поважному, мовчазному, але глибоко відчутному народолюбству, що виявляє себе не словами, а працею», – наголошував І.Франко [4, с. 406].

Формування українця-патріота, на переконання І. Франка, повинно відбуватися насамперед через такі предмети, як українська мова і література, історія рідного народу, народознавство. Кожен урок з таких предметів має пронизувати гордість за рідний край, культуру, звичаї та традиції народу. На ньому шляхом яскравих емоційних вражень та одержаних знань про рідний край, його героїв, про суспільно корисні справи слід формувати патріотичне мислення учня у поєднанні з активною життєвою позицією. Адже осягаючи і осмислюючи твори української літератури, учень потрапляє у світ національної духу, він страждає, переживає, міркує разом з героями і стає духовно багатшим настільки, наскільки художній образ є

носієм моральних, естетичних і національних цінностей. І роль вчителя у навчанні та вихованні учнівської молоді є вагомою [1].

Всіма своїми критичними працями Франко підкреслював, що виховна цінність художніх творів визначається їх високим ідейним і художнім рівнем. Так само й від дитячої літератури він вимагав реалізму, народності. І Франко щиро любив рідну землю. Україна, її природа та люди живуть у його віршах, оповіданнях, повістях. З великою майстерністю майстерно перетворює чудові пейзажі Прикарпаття у дивовижний світ мистецтва. Найулюбленіші для поета картини весняного пробудження, коли тане сніг, скресає лід на річках, зацвітають перші квіти. І ми розуміємо, що це не просто картини природи, а й відтворення душевного стану людини, яку не зламали тяжкі життєві обставини.

Важливу роль у культурно-історичному вимірі предметно-перетворювальної компетентності дітей, на думку Івана Франка, відіграють традиції, звичаї й обряди українців. Адже вони наповнені великим ідейно-моральним, емоційно-естетичним змістом, відображають етнічне, суспільно-політичне, культурно-історичне життя народу на різних етапах розвитку, його багатогранну духовність, якості, які формувалися протягом віків (національний характер, психологію, світогляд тощо). Українські традиції, звичаї і обряди є тим цементуючим матеріалом, який у віках зберігав нашу національну ментальність. Традиції і звичаї своєю міццю перемогли чужі ідеї, впливи сил, які протягом століть прагнули зруйнувати єдність нашого народу, його самобутній національний дух. Пізнавально-виховний потенціал традицій і звичаїв – це той найдорожчий скарб, який допоміг нашій нації вижити, зберегтися і розвиватися протягом віків. А тому національне виховання повинно відбуватися тільки через призму духовно-історичних традицій, прийнятних для всіх його громадян. Цей синтез має стати контуром української національної ідеї, яка виражає систему цінностей для об'єднання всього народу. «Виховання народу мусить вирости з традицій, – наголошував І.Франко, – з культурного стану того народу, мусить корінитися в характері, привичках народу, інакше се буде даремна трата часу й сил» [4, с. 15].

Отже, культурно-історичний вимір предметно-перетворювальної компетентності дітей у творчій спадщині Івана Франка розглянуто як взаємозв'язану систему складових творчої особистості, що включають любов до Батьківщини, активну творчу працю на благо українського народу, дбайливе ставлення до історичних надбань, знання, дотримання і примноження національної культури, звичаїв і традицій українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Вишнівський Р. Іван Франко про роль вчителя у навчанні та учнівської молоді / Р. Вишнівський // Молодь і ринок. – 2007. – № 8 (31) – С. 114–118.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова освіта. – 2011. – № 18 (594), травень. – С. 5–39

3. Іваничук Р. Шрами на скалі : Роман : Про діяльність І. Франка / Р.Іваничук. – Львів : Каменяр, 1987. – 212 с
4. Франко І.Я. Зібрання творів : [у 50-ти т.] / І.Я. Франко. – К. : Наук. думка, 1976–1984.

*Миرونчук Н.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки*

Особистість педагога у контексті освітніх ідей І.Франка

Осмислення вітчизняного педагогічного досвіду сприяє зверненню до постатей, ідеї яких особливо актуальними є для нашого часу. Український письменник Іван Франко – невтомний громадський діяч, мислитель, людина універсальної обдарованості, просвітитель, що прагнув через освіту народу досягти прогресивного життєвого поступу, науковець, критик, історик педагогіки, який присвятив розв'язанню педагогічних проблем понад 100 своїх художніх та публіцистичних творів, дитячий письменник, казкар, що у своїх працях відтворював картини вічного протистояння добра і зла.

Доробок І. Франка вміщує розгляд таких актуальних для кожного історичного періоду проблем, як питання організації освіти; зміст, завдання, принципи, методи, засоби навчання і виховання дітей у школі; гуманне ставлення до дитини у школі та сім'ї; моральне, трудове та фізичне виховання особистості; формування національно свідомої людини; вимоги до особистості та професійної діяльності педагога; розбудова національної освіти та ін.

Критикуючи зміст та методи навчання дітей у школі та проголошуючи новий освітній ідеал, яким є усебічно розвинена особистість зі сформованою здатністю до самостійного мислення, Іван Франко особливо значення надавав діяльності учителя, завдання якого полягали у здатності розбудити в учнів бажання до навчання, розвинути у них здібності до самостійної думки, навчити “володіти своїм мізком”, “вводити між учеників бодай маленькі зароди свіжої, живої мислі, бодай слабкі відблиски правдивої, поступової науки”.

Дослідники творчого доробку видатного педагога (Г. Васянович, Р. Вишнівський, О. Караманов, І. Кравченко т ін.) підтверджують цілісність, системність його педагогічних поглядів. Так загальнопедагогічні ідеї Івана Франка висвітлено у праці Г. Васяновича; О. Караманов досліджує внесок І. Франка у розвиток історії вітчизняної педагогічної науки; моральну проблематику розкривають Н. Заячківська, Р. Вишнівський. Актуальною проблемою доробку Івана Франка є питання етичних основ професійної діяльності педагога та сформованості у нього морально-духовних якостей, що активно досліджувалося видатним письменником у його прозових та поетичних творах, а також у критично-публіцистичних працях.

Метою статті є характеристика морально-етичних основ професійної педагогічної діяльності у контексті творчого доробку Івана Франка.

Як відомо, практичною педагогічною діяльністю Іван Франко не займався, однак мав дуже велике бажання працювати в університеті й навчати студентів. Задля цього він успішно склав докторський іспит, захистив дисертацію “Варлаам і Йоасаф: старохристиянський духовний роман та його літературна історія” і здобув учений ступінь доктора філософії. Іван Франко подав необхідні документи, щоб отримати право читати лекції (*veniam legendi*), успішно склав габілітаційний колоквиум 18 березня 1895 року, блискуче, як стверджують сучасники, прочитав лекцію “Розбір “Наймички” Шевченка” перед професурою філософського факультету та численною публікою. До Міністерства культури і освіти було надіслано відповідні документи з пропозицією затвердити габілітацію Івана Франка на доцента української літератури та етнографії. Однак науковець не був допущений до викладання у Львівському університеті через, як потім з’ясувалося, його політичну неблагонадійність. Другу спробу отримати наукове звання *veniam legendi* (право викладати) Іван Франко здійснив у 1907 році, однак габілітуватися йому так і не вдалося [2; 3].

Незважаючи на перешкоди в намаганні отримати звання приват-доцента історії української літератури Львівського університету, Іван Франко не втратив інтересу до педагогічних проблем. Він ретельно вивчав досягнення світової педагогіки, його думки про виховну роль педагога випередили свій час, багато з них є актуальними й нині.

Так завдання школи Іван Франко вбачає у тому, щоб формувати у дітей та молоді світоглядні ідеї, духовно-моральні погляди, переконання, почуття відповідальності за долю рідного краю та народу, готувати їх до ролі “духовних проповідників народу”. Вирішальна роль при цьому надається педагогові, сформованості у нього морально-етичних якостей та рівню підготовленості до професійної діяльності. У статті “Наші народні школи і їх потреби” Іван Франко стверджує: “Учителем школа стоїть; коли учитель непотрібний, неприготований, несумлінний, то й школа ні до чого” [6, с. 194].

У низці художніх творів Іван Франко відтворює позитивні та негативні образи педагогів, яких переважно змальовував із реального життя. В оповіданні “Борис Граб”, драмі “Учитель”, романі “Не спитавши броду” письменник змальовує постаті ідеальних, відданих педагогічній праці, учителів. Таким є, зокрема, учитель Міхонський (оповідання “Борис Граб”), “вельми оригінальна й симпатична постать, рідка поява між гімназійними вчителями”, методи навчання якого вчили “володіти своїм мізком”, сприяли розвитку мислення, привчали до самостійної думки. Педагог Міхонський мав широку освіту, знав різні мови, прагнув займатися науковою діяльністю. Він вчив “розуміти всякий твір людського Духа на основі того часу й тих живих людських взаємин, яких він був витвором і виразом, а з другого боку, призвичаював розуміти історію даного часу, так сказати, аналітично, із свідоцтв та настроїв тогочасних людей, а не з готових шаблонових конструкцій шкільних підручників” [4, с. 186]. Крім того, більш важливою у

педагогічній діяльності він вважав виховну функцію: “розвій моральної істоти чоловіка займав у нього трохи чи не найважніше місце”.

Справжній учитель, як переконує Іван Франко, віддає свої знання іншим, вчить живому спілкуванню з книгою, вдумливому опрацюванню твору, за яким розкриваються приховані, на перший погляд, пласти зображеної дійсності. Крім того, обдарований учитель має бути здатним завоювати довіру дітей, уникати шаблону й одноманітності в навчанні, прищеплювати кращі моральні якості, виховувати любов до праці та людей праці.

У п'єсі “Учитель” зображено невтомного педагога та громадського діяча Омеляна Ткача, який, незважаючи на перешкоди, активно виступав за поширення освіти у середовищі темного галицького селянства. Сільський учитель докладає зусиль, щоб діти відвідували школу, прагне до просвіти дорослих [5, с. 66-122].

Аналіз художніх творів, у яких зображено вчителів, дає підстави для висновку, що професійно ефективними рисами діяльності педагога є гуманність педагогічної позиції, просвітительство, ерудованість, творче мислення, генерування учнівської думки, працелюбство, громадська активність.

Негативні образи учителів Іван Франко зображує в оповіданнях “Оловець”, “Трицева шкільна наука”, “Отець-гуморист”, “Schonschreiben”. Він осуджує антипедагогічний характер методів навчання і вважає неприпустимими такі дії щодо дітей, як вияв жорстокості, побиття, окрик, агресія, шаблонність у викладанні, зазубрювання.

Критичний аналіз творчого поетичного доробку Івана Франка (збірки “Мій Ізмарагд”, “Із днів журби”, “Давне і нове”, “Semper tiro”) дає змогу виокремити особистісні характеристики, які мають бути сформовані у моральної людини, й особливо у педагога.

У збірках “Мій Ізмарагд” та “Давне і нове” Іван Франко звертається до давніх переказів, притч, морально-етичних сентенцій, але з неодмінним проектуванням на сучасне йому життя. У цих та інших творах письменник розглядає проблему життєдіяльності людини крізь призму понять добра і зла.

У збірці “Мій Ізмарагд”, яку складають цикли “Поклони”, “Паренетікон”, “Притчі”, “Легенди”, відображена програма формування моральної особистості. Так цикл “Паренетікон” вміщує низку морально-етичних повчань щодо добропорядного життя людини та сформованості у неї морально-етичних особистісних характеристик. Поет звертає увагу на такі чесноти, як доброзичливість, людяність, наполегливість, мудрість, безпринципність, чесність, патріотизм, почуття громадянського обов'язку, працьовитість та інші. У коротких строфах віршів Івана Франка передано глибокий зміст етичних норм поведінки людини.

Важливою характеристикою моральної особистості педагог визначає цілеспрямованість: “Не кидай власної мети”, “... власну ясно ціль пізнай, до неї просто поспішай” (“Паренетікон”). При цьому він твердо переконаний, що життя особистості має підпорядковуватися загальнолюдській меті: “У розкоші

любові і бажання, в братерстві, у надії, у змаганні до вищих, чистих цілей є ваш рай» («Притча про життя»).

Засобом досягнення мети митець вважає натхненну працю, бо *“без труду не горить і сухе поле”, “своєї судьби не дійдеш без праці й труду”* (“Строфи”).

Важливою нормою педагогічної діяльності, на думку митця, є прояв гуманності, любові, позитивного ставлення до інших: *“Гуманним будь, і хай твоя гуманність пливе з криниці чистої любови...”*; визнання цінності особистості: *“Хто тому шкодить, що йому зла не зробив, невинному, котрий його не оскорбив, на сього власне зло його впаде...”* (“Паренетікон”); *“добрий все бачить лиш добре, підлий лиш підле у других”* (“Строфи”); виваженість дій, поміркованість, мудрість: *“немає друга понад мудрість”, “вона ... найвищий скарб, безцінний дар”* (“Паренетікон”).

Педагогічна діяльність, за оцінкою І.Франка, потребує розвитку педагогом власних природних здібностей та вольових якостей, зокрема самовладання та вольової саморегуляції, що є запорукою процесу самовиховання: *“Гнів – се огонь. Чим більше дров кладеш, тим ярче полум'я лютує ясне...”*, *“сам над собою запануй”*, *“Себе самого наперед застав робить, що слідує, а лиш потому інших вчи...”* (“Паренетікон”).

Попри те, є в нього зауваги й щодо потреби самоорганізації власного життя, раціонального розподілу особистісних ресурсів та встановлення балансу між дозвіллям і часом професійної діяльності: *“У добре влаштованому суспільстві кожен поперемінно повинен займатися то фізичною, то розумовою працею і мати достатньо часу для відпочинку, так, щоб, наприклад, [руками] працювати приблизно 6 годин на день, потім декілька годин займатися науковою працею у вибраному напрямі, і щоб врешті відпочити чи то в сім'ї, чи в розумній розмові з друзями, або насолоджуватися творами мистецтва, чи красою природи; лише при таких умовах можна всесторонньо розвиватися і вчитися і стати справді гідним назви людини”* [1, с. 239].

Формуючи у дітей та молоді знання і переконання щодо правил людського співжиття відповідно до норм моральності, педагог повинен, насамперед, працювати над виробленням у себе відповідних якостей, має жити за принципами доброти, моральності, поваги, гуманності у ставленні до інших, усвідомлювати педагогічну діяльність як *“велике діло любові та терпеливості”*.

На переконання митця, життя кожної особистості має бути низкою сугестивних дій, рефлексії, яка допомагає проаналізувати зроблені помилки та упевнено просуватися уперед, до визначеної мети: *“лиш в сфері мрій, привиджень, ілюзій і оман твоїй рай цвіте, а геній твоїй – то міць сугестій, зближень”* (зі збірки *“Semper tire”*).

Таким чином, критично осмислюючи зміст та методи освіти й виховання у школах свого часу, Іван Франко визначив актуальні в усі історичні періоди основи та етичні норми освітньої діяльності педагога й створив оригінальний поетичний практичний курс морально-етичних норм та цінностей, дотримання яких визначає сенс людського буття.

Список використаних джерел

1. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / за ред. А.М. Бойко. – К. : Професіонал, 2004. – 575 с.
2. Пилипчук С. Іван Франко і Львівський університет [Електронний ресурс] / Святослав Пилипчук. – Режим доступу: <http://kameniar.lnu.edu.ua/?p=475>
3. Спогади про Івана Франка / упоряд., вступ. сл., прим. М.І.Гнатюка. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – Львів : Каменяр, 2011. – 814 с.
4. Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. Художні твори. Томи 1-25 / І.Франко. – К. : “Наукова думка”, 1978. – Т.18. – 494 с.
5. Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. Художні твори. Томи 1-25 / І.Франко. – К.: “Наукова думка”, 1978. – Т.24. – 454 с.
6. Франко І.Я. Педагогічні статті і висловлювання / за ред. О.Дзевєріна. – К. : Рад. школа, 1960. – 299 с.

*Андрійчук Катерина, Тарасюк Дар'я,
студентки 12 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Думки Івана Франка про народного вчителя

На перехресних стежинах нашого і зарубіжного шкільництва рідної літератури, педагогіки, національної освіти, науки і культури 70-х, 90-х років ХІХ і поч. ХХ ст. найяскравіше вирізняється титанічна постать Велета українського педагогічного духу Івана Яковича Франка.

Іван Якович Франка – філософ, публіцист, поет, письменник, драматург, літературний критик, етнограф, перекладач, громадський діяч, представник передової педагогічної думки України кінця ХІХ – початку ХХ ст. Українець-галичанин, син сільського коваля, виходець зі школи під стріхою.

Народився в сім'ї сільського коваля. Вчився у початковій школі в с. Ясениця-Сильна, потім у нормальній школі та гімназії в Дрогобичі. У 1875 р. вступив на філософський факультет Львівського університету. Через політичні переслідування й матеріальні нестатки змушений був залишити його. В 1891 р. екстерном закінчив Чернівецький університет. 1893 р. у Відні захистив докторську дисертацію. Але у посаді професора Львівського університету йому відмовили.

Ще в дитинстві Іван Франко втратив батьків і зазнав тяжкої сирітської долі. Жорстоке поводження деяких учителів з селянськими дітьми зародило в ньому паростки бунту проти будь-якого насильства. Згодом він описав ці знущання в оповіданні «Отець гуморист». У гімназії Іван Франко зачитувався «Кобзарем» і скоро вивчив його напам'ять.

Захоплювався також творами Марка Вовчка і Панаса Мирного. Вже в гімназії Іван Франко почав збирати народні пісні, писати вірші й прозу. Почав друкуватися в 1874 р. Усього написав більше п'яти тисяч творів. Іван Франко залишив величезну творчу спадщину з питань літературознавства, філософії, політики, економіки, а також понад сто наукових, публіцистичних та художніх творів на теми виховання дітей і молоді. Писав українською, російською, польською, німецькою мовами.

Наукова, літературна, педагогічна, публіцистична спадщина Великого Каменяря колосальна. Нині вона представлена в 50 томах. У спадщині українського національного генія понад 100 наукових і публіцистичних праць та художніх творів, що присвячені темам виховання дітей і молоді. Світогляд і педагогічні погляди І. Франка склалися крізь призму світобачення рідного народу, мудрості народної педагогіки і європейської глибокодумності.

У педагогічних і публіцистичних працях Іван Франко приділяв велику увагу проблемі вчителя («Наші народні школи і їх потреби», «Емерик Турчинський», «Борис Граб», «Учитель»). Він розповідає про тяжке матеріально-правове становище галицьких учителів, їхню роботу в переповнених класах і непристосованих приміщеннях, необґрунтовані звільнення. З повагою ставиться Іван Франко до народних учителів, які працюють на освітянській ниві за покликанням, високо оцінює їхню роль у культурному розвитку народу. Але трапляються й такі, що хочуть бути вчителем, не маючи нічого спільного з педагогікою. Такий учитель незабаром стає слухняним провідником тих завдань, які ставлять перед ним панівні класи, чиновники і духовенство [1, с. 256].

В оповіданні «Борис Граб» та передмові до збірки «Малий Миром» Іван Франко показав справжнього народного вчителя, який всі свої сили і знання віддав народові. Усвідомлюючи вирішальну роль вчителя у вихованні й навчанні дітей, Іван Франко вважав, що вчитель повинен бути добрим, тактовним, розумним, мати високі моральні риси, уміти завоювати довір'я учнів, уникати одноманітності в навчанні, розвивати в учнів самостійність думок і дій, виховувати позитивні моральні риси, повагу до трудящих, любов до праці. Учитель, на його думку, повинен не тільки мати ґрунтовну теоретичну підготовку, а й володіти практичними навичками (столярне, токарне, швацьке ремесло), добре знати сільське господарство. Він порівнював педагогічну майстерність вчителя з мистецтвом майстра художнього слова. Також Іван Франко піднімав питання про поліпшення становища вчителя. Дуже часто україномовних учителів посиляли в польські школи, платили мало, не рахувалися з їхньою особистою думкою. У п'єсі «Вчитель» він показав беззахисність, тяжкий матеріальний стан освітян. Умови життя галицького вчителя були складними. Громада не завжди могла утримувати вчителя. Шляхетська більшість Сейму постійно відхиляла вимоги щодо поліпшення оплати праці учителів. Іван Франко був учасником вчительського Віча, яке порушувало проблеми працівників ос віти. Зокрема питання дискримінації учителів – українців – їм не давали посад, часто звільняли з роботи, посиляли в райони з польським населенням [1, с. 255].

Іван Франко доводив необхідність реформування тогочасної системи народної освіти в Західній Україні, протестував проти антиукраїнської освітньої політики австрійського та польського урядів.

«Учителем школа стоїть; коли учитель непотрібний, неприготований, несумлінний, то й школа ні до чого», – ці слова Івана Франка, сказані в 1892р. на Снятинському вічі, стали крилатими. Він поштиво ставився до народних

учителів, високо цінив їх сумлінну й кончк потрібну працю на благо українського народу. З багатьма народними вчителями Іван Франко підтримував особисті контакти, листувався з ними, брав участь, виголошуючи промови у вчительських вічах, виступав на захист народних учителів, знаючи про їх безправ'я, незахисність, мізерну заробітну плату, недоїдання. Особливо тяжким було становище українського вчительства, дискримінованого цісарською владою. Український вчитель у цісарській Австрії заробляв менше, ніж будь – який возний при суді чи стражник «при криміналі».

Про крайнє приниження українських учителів свідчить факт, наведений Іваном Франком у публікації «Ще раз про галицькі розрухи»: шляхтичі влаштували облави на сільських учителів, які вчили селянських дітей грамоти, й насильно віддавали їх до війська.

Особливу шану виявляв Іван Франко до учителів, які люблять дітей і готові їм віддати своє серце, розумні і чесні, національно свідомі, майстри педагогічної справи. Образи таких учителів він з любов'ю і теплотою змальовував у низці своїх творів: учителя гімназії Міхонського в оповіданні «Борис Граб»; сільського педагога, борця за народні права Омеляна Ткача у п'єсі «Учитель»; вчителів «нормальної» школи Красицького та Білинського в оповіданні «тець-гуморист»; сільського вчителя Опанаса Моримухи в оповіданні «Батьківщина».

З часу навчання в Дорогобицькій гімназії І. Франко зберіг світлі спогади про своїх гімназійних учителів Міхонського, Гікеля, Емирика Турчинського. «Всі ті люди, - писав він у «Дописах про Дрогобицьку гімназію», - були дійсними приятелями молодіжі, уміли єднати собі її прихильність і довірливість, поступали в школі оглядно, тактовно, і по найбільшій честі безсторонно, заохочували оскільки можна до самостійного мислення, до застанови над предметом, до котрого вміли збудити цікавість. Але, на жаль, таких педагогів у галицьких школах, гімназіях і навіть у Львівському університеті було небагато».

За визначенням письменника, школа – «важка та свята річ». Його хвилювало, що «шкільна справа іде якомсь набакир», а «замість учителів спосібних, напрактикованих, таких, що люблять науку і дітей, чимраз приходять учителі неспосібні». Він критикував цісарську владу за те, що вона не приділяла належної уваги професійній підготовці вчителів, зокрема для народних шкіл. Нечисленні препаранди, тобто педагогічні курси (5–6 місяців), не задовольняли навіть елементарних потреб школи. Цісарські можновладці чинили перешкоди в підготовці українських педагогічних кадрів. Тому на вчительських посадах часто-густо опинялися особи випадкові, обмежені і бездарні, які ненавиділи дітей, знущалися з них [1, с. 256–257].

Франко вивів на громадський осуд негативні типи вчителів, таких як неук і садист Валько з оповідання «Красне писання», тупиця й деспот Телесницький з оповідання «Отець – гуморист» та ін. Всіляко знущається над учнями також учитель з оповідання «Олівець», тримаючи дітей у постійному

страхові. У газетних публікаціях письменник затаврував учителів-самодурів Будзинського, Савицького, Мрица, Бореви́ча, Бачинського та ін., категорично застерігши, щоб не допускати одіозних типів на вчительські посади, щоб урятувати дітей від розумового й морального каліцтва.

Список використаних джерел

1. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 447 с.
2. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / Уклад.: О.О. Любар; За ред. В.Г. Кременя. – К.: Знання, 2005. – 767 с.
3. Возняк М. Матеріали до життєпису Івана Франка // За сто літ. – К., 1927. – Кн. I.

Баринь Вікторія,

студентка 16 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Особа вчителя у творах І. Франка

Іван Франко здійснив великий вплив на українську літературу. Значну увагу він приділяв вихованню та освіті підростаючого покоління. Досліджуючи спадщину Івана Франка, зокрема його педагогічні статті і художні твори, в яких письменник проказує стан освіти на західноукраїнських землях кінця XIX – початку XX століття. На той період часу середні навчальні заклади були відокремлені від релігійних орденів і перетворено в державні, в них збереглися старі методи навчання і виховання. Повне невігластво вчителів, дике знущання над дітьми, жорстокі фізичні покарання: різки і палиці – ось сумна шкільна дійсність, яку змальовував письменник. Навчали в таких школах чітко за підручниками, виходити за межі яких вчителям категорично заборонялося.

Наслідки такого навчання і виховання підкреслює Іван Франко в художніх творах, зокрема в збірнику «Малий Мирон» та інших оповіданнях. Згадуючи тих дітей він говорить: «... їх бачимо сотні в кожній нижчій школі нашого краю,... ті нещасливі, забиті фізично й духовно діти, що їх нерви від малечку притупили страшні, огидні сцени, а голову від шістьох літ задурила професорська дисципліна».

Іван Якович Франко – гаряче повстає проти сліпої паличної дисципліни, демонструє, як така дисципліна псує, руйнує характер дитини, всю її вдачу, якої жорстокої душевної муки завдає вона дітям.

Письменник популяризує в Галичині статтю Н. Добролюбова «Значення авторитету у вихованні». В даній статті Н. Добролюбов повстає проти насильства над дитиною, проти педагогічного самочинства. І. Франко пише передмову до цієї роботи, де повністю згоден з тими принципами, які висуває Н. Добролюбов. Він підкреслює, що Н. Добролюбов писав свою статтю, маючи на увазі здебільшого маленьких дітей, у вихованні яких велика кількість педагогів вважає за необхідність сліпий послух та необхідність різних суворих кар [4].

До цієї ж теми письменник повертається і в передмові до книги Зальцмана, в якій він гостро засуджує сліпу дисципліну палки в вихованні

дітей і популяризує нові, гуманістичні установки в цьому питанні. Іван Франко зазначає, що проти прийнятого нелюдського, жорстокого поводження з дітьми виступили вже давно щирі і розумні люди, такі, наприклад, як великий швейцарський педагог Й. Песталоцці. «Нові погляди на виховання, – пояснює автор, – полягають в тому, що дітей, їх особисту гідність і їх потреби, треба так само шанувати, як і старших, і, тільки поводячись з ними лагідно, щиро, розумно, як з рівними, входячи в їх спосіб думання, можна їх виховувати на чесних, щирих, правдолюбних і справді свободних людей» [1].

Іван Якович вимагає поваги до особистості дитини, довіру до неї, вимагає поваги особистої гідності дітей.

У поемі «Панські жарти» письменник, на противагу існуючій варварській системі освіти і виховання, дає приклад нового, гуманного виховання і навчання, герой поеми – старенький сільський священик, який створює в селі школу, і так вчить дітей:

*«Недовго ї думавши, давай
До себе дитвору скликати.
Веде їх літом в поле, в гай,
Зимо до своєї хати.
І не відразу їх садив
За книжку ані за азбуку...
...Він зацікавлював дітей
То повістками, то казками,
А головно, на сей святий
Великий божий світ – природу
Раз-враз увагу їх звертав...
... Умів і кожде він дитя
Розрушать, взяти мов за руку,
Збудити власні в нім думки
І визвать власнії уваги, –
Так що малії дитваки,
Обдерті, босі, залюбки
До нього йшли, мов овечки
До пійла в час літньої спраги» [5].*

Ідеальну фігуру педагога вивів І. Франко в оповіданні «Борис Граб». У цьому образі – образі вчителя Міхонського – яскраво втілені погляди великого письменника на високе призначення і характер учительської праці. Гімназійний учитель математики Міхонській – це людина освічена в широкому сенсі цього слова і дуже далека від того, щоб замкнутися в вузькі рамки своєї професії. В його особі І. Франко виводить ідеал єдності вчителя і вихователя [6].

Письменник зауважує, що вчитель повинен насамперед завоювати до себе повну довіру у своїх вихованців, як це зробив Міхонській зі своїм учнем Борисом. Помітивши здібного хлопця вчитель сам кликав його до себе додому, часто розмовляв з ним і намагався по можливості дати його роботі

живий напрямок, вільний від шкільного педантизму і зашкарублості, пробудити здатність до власної думки, привчити до логічного мислення. Таким простим способом учитель Міхонській для Бориса Граба став справжнім духовним батьком. Щоправда необхідно було багато років систематичної і терплячої роботи з боку наставника і ретельного зусилля з боку учня, щоб з нього, як із зернятка, виростити хорошу рослину – чесну відвертість і правдивість характеру [7].

Іван Франко говорить, що різкі, непрофесійні кроки учасників освітнього процесу можуть назавжди закрити дитячу душу для сприйняття загальнолюдських і суспільних цінностей, унеможливити позитивний і відкритий розвиток особистості. Фразою «Учителем школа стоїть» письменник хоче сказати, що тільки обізнаність педагога з внутрішнім світом дитини, взаємодія з громадянським суспільством, де живе і виховується дитина, може дати позитивний результат в освітньо-виховному процесі [6].

Отже, Іван Франко у своїх роботах описує педагогів з двох різних сторін: *деспотичного вчителя*, який застосовує по відношенню до своїх учнів паличну дисципліну, й таким чином калічив дитячу душу й вбивав кращі моральні якості та, *хорошого вчителя*, який здатний завоювати повну довіру дітей до себе, уникати шаблону й монотонності в навчанні, виробляти їхню самостійність мислення і дії, прививати найкращі людські якості. Тобто, на думку Івана Франка, виняткова важливість у визначенні особистості вчителя в системі освіти полягає у вимозі недопущення надмірної зарегульованості його діяльності і втручання в творчий процес, оскільки це може порушити і навіть знищити позитивний характер освітньо-виховної взаємодії між учителем і учнем.

Список використаних джерел

1. Іван Франко. Педагогічні статті і висловлювання / [упоряд. О.Г. Дзевєрін]. – К. : Рад. шк., 1960. – 299 с.
2. Вишневский А. Содержание и методы воспитания в педагогических взглядах Ивана Франко / А. Вишневский // Педагогическая мысль. – 2005. – № 3. – С.76–79.
3. Гундорова Т. И. Неизвестный Иван Франко: Грани изумруд / Тамара Ивановна Гундорова. – М. : Просвещение, 2006. – 360с.
4. Мітюров Б.Н. Педагогічні погляди І.Я. Франка: лекція [для студ.-заочників] / Б.Н. Мітюров. – Дрогобич, 1961. – 29 с.
5. Паперна Г. Іван Франко про народну освіту / Г. Паперна. – Л. : Вільна Україна, 1946. – 64 с.
6. Скильський Д. «Учителем школа стоїть»: личность учителя в творчестве Ивана Франко / Д. Скильський // Начальная школа. – 2000. – № 10. – С. 59–62.
7. Смаль В.З. Педагогічні ідеї Івана Франка / В.З. Смаль. – К. : Рад. шк., 1966. – 187 с.
8. Франко І.Я. Грицева шкільна наука: вірші, оповідання, казки [для мол. та сер. шк. віку] / Іван Якович Франко. – К. : Веселка, 1990. – 380 с.

Тищенко Аліса,
студентка 31 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко
Іван Франко про вчителя

«Учителем школа стоїть; коли учитель непотрібний, неприготований, несумлінний, то й школа ні до чого» [1].

Ці крилаті слова І. Франка були сказані в 1892 р. на Снятинському вічі. Він з повагою ставився до народних учителів, високо цінив їх сумлінну й конче потрібну працю на благо українського народу. З багатьма народними вчителями І. Франко підтримував особисті контакти, листувався з ними, брав участь, виголошуючи промови у вчительських вічах. Виступав на захист народних учителів, знаючи про їх безправ'я, беззахисність, мізерну заробітну плату, недоїдання. Особливу шану виявляв І. Франко до вчителів, які люблять дітей і готові їм віддати своє серце, розумні й чесні, національно свідомі, майстри педагогічної справи. Образи таких учителів він змалював у ряді своїх творів.

Про крайнє приниження українських учителів свідчить факт, наведений І. Франком у публікації «Ще раз про галицькі розрухи». Письменник описував, як шляхтичі влаштували облави на сільських учителів, які вчили селянських дітей грамоти, й насильно віддавали їх до війська. А живі образи персонажів художніх оповідань та п'єс назавжди залишаться у пам'яті читачів: учителя гімназії Міхонського в оповіданні «Борис Граб»; сільського педагога, борця за народні права Омеляна Ткача у п'єсі «Учитель»; вчителів «нормальної» школи Красицького та Білинського в оповіданні «Отець-гуморист»; сільського вчителя Опанаса Моримухи в оповіданні «Батьківщина». З його творів видно, що справжні вчителі були дійсними приятелями молодіжці, уміли єднати в собі її прихильність і довірливість, поступали в школі оглядно, тактовно і по найбільшій честі безсторонно, заохочували оскільки можна до самостійного мислення, до застанови над предметом, до котрого вміли збудити цікавість.

Але, на жаль, таких педагогів у галицьких школах, гімназіях і навіть у Львівському університеті було небагато, як згадує І. Франко. Його хвилювало, що «шкільна справа іде якось набакир», а «замість учителів спосібних, напрактикованих, таких, що люблять науку і дітей, чимраз приходять учителі неспосібні» [2]. Він критикував цісарську владу за те, що вона не приділяла належної уваги професійній підготовці вчителів, зокрема для народних шкіл. Нечисленні педагогічні курси, не задовольняли навіть елементарних потреб школи. Цісарські можновладці чинили перешкоди підготовці українських педагогічних кадрів. Тому на вчительських посадах часто-густо опинялися особи випадкові, обмежені й бездарні, які ненавиділи дітей, знущалися з них. І. Франко вивів на громадський осуд негативні типи вчителів, таких як неук і садист Валько з оповідання "Красне писання" та тупиця й деспот Телесницький з оповідання «Отець-гуморист».

Актуальні для нинішнього вчителя ці проблеми. Одним з головних завдань школи великий мислитель вважав вироблення критичного ставлення учнів до навколишнього світу, набутого внаслідок самостійного сприйняття, емоційного переживання і співпереживання, постійної праці інтелекту й духу, серця, душі. Формуванню всіх цих якостей сприяє правильна настанова вчителя, який, мов наставник, веде своїх учнів у світ

широких можливостей. Однак, якщо цей наставник не шанує свою професію і не ставиться до неї, як до покликання, то такий шлях буде дуже тернистим для кожного.

Іван Франко писав: «Ми з вами, як той біблійний Саул, що то пішов шукати загублених ослиць, а знайшов корону. Ми нібито ведемо вас шукати ослиць, ніби тих граматичних форм, алгебраїчних формул, історичних дат. А тим часом ні! Не о те ходять! Головна річ у тім, аби ви навчилися володіти своїм мізком» [3].

Список використаних джерел

1. Маляренко Л.Л. Дитячий світ у творах І.Я. Франка (До 125-річчя з дня народження) / Л.Л. Маляренко // Початкова школа. – 1981. – № 8.
2. Паперна Г. О. Іван Франко про народну освіту / Г.О. Паперна. – Л., 1946.
3. Смаль В.З. Педагогічні ідеї Івана Франка / В.З. Смаль. – К., 1966.

Кокра Дарія, Андрійчук Ірина,

студентки 25 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Проблема учителя в працях І.Я. Франка

Постійну увагу Іван Франко привертала робота вчителів – людей, покликаних навчати і виховувати підростаюче покоління. Різні сторони діяльності вчителів відображені в його перших творах, а саме: «Допис про Дрогобицьку гімназію», «Учительська бібліотека в Дрогобичі», «Наші народні школи та їх потреби», «Емерик Турчинський», «Великі діяння пана Бобжинського», «Борис Граб», «Учитель», «Отець гуморист» та ін.

І. Франко усвідомлював вирішальну роль учителя в навчанні, формуванні і розвитку молодого покоління. Ставлячись з глибокою повагою до праці педагога і враховуючи її складність, Франко порівнював педагогічну майстерність учителя з мистецтвом майстра художнього слова. При цьому він добре розумів. Що успіхи в роботі вчителя залежать не тільки від його підготовки, а й від умов, у яких він живе і працює.

І. Франко звертав увагу на тяжке матеріально-правове становище галицьких учителів. Він неодноразово писав про те. Що їх заробітна плата була «до смішного малою». Основна маса галицьких учителів ледве зводила кінці з кінцями, постійно боролася з голодною смертю, жила в жахливих житлових умовах. Вчителям доводилось проводити по 30 уроків на тиждень. Працювати з класом з кількістю 80, а іноді і більше учнів, до того ж – розташованих у приміщеннях, які не відповідають найелементарнішим вимогам дидактики і гігієни [1].

У період дитинства і юності Франка в народних школах Галичини було дуже мало вчителів, які відповідали б своєму призначенню. Обов'язки педагогів здебільшого виконували монахи, дяки, колишні економи, відставні офіцери, писарі.

Показавши матеріально-правове становище вчителів і стан підготовки педагогічних кадрів у Галичині, Франко зобразив у ряді своїх творів різні типи педагогів.

Огідний тип учителя каліграфії нормальної школи в Дрогобичі, колишнього економа Валька, змальований Франком в оповіданні «Schonschreiben» (1879). Цей «учитель» і в класі почував себе економом, бив дітей, так що вони втрачали здатність будь-що сприймати. Мета його – зламати дитячу гідність, виховати з дитини покірного раба, слугу. Та не кожного учня змогли зламати подібні «методи» виховання.

Справжнім **садистом**, людиною, яка з насолодою знущала над учнями, виступає в оповіданні І. Франка «Отець гуморист» (1905) вчитель у чернечій рясі Софрон Телесницький. Не маючи педагогічної підготовки, він допускає помилки в застосуванні найелементарніших правил граматики, відчуває труднощі при розв'язуванні простих арифметичних задач. Телесницький «входив у клас мов укротитель диких звірів у клітку, і гуляв поміж ними, як необмежений пан ...» [2, с. 361–388].

Змальовуючи у своїх творах образи **вчителів-неуків**, Франко спирався не лише на спогади з часів свого дитинства, а й на численні повідомлення галицької преси, де багато говорилося про вчителів, які не мали педагогічної підготовки.

В оповіданнях «Оловець» і «Грицева шкільна наука» Франко реалістично змалював типи педагогів **освічених**, тих, що закінчили вчительські семінарії. Вчитель з оповідання «Оловець» (1879) своїми безглуздими окриками, образливими звертаннями до учнів, щоденним знущанням над ними тримав дітей у постійному страху. В оповіданні «Грицева шкільна наука» (1883) Франко висміяв учителя, який абсолютно не дбає про свідоме засвоєння учнями навчального матеріалу.

Вчителя-деспота Тіта Будзиновського затаврував Франко в одній з кореспонденцій до варшавської «Prawdy». Вчитель, будучи керівником народної школи вправ при Львівській учительській семінарії, залякував учнів систематичними побоями, виганяв їх із школи. Всі вчителі, зображені у творах Франка, широко практикують фізичні покарання учнів, які допускались шкільними інструкціями. Франко зазначав, що факти фізичних покарань учнів мали місце не лише в народних, а й у середніх школах.

В одній з своїх кореспонденцій до Петербурзького «Крају» в 1886 р., Франко згадував про фізичне покарання учня Львівської української гімназії, здійснене вчителем цієї гімназії Е.Савицьким. Це покарання набрало великого розголосу серед громадськості; справа дійшла навіть до суду. Франко розцінив цей вчинок як такий, що свідчить про «якнайбільшу відсутність педагогічного такту».

Франко підкреслював, що **педагоги-шпіони** не були випадковим явищем у навчально-виховних закладах Галичини того часу. Вони породжувались австрійською шкільною системою, за якою «вчитель повинен шпіонити за дітьми, інспектор за вчителями, в тому числі й поза школою» [3].

Австрійська шкільна система прирікала педагога на моральне і духовне падіння, перетворювала його в бездушну істоту, послухне знаряддя властей. Значна частина викладачів галицьких гімназій в свою чергу вважала «ученика мертвим, бездушним знаряддям, призначеним тільки на те, щоби

дав спокійно набивати свою голову всякими премудростями, нікому ні нащо не здалими, нікого не обходячими, з життям і його потребою нічим і нічим не зв'язаними...» [3].

Деякі педагоги Дрогобицької гімназії приходили на уроки п'яними, дримали під час занять, розповідали учням всілякі нісенітниці. У цьому зв'язку Франко порушував питання про роль особистого прикладу педагога у вихованні. Він вказував на те, що, наслідуючи своїх вихователів, учні Дрогобицької гімназії втратили охоту до навчання.

Зображуючи духовну убогість таких учителів, Франко гостро висміював їх кар'єризм, підлабузництво перед властями. Яскравий тип **учителя-кар'єриста** виведений в оповіданні «Вільгельм Телль» (1884). З зовнішнім блиском, світськими манерами цього педагога приховується внутрішня пустота. В погоні за кар'єрою пан Володимир уникає тих своїх друзів, які, на його думку, скомпрометувати себе перед властями і тому можуть кинути тінь підозріння на нього. Він боїться з'являтися серед селян, щоб не розгнівати начальства...

Презирство викликають у читачів творів Івана Франка образи таких педагогів. У правдивому і яскравому їх змалюванні полягає одна з великих заслуг письменника перед історією української педагогічної думки.

Проте розгляд думок Франка про вчителя буде однобічним, якщо забути про образи передових педагогів, представлених в його творах. Франко з глибокою пошаною писав про багатьох учителів як про «світлих, гуманних та симпатичних людей, що уміли впоїти дітям не страх, а замилювання до науки та до чесного трудящого життя».

У п'єсі «Учитель» (1894) головним героєм виступає **педагог-ентузіаст** Омелян Грач. Саме він невтомно бореться за освіту темного. Затурканого галицького селянства, незважаючи на всі труднощі та перешкоди. Працюючи у глухому гірському селі, де верховодять лихвар і багаті, він кидає їм сміливий виклик і виступає не лише як учитель, а й як громадський діяч. Омеляна Ткача підозрюють у «політичних справах», тому, що він «в однім місці вїттові шахрайства відкрив, у другім з сільськими лихварями задерся, в третім читальню заложив, у четвертім касу позичкому до порядку допровадив». Хворий, розбитий фізично важкими умовами праці і постійними переведеннями з місця на місце, вчитель Ткач, однак, не дає себе зламати духовно. Його не лякають ні погрози лихваря, ні напади підбурених багатіями темних сільських парубків, ні відсутність будь-якої підтримки з боку населення. І врешті-решт. Любов'ю до дітей, зразковою постановкою роботи в організованій з великими труднощами школі Ткач завойовує любов і пошану селян [2, с. 519–575].

Нове виховання потребує нових учителів», – говорив І.Франко. Ці вчителі повинні всі сили і знання присвятити служінню народові, самовіддано, незважаючи на будь-які труднощі, працювати для нього. Бути активним громадським діячем, жити одним життям з народом – ось один з найперших обов'язків справжнього педагога.

Справжній вчитель, зазначав Франко, повинен досконало знати психіку дітей, застосовувати плідотворні методи навчання і виховання. Він вмів логічно і ясно виражати свої думки, може зацікавити учнів, додаючи їм поле «до власного мислення», заохочувати їх «до власної праці».

Вчитель завжди повинен бути належним прикладом для вихованців, і тому мати високі моральні якості. «Із званням учителя нерозлучно в'яжеться обов'язок говорити правду і поступати чесно, бо інакше через те терпить широкий круг людей». Правдивість, чесність – невід'ємні риси передового педагога.

Вчителю треба бути тактовним щодо учнів, любовно ставитись до них, поважати їхню гідність і розглядати педагогічну роботу «як велике діло любові. Терпеливості і абнегації». Бездушність у ставленні до вихованців несумісна з високим званням педагога.

Справжній вчитель – це не чиновник в галузі освіти. Він не відгороджується від дітей, а якнайбільше зближується з ними. Він не тільки навчає, а й виховує. Він «не відштовхує навіть найменш здібних. Кожному дасть пораду, вкаже дорогу, за кожним заступиться». Взаємне довір'я між вчителем і вихованцями – одна з головних умов успіху в педагогічній роботі.

Саме такий педагог і був ідеалом І.Франка. Думки Франка про високе покликання вчителя близькі українським педагогам, що виховують підростаюче покоління в умовах національного відродження.

Список використаних джерел

1. Франко І.Я. Великі діяння пана Бобжинського / І.Я. Франко // Die Zeit, 1901. – № 356.
2. Франко І.Я. Вибрані твори у 3-х томах / І.Я. Франко. – Київ, 1973. – 624 с.
3. Франко І.Я. Ученицька бібліотека в Дрогобичі / І.Я. Франко // Молот, 1878.

*Гукова Анастасія, Котюк Христина,
студентки 33 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*
Образ учителя у творах І. Франка

*...Вчительство...
велике діло любові, терпеливості й абнегації.
Іван Франко*

Іван Якович Франко є видатною постаттю не лише : філософ, публіцист, поет, письменник, драматург, літературний критик, етнограф, перекладач, громадський діяч, а й представник передової вітчизняної педагогічної думки України кінця ХІХ – початку ХХ ст. У своїх творах І.Франко гнівно засуджував соціальну і національну дискримінацію в галузі освіти і виховання, відірваність навчання від життя, догматизм, релігійне одурманювання, муштру та фізичні покарання учнів.

Мета нашої статті – проаналізувати як І.Франко описував особу вчителя у своїх творах.

На образ вчителя у творах Франка, вплинуло багато чинників. Одним з них є те, що він обстоюючи демократичну школу, часто критикував реакційну політики в галузі освіти. Так, наприклад, для популяризації

розробленої ним соціалістичної програми народної освіти і школи Іван Франко видав брошуру «Чого хоче Галицька робітничка громада?», в якій, зокрема, зазначав: «Науку подають в теперішніх школах не для того, щоб навчити робітника потрібному і людському знанню, але тільки на те, щоб виховати з нього підданого, щоб виховати в нього покірність теперішнім несправедливим порядкам і утвердити його в темності». У працях «Катехізіс економічного соціалізму», «Мислі об еволюції в історії людськості», «Чого вимагаємо» та інших Іван Франко пояснював, що тяжкий стан народної освіти в капіталістичному суспільстві є прямим результатом економічного рабства трудящих і реакційної політики буржуазії та поміщиків, які чинять перешкоди на шляху культурного розвитку народу [1].

Діти трударів не мають змоги здобувати освіту, бо змушені працювати на фабриках і в поміщицьких господарствах. Іншим є вплив на І. Франка його власних учителів. А саме те, що І. Франко найбільше шукав у своїх учителях оригінальності мислення, незвичайних підходів в опануванні матеріалу, самостійності суджень і оцінок, новаторських методик дослідження, однак знаходив це рідко. У студентські роки він зіткнувся з консерватизмом університетського життя, де домінувало репродуктивне навчання, тобто головним у стосунках ментора і студента було механічне заучування і звітування про певну кількість інформації з певної дисципліни. Згодом Франко писав, що університет нічого йому не дав, виклади професорів Огоновського, Венцлевського, Черкавського називав схоластичними, вважав, що наука університетська виродилася в т. зв. *brotstudium* (навчання заради хліба. - В. М.), тобто щось протилежне поняттю науки, в механічне затвердження параграфів, регул і формулок, щоб здати екзамен й одержати на його підставі певну посаду. Однак сумлінно відвідував лекції й колоквіуми, самотужки старанно студіював матеріали, на основі яких виробляв власну новаторську наукову методологію [1]. Згодом усе це вилилось на образи педагогів, які описував Іван Якович у своїх творах.

У таких художніх творах, як: "Отець-гуморист", "Оловець", "Грицева шкільна наука", "Отець-гуморист", "Schonschreiben", І.Франко змалював негативні образи педагогів [2].

У творі "Отець-гуморист", І.Франко змальовує вчителя ,як жорстокого тирана .цинізм якого вже відчувається з його портретного змалювання : "висока, худа, дошку вата фігура з широким, видовженим якомсь наперед, мов конячим, лицем, чорним, мов щітка, наїженим волоссям, низьким чолом, широким ротом та недбало виголеним підборіддям, на якому видно було стернянку чорного, твердого волосся. На фігурі чорна ряска, переперезана чорним широким поясом...Лице фігури робило якесь жалісливе враження не то голодного, не то хорого чоловіка. Він входив до класу "мов укротитель диких звірів у клітку", а караючи учня, "скакав довколагрішної душі", "реготав, мов божевільний". Цей учитель у чернечій рясі так вперше привітав учнів: "Я тут господар класу! Пам'ятайте собі. На моїх годинах маєте лиш тоді сміятись, коли я вам скажу, і тоді плакати, коли я вам скажу". Автор художньо кепкуючи, вимальовує людину-садиста, для якої знуцання

від фізичних і душевних страждань учнів є справжньою насолодою. Австрійська шкільна система з її реакційними рисами прирікала педагога на моральне і духовне падіння, перетворювала його в бездушну істоту, послухне знаряддя властей.

У творі "Schonschreiben" І. Франко іронічно змальовує викладання в нормальній школі отців василіян в Дрогобичі. З почуттям неприхованої огиди зображає оповідач образ учителя "красного писання", в якому уособлює характерні риси тогочасної антинародної системи навчання і виховання. В глузливому тоні через опис портрета "педагога" автор розкриває його характер: "Се був середнього росту чоловік, з коротко обстриженим волоссям на круглій баранячій голові, з рудими короткими вусами і рудою гішпанською борідкою. Його широке лице і широкі, міцно розвинені вилиці wraz із великими, на боки повідгінаними ушима надавали йому вираз тупої упертості й м'ясоїдності. Невеличкі жаб'ячі очі сиділи глибоко в ямках і блимали відтам якомсь злобно та неприязно". Письменник саркастично засуджує діяльність "учителя", який своєю методикою перетворює процес навчання на суцільний ланцюг побоїв, застосовуючи при цьому особливе знаряддя покарання – тростину.

Але Франко змальовував і саркастично висміював не тільки негативні образи але й втілював ідеальних учителів. Наприклад, в таких творах, як: оповіданні "Борис Граб", романі "Не спитавши броду", драмі "Учитель", спогадах "Емерик Турчинський" [2].

У творі "Борис Граб", Франко змальовує вчителя так: Міхонський – це була вельми оригінальна й симпатична постать, рідка поява між гімназійними вчителями. Незвичайно нервовий і чутливий, він умів бути терпеливим і повільним та лагідним. Усе в нім, від нерівного поквапного ходу і бистрого, але миготливого погляду, аж до методи навчання, приступної, живої і щиро предметової (він учив математики, логіки й психології), а разом прибраного в якісь педантичні форми, в якусь дрібничкову формалістику, – все, кажу, в нім було немов навмисне зложене з суперечностей. М'якого серця і доброї душі, він міг довести до розпуки ученика – хоч і здібного, але повільного, флегматика; лише нервові, прудкі, рухливі натури могли подобатись йому. А проте той сам чоловік з педантичною строгістю додивлявся до того, як ученик стоїть при таблиці, як держить крейду, як маже губкою, як кланяється, – і не вважав зайвим по десять раз на кожній годині навчати учеників методичності, повільного, але ясного думання, точності й економії у всіх рухах, поступках і ділах. Не надто квапся, не надто й гайся, нічого замного! – оце були його улюблені приказки. Ученик, який на завдане питання відповідав занадто швидко й гладко, відразу збуджував його недовір'я. А покажи-но ти мені книжку, з якої ти се так гладко напам'ять вивчився! – звик він був говорити такому ученикові, вислухавши його відповіді, а коли той упирався при тім, що говорить се не з пам'яті, а з голови, завдавав йому для проби таке питання, якого не було в книжці і на яке треба було відповісти з добрим намислом. Такими питаннями він випробовував здібність мислення у своїх учеників. І вже у

кого побачив, що відповідь на питання виходить справді здобутком його власної, хоч і невеличкої духової праці, для такого мав велике поважання. Власна думка! Власна духова праця, ось у чім властива ціль гімназії! – повторяв він не раз. – Ти думаєш один з другим, що та латина, грека, фізика чи математика, логіка чи психологія, що ми тут з тобою переробляємо, придасться тобі потім у житті на щось? Не вір тому! Хіба на вчителя підеш, та й то в такому разі придасться тобі з того лиш мала частина. Лиш один учитель, Міхонський, хвалив Граба за те, заохочував і інших учитися ремесла і обік духової праці не занедбувати й фізичної, хоч, розуміється, надармо. Оце намагання сполучити науку з фізичною працею звело Бориса до купи з Міхонським, який сам закликав його до себе до хати, часто розмовляв з ним і старався по змозі дати його думанню й науці живий напрям, вільний від шкільного педантизму й заскорузлості [4].

Отже, можна зробити висновок, що образи вчителів у творчості Івана Франка, відображують його погляди, ідеї, думки щодо тогочасної педагогіки. Вони є дуже цінними і актуальними також і в наш час, тому що образи, які так майстерно змалював І.Франко невмирущі, вони показують не тільки майбутнім педагогам, а й педагогам зі стажем модель того як найкраще викладати, які риси особистості потрібно розвивати задля успіху у цій професії. Також вказує на помилки, припустивши які, можна виховати безвідповідальну, ліниву і нерозуміючу особистість, що є злочином і геноцидом для нашого суспільства. Адже, суспільство будується на гармонійно розвиненій людині і фундамент для цієї побудови закладає не тільки сім'я а й педагог.

Список використаних джерел

1. Іван Якович Франко [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://ukrlit.org/franko_ivan_yakovych
2. Іван Франко і його вчителі [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://lib.if.ua/franko/1310127131.html>
3. Левківський М.В. Історія педагогіки [Електронний ресурс] / М.В. Левківський - Режим доступу: http://eknigi.org/gumanitarnye_nauki
4. Борис Граб (1978) [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://zbruc.eu/node/27474>

Дорошенко Людмила,

студентка 25 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Постать учителя у творах Івана Франка

Іван Франко – український поет, філософ, літературний критик, перекладач, а також представник прогресивної педагогічної думки України. Іван Франко значно вплинув на підвищення культурно-освітнього рівня українців. Його активна громадянська позиція стосовно розвитку національної школи та виховання була представлена у численних педагогічних працях та літературних творах [1, с. 182].

Мета статті – проаналізувати постать учителя у творах Івана Франка, виявити, які проблеми вчительської праці описані автором.

Розуміючи, що освіта відіграє визначальну роль у формуванні особистості, І.Франко у своїх працях часто звертався до проблеми вчителя та питань освіти. Ще в дитинстві його обурювало жорстоке ставлення деяких вчителів до селянських дітей, використання ними тілесного покарання, яке іноді навіть призводило до летальних випадків. Саме свідком такого випадку став у дитинстві сам літератор. Ці моменти наштовхнули І. Франка до написання оповідання «Отець гуморист».

Проблема кваліфікованих учителів того часу полягала саме у дискримінації та недостойній оплаті праці, адже громада не завжди могла утримувати вчителя, а сейм постійно відхиляв усі вимоги щодо підвищення заробітної плати. Українських вчителів часто звільняли з роботи, або ж відправляли працювати в райони з польським населенням, де зовсім не рахувалися з їхньою думкою [1, с. 190–195].

Одним із найвизначніших творів у педагогічному добутку Івана Франка, де розкривається проблема вчительської праці, є п'єса «Учитель». У цьому творі автор описує трагедію одного освіченого, гуманного та кваліфікованого вчителя, якого постійно переслідують і майже десяток разів переводять з одного місця роботи на інше. Його праця досить нелегка, проте благородна. Будучи тяжко хворим, головний герой п'єси продовжує самовіддано працювати для свого народу, бо без нього «мусив би загинути, як риба без води». Омелян Ткач – образ ідеального народного вчителя, який виступає в контрасті із місцевим чиновництвом, шинкарями, дурисвітами та сільською громадою, які на відміну від учителя зовсім не дбають про освіту та виховання своїх дітей. Саме у цьому творі І. Франко висловлює свою вимогу до кожного вчителя – виробити методологію навчання для своєї аудиторії, навчити вчитися самому.

І.Франко вважав, що ідеальному учителеві мають бути притаманні такі якості як доброта, тактовність, високі моральні риси. Необхідно, аби він користувався авторитетом серед учнів та прагнув передати свої знання. Саме такого народного вчителя зображено в оповіданні «Борис Граб». У даному творі автор порушує питання нерозривного зв'язку духовної та фізичної праці, що має бути основою гармонійних стосунків між учителем та учнем. Для підсилення образу вчителя та підкреслення позитивних якостей, якими на думку автора має володіти справжній педагог, на початку твору І.Франко подає його психологічний портрет: "Обдарований незвичайними здібностями, величезною пам'яттю, бистрим і ясним розумом, він із тими вродженими дарами лучив велику пильність і працьовитість, замишування до порядку і точності і вироблене гімнастикою та фізичною працею здоров'я та сильну будову тіла...». На жаль, таких учителів, як головний герой оповідання, на той час було небагато, проте саме за ними І.Франко бачив подальший розвиток шкільництва [3].

У творах письменника зустрічаємо також і негативні образи вчителів, які калічили дітей фізично і духовно. Таких учителів-самодурів, які не мали відповідної педагогічної підготовки та обмежені знання, І.Франко описав у своєму оповіданні «Отець гуморист». Ця людина знущала на дітьми,

отримуючи від цього насолоду. Саме така атмосфера панувала в багатьох школах тогочасної Галичини, адже вчителями працювали колишні офіцери, та економи Австро-Угорської імперії, які були далекі від педагогіки та народної освіти. Такі викладачі були не здатні чомусь навчити, а лише мучили дітей та занапащали їхні здібності, не даючи розвиватися у прогресивному напрямку, калічили їхні душі.

Іншими визначним творами, в яких розкрита ця ж сама проблема «професійного» педагога, є оповідання «Малий Мирон», «Грицева шкільна наука», «Олівець» та «Schonschreiben». Хлопча, який є головним героєм оповідань, одразу ж заслуговує симпатію читача, адже це надзвичайно допитлива та кмітлива дитина, яка відкриває для себе навколишній світ, прагне знайти своє місце в ньому, проте шкільна наука виявляється для нього безрадісною. Жорстокі вчителі, які не вміли знаходити спільної мови з учнями, а вміли лише фізично карати їх, перетворювали шкільні роки дітей на муки. Такі викладачі вбивали інтерес дітей та власну ініціативу в навчанні, вбивали «всяку іскорку критики і власної ініціативи», чим перетворювали слабших на пасивну сіру масу, а сильніших спонукали на бунт та "вічну ворожнечу проти усякого поневолення та тиранства". У цих оповіданнях І.Франко наголошує на згубному впливі безглузвих методів навчання, які насправді не будують, а руйнують особистість дитини: після року навчання "Гриць вертав додому якраз такий мудрий, яким був перед роком". Єдине, чому навчився хлопець у школі – це абсурдне «а-ба-ба-га-ла-ма-га».

Аналізуючи твори та спогади І.Франка можна чітко зауважити, що його ставлення до вчителів, особливо до вчителів тогочасної Галичини було неоднозначним. Попри усі недоліки вчительства, які описані в його художніх творах, автор висвітлює різноманітні переваги вчителя тогочасної Галичини. Однією із найвизначніших позитивних рис тих вчителів письменник вважає *чесність, відсутність корупції та хабарництва*. Не зважаючи на численні недоліки тогочасної шкільної системи (непрофесійні підручники, низький фаховий рівень учителів, законні на той час фізичні покарання учнів, недостатнє матеріальне забезпечення), мова про хабарництво зовсім не йшла, а це допомагало у вихованні креативної та творчої особистості, вільної у своїх думках та діях. Цей аспект був головним у формуванні всенародної поваги до вчительства, давав змогу виробити в суспільстві справедливі стосунки. Зокрема письменник підкреслює, що часто стосунки між вчителями та учнями були теплими та доброзичливими.

Особливу увагу І.Франко акцентує на широких базових знаннях, які давала тогочасна школа: *«...крім науки класичних мов, школа також давала основне знання німецької мови, всесвітньої історії, природничих наук, фізики та математики...»*.

Оцінка навчання у школі й гімназії в останні роки життя письменника була сталою й однозначною. Про це свідчать "Спомини із моїх гімназійних часів" (1912 р). «Шкільна наука ніколи не була для мене страшною, а навпаки, все доставляла мені нові приємності в міру того, як розширювався

обсяг мого знання. Товариське життя між учениками було також таке, що доставляло багато невинних приємностей» [4].

Підсумовуючи, можна із впевненістю сказати, що головною характеристикою творів Івана Франка про вчителя є критицизм. Це зумовлено прагненням змінити систему шкільної освіти на краще. Будучи вимогливим до себе, а отже, й до інших, володіючи високою самоорганізацією та моральними нормами, І.Франко не терпів найменшого посягання не лише на свою людську гідність, а й на гідність будь-кого, зокрема учня, дитини. Письменник вважав, що справжній вчитель – це особлива людина. Він має бути уособленням найкращих якостей власного народу, розуміти його інтереси та бути близьким до його проблем. Щодня педагог має пізнавати дитину із нової сторони, ставити перед собою нові цілі, постійно розвиватися та самовдосконалюватись. Вчитель – це взірєць не тільки для учнів, але й для їхніх батьків, родичів, а тому і для всього народу. Він постійно має працювати на благо своєї держави, докладати зусиль до розвитку рідної мови та боротьби проти несправедливості, дискримінації. Саме особа педагога стає взірцем для дітей, а отже, і для наступного покоління. Це ще раз підкреслює те, що до вчителя суспільство ставить високі вимоги, а він має їх виправдати своєю сумлінною працею, нескінченною боротьбою.

Список використаних джерел

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України / Л.В. Артемова. – К., 2006. – С. 182–198.
2. Іван Франко та його вчителі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.if.ua/franko/1310127131.html>
3. Франко І. Твори: В 20 т. / І. Франко. – Т.1. – Київ, 1955. – 436 с.
4. Франко І. Твори: В 20 т. / І. Франко. – Т.2.Оповідання. – Київ, 1950. –440 с.
5. Франко І.Я. Педагогічні статті і висловлювання / І.Я. Франко. – Харків, 1960. – С. 207, 315.

*Тишківський Іван, Пилипчук Віталій, Михайленко Віталій,
студенти 16 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Погляди Івана Франка щодо праці вчителя

Небагато діячів літератури, мистецтва, науки удостоїлися почесно-символічних імен, і якщо брати до уваги діячів української культури, то – тільки три. Кобзар – Тарас Шевченко, Дочка Прометея – Леся Українка, а Івана Франка наділено аж шеренгою: Каменярь, Вічний революціонер, Учитель, Титан праці. Крім того, за творчістю Івана Франка навечно закріпилася символічна назва і яка залишила великий слід в історії культури України – Франкова Кузня.

Усі ці імена й назви – хоч далеко й не повно – відтворюють сутність великого соціального й національного подвигу поета, який у другій половині ХІХ ст. і на зламі віків піднявся начебто з нічого на галицькій землі й ударив ніби й справді важким каменярьським молотом у мур коронованих фортець світу, в темну скелю рутини й темряви і в безнадійному, здавалося,

безпросвітну став учити свій народ грамоти, правди й добра, посвятивши всього себе цій праці, як посвячує всього себе добрий коваль, котрий мусить уміти зробити для людей усе: від цвяха, підкови, плуга, колеса, серпа, коси – аж до булатної зброї, коли вона стає необхідною, і, згоряючи на цій роботі, повинен встигнути виховати ще й майстрів [2, с. 188].

Іван Франко робив усе, і не було для нього більш або менш важливого діла, все він ставив на рівні шальки: наукові дослідження, редагування чужих матеріалів, філософські поеми, соціально-психологічні повісті, твори для дітей, ліричні й сатиричні поезії, економічні й етнографічні праці, переклади, злободенне рецензування, критику, драматургію, публіцистику – одним словом, не було сфери літературної діяльності, в якій не працював би Іван Франко.

У результаті невсипущої сорокалітньої праці Іван Франко став національним педагогом, який крім великого таланту був наділений ще й сміливістю й величністю душі, людяністю, непримиренністю – тими моральними якостями, котрі дали йому силу повстати проти тодішньої загальноприйнятої негачії українського народу. І коли ми називаємо Франкову школу Кузнею, то в цьому слові таїться глибинна суттєвість діяльності поета: син коваля і сам коваль мислі, він чітко й з усією відповідальністю за свій талант усвідомлював – як ніхто інший із його сучасників, – що народові, пробудженому із мертвої сплячки європейською весною, потрібен і цвях, і молот, і серп, і вогнепальна зброя – в духовній іпостасі насамперед.

І. Франка ображали ідейні вороги, називаючи його «геніальним продуцентом», І. Франкові докоряли друзі за те, що буцімто він розстрочує свій талант, перескакуючи від одного заняття до іншого, а поет відповідав друзям і недругам, що, ставши освіченою людиною, він не повинен залишатися чужим у жоднім з питань, які становлять зміст людського життя, і, пізнавши їх, мусить докладати всіх зусиль, аби довести свої знання до простих людей. Звідки ця сила, рішучість, усвідомлення своєї культурної місії?

Івана Франка породив його час. На зламі віків, коли старий бундючний світ тріщав, ламався, коли трагедія «Титаніка» стала символом краху прогнилого світу, передові письменники Європи, в тому числі І. Франко, були покликані розпізнати той час, проаналізувати його, вивчити й виконати історичну функцію – розчистити плац у авгієвих стайнях імперій для діяльності нового, революційного покоління [2, с. 189].

Потреби часу зробили І. Франка одержимим. Ще дитиною, лежачи під оборогом, він спостерігав, як насуваються з гір градові хмари на його село, й до нестями закликав, відвертав їх, у дитячій наївності взявши на себе функцію казкового мольфара-градобурника; восьмирічним школярем рятував від забуття народні пісні, записуючи їх у шкільний зошит; у юному віці прийняв ідеї соціалізму, зрозумівши, що тільки вони здатні змінити світ.

Одержимість не покидала Франка все його життя. Вона допомогла йому витримати цькування й гоніння: розгнuzдані шовіністи – «вшехполяки» –

кидали на вулиці в нього камінням; перед вікном помешкання одного з найосвіченіших мужів Європи політичні хулігани вішали опудало мавпи з табличкою, на якій було виписано «Франко-пройдисвіт», свої ж «ботокуди» нападали на нього в пресі за те, що буцімто не любить він України.

Цькування не пропали для І.Франка безслідно. В порівняно молодому віці він захворів паралічем рук й боровся з цією хворобою мужньо, як Бетховен з глухотою. Вічні незгоди спричинилися до ще тяжкої недуги – депресії, яка вряди-годи навівала на нього зморні сумніви, адже написав він для людей тисячі творів, а на світі нібито нічого не змінилося: ніхто наче й не подобришав, ніхто й не озлився аж так, щоб кинутися розривати на своїх руках вогнива кайданів, і розпачливий крик у поемі «Мойсей» – «одурив нас Єгова!» – пролунав зойком людини, не впевненої в тому, що довершила справу, яка докорінно змінить життя рідного народу. Та хоч не раз опускалися у І.Франка руки і він тужив за своїми невиспіваними співами, хоч боліла його душа за те, що українські поети не мають змоги наповнювати духовним харчем світові шпихліри, бо їх твори часто вмирають ненароджені, бо немає для них повітря і їжі, бо, немов зачатих дітей, вбивають їх у лоні поетів власть імущі, хоч страждав від усвідомлення, що вся енергія народу йде на «зализування» завданих йому ран, – все одно він став титаном у царстві муз, захищав мистецтво від розкладу й словоблуддя й у безперервних спалахах свого генія мурував величний дім літератури й науки, вливав у свої твори свій нестримний темперамент, розбуджуючи в такий спосіб зацікавлення до порушуваних ним проблем у людей, які ще й не знали, що такі проблеми існують [2, с. 189].

І.Франко вишукував для себе найскладніші життєві комбінації, немов усе життя випробовував свої сили; через незмірну втому, що, мов короїд, точила йому м'язи, нерви, мозок, не мав змоги втішатися славою; його талант був для нього самого прокляттям, та все ж доля оберігала його: не вмер він ще хлопчиком під оборогом від надміру почуттів, не сконав у тюрмі від тифу, не впав на етапі, бо йому призначено було рятувати український народ від темряви.

І. Франко безупинно шукав істини за допомогою слова й усією своєю творчістю проголосив фізичну й моральну здатність народу стати до боротьби й виконати наказ вождя.

Тож коли ми без найменшої краплі перечулення називаємо Франка Учителем цілої нації, то закономірно постає перед нами питання: що з його доробку стало матеріалом для букваря, що – для підручника вищих шкіл, а який матеріал став мірилом світової вартості його науки?

Для того щоб назвати І. Франка знаменитим поетом, досить «Зів'ялого листя»; ім'я доброго прозаїка завоювало йому оповідання *“На дні”*; написавши статтю «Література, її завдання і найважливіші ціхи», він став видатним критиком; ученим його назвали за працю «Варлаам і Йоасаф»; діти всіх поколінь будуть зачитуватися «Лисом Микитою» – для закарбування Франкового імені в літературному процесі досить одного з цих творів, але ж на підставі жодного з них, окремо взятого, не можна назвати І.

Франка всенародним педагогом. Цим титулом можна його найменувати лише тоді, коли скласти у високу вежу весь його велетенський доробок і завершити її, замість золотого шпिला, найсильнішим твором, який синтезує всі проблеми народного життя, пройнятим людськими стражданнями й сподіваннями, – твором, що став валютним фондом у скарбниці педагога [2, с. 190].

Таким твором є поема «Мойсей», яка стала справді золотою брилою, що забезпечує вартість розмінної монети. І коли весь доробок Франка є великою бібліотекою, якою скористався народ для пізнання себе і світу в комплексі найнасушніших життєвих питань, то «Мойсей» став політичним і естетичним підручником світового рангу, з якого той народ мав змогу взяти рецепти для найдоцільніших способів боротьби, за визначення своєї ролі в оновленому революцією світі.

І.Франко писав свого «Мойсея» все життя – від першого гарту в коломийській тюрмі до стиглої зрілості в часи першої російської революції; у творчій еволюції Франка мусив спочатку вмерти герой оповідання «На дні» мрійник Андрій Темера, душу якого роз'їдали сумніви щодо справедливості розпочатої ним боротьби, і аж з тліну Темери могла воскреснути нова сила – Мойсей. Плакав колись на тюремному тапчані Темера, розбитий соромом немочі й непрогляді, і не раз потім ридав Мойсей, падаючи в розпачі обличчям до землі, та йому вже було дано зір: він зумів побачити нове покоління, яке піде у мандрівку століть з печаттю його духа [2, с. 190].

Осмилюючи сутність Франкового феномена, мусимо задуматися: які чинники створили для нас цю велику людину, котра, поєднуючи в одній особі чималу низку мислячих особистостей, стала врешті-решт цілою академією.

Виняткова пам'ять? Так. Виняткова працездатність і працелюбність? Звичайно. Виняткова освіченість і ерудиція? Безперечно. Могутній природній талант? Безумовно. Та не тільки.

Повернімось назад на якихось тридцять літ від народження Івана Франка й натрапимо на низку імен культурних діячів Галичини, з яких кожен другий міг дещо наблизитися до Франкової величі, бо ж то були люди теж із винятковими пам'яттю, працездатністю, ерудицією і природним талантом. Це Іван Могильницький – автор першої української граматики, якого засміяли й затюкали рутенці, що вважали народну мову викопним раритетом; це світлий талант Маркіяна Шашкевича, вбитий австрійською цензурою й сухотами; це спотворений погодинським москвофільством Яків Головацький, ще за життя прозваний українським Ломоносовим; це знищений насмішками й злиднями Іван Вагилевич, якого високо шанували Шафарик і Коллар, – чому жоден з них не міг стати хоча б на приблизний Франків рівень?

І.Франко народився тоді, коли Європа вже знала «Маніфест» Маркса й Енгельса, а Тарас Шевченко добував останній рік солдатської муштри; дитинство І.Франка збіглося з наростанням робітничого революційного руху в Європі, паростки якого дали нафтові промисли у Галичині; юність І.

Франка розбудив грім Паризької комуни; зрілість його припала на час зрілості Льва Толстого, Еміля Золя і Михайла Драгоманова – І.Франко, крім своїх природних і набутих здібностей, мав ще й світле світове оточення, котре постійно давало йому приклад, як розвивати свій талант на повну потужність [2, с. 191].

Як відомо, доля не шкодувала Франкові випробувань. Та вона не шкодувала їх і його попередникам, проте по-різному ті випробування виховували своїх обранців: попередників пригноблювали, Франка ж вигартовували до боротьби, його не першого гнали етапом: із Коломиї до Ясенова Горішнього так пройшов колись Іван Вагилевич. Та коли у Вагилевича етапний марш посіяв страх, що навіки занапастив його, то у Франка – виховав мужність, яка не полишала його до останнього дня життя.

Якщо Яків Головацький заплутався в погодінсько-москвофільській демагогії, І.Франко, знайомий з працями Чернишевського, який гнівно засудив москвофільство, чітко розрізняв російський народ і російське самодержавство.

Якщо Маркіян Шашкевич, знесилений переслідуваннями духівництва та поліції, пригноблений самотністю, піддався лютій *хворобі*, а щонайгірше, душевній депресії, то у Франка, вимученого тюрмами, «дух тіло рвав до бою», бо він мав приклад незламності Шевченка.

Та *Іван Франко* не тільки був продуктом Нового часу – він сам *формував епоху*. В сімдесятих роках минулого століття серед *угодовців* і перевертнів ще точаться суперечки про те, яким алфавітом писати, ще чадіють балачки про самостійність чи несамостійність української мови; в царській Росії шаленіє реакція після валуєвського указу, який у сліпій люті проголосив, що української мови не було, нема й бути не може, а у Львові мало кому відомий юнак тою ж таки українською мовою закликає розбити скелю темряви і прокласти новий гостинець до нового життя [1, с. 7].

І.Франко розбудив народ і повів його до науки, ставши учителем у своїй власній школі, в якій за парти сіли передовсім найталановитіші його учні. Через Франкову школу пройшли найкращі українські письменники, весь український народ.

І.Франко постійно нам потрібен. Тим, що з його творів ми весь час черпаємо естетичну насолоду і знання, тим, що він незмінно служить нам...

Повертаючись до раніше згаданої «Кузні» І.Франка, то власне самі спогади «У кузні» кінчаються знаменними словами: «На дні моїх споминів і досі горить той маленький, але міцний вогонь. У ньому прилизуються сині, червоні та золотобілі промені, жевріє, мов розтоплене вугілля, і яриться в його глибині щось іще більше, променисте, відки раз по разу сарахкотять гількасті зиндри. Це вогонь у кузні мого батька. І мені здається, що запас його я взяв дитиною в свою душу на далеку мандрівку життя. І що він не погас і досі» [1, с. 6].

Про свою початкову освіту І.Франко писав у листі до Драгоманова: «На шостім році життя батько віддав мене до сільської школи до сусіднього села Ясениці-Сільної. В Нагуєвичах є школа ще від 1828 року, але далеко, в

горішньому кінці села, для чого віддано мене в сусіднє село до брата моєї матері, шляхтича «загонового» Павла Кульчицького, досить бідного селянина і одного з найсимпатичніших людей, яких я знаю. Він сам учив мене читати, хоч я притому ходив і до школи, котра була близько його хати і котра в Ясениці здавна ведеться далеко краще, ніж в Нагуєвичах». В Ясениці-Сільній Франко жив два роки. За допомогою Павла Кульчицького протягом 10 днів він почав читати по-українськи. В школі Франко навчився читати й писати польською та німецькою мовами, а також лічити й співати. В «Причинках до автобіографії» Франко згадував, що, закінчивши другий рік навчання в ясеницькій школі, він ще кілька тижнів відвідував школу в Нагуєвичах, де не вчили ні польської, ні німецької мов, зате більше уваги приділяли церковнослов'янській мові і церковному співу.

В 1864/65 – 1866/67 рр. Франко вчився у німецькій школі дрогобицьких василіян. В листі до Драгоманова він ось що розповідає про цей період: «По двох роках батько віддав мене до Дрогобича до так званої німецької, або нормальної, школи у василіян, до другого класу, де я, по-мужицьки вбраний, боязливий, несмілий, часто немитий хлопець, цілий курс бувши посміховищем у класі і перетерпівши досить від деяких нелюдських учителів (гляди «Schon Schreiben» *), при кінці першого курсу на превелике диво цілого класу і своє власне одержав першу локацію. На екзамені, котрий був, властиво, тільки парадом, був і мій батько, – я не бачив його, а тільки коли мене викликали першого, щоб одержати нагороду (книжку), то я почув, що він голосно заплакав. В два місяці опісля, на самий Великдень, він умер, покинувши господарство в неладі і в боргах, молоду матір і четверо дітей. Мати мусила швидко вийти заміж, щоб запобігти цілковитому розладові господарства Пристав до неї молодий парубок, також з Ясениці, Гринь Гаврилик, котрий заробив був трохи грошей у Бориславі при ямах. Він довгі літа мусив боротися з різними труднощами, а почасти навіть з традиціями сусідськими, які виробились були за часів батька, а тепер підкопували господарство. За часів батька у нас бувало багато людей, ішла гостинність, водились знайомості чисто безкорисні і поетичні, годувалось при хаті багато бідної, а то й неробочої батькової рідні, котра по батьковій смерті почала красти та розтягати добро, що осталось. Вітчим звільна все це покасував. Це натура наскрізь практична і реальна, без іскри поезії, а зате з значною дозою скептицизму і вільнодумства, чоловік сильної волі і енергії. Я й досі дуже високо поважаю його, як звичайно поважаємо того чоловіка, що відзначається прикметами, яких у нас мало». В «Причинках до автобіографії» Франко писав, що три роки в нормальній школі, «поминаючи деякі неприємні епізоди, все-таки були радісними літами» його дитинства [1, с. 6].

Перші три роки свого міського життя І.Франко жив у своячки його батька чи матері Кошицької, що мала будиночок з городом і столярну майстерню в Дрогобичі. Спогади про «станцію у Кошицької» І.Франко написав улітку 1902 р. і тоді ж надрукував у вересневій книжці «Літературно-наукового вісника» під заголовком «У столярні. (Із моїх споминів)». На

третьому році свого перебування в столярні Франко вже навчився допомагати Кошицькій при малюванні скринь. З гумором згадував І.Франко про це малювання: «З якою радістю ходив я з пензлем довкола скрині, держав у руці глечика з фарбою...» У 1867/68 – 1874/75 рр. І.Франко вчився в гімназії в Дрогобичі. Пізніше, в листі до Драгоманова, І.Франко так згадував ці роки: «В гімназії повторилось зі мною те саме, що у василіян. Зразу ніхто мене не знав, і весь перший курс я сидів у «ослячій лавці» в самому куті та пальцями довбав діри в стіні – і раптом дістав другу локацію, і так ішов через цілу гімназію другим, третім або першим. Науки шкільної я не любив, тож, звичайно, інші побивали мене пильністю і акуратністю, навіть такі, котрі без мене не могли зробити письмової задачі або вияснити труднішого місця в німецьким, латинським або грецьким авторі. Коли я був у шостому класі, вмерла моя мати, і вітчим оженився другий раз, так що ми дістали вітчима й мачуху замість батьків».

У дійсності І.Франко був у п'ятому класі, коли померла його мати, як видно з його листа 4 серпня 1878 р. до Ольги Рошкевич: «Було це року 1872 саме пополудні в суботу перед зеленими святами. Жінка, про котру бесіда, – моя мама, – лежала в передсмертних муках, конаюча. Рано в суботу я сидів у школі і мене напала страшна, ненатуральна, шалена веселість. Я сміявся без упину від 8 до 12 години. Прийшовши на квартиру (в Дрогобичі), я почув, – ну, що почув, не знаю. Знаю тільки те, що був дощ, я був голоден, не їв обіду, не обзирався, тільки, почувши, що мама вмирає, як стій побіг піхотою до Нагуевич. Я прибіг пополудні, мокрий до нитки і застав маму конаючу. Вітчим сидів під вікном і чесав вовну. Я став коло постелі, не говорячи й слова, – я тільки дрижав, – ані сльозинки не капнуло з моїх очей. Мама не могли говорити, але дивилися пильно на мене. Як виглядало тоді моє лице, – не знаю. На другий день рано мама вмерла. Вночі вони ще говорили з іншою жінкою (я спав), і ця жінка передала мені ось які слова: «Боже, боже, – казали небіжка, – мій Іванцьо прибіг з Дрогобичі, став коло мене і так сі чогось гнівно на мене дивив, так гнівно, що господи! Що я йому зробила злого?» [1, с. 9].

Про те, яким був Дрогобич в роки навчання І.Франка, дізнаємося з його спогадів «Гірчичне зерно. Із моїх споминів», написаних 1–3 травня 1903 р. і надрукованих тоді ж у збірці «Малий Мирон». «В часі моїх гімназичних студій, – починав Франко свої спогади, – Дрогобич був містом дуже багатим на негативні прикмети. Порахувати, чого там не було, вийде дуже довгий реєстр. Не було ані одної порядної кав'ярні, ані ресторану, ані одної публічної бібліотеки, ані одного освітнього товариства, ані одного зібрання чи то з політичною, чи з освітньою метою. Не було майже нічого того, що характеризує хоч наполовину європейське місто. Не було навіть води, крім домашньої соленої, якої посторонні люди не могли пити». Більшість вулиць без тротуарів та без освітлення, а широко розкинені передмістя, особливо Задвірне, Завізне та Війтівська гора, були собі прості села з солом'яними стріхами, огорожені плотами, з захованням зовсім сільського характеру. Залізницю з Дрогобича до Стрия побудовано, коли я був у сьомому

гімназичному; до того часу Дрогобич був собі «вільним королівським містом», вільним, неважаючи на свою нормальну школу та гімназію, від усього, що пахло цивілізацією та інтенсивнішим духовним життям» [1, с. 11].

У ті часи учні, що приїздили до Дрогобича з інших міст і сіл, жили на квартирах, так званих станціях, переважно в передмістях. Такі квартири ставали осередками невеликих гуртків. «Де жило кілька учнів на одній квартирі, – писав Франко в спогадах з гімназичних часів, – там до них не раз сходилися товариші з таких квартир, що жили одинцем. У таких гуртках велися оживлені розмови; в менших гуртках, зійшовшись по два або по три, учні займалися лектурою позашкільних книжок, причім один читав голосно, а інші слухали. Таким способом я з товаришем Йосифом Райхертом, сином німецького колоніста, в вищій гімназії читав Шекспіра, Шіллера та Гете. З його старшим братом Филипом Райхертом, що з самбірської гімназії перейшов до Дрогобича, я один рік жив на спільній квартирі в будинку бондаря Корпака».

Ще в гімназії Франко почав збирати власну бібліотеку. В «Причинках до автобіографії» він писав: *«Грошей у мене аж до восьмого класу, в якому я одержав стипендію, було звичайно дуже мало, а книжки я переважно одержував від товаришів за те, що вироблював письмові задачі. Я міг зробити протягом одного дня, не занебруючи класної науки, 5 або й більше задач на одну тему. І всі так відмінні одна від одної, що вчитель не пізнав, що це чужа, а не учнева робота»*.

Щодо творів російського письменства, то вони в тих часах по галицьких провінціальних містах траплялися дуже рідко; в моїй бібліотеці був, здається, всього тільки один том поезій Хом'якова. На російські твори та російські часописи тодішня шкільна влада гляділа з великим підозрінням. За одну одержану з пошти посилку кількох номерів «Московских ведомостей» прогнано з дрогобицької гімназії учня Осипа Маркова, якому таким способом шкільна влада звихнула кар'єру на ціле життя».

В нарисі «Гірчичне зерно» Франко згадував, що гімназисти читали мало і гімназична бібліотека була дуже вбога. «Читання газет, – писав Франко, – було, здається, навіть заборонене шкільними правилами, і я пройшов цілу гімназію, не читаючи зовсім газет, з виїмкою «Друга», що зачав був виходити 1874 року і друкував мої вірші. Але від п'ятого гімназичного, прочитавши випадком драми Шекспіра та Шіллера, я набрав замишування до книжок і почав збирати свою власну бібліотеку, яка до кінця моїх гімназичних часів виросла до числа 500 томів. Ця бібліотека, в якій, крім різних класичних авторів, було зібрано немало й таких книжок, яких не було в гімназичній бібліотеці, або яких годі було дістати з неї, зробилась центром невеличкої громади учнів, яка, не маючи ані характеру, ані форми ніякого товариства і ніякої організації, від часу до часу сходилася на читання та на розмову. Ми читали на голос поезії та драми, дебатували про порушені там думки – звичайно десь на вільнім місці за містом, і кінчали вечір співом, що луна з широко понад сонним Дрогобичем. Другим подібним центром був співацький хор...» [1, с. 13].

Якщо говорити про освітньо-педагогічні ідеї І.Франка, можна сказати, що від смерті Т.Шевченка ніхто з українських майстрів письменства не добув собі більшого імені й ширшого розголосу на просторах Західної України, як І.Франко. Зі сторінок своїх публіцистичних праць він постає ще й як педагог-просвітител, у багатьох творах і виступах якого гостро критикується сучасна система освіти й виховання.

Народна освіта в Галичині вимагала наполегливої праці. І.Франко разом з М.Павликом, О.Тарлецьким та іншими педагогами стали на шлях боротьби за дійсно народну, по-справжньому демократичну й гуманістичну, відповідну інтересам народу освіту. Основний недолік існуючої освітньо-виховної системи він убачав у тому, що молоді люди виходили зі школи нездатними до праці на користь народу, "слугами теперішнього несправедливого ладу, п'явками народними". Разом з гнівним осудом він неодноразово чітко формулював мету й завдання народної освіти; піднести весь народ на таку височінь, на яку підносить людину сучасна наука, озброїти широкі маси народу всіма здобутками людської думки.

Спрямованість освітньо-виховного впливу І.Франка вбачав у тому, щоб оволодіння науковими знаннями йшло в парі з розвитком тіла в процесі фізичної праці. Недопустимою вважалась присутність у вихованні будь-яких релігійних, моральних чи суспільних пересудів. Виховання правдивого, всебічно розвинутого й сильного покоління можливе лише завдяки боротьбі з реальними життєвими труднощами, в якій очі дітей не повинні бути закриті на протилежні аргументи й докази. У протистоянні протилежних ідей відточуватиметься їх мислення. Отже, зв'язок навчання з працею, широка освіта, позбавлена будь-яких забобонів, використання всього того кращого, що здобуто досвідом цілого життя попередніх поколінь, всебічний розвиток мислення дітей – такі завдання, на думку І.Франка, має виконувати навчальний процес.

У праці "Чого хоче галицька робітничка громада?" І.Франко у таких положеннях пояснює моги робітничого руху у справах освіти:

1. Громадський характер навчання і виховання підростаючого покоління.
2. Освіта для всього народу.
3. Всебічний розвиток усіх здібностей учнів.
4. Відокремлення школи від церкви.

Широка, всебічна, звільнена від усяких забобонів, глибоко народна, національна за формою і одночасно загальнолюдська гуманна школа - таким є освітній ідеал І.Франка.

У поглядах І.Франка на освіту значна увага приділяється початковій (народній) школі. Блискуче використовуючи статистичний матеріал, він доводить мізерність кількості народних шкіл в Галичині проти кількості населення. В інших статтях він відмічає, що ці школи дають не справжні знання, а лише "хвостики", "обрізки" знань, а іноді й зовсім одне "лушпиння", перетворюючи учня в машину, яка "бубнить регулярно... задані уроки", тоді як насправді школа повинна давати учням широке коло

знань про навколишній світ, його природу, суспільство й саму людину, забезпечувати розумовий розвиток, прищеплювати високі моральні, естетичні і трудові якості.

Свої думки про середню й вищу освіту І.Франко висловив у ряді спеціальних статей (напр., "Середні школи в Галичині"). Зокрема, він бачить призначення освіти у підготовці інтелігенції: з шкіл мають виходити ті, "що згодом стають духовними провідниками народу". Тому школи заслуговують на значно більшу увагу, ніж їм приділяють. Він виступає проти однобічного класицизму, формалізму й схоластики, закликає перебудувати навчальні заклади відповідно до сучасних потреб, щоб вони "не були позорищем образованого світу". У зв'язку з цим, І.Франко наводить такі статистичні дані:

- на одну середню школу в Галичині припадає переважно на 205 тисяч мешканців. У цьому відношенні Галичина стоїть на останньому місці між усіма країнами Європи. Для існуючої кількості учнів у Галичині потрібно було б 42 середні школи замість діючих 29;

- існуючі гімназії переповнені;

- наш народ прагне до гімназій;

- реальні школи в Галичині знаходяться в стані повної деградації, упадку;

- якщо в Галичині загальна кількість учнів у порівнянні до кількості населення є значно меншою, ніж в інших країнах, то виною цього є тільки нестача учбових закладів [3, с. 137].

У середній освіті значне місце І.Франко відводив рідній мові й літературі. Цьому питанню спеціально присвячена його велика стаття "Кінецьність реформи навчання української літератури в наших середніх школах". Мету навчання рідної мови він визначає як ознайомлення учнів з живою народною мовою. Щодо літератури, то він домагається від учителів критичного аналізу творів, уміння показати учням зв'язок їх з життям, їх суспільну вартість. І.Франко наполягає на необхідності реформи середніх і вищих учбових закладів, щоб вони були пов'язані з "дійсними умовами народного життя. Він глибоко усвідомлював вирішальну роль учителя у початковій, середній та вищій школах.

Список використаних джерел

1. Возняк М.С. З життя і творчості Івана Франка: Навчальний посібник / М.С. Возняк. – Видавництво Академії наук УРСР, 1955. – 302 с.
2. Якимович Б.З. Іван Франко і світова культура: у трьох книгах. Книга перша. – Наукова думка, 1990. – 594 с.
3. Левківський М.В. Історія педагогіки: навчальний посібник. – К.: Видавництво "Центр учбової літератури", 2010.

*Мякушко Наталія, Драйчук Анастасія,
студентки 11 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Рівень педагогічної майстерності вчителів у працях Івана Франка

Постійну увагу Івана Франка привертала робота вчителів-людей, покликаних навчати і виховувати підростаюче покоління. Різні сторони діяльності вчителів відображені і в його перших творах, що належать до 70-х рр. XIX ст. («Допис про Дрогобицьку гімназію», «Ученицька бібліотека в Дрогобичі», «Schonschreiben»), і в чудових статтях з питань освіти та художніх творах, опублікованих на грані XIX – XX ст. століть («Наші народні школи і їх потреби», «Емирик Турчинський», «Великі діяння пана Бобжинського», «Борис Граб», «Учитель», «Отець гуморист»), і статтях, які побачили світ незадовго до смерті письменника («Спомини із моїх гімназійних часів», «В інтересі правди»). Багато зробив І.Франко і в справі публікації – на сторінках журналів «Народ», «Громадський голос», «Літературно-науковий вісник» та ін. періодичних видань, які він редагував, – статей про життя і діяльність галицьких учителів, написаних іншими авторами («Нарис історії українсько-руської літератури»)

Іван Франко був знайомий з кращими представниками галицького вчительства. Автор підтримував з ними безпосередні контакти. Він постійно листувався з учителями-письменницями Уляною Кравченко – Климентією Попович, цікавився умовами їхньої роботи, довідувався від них про життя людей, які займалися благородною справою навчання і виховання.

Велику увагу звертав Франко на тяжке матеріально-правове становище галицьких учителів. Він неодноразово писав про те, що їх заробітна плата була «до смішного малою». Основна маса галицьких вчителів ледве зводила кінці з кінцями, постійно боролася з голодною смертю, жили в жахливих житлових умовах. Саме про такі умови праці повідомляла Франкові вчителька-поетеса Юлія Шнайдер з с. Стоки на Львівщині. У листі до Франка від 19 листопада 1884 р. вона писала, що їй особисто доводиться працювати в хатині, яка «грози́ть, що цілком грузами засипле, бо що хвиля кусень глибий глини й вапна із стелі спадає», а «наука в класі зимному, без підлоги і як дотепер було без шиб у вікні, не конче добре впливає на здоров'я» [2].

Австро-угорські колонізатори, їх польські та деякі місцеві посібники в особі старост, шкільних інспекторів переслідували кращу національно свідому й патріотично налаштовану частину вчительства Галичини. У школах працювали переважно колишні економи, унтер – офіцери, люди далекі від педагогіки і потреб народної освіти. Панувала жорстока палочна дисципліна. Дітей не навчали, а мучили калічили їхні душі, убивали всі природні здібності, кращі людські якості.

Викриття вчителів – самодурів і тодішньої школи з її «ослячими мовами», муштровою, жорстокістю Іван Франко розкриває в оповіданні «Отець гуморист». Вчитель відповідної педагогічної підготовки не мав; знань явно не вистачало. Проте набув репутацію «гумориста», безкарно мучив дітей, відчував насолоду від їхніх фізичних і душевних страждань.

Проте у І.Франка ми зустрічаємо і позитивні образи вчителів, в котрих письменник протиставляє тим, хто калічив дітей духовно і фізично. Це істинно народні вчителі, справжні творці і гуманісти. П'єса «Учитель» –

перший твір в українській літературі, де показано нелегку, але благородну працю сільських педагогів.

За І.Франком, справжній учитель – це людина, яка вийшла з народного середовища, є носієм кращих якостей рідного народу, живе його інтересами, бере активну участь у громадсько – культурному житті. Для нього педагогічна праця – «велике діло любові і терпеливості».

І.Франко, уважно стежачи за тривалою боротьбою галицьких вчителів за поліпшення свого матеріального стану, добре знав і неодноразово писав також про їх юридичну безправність, про численні випадки необґрунтованого звільнення педагогів з роботи, перекидання їх з місця на місце, про поліцейський нагляд за ними. Він указував на те, що нестерпні умови створювалися насамперед для педагогів, які вкладали в свою працю багато енергії, вміння і навіть у найважчих умовах боролися за підвищення культурного рівня народу. «Вчителю не треба було проявляти себе у політичному відношенні, він не міг у жодному випадку виявити почуття незадоволення – таких взагалі не терпіли на роботі, – підкреслював Франко в статті «Великі діяння пана Бобжинського», – йому достатньо було проявити здоровий розум, бути самовідданим у праці, серйозно ставитися до народної освіти і, рано чи пізно, без вказання мотиву, з «службових причин» його переводили в яку-небудь віддалену, запущену місцевість, де він був змушений вимотати свої сили, втратити бажання до праці. Жодні прохання з боку суворо покараного або з боку громади, в якій він успішно працював, не допомагали, такі прохання ще більше шкодили потерпілому вчителю... Чим більше любили вчителя на місці, тим не безпечнішим здавався він нашому шкільному паші (Бобжинському В.С.), тим швидше треба було його усунути».

Яскравий приклад переслідування передових учителів наведений у статті Франка «Факт до характеристики нашого шкільництва» (1884 р.). У ній розповідається про раптове і необґрунтоване звільнення з роботи в школі м. Бібрки вчительки Юлії Шнайдер. Ця вчителька, яка працювала в Бібріці протягом трьох років і заслужила там пошану з боку громадськості. Але секретар Львівського староства наказав їй приступати до «роботи», «учити де-небудь на чистім полі, хоч для форми дітей на полі гімнастикою забавляти».

Про факти безпідставного перекидання вчителів з місця на місце розповідається також у п'єсі Франка «Учитель» (1896 р.). Народного вчителя Омеляна Ткача, героя цієї п'єси, вісім раз переводили з однієї школи в іншу, хоч працював він добре, завойовуючи всюди любов і пошану з боку батьків та учнів.

Доля вчителя цілком залежала від властей. «Його становище – беззахисне, за ним наглядають з різних сторін: піджандарм, окружний староста – кожний вважає себе покликаним керувати ним, кожний може розпоряджатися його долею», – писав з цього приводу Франко.

На залежність вчителя від панських дворів Франко вказував в оповіданні «Іригація». Вчитель, зображений в цьому оповіданні, був змушений вивести

школярів для того, щоб вони співали під час церемонії, присвяченій появі на луках сільського дідича Зефірина Андрониковського. Під пекучим промінням літнього сонця, коли пани веселилися в спеціально спорудженому для банкету шатрі, вчитель і учні страждають від спеки і втоми. «Бідний учитель!-писав Франко. – Сьогодні день був для нього правдивою мукою, і освяченне перших починів сухо бабського (від назви села – В.С.) поступу прийшлося йому після відпокутувати двох недільною хрипкою!» [2].

Особливо тяжким було правове становище українського вчительства. Вчителям-українцям далеко не завжди вдавалося одержати посаду, і їх частіше, ніж інших, звільняли з роботи за першим доносом. «Кандидати і кандидатки, – писав Франко, – які хоч трохи і навіть неправильно могли читати по-українському, одержували хороші кваліфікації і спеціально направлялися тільки в українські школи, де вони були змушені запроваджувати викладання польською мовою. Заслуговує на увагу оповідання «Борис Граб». У цьому творі наявний образ учителя Міхонського, який був високоморальним та гуманним у порівнянні з іншими. Він втілює ідеал Франкового вчителя. Він викладав математику, логіку і психологію, був носієм передових педагогічних ідей. Це «вельми оригінальна й симпатична постать рідка поява між гімназійними вчителями», усебічно освічений та умілий викладач. Міхонський має добру душу та товаришує зі своїми учнями українською мовою».

Іван Франко нещадно таврував дискримінацію вчителів-українців і невтомно боровся за поліпшення матеріально-правового становища всього галицького вчительства. Він рішуче протестував проти системи бюрократичного керівництва роботою вчителів, вимагав зменшення кількості старшин, що стояли над педагогом, проти права шкільних інспекторів або окремих громад самим вирішувати питання про звільнення або переведення вчителів з одного місця на інше. Ці думки письменник висловив у своєму рефераті «Наші народні школи і їх потреби», виголошеному на Снятинському народному вічі, і сформулював у резолюції, прийнятій його учасниками.

Гострий критиці піддає І.Франко систему підготовки вчительських кадрів у Галичині. Відносячи працю педагога до тих видів роботи, «що вимагають окремого приготування, довголітньої науки», він неодноразово вказував на незадовільний рівень підготовки педагогічних кадрів, зокрема вчителів для народних шкіл.

Всі вчителі, зображені у творах великого Каменяра, широко практикують фізичні покарання учнів. Але ці покарання допускалися не тільки шкільними інструкціями. Так, наприклад, О.Партицький у статті «Карність шкільна», опублікованій в «Газеті школьній», не рекомендує відверто фізичних покарань, фактично під розумів їх. Коли закликав учителів « в конечних випадках... накладати карі» і «безпощадно виконувати» їх. [2].

На публічний огляд, на суд суспільства виставив Франко і ті порядки, які встановлювали бурси Львівського народного дому (оповідання «Молода Русь», 1878 р.). Самі вихователі в оповіданні майже не фігурують. Лише епізодично появляється один з них – «господин надзиратель», зі скляними очима і з «лицем напівмонгольським, напівмавп'ячим». Його поява викликає страх. І. Франко показує, що такі «вихователі» доводили бурсаків до того, що їх єдиними думками були думки про їжу. Розумові інтереси вихованців бурси були вкрай обмежані.

У низці художніх творів Франко вивів негативні образи педагогів («Оловець», «Грицева шкільна наука», «Отець-гуморист») проте змалював й ідеальних учителів в оповіданні «Борис Граб», романі «Не спитавши броду», драмі «Учитель», спогадах «Емерик Турчинський». Ще студентом опублікував у львівських часописах кілька критичних статей про стан гімназійної освіти: «Ученицька гімназія в Дрогобичі», «Допис про Дрогобицьку гімназію» (1878); згодом активно ангажувався в публічні дискусії на сторінках галицької преси: «Конечність реформи учення руської літератури по наших середніх школах» (1884), «Середні школи в Галичині», «Народне шкільництво в Галичині» (1886), «Педагогічні невігласи» (1891), «Наші народні школи і їх потреби» (1892), «Освіта народу в Галичині» (1895). Це далеко не повний перелік Франкових праць про проблеми західноукраїнсько-го шкільництва другої половини ХІХ ст. («Нарис історії українсько-руської літератури»)

Про те, що Франкова оцінка навчання у школі й гімназії в останні роки життя була сталою й одно-значною, свідчать також відомі «Спомини із моїх гімназійних часів» (1912 р.): «Гімназійні студії, які пройшов я в Дрогобичі, при всій бідності, серед якої довелося мені жити як ученикові з-під селянсь-кої стріхи, не були для мене таким тяжким часом, як догадувався дехто з тих, хто пробував на основі моїх літературних праць komponувати собі мій життє-пис. Шкільна наука ніколи не була для мене страш-ною, а навпаки, все доставляла мені нові приємності в міру того, як розширювався обсяг мого знання. Товариське життя між учениками було також таке, що доставляло багато невинних приємностей. Відносини вчителів до учеників у гімназії були зви-чайно ліберальні, хоч майже ніколи не доходили до тісніших, приятельських відносин, як се буває іноді по наукових закладах...» Одним з головних завдань школи великий мислитель вважав вироблення критичного ставлен-ня учнів до навколишнього світу, набутого внаслі-док самостійного сприйняття, емоційного пережи-вання і співпереживання, постійної праці інтелекту й духу, серця, душі. У вивченні літератури важ-ливішою є не кількість інформації, а чуттєва пам'ять, здатність мати власне судження про життєві ситуації, вміння бачити й відчувати красу в усіх її виявах, розрізняти добро і зло, володіти своїми «духовими органами».

«Нове виховання потребує нових учителів», – підкреслював великий Каменяр. Ці вчителі повинні всі сили і знання присвятити служінню народові, самовіддано, незважаючи на будь-які труднощі, працювати для

нього. Бути активним громадським діячем, жити одним життям з народом – ось один з найперших обов'язків справжнього педагога [3].

Вчитель, за словами І.Франка, – це особлива людина. Він і мрійник, але він і реаліст, тому що бачить перед собою щодня і щороку дітей, які дуже різні і впливають на його педагогічні цілі. Поєднання такої омріяності і реалістичності є запорукою якісної освіти, доступної для кожної дитини. Він запевняв: «Якщо учительство буде сумлінно трудитися в формуванні у народу таких чеснот, як освіта, праця, витривалість, моральність, то воно стане «колискою школи», його майбутнє буде краще».

Отже, однією з центральних проблем дитячих оповідань І.Франка була проблема школи. Письменник зобразив тогочасний стан освіти та рівень педагогічної майстерності вчителів. І.Франко доводить, що крім добре організованого освітнього процесу необхідна ще й правильна дидактична робота вихователя, бо від цього залежить формування дитячої психіки.

Заповітом для вчителів є слова видатного педагога і мислителя Г.Врецьона, котрий закликає: «Лиш не упадаймо духом, любім добрий народ свій та слідкуймо за справжніми потребами і бажаннями. Будьмо справжніми приятелями народу, а він за те одарить своєю любов'ю і довір'ям, тою дорогою утворимо з себе міцну скалу, на якій виросте вільна, могутня і достойна честі школа. Краща майбутня доля лежить в руках самого учительства. Не забуваймо про це» [4].

Список використаних джерел

1. Кашуба М. Ідея суспільного прогресу в працях Івана Франка / М. Кашуба. – Львів: "Світ", 1998. – С. 229–231.
2. Смаль В. З. Педагогічні ідеї Івана Франка / В.З. Смаль. – Радянська школа, 1966. – 185 с.
3. Франко І. Літературно-критичні статті / І. Франко. – Держвидав УРСР, 1950. – 209 с.
4. Франко І.Я. «Педагогічні статті і висловлювання / І.Я Франко. – "ASMI", 2002. – 451 с.

*Марусевич Руслана, Ліпінська Марія,
студентки 24 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Іван Франко та його вчителі

Досліджуючи педагогічну спадщину Івана Яковича Франка, а особливо його педагогічні статті, висловлювання та художні твори, в яких письменник говорить про стан освіти на західноукраїнських землях ХІХ – початку ХХ століття, ми звертаємо увагу на те, що, хоча на той період часу середні навчальні заклади були забрані від релігійних орденів і перетворені на державні, в них збереглися застарілі методи навчання і виховання. Повна неосвіченість вчителів, жажливе знуцання над дітьми, жорстокі фізичні покарання: різки та палиці, – ось якою була шкільна дійсність, ось якою її малює письменник у своїх творах. Навчали тут лише за підручниками, виходити за межі яких вчителям суворо заборонялося.

Мета статті – висвітлення стану освіти на західноукраїнських землях ХІХ – початку ХХ століття у працях Івана Франка.

Наслідки подібного навчання і виховання Іван Франко підкреслює в своїх художніх творах, в особливості у збірці «Малий Мирон» та інших творах. Згадуючи тих дітей, він пише: «...їх бачимо сотні в кожній нижчій школі нашого краю. Ті нещасні, забиті фізично й духовно діти, їх нерви з дитинства притупили страшні, відразливі сцени, а голову з шести років задурила професорська дисципліна...» [7, с. 284].

Ще один приклад жахливого ставлення вчителів до дітей того часу, що ілюструє стан освіти й виховання – оповідання «Олівець». Тут ми бачимо яскравий приклад «антигуманістичного» вчителя, що вигадує дітям жахливі прізвиська («...Я мовчав. Дрижача рука дотягла штриха на таблиці. П'ятка подобала радше на Г, ніж на круглочереве, гребнясте 5. – Ах ти, пороссяча почеревино (звичайний титул, яким професор іменував школярів), то ти не знаєш, як пишеться 5?...») та вдається до фізичного покарання та знущань за такі «провини», як незмога 8-річної дитини написати число 5 («...І, не ждучи відповіді на се питання, професор одною рукою захопив зі столика широку лінійку, а другою мою руку, з якої вилетіла крейда, і голосний ляск залунав по класі. Долоня моя налилася кров'ю і стала якась ніби грубіла, а попід шкірою немов мурашки забігали. Я, змалу твердий на біль, не заплакав, тільки скривився. – То не знаєш, як писати 5? Не видів, як я писав? А диви, як пишеться 5, – от так! – і пан професор хопив крейду і з розмахом написав насамперед на таблиці величезну п'ятку, а відтак на моїм лиці таку ж саму (може, не таку правильну й виразну) величезну п'ятку...»). Основна ж тема оповідання висвітлює знущання п'яного вчителя (з цього виходить, що вчителі дозволяли собі приходити на уроки в нетверезому стані) над дитиною, яка загубила свій олівець: «А во, купив йому отець у понеділок олівець, а він учора загубив. Професор п'яний, та й ну ж хлопця бити, ніби він тому що винен. Чуєте, ледве бідний хлопчисько додому доліз. А тут іще прийшов та й повідає, а старий ведмідь сказився та бий дитину! За волосся, та під ноги, та обцасами! Господи! Стара в плач та в крик, хлопець умлів, ледве водою віділляли, тепер, кажуть, лежить, рушитися не може! Що то, так дитину скатувати!...»). Як бачимо, дане оповідання яскраво ілюструє не тільки жорстоке відношення вчителів до дітей, а й не менш жорстоке відношення до них батьків та інших дорослих. Дитина ХІХ – початку ХХ століття перебувала у дійсно нелегких умовах життя.

Торкаючись саме педагогічних поглядів І.Франка на зміст і методи навчання, найперше зазначимо, що він ставив цю проблему на перше місце і зачіпав її у ряді своїх праць. Так, характеризуючи життя у Дрогобицькій гімназії («Ученицька бібліотека у Дрогобичі», 1878р.), він гостро критикує не лише домінуючі в ній авторитарні стосунки, але й насамперед те, чого тут навчають. На його думку, дитячі голови в цій гімназії «набивають великими «премудростями», нікому на нінащо не здалими, нікого не обходячими, з життям і його (учня) потребою нічим анічим не зв'язаними». Він негативно оцінює і застосовувані тут методи механічного заучування змісту лекцій, з

допомогою яких удається у свідомості дітей, найдокладніше затерти всі живі, чоловічі черти, знищити всякий зв'язок самостійного характеру, прогнати всяку охоту до самостійного мислення.

Критикуючи стан справ в освіті, І.Франко звинувачує в першу чергу систему. На його думку, вона розрахована на отуплювання дитини («зробити із найспосібнішого ученика туманом, недумком»). Навіть, якщо окремі вчителі і намагаються навчити дитину “живої мислі”, їм заважає система. Система, – каже він, – змушує учня сприймати і хвалити лише ті думки, «котрі му толочаться в голову, а не дозволяє відноситись до них критично, не дозволяє питати: Чи так воно має бути? А відки воно?». Таке навчання силує учня «схилити голову та лізти чим раз, то глибше, в багно, приписане шкільною системою».

Іван Якович Франко – представник гуманістичних ідей в педагогіці – повстає проти сліпої «палицевої» дисципліни, показує, як така дисципліна псує, руйнує характер дитини, які жахливі душевні муки наносить вона дитині.

Письменник популяризує в Галичині статтю Н.Добролюбова «Значення авторитета у вихованні». Як відомо, Добролюбов у цій статті пристрасно повстає проти насильства над дитиною, проти педагогічної безкарності та самоорганізації, яка формується в безкарності. Франко пише передмову до цієї праці, де повністю погоджується з тими тезами, які висловлює у своїй статті Добролюбов. Втім, він вважає важливим підкреслити той факт, більшість педагогів погоджуються з прийняттям таких методів як підкорення та сурові покарання у вихованні маленьких дітей, чия воля ще не розвинулася настільки, щоб розуміти те, що є хорошим, а що поганим для них, а Добролюбов працював над своєю статтею, маючи на увазі у більшості саме маленьких дітей.

Іван Франко порушує це питання не лише у передмові до статті Добролюбова. Він також пише передне слово до книги Зельцмана, де уперто та пристрасно засуджує дисципліну, що мала місце в освіті та вихованні ХІХ – початку ХХ століття в Україні. Також у даній передмові від висвітлює та обґрунтовує нові, дійсно гуманістичні засади цього питання. Він пояснює, що вже давно, ще до нього, видатні педагоги виступили за ідеї гуманізму та обґрунтували їх у своїх працях, а також використовували їх у своїй діяльності. Серед них Іван Франко відмічає видатного швейцарського педагога Йоганна Генріха Песталоцці. Він пише: «Дітей, їх особисту гідність і їх потреби треба так само шанувати, як і старших, і тільки поводячись з ними лагідно, щиро, розумно, як з рівними, входячи в їх спосіб думання, можна виховувати чесних, щирих, правдолюбних і справді вільних людей» [8, с. 209].

Іван Франко вимагає повагу до особистості дитини, вимагає від учителів довіру до своїх учнів. Втім, гуманізм Івана Яковича не є простим потаканням дитячим капризам, адже видатний письменник бачить у дитині підростаючу людину, майбутнього дорослого, і тому прагне захистити її права та свободи.

У поемі «Панські жарти» Іван Франко, на відміну від жахливої системи навчання і виховання, що існувала в той час, дає зразок нового виховання, виховання дійсно гуманістичного. Автор виводить постать старенького священика, що виступає як справжній батько своєї громади. Він намагається нахилити громадян до тверезості, вчить сільських дітей і скрізь несе поміч та розраду нещасним громадянам у їх тяжкому горі. Герой-священник вчить дітей зовсім не так, як це було прийнято у ті часи, він зацікавлює дітей, а не змушує, ставиться до них із повагою, а не б'є чи називає грубими словами:

«Недовго й думавши, давай
До себе дітвору скликати.
Веде їх літом в поле, в гай,
Зимою до своєї хати.
І не відразу їх садив
За книжку ані за азбуку.
Чи то тому, що й сам блудив
Замало в книгах, чи судив
Він гостро книжну науку.
Він зацікавлював дітий
То повістками, то казками,
А головно на сей святий
Великий божий світ – природу
Раз в раз увагу їх звертав.
На кождім кроці свого ходу
Він щось цікаве зустрічав,
Про все умів щось розказати
І вмів до всього нав'язати
Чи то випадок із життя,
Чи корисну якусь науку.
Умів і кожде він дитя
Розрушать, взяти мов за руку,
Збудити власні в нім думки
І визвать власнії уваги, –
Так що малії дітваки,
Обдерті, босі, залюбки
До нього йшли, мов овечки
До пійла в час літньої спраги» [9, с. 27].

Старий священник віддавав всього себе своїм учням, був ласкавим і добрим до них, поважав їх, а також любив людей до такої міри, що віддавав за них життя. У цьому персонажі, безумовно, прослідковуються думки Івана Франка про те, що діти – це підрастаючі люди, а також яскраво виражена любов священника не тільки до дітей, а й до тих людей, в яких вони та всі діти виростають.

Втім, ідеальну фігуру педагога-гуманіста вивів І.Франко також в оповіданні «Борис Граб». В образі вчителя Міхонського він дуже яскраво втілює свої думки про значення і характер праці вчителя. Незважаючи на те,

що Міхонський є повнокровним літературним персонажем, він виступає як живе втілення поглядів Івана Франка на ідеального вчителя, справжнього, гуманістичного вихователя, що поважає своїх учнів та прагне не просто змусити їх «визубрити» матеріал напам'ять, як це було розповсюджено у ті часи, а ї дати учням можливість зрозуміти матеріал та запам'ятати його не шляхом «зазубрювання», а шляхом розуміння та обдумування. Вчитель математики, логіки й психології Міхонський – це людина освічена в широкому сенсі цього слова і дуже далека від того, щоб замкнутися у вузькі рамки своєї професії. В його особі І.Франко виводить ідеал вчителя та вихователя у своїй єдності: «Учитель Міхонський – се була вельми оригінальна й симпатична постать, рідка поява між гімназійними вчителями. Незвичайно нервовий і чутливий, він умів бути терпливим і повільним та лагідним. Усе в нім, від нерівного поквалного ходу і бистрого, але миготливого погляду, аж до методи навчання, приступної, живої і щиро предметової (він учив математики, логіки й психології), а разом прибраного в якісь педантичні форми, в якусь дрібничкову формалістику, – все, кажу, в нім було немов навмисне зложене з суперечностей. М'якого серця і доброї душі, він міг довести до розпуки ученика – хоч і здібного, але повільного, флегматика; лише нервові, прудкі, рухливі натури могли подобатись йому. А проте той сам чоловік з педантичною строгістю додивлявся до того, як ученик стоїть при таблиці, як держить крейду, як маже губкою, як кланяється, – і не вважав зайвим по десять раз на кожній годині навчати учеників методичності, повільного, але ясного думання, точності й економії у всіх рухах, поступках і ділах» [2, с. 44].

Як педагог, Міхонський був послідовником принципів виховання гармонійно розвиненої особистості. Він приділяв дуже велику увагу моральному виховання своїх учнів. Моральність він розумів «далеко ширше гуманніше, ніж її розуміють звичайно гімназійні вчителі та шкільні регуляміни».

Для Міхонського книга була важливим засобом виховання, втім, виховання за допомогою книги відбувалося не таким чином, як було описано вище. На відміну від більшості вчителів, що змушували дітей вчити матеріал книги напам'ять, Міхонський не нав'язував учневі свою думку, а намагався активізувати його мислення, пробудити його власну думку. Учитель вступав в діалог з учнем, вів з ним дискусії про прочитані твори, на протипагу іншим вчителям того часу, які вважали себе «останньою інстанцією», не дозволяли учням висловлювати свою думку та в будь-якому випадку не сприймали цю думку.

Міхонський враховував і вікові особливості свого учня (Бориса Граба). Його рекомендації були свого роду планами на перспективу, і якщо він помічав у свого учня інтерес до більш серйозних творів, і розумів, що Борис до них ще не доріс, він просто казав йому, що він зможе прочитати їх у майбутньому, тобто він адекватно оцінював можливості та перспективи розвитку свого учня і вимагав від нього не просто прочитання твору (адже будь-який твір дитина може прочитати, навчившись читати, питання лише в

тому, чи зрозуміє вона його), Міхонський прагнув від Бориса розуміння та осмислення твору, і розумів, що для розуміння кожного літературного твору є певний вік.

Іван Франко зазначає, що вчитель перш за все повинен завоювати довіру своїх учнів, як це зробив Міхонський зі своїм учнем Борисом Грабом. Він завойовував довіру та повагу не за допомогою палиці та різки, не за допомогою залякування, а використовуючи нові, навіть для нас сучасні, актуальні та дійсно гуманістичні методи. Коли Міхонський помітив, що Борис – здібний учень, він почав запрошувати його до себе додому, часто розмовляв з ним, вів дискусії щодо прочитаного, і намагався за можливості дати його роботі живе направлення, вільне від шкільного педантизму і застою, від шкільних обмежень та суворих правил, він намагався розвинути творчу думку дитини, пробудити здатність вироблювати та виражати власну думку, прагнув привчити Бориса мислити логічно.

Міхонський став для Бориса Граба справжнім духовним батьком. Звичайно, для того, щоб виховати з нього чесну, порядну та розумну людину, знадобилося багато довгих років старанної роботи та терпіння вчителя, втім, ця тяжка праця ілюструє такі якості ідеального вчителя за Франком, як старанність, наполегливість та цілеспрямованість. Учителю може бути дуже важко під час виконання своєї непосильної праці, і іноді йому може здаватися, що все марно, втім, він ніколи не повинен забувати про те, що ціль його неможливо переоцінити, що завдання його – виховати майбутнє своєї країни, і що він відповідальний за життя маленької людини, яка ще може не розуміти сенсу навчання та виховання, але яка завдяки вчителю зможе стати у майбутньому справжнім громадянином, гідним майбутнім для своєї держави.

Втім, учитель повинен бути справжнім професіоналом своєї справи. Іван Франко зазначає, що різкі, непрофесійні кроки учасників виховного процесу можуть назавжди закрити дитячу душу для сприйняття загальнолюдських та суспільних цінностей, зробити неможливим позитивний і гармонійний розвиток особистості. І тільки той учитель, який обізнаний у внутрішньому світі дитини, який розуміється на психології та вікових особливостях дитини, а також на характері співіснування дитини та суспільства, в якому вона проживає та виховується, може дати позитивний результат в освітньо-виховальному процесі, та виховати майбутнє покоління справжніх українців: освічених, добрих, щирих та духовно сильних.

Отже, особа вчителя в творах І.Франка описується по-різному, видатний письменник не обминув і вчителів середньовічного типу, що викладали в Україні ще у XIX – на початку XX століття, коли доба Середньовіччя була вже давно позаду. Цих вчителів він описав із неприкритою правдивістю, у якій відчутні осуд та неприйняття їх методів та всездозволеності. Також у своїх творах Іван Якович описав педагогів нового, гуманістичного типу, для яких головним є особистість дитини та її гармонійний розвиток, які поважають та люблять своїх учнів, а також прагнуть розвинути у них живу думку та любов до знань. Цих педагогів він описав любовно та турботливо, зробивши їх

повнокровними персонажами, про яких приємно читати з літературної точки зору, та в яких можна та потрібно вчитися з педагогічної точки зору.

Іван Франко був справжнім гуманістом і, незважаючи на те, що він жив більш ніж століття тому, його педагогічні ідеї, художні твори та погляди на особу вчителя є актуальними й нині, у 2016 році. У цієї видатної людини варто та навіть необхідно вчитися усім, хто має справу з дітьми, як педагогам, так і батькам, та навіть братикам і сестричкам.

Список використаних джерел

1. Вишневський О. Українська освіта на шляху реформ. Актуальні питання сучасної української освіти і змісту виховання. Статті. Нариси. Концепції / О.Вишневський. – Дрогобич, 2009. – 217 с.
2. Гольберг М. Оповідання Івана Франка «Борис Граб». До проблеми : Іван Франко про читача та читання / М. Гольберг. – Дрогобич: Укр. літературознав., 2010. – Вип. 72. – 51 с.
3. Гузар З. Особливості креаціонізму у творчості Івана Франка «Борис Граб» / (префігураційно-ейдологічний аспект) / З.Гузар // Франкознавчі студії. – Дрогобич, 2001. – Вип. 1. – 142 с.
4. Гундорова Т.І. Невідомий Іван Франко : Грані ізмарагду. – К. : Либідь, 2006. – 359 с.
5. Смаль В.С. Педагогічні ідеї Івана Франка / В.С. Смаль. – Київ: Рад.шк., 1966. – 188 с.
6. Франко І. Вибрані твори у 3-х т. / І. Франко. – Дрогобич : Коло, 2005. – 824 с.
7. Франко І.Я. Грицева шкільна наука : вірші, оповідання, казки [для мол. та сер. шк. віку] / Іван Якович Франко. – К. : Веселка, 1990. – 380 с.
8. Іван Франко. Педагогічні статті і висловлювання / Упоряд. О. Дзевєрін, Науково-дослідний інститут педагогіки УРСР. – Київ : Радянська школа, 1960. – 299 с.
9. Іван Франко про народну освіту / Г. Паперна. – Л. : Вільна Україна, 1946. – 61 с.

Лень Олексій,

студент 24 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Іван Франко і школа

Іван Якович Франко – філософ, публіцист, поет, письменник, драматург, літературний критик, етнограф, перекладач, громадський діяч, представник передової педагогічної думки України кінця XIX – початку XX ст.

Іван Франко звертався до питань освіти, тому що розумів її роль у формуванні особистості. Австро-Угорська монархія за «Політичним шкільним законом» 1805 р. спрямовувала початкові школи Галичини на виховання добродішних християн. Вона не прагнула розвивати в дітей селян нахил до вченості, бо їй потрібно було багато робочих рук. Закон ставив завдання виховувати з учнів досвідчених і працьовитих ремісників, які були б покірними підданими австро-угорського монарха. У школах вивчали християнську науку, сільськогосподарську справу, діти мали знати свої обов'язки перед монархом, попом чи начальником, бути морально готовими

вірно і по-геройськи, чесно служити у війську і, нарешті, вміти писати, читати, рахувати [2].

І.Франко звертався до проблеми школи не лише в художніх творах а й у публіцистичних статтях: «Русини в Галичині й просвіта», «середні школи в Галичині у 1875-1883рр.», «Наші народні школи і їх потреби». В останній статті Франко досить виразно зобразив стан тогочасного навчання: «діти сидять по кілька годин в такій задусі, в такім смороді, о не то вчитися, але й дихати не можна». Іван Якович обстоював необхідність створення шкільних підручників високого наукового рівня які пройняті українським національним духом [4].

І.Франко постійно підтримував тісні зв'язки з передовими вчителями і громадськими діячами на Прикарпатті – К.Геником, Л.Гарматієм та поетесою Климентиною Попович, а вчитель з Карпат М.Горобець став прототипом головного героя у п'єсі І.Франка «Учитель» (1896). Л.Гарматій – вчитель, громадський діяч і етнограф, який працював у гірських селах Криворівні і Головах.

Важливу роль у розгортанні боротьби трудящих Галичини за демократизацію школи відіграло селянське віче в 1892 році в Снятині, на якому з доповіддю «Наші народні школи і їх потреби» виступив І.Франко. У резолюцію віча він додав такий пункт: «У справах шкіл народних снятинське віче заявляє, що шкіл народних у вашім краю є замало; що ті школи не можуть в собі помістити дітей, обов'язкових до науки шкільної; що для тих шкіл є замало відповідно спосібних вчителів, що плата вчителів є взагалі занижка; що становище вчителів народних є занадто залежне; план науки є невідповідним потребам нашої людності» [1].

Виступи селян на вічі та їх скарги на непосильні податки послужили І.Франку темою для створення оповідання «Історія кожуха» [5].

Обстоюючи демократичну школу, І.Франко часто виступав перед робітниками, селянами і вчителями з критикою реакційної політики в галузі освіти. Для популяризації розробленої ним соціалістичної програми народної освіти і школи І.Франко видав брошуру «Чого хоче Галицька робітничка громада?», в якій, зокрема, зазначав: «Науку подають в теперішніх школах не для того, щоб образовувати й навчити робітника потрібному і людському знанню, але тільки на те, щоб виховати з нього підданого, щоб виховати в нього покірність теперішнім несправедливим порядкам і утвердити його в темності». У працях «Катехізис економічного соціалізму», «Мислі об еволюції в історії людськості», «Чого вимагаємо» та інших Іван Франко пояснював, що тяжкий стан народної освіти в капіталістичному суспільстві є прямим результатом економічного рабства трудящих і реакційної політики буржуазії та поміщиків, які чинять перешкоди на шляху культурного розвитку народу. Діти трударів не мають змоги здобувати освіту, бо змушені працювати на фабриках і в поміщицьких господарствах.

Обстоюючи прагнення трудящих до знань та науки, І.Франко зазначав, що стара школа зовсім не задовольняла вимог часу, прогресивної педагогіки та самого народу. У статті «Наші народні школи і їх потреби» він

підкреслював, що початкові народні школи давали не справжні знання, а лише «хвостики», «обрізки», а іноді й зовсім одне «лушпиння» знань, перетворюючи учнів у машину, що «бубонить регулярно, хоч механічно, задані уроки».

Яскраві картинки з життя тодішньої школи постають у творах І.Франка на освітнянські теми. В оповіданнях «Малий Миром», «Отець гуморист». В оповіданнях йдеться про труднощі навчання й виховання за відсутності педагогічних методик, без урахування дитячої психології та індивідуальних здібностей дітей.

Критичні зауваження І.Франка щодо змісту й методів навчання допомагали тим освітянам, які того прагнули, вдосконалювати свою майстерність шляхом засвоєння прогресивних педагогічних ідей.

І.Франко справедливо критикував навчальні плани, програми, методи навчання в середній школі. Зокрема за прихильність до вивчення старослов'янської мови, староруського письма, давньої літератури. Наполягав на переважному вивченні живої української мови, творів вітчизняних авторів.

І.Франко боровся за створення шкіл, які були б тісно пов'язані з життям та інтересами народу, поєднували навчання з працею, давали широку освіту, що ґрунтується на матеріалістичному світогляді, використанні всього найкращого, що виробило людство протягом свого існування, й забезпечували всебічний розвиток мислення та інших психічних процесів. Важливим засобом такого виховання дітей є народна творчість і художня література [2].

Письменник зобразив тогочасний стан освіти та рівень педагогічної майстерності вчителів. Франко доводить, що крім добре організованого освітнього процесу необхідна ще й правильна дидактична робота вихователя, бо від цього залежить формування дитячої психіки.

«Учителем школа стоїть», – говорив І.Франко своїм сучасникам. Ставлячись з глибокою повагою до праці педагога і враховуючи її складність, Франко порівнював педагогічну майстерність учителя з мистецтвом поета. При цьому він добре розумів, що успіхи в роботі вчителя залежать не тільки від його таланту і підготовки, а й від умов, у яких він живе і працює [3].

Список використаних джерел

1. Гаврилів Б.М. Іван Франко і народна освіта на Прикарпатті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/franko/1321964671.html>
2. Історія педагогіки України. Розділ IV. Педагогічна думка в другій половині XVIII – XIX ст. 7. Педагогічні ідеї Михайла Драгоманова, Івана Франка, Лесі Українки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://subject.com.ua/psychology/history_pedagog/22.html
3. Кубаєвич П. Іван Франко і школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.if.ua/franko/1327316759.html>
4. Твори Івана Франка про дітей. Школа і дитина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.linguistika.com.ua/referati-naukov-statt/tvori-vana-franka-pro-d-tei-shkola-ditina>
5. Франко І.Я. Історія кожуха / І.Я. Франко. – Львів, 1978. – С.319–323.

Мітракова Ольга, Бойко Тетяна, Осінчук Вікторія,
студентки 15 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко
Іван Франко про народну освіту

«Учителем школа стоїть»

І. Франко

Іван Якович Франко – класик не тільки прози та поезії, але і громадський та політичний діяч, філософ, що відомий своїми змістовними напрацюваннями щодо школи, її місця у суспільстві та майбутнього розвитку. Іван Якович ніколи не був байдужий до долі освіти в Україні, і підтримував тісні зв'язки з представниками шкіл, цікавився умовами їх роботи, та їх життям. Він шукав можливі шляхи покращення освіти спрямовані на розвиток особистостей, що виховує школа.

У педагогічній спадщині Франка ми можемо знайти поради, що актуальні досі, але тільки тоді, коли вчитель буде їх активно та ефективно застосовувати він отримає плоди своєї роботи.

Франко порівнював працю педагога у школі з працею та майстерністю поета. Він завжди проявляв своє переживання за долю вчителів та школи, та зауважував, що якісна та успішна робота вчителя залежить не просто від роботи та освіти, але ще і від особистості вчителя, а також від того де, і чим він живе.

У своїй праці «Русини в Галичині й просвіта», «Середні школи в Галичині у 1875–1883 рр.», «Наші народні школи і їх потреби» він звертав увагу на те, у якому стані тогочасна освіта, як навчаються діти у школі, та писав про те, наскільки якісними є підручники, що використовують учні на уроках [6].

Аналізуючи його праці, варто зазначити, що Іван Якович не повністю був задоволений станом школи і освіти загалом. Саме тому він наполягав щодо необхідності створення якісної шкільної літератури, тобто підручників, з яких діти могли б черпати знання та мораль.

Також він наполягав на тому, що діти не мають більшість свого часу проводити у закритому приміщенні. І.Якович говорив, що дітям потрібне свіже повітря для того, щоб якісно сприймати нову інформацію та засвоювати її. На нашу думку, це правильний висновок, адже дитина, яка сидить у класі з самого ранку і до вечора не здобуде хороших результатів. Для того, щоб активно сприймати інформацію та добре запам'ятовувати потрібна зміна місцеперебування. Тобто вчитель, повинен розподілити час уроків так, аби певну частину часу діти проводили в класі, де слухали теоретичний матеріал (наприклад з точних наук), а іншу частину часу, що залишиться, проводили на свіжому повітрі, де б на практиці обговорювали різні теми, думки та обмінювались ними (наприклад з гуманітарних наук). У сучасних вчителів є чудова нагода проводити час з класом у різних місцях, наприклад, на природі провести практичне заняття з ботаніки чи біології. Також, вчитель може замість звичайного уроку історії чи правознавства

організувати екскурсію до одної з архітектурних пам'яток власного міста чи організувати екскурсію в іншу місцевість.

Як ми бачимо, можливостей для організування якісних та цікавих для школярів занять досить, потребується тільки ініціатива вчителя та його бажання своїми діями змінити світ на краще.

Іван Франко звертався до шкільної проблематики не тільки у своїх наукових напрацюваннях, а і у художніх творах, а саме у оповіданнях: «Отець-гуморист», «Красне писання», «Гірчичне зерно». У всіх оповіданнях Франка, де він торкається теми школи простежується одна єдина тематика: вплив школи та вчителя на формування особистості учня та його розвитку в межах школи та за нею [7].

У цих оповіданнях він частіше зображує негативний образ учителя, який є жорстоким. Іван Якович показує, що жорстокість педагога ніколи не призводить до позитивних наслідків. Він надавав своїм героям неприємні для сприйняття риси зовнішності, наприклад як «нелюдські очі». Варто зазначити, що Франко не наділяє вчителя гарним рівнем освіти. Тобто, підсумувавши побачене, ми можемо побачити особистість, що не має відповідної освіти, має неприємну зовнішність та відсутність любові до своєї роботи та учнів, яка проявляється у жорсткості. Чи може такий вчитель добре виховати дітей та привчити їм відповідні до виховання цінності? Чи буде у його професійній діяльності час на моральне та духовне виховання та відвідування різноманітних заходів? На нашу думку, на обидва питання ми отримуємо негативну відповідь. До всього того, що було сказано, Франко додає тростинку, яку використовували для фізичних покарань дітей. Можна сказати, що тростина відіграє майже головну роль у оповіданнях. Діти, коли бачили тростинку знали, що покарання їх очікує за будь-яких обставин. На нашу думку, це не тільки недопустимо, а і повинно каратись кримінальною відповідальністю «педагога».

У оповіданнях є ще одна група важливих героїв – учні. Учні, та їх батьків Іван Якович зображає зубожілими, саме тому вони не можуть вплинути на якість освіти їх дітей та фізичну недоторканість. І саме через те, що викладачі бачили перспективу відсутності покарання за свої дії, вони продовжували виховувати дітей у жорсткості та страху.

Картину покарань ми можемо побачити у оповідання «Отець гуморист», де у якості педагога був вчитель Софрон Телесницький, голосною цитатою якого було: «Я тут господар класу! Пам'ятайте собі. На моїх годинах маєте лиш тоді сміятися, коли я вам скажу, і тоді плакати коли я вам скажу». Він дозволяв собі мучити дітей не просто фізично, а і морально. Одним з його головних педагогічних методів був виклик до дошки тих дітей, які найбільше боялись цього. Завдяки цьому він не залишав дітей цієї фобії, а підсилював її своїми діями та словами. Франко у оповіданні наголошував про відсутність чуйності та терпимості вчителя тим, що писав: «вдесятеро чуткіше гуляла його тростинка». З цього ми можемо зробити висновок, що вчитель не просто використовував заборонені методи, але і не мав ніяких емоцій та почутті відносно учнів [5, с. 195].

На нашу думку, картина, зображена Іваном Яковичем у оповіданнях мала свою безпосередню мету: викликати ту неповторну емоцію у педагогів, які будуть читати його твори через сотні років, що забезпечить відсутність у професійній діяльності педагогів таких способів виховання. При опрацюванні оповідань, у нас виникло бажання перенести таких «педагогів» з школи і помістити їх у поле простими робітниками, де вони будуть більш корисними, ніж на своїй попередній роботі. Яких дітей може виховати вчитель, який не приділяє достатньо часу для морально-духовного розвитку своєї особистості? Дітей, що будуть боятись всього нового, і будуть «зламани» духовно через внутрішні комплекси педагога.

Але талановитий І.Франко показує нам не тільки приклади дисгармонійного виховання, але і виховання, яке є прикладом для вчителів та батьків. Такий приклад виховання він показав у творі «Борис Граб». У творі він актуалізував тему нерозривності фізичного та духовного виховання, яке є основою гармонії між учнем та вчителем.

Головною особливістю творів І.Франка є те, що він зображує не тільки духовні риси, а і риси зовнішності, які допомагають читачеві уявити героя. Вчителя Міхонського він зображає таким чином: "вельми оригінальна й симпатична постать, рідка поява між гімназійними вчителями". Вчитель вчив дітей не тільки основним предметам, але і підтримувати «ясний розум» та робив зауваження щодо постави та поведінки [4, с. 29–41].

Педагогічна праця виділяється як дуже важлива в творах І.Франка, адже за його словами вчитель належав до тієї категорії, робота якої вимагає особливої підготовки та науки. Іван Якович наполягав, що в особі вчителя школи повинні бути присутні такі чесноти, як: мудрість, чутливість, терплячість.

Отже, Іван Якович Франко приділяв багато уваги школі, та вихованню в ній. Письменник боровся за створення школи, що могла б забезпечити знання законів природи та навчила б дітей уміло використовувати ці закони у своїй практичній діяльності. Педагогічні ідеї Івана Яковича являють собою скарб, яким ми можемо користуватись самі та розділяти його з ближніми. У своїх творах та напрацюваннях він оцінює тогочасну освіту та показує, що школі необхідні педагоги, що не тільки організують педагогічну діяльність, а і роботу вихователя, від якої залежить формування психіки.

Сучасній школі Іван Якович близький, як поет, письменник, вчений-просвітитель, видатний діяч народної освіти, як борець за справжню народну школу і освіту для широких мас суспільства

Список використаних джерел

1. Любар О.О. Педагогічні погляди І.Я. Франка // Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / [за ред. О.О. Любара]. – К., 2003. – С. 249–264.
2. Паперна Г. Іван Франко про народну освіту / Г.Паперна : Вільна Україна, 1946. – 64 с.
3. Смаль В.З. Педагогічні ідеї Івана Франка / В.З.Смаль. – К. : Рад. шк., 1966. – 187 с.
4. Франко І.Я. Борис Граб / Іван Франко. Твори : В 20 т. – К., 1950. – Т. 3. – С. 29–41.
5. Франко І.Я. Педагогічні статті і висловлювання / [упоряд. О.Г. Дзевєрін]. – К. : Рад. шк., 1960. – 299 с.

6. Франко І.Я. Середні школи в Галичині в 1875–1883 рр. / Франко І.Я. - URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/franko/1308736765.html>
7. Педагогічні погляди І. Франка / Українська філологія, 2012 – URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.linguistika.com.ua/referati-naukov-statt/pedagog-chn-poglyadi-vana-franka>

*Куц Олексій, Мисько Олег,
студенти 33 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Іван Франко і театр

В історії української культури творчість Івана Франка складає цілу епоху. Важко знайти галузь, в якій би він не сказав своє вагоме слово. Творче охоплення Франка - безмежне. Серед різноманітної і багатогранної діяльності митця особливе місце займає дослідження і розробка наукових засад розвитку українського національного театру. Іван Франко є основоположником українського наукового театрознавства. До цього часу театрознавча спадщина вченого залишається актуальною і потребує глибокого, цілісного, неупередженого, об'єктивного аналізу.

Мета статті – проаналізувати театралізовану спадщину Івана Франка.

Театром І. Франко зацікавився дуже рано. У 1873-1874 роках, навчаючись у Дрогобицькій гімназії, він співпрацює з трупю В. Бачинського, перекладаючи і пристосовуючи для української сцени твори зарубіжних письменників. І.Франко переклав на українську мову численні твори зарубіжної літератури.

У 1875 році І.Франко почав писати свої перші драматичні твори: «Югурта», «Славою і Хрудош», «Три князі на один престол». В цей же період спробував себе в театральній критиці та публіцистиці, надіслав з Дрогобича до львівського журналу «Друг» повідомлення про театральні вистави у провінціальній місцевості.

Першу велику статтю, у якій висловлено роздум про особливості драми як жанру, Франко написав у 1876 році у зв'язку з виданням книги «Письма К.Устияновича», зокрема його трагедії «Олег Святославович Овруцький». На 80-90-ті роки припадає розквіт критико-театрознавчої та драматургічної творчості І.Франка. Як драматург він, за його власним зізнанням, сформувався під впливом українських письменників Наддніпрянщини. П'єси «Украдене щастя», «Будка ч. 27», «Рябина» (друга редакція) написані в дусі східноукраїнської соціально-психологічної драми й сатиричної комедії. Твори І.Франка для сцени різножанрові: драми «Учитель» і «Кам'яна душа», одноактна комедія «Майстер Чирняк», романтична казка «Сон князя Святослава». Його драматичним творам притаманні сюжетно-композиційна майстерність, яскравість образів-характерів, соціально-філософська наповненість. Як театральний критик І.Франко у різних виданнях із 1888 по 1893 рік прорецензував понад тридцять вистав українських драматургів і п'ять вистав польського театру.

У своїх театральних статтях і рецензіях І.Франко виявляє глибоке і різностороннє розуміння особливостей драматичного жанру і театального мистецтва, розуміння композиції, дійовості, сценічності драми. Він влучно оцінює драматичні конфлікти, розвиток сюжету, динаміку й ритм вистави. Театральний критик не лише дає оцінку грі виконавців провідних ролей взагалі, а й робить це стосовно до тих чи інших актів і навіть окремих епізодів та сцен з вистави. В цьому помітне вміння І.Франка бачити образ вистави в цілому.

Великого значення надавав І.Франко створенню актором художнього образу. Він неодноразово наголошує на важливості вдумливої роботи над створенням типу, характеру, виступає проти ненатуральності, штучності у грі акторів.

Франко закликає до простоти і природності на сцені, спроможності розкрити найглибші таємниці людських пристрастей, виявляти психологічні причини, що спонукають людей на той або інший вчинок. Артист повинен, на думку критика, виявляти свою індивідуальність, знаходити засоби сценічного перевтілення в образ, жити в ньому, душевно злившись з героєм, щоб викликати довіру у глядача, «а для цього актор повинен постійно вивчати життя у всіх його проявах, приглядатися до народних типів» [2, с. 227].

Критик також зауважує, що актори повинні постійно підвищувати свою майстерність і сценічну культуру, підтримувати загальну високу культуру вистав, які повинні бути «очищені» від примітивного побутивізму і псевдоетнографічної орнаменталії. І.Франко не раз зазначав, що використання елементів народної творчості виправдовується лише в тому разі, якщо вони органічно вліті у твір, сприяють донесенню до глядача (читача) основної його ідеї, а не фігурують як засоби сценічного ефекту, художньої інкрустації.

У рецензіях критик гостро засуджував недогляди режисури, легковажне ставлення до окремих деталей вистави, зокрема випадкового костюмування акторів, що порушувало правду життя на сцені.

Серед акторів, які грали в тогочасному українському репертуарі Франко відзначав І.Дрейгіса, Л.Млотковську, Т.Гембицького, високо підносив талант українського артиста-коміка К.Соленика.

У театральних оглядах, рецензіях, статтях Іван Франко багато уваги приділяє мистецтву драматурга, твори якого «мають бути призначені не для читання, а для сцени». Будова драматичного твору, на думку Франка, тримається на сюжеті, всі елементи якого мають бути чітко визначені й опрацьовані драматургом та скомпоновані в єдину гармонійну цілість. Персонажі у драмі повинні потрапляти в такі конфлікти і обставини, які змусять їх (персонажів) діяти, а в діях розкривати свою справжню природу. Намічений у зав'язці конфлікт, суперечності протиставлених один одному характерів зумовлюють безпосередню боротьбу, причинний перехід персонажів від ситуації до ситуації, від яви до яви, від дії до дії. Критик підкреслював, що змальована в драмі картина життя, людських стосунків

повинна відзначатися органічною єдністю. Кожна нова подія повинна наставати умотивовано, з внутрішньої потреби.

Найважливішим об'єктом, центром драми, на переконання І.Франка, є передусім людина. І на сцені потрібно показувати тільки художньо викінчені, цікаві і оригінальні постаті в природних для них щоденних обставинах. Вимога психологічного аналізу характерів, заглиблення в душу людей, психологічне і соціальне вмотивування вчинків і поведінки героїв, що залежить від певних драматичних колізій, проходить майже в усіх працях Франка про театр і драму. Він різко критикує п'єси, в яких психологія дійових осіб накреслена побіжно і поверхово, драми, що справляють враження штучного зліпку театральних ефектів, а не безпосередніх життєвих спостережень.

Фундаментальною вадою багатьох п'єс, на думку І.Франка, є убозтво, брак дії, довгі розмови, що не мають жодного зв'язку з цілістю твору, хроніка в діалогах, майже без драматичної дії та характеристики дійових осіб. У численних розвідках про сучасний театр І.Франко фокусує свою увагу на особливостях побудови і постановки комедій на галицькій сцені. Важливими якостями комедії, вважає І.Франко, є актуальність і злободенність тематики і проблематики. Але сама актуальність не є достатньою, якщо тема розкрита поверхово. Наприклад, позитивно оцінюючи, те, що в одноактній комедії «Лихий день» Г.Цеглинський порушив злободенну тему галицьких виборів, Франко критикує автора за мілкість і схематизм у розкритті цієї теми. Не менш важливий компонент комедії – її сценічні якості, закладені в ній можливості для творчості режисера і актора. Примітивізм, спрощенство, на переконання критика, не тільки великий недолік її пізнавально-виховного і художнього змісту, але й серйозне гальмо, що унеможлиблює розвиток творчості актора. Такими ж шкідливими для творчого зростання є малохудожні, низьковартісні твори. Це деморалізує не так публіку, як артистів, затирає їхню індивідуальність, не дозволяє зосередити думку і піднести енергію духовної праці. Франко підкреслював пізнавальний, виховний, естетичний зміст творів класичної зарубіжної комедіографії і різко засуджував невимогливість, примітивізм при перекладах і переробках цих творів.

Дослідження І.Франка присвячені історії театрального мистецтва становлять струнку систему нарисів розвитку давнього і нового українського театру. Франко починає вивчення українського театру з розгляду театральних дійств, що мали за основу трудову діяльність людини. Вчений вбачав витoki народного театру і його драми в обрядах і звичаях і наголошував, що український народ, як і кожний інший від непам'ятних часів мав у своїх обрядах і звичаях багаті зароди драми. Прадавні форми театру стали взірцем для творців перших літературних українських драматичних творів – інтермедій, комічних діалогів, вертепної драми. В інтермедіях, зауважує І.Франко, драматизовано веселі оповідання і анекдоти. «До того ж, – підкреслює він, – інтермедія писана була мовою близькою до

народної, а не раз і чисто народною і зміст свій, колорит, спосіб вислову черпала з оточуючого життя народного» [2, с. 74].

На початку 90-х років він заявляв: «Театр є в наших часах діло складне, вимагаюче спеціальної науки та виробки, спеціальної і систематичної праці» [2, с. 82]. Аналізуючи стан сучасного українського театру у Галичині за сорок років він вказує на ряд недоліків, що заважають стати «галицько-руському» театру вагомою мистецькою силою, яка сприятиме національному самоусвідомленню та вихованню. Перш за все це низьковартісний або чужий репертуар. По-друге – низька виконавська і режисерська фахова підготовка. Вихід із такої ситуації вчений вбачав у заснуванні стаціонарного, постійного або хоч наполовину постійного українського театру у Львові або іншому місті, у популяризації театральних вистав серед широких нас населення, особливо селянства, що стане першою умовою націоналізації театру.

І.Франко запропонував поряд із міським театром створити театр іншого типу – сільський театр, «бо загалом театр не люксус, а один із конечних, органічних проявів національного життя, і наше селянство, в більшій мірі, ніж наше маломіщанство, доходить до того духового рівня (бодай у ліпших своїх одиницях, у своїй молодіжі), коли добра книжка і театральні вистави робляться для нього конче потрібною духовою стравою» [2, с. 19]. Форми цього театру можуть бути різноманітні від лялькового театру до спеціально організованої трупи, яка працюючи в якомусь місті, періодично давала б вистави по селах. Вчений наголошував, що даючи такі вистави у провінції треба дотримуватись певних правил: «давати в торгові дні дешеві вистави народних штук, розпочинати зараз пополудні, так, щоб вистава кінчилася найдалі» [2, с. 24].

Франко порушував питання про заснування в Україні «Товариства драматичного», яке б тримало зв'язки з такими товариствами або театральними осередками «по інших краях» і отримувало необхідну театральну інформацію, укомплектовувало б театральну бібліотеку, декорації, бутафорію, реквізит, організовувало б ініціативних людей, які б могли розробляти нові форми українського театру.

Авторитет і вплив І.Франка на творчу практику українського театру був величезним. До нього звертались за порадами з приводу режисури, акторської майстерності, до його думки апелювали у суперечках і дискусіях. Праці І.Франка стали теоретичним підґрунтям діяльності перших українських театрів А.Крушельницького, М.Садовського та ін. Як дослідник та історик театру Іван Франко займає одне з чільних місць в українському мистецтві.

Список використаних джерел

1. Франко І.Я. Про театр і драматургію. Вибрані статті, рецензії та висловлювання / І.Я. Франко. – К.: АН УРСР, 1957. – 346 с.
2. Франко І.Я. Зібрання творів у 50-ти томах / І.Я. Франко. – К.: Наукова думка, 1981. – Т. 26.– С. 357–358.

*Грабовська Анастасія, Радомська Дар'я,
студентки 25 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Іван Франко: театр і драматургія

Театр – важлива сфера художньої діяльності – у своєму практичному і теоретичному досвіді набув вагомих рис самовизначеності. Історія українського театру багата на славні події та імена. Проте факт, коли творчість однієї особистості стала виявом нового типу театрального видовища, безпрецедентний.

В історії української культури творчість Івана Франка складає цілу епоху. Важко знайти галузь, в якій би він не сказав своє вагоме слово. Творчий діапазон Франка – безмежний. Серед різноманітної і багатогранної діяльності митця особливе місце належить дослідженню і розробці наукових засад розвитку українського національного театру. Іван Франко є основоположником українського наукового театрознавства.

Драматургія – ще одна з багатьох граней рідкісного обдарування Івана Франка. У ній він такий же сильний, як у прозі і поезії. Писати п'єси І.Франко почав писати дуже рано, ще в семінарії. Крім драми «Три князі на один престол», яку ставив ще студентський гурток Львівського університету, в юнацькі роки Франко написав ще польською мовою п'єсу «Югурта», драму «Меч яничара».

Мета статті полягає у визначенні особливостей художнього мислення поета, та у дослідженні театральної діяльності І.Франка.

Теоретичною основою дослідження стали праці таких фахівців як: Бобошко. Ю. [2], Пилипчук . [5], Білоштан Я., Брюховецька Л. [3], Бернштейн М [1].

Театром І.Франко зацікавився дуже рано. У 1873–1874 роках, навчаючись у дрогобицькій гімназії, він співробітничав з трупною В.Бачинського, перекладаючи і пристосовуючи для української сцени твори зарубіжних письменників. Починаючи з ранніх перекладів «Антигони» й «Електри» Софокла, Франко переклав на українську мову «Уріель Акосту» К.Гуцкова, «Марнотратника» Ф.Раймунда, лібретто Г.Мельяка і Л.Галеві до опери Ж.Офенбаха «Прекрасна Єлена». Пізніше будуть перекладені «Моряки у пристані» Гаріша, «Розбитий збанок» Г.Кляйста, перероблено п'єсу П.Кальдерона де ла Барки «Саламейський алькад», «Жартуни» О.Островського, сім творів О.Пушкіна [2, с. 50–51].

У 1875 році Франко пише свої перші драматичні твори: «Югурта», «Славой і Хрудош», «Три князі на один престол» (1875).

На 80–90-ті роки припадає розквіт критико-театрознавчої та драматургічної творчості І.Франка. Як драматург він, за його власним зізнанням, сформувався під впливом українських письменників Наддніпрянщини. П'єси «Украдене щастя», «Будка ч. 27», «Рябина» (друга редакція) написані в дусі східноукраїнської соціально-психологічної драми й сатиричної комедії. Твори І.Франка для сцени різножанрові: драми

«Учитель» і «Кам'яна душа», одноактна комедія «Майстер Чирняк», романтична казка «Сон князя Святослава».

Його драматичним творам притаманні сюжетно-композиційна майстерність, яскравість образів-характерів, соціально-філософська наповненість [2, с. 52].

Організація театральної справи завжди викликала у І.Франка живий інтерес. На початку 90-х років він заявляв: «Театр є в наших часах діло складне, вимагаюче спеціальної науки та виробки, спеціальної і систематичної праці» [1]. Аналізуючи стан тогочасного українського театру у Галичині за сорок років, у роботі «Уваги про галицько-руський театр» він вказує на ряд недоліків, що заважають стати «галицько-руському» театру вагомою мистецькою силою, яка сприятиме національному самоусвідомленню і вихованню.

Великого значення надавав І.Франко створенню актором художнього образу. Він неодноразово наголошує на надважливості вдумливої роботи митця над створенням типу, характеру, виступає проти ненатуральності, штучності у грі акторів [5, с. 11].

Франко закликає до простоти і природності на сцені, спроможності розкрити найглибші таємниці людських пристрастей, виявляти психологічні причини, що спонукають людей на той або інший вчинок. Артист повинен, думку критика, виявляти свою індивідуальність, знаходити засоби сценічного перевтілення в образ, жити в ньому, душевно злившись з героєм, щоб викликати довіру у глядача, «а для цього актор повинен постійно вивчати життя у всіх його проявах, приглядатися до народних типів».

Критик також зауважує, що актори повинні постійно підвищувати свою майстерність і сценічну культуру, підтримувати загальну високу культуру вистав, які повинні бути «очищені» від примітивного побутивізму і псевдоетнографічної орнаменталізації.

У рецензіях критик гостро вказував на недогляди режисури, легковажне ставлення до окремих деталей вистави, зокрема випадкового костюмування акторів, що порушувало правду життя на сцені [5, с. 22–23].

Серед акторів, які грали в тодішньому українському репертуарі І.Франко відзначав І.Дрейгіса, Л.Млотковську, Т.Гембицького, високо підносив талант українського артиста-коміка К.Соленика [5, с. 30].

Найважливішим об'єктом, центром драми, на переконання І.Франка, є передусім людина. І на сцені потрібно показувати тільки художньо викінчені, цікаві і оригінальні постаті в природних для них щоденних обставинах. Вимога психологічного аналізу характерів, заглиблення в душу людей, психологічне і соціальне вмотивування вчинків і поведінки героїв, що залежить від певних драматичних колізій, проходить майже в усіх працях І.Франка про театр і драму. Він різко критикує п'єси, в яких психологія дійових осіб накреслена побіжно і поверхово, драми, що справляють враження штучного зліпку театральних ефектів, а не безпосередніх життєвих спостережень.

І.Франко порушував питання про заснування в Україні «Товариства драматичного», яке б тримало зв'язки з такими товариствами або театральними осередками “по інших краях” і діставало необхідну театральну інформацію, укомплектовувало б театральну бібліотеку, декорації, бутафорію, реквізит, організовувало б ініціативних людей, які б могли розробляти нові форми українського театру [2].

Таким чином, авторитет і вплив І.Франка на творчу практику українського театру був величезним. До нього зверталися за порадами з приводу режисури, акторської майстерності, до його думки апелювали у суперечках і дискусіях. Праці його стали теоретичним підґрунтям діяльності перших українських театрів А.Крушельницького, М.Садовського та ін. Як дослідник та історик театру Іван Франко займає одне з чільних місць в українському мистецтві.

Список використаних джерел

1. Бернштейн М. Основні текстологічні принципи зібрання творів Івана Франка у 50 томах // Іван Франко. Питання текстології. – К.: Наук. Думка, 1983.
2. Бобошко Ю.М. Іван Франко – основоположник українського наукового театрознавства // Театральна культура. – 1966. – №2. – С.50–52.
3. Брюховецька Л. Адаптація чи штурм літературного Евересту? Твори Івана Франка в кіно / Лариса Брюховецька // Кіно-Театр. – 2006. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ktm.ukma.kiev.ua.
4. Возняк М. Про принципи видання творів Івана Франка // Вісник Академії Наук Української Радянської Соціалістичної республіки. – Київ, 1951. – №7.
5. Пилипчук Р. Ранні театральні зацікавлення Івана Франка // Вісник Львівського університету. – Вип. №6. – Львів, 2006. – С. 3–39.

*Федоренко Ірина, Кравчук Лія, Виноградова Олександра,
студентки 15 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

*«Театр повинен наповнювати світлом наш мозок. Нехай же вчать народ
бачити речі, людей, самого себе і ясно судити про все це.
Радість, сила і освіченого - ось три умови народного театру» (Ромен Роллан)*

Друг і мислитель театру

У сузір'ї найталановитіших діячів революційно-демократичної культури українського народу поряд з ім'ям Тараса Шевченка стоїть також ім'я Івана Франка – титана праці і боротьби, людини навдивовижу багатогранного таланту і енциклопедичної освіченості. Не випадково поет-академік М. Рильський порівнює Каменяра з кремезним дубом, що своїм корінням глибоко увійшов у рідну землю, розрісся, але всі віти і розгалуження його були однаково прекрасні. Є прекрасною і творча спадщина Франка, пов'язана з театром. Інтерес до світової драматургії і театру різних віків і народів поєднувався у нього найперш з любов'ю до вітчизняного театру. В нього він уклав частку свого життя і натхненну творчість історика, театального критика, публіциста і драматурга. Справді, уся суспільно-політична і багатопроблемна науково-теоретична і багатожанрова художня

творчість І.Франка, як і його діяльність в галузі театру, була спрямована, висловлюючись його словами, «на оборону інтересів народу на полі економічним і соціальним» .

Інтерес І.Франка до театру не спадав до останніх днів життя. Театр запалював його постійну і різноманітну діяльність, наслідком якої було понад сімдесят спеціальних праць про театр. Вони і тепер вражають читача глибиною ерудиції, свідчать, що І.Франко цікавився театральним мистецтвом різних народів і віків. Головний мотив його натхненних праць – відстоювання права на розвиток української національної драми і народного театру.

Поява творів І.Франка, призначених для театру, ще ближче зріднила митця зі сценою, а цензурні переслідування драматургії І. Франка зробили його в очах передової громадськості одним з популярних драматургів у 90-х рр. ХІХ ст. Зокрема, цю популярність принесли Франку його безсмертна драма «Украдене щастя». Про святковий, піднесений настрій у театрі, коли відбулась її прем'єра 16 листопада 1893 року у Львові, й згадують сучасники І. Франка. Вистава справила на глядачів надзвичайне враження. Зал гримів від оплесків. Глядачі гаряче нагороджували оваціями акторів і кілька разів викликали на сцену автора п'єси. Коли ж на сцену вийшов І. Франко, представники студентської молоді піднесли йому квіти і наділи на голову лавровий вінок. Знову зірвалась буря оплесків, і знову актори і глядачі щиро вітали прославленого письменника. Він же, як писали очевидці, «скромний, засоромлений, як школяр, прийняв вінок, а потім стояв, на всі боки кланявся і усміхався» .

Слово про театр. Воно у Франка вагоме і тверде, як криця. Воно близьке до поглядів на театр Т. Шевченка і О. Островського, М. Кропивницького і К. Станіславського, але разом з тим воно своє, оригінальне. В ньому знаходимо те, що єднало в свій час Франка з Лесею Українкою і М. Коцюбинським – революційно-демократичну думку. Отже, в житті Івана Франка театр був завжди об'єктом для глибоких роздумів, власних узагальнень і тих мрій, які пов'язані в нього з світлим майбутнім всього людства.

Іван Франко був пристрасним любителем театрального мистецтва. Він обстоював право українського народу на свій рідний театр народний, або, за виразом Франка, мужицький.

З багатьох публіцистичних, літературно-критичних та театральних статей, як і з теоретичних праць І. Франка, виростає образ могутнього і послідовного революційно-демократичного діяча, що боровся за цей театр. І. Франко прагнув, щоб театр як синтетичне мистецтву драматурга, актора, режисера й художника відображав правду життя, щоб сцена пробуджувала в «робочому люді» класову свідомість, відтворювала мрії й сподівання народу на краще життя.

Мета статті – проаналізувати творчу спадщину Івана Франка, пов'язану з театром.

Для того, щоб театр здійснював високогуманні і прогресивні завдання, щоб став «підоймою поступу і просвіти», засобом «пропаганди поступових і світлих думок», репертуар повинен складатися, говорив Франко, з п'єс, що торкаються суспільно-політичного життя. Такі п'єси театр і мусить в першу чергу показувати глядачам. У багатьох статтях І. Франко заперечував драматургію, позначену тенденціями буржуазної мелодрами, антинародним спрямуванням. Так він підкреслював, наприклад, що Данило Млака продукував оперетки в дусі німецьких або сентиментально-моралізуючі мелодрами, що в трагедії О. Огоновського «Гальшка Острозька» у всіх осіб майже однакова мова і виявляє в автора більше начитаності, ніж живих спостережень [4].

Відстоюючи метод критичного реалізму, І. Франко ставив перед творцями драм і комедій та театром широкі завдання – викриття буржуазної дійсності. Програмною для всього українського театрального мистецтва була вимога І. Франка, сформульована ним у таких словах: «Театр, котрий піддає прилюдній критиці тільки деякі дрібненькі явища, осмішує або клеймує тільки деякі невеличкі, покутні хиби, а лишає на боці, промовчує або покриває брехнею головні, основні недоліки суспільності, той театр ніколи не стане вповні національним, не буде школою життя або буде злою школою» (XVI, 179).

Проте театр виконає своє завдання лише тоді, коли він, на думку І. Франка, буде художнім, коли він не копіюватиме життя, а відтворить людський характер, художній тип. Тож Франко весь час підкреслював, що драматург і театр повинні серйозно вивчати народне життя, придивлятися до народних типів, які треба художньо відобразити на сцені як виразну людську натуру. Увесь колорит вистави народного театру, зазначав І. Франко, повинен відтворювати те, що є змістом людського життя – атмосферу праці, людські поривання, змагання, клопоти і конфлікти.

Розуміння І. Франком театру як дійового фактора суспільно-естетичного виховання народу, як засобу ідейної боротьби зумовило активний виступ митця в галузі драматургії. Однак драматургія Франка з'явилася не на порожньому місці. Пишучи для театру, він спирався на попередній досвід української і російської реалістичної драми, на кращі зразки зарубіжної драматургії. П'єси І. Франка належать до нового етапу в розвитку передової вітчизняної драми другої половини XIX ст. Це особливо видно, коли порівняти її із західноєвропейською драмою цього часу. Остання, як писав І. Франко, ідейно здрібніла, «зміщанилась». Відомо, що жанр трагедії в ряді західноєвропейських країн виродивсь у потворну форму – театр страхіть (гіньйоль). Що ж до комедії, то вона злилася з пошлим буржуазним водевілем. У театрі запанувала мелодрама, що розважала ситого буржуа.

Навпаки, в українській літературі критичного реалізму другої половини XIX ст. розквітла велика і самобутня соціальна драма, глибоко ідейна, народна і художньо довершена. Вона відкрила в ній нові, ще невідомі типи людей та своєрідності їх характерів, сформованих буржуазними відносинами. Новаторський, ідейно-тематичний зміст такої драми вилився в

оригінальні жанрові форми, найголовнішими з яких були соціально-побутова і соціально-психологічна трагічна драма, сатирична комедія, політична драма і комедія, а також героїчна драма і трагедія.

Новаторство форми, яке органічно випливало з життєвого матеріалу, сприяло одночасно і розв'язанню важливих завдань – розкриттю суті, буржуазної дійсності, розуміння драматургами характеру нової людини у пореформений час, особливостей історичних умов у Росії та на Україні, де «1861-й рік породив 1905-й». Героями драми виступили прості люди, поставлені в щоденні умови життя.

Серед усіх п'єс І. Франка найвидатнішою є соціально-психологічна – трагічна драма з сільського життя «*Украдене щастя*». У ній показано глибоку правду про гірку долю людей галицького села 70-х рр. XIX ст., поставлено питання про суспільно-політичні причини страждання народу. Ідея протесту проти соціальної несправедливості становить громадянський пафос драми. Для художнього втілення проблематики драматург скористався невичерпним джерелом українських народних пісень.

З літературної спадщини І. Франка видно, що він увесь час працював у різних жанрах сатири, викриваючи антинародний характер капіталістичної системи, головним чином, фальш буржуазної конституції! У своїх драматичних творах він втілював ті високі принципи серйозної комедії, які бачив у класиків цього жанру, передусім у поемах Т. Шевченка, комедіях В. Капніста, О. Грибоедова, М. Гоголя, у прозі М. Салтикова-Щедріна. Тому і його народна комедія «*Рябина*» спрямована проти основ буржуазного ладу Австро-угорської монархії [3].

Найважливішим у ній ідейно-мистецьким кредо автора є показ образу народу, що диктує свою волю представникам влади. Новаторською особливістю структури комедії є вплетення в репліки дійових осіб лірико-публіцистичних і політичних сентенцій, що різко картають урядові закони, лицемірну буржуазну конституцію. Гостро, в сатиричній формі висміяв комедіограф антинародні дії, здирство, свавілля, всілякі махінації сільських гнобителів та їхні інтриги між собою. В основі комедії лежить класовий, суспільно-політичний конфлікт між цією зграєю правителів і шахраїв – війтом Рябиною, писарем Качуркевичем та корчмарем Цінобером – і громадою трудящих селян, очолюваних Олексою Ковалем.

У 1894 р. Іван Франко написав гостро актуальну політичну драму-казку «*Сон князя Святослава*». Тема твору торкалась далекого минулого з часів Київської Русі. Однак вістря драми було спрямоване проти зрадників вітчизни – буржуазних націоналістів. Твір Франка прославляв вірність батьківщині, закликав у 90-х роках XIX ст. до об'єднання українського народу, розмежованого тоді штучними кордонами, до єднання з російським народом. У драмі І. Франко змалював безславний кінець авантюристів, що вчинили державний заколот. Початий всупереч волі народу групою кар'єристів і честолюбців, він був приречений на провал. Змалювання в драмі активного виступу народу як наймогутнішої сили, від якої залежить

доля країни і глави держави, підказало драматургові єдино правильну розв'язку сюжету [5].

Самобутніми, новаторськими за змістом і формою були й *одноактні п'єси* Франка. У малі форми української драматургії він уперше ввів такі різновиди, як «драматичний образок» («Послідній крейцар», 1879 р.), трагічну психологічну драму («Будка ч. 27», 1893–1896 р.), («Кам'яна душа», 1895 р.), політичну комедію-памфлет («Майстер Чирняк», 1895 р.), драматичну сценку («Чи здуріла?», 1904 р.) [1].

Справді, одноактна драматургія кінця ХІХ ст. розвивалася на Україні переважно в плані водевіля або легкої побутової комедії, близької до нього. Тільки в творчості небагатьох письменників, що виступали в цьому жанрі драматургії (М. Кропивницький, М. Старицький та ін.), зазвучали соціальні мотиви, спрямовані проти тогочасного ладу.

Класичним зразком серед одноактних п'єс кінця ХІХ ст. є одноактна трагічна драма на сучасну для І. Франка тему – «Будка ч. 27». У ній показано єдиний для цього жанру в українській класичній драмі образ жінки-месниці. Художня структура цієї новелістичної одноактівки дала можливість її авторові охопити двадцятилітню історію поневірянь селянської дівчини Ксені. На перший погляд здається, ніби І. Франко написав драму на поширений в українській літературі мотив збезчещення молодої дівчини старим багатцем.

Отже, театральна громадськість України та всього світу гідно вшановує ім'я славного сина українського народу, поборника дружби й братерства всіх народів, інтернаціоналіста, революційного демократа. Велика армія митців бере участь у виставах творів Каменяра, концертах, присвячених його імені, творчих вечорах, радіо- і телевізійних передачах про І. Франка тощо. З художнім словом І. Франка активно на Україні виступають майстри художнього слова.

Український народ гідно вшановує пам'ять Івана Франка: існує три професійні театри, яким присвоєно ім'я Каменяра – Київський театр ім. Івана Франка, Львівський театр опери та балету ім. Івана Франка та Івано-Франківський театр ім. Івана Франка.

Сучасне театрознавство зробило значний вклад у висвітлення проблеми «Іван Франко і театр», проте роботи в цьому напрямі дуже багато. На черзі дня стоїть питання про ґрунтовне узагальнення постановки творів Франка па сценах братніх республік, в театрах країн соціалістичної співдружності тощо. І хоч в репертуарі радянських театрів драматичні твори І. Франка та інсценізації його творів інших жанрів посідають значне місце, проте глибочення криниця поетичних ідей і мотивів творчості геніального українського письменника невичерпна.

Список використаних джерел

1. Білоштан Я. Іван Франко і театр / Яків Білоштан. – К. : Мистецтво, 1967. – 367с.
2. Франко И.Я. Южнорусская литература // Энциклопедический словарь. – Санкт-Петербург: Изд. Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона, 1904. – Т.41. – С. 300–326.

3. Франко І. Про театр і драматургію / І. Франко. – К., 1957.
4. Франко І. Русько-українська література / Іван Франко. – Чернівці : Буковина, 1898. – 36 с.

*Березкіна Юлія, Самко Кристина,
студентки 16 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Міжнародне значення театральних поглядів Івана Франка

Взаємозв'язок Івана Франка з театром ніколи не були для нього особисто радісними, поруч з хвилинними радощами приносили йому безліч прикростей і тяжких розчарувань. Та не дивлячись на це, протягом багатьох десятиліть драматург зберігав інтерес до театру і драми, виступав як драматург і рецензент, театральний критик, історик і теоретик театального мистецтва. Великий Каменяр перший подав зразки наукової історії українського театру від його джерел – народних звичаїв та обрядів аж до початку ХХ ст., історію, основні концепції якої, по суті, майже без змін прийняті радянським театрознавством. Він підніс українське театрознавство до наукового рівня, узагальнивши досвід українського театального мистецтва, сформулював найважливіші принципи народного театру, створеного поколіннями митців-реалістів і демократів. В цьому, а також у гострій критиці буржуазного театру полягає і міжнародне значення театральних поглядів Франка, який в умовах економічно й культурно відсталого Галичини зміг піднятися до вершин світової мистецької думки. Його теоретичні міркування про театр стоять поряд з думками таких митців-реалістів, як О.Островський, М.Салтиков-Шchedрін.

За життя Івана Франка його творчість не мала належного визнання. Його п'єси «Украдене щастя», «Учитель» спотворювались цензурою. Труппа «Руської бесіди», втілюючи їх на сцені, не змогла розкрити всі багатства думок, закладених у цих п'єсах. Творів великого Каменяра не розуміла і тогочасна критика, а реакційна преса критикувала письменника. Керівництво «Руської бесіди» не прислухалося до порад і міркувань Івана Яковича щодо шляхів і засобів розвитку українського театру в Галичині, висловлюваних ним у багатьох статтях з питань театального мистецтва. Драматург не мав належної підтримки та розуміння і в середовищі митців сцени. Якщо І.Гриневецький, І.Біберович, К.Підвисоцький та інші прогресивні діячі труппи «Руської бесіди» прислухалися до слів письменника, використовували його поради в боротьбі за реалізм та обставини змушували іноді їх йти на поступки, то реакціонери, консерватори вороже сприймали театральні статті Франка, не прислухалися до його думки.

Найперші драматургічні спроби майбутнього письменника припадають на роки навчання в гімназії. Ще в п'ятому класі гімназії, у 1872 р., він написав п'єсу «Ахілл», тоді ж «одну комедійку», у 1873 р. – історичну драму «Югурта» і драматичний уривок «Ромул і Рем». У 1874 р. драматург пише трагедію «Мість яничара», виношує задум драматичної трилогії про Прометея. В ті ж роки він переклав «Антигону» та «Електрум» Софокла. На перших

драматургічних спробах Франка, без сумніву, лежить печать академічності. Але разом з тим, захоплення драматургією для Франка було і виходом за рамки суто академічних інтересів, підсилювалось і знайомством юнака з театральним мистецтвом.

У 1873–1874 рр. до Дрогобича, де навчався в гімназії Франко, приїхала на гастролі трупа О.Бачинського. Для учнів влаштовувались вистави за помірними цінами. Письменник був постійним відвідувачем цих вистав і скоро став палким прихильником театру, в міру своїх сил активно сприяв його діяльності. За дорученням Бачинського, який розгледів літературні нахили юнака, він переклав для репертуару трупи оперету «Осада корабля» Зайца-Гаріша, «Марнотратники» Раймунда, переробив на мелодраму «Прекрасну Єлену» Оффенбаха, пізніше переклав оперету «Пансіонерки» Сутіє, почав перекладати «Уріеля Акосту» Гуцкова. Переробки і переклади Франка успішно виставлялися на показ, і це ще більше спонукало його працювати для сцени. Тоді ж, на відміну від початкових драматургічних спроб польською або німецькою мовами, письменник написав українською мовою історичну драму «Три князі на один престол», почав працювати над «Славоєм і Хрудошем». Спираючись на історичну тематику, Іван Якович відкидає тріскучу риторичку, фальшивий пафос, псевдокласичну мертвеччину, властиву творчості К.Устияновича, Г.Якимовича. Він зацікавлений в патріотичних мотивах об'єднання народу, романтичні ситуації, поетичні характери. У цих історичних драмах відчутний вплив «Слова о полку Ігоревім» та «Краледворського рукопису», які Іван Франко саме тоді вивчав і перекладав. Проте недостатнє знання вимог сцени, «книжність», призвели до того, що його ранні драми не славились великим успіхом (зокрема, п'єса «Три князі на один престол», виставлена в 1876 р. аматорами львівського «Академического кружка»). Провалом цієї постановки, розчарував письменника, за його власними словами, «зневірився в своїй драматичній здібності і надовго покинув писати драму». Але вже через три роки (1879) він перекладає драматичну поему Байрона «Каїн», пише одноактну драму «Останній крейцер», трьохактну сатиричну комедію «Жаби», задумує і починає писати комедію «Східне питання». Ні один із вищезгаданих творів не побачили сцени, і І.Франко знову на певний час відходить від театру.

У 1886 р. він створює комедію «Рябина», втіливши у драматичній формі задум, який раніше починав розробляти в прозі, тобто віддає перевагу драматургії. Перша редакція комедії також не побачила сцени. Драматург знову відходить від драматургічної діяльності і відновлює її вже у 1893 р., коли пише драму «Украдене щастя», закінчує нову редакцію «Рябини». В наступному році драматург пише «Учителя», перекладає драму «Саламейський алькальд», «Війт Заламейський» Кальдерона, закінчує історичну драму «Сон князя Святослава». У ті ж роки він задумує трилогію про Богдана Хмельницького. У 1895 р. Франко створює одноактну драму «Кам'яна душа», у 1896 р. – одноактну комедію «Майстер Чирняк». Якщо додати до вищесказаних творів ще дитячу одноактну п'єсу «Суд святого

Миколая», список драматичних творів Франка цим і закінчується. З драматичних перекладів письменника цих років потрібно підкреслити такі твори: «Збиточки» («Шутники») О.Островського, «Розбитий дзбанок» Г.Клейста, «Венецький купець» та уривки в «Короля Ліра» і «Бурю» Шекспіра, першу частину «Фауста» Гете [1].

Нерідко письменник запевняв, що наявність такої мистецько-духовної інституції, як високорозвинутий національний театр, надзвичайно необхідна, тому що він “доносить наше слово і нашу пісню в такі сфери, куди б вони інакше не дісталися, зігриває любов до них серед юнаків та дівчат, пригортає до нашої справи відчужених, додає нашим змаганням поваги у чужих і загалом варт усякої пошани як прояв нашого духового життя і артистичної творчості”.

Великий Каменяр твердо виступав проти примітивних поглядів на театр як на розважальне видовище, боровся за реалістичне театральне мистецтво, покликане вчити і виховувати глядача в дусі вимог часу. На театр Іван Франко дивився як на школу життя, яка вчить глядача правдивості, чесності, допомагає показувати все низьке, огидне і брати за приклад для себе все справді моральне, чисте і благородне. “Коли театр має бути школою життя, - писав письменник у статті “Наш театр”, - то мусить показувати нам те життя, зображувати і аналізувати його прояви, будити в слухачах критику свого життя, будити почуття, що такі і такі прояви є добрі, а ті погані. А щоб така критика була вірна, мусить бути повною і всесторонньою, опиратись на повнім і широкім зображенні суспільності. Театр, котрий піддає прилюдній критиці тільки деякі дрібненькі явища, висміює або клеймує тільки деякі невеличкі, покутні хиби, а лишає на боці, промовчує або покриває брехнею головні, основні недоліки суспільності, той театр ніколи не стане вповні національним, не буде школою життя або буде злою школою”. Погляди Івана Яковича на драматургію і театр розвивалися в процесі глибокого аналізу стану цього мистецтва в Галичині і в Україні загалом. У своїй оригінальній драматургічній творчості Франко продовжував традиції Котляревського і Шевченка.

Франко завжди був зацікавлений в організації театральної справи. На початку 90-х років він стверджував: “Театр є в наших часах діло складне, вимагаючи спеціальної науки та виробки, спеціальної і систематичної праці”. Аналізуючи стан сучасного українського театру у Галичині за сорок років, у роботі “Уваги про галицько-руський театр” він звертає увагу на ряд недоліків, що перешкоджають стати “галицько-руському” театру авторитетною мистецькою силою, яка сприятиме національному самоусвідомленню і вихованню. По-перше – це низьковартісний або запозичений репертуар: “добра половина його репертуару – французькі та німецькі оперетки або німецькі та польські фарси, ...навіть у виставленні руських народних штук найбільшу вагу кладеться на танці, а найменшу на серйозне вистудіювання народного життя і народних типів, які повинні бути зображені на сцені. Він робить занадто багато концесій містечковій, переважно неруській публіці – і репертуаром та грою артистів”. По-друге –

не прогресивна виконавська і режисерська фахова підготовка: “у наших артистів, директорів, режисерів видно не раз добру волю, але дуже рідко видно відповідне до неї фахове знання, а постійні переїзди з одного містечка в інше не сприяють самовдосконаленню. Безперервна мандрівка з місця на місце марнує багато сил і коштів та занадто змушує театр держатися при однім, давно перестарілим репертуарі, який повторяється в кожному місті з малими відмінами. Артисти не мають можності, ані потреби виучувати нових штук, ані студіювати своїх ролей, і усе робиться похапцем, абияк, – звичайно, в дорозі”. Можливий вихід із такої ситуації драматург вбачав у заснуванні стаціонарного (“постійного”) або хоч наполовину постійного українського театру у Львові або іншому місті, у популяризації театральних вистав серед широких мас населення, особливо селянства, що стане “першою умовою націоналізації театру” [2].

І.Франко запропонував поряд із міським театром (“з природи своєї організації він мусить лишитися міським”) створити театр іншого типу – сільський театр, “бо загалом театр не люксус, а один із конечних, органічних проявів національного життя, і наше селянство, в більшій мірі, ніж наше маломіщанство, доходить до того духового рівня (бодай у ліпших своїх одиницях, у своїй молоді), коли добра книжка і театральні вистави робляться для нього конче потрібною духовою стравою”. Форми цього театру можуть бути різноманітні – від лялькового театру до спеціально організованої трупи, яка, працюючи в якомусь місті, систематично давала б вистави по селах. Письменник підкреслював, що, показуючи такі вистави у провінції, треба дотримуватись певних правил: “давати в торгові дні дешеві вистави народних штук, розпочинати зараз пополудні, так, щоб вистава кінчилася найдалі”.

Франко порушував питання про започаткування в Україні “Товариства драматичного”, яке б мало зв’язок з такими товариствами або театральними осередками “по інших краях” і надавало необхідну театральну інформацію, укомплектовувало б театральну бібліотеку, декорації, бутафорію, реквізит, організувало б ініціативних людей, які б могли вдосконалювати нові форми українського театру.

Найважливішим суб’єктом драми, на думку Івана Яковича, є насамперед людина. На сцені потрібно демонструвати тільки художньо закінчені, цікаві й оригінальні постаті, в природних та щоденних обставинах для них. Вимога психологічного аналізу характерів, заглиблення в саму душу людини, психологічне й соціальне вмотивування вчинків і поведінки героїв, що залежить від певних драматичних колізій, проходить майже через усі праці великого Каменяра про драму і театр. Він грізно критикує п’єси, в яких психологія дійових осіб накреслена побіжно й поверхово, та ті драми, що справляють враження штучного зліпка театральних ефектів, а не є безпосередніми життєвими спостереженнями.

Головним недоліком багатьох п’єс, на думку письменника, є «убозтво, брак дії, довгі розмови, що не мають жодного зв’язку з цілістю твору, хроніка в діалогах, майже без драматичної дії та характеристики дійових осіб». “Сила

драми лежить у драматичному темпераменті, пристрасті, глибокому конфлікті, у боротьбі протидіючих сил, бо коли цього немає, то драма буде нудна”, – підкреслює дослідник. Аналізуючи одну з драм А. Крушельницького, він критично зауважує: “Вона зовсім без акції, та се ще нічого, але вона нудна. Все – і події, і характери, і розмови – держане в якимось матово-сірім тоні, розлізле, несконцентроване” [1].

Іван Франко вів низку досліджень, які присвячені історії театрального мистецтва, становлять струнку систему нарисів розвитку давнього і нового українського театру. Він розпочинає вивчення українського театру з огляду театральних дійств, що мали за основу трудову діяльність людини. Витоки народного театру і його драми драматург вбачав в обрядах і звичаях та виділяв, що український народ, як і кожний інший, “від непам’ятних часів мав у своїх обрядах і звичаях багаті зароди драми”. Прадавні форми театру стали взірцем для творців перших літературних українських драматичних творів – інтермедій, комічних діалогів, вертепної драми. В інтермедіях, як помічає Іван Франко, “драматизовано веселі оповідання і анекдоти”. “До того ж, – підкреслює він, – інтермедія писана була мовою близькою до народної, а не раз і чисто народною і зміст свій, колорит, спосіб вислову черпала з оточуючого життя народного”.

Феноменально високою художньою формою українського театру вважав Іван Франко – *вертепну драму*. Дослідник доклав багато зусиль для вивчення цього складного мистецького явища. Вперше ґрунтовну інформацію про вертеп викладені у статті “Руський театр у Галичині” (1885). У примітці містяться відомості про поширення вертепу в Галичині, опис будиночка вертепу, фрагмент вистави. Сконденсовану інформацію про вертеп містить “Нарис історії української літератури до 1860 р.”, 24-й розділ якого має назву “Інтермедії і вертеп XVII–XVIII ст.” [3].

Підсумовуючи власні дослідження давнього українського театру, Іван Якович Франко дійшов висновку, що, маючи давні історичні традиції, які беруть свій початок від народних обрядів і звичаїв, через інтермедію і вертеп XVII – XVIII ст., давнє українське театральне мистецтво стало одним із джерел нового українського театру початку XIX ст. Мотиви й образи з давніх інтермедій проникали в шкільну драму, де весь драматичний і літературний інтерес був “не в самих актах, а в антрактах, в інтермедіях, котрими переплітано важкі й холодні декламації головної драми”. Учений фіксує, “що стародавня інтермедія стала одним із джерел нової драми, чимраз більше набирала самостійного життя, щоб потім під впливом нових європейських течій віджити в комедіях І.Котляревського «Москаль-чарівник» та В.Гоголя «Хитрість жінчини».

Список використаних джерел

1. Білоштан Я.Л. І. Франко і театр / Я.Л. Білоштан. – К.: Мистецтво, 1967. – 367 с.
2. Бобошко Ю.М. Іван Франко – основоположник українського наукового театрознавства. / Ю.М. Бобошко. – Театральна культура. – 1966. – №2. – С.50–52.
3. Франко І.Я. Про театр і драматургію. Вибрані статті, рецензії та висловлювання / І. Я Франко. – К.: АН УРСР, 1957. – 346 с.

Турчин Ірина,

студентка 12 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Літературна спадщина Івана Франка

Немає на світі людини, яка б не знала українського митця світової літератури – Івана Яковича Франка. І не дивно, адже своєю творчістю він здобув собі більшого імені на просторах України і ширшого розголосу між чужими ніж будь-хто. У своїх творах І. Франко постає мислителем-гуманістом світового масштабу, а його творчість гідна великого подиву і викликає до себе постійний живий інтерес.

Мета статті: ознайомити з літературною спадщиною великого поета, визначити її значення у світі.

Іван Франко – це людина, яка знаходила насолоду у відчитуванні давніх полинялих рукописів, разом з тим видобуваючи із глибин душі ізмарагди почування, уяви й думки; яка вслухувалася в гомін українських народних пісень, знаходячи різні людські типи й характери, що стали невід’ємною складовою у його повістях; яка занурювалася у дослідження над українськими творами та просліджувала народну музику, що допомагало знайти шлях до поліпшення соціальних та економічних відносин в країні.

Політика й поезія, публіцистика й філософія, новелістика й літературна критика, повість і історія, драма й етнографія, соціологія, комедія, література перекладів і редагування часописів – все те, що стало полем його творчої праці та глибоких дослідів.

Слід зазначити, що сучасні науковці провели дослідження над педагогічною і публіцистичною літературою Івана Яковича Франка. Аналіз праці засвідчує актуальність проблем, які поет піднімав ще у минулі часи. Суть така: дитина – найвища цінність, розвиток якої має здійснюватися під час спілкування на гуманних засадах. Кожен повинен мати право і можливість оволодівати освітою. Виховання і навчання матимуть громадський характер, але у формуванні молодого покоління сім’я буде відігравати найважливішу роль. Традиційну українську родину він розглядав як перший і найвпливовіший осередок патріотизму, національного єднання та виховання, місце прищеплення здорових норм і навичок поведінки [3, с. 3].

Поет-мислитель вважав, що школа має давати дітям цікаві відомості про інші країни, природу, життя різних людей у формі яскравих оповідань. Заслугують і сьогодні на увагу його думки про те, що предмет кожної науки, навіть математики, сам у собі містить стільки цікавого, принадного, що «вмій тільки винайти і живо розказати».

Письменник цінував казку. Він вважав, що вона найбільше відповідає смакові дітей від 6 до 12 років, змушує їх сміятися, думати, розбуджує цікавість та увагу до природних явищ. Він сам писав цікаві оповідання та казки для дітей. Своїми творами письменник показував, якою має бути мова навчання дітей. У передмові до другого видання збірки казок «Коли ще звірі говорили» автор розкривав виховне значення казок, адже вони дають дітям

основи чеснот, справедливості, любові до природи, розуміння добра і зла. І. Франко радив добирати твори для дитячого читання якомога ретельніше, брати ті з них, які спрямовані на формування кращих моральних рис, любові до праці, любові до людей, а також ті, які розвивають мислення та уяву [5, 221].

Окреме місце в літературній спадщині І. Франка займають дослідження з світової літератури. Його вклад у цій галузі грандіозний і багатогранний. Без перебільшення можна сказати, що навряд чи знайдеться визначне явище, яке б не було відзначене Франком як перекладачем, критиком або видавцем.

У літературній діяльності митець керувався принципом, який він виклав у «De Profundis»: «Правді служити, неправду палити. Вічну дай страсть!». Ставлячи просвітницькі цілі перед собою, мислитель прагнув підвищити культурний рівень народу.

Крім того, серед перекладів І. Франка велике місце належить перекладам з античних літератур. Так як і Маркс, він вважав, що антична поезія є скарбницею світової культури, і намагався збагатити нею українську культуру. Гомер і Гесіод, гомерівські гімни, переклад трагедії Софокла «Цар Едіп», Сапфо і Алкей, Піндар і Менандр, згадувана вже нами збірка «Старе золото», римські поети Горацій і Вергілій – цим далеко не вичерпується описок античних перекладів І. Франка. Приділив багато уваги автор і перекладам безсмертних гомерівських поем «Іліади» та «Одіссеї», адже цікавився побутом і звичаями давніх греків, їх ставленням до праці, життя. Переклав він і ряд сонетів Шекспіра: «Венеціанський купець», уривки з «Бурі» і «Короля Ліра» [4, с.4].

Найбільш капітальною працею Франка-перекладача є «Фауст» Гете. Над ним письменник почав роботу ще в 70-ті роки. У 1882 р., переклад вийшов у світ під назвою «Фауст, трагедія Йогана Вольфганга Гете, ч. I, з німецького переклав і пояснив І. Франко».

Іван Якович Франко цікавився і чеською літературою, а саме її розвитком. Він брав участь в роботі чеської преси, листувався з видатними чеськими літераторами, присвятив ряд статей і перекладів. Взагалі, його діяльність в галузі чесько-українських зв'язків була дуже плідною.

1898–1906рр поет-мислитель стає редактором відділу літератури і критики в журналі «Літературно-науковий вісник» і далі продовжує свою діяльність по ознайомленню українського читача з кращими зразками світової літератури.

У 1876 р. І. Франко виклав свої погляди в «Літературних листах», опублікованих частково у журналі «Друг». Саме вони стали програмою для літературної діяльності самого Франка і для тієї літературної політики, яку Франко і його соратники провадили в пресі.

«Белетристика, – писав Франко, – стала тепер не виразом розбуялої фантазії, мрій і забагів дармуючих людей, а прийняла на себе далеко важнішу роль скопіювати життя народів у всіх верствах і відносинах, – показати світу його потреби, хиби і нестатки, а разом вказати всюди живі і

здорові елементи, котрі можуть послужити за підвалину до будівлі свободної і щасливої будущини мільйонів» [6, с. 112].

За словами І. Франка, без подібної тенденції література втрачає своє значення, перетворюючись у пусту забаву. Багато уваги І. Франко приділяв перекладам балад та пісень народів світу. Серед них староанглійські, старошотландські, старонорвезькі балади та албанські, португальські, італійські, німецькі пісні, іспанські романси, румунські народні легенди тощо.

Таким чином ми дійшли висновку, що І. Франко є «золотим мостом» між українською і світовими літературами. Євген Маланюк свого часу писав: «Свідомо чи несвідомо, з власного пересвідчення чи ж чужого голосу, але кожен, почувши ім'я Франка, здимає шапку незалежно від свого місця народження. Тут діє інстинкт величі».

Список використаних джерел

1. Басс І. Іван Франко : Життєвий і творчий шлях / І. Басс, А. Каспрук. – К.: Наукова думка, 1983. – 455 с.
2. Васянович Г. Педагогічні ідеї Івана Франка / До 150-річчя від дня народження Каменяра // Рідна школа. – 2006. – № 10. – С.27-29.
3. Зимульдінова А.С. Актуальність педагогічних ідей Івана Франка на сучасному етапі розвитку загальноосвітньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/30_OINXXI_2013/Pedagogica/2_147079.doc.htm
4. Іван Франко і світова культура [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/10476/>
5. Літературна спадщина Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ivanfrankojac.blogspot.ru/2011_04_01_archive.html
6. Педагогічні погляди Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.linguistika.com.ua/referati-naukov-statt/pedagog-chn-poglyadi-vana-franka>

Вергановський Максим,

студент 33 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Захар Беркут – визначна пам'ятка української та світової літератури

Наш рідний, неповторний та мальовничий край здавна приваблював злих, кровожерливих та нечистих на руку сусідів-воїнів. Наші землі постійно страждали від нападів кочівників-половців, які раз пораз полонили нашу землю; захоплювали нашу країну татари, монголи; намагалися завоювати королі Швеції, Туреччини, польська шляхта. Навіть українські пани постійно знущалися над рідним українським народом.

Але не завжди все було саме так. Більше семисот років тому наші пращури-хлібороби були незалежні та нікому не платили данини, мали свої громади-об'єднання, мали народне самоврядування. Історична повість «Захар Беркут», яку написав Іван Франко, розповідає про одну з таких громад, яка жила в мальовничій Тухольській котловині карпатських гір та про її героїчну боротьбу проти татаро-монгольського нашествия.

Історія написання повісті бере початок у жовтні 1882, коли редакція на той час дуже відомого журналу «Зоря» оголосила конкурс на найкращу історичну повість. Тоді Франко і вирішив взяти участь і написати власний літературний твір. У той час становище Івана було дуже скрутним. Нещодавно письменник відбув другий термін ув'язнення в коломиїській тюрмі і через постійне переслідування та відсутність грошей вимушений був виїхати зі Львову до рідного села Нагуєвичі. Там він і працював над легендарною повістю.

Франко працював старанно і дуже швидко. Писав він ночами при світлі каганця, адже грошей на настільну лампу не було. Вдень Іван працював, аби заробити собі на хліб. Він пас худобу, виконував роботу в домі та на подвір'ї вітчима, а щонеділі ходив на Діл по горіхи, бо ті у 1882 році рясно народили.

Сусідом І.Франка був мисливець на ім'я Захар. Він також вплинув на повість. Одного разу, коли Франко повертався додому, на подвір'ї Захара він побачив хижого беркута на спичці. Цей птах був дуже рідкісним для гірської місцевості, а для села Нагуєвичі особливо. Впіймати його було майже неможливо. Нашпилюючи здобич на спичку, мисливець хотів показати всім, яким спритним він був. Франко був настільки вражений, що головного героя історичної повісті вирішив назвати Захар Беркут.

Повість була готова в рекордні 6 тижнів. Тоді І.Франко і відправив рукопис в журнал і чекав відповіді. Його повість була надрукована у випуску «Зорі» у 1883 році. Того ж року він отримав третю премію у розмірі 120 ринських. «Захар Беркут» був надрукований без жанрового означення, проте під заголовком було вказано, що це образ громадського життя Карпатської Русі в XIII віці. У передмові І.Франко пояснював читачам: «Повість історична – се не історія. Де історик оперує аргументами і логічними висновками, там повістьяр мусить оперувати живими особами, людьми... Повість історична має вартість, коли її основна ідея зможе зайняти сучасних живих людей, то значить, коли вона сама жива й сучасна» [1, с. 15].

Іван Франко знався на історії рідного краю, тому йому було відомо, що у 1242-1243 роках нашу землю, спустошили жорстокі монгольські орди, очолені лютим ханом Батием. Монгольські завоювання зумовили паніку в Європі. У Західній Європі війська рицарів готувалися відбити навалу Батія. Та, маючи в тилу Русь, що не підкорилася, монголо-татари не пішли далі на захід. Народи Русі, вчинивши героїчний опір, врятували країни Західної Європи від навали Батія. Саме ці події – вторгнення хана Батія в 1241 році в Європу та героїчна боротьба простих руських людей з монголо-татарською навалою – і є історичною основою повісті І.Франка «Захар Беркут».

З Галицько-Волинського літопису І.Франко взяв скупі відомості про вторгнення монголо-татарських полчищ у Русь, їхній перехід через Карпати. Там, де бракувало історичних даних, письменник вдавався до легендарного матеріалу, поєднавши його з життєвими реаліями далекого минулого, внаслідок чого народився мистецький твір високого гатунку.

Село Тухля, про яке пише І.Франко, існує насправді. Воно розташоване в мальовничій, порослій лісами місцевості недалеко від м. Стрия на Львівщині.

Збереглися народні перекази про походження назви села. В одному з переказів його назва пов'язується із загибеллю великої кількості ординців, від яких по всій околиці йшов поганий (тухлий) запах. Але події, описані в повісті, відбулися не там, де тепер розташоване село, а, як стверджує сам автор, «...у стін могутнього Зелеменя» (гора на північному сході від сучасної Тухлі, висота – 1177 м).

Захар Беркут – центральний персонаж повісті, ватажок тухольської громади. Основним образом твору є образ Захара Беркута. І.Франко всім своїм життям засвідчив, що любов до Батьківщини має проявлятися не у порожніх балачках, а в щоденній ненастанній праці. Таким був наш геній, таким є і головний герой його найкращої повісті – «Захар Беркут». Ми бачимо Захара Беркута уже дев'яностолітнім старцем, «сивим голубом», поважним вождем гірської громади. «Високий ростом, поважний поставою, строгий лицем, багатий досвідом життя, Захар Беркут був правдивим образом тих давніх патріархів, про яких говорять нам тисячолітні пісні та перекази». Йому вже понад 90 років, і все своє життя ця людина віддала громаді. Іван Франко писав: «Громада – то був його світ, то була ціль його життя». Перед читачами головний герой постає втіленням совісті та розуму тухольської громади часів монголо-татарської навали на Карпатську Русь. Всі його турботи й болі пов'язані з долею громади – долею Руської землі. Навіть уві сні не полишає його тривога, передчуття близької небезпеки. І коли вона прийшла, Захар не розгубився, бо був готовий до неї. Велика сила волі, мужність у боротьбі зі страшним ворогом, чесність Захара Беркута виразно помітні в його вчинках, насамперед рішеннях, які він приймає. Готуючи оборону долини, Захар Беркут орієнтує громаду на те, що їх завдання не лише відбити монголів, а знищити їх, бо недобитий ворог завдасть страждань та мук іншим народам. Він гордий за сина Максима, що допомагає йому в нелегкій боротьбі. Обидва вони зуміли підняти громаду та підготуватися разом з іншими тухольцями до знищення ворогів. Вражає розсудливість старця, якого Франко порівнює з дубом-велетнем. Глибока мудрість Захара Беркута увібрала в себе риси народної мудрості українців. Глибоко розуміючи небезпеку для Карпатської Русі, він радить навколишнім сусідам скинути «з себе ті пута» і стати на смертельну боротьбу проти ворога. Його розсудливість допомагає громаді перемогти завойовників і врятувати своє життя під час боротьби з ними [2, с. 75].

Ним керують у першу чергу громадські інтереси. Почуття громадського обов'язку, яке тісно зв'язане з глибоким патріотизмом, у Захара Беркута найяскравіше проявляється в трагічну хвилину, коли в полон до ворога потрапляє його син. Усією силою своєї душі він любить сина, але коли Тугар Вовк пропонує тухольцям випустити монголів із тухольської долини в обмін на полоненого Максима і частина тухольців просить Захара прийняти цю пропозицію і визволити свого сина, то він відмовляється. Захар пояснює, що тут справа йде не про його сина, а про долю їхніх сусідів – верховинців і загірян, які, не підготовлені, зазнають ще страшнішого горя від нападу монголів. «Не дбайте про мого сина, а рішайте так, якби він був уже в гробі»,

– каже Захар Беркут, затамовуючи біль у душі. Він підкоряє свої батьківські почуття громадянським інтересам. І його відповідь посланцеві Бурунди звучить твердо і переконливо: «Або ми всі погинемо, або ви всі – іншого вибору нема» [1, с. 28].

Коли ж вдруге заходить мова про долю його сина, якого можна було врятувати, відпустивши живими ватажків монгольського війська, Захар Беркут і тут проявляє свою принциповість і твердість переконань. Він не може навіть тоді, коли монгольське військо знищене, прийняти пропозицію Бурунди, бо знає, який це підступний і жорстокий ворог. Бурунда ніколи не забуде загибелі свого війська і наведе на тухольців ще страшнішу силу. «Нехай радше гине мій син, ніж задля нього має уйти хоч один ворог нашого краю!» – каже Захар Беркут. Своєю рукою посилає він величезний камінь у купу, де, крім ворогів був і його син.

Судилося мудрецеві побачити перемогу своїх земляків над монголами, зустрітися зі своїм сином Максимом, благословити їхнє кохання з Мирославою і сказати напутнє слово громаді. Закликав Захар своїх односельців жити в «громадському порядку, дружно держатися купи, незломно стояти всі за одного, а один за всіх», попереджав про небезпеку відчуження. Та разом із тим він вірив у щасливе майбутнє, що очікує його громадян, дуже хотів його наблизити, тому й застерігав від можливих помилок.

Важка, довга битва закінчується перемогою тухольців над татаро-монгольським військом. Але незважаючи ні на що, тухольці виграли в цьому жорстокому бою. Виграли тому, що були дружніми, були всі в єдності. Коли останній ворог був мертвий, коли не лишилося жодної живої душі у ворожому таборі, сили покинули Захара Беркута. Саме в цю хвилину з'являється його син, живий та неушкоджений. Але виснажлива душевна напруга під час битви й те величезне потрясіння, якого зазнав Захар Беркут від несподіваної появи Максима, якого він вважав мертвим, остаточно зламали літню людину. Ватажок тухольців помирає, але помирає щасливим, заспокоєним, з усмішкою на губах. Він виконав свій обов'язок, захистив рідний край, гідно переніс складне випробування, яке випало на його долю.

Найвищий злет душі Захара Беркута – в його повчальних словах до громади, які виявилися пророчими. Мудрий старець переконує, що перемога прийшла до тухольців не лише завдяки зброї, вдалому використанню місцевості, а й забезпечена громадським ладом: «згодою і дружністю». То найбільша сила, яку слід пильно берегти, – повчав Захар.

Список використаних джерел

1. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах / Іван Франко. – Київ : «Наукова думка», 1978. – Т. 16. – 522 с.
2. Франко І. Захар Беркут. Борислав Сміється / Іван Франко. – Київ : «МАУП», 2010. – 444 с.

*Вовк Катерина, Юхимчук Альона,
студентки 25 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Світове значення літературної спадщини Івана Франка

«...Невеликий, хоч сильний мужчина. Велике чоло, сірі, трохи холодні очі, в лініях бороди щось енергійне, уперте ...А заговорить – і вже здивує, як ця невисока фігура росте й росте перед вами, мов у казці. Вам стане тепло й ясно од світла його очей, а його мова здається не словом, а сталлю, що б'є об креміль і сипле іскри. Сильна, уперта натура, яка цілою вийшла з життєвського бою!..» (М. Коцюбинський)

Іван Франко – прозаїк, філософ, мовознавець, літературний критик, фольклорист і енциклопедист.

Франко одним з перших у світі висунув надзвичайно широку програму взаємоднання прогресивних культур усіх народів світу. В одній з своїх праць академік О.Білецький наголосив на тому, що великий Каменяр «титанічними зусиллями розбив стіну національної обмеженості» [1]. Високі ідеї Франка, заклик до єднання та визволення народів, їх братерства та дружби становить основну тематику всієї літературної і наукової діяльності величного поета. Яскраво виражені у творчості Івана Франка інтернаціоналізм і гуманізм, значно вплинули не тільки на українську, але й на літературу всього світу. Вже його сучасник – письменник Марко Черемшина образно назвав І.Франка «великим астральним тілом, що гріє всю Україну, а світить далеко дальше» [2].

Художня і наукова спадщина Каменяра і в наші дні духовно збагачує людей, сприяє розвиткові сучасної культури. Нині митці вчать у Франка як бути чесними та порядними громадянами, допомагати своїми ідеями та творчістю у вирішенні актуальних проблем та питань сучасності, гідно і праведно служити Батьківщині, все життя зміцнювати мости дружби між народами, активно поширювати ідеї гуманізму.

Письменники сьогодення намагаються осмислити секрети літературного успіху І.Франка, дієвості його невмирущого слова. Його традиції продовжують жити і розвиватись у наш час. Франкова творчість – це «пролог, не епілог».

Метою статті є дослідження безцінної літературної спадщини Івана Франка.

Спадщина найвідоміших та найталановитіших письменників людства не могла і не може бути забутою, тому вона завжди зберігається в скарбниці всесвітньої культури. І.Франко, звичайно, був не тільки геніальною, але й доволі видатною постаттю, адже його твори мали по-справжньому світове значення. Тим не менш, всі здобутки світової культури він робив надбанням українського народу. Павло Тичина казав: «...У важкі часи безправ'я і темряви він був для Західної України і університетом, і енциклопедією, і академією наук, і народним, не затвердженим ніякою монаршою ласкою міністром культури та освіти...» [7].

Саме ця людина подарувала українському народові твори світових класиків у своїх перекладах. Серед перекладів Івана Яковича велике місце

належить перекладам з античних літератур. Він вважав, що антична поезія є скарбницею світової культури, і намагався збагатити нею українську культуру. Гомер і Гесіод, гомерівські гімни, переклад трагедії Софокла «Цар Едіп», «Сапфо і Алкей», «Піндар і Менандр», збірка «Старе золото» і багато інших. Переклади Івана Яковича з грецької в більшості своїй точно передають як зміст, так і поетичні особливості оригіналу.

Незважаючи на те, що англійську мову Іван Якович вивчив доволі пізно, все ж протягом всього свого творчого шляху неодноразово повертався до питання про необхідність видання творів Шекспіра українською мовою. Він переклав ряд сонетів Шекспіра, «Венеціанський купець», уривки з «Бурі» і «Короля Ліра». Також були перекладені з англійської твори Клоутона. Однією із вагомих праць Франка є переклад «Фауста» Гете.

У 1898 році письменник став редактором відділу літератури і критики в журналі «Літературно-науковий вісник». Каменяр продовжував ознайомлювати українського читача з кращими зразками світової літератури. У журналі він надрукував переклади творів Альфонса Доде, Анатолія Франса, Готфріда Келлера, Марка Твена, Ібсена, Лессінга, Міцкевича.

Ми завдячуємо Івану Франку, як талановитому письменнику та чудовому перекладачу, який дарував своєму рідному народові знання про світ та мистецтво. Якби не І. Франко, український читач не дізнався б про перлини світової літератури. Зі статті О. Гончара «Подвиг Каменяра»: «Мабуть, немає в світі такого народу, до культури якого б не сягали Франкові зацікавлення, його безкінечно допитлива думка. Невситима душа письменника... прагнула черпати з усіх культур, з духовних набуток народів Заходу і Сходу, черпала, щоб передати потім це все своєму народові, розширюючи його погляди на світ, на людство, і робилося це для того, щоб і в такий спосіб збагачувати рідну культуру і вдосконалювати знання, уявлення, мистецькі смаки свого народу. Нам дорога ця Франкова широчінь, войовничий інтернаціоналізм його творчості, так само, як і його непримиренність до хуторянства, провінційності [3].

Так, І. Франко вмів широко мислити, заобрійно бачити, в душі в нього не вигасала потреба братерства й солідарності між народами, але відступництво від свого народу було йому огидне, до тих, хто забував, чим він хлібом вигодований, якою мовою випоєний, І. Франко не знав пощади».

Вибираючи твір для перекладу, І. Франко, поруч з художньою цінністю твору, керувався його ідейною спрямованістю. Великі протестанти, борці за незалежність свого народу були близькі Франку як письменникові й людині. Твори поетів, прогресивних романтиків, письменників-реалістів постійно хвилювали Франка. Деякі з них були його супутниками протягом всього життя.

Природно, що образ Байрона, який віддав своє життя за незалежність грецького народу, не міг не притягнути увагу І. Франка. Він написав статтю про Байрона, зробив переклад новогрецької пісні з поеми «Дон Жуан» і чудовий поетичний переклад «Каїна».

І.Франка приваблювала до прогресивних романтиків їх ненависть до всякої несправедливості, викривання власницьких відносин, огида до буржуазного ладу, прагнення до ідеалу, співчуття пригнобленим. Він вважав, що багато чого в творчості романтиків, і насамперед дух протесту, яким перейняті твори прогресивних романтиків, є актуальним і сьогодні [5].

«...Після Шевченка не було в нас такої постаті. Отже не буде в нас перебільшення сказати, що Шевченко і Франко – це насправді ті два могутніх крила, які винесли українське слово, українську культуру на простори світові. Франко стоїть серед тих великих порадників, мислителів-гуманістів, до яких людство завжди буде звертатись...» (О.Гончар) [7].

Творчість І.Франка суттєво вплинула на Болгарію. В країні публікуються переклади його віршів із збірки «Зів'яле листя», «Каменярі», оповідання «До світла», «Як пан собі біди шукав» та інші. Словацькі та чеські письменники-реалісти також зверталися до творчості І.Франка, що допоїло їм перейти від романтизму до критичного реалізму, а угорський письменник Г.Стирський, ще за життя письменника перекладав оповідання «Добрий заробок», «Історія моєї січкари». Франко сприяв духовному відродженню білорусів і вплинув на таких письменників як Алоїз Цьотка, Максим Богданович та інші.

Великий внесок на поширення Франкової літератури мав Павло Грабовський, що переклав «Нехай і так, що згину я» (1896), «Журавлі» (1900), «Дивувалась зима» (1905). Були також й інші письменники, які сприяли ознайомленню російських читачів з українською літературою такі як Х.Алчевська, І.Войтова, П.Дятлова, М.Ушаков, та інші.

Варто зазначити, що А.Ахматова також серед найкращих перекладачів І.Франка. Більшу частину поетеса приділяла перекладам інтимної лірики, адже їй були близькі відчуття ліричного героя «Зів'ялого листя».

Хотілося б відмітити, що за життя письменника грузинські журнали «Квалі» і «Моабе» друкували його оповідання. На сьогодні грузинською перекладено твори Каменяра майже всіх жанрів. 1906 з'явилися переклади вірменською. З 1891 вперше перекладають литовською, а 1941 – азербайджанською.

Від 9 листопада 1962 року місто Станіслав, указом Президії Верховної Ради Української РСР, перейменовано на Івано-Франківськ. Рідне село І.Франка назване його іменем. Неподалік від музею-садиби, відбудованої до 125-річчя від дня народження письменника, пролягла через Франків гай «Стежка поета», пообіч якої стоять задумливі дерев'яні скульптури за сюжетами його творів. Ім'я І.Франка присвоєно Львівському університету, Дрогобицькому і Житомирському університетам. З іменем Каменяра на борту несеться по морських хвилях велетенський теплохід, який щороку перевозить понад 13 тисяч пасажирів. В одному з круїзів, що починався в Сіднеї, уперше в історії радянського пасажирського флоту «Іван Франко» зробив виток довкола південноамериканського континенту. Корабель побував у зоні айсбергів і районах китового промислу, успішно пройшов відому своїми навігаційними труднощами, оповиту серед моряків легендами протоку Дрейка.

Отже, можна стверджувати що І.Франко це зірка, яка була і буде, вона-вічна і буде ще мільярди років освітлювати шлях багатьох народів. Стомовно звучать твори Великого Каменяра на просторах нашої рідної країни і багатьма мовами далеко за її межами, що в котрий раз підтверджує талант письменника. Ця людина вела різносторонню діяльність і залишила після себе цінні знання. «...Ми не можемо назвати, мабуть, жодної ділянки людського духу, в якій би не працював Іван Франко і в якій він би не був великий...» (П. Загребельний) [7].

Варто звернути увагу на те, що видатні європейські вчені посилялися у своїх працях на його дослідження в різноманітних галузях науки, високо оцінювали його переклади з інших мов українською.

Під час святкування Франківського ювілею (1986 р.) керівник Відділу вивчення і поширення культур ЮНЕСКО Едуард Монік, виступаючи на урочистому мітингу, присвяченому відкриттю в селі Івана Франка літературно-меморіального музею, зокрема, сказав: *«Мені як поетові надзвичайно близьке й зрозуміле прагнення Каменяра до свободи, його невтоленна любов до рідної землі, народу, наполеглива праця щодо збагачення його культури надбанням інших народів. Я – за таку поезію, за таку літературу. Вважаю, що й громадянська місія поета сьогодні надзвичайно відповідальна. Сонячний промінь завжди дає світло... Якщо кожен з нас, літераторів, буде таким променем у стосунках між народами, їх взаємному пізнанні, сонця миру ніхто не зможе затьмарити»* [6].

Ми бачимо який грандіозний внесок зробив наш земляк і які цінні знання подарував нашому народу. Людям варто і надалі звертатися до праць Каменяра і навчатися у нього. Ми маємо прагнути до покращення світу, розуміти, що всі ми на цій планеті рідні. Якщо ми хочемо змінити світ - в першу чергу потрібно починати з себе. Каменяр вказує нам вірний шлях і ми повинні йому слідувати. Це та людина, якій ми маємо бути вдячними за кожне його слово, за кожний витвір мистецтва, за вірно обраний шлях, за подароване народу знання й просвітлення. Як казав М.Рильський : «Іван Франко – це розум і серце нашого народу. Це боротьба, мука і передчуття щастя України. України і людськості. Франко живе в народній пам'яті як великий Каменяр...». Ми повинні цінувати і пишатися тим, що зробив для всіх нас Іван Франко.

Список використаних джерел

1. Білецький О. Іван Франко й індійська література / О. Білецький // Зібрання творів у п'яти томах. – К. : Наукова думка, 1965. – Т.2. – С. 502–521.
2. Черемшина М. Фрагмент іаоїх споминів про Івана Франка / О. Білецький // Зібрання творів у п'яти томах. – К. : Наукова думка, 1965. – Т.2. – С. 502–521.
3. Гончар О. Письменницькі роздуми / О. Гончар. – К. : Дніпро, 1980.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ivan-franko.blogspot.com/2011/11/blog-post_7974.html
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10476/>
6. Кіліченко Л. Світове значення літературної спадщини І.Франка. Вшанування пам'яті письменника / Л. Кіліченко // Франкова криниця. – Київ, 1991. - С. 238–249.

7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dovidka.biz.ua/vislovi-pro-ivana-franka/>

Гонгало Вікторія,

студентка 35 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Значення творчого доробку Івана Франка для сучасної літератури

Класик української літератури Іван Франко відомий далеко за межами своєї батьківщини. Неосяжно його літературну спадщину. Він писав оповідання, повісті та романи, казки, комедії, драми і драматичні поеми. Його перу належать книги віршів і фундаментальні етнографічні праці. І все, що він не писав, будь то повість «Борислав сміється», поетична збірка «З вершин і низин» або поема «Мойсей», він писав про народ і для народу.

В історію світової літератури митець увійшов не тільки як обдарований письменник, а й як громадський діяч, публіцист, перекладач, літературний критик, а також організатор передового літературного руху на Україні кінця ХІХ – початку ХХ ст. [9].

Івана Франка називають Каменярем, який прокладав рідному народу дорогу у світле майбутнє. Письменника називали титаном роботи, який високо підняв українське слово. В цьому виявляється грандіозна велич українського каменяра, яка, за словами літературознавця Є.Маланюка, варта «хіба мужів італійського Відродження» [10].

Перекладач. Як стверджують дослідники, Франко був обдарованим поліглотом, який вільно писав на трьох мовах (українській, польській, німецькій), а перекладав з 14 мов. Його невтомна праця в області перекладу надала можливість широким народним масам ознайомитись із творами і трудами людського натхнення інших країн, інших епох. За обсягом перекладених літературних творів Франко не має рівного собі перекладача в жодній літературі. Вражає широта інтересів поета у його перекладацькій – він охоплює фольклор різних народів (давньоруську епіку, чеські, болгарські, сербохорватські народні пісні, старошотландські, старонорвезькі балади, санскритський епос, вавилонські гімни), давньогрецьку і римську літератури, літератури слов'янських народів, а також австрійську, англійську, французьку, венгерську, американську, швейцарську, італійську. За сприянням Івана Франка безцінні перлини світової літератури прийшли до українського читача [6].

Почесне місце в його перекладацькому доробку займає антична поезія, твори грецьких поетів – Гомера, Гесіода, Софокла, Сапфо. Франко переклав велику антологію грецьких поетів, Гомерівські гімни, трагедію Софокла «Цар Едіп» та багато іншого [9].

Перекладаючи безсмертні гомерівські поеми «Іліади» та «Одіссеї», він цікавився місцями, в яких зображується побут і звичаї древніх греків, їх ставлення до життя, до праці [9].

Іван Франко надавав великої уваги перекладацькій діяльності та був надзвичайно ерудованим перекладачем. Творчо перероблюючи кращі

зразки світової літератури, він прагнув зробити їх частиною української культури. Однією із провідних ідей письменника була дружба народів, позбавлена стереотипів, расизму, націоналізму та релігійних упереджень. Серед авторів, чії роботи він переклав, є Шекспір, Данте, Джордано Бруно, Берне, Байрон, Шеллі, Кальдерон, Ібсен, Лессінг, Шиллер, Гете, Гейне, Гельдерлін, Золя, Доде, Гюго, Верлен, Пушкін, Некрасов [1].

Переклад «Фауста» Гете зайняв у Франка близько десяти років. Почавши роботу ще в 70-ті роки, він, після тривалого листування з цього питання з Белеєм і Драгомановим, видав переклад в 1882 р. під назвою «Фауст, трагедія Йогана Вольфганга Гете, ч. I, з німецького переклав і пояснив І. Франко» [1].

«Переклади чужомовних творів, чи то літературних, чи наукових, – пише І.Франко, – для кожного народу являються важним культурним чинником, даючи можливість широким народним масам знайомитися з творами й працями людського духу, що в інших краях, у різних часах причинялися до ширення просвіти та підіймання загального рівня культури. Добрі переклади важних і впливових творів чужих літератур у кожного культурного народу, починаючи від старинних римлян, належали до підвалин власного письменства» [9].

Іван Франко був одним із перших в українській літературі почав перекладати твори східних авторів на українську мову. В літературних пошуках і творчості, за думкою майстра, націоналізм та інтернаціоналізм не суперечать один одному, а навпаки знаходяться у діалектичному контакті.

Таким чином, величезна діяльність І.Франка в справі популяризації світової літератури як перекладами, так і статтями мала яскраво виявлену тенденцію. Це була боротьба за передове реалістичне мистецтво, за мистецтво демократичне, що оспівувало і сприяло народній свободі і незалежності.

Діяльність І.Франка в галузі перекладів і літературної критики також свідчить про величезні культурні зв'язки, що існували і існують між українським народом і народами світу. Великий український письменник не тільки був популяризатором світової культури на Україні, не тільки зробив надбанням української культури кращі твори світової класики, а й провадив вперту боротьбу за розвиток передової літератури в слов'янських і західноєвропейських країнах, його статті друкувались не тільки українською мовою, а й польською, чеською і німецькою і відіграли величезну роль у розвитку передової літератури в Польщі і Чехії [1].

Публіцистична діяльність Івана Франка - явище незвичайне не тільки в українській журналістиці. Світова література навряд чи зможе назвати іншого діяча, який проявив стільки універсалізму в цій області і суттєво вплинув на розвиток періодики. Він був організатором, керівником і ведучим публіцистом газет і журналів в Галіції, першим істориком українського друку [8].

Саме половина творчої спадщини письменника складає саме публіцистика – важлива область літературної діяльності письменника. Він

збагатив її російським та західноєвропейським досвідом, затвердив науковий дослідницький прийом в публіцистиці, наповнив її новими ідеалами в виступив талановитим новатором в області літературної форми.

Діяльність Франка є цінним внеском у справу єднання народів світу, у справу створення культурних цінностей, близьких всьому прогресивному людству. Франко аналізував величні явища всесвітнього письменництва, проводив паралелі між творами наших художників і досягненнями інших літератур [7].

Різноманітні сторони його діяльності завжди мали єдиний напрям і єдині завдання. Франко розумів, що в умовах класового суспільства до культури кожної країни не можна підходити як до єдиної культури, і чітко розмежовував її прогресивні і реакційні напрями. Це особливо яскраво виявляється у ставленні І.Франка до культури російського народу. Як своїми перекладами, так і статтями І.Франко постійно популяризував передову російську літературу в той же час різко виступав проти офіційної царської Росії і її реакційних ідеологів [3].

Своєю художньою творчістю, науковими публіцистичними працями, перекладами І.Франко боровся за розквіт реалістичної народної української літератури і не тільки української, оскільки І.Франко брав діяльну участь у літературному процесі слов'янських країн, особливо Польщі і Чехословаччини. І.Франко був сильно зацікавлений розвитком чеської літератури. Він був активним учасником в роботі чеської преси, листувався з видатними чеськими літераторами, присвятив чеській літературі ряд статей і перекладів, його діяльність в галузі чесько-українських зв'язків була дуже плідною. Присвячуючи свої статті чеським письменникам, І.Франко прагнув єдиної цілі – зробити чеську літературу надбанням української культури і цим сприяти розвитку і чеської і української демократичної літератури [2].

Літературний і науковий феномен Каменяра настільки вражаючий, що до його вивчення звертаються як сучасники, так і сьогоденні прихильники його творчості.

Ще за життя І.Франка його твори перекладалися багатьма мовами народів світу. Видатні європейські вчені посилалися у своїх працях на його дослідження в різноманітних галузях науки, високо оцінювали його переклади з інших мов українською. Ставилось питання про присудження українському письменникові Нобелівської премії (1915 р.). Однак у 1916 році він передчасно помер, а посмертно ця премія не присуджується [4].

Цікавий матеріал про вшанування І.Франка за межами нашої Вітчизни в ювілейний 1986 рік можна знайти у статті Романа Лубківського «До ясноти вселюдських ідеалів» («Літературна Україна» від 28 серпня 1986 р., с. 6). Успішно працює перший на американському континенті музей Івана Франка у Вінніпезі. До речі, в Канаді з цього року почнуться Франківські читання за участю відомих письменників, франкознавців України. Поповнюється список лауреатів премії імені Івана Франка, яку щорічно в серпні присуджує президія правління Співки письменників України зарубіжним пропагандистам, перекладачам української літератури. Премію

імені Івана Франка встановила також Академія наук УРСР, Франківською літературною премією щороку відзначаються кращі твори українських письменників Чехо-Словаччини. Та особливо радує перекладна Франкіана: тут і нові видання російською та білоруською, грузинською, естонською (чудовий двотомник у перекладі Геральда Раяметса) мовами, болгарський одностомник у серії «Світова класика» і книги, які нещодавно з'явилися в Польщі й Чехо-Словаччині. Привертає увагу ґрунтовна стаття про І.Франка, яку вмістила Велика Китайська енциклопедія [9].

Франківські традиції продовжують жити і розвиватися в наші дні. І в тому також виявляється пошана до письменника. Є потреба звертатися до його творчості, брати у нього естетичні уроки, прислухатися до порад.

У наші дні вплив франківської традиції виразно простежується у ставленні письменників до фольклору, народного мистецтва взагалі. У повістях-есе, написаних Романом Федорівим, у формі мандрівок стежками рідного краю (які так рекомендував і сам здійснював І.Франко), етнографічно-фольклористична канва дає досить простору для поглибленого психологізму персонажів [4].

Сучасні письменники створили історико-біографічні повісті та романи про І.Франка. Найбільш відомі з них належать П.Колесникові; «Терен на шляху», «Поет під час облоги». У цікавому ракурсі постає образ І.Франка з гуморески П.Козланюка «Ніч на Личакові». Вона є гострою сатирою на буржуазну інтелігенцію, попівство, які за життя ігнорували письменника, а по смерті лицемірно турбувалися про його вшанування. Учителеві рекомендуємо прочитати роман Р.Іваничука «Шрами на скалі», твори Р. Горака «Тричі мені являлася любов», «Задля празника», І.Кирія «Ключі до щастя» [7].

Тож, український Каменяр відомий за межами України не тільки як поет, письменник, драматург, але й літературознавець, фольклорист, історик, перекладач. Іван Франко є втіленням образу геніального перекладача, вірного своєму слову письменника та непересічної особистості. Його досягнення надихають нові покоління письменників, живописців, композиторів та усіх тих, хто зацікавлений у літературний генієм поета. Олесь Гончар писав: «які прекрасні сходи дає в наші дні те насіння, що його разом з іншими сів і наш Франко» [5].

Список використаних джерел:

1. Возняк М. Велетень думки і праці/ М. Возняк. – К.: 1958.
2. Возняк М. З життя і творчості Івана Франка/ М. Возняк. – К.: 1955.
3. Дмитрук В. Очерк из истории украинской журналистики XIX ст. / В. Дмитрук. – Л.: 1998.
4. Ефремов С. О. История украинского писательства/ О.С. Ефремов. – К.: 1995.
5. Иван Франко в воспоминаниях современников. – Л.: 1996.
6. Кононенко П.П. Украинская литература. Проблемы развития/ П.П. Кононенко. – К.:1994.
7. Коцюбинський М. Іван Франко/ М. Коцюбинський. – К.: 1917.
8. Смаль-Стоцький С. Характеристика літературної діяльності Івана Франка/ С. Смаль-Стоцький. – Л.: 1913.

9. Іван Франко і світова культура [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/10476/>

Гончарук Ольга,

студентка 24 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Значення літературної спадщини Івана Франка для української культури

Іван Франко – визначна постать, яка зробила неабиякий внесок в розвиток не лише українського народу, а й світової культури та літератури. Іван Франко – діяч, що уособлює цілу епоху української культури; один з найвидатніших письменників слов'янських народів; ім'я, що здобуває все ширшу світову славу [2, с. 5]. Іван Якович Франко є не лише письменником та поетом, а й перекладачем, громадським та політичним діячем. Він увійшов до історії української та світової літератури як Невтомний Каменяр на шляхах прогресу, Вічний революціонер та Титан праці. Це геніальний син українського народу, мужній борець за волю, братерство та мир між народами. Це людина універсальної обдарованості, титанічної працьовитості, незламної стійкості та революційної націленості в майбутнє, яка пережила бурхливу, сувору та складну історичну добу [2, с. 5].

Хорхе Саломеа Борда [8] вважає І.Франка одним з найкращих синів України. Він зазначав, що життя та творчість письменника щасливо та вдало синтезує кращі та високі цілі українського народу. Внесок, який зробив І.Франко для українського народу та світової культури здається невіддільним зусиллям однієї людини.

І.Франко намагався збагатити українську культуру шляхом запозичення нових тенденцій з інших культур. Неабияке значення в його діяльності відігравала антична література, яку він називав скарбницею світової літератури. І.Франко перекладав твори Гомера, Софокла, Сапфо, Гесіода, Алкея, Менандра та багатьох інших творців античності.

Письменник зробив низку перекладів творів світових класиків: Гете, Гейне, Байрона, Пушкіна, Гоголя, Міцкевича та багатьох інших.

Неабиякої уваги письменник приділяв творам Шекспіра, Данте, Золя та Гете. Понад 10 років він займався перекладом «Фауста» Гете, який розпочав у 1870 році. Спочатку письменник видавав переклад уривків з твору. Уже в 1881 році він завершив переклад першої частини твору. Цього ж року він перекладає і другу частину твору. У 1882 році його переклад вийшов під назвою «Фауст, трагедія Йогана Вольфганга Гете, ч. I, з німецького переклав і пояснив І.Франко» [7].

Для І.Франка дуже важливо було видати твори Шекспіра українською мовою. Він переклав низку сонетів Шекспіра, окремими виданнями у світ вийшли трагедії Шекспіра, що вже були перекладені П.Кулішом. До цих перекладів Франко залишав передмови, які є дуже повчальними. Франко бореться за справжнього Шекспіра та намагається не дати Кулішу

пристосувати великого гуманіста для досягнення власних націоналістичних цілей.

Перекладом «Божественної комедії» Данте Аліґ'єрі письменник займався не лише тому, що твір відображав реалістичне життя Італії, а в першу чергу тому, що Данте в центр ставив саму людину, її долю, психологічні переживання, душевні конфлікти та душевні стани. І.Франко казав, що письменнику вдалось влучно зобразити людські труднощі, муки, терпіння, радощі, сподівання та надії.

Великий Каменяр з величезною відповідальністю ставився до перекладацької діяльності та намагався якнайбільше взяти з культури інших народів, щоб збагатити душу свого народу та національну культуру. Він розумів, що культура різних народів не є однаковою і до кожної потрібен окремий, індивідуальний підхід. І.Франко писав: «Зрештою думаю, що не в тім річ, з якої бочки бере поет напій, що подає своєму народові, а в тім, який напій він подає йому, чи чисте, покріплює вино, чи наркотик на приспання. Я наркотиками не шинкую» [6].

І.Франко намагався не лише запозичити щось з інших культур, а й передати власну культуру, культуру українського народу іншим народам. Перекладаючи твори він надавав їм своєрідного забарвлення, самобутнього змісту та робив їх народними в такій мірі, що важко було прослідкувати певні запозичення чи впливи, що свідчило про те, що письменник намагався об'єднати народи та їхні культури з власним. Сам Франко стверджував, що скарби світової літератури належать всім.

Його спадщина увійшла до скарбниці загальнолюдської культури. Його твори розійшлися по всьому світі, маючи неабиякий резонанс. Разом з тим здобутки світової культури він робив надбанням рідного народу.

О.Гончар [1, с. 223] у своїй статті «Подвиг Каменяра» писав, що Франкові зацікавлення та безкінечно допитлива думка сягали культури чи не усіх народів світу. Він черпав з усіх культур та духовних набутків народів Заходу і Сходу, з метою збагачення рідної культури і вдосконалення знань, уявлень, мистецьких смаків свого народу. І.І.Франко бажав передати все своєму народові, розширюючи його погляди на світ та на людство. За словами Гончара, в душі письменника не згасало бажання побрататись з іншими народами. І.Франко не бажав розуміти тих, хто зраджував свій народ, відступався від нього та забував, на якій землі він виріс та чий хліб їв. Для таких людей Великий Каменяр не знав пощади. І.Франко вражав літературознавців своїм вмінням заобрійно бачити та широко мислити.

Багато перлин світової лірики доніс І.Франко до українського читача. Він прокладав мости дружби між народами та їх духовними скарбами. Перекладачі різних країн займалися перекладами його найвідоміших творів. Його твори вивчаються чи не в кожному класі у школах, а також у вищих навчальних закладах.

Люди різних національностей дослухалися до його порад, особливо важливий вплив він мав на народи, що населяли клаптикову Австро-Угорщину. Він був дуже близьким для них. Йому вдалося правдиво описати

життя селян і робітників, різних прошарків суспільства, він навчав єднатися задля боротьби проти експлуататорів.

Його переклади українською мовою з інших високо оцінювались європейськими вченими, які навіть у своїх працях посилялися на його дослідження в різних галузях науки. І.Франко навіть був лауреатом Нобелівської премії (1915 р.). Проте, на превеликий жаль, у 1916 році Великий Каменяр передчасно пішов із життя і премія не була присуджена йому, оскільки посмертно така премія не присуджується [3].

Письменник мав неабиякий вплив на культурне відродження болгар, білорусів, чехів, поляків, росіян та інших народів. Він надихав Алоїзу Цьотку, Максима Богдановича та інших письменників, публіцистів та перекладачів.

Його твори звучали навіть азербайджанською, вірменською та грузинською мовами. Творчість І.Франка досліджувалась не лише в нашому рідному краї, а набагато далеко, за його межами.

Анна Ахматова є чи не найкращим перекладачем творів І.Франка, в основному інтимної лірики. Її захопила сила, могутність та напруженість страждань і сподівань у творах І.Франка. Їй вдалось точно передати емоційний стан автора, його думки, хвилювання, почуття та емоції. Вона донесла основні думки та мотиви письменника.

Багато уваги письменник приділяв білоруському народу. Він вивчав та досліджував його історію та культуру. Білоруського перекладача та першодрукаря Ф.Скорину Франко називав гордістю не лише білоруського, але й інших слов'янських народів.

Багато світових літературознавців порівнювали І.Франка з геніальним піснярем українського народу Тарасом Григоровичем Шевченком. Так, наприклад, Якуб Колас [6] зазначав, що творчість І.Франка відіграє неабияке значення для білоруського народу. Народний поет Білорусії відзначав, що творчість Великого Каменяра неможливо переоцінити, адже вона є дорогою та близькою народові, який зв'язаний узами вікової братерської дружби з українським народом.

Едуард Монік [6] погоджувався з прагненням І.Франка до свободи, він розумів його невтоленну любов до рідної землі, народу, наполегливу працю задля збагачення його культури надбанням інших народів. Едуард Монік підтримував Франка та називав його сонячним променем, який завжди дає світло. Він закликає усіх літераторів бути таким променем у стосунках між народами, їх взаємному пізнанні.

Сучасники Івана Франка вчилися у нього бути громадянином своєї країни, відстоювати гідність своєї нації та боротись за волю, не розривати мости дружби з іншими народами, а навпаки, зміцнювати їх та налагоджувати стосунки з ними. Письменники різних країн світу звертались до його творчості, намагались осмислити її секрети, дівість його слова, але не кожному це під силу. В.Коротич [6] писав: «Поети лиш тоді стають Франками, коли живуть, як він, лиш так, як він...».

Отже, світове значення літературної спадщини І.Франка є неоціненним. Він зробив величезний внесок у розвиток світової культури та заклав підґрунтя для розвитку власної культури за її межами.

Список використаних джерел

3. Гончар О. Письменницькі роздуми / О. Гончар. – К. – Дніпро, 1980. – 314 с.
4. Дей О. І. Іван Франко. Життя і діяльність / О. Дей. – К.: Дніпро, 1981. – 355 с.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bibliofond.ru./view.aspx?id=454098>
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://franko.at.ua/index/tvorcha_spadshhina/0-5
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ivanfrankojac.blogspot.com/>
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/franko/1321443690.html>
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/10476/>
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studopedia.su/16_66832_osvita-ta-nauka.html

*Мудрієвська Анастасія, Соколова Анастасія,
студентки 11 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Іван Франко – геніальний син українського народу

Хорхе Саломеа Борда на Всесвітній Раді миру (1956) говорив: «Для Всесвітньої Ради Миру, яку я маю неоціненну честь представляти перед українським народом, є надзвичайно приємною справою рекомендувати усім народам земної кулі святкувати перше сторіччя одного з найкращих синів України. Для Всесвітньої Ради Миру життя і творчість Івана Франка є щасливим, вдалим синтезом кращих і високих цілей».

Все те, що він зробив, здається непідвладним зусиллям однієї людини. Заледве чи «знайдеться, – пише І.Журавська, – визначне явище в світовій літературі, яке тією чи іншою мірою не було визначене І.Франком як перекладачем, критиком або видавцем». Він дає рідному народові твори світових класиків у своїх перекладах: роман Чернишевського «Що робити?», поему Гоголя «Мертві душі», твори Гончарова, Тургенєва, сонети і трагедії Шекспіра, «Прометей» і «Фауст» Гете, поезії Гейне. Він пише статті про творчість Данте, Байрона, Шіллера, Гюго, Золя та багатьох інших письменників.

Невтомним Каменярем на шляхах прогресу, Вічним революціонером і Титаном праці ввійшов Іван Франко в історію української та світової літератури і громадсько-політичної думки.

Звернемося до статті О.Гончара «Подвиг Каменяря»: «Мабуть, немає в світі такого народу, до культури якого б не сягали Франкові зацікавлення, його безкінечно допитлива думка. Невситима душа письменника... прагнула черпати з усіх культур, з духовних набуток народів Заходу і Сходу, черпала, щоб передати потім це все своєму народові, розширюючи його погляди на світ, на людство, і робилося це для того, щоб і в такий спосіб збагачувати

рідну культуру і вдосконалювати знання, уявлення, мистецькі смаки свого народу.

Так, Франко вмів широко мислити, заобрійно бачити, в душі в нього не вигасала потреба братерства й солідарності між народами, але відступництво від свого народу було йому огидне, до тих, хто забував, чиїм він хлібом вигодований, якою мовою випоєний, Франко не знав пощади» [2].

Якби не І.Франко, багато перлин світової лірики не прийшло б до українського читача. Він прокладав мости дружби між народами і їх духовними скарбами. Найвідоміші твори І.Франка перекладені майже всіма мовами народів світу.

Для світової культури він багато зробив як уважний поцінювач її художніх скарбів, як теоретик-аналітик, що бачив за поодинокими фактами літературного життя певні тенденції. А хто з його сучасників - письменників знаходив такі великі можливості, як він, працювати і на «чужому полі»?

«Занадто гаряче», як признавався сам, любив «загальнолюдські ідеали справедливості, братерства й волі». То чи ж дивно, що світ відплатив йому, глибоким визнанням і пошаною?

До Франкового слова ще за його життя уважно дослухалися маси трудящого люду різних національностей, що населяли клаптикову Австро-Угорщину. Їм був близьким письменник, що так правдиво описав життя селян і робітників, різних прошарків суспільства, що навчав єднати свої лави для організованих виступів проти експлуататорів.

Ще за життя І.Франка його твори перекладалися багатьма мовами народів світу. Видатні європейські вчені посилалися у своїх працях на його дослідження в різноманітних галузях науки, високо оцінювали його переклади з інших мов українською. Ставилося питання про присудження українському письменникові Нобелівської премії (1915 р.). Однак у 1916 році він передчасно помер, а посмертно ця премія не присуджується.

І.Франко приходив до інших народів насамперед як інтернаціоналіст. Його ж словами можна сказати: «З минувшини слов'ян він підносив тільки такі моменти, де слов'яни (одиниці) вносили свої вклади в скарбівню загальнолюдської цивілізації». Він брав активну участь у робітничому і селянському русі, в культурному житті польського народу, писав його мовою. Сьогодні ставиться питання про І.Франка як і австрійського письменника (Г.Витженс), його творчість німецькою мовою включають в контекст австрійської літератури, особливо публіцистики XIX – початку XX ст.

У плеяді визначних письменників України І.Франко – перший перекладач болгарської народної творчості українською мовою (гайдуцькі пісні в збірці «Зерна», 1888 р.). У Болгарії публікуються переклади його віршів із збірки «Зів'яле листя», «Каменярі», оповідання «До світла», «Як пан собі біди шукав» та ін., що мали вплив на передову суспільну думку країни.

Художній досвід І.Франка чеські і словацькі письменники-реалісти почали використовувати в 90-х роках XIX ст. Утверджуючи критичний реалізм в українській літературі, він допомагав чеським і словацьким

письменникам перейти від романтизму до критичного реалізму (М.Роман, ЧСФР).

Творчість І.Франка мала вплив на угорського письменника Г.Стриського (вчився у Львівському університеті), який переклав ще за життя Каменяра оповідання «Добрий заробок», «Історія моєї січкарні». Наш письменник доклав чимало зусиль для встановлення взаємної інформованості румунської і української літератур, цікавився можливостями поширення журналу «Світ» у Румунії.

Український письменник відіграв значну роль у духовному відродженні білорусів, впливав на творчість Алоїзи Цьотки, Максима Богдановича. У своїх наукових, літературознавчих працях він був дуже уважним до історії білоруського народу, його культури. Так, наприклад, про Ф.Скорину І.Франко писав як про гордість не лише білоруського, але й інших слов'янських народів. Народний поет Білорусії Якуб Колас відзначав, що творчість Івана Франка, як і творчість геніального пісняра України Тараса Шевченка, є дорогою і близькою народові, зв'язаному узами вікової братерської дружби з українським народом.

Ще за життя письменника грузинські журнали «Квалі» і «Моамбе» видрукували його оповідання. У наші дні перекладено грузинською мовою його твори майже всіх жанрів. Особливо цікавими є видання поезії з паралельним текстом грузинською та українською мовами.

У 1906 році з'явився перший переклад І.Франка вірменською мовою. Зараз є понад сорок таких творів.

Починаючи з 1891 року, перекладаються твори І.Франка литовською мовою (К.Ясюкайте, Л.Гіра), які відповідали і завданням розвитку самої литовської літератури. По-азербайджанськи почав звучати І. Франко в 1941 році. (Зараз уже перекладено повість «Борислав сміється», поезії «Каменярі», «Гімн», «Наймит», притчі).

Стомовно звучать твори Великого Каменяра на просторах нашої рідної країни і багатьма мовами далеко за її межами. Під час святкування Франківського ювілею (1986 р.) керівник Відділу вивчення і поширення культур ЮНЕСКО Едуард Монік, виступаючи на урочистому мітингу, присвяченому відкриттю в селі Івана Франка літературно-меморіального музею, зокрема, сказав: «Мені як поетові надзвичайно близьке й зрозуміле прагнення Каменяра до свободи, його невтоленна любов до рідної землі, народу, наполеглива праця щодо збагачення його культури надбанням інших народів. Я – за таку поезію, за таку літературу. Вважаю, що й громадянська місія поета сьогодні надзвичайно відповідальна. Сонячний промінь завжди дає світло... Якщо кожен з нас, літераторів, буде таким променем у стосунках між народами, їх взаємному пізнанні, сонця миру ніхто не зможе затьмарити».

Ім'я Івана Франка сьогодні в ореолі слави і визнання. Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 9 листопада 1962 року місто Станіслав, у якому час не стер ні слідів його ніг, ні його слів, ні «духа печатей», перейменовано на Івано-Франківськ. У цій області іменем письменника

названо 6 колгоспів, 34 вулиці, 2 школи, 2 бібліотеки, 5 кінотеатрів, обласний музично-драматичний театр.

Рідне село І.Франка назване його іменем. Неподалік від музею-садиби, відбудованої до 125-річчя від дня народження письменника, пролягла через Франків гай «Стежка поета», пообіч якої стоять задумливі дерев'яні скульптури за сюжетами його творів. Ім'я І.Франка присвоєно Львівському університету, Дрогобицькому і Житомирському педінститутам. З іменем Каменяра на борту несеться по морських хвилях велетенський теплохід, який щороку перевозить понад 13 тисяч пасажирів. В одному з круїзів, що починався в Сіднеї, уперше в історії радянського пасажирського флоту «Іван Франко» зробив виток довкола південноамериканського континенту. Корабель побував у зоні айсбергів і районах китового промислу, успішно пройшов відому своїми навігаційними труднощами, оповиту серед моряків легендами протоку Дрейка.

У Львові в будинку, де останні роки жив І.Франко, в 1940 р. відкрито літературно-меморіальний музей. Він живе в мільйонних виданнях своїх книг. На Україні в 50-60-х роках було здійснено 20-томне видання творів І. Франка, в 70 -80-х - 50-томне. Чи не є це визнанням значимості І. Франка для нового поступального руху вперед, виявом величезної шани до його спадщини? Урочисто відзначаються його ювілеї, які наближають Франка до нас, роблять нашим сучасником.

У Радянському Союзі і в усьому світі урочисто відзначались сторіччя, столітєві, стодвадцятип'ятиріччя і стотридцятиріччя від дня народження видатного письменника, вченого і громадського діяча. Академія наук УРСР, Комісія УРСР у справах ЮНЕСКО і Український комітет Міжнародної асоціації по вивченню і поширенню слов'янських культур у вересні 1986 р. провели у Львові міжнародний симпозіум «Іван Франко і світова культура», матеріали якого опубліковані у збірнику під такою ж назвою і можуть прислужитися вчителям-словесникам.

Після Жовтневої революції з'явилися перші пам'ятники на честь Каменяра. Починаючи з 1954 року, встановлено ряд пам'ятників в селах і містах (близько 60). У 1964 р., 31 жовтня, відбулося урочисте відкриття чудового монументального пам'ятника І.Франку у Львові біля університету його імені (автори - В.Борисенко, Д.Кривач, С.Мисько та ін.).

Цікавий матеріал про вшанування І. Франка за межами нашої Вітчизни в ювілейний 1986 рік можна знайти у статті Романа Лубківського «До ясноти вселюдських ідеалів» («Літературна Україна» від 28 серпня 1986 р., с. 6). «З калейдоскопа сучасної Франкіани, - пише письменник, - вибираю найхарактерніше. Успішно працює перший на американському континенті музей Івана Франка у Вінніпезі. До речі, в Канаді з цього року почнуться Франківські читання за участю відомих письменників, франкознавців України. Поповнюється список лауреатів премії імені Івана Франка, яку щорічно в серпні присуджує президія правління Спільки письменників України зарубіжним пропагандистам, перекладачам української літератури. На сьогодні в цьому почесному списку: Десанка Максимович (Югославія),

Петер Кірхнер (НДР), Ярослав Кабічек (ЧСФР), Станіслав Едвард Бури (ПНР), Марія Скрипник (Канада)... Премію імені Івана Франка встановила також Академія наук УРСР, Франківською літературною премією щороку відзначаються кращі твори українських письменників Чехословаччини. Та особливо радує перекладна Франкіана: тут і нові видання російською та білоруською, грузинською, естонською (чудовий двотомник у перекладі Геральда Раяметса) мовами, болгарський одностомник у серії «Світова класика» і книги, які нещодавно з'явилися в Польщі й Чехословаччині. Привертає увагу ґрунтовна стаття І.Франка, яку вмістила Велика Китайська енциклопедія. Або такі промовисті факти: видатний хорватський поет Радован Зоґович бере епіграфом для свого гостропубліцистичного вірша рядки Івана Франка, серболужицький поет Кіто Лоренц у поетичній формі розповідає про свою уявну зустріч з І.Франком ... [1].

Сьогодні митці вчать у Івана Франка бути громадянами, всією силою таланту чесно служити своєму часові, сприяти своєю творчістю у розв'язанні пекучих проблем сучасності, все життя зміцнювати мости дружби між народами, ширити ідеї гуманізму. У наші дні вплив франківської традиції виразно простежується у ставленні письменників до фольклору, народного мистецтва взагалі. У повістях-есе, написаних Романом Федорівим, у формі мандрівок стежками рідного краю (які так рекомендував і сам здійснював І. Франко), етнографічно-фольклористична канва дає досить простору для поглибленого психологізму персонажів. На мандрівничих стежках письменник «зустрічається» з І.Франком. «А до тебе, Лолине бойківський, люди приїжджають шукати Франкових слідів... Хтось, Лолине, у цьому пралісі хоче почути, як звучать-тремтять на синьому гірському повітрі Франкові слова», – читаємо у збірці «Колиска з яворового дерева». І письменник ці сліди відшукає, цей голос таки почує.

Органічний синтез наукового і художнього мислення, що бачимо в книгах С.Пушика «Перо Золотого Птаха» і «Страж Гора», на нашу думку, – наслідок творчого розвитку Франкових традицій, продовження його досліджень у галузі народознавства. Перо казкового птаха веде автора від легенди до дійсності, від реальних історичних подій у світ поетичних асоціацій, синкретичний характер розповіді пов'язує в єдине ціле слово, музику, танець, мистецтво народних умільців з осмисленим інтелектуальним життям сучасних людей, що творять світ за законами. Продуктивним є процес художнього осмислення феномена Івана Франка через висвітлення його життєвого і творчого шляху, інтерпретацію сюжетів і образів його книг. Українською літературою створено цілий ряд художніх творів про Каменяра. Образ І.Франка як поета, борця, людини проходить через вірші М.Рильського («Франко», «Івану Франкові»), Д.Павличка («Гімн Каменяреві», «Франкова криниця», «Датани злобні, люті Авірони...», «Сіяч» та ін.), через всю книгу «Задивлений у будущину» (1986), де вміщено твори про Каменяра паралельно в оригіналі і перекладені російською мовою.

Сучасні письменники створили історико-біографічні повісті та романи про І.Франка. Найбільш відомі з них належать П.Колесникові; «Терен на

шляху», «Поет під час облоги». У цікавому ракурсі постає образ І.Франка з гуморески П.Козланюка «Ніч на Личакові». Вона є гострою сатирою на буржуазну інтелігенцію, попівство, які за життя ігнорували письменника, а по смерті лицемірно турбувалися про його вшанування. Учителеві рекомендуємо прочитати роман Р.Іваничука «Шрами на скалі», твори Р.Горака «Тричі мені являлася любов», «Задля празника», І.Кирія «Ключі до щастя» [2].

Іван Франко - одна з найбільш видатних фігур української, вітчизняної і світової літератури кінця XIX - початку XX в. Суспільно-історичні умови в Росії, на Україні й у Галичині, що знаходилася тоді під владою Австро-Угорщини, наклали яскравий відбиток на його світогляд і напрямок літературної, наукової і суспільної діяльності. Революційний демократ і соціаліст (спершу "із симпатії", потім - "по переконанню") ,знайомий з марксизмом і близький до сприйняття ряду головних його ідей, він з'явився титанічною фігурою історичного переходу, переходу від революційно-демократичного до пролетарського етапу визвольного руху, і в цьому розумінні; видатним новатором у розвитку суспільної думки і естетического свідомості на Україні. У цих сферах він багато чого історично завершував, а ще більше, відкривав, передбачаючи майбутнє. Тому і виконана глибокої справедливості його знаменита самохарактеристика - "пролог, не епілог".

І.Франко - другий після Т.Шевченка національний геній України, відданий син свого народу; уражає інтернаціональною широтою свого кругозору, відкритістю всьому кращий у загальнолюдському духовному досвіді, у чому він убачав неодмінну умову плідного розвитку всієї української демократичної і соціалістичної культури. Братерське єднання українського письменника з передовою російською літературою, чії добутки зіграли велику роль у його духовному формуванні, при збереженні оригінальності, самостійності, а іноді і критичності власної творчої позиції; усе це настільки виразно і красномовно, що може бути прикладом високого символічного значення для всіх прогресивних українських письменників до і після Каменяра. Він уважно стежив за розвитком літератур Західної Європи і слов'янського світу, критично переробляючи ідеї, що народжувалися в них, і концепції (як було, наприклад, з теорією "експериментального роману" Е.Золя), непримиренно відносячи до гасел "чистого мистецтва", проявам декадансу.

Багатогранність художніх і наукових інтересів І.Франко - поета, прозаїка, драматурга, літературознавця, критика, фольклориста, публіциста, історика, етнографа, економіста, виняткова творча продуктивність і енциклопедичність можуть поставити його в один ряд з гігантами Відродження, з такими деятепши культури як М.Ломоносов, М.Горький і Р.Тагор. Слід особливо зазначити неминуще значення літературної спадщини письменника для вітчизняної і світової культури.

На думку А.Белєцького, Іван Франко був найбільшим політичним (додамо до цього - і революційним у головних своїх мотивах) поетом Європи в останній третині XIX в., після Беранже, Гейне, Некрасова, Гюго й ін. У своїй

сукупності його поезія, разом з її інтимними мотивами ("31 в'яле листя"), філософськими поемами ("Смерть Катна", "ІВАН Вишенський", "Мойсей"), із щиро осердеченою дидактично притчевою лірикою ("Мій Ізмарагд") створює привабливий образ передової людини свого часу, інтелектуала, борця, революціонера і просвітителі, якому не далекі найгостріші соціальні, психологічні, філософські колізії перехідної епохи [1].

І.Франко й у поезії, і в прозі, і в драматургії, переконаний реаліст з особливою схильністю до глибокого і докладного соціального аналізу дійсності з погляду інтересів трудового народу. Він наполегливо вводив у свою естетичну теорію і художню практику ідею зображення життя в розвитку, у боротьбі нового зі старим, прокладаючи шлях до реалізму нової, революційної епохи. Знаменно, що ці новаторські думки він висловив, працюючи над своїм видатним добутком про зародження революційного робочого руху в економічно відсталій Галичині, повістю "Борислав сміється". Досить примітна й інша риса реалізму І.Франко; напружений, іноді драматично ускладнений психологізм, а також деякі елементи того, що Ф.Достоевський, досвід якого також був у полі зору І.Франко, називав "фантастичним реалізмом" [1].

І.Франко і сучасність, тема, що вивчають безліч дослідників творчості великого письменника. Мова йде про ідейно-естетичних і цивільні традиції автора "Каменяру", їхньому продовженні в українській радянській літературі; про усебічне вивчення спадщини І.Франко, літературознавця, критика, ученого-гуманітарія; творчому освоєнні його уроків 8 сучасному літературному процесі; про надихаючий прикладі гуманізму, патріотизму, інтернаціоналізму письменника-демократа і ролі його ідейної спадщини в сьогоднішній боротьбі за мир, культуру, соціальний прогрес. Усе це, у кінцевому рахунку, виростає в проблему світового значення Івана Франко, письменника, мислителя, ученого, і для розгляду такої проблеми сьогодні вже нагромадилося чимало переконливих даних.

Історики австрійської літератури майже не приділяли увагу таким авторам, що вносили свій більш-менш скромний внесок у її розвиток, рідну мову яких не був німецьким і які самих себе не вважали німцями. Єдине виключення складають такі цілком двомовні автори, як поляк Риттнер чи хорват Прерадович. Тим часом дуже багато слов'янських авторів колишньої Австро-Угорщини писали добутку німецькою мовою. Іноді ці добутки друкувалися ще при їхньому житті. Серед цих маргінально двомовних письменників було багато чехів і південних слов'ян. Унаслідок їх німецького середньошкільного утворення вони писали вірші німецькою мовою е якості перших літературних досвідів. Інакше справа обстоїть з письменниками, зріла творчість яких цілком відноситься до однієї зі слов'янських літератур і національна приналежність яких не викликає ніякого сумніву, але пишучих і публікуючи свої твори іноді на німецькій мові. Ці письменники користалися широко розповсюдженим язиком-посередником.

До такого роду авторам належить І.Франко, що з раннього дитинства опанував німецькою мовою бездоганно. Творчість І.Франко німецькою

мовою доцільно включати в контекст тодішньої австрійської літератури, особливо публіцистики, що користалася порівняно великою волею печатки в тодішній Австрії.

І.Франко, однак, не тільки опублікував цілий ряд публіцистичних статей, йому належать і белетристичні добутки німецькою мовою, особливо розповіді. Він створив також чудові переклади добутків Т.Шевченка й українські народні пісні. І.Франко німецькою мовою написана безліч критичних статей і статей про історію літератури. І.Франко був войовничим політичним і соціальним публіцистом. В австрійській пресі, особливо в газеті-журналі "Ди Цейт", він боров за права своїх земляків, часто потоптаних місцевою владою в Галичині.

Ще одна область літературної діяльності І.Франко німецькою мовою – це наука, особливо славістика й етнографія.

Слід зазначити величезні заслуги АН ГДР, що зробила велику частину цієї різномірної літературної спадщини І.Франко доступною для читачів.

У заключній частині доповіді дається огляд австрійської наукової і науково-популярної літератури, присвяченій життю і творчості "велетня праці". Автор прагнув доповнити існуючі бібліографії творчості І.Франко.

Праці Франка з теорії й історії літератури та літературної критики, починаючи з докторської дисертації «Варлаам і Йоасаф ...» (1895 р.) та габілітаційної – «Розбір Наймички Шевченка» (1895 р.), є цінним вкладом в українське літературознавство. Найбільшою науковою працею Франка є 5-томове видання «Апокрифів і легенд з українських рукописів» (1896–1910 рр.) – монументальна збірка текстів рукописного матеріалу з наукового аналізу. До студій Франка з старої і сер. доби належать: «Св. Климент у Корсуні» (1902–1904 рр.), «Карпато-руське письменство XVII–XVIII вв.» (1900 р.), причинки до історії української старовинної драми, зокрема вертепної («До історії українського вертепа XVIII в.», 1906 р.). З нової літератури Франко присвятив увагу творчості І.Котляревського, М.Шашкевича, Т.Шевченка, О.Федьковича, О.Кониського, Лесі Українки, С.Самійленка, В.Винниченка та ін. Низку розвідок Франко присвятив слов'янській літературі, особливо російській і польській, як також західно-європейській. Підсумком літературознавчих студій і монографій була стаття «Южнорусская литература» (1904 р.) у словнику Брокгауза і Ефрона та загальний курс «Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.» (1910 р.). Теоретичні погляди про завдання літератури Франко сформулював у студіях «З секретів поетичної творчості» (1898 р.), і «Теорія і розвій історії літератури» (1899 р.), в яких підкреслював суспільний підклад літературного твору, однак за вихідну точку при його оцінці Франко вважає артистичний хист автора та літературно-естетичні цінності твору. При студії літературних пам'яток Франко користувався порівняльною й історико-культурною методами.

На відтинку мовознавства Франко присвятив увагу питанню літературної мови: «Етимологія і фонетика в южноруській літературі», «Літературна мова і діалекти» (1907 р.), «Причинки до української

ономастики» (1906 р.) та ін. Франко відстоював думку про єдину українську літературну мову, вироблену на наддніпрянських діалектах і збагачену західно-українськими говірками. За праці на відтинку філології Харківський університет 1906 р. нагородив Франка почесним докторатом, крім того, він був членом багатьох словянських наукових товариств. Пропозиція О. Шахматова і Ф. Корша про обрання Франка членом Російської АН, не була здійснена через заборону царського уряду.

Список використаних джерел

1. Іван Франко – геніальний син українського народу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.if.ua/franko/1321443690.html>
2. Гончар О. Письменницькі роздуми / О. Гончар. – К.: Дніпро, 1980.

*Михальчук Катерина, Любченко Анастасія,
студентки 16 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Іван Франко і проблеми сучасної освіти

На сьогоднішній день є досить актуальною, проблема сучасної освіти. Не лише перед молоддю, а й перед кожним жителем держави постає таке питання: яке майбутнє нас очікує? Над чим варто попрацювати? Якою має бути освіта? Та який внесок ми маємо зробити на розвиток нашого майбутнього та майбутнього наших дітей?

Над пошуком відповіді на такі питання замислювались багато педагогів, філософів, громадських діячів та просто видатних людей, які мали власні погляди на розв'язок даної задачі і виробили різні критерії суспільного поступу – від розвитку продуктивних сил і виробничих відносин до самої людини, її знань і її свободи діяння. Не залишився осторонь від цієї проблеми і Іван Франко.

Він дослідив процес становлення людини, її важку боротьбу за виживання, виявив дві тенденції в еволюції, що обумовлені об'єктивними чинниками: перевагою зовнішніх обставин над людиною в боротьбі за існування і, навпаки, коли людина починає контролювати ці обставини і отримує над ними певну перевагу. Вчений виділяє такі етапи становлення особистості і суспільності, як відкриття і використання вогню, формування мови, моральності, культури сім'ї, виникнення держав і релігії.

Замислюючись над джерелом і рушієм еволюційного процесу в суспільстві, Іван Якович схильний визнати, що «боротьба за існування – це головна рушійна сила еволюції в світі істот органічних». Суспільний прогрес – це явище неоднорідне і нерівномірне, часто на цьому шляху люди втрачають багато позитивних надбань і відкриттів, хоча по дорозі вперед «знаходять все щось нового». Поступом на шляху еволюції людства І.Франко визнає поділ праці, адже саме він веде до прискорення процесу тієї самої праці, а також до її вдосконалення. Однак Франка-філософа і соціолога хвилюють насамперед внутрішні пружини поступу, а саме - самопочуття людини. Він ілюструє це, порівнюючи людину-самітника і людину, яка живе серед інших людей, тобто представника цивілізованого світу. Чоловік-

відлюдник, «що має, те все зробив собі сам, і не потребує нічого більше. Втім, що робить, він звичайно не потребує помочі інших... Його зв'язок з громадою, державою чи народом майже не існує» [1].

І.Франко виступав за еволюційний розвиток суспільства, розвиток, пов'язаний з волею, старанням та працею людей, розвиток без суспільних потрясінь, бунтів, революцій і повстань. Отже, в розумінні ідеї суспільного прогресу І.Франко виділяє насамперед людину, рівень задоволення її матеріальних і духовних потреб. Це неможливо без миру й злагоди між людьми, як неможливий без цього стан щастя окремої людини, і суспільства в цілому. Шлях до добробуту і щастя лише один – через свободу і гарантію людських прав [1].

І.Франко, перший в українській літературі і один з перших у європейській, всебічно й по-справжньому розробляє тему праці, трудової моралі, яка розвивається пізніше в одну з провідних соціологічних ідей.

Одна з основних ідей І.Франка – це думка про те, що найбільшою цінністю на землі є не просто людина, а “правдивий живий чоловік”, бо така людина – є носієм духу, а той дух – це “вічний революціонер”. Отже, духовний світ людини – це її найдорожче надбання. Соціологія І.Франка замішана на почуттях і розумінні благородності людського духу. “Дух, що тіло рве до бою”, дух любові й справедливості, знання й громадянської самопожертви, віри в щасливу майбутність – це дух істинно-франківський, каменярьський, молодий і непереможний. І.Франко, боровся проти соціального гноблення «трудящихся», разом з тим брав активну участь у національному русі, виступав за національне визволення українського народу і возз'єднання всіх українських земель. Ідея Івана Франка – це його обґрунтування та допомога людям, своєю діяльністю та творчістю, усвідомлювати політичні, культурні, релігійні події, засади українства, а також форми спілкування з іншими народами на основі певного етапу свого власного розвитку, які змінюються й розвиваються з розвитком суспільних відносин та світовим розвитком далі.

Отже, у процесі розвитку суспільства важливе значення мають панівні ідеї, виражені І.Франком. Тому, будуючи в Україні демократичну державу та громадянське суспільство, ми мусимо дбати, щоб ідеї Івана Яковича, які працюють в рамках правового поля, відповідали гуманним критеріям, спрямованим на консенсус та злагоду. На жаль, історія розвитку людського суспільства перетерпіла страшні події, які були наслідком того, що політики, а за ними й звичайний люд, заражалися химерними ідеями – нацизму, расизму, більшовизму, які сіяли ворожнечу між людьми, приводили до насильства і протистояння. Але найгіршим наслідком були війни – внутрішньодержавні та світові, які по своїй суті були проявом найжорстокіших бажань, що тільки могли закрастися у розум людини.

Провідне місце у творчості Івана Франка займають також, і проблеми нації, а саме українського націотворення, та українська національна ідея. Особливістю існування людини та її суспільно-історичною потребою є життя в певній спільноті (рід, плем'я, сім'я, етнос, народ, нація). Така природна

інтеграція людей на певному історичному етапі свого розвитку утверджується як нація, що є вищим і найвиразнішим духовно-культурним, територіальним, економічним об'єднанням. Нація – це антропологічний феномен, що згодом став політичним. Дослідження українських національних проблем було для Франка продовженням і розвитком його антропоцентризму. Аналіз педагогічної і публіцистичної літератури Івана Франка засвідчує актуальність педагогічних проблем, які він піднімав у той час. Вони й зараз є актуальними та проблемними у процесі розбудови системи національної освіти в Україні на початку ХХІ ст.

За його твердженням, дитина – це найвища цінність, розвиток якої має здійснюватися під час спілкування на гуманних засадах. Кожна людина повинна мати право і можливість оволодівати освітою. Виховання і навчання носитимуть громадський характер, але важливу роль у формуванні молодого покоління буде відігравати сім'я [2; 3].

І.Франко, виходячи з потреб служіння українському народу, боровся за вільну, незалежну, демократичну, самостійну Українську державу, дотримуючись мудрих заповітів народної педагогіки, необхідності утвердження освіченості й національної самосвідомості громадян, неухильного дотримання в помислах і поведінці народних чеснот, визначав мету і завдання національного виховання.

До відродження української державності й життя для України закликає вірш І.Франка «Не пора!», що став українською народною піснею: «Не пора, не пора, не пора Москалеві й ляхові служити! Довершилась Україні кривда стара, – Нам пора для України жити ... » [4; 8].

І.Франко визначав зміст як квінтесенцію роботи школи. Разом із цим він переконливо довів, що в умовах колоніального ладу ці найважливіші компоненти шкільництва підпорядковуються цілям підготовки покірних рабів можновладців [3; 5].

Особливо детально зупинився письменник на питаннях змісту і методів навчально-виховної роботи в народних (початкових) школах Галичини. Він показав, як змінювався зміст навчання в цих школах на різних етапах історії західноукраїнських земель і яким жалюгідним був рівень знань учнів, незважаючи на всі зміни, які робили [3].

Велику увагу приділив І.Франко вивченню української мови в народних школах, оскільки його не міг не хвилювати стан її викладання, так як він протягом всього свого життя боровся за розвиток української мови на народній основі. А стан викладання української мови був незадовільний. Він наполегливо боровся за запровадження в школах правопису, який би ґрунтувався на фонетичному принципі. «Було б дуже бажано, – писав він 1888 року, – щоб справу правопису розв'язали в нас остаточно на користь простої, послідовної і раціональної фонетики, яка, крім величезного полегшення в навчанні руської (тобто української) мови в школі, є вже тепер правописом науки, зокрема лінгвістики і етнографії» [4].

Письменник також велику увагу приділяв сімейному вихованню дітей. Традиційну українську родину він розглядав як перший і найвпливовіший

осередок патріотизму, національного єднання та виховання, місце прищеплення здорових норм і навичок поведінки, вшанування рідної мови, народних звичаїв і традицій.

Отже, як бачимо, І.Франко розкрив принципи, мету, завдання, окреслив та проаналізував зміст та методи навчання і виховання в навчальних закладах того часу. Він відстоював свідоме навчання і вважав, що зміст навчання і виховання памолоді має ґрунтуватися на національних, демократичних традиціях. Для цього треба виховувати в дітей любов до рідного краю, його історії та природи, звичаїв та обрядів, традицій, а також навчити дітей любити рідне слово, рідну мову, яку дослідники в нього називають науковою.

Думки поета щодо виховання стосувались і сім'ї, родини, близьких. Він добре знав і розумів дитячу психіку, її вразливість і вважав, що батьки відіграють важливу роль у формуванні дитини, її моральних норм, поведінки, любові до знань, ставлення до життя. Не применшуючи ролі батька, І.Франко надавав особливого значення в цьому процесі матері, про що писав у статті «Жінка-мати». Саме мати, на його думку, спостерігає перші прояви психічного життя дитини, створює умови для її здорового розвитку, зміцнення волі тощо [2, 3].

Важливе значення для нових поколінь мають педагогічні ідеї великого педагога, просвітителя, сина українського народу І.Франка. Все своє життя він невтомно працював задля щастя народу. На це були спрямовані і його педагогічні погляди.

Як бачимо, І.Франко розв'язував питання освіти, школи, навчання і виховання з позицій світоглядної основи її розвитку. Творчо використовував все краще, що було здобуте до нього в галузі української та світової історії педагогіки. Великий вплив на формування його педагогічних поглядів мала постановка національних питань та релігія. Це, в свою чергу, дозволило йому зробити цінний внесок у розвиток освіти, навчання й виховання в кінці ХІХ – початку ХХ ст. Освіту І.Франко вважав могутньою зброєю у створенні нового життя людини, оскільки вона сприяє піднесенню національної свідомості народних мас.

У численних публіцистичних, педагогічних працях та літературних творах І.Франко показав тяжкий стан народної освіти в умовах існуючого ладу. Глибоко проаналізувавши факти сучасної йому галицької дійсності, він довів, що такий стан є безпосереднім наслідком економічного рабства народних мас і реакційної політики Австро-Угорської імперії щодо українського населення, які створювали всілякі перешкоди на шляху культурного розвитку народу. Окремі дослідники вважають, що ці його думки є суперечливими і потребують окремого дослідження [6; 3; 4].

Він усебічно схарактеризував позиції, які займали в питаннях народної освіти австро-угорські кола, політичні партії і угруповання Галичини. У складних історичних умовах Галичини, де австрійські власті всіма засобами намагалися розпалити національну ворожнечу між поляками й українцями, І.Франко, борець за єднання українського народу в єдину самостійну вільну

державу, вказував на низький рівень освіти як серед українських, так і серед інших верств населення. Водночас він викривав польсько-шляхетську політику національної дискримінації українського народу в галузі освіти.

І.Франко визначав провідну роль навчання рідною мовою в розвитку мислення дітей, пропонував створювати школи, пов'язані з життям, з інтересами народу.

Сьогодні внесок І.Франка в педагогічну науку значний, але недостатньо досліджений і потребує оцінки й переосмислення під сучасним поглядом національного відродження в Україні на початку XXI століття. Велике значення мають його праці з історії освіти України, зокрема шкільної та університетської.

Тож як ми бачимо, усі педагогічні ідеї Івана Яковича Франка є досить актуальними й донині, оскільки вони відповідають гуманізму та демократії. Цим освітнім і педагогічним проблемам він присвятив багато наукових, публіцистичних і художніх творів, які повинні бути знайомими кожному з нас.

Список використаних джерел

1. Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах / І. Франко. – Київ, 1986. – Т.45. – 315 с.
2. Дзеверін О. Педагогічні погляди І.Я. Франка // Педагогічні статті і висловлювання / Упор. О.Г.Дзеверін. – К.: Радянська школа, 1960. – 297 с.
3. Луцик Д. Історія української педагогіки : курс лекцій / Луцик Д., Зимульдінова А. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка, 2005. –196 с.
4. Франко Іван. Вибрані твори: В 3 т. – Т.3: Літературознавство, публіцистика. – [2-е вид., доп.] / Ред. колегія: В.Скотний та ін.; упор. О.Баган. – Дрогобич: Коло, 2005. – 690 с.
5. Васянович Г. Педагогічні ідеї Івана Франка / До 150-річчя від дня народження Каменяра // Рідна школа. – 2006. – № 10.
6. Кузьмінець О. Не згубити набутки минулих поколінь / Кузьмінець О., Цапко О. // Рідна школа. – 1998. – № 11. – С.15-19.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/30_OINXXI_2013/Pedagogica/2_147079.doc.htm
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.myslenedrevo.com.ua/studies/franko/mosaic/03.html>

*Сусарева Анастасія, Мосійчук Єлизавета,
студентки 16 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В. В. Павленко

Іван Франко – геніальний письменник і визначний діяч визвольного руху

Іван Якович Франко – український письменник, поет, політичний і громадський діяч, публіцист, перекладач, учений, доктор філософії, член Наукового товариства імені Тараса Григоровича Шевченка, почесний доктор Харківського університету.

Для історії української і світової літератури діяльність Івана Яковича Франка відіграла велику роль. Саме діяльність та творча спадщина Івана

Франка як і в той час, так і на сьогодні залишається завжди актуальною, адже у своїх працях Іван Франко висвітлював проблеми, думки, над якими змушував замислитися мільйони людей, міст, країн. Чим саме збагатив Франко українську літературу й підніс на найвищий щабель? Іван Франко створив цілу нову епоху в історії української культури своєю багатогранною діяльністю та творчістю. І.Франко був не тільки великим письменником, а й визначним ученим і публіцистом. Франко став новатором у зображенні життя робітничого класу, протистояння проти гнобителів, новий персонаж – людину праці, чий образ став головним його драматичних, поетичних, прозових творів. Його творчість має виняткову різноманітність художніх форм (новели, оповідання, повісті, поезії, поеми, драми). І.Франко високо ставив поетичне слово, радив, щоб письменники підвищували свою майстерність, працювали над вдосконаленням і збагаченням свого словарного запасу. Найбільшою цінністю з великої спадщини І.Франка є художня творчість, яка в барвистих картинах змалювала ідеї, прагнення і почуття українського народу.

Метою цієї статті є висвітлення творчості І.Франка як зразок майстерності художнього слова, як справжню гордість та зразок літератури, як боротьбу за безхмарне й світле майбутнє та нове суспільство. Франко щиро любив свій рідний край, народ, беззавітно присвятив йому усе своє життя. Палкий патріот боровся проти зневажливого ставлення до національної культури, а також проти клерикалів-народовців, які плазували перед іноземщиною. Будучи інтернаціоналістом, Франко прагнув до миру і дружби між усіма народами і викривав тих, намагався посіяти ворожнечу, хто віддавав перевагу тій чи іншій нації і зневажав інші нації і народи.

Аналізуючи життєві події, можна сказати, що початок був закладений малюнками – «Лесишина челядь», «Вугляр», що визначили подальший напрям в його творчості. І тому І.Франко ставить мету: в цілому циклі новел намагатися яскраво зобразити життя народу й інтелігенції з усіх сторін всі. Хоча Франкові, який був вимушений «відробляти панщину щоденного життя», так і не судилося повністю виконати цю мету, але його праці у цій галузі вважаються досить значними й цінними доробками. Перш за все, це твори на робітничу і селянську тематику. Іван Франко став новатором в українській літературі, так як створив перші в українській літературі твори про життєвий шлях і щоденну важку працю робітників. Раніше такої теми творів навіть і не існувало – письменники присвячували свою прозу виключно проблемам селянства. "Борислав сміється" – твір про протистояння праці й капіталу, зародження робітничого руху. Новою була й тема інтелігенції, до якої Франко звертається у творі "Перехресні стежки". З великою майстерністю Іван Франко відобразив символічний образ зморених працею, невтомних, працюючих каменярів. Важка та виснажлива праця, життя, сповнене стражданнями, але розв'язкою твору є віра у краще майбутнє та справедливість. Каменяр завжди намагався встати на захист трудящих, піти проти несправедливості, проти експлуататорів. Симпатії поета завжди були на боці знедолених, трудящих. Найбільшим внеском у

велику скарбницю української поезії стала збірка «З вершин і низин». Провідне місце у збірці посідають твори, спрямовані на боротьбу проти соціального і національного поневолення всього українського народу. Розпочинається збірка віршем «Гімн», у якому автор створив образ вічного революціонера як прояв могутності і незламності трудящого народу. Якою силою переконання, віри у світле й безтурботне майбутнє віє від слів:

*І де тільки він роздасться,
Щезнуть сльози, сум, нещастя,
Сила родиться й завзяття
Не ридать, а добувати
Хоч сиnam, як не собі
Кращу долю в боротьбі.*

Публіцистична, художня, наукова спадщина Івана Франка ввійшла у всесвітню скарбницю культури і літератури, також поповнила, залишила свій слід у культурі безсмертними творіннями.

Скрізь і всюди, казав І.Франко, письменник має залишатися оригінальним. Він нестерпно та зневажливо ставився до літературних шаблонів, закликав кожного письменника мати свій шлях, думки у виборі теми, трактуванні образу та розробці сюжету, персонажів. Він строго рекомендував літературній молоді «...не повторювати те, що вже забули, а вносити у величну скарбницю літератури хоч малу крапельку, а нового, свого власного, зачерпнутого з криниці того життя народного і індивідуального». І.Франко – та людина, чие слово вражаюче звучало і в прозі, і в поезії, і в драматургії. Поетичні твори Каменяра славляться різноманітністю лірики: громадянська, філософська, інтимна, пейзажна. У кожному творі І.Франко майстерно змальовує місця, розкриває теми зрозумілою для людей мовою, показує всю низку почуттів, усі грані людської душі, серця, звеличує добрі, щмірі почуття й наміри, зневажає і викриває ворогів, кривдників. На прикладі власного життя, спостерігань, автор хотів донести саоім попередникам те, як слід робити, або ж навпаки як не варто. Відкриваючи поезію І.Франка, глибоко проникаєшся усіма подіями, почуттями, переживаннями, читаючи сторінку за сторінкою на одному диханні. Є багато поем, пов'язаних з проблемами України і присвячених загальнолюдським темам, які й досі актуальні у наш складний час. Поет ніби закликає до миру, злагоди, дружби між народами, закликає й до того, щоб не було у світі сучасних людей братовбивства.

Творчість І.Франка піднесла українську літературу на найвищий щабель і забезпечила їй славу, гарне, плодотворне, блискуче й творче майбуття. Все своє життя І.Франко присвятив рідному народові. Він "...вціплював... любов до бідних і покривджених, ненависть до всього, що має "серце люте" і "полоще кров'ю рот", запалював у грудях сміливість до великого бою за добро, щастя і волю". Його творча спадщина дійсно є вражаючою й унікальною: глибинність сенсу і невичерпне багатство ідей, майстерність слова й поетичної думки, широка різноманітність тем і сюжетів, форм, персонажів, сюжетних ліній.

Іван Франко – це розум і серце нації. Це поєднання боротьби, муки і передчуття щастя України. Недарма поезія дала Франкові друге ім'я – Каменяр. З поезії він почав і нею завершив власний творчий шлях, життя. Це справжня перлина літератури й гордість для кожного щирого українця. Франкові вірші ще довго не сходитимуть з уст, книжок, бібліотек. Вже більше ста років живе ім'я Івана Яковича Франка – геніального сина українського народу, що залишив по собі безсмертну художню спадщину. Його називають справжнім титаном праці, що подібно біблійному Мойсеєві, так як сорок років свого життя письменник віддав праці і невпинній боротьбі за національне визволення свого народу. Щоб сучасний читач зміг конкретно уявити собі титанічність праці Франка, досить назвати декілька цифр. За все власне життя він написав понад шість тисяч художніх творів.

Напротязі власної більш ніж 40-літньої активної творчості І.Франко плідно працював як оригінальний письменник, прозаїк, драматург, літературний критик, і публіцист, багатогранний учений – літературознавець, мовознавець, перекладач, етнолог, мистецтвознавець і фольклорист. Його творчий доробок, написаний українською, німецькою, польською, російською, болгарською мовами, за приблизними оцінками налічує кілька тисяч творів та понад сто томів. Окремими книгами на світ з'явилося понад 220 видань, більше ніж 60 збірок оригінальних і перекладних творів різноманітних жанрів. Проте, лише частина спадщини великого українського письменника опублікована в 50 томах, що є лише частиною творчого доробку І.Франка. Але й при цьому не може не вражати такий здобуток: 7 томів оригінальної поезії, 6 томів перекладної, 9 томів оригінальної прози, 2 томи драматичних творів.

Франко - автор 10 прижиттєвих книг, до складу яких увійшло понад 500 окремих творів. Частиною творчого доробку-поєми, які поповнюють скарбницю Франка ще на близько півсотні творів. Окрім того, І.Франко є автором своєрідних поетичних переспівів. Прозова творчість Франка – це „новелістичний Декамерон" – близько ста оповідань, новел і казок, які склали 18 збірок. І.Франко автор десяти праць великих прозових жанрів – повістей та романів. Драматургія Франка поповнила українську літературу за допомогою психологічної, історичної драми, соціальної комедії, драматичної поеми-казки, філософського діалогу, п'єси з одним актом.

Перекладацька діяльність письменника охоплює значний діапазон світового письменства та усної народної творчості починаючи з найдавніших часів і до поч. ХХ ст. Рідною мовою Франко переклав близько 200 авторів із 14 мов та 37 національних літератур, у зразки вавилонської, єгипетської, староіндійської, староарабської словесності, античного письменства, ліричної та епічної поезії народів світу, твори класиків зарубіжжя.

З точки зору педагогіки існує безліч прогресивних педагогічних ідей, які висловив Іван Якович у своїх працях. Так, наприклад, виховним ідеалом є людина-борець, «каменяр» нового суспільства в незалежній Українській Державі. У своїх творах «Середні школи в Галичині у 1857-1883 рр.», «Нарис історії українсько-руської літератури», «Народне шкільництво в Галичині»

він обґрунтовував про те, що школа повинна бути національною за формою та змістом, національне виховання слід базувати на народній педагогіці, житті, традиціях, культурах народу, на засвоєнні людських якостей і цінностей через опанування рідного народу, бути творцем та удосконаленням нації, борцем за справедливість, виконувати провідне завдання – формування українця, справжнього палкого патріота Батьківщини, формування приклада для наступних поколінь, основними рисами якого виступають свідомий патріотизм, вихованість, висока моральність, хазяйновитість, освіченість, справжній професіоналізм, фізична й естетична досконалість, витривалість, підприємливість та ініціатива; інтернаціональне виховання не може бути без національного [24, с. 987; 7, с.119].

Сьогодні внесок І.Франка в педагогічну науку значний, але не зовсім досліджений і вимагає оцінки й переосмислення за теперішнім уявленням державного відродження в Україні на початку ХХІ століття. Чималу роль мають його праці з історії освіти України, зокрема шкільної та університетської.

Безумовно, вклад І.Франка у хід формування галицької інтелігенції, а відтоді і консолідації української народності є колосальним. Ще до смерті Франка з нього поспішили зробити образок, як свого часу з Тараса Шевченка. За схематичними образами "Великого Каменяря" та "українського Мойсея" таїлися протиріччя Франкової дійсності, нюанси його політичних поглядів. Лише з часом літературознавці і критики почали тверезо підходити до оцінки культурної спадщини Франка.

Отже, І.Франко по праву посідає виняткове місце в українській літературі. Його знають за кордоном не тільки як поета, письменника, драматурга, але й літературознавцем, фольклористом, істориком, перекладачем. Із значної Франкової криниці здобувають творчий запал нові покоління письменників, художників, музикантів. «Які прекрасні сходи дає в наші дні те насіння, що його разом з іншими сів і наш Франко», – писав Олесь Гончар.

Список використаних джерел

1. Франко І.Я. Середні школи в Галичині у 1857-1883 рр. / І.Я. Франко. – К., 1884.
2. Франко І.Я. Нарис історії українсько-руської літератури / І.Я. Франко. – К., Львів, 1910.
3. Франко І.Я. Народне шкільництво в Галичині / І.Я. Франко // Педагогічні статті і висловлювання. – К: Радянська школа, 1960. – 297 с.
4. Франко І.Я. Збір. творів: у 50 томах / І.Я. Франко. – К., 1976–1986.
5. Франко І.Я. Педагогічні невігласи / І.Я. Франко // Педагогічні статті і висловлювання. – К: Радянська школа, 1960. – 292 с.

Ців'юк Роман,

студент 33 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Іван Франко – перекладач світової літератури

Іван Франко – геніальний поет, що залишив своїм нащадкам коштовні перлини інтимної лірики; великий прозаїк, видатний драматург, перекладач, літературознавець, критик, фольклорист, етнограф, видавець, громадський діяч і організатор передового літературного руху на Україні кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Дмитро Павличко писав: «Галактика творів Івана Франка народилася з пилінки вогню. На вигляд звичайна окалина, або, як кажуть бойки, дзиндра, а насправді незбагненна клітина божественного пломеню, «правдива іскра Прометея», злетіла... вибухнула вулканами любові до праці, до правди, до свободи» [5].

Він навчався у Львівському, Чернігівському й Віденському університетах. У 37 років захистив дисертацію і здобув ступінь доктора філософії Віденського університету, а в 50 став почесним доктором Харківського університету. Іван Франко один із небагатьох у світі авторів, який вільно володів трьома мовами – українською, польською і німецькою, а перекладав із 14 мов [1].

Окреме місце в літературній спадщині Франка займають його дослідження з світової літератури. Діяльність його в цій галузі грандіозна й багатогранна.

Маючи величезну ерудицію, творчо перероблюючи кращі досягнення світової літератури, він ставив перед собою певні завдання. Своїми перекладами Іван Франко прагнув зробити літературу різних країн частиною української культури. Він надавав величезного значення перекладацькій діяльності. «Переклади чужомовних творів, чи то літературних, чи наукових, – пише І. Франко, – для кожного народу являються важним культурним чинником, даючи можливість широким народним масам знайомитися з творами й працями людського духу, що в інших краях, у різних часах причинялися до ширення просвіти та підіймання загального рівня культури. Добрі переклади важних і впливових творів чужих літератур у кожного культурного народу, починаючи від старинних римлян, належали до підвалин власного письменства».

В усій своїй літературній діяльності Франко керувався принципом, який він так поетично і стисло виклав у своєму «De Profundis»: «Правді служити, неправду палити вічну дай пристрасть» [6].

Все те, що він зробив, здається непідвладним зусиллям однієї людини. Заледве чи «знайдеться, – пише І.Журавська, – визначне явище в світовій літературі, яке тією чи іншою мірою не було визначене Франком як перекладачем, критиком або видавцем». Невтомним Каменярем на шляхах прогресу, Вічним революціонером і Титаном праці ввійшов Іван Франко в історію української та світової літератури і громадсько-політичної думки.

Звернемося до статті О.Гончара «Подвиг Каменяра»: «Мабуть, немає в світі такого народу, до культури якого б не сягали Франкові зацікавлення, його безкінечно допитлива думка. Невситима душа письменника... прагнула черпати з усіх культур, з духовних набуток народів Заходу і Сходу, черпала, щоб передати потім це все своєму народові, розширюючи його погляди на

світ, на людство, і робилося це для того, щоб і в такий спосіб збагачувати рідну культуру і вдосконалювати знання, уявлення, мистецькі смаки свого народу...

Так, І.Франко вмів широко мислити, заобрійно бачити, в душі в нього не вигасала потреба братерства й солідарності між народами, але відступництво від свого народу було йому огидне, до тих, хто забував, чийм він хлібом вигодований, якою мовою випоєний, Франко не знав пощади» [2].

Якби не І.Франко, багато перлин світової лірики не прийшло б до українського читача. Він прокладав мости дружби між народами і їх духовними скарбами. Найвідоміші твори І.Франка перекладені майже всіма мовами народів світу.

Для світової культури він багато зробив як уважний поцінювач її художніх скарбів, як теоретик-аналітик, що бачив за поодинокими фактами літературного життя певні тенденції. А хто з його сучасників – письменників знаходив такі великі можливості, як він, працювати і на «чужому полі»? «Занадто гаряче», як признавався сам, любив «загальнолюдські ідеали справедливості, братерства й волі».

До Франкового слова ще за його життя уважно дослухалися маси трудящого люду різних національностей, що населяли клаптикову Австро-Угорщину. Їм був близьким письменник, що так правдиво описав життя селян і робітників, різних прошарків суспільства, що навчав єднати свої лави для організованих виступів проти експлуататорів.

Ще за життя І.Франка його твори перекладалися багатьма мовами народів світу. Видатні європейські вчені посилалися у своїх працях на його дослідження в різноманітних галузях науки, високо оцінювали його переклади з інших мов українською. Ставилось питання про присудження українському письменникові Нобелівської премії (1915). Однак у 1916 році він передчасно помер, а посмертно ця премія не присуджується [3].

І.Франко приходив до інших народів насамперед як інтернаціоналіст. Він брав активну участь у робітничому і селянському русі, в культурному житті польського народу, писав його мовою. Сьогодні ставиться питання про І.Франка як і австрійського письменника (Г. Витженс), його творчість німецькою мовою включають в контекст австрійської літератури, особливо публіцистики XIX – початку XX ст.

Художній досвід І.Франка чеські і словацькі письменники-реалісти почали використовувати в 90-х роках XIX ст. Утверджуючи критичний реалізм в українській літературі, він допомагав чеським і словацьким письменникам перейти від романтизму до критичного реалізму (М. Роман, ЧСФР).

Творчість І.Франка мала вплив на угорського письменника Г.Стриського (вчився у Львівському університеті), який переклав ще за життя Каменяра оповідання «Добрий заробок», «Історія моєї січкарні». Наш письменник доклав чимало зусиль для встановлення взаємної інформованості румунської і української літератур, цікавився можливостями поширення журналу «Світ» у Румунії.

У працях І.Франка поставали скандинавські літератури в історичному русі: від давньононорвежських та давньоісландських балад і новел до творчості сучасних йому письменників – Ібсена, Андерсена, Стріндберга. І.Франко показав значення для загального художнього прогресу «розширення літературних горизонтів», взаємовідкриття і зближення національних літератур.

Український письменник відіграв значну роль у духовному відродженні білорусів, впливав на творчість Алоїзи Цьотки, Максима Богдановича. У своїх наукових, літературознавчих працях він був дуже уважним до історії білоруського народу, його культури. Так, наприклад, про Ф.Скорину І.Франко писав як про гордість не лише білоруського, але й інших слов'янських народів. Народний поет Білорусії Якуб Колас відзначав, що творчість Івана Франка, як і творчість геніального пісняра України Тараса Шевченка, є дорогою і близькою народові, зв'язаному узами вікової братерської дружби з українським народом.

Ще за життя письменника грузинські журнали «Квалі» і «Моамбе» видрукували його оповідання. У наші дні перекладено грузинською мовою його твори майже всіх жанрів. Особливо цікавими є видання поезії з паралельним текстом грузинською та українською мовами.

Стомовно звучать твори Великого Каменяра на просторах нашої рідної країни і багатьма мовами далеко за її межами. Під час святкування Франківського ювілею (1986) керівник Відділу вивчення і поширення культур ЮНЕСКО Едуард Монік, виступаючи на урочистому мітингу, присвяченому відкриттю в селі Івана Франка літературно-меморіального музею, сказав : «Мені як поетові надзвичайно близьке й зрозуміле прагнення Каменяра до свободи, його невтоленна любов до рідної землі, народу, наполеглива праця щодо збагачення його культури надбанням інших народів. Я – за таку поезію, за таку літературу. Вважаю, що й громадянська місія поета сьогодні надзвичайно відповідальна. Сонячний промінь завжди дає світло... Якщо кожен з нас, літераторів, буде таким променем у стосунках між народами, їх взаємному пізнанні, сонця миру ніхто не зможе затьмарити».

Письменники вчать у І.Франка, осмислюють секрети його творчості, дієвості його слова, але, як пише В.Коротич :

*«Поети лиш тоді стають Франками,
Коли живуть, як він,
Лиш так, як він...».*

Франківські традиції продовжують жити і розвиватися в наші дні, де виразно простежується її вплив у ставленні письменників до фольклору, народного мистецтва в цілому.

Органічний синтез наукового і художнього мислення, що бачимо в книгах С.Пушика «Перо Золотого Птаха» і «Страж Гора», на нашу думку, – наслідок творчого розвитку Франкових традицій, продовження його досліджень у галузі народознавства.

Продуктивним є процес художнього осмислення феномена Івана Франка через висвітлення його життєвого і творчого шляху, інтерпретацію сюжетів і образів його книг. Українською літературою створено цілий ряд художніх творів про Каменяра. Образ І.Франка як поета, борця, людини проходить через вірші М.Рильського («Франко», «Івану Франкові»), Д.Павличка («Гімн Каменяреві», «Франкова криниця», «Датани злобні, люті Авірони...», «Сіяч» та ін.), через всю книгу «Задивлений у будущину» (1986), де вміщено твори про Каменяра паралельно в оригіналі і перекладені російською мовою [4].

Народжений з болінь українського народу, сформований трьома великими силами, а саме творчістю Шевченка, матеріалістичною філософією і світовою демократичною літературою, І.Франко став ідейною й художньою потугою, яка впливає на життя нових часів, на вироблення нового ідеалу. Загальнолюдське значення Франка насамперед у тому, що він висловив багато думок, створив багато образів, які в його часи були мрією, а в наші – дійсністю. Світовий читач не зможе в майбутньому обходитись без кращих творінь Франка, а те, що вони сьогодні тому читачеві маловідомі, – результат несправедливості, яка існує й доти існуватиме при розподілі культурних надбань людства, доки всі народи не будуть рівними членами загальнолюдської сім'ї. Але є ще інше світове значення Франка. Воно – у воскресінні його вітчизни. Він прийшов, як «розвидняючийся день», і розбудженому Шевченком українському народові засвітив до революції, до національно-визвольної боротьби, допоміг прийняти не тільки радість, а й трудні обов'язки учасника побудови справедливого світу. Франко – це ж і є та сила, яка вміщає в найменшій іскрі нашої національної свідомості програму космосу – код незнищенної любові до праці, до правди, до свободи.

Список використаних джерел

1. Білецький О.І. Іван Франко. Життя і творчість / О.І. Білецький, І.І. Басс, О.І. Кисельов. – К., Вид-во АН УРСР, 1956. – 132 с.
2. Гончар О. Письменницькі роздуми / О. Гончар. – К. : Дніпро, 1980.
3. Кирилюк Є. Вічний революціонер. Життя і творчість Івана Франка / Є.Кирилюк. – К., «Дніпро», 1966. – 171 с.
4. Кіліченко Л. Світове значення літературної спадщини І.Франка. Вшанування пам'яті письменника [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/franko/1321443690.html>
5. Публіцистична діяльність І. Франка. Значення творчості письменника [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pedpresa.com.ua/biblioteka/tema-publitsystychna-diyalnist-i-franka-znachennya-tvorchosti-pysmennyka/>
6. Франко І.Я. Зібрання творів у 50-и томах / І.Я. Франко. – К. : Наукова думка, 1976. – Т. 1. – С. 22–24.

Міщенко Олександра,

студентка 34 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Перекладацька діяльність Івана Франка

“Віддавшись творчості в галузі художньої літератури, Франко поставив собі за мету зробити доступними своєму народові багатства європейської класичної літератури...”

Михайло Коцюбинський

Усупереч усталеним стереотипним уявленням про Івана Франка як про “камінного господаря” української літератури, що збагатив її найяскравішими зразками поезії соціально-політичного, громадянсько-патріотичного звучання, можна з упевненістю стверджувати, що не менш плідною на літературній ниві Франка є його перекладацька творчість, яка вражає своєю масштабністю та різноманіттям, адже охоплює теорію, методіку, критику перекладів, популяризаторську діяльність, дослідження іноземних літератур та його власні переклади.

Мета статті – висвітлити діяльності Івана Франка-перекладача.

Оскільки Іван Франко володів п'ятнадцятьма мовами, досить закономірним є те, що він розпочав перекладацьку діяльність ще гімназистом старших класів і не покидав цієї справи аж до останніх днів життя. Для Івана Франка переклад був насамперед засобом зближення народів, взаємозбагачення їх культур. Франко наголошував на освітньо-просвітницькій місії перекладача, адже освоєння кращих здобутків світової літератури Франко пов'язував саме з перекладом.

Франко був переконаний, що становлення української нації, розвиток мови та культури в її цілісності можливі лише на певному культурному рівні українського суспільства. Поет розумів, наскільки обмеженим був світогляд його земляків, і одним із шляхів його прогресивного розвитку він вважав знайомство українців зі здобутками світової літератури. Поет послідовно і цілеспрямовано втілював програму європеїзації української культури, використовуючи націєтворчий потенціал перекладу: залучав українського читача до тем, моделей і окремих жанрів світового літературного процесу. Його програма європеїзації ґрунтувалась лише на інформативному насиченні, просвітленні українського суспільства, презентації ідей прогресу, правдивого відображення життя, служіння інтересам народу і зовсім не на насадженні ідеалів зарубіжних культур. Так, через переклад Франко прилучив до української літератури твори близько *шістдесяти письменників світу* [3, с. 42].

Завдяки діяльності Івана Франка-перекладача (умовний початок припадає на 1879 рік, коли побачила світ перша друкована збірка його перекладів під назвою «Думи й пісні найвизначніших європейських поетів»), в українську літературу ввійшли твори Данте, Шекспіра, Байрона, Гюго, Верлена, Золя, Бернса, Шеллі, Ібсена, Міцкевича, Йокаї, Пушкіна, Лермонтова, Гете, Шіллера, Геббеля, Гейне, Гервега, Майєра та інших.

Саме Франко буквально “прорубав” для українського народу «вікно» не стільки в Європу, а й у світовий літературний простір. Іван Франко вважав переклад мистецтвом, що об'єднує народи світу, закликаючи їх художнім словом до боротьби за високі людські ідеали свободи, рівності і братерства всіх людей.

Інтерпретуючи твори різних культур і народів, Франко головне своє завдання вбачав в тому, щоб кожна з обраних літератур засяяла на українському мовному ґрунті всіма оригінальними прикметами, не втрачаючи своєї автентичності, особливостей народного гумору, пафосу і літературного стилю. Франко вважав, що майстерно перекладений твір іноземної літератури органічно вписується в контекст літератури-риципієнта. Він досконало інтерпретував і трансформував світову літературну думку на рідних теренах і того ж вимагав від своїх колег.

Не дивно, що у колі його творчих зацікавлень органічно пов'язані духовні пласти різних народів і різних епох: староанглійські, старогрецькі, староіндійські, старонімецькі, староугорські, старошотландські словесні пам'ятки; албанські, болгарські, італійські, іспанські, китайські, німецькі, польські, португальські, румунські народні пісні; твори античних письменників і співців епохи Відродження; зразки англійської, американської, болгарської, італійської, німецької, польської, російської, словацької, французької, чеської літератур [2, с. 163].

Із 6000 творів Франкової спадщини 1130 (за даними 50-томника – 1102, проте ці дані неповні) припадає на художні переклади, а це 3781 сторінка, що становить 7 томів із 50-ти або 347 творів, тобто 19% всієї творчої спадщини.

Усвідомлюючи суспільну роль перекладу як одного з найважливіших факторів міжнаціональної взаємодії літератур, Іван Франко вперше у вітчизняному літературознавстві науково розробив, творчо обґрунтував і засвоїв теоретичні принципи мистецтва художнього перекладу, критерії оцінки якості інтерпретації першотвору, відбору оригіналу, питання адекватного відтворення тексту з врахуванням органічної єдності змісту й форми, а також концептуальні завдання перекладача [5, с. 7].

«Дещо про штуку перекладання», написана І.Франком 3–24 травня 1911 року – праця, яка і досі є неперевершеним зразком лінгвістичного аналізу перекладу.

І.Франко стверджував, що вартими перекладу є лише ті твори, що є найзмістовнішими і найбільш актуальними у творчому доробку митця. Завдання перекладу за І.Франком – точне відтворення оригіналу, проте справжньої творчості досягають не буквальною передачею слів тексту оригіналу, а добором у мові перекладу таких засобів, які б виражали думку і форму оригіналу, відтворювали його стиль. При збереженні форми не повинна жертвуватися точність передання змісту, який має перевагу над формою. Переклад – це не механічний процес, його належить узгоджувати з нормами та законами рідної мови. Перекладач повинен піднести свою роботу на рівень творчості, точно визначити семантичні відтінки слів оригіналу, знайти у мові перекладу адекватні відповідники для їх відтворення, перекладати слово не за найближчим звучанням, а за найближчим значенням.

Перекладач повинен будувати свою роботу на міцній науковій основі, провести глибокий філологічний аналіз тексту, вивчити творчість автора, його епоху, знати історію, звичаї, особливості побуту народу, якому

належить оригінал. Автор перекладу повинен дбати про те, щоб його твір був доступний широким верствам народу. До перекладів треба додавати передмови, примітки, коментувати важкі для сприймання місця [1, с. 34–36].

«Перекладаючи Гейне, – підкреслював І.Франко, – я дбав про те, щоби передати якомога вірно не тільки думку, але також форму, тон, розмір первотвору» [4, с. 446].

Не менш важливого значення І.Франко надавав популяризації української літератури. Він популяризував твори українських письменників. Низку власних творів. Франко написав польською мовою (повість «Лель і Полель» та німецькою («Галицька історія сотворення світа»). Варто зазначити, що в епоху І.Франка перекладознавство як наука лише починало зароджуватись, тому йому доводилось обмежуватись рецензіями й передмовами, де він нагадував своїм колегам елементарні речі.

Його внесок у зведення «золотих мостів» дружби між народами засобами художньої трансформації творів різномовних літератур окреслює цілу епоху в українській перекладознавчій науці. Як перекладач Іван Франко доклав воістину титанічних зусиль, прилучаючи рідний народ до невичерпних джерел світової культури, сприяючи зміцненню культурних взаємин між Сходом і Заходом на зламі ХІХ – початку ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Арват Ф.С. Іван Франко – теоретик перекладу (лекції із спецкурсу: «З історії Українського перекладу») / Арват Ф.С. – Чернівці : Чернів. дерд. ун-т., 1969.– 38 с.
2. Білецький О.І. Світове значення Івана Франка / О.І. Білецький. – К. : Радянський письменник, 1957. – С. 161–167.
3. Григор'єва Л. Погляди І. Франка на переклад та його перекладацька діяльність в аспекті ксенології / Л. Григор'єва // Вісник Харківського держ. ун-ту. – № 390. Актуальні проблеми теорії комунікації та викладання іноземних мов. – Харків, 1997. – С. 43–46.
4. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах / І. Франко. – Т.13. – К., 1978. – 987 с.
5. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах / І. Франко. – Т.39. – К., 1983. – 990 с.

*Невмержицька Катерина,
студентка 35 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко

Творчий внесок Івана Франка як цінна спадщина для української культури

*А як, мільйонів куплений сльозами,
День світла й волі засвітає,
То, чень, в новім, великім людськім храмі
Хтось добрим словом і мене згадає.*

Іван Франко

Людство знає чимало чесних, самовідданих борців, які принесли на вівтар вітчизни пориви молодості, ідейні переконання зрілості, зрештою, все своє життя.

Одне з найпочесніших місць серед цих борців належить великому Каменяру, Івану Франку. Все, що написав Франко, може скласти не менше як 100 томів. Великий письменник все своє життя, мов каменяр, «в поті чола» працював на благо народу, ніс у народ слово правди і віру в його сили. Своєю творчістю і багатогранною літературною і громадською діяльністю він створив цілу епоху в історії української культури та літератури [4, с. 10].

Франко увійшов в історію світової літератури не тільки як видатний письменник, поет, прозаїк і драматург, а й як учений-публіцист, літературний критик, перекладач і видавець, як організатор передового літературного руху на Україні кінця XIX – початку XX ст.

Громадська діяльність І.Франка відійшла у минуле, стада надбанням історії. Але Франко був великий поет – перш за все. Громадська діяльність була тією основою, на якій він виростав як видатний вчений і художник-новатор світового значення. В мистецькій творчості Франка знайшла яскраве відображення ціла епоха з життя народів Центральної Європи [3, с. 10].

Сьогодні І.Франка не тільки згадують, з гордістю називають сина України національним генієм, а й вдумливо вивчають його літературну спадщину, починаючи від ліричних поезій у молодших класах середньої школи і закінчуючи творами, що завоювали всесвітнє визнання, в середніх та старших класах, на гуманітарних факультетах вузів [2, с. 9].

І.Франко – великий майстер художнього слова. Невтомна творча діяльність І.Франка відзначається надзвичайним багатством і різноманітністю. В поезії, прозі і драматургії, в літературознавстві, критиці і публіцистиці він залишив безсмертні твори. Але найбільше місце у творчості Франка займає поезія; нею починається і завершується його літературна діяльність. Франко високо ставив поетичне слово, вимагав, щоб письменники підвищували свою поетичну майстерність і наполегливо працювали над збагаченням і вдосконаленням мов [4, с. 126].

Великий письменник перший в українській літературі реалістично зобразив життя робітничого класу і його боротьбу проти гнобителів, показав нового героя – людину праці, яка стала головним персонажем його поетичних, прозових і драматичних творів [4, с. 4].

Іван Франко по праву займає особливе місце в українській літературі. Він відомий та його поважають не тільки на Україні, а й за її межами. Із щедрої Франкової криниці черпають творчу наснагу нові покоління письменників, живописців, композиторів.

Своєю художньою творчістю, науковими публіцистичними працями, перекладами І.Франко боровся за розквіт реалістичної народної української літератури і не тільки української, оскільки І.Франко брав діяльну участь у літературному процесі слов'янських країн, особливо Польщі і Чехословаччини. Різноманітні сторони його діяльності завжди мали єдиний напрям і єдині завдання [1, с. 34].

І.Франко був поетом великої емоціональної сили. Холодна об'єктивність там, де йдеться про людські долі, завжди була для нього почуттям дивним і незрозумілим.

Геніальність митця виявляється в тому, що його твори і через століття хвилюють і захоплюють. Залишаючись художнім літописом минулого, вони стають для кожного нового покоління животворним джерелом пізнання і сучасного його народного життя [5, с. 3].

Діяльність І.Франка є цінним внеском у справу єднання народів світу, у справу створення культурних цінностей, близьких всьому прогресивному людству. Сьогодні ми схиляємо голови перед мужністю, сміливістю, працьовитістю Івана Франка, який бачив своє щастя, свою життєву мету в боротьбі за кращу долю народу. В цьому заключається його життєвий подвиг [5, с. 16].

Список використаних джерел

1. Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст.: У 2 кн.: підручник / За ред. проф. О.Д. Гнідан. – К. : Вища школа, 2003. – Кн.2. – 439 с.
2. Історія української літератури XIX ст. : У 2 кн.: підручник / За ред. М.Г.Жулинського. – К. : Либідь, 2005. – Кн.2. – 656 с.
3. Колесник П. Іван Франко: Літературний портрет / П. Колесник. – К. : Дніпро, 1964. – 175 с.
4. Білецький О.І. Іван Франко. Життя і творчість / О.І. Білецький. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – 358 с.
5. Франкова криниця. Вивчення творчості І.Я. Франка в школі: посібник для вчителя / за ред.: Л.М. Кіліченко. – Київ: Рад. школа, 1991. – 286 с.

*Бахілова Марина, Ганченко Дар'я,
студентки 12 групи ННІ іноземної філології.*

Науковий керівник: докт. пед. наук, професор О.Є. Антонова

Спадщина Івана Франка в контексті української освіти та культури

Іван Франко – поет, перекладач та громадський діяч. Це особистість з шаленою працездатністю, талановита індивідуальність, яка думала про свою землю і український народ, справжній громадянин, який віддав всі свої сили на те щоб життя українців стало кращим і повно ціннішим.

Організатор видань «Громадський друг», «Дзвін», «Молот». Його друкована спадщина становить 50 томів «Зібрання творів». Відомий визначними творами політичної лірики: «Гімн», «Каменярі», «Товаришам із тюрми». У збірнику «Зів'яле листя», «Мій ізмарагд», переважають мотиви філософської та інтимної лірики. Написав твори: «Сон князя Святослава», «Украдене щастя», «Кам'яна душа» та інші. Автор праць з історії та теорії літератури, перекладач з творів польської, чеської, російської, римської, арабської, хорватської, англійської, сербської, німецької, французької та інших мов.

Значне місце у творчості І.Франка займають переклади з європейської літератури. Він не обминув жодного видатного явища національного та світового письменництва. Громадський діяч І.Франко зазнав багато горя, утисків, кайданів та тюрем. Ми переважно говоримо про нього як про видатного українського письменника, поета, перекладача, навіть економіста.

Окремий принадний дивосвіт І.Франка були прозові оповідання, новели, образки, задумав письменник у своїй прозі відобразити широчінь і

глибину життя. Цей великий задум автор реалізував у 115 оповіданнях, новелах і в 10 повістях та романах. За життя І.Франка протягом майже сорока років вийшло десять збірок його поезій: "Балади і розкази", "З вершин і низин" (виходила двічі), "Зів'яле листя", "Із днів журби", "Semper Tiro", "Давне і нове", "Вірші на громадські теми". "Із літ моєї молодості". Це ціла поетична скарбниця, блискучі і дзвінкі мистецькі дорогоцінності. У власних пошуках поет-новатор часто досягає вершин досконалості.

Перш за все І.Франко вирізвився як поет-громадянин. Його політична лірика – незвичайне надбання нашої культури. А її вершиною сміливо можна назвати для всіх відомий пролог до поеми "Мойсей". Мотив підкорення народові розвивається і виростає у творі Франка до війни за людину, її волю і щастя та життя: "Лиш боротись – значить жить". Та у наймужніших бувають "хвилини розпачу" і "дні журби". У такі часи народилася найкраща збірка Франка, поезії якої стали шедеврами української і світової лірики, – "Зів'яле листя" (1896).

Іван Франко є письменником усіх пір року і пір життя людського, усіх етапів історичної долі народу – минувшини, сьогодення й майбуття. Івана Франка ми називаємо Каменярем за його завзятість у боротьбі із перешкодами на шляху прогресу, універсальним генієм – за всеосяжність охоплення життя, розмаїття поставлених проблем; нашим національним пророком, бо він звершував безнастанний подвиг – вів свій народ до щасливої долі. Титаном праці теж величаємо Франка.

"Сорок літ я трудився, навчав", – каже у Франковій поемі "Мойсей" пророк і вождь. Так мав право сказати і Франко про себе, котрий із сорока літ праці не змарнував жодного дня. Він написав близько шести тисяч творів. Їх найповніше видання – п'ятдесят томів. Але ще багато творів не увійшло до 50-томника.

Життя в Івана Франка було цікаве, різноманітне і бурхливе. З дитинства він виніс у своїй поетичній душі "пісню і працю" мамину та розум і вболівання за громадські справи батька-коваля. У гімназії вивчив п'ять мов. Українською, польською, німецькою писав вірші. З грецької та латинської ще в гімназії багато перекладав. Знав старослов'янську, чеську, російську, ідиш, пізніше вивчив французьку, англійську, угорську, італійську. Майже всі вірші "Кобзаря" читав напам'ять.

За життя І.Франка протягом майже сорока років вийшло десять збірок його поезій: "Балади і розкази", "З вершин і низин" (виходила двічі), "Зів'яле листя", "Мій Измарагд", "Із днів журби", "Semper Tiro", "Давне і нове", "Вірші на громадські теми". "Із літ моєї молодості". Це ціла поетична скарбниця, блискучі і дзвінкі мистецькі дорогоцінності. У своїх пошуках поет-новатор часто досягає вершин досконалості. Перш за все І.Франко визначився як поет-громадянин. Його політична лірика – оригінальне надбання української культури. А вершиною її можна вважати знаменитий пролог до поеми "Мойсей". Мотив служіння народові розвивається і виростає в поезії Франка до апофеозу боротьби за людину, її волю і щастя: "Лиш боротись – значить жить". Та у наймужніших бувають "хвилини розпачу" і "дні журби".

У такі часи народилася найкраща збірка Франка, поезії якої стали шедеврами української і світової лірики, – “Зів'яле листя” (1896).

Окремий принадний дивосвіт І.Франка – то прозові оповідання, новели, образки. Ще в більшій мірі, як у поезії, задумав письменник у своїй прозі відобразити широчінь і глибину життя. Цей велетенський задум реалізував прозаїк у десяти повістях і романах і в ста п'ятнадцяти оповіданнях, новелах, образках. Майже всі його прозові твори мають захоплюючий сюжет, вони пересипані життєвими деталями, чується у них гомін живого слова. У цілій низці оповідань письменник змалював життя дитини (“Малий Мирон”, “У кузні”, “Під оборогом”, “Мій злочин”, “Грицева шкільна наука”, “Олівець” та ін.). Новаторським є роман “Борислав сміється”. Значним внеском в українську літературу стали драми І.Франка (“Украдене щастя”, “Учитель” та ін.), романтичні драматичні поеми. Важливе місце у багатогранній діяльності

І.Франко не обминув жодного видатного явища національного та світового письменства. Вісімнадцять томів у п'ятдесятитомному зібранні творів відведено вибраним працям ученого у царині теорії й історії літератури, літературної критики, фольклористики, етнології. Його перу належить понад 30 розвідок про Т.Шевченка. Такою науковою студією, як “Із секретів поетичної творчості” І.Франка, могла б пишатися будь-яка європейська література. Франків “Науково-літературний вісник” об'єднав навколо себе письменників, критиків, публіцистів з усієї України.

Громадський діяч І.Франко зазнав немало горя, утисків, кайданів і тюрем. Досить згадати, що чотири рази його судили й замикали за ґрати. “Такої великої голови в цілій Австрії нема”, – почув якимось у свої шкільні роки Василь Стефаник про розум і вченість Франка від простих людей. Але отого вченого, перед яким схиляли голови закордонні університети і академії, за Австрії не допускали до викладання у Львівському університеті. А все через “політичне минуле” (належності до насправді неіснуючої таємної соціалістичної організації, підбурювання проти “законного порядку” тощо). Громадська діяльність І. Франка була невтомною на всіх етапах його життя.

Про Івана Франко ми переважно говоримо як про видатного українського письменника, поета, перекладача, філософа, навіть економіста. До речі, на початку своєї публічної діяльності він був відомий саме як економіст, що досліджував проблеми, зв'язані зі скасуванням панщини і впровадженням капіталістичних відносин у селі. Зокрема, не тільки теоретично, але і на практиці намагався роз'яснити вчення Маркса-Енгельса про створення додаткової вартості, показуючи це на прикладі видобутку солі в Нагуєвичах, і т.п. Але окрім цього Іван Франко був завзятим політиком і творцем першої в Галичині партії європейського зразка, розробляв її програмні документи і досліджував процеси, що проходили в краї. Чимало ідей Франко надзвичайно актуальні сьогодні. Проблеми виникнення держави займають значне місце в творчості і життя Івана Франка.

Видаючи у 1914 р. збірку “Із літ моєї молодості”, він у передмові зазначав, що його праця наснажувалася ідеями служіння інтересам рідного

народу та загальнолюдського поступу. “Тим двом провідним зорям я, здається, не спроневірився досі, ніколи і не спроневірюся, доки мого життя”. Коли на початку ХХ ст. на західноукраїнських землях формувалися загони січових стрільців, Франко радісно привітав цей національно-визвольний рух. Він подарував молодим краплю свого натхнення – бойову маршову пісню “Гей, Січ іде”. До останніх днів вірив у неминучість національного відродження рідного народу. Вважав себе пекарем, який випікає хліб для щоденною вжитку. Та творчий доробок І.Франка став для нас духовною програмою і скарбом неоціненним, який не вичерпається ніколи.

Вболівання за долю рідного краю І.Франко виніс ще з батьківської кузні, яка була його першим “університетом”. “На лні моїх спогадів, – згадував він потім, – і досі горить маленький, але міцний вогонь. Це огонь із кузні мого батька. І мені здається, що запас його я взяв дитиною на далеку мандрівку життя. І що він не погас і досі” Символом увійшла батькова кузня у його поезію – як ідеал громадського і морального виховання: Усе життя Івана Франка пройшло під знаком любові до рідного народу. Він не тільки вважав за святий обов'язок служити людям, а й благословляв добровільно взятий на свої плечі тягар.

Своєю творчістю І.Франко звершував безнастанний подвиг – вів свій народ до щасливої долі. Вже друга поетична книга “З вершин і низин” (1887) засвідчила, що у літературу прийшов мужній поет-громадянин, якому боліли кривди свого уярмленого, роздертого ворожими кордонами народу.

У вірші “Гімн” мільйони пригноблених і скривджених покликав голос “вічного революціонера”, що не мириться з неволею. Розійшовшись “по курних хатах мужицьких, по верстатах ремісницьких”, цей голос дає людям насагу, породжує в них силу й завзяття: “Не ридать, а добувати хоч синам, як не собі, кращу долю в боротьбі”. Важливо, що поет наголошує не на руйнівних закликах, а на великій перетворюючій силі “науки, думки, волі”. Саме вони протистоять тій “пітьмі”, що з давніх-давен принижувала людину, надломлювала її сили, зводила до становища раба. Енергійний ритм, закличні інтонації, високий гуманістичний пафос твору відбивали визвольні настрої не тільки окремих соціальних верств, а й усього національно поневоленого народу. Вірш І. Франка “Гімн”, як і Шевченків “Заповіт”, був одним із неофіційних гімнів бездержавного народу.

Поезії з циклу “Веснянки” пронизані пафосом торжества весняних, тобто справедливих сил. Вони утверджували непереможність нового у суспільстві. У вірші “Дивувалась зима” люта зима дивується, чому почали танути сніги і скресати ріки”. Їй важко зрозуміти причини своєї слабкості, причини появи того леготу, що “теплом пронима”. Зимі нестерпно бачити первоцвіт, проліски, “дрібні” квітки, які посміли “проклянутись”, пробитись крізь снігову кору.

Зима дмухає на них морозом, жбурляє снігом. Здавалося, що вже смерть обняла квіти: вони прив'яли, похилилися під жорстокими ударами, Та минула буря. і вони знову ожили, піднялися. Усі алегоричні образи прямо

вказували на нездоланність молодих суспільних сил, які, незважаючи на опір, репресивність антинародної політичної системи, продовжували свою боротьбу за краще майбутнє українського народу.

За принципом паралелізму побудовано поезію "Гримить!". Весняний грім символізує прихід "благодатної пори", котра відроджує природу. Грім соціальних виступів є провісником благодатних, щасливих подій у суспільному житті, яких чекають мільйони.

Ліричний герой "Веснянок" розуміє, що бажані суспільні зміни можливі за умови, коли і він, і його однопідданці набиратимуться сили в народі. Така ідея проймає поезію "Земле моя, всеплодючая мати...". Щоб бути нездоланим у боротьбі із тими силами, які спричиняють нещастя у його рідному краї, герой просить у рідної землі і краплю сили, яка живе в її глибині, і теплоти, що "розширює груди, чистить чуття", і вогню, щоб ним "слово налити", "правді служити". Усі животворні якості акумулюються у заключному катрені.

Завершується цикл віршем "Vivere Memento!", який усіма трьома дванадцятирядковими строфами конкретизує смисл латиномовної назви – пам'ятай, що живеш!

Весна пробуджує до активності навіть збайдужілих, тих, хто "вчора тлів" "в горя домовині". Весна змиває з людини смуток та безнадію, дає їй нові сили. Такою впевненістю насажені заключні рядки твору.

У поезії "Наймит" із циклу "Excelsior" створено образ безправної людини, Франко у "Зів'ялому листі" створює узагальнений і досить абстрактний жіночий образ, дбаючи про цілість, про єдиний монументальний портрет коханої, до якої постійно звертається його трагічне "я",

Виразним автобіографічним моментом позначена поезія із третього "жмутку" "Тричі мені являлася любов". Знаємо його три любові: одна – "лілея біла", "невинна, як дитина"; друга – "гордая княгиня", "тиха та сумна", "мов святиця": третя – "женщина чи звір", "сфінкс", "мара", "з гострими кігтями". Силою своєї майстерності Франко творить не три особи, а три силуети однієї й тієї ж постаті.

Поезія "Чого являєшся мені...", що належить до другого "жмутку" – це монолог-сповідь зболеної душі ліричного героя. В його уяві обличчя коханої, її постава, рухи, хода. Художні засоби поезії – епітети, порівняння – мають подвійне значення. Вони малюють чудову жіночу вроду і водночас передають крижаний холод у ставленні до ліричного героя: "уста твої німі", очі – "немов криниці дно студене". Серце закоханого ліричного героя, "неначе перла у болоті, марніє". Поезія сповнена великого самозреченого почуття: "Являйся, зіронько, мені хоч в сні!"

Більшість поезій другого "жмутку" витримана в дусі народної творчості. У вірші "Ой ти, дівчино, з горіха зерня" врода коханої певною мірою протиставляється характерові дівчини. Серце – "колюче терня" чи слово гостре, "як бритва", не свідчать про черствість і жорстокість героїні. Суть у тому, що вона не любить. Ліричний герой не осуджує її, навпаки, він

захоплений красою очей, "темніших ночі", її чаром, "що то запалює серце погаром". У вірші багато пестливих форм: серденько, устонька. Збентежена душа ліричного героя ще сподівається на взаємність. Поєднання контрастних оцінок ("Ой ти, дівчино, ясна зоре! Ти мої радощі, ти моє горе!") передає збентеженість ліричного героя. Цей твір І.Франка покладений на музику А. Кос-Анатольським.

Яскравою народнопоетичною символікою відзначається поезія "Червона калино, чого в лузі гнешся". Червона калина – молода, вродлива дівчина, дуб – могутній, дужий юнак. Твір має форму діалогу між калиною і дубом. Відповідаючи на зверхні, несправедливі запитання дуба, калина їх спростовує: в неї немає сили тягнутися вгору, тому й свої ягідки схилис додолу. Повторення в кожній строфі закінчення попереднього непарного рядка концентрує увагу на висловленій думці, посилює мелодійність звучання твору.

Геній Франка найповніше розкрив себе у другому "жмутку" віршів "Зів'ялого листя". Обробки народних пісень чи вірші, написані спеціально в народнопісенному ключі, мінорні й драматичні за змістом, входять у "Зів'яле листя", за словами Д.Павличка, "як сонячні промені в осінню галузку". Тут є речі такої простоти і глибинності, що їх можна зарахувати до найгеніальніших поетичних творінь світової любовної лірики.

Ліричний герой Франка тут майже непомітно іронізує: не тривожся, це не сирота, не жебрак, а всього-на-всього прийшла любов. Цей вірш – як діамант-самородок, без нього важко уявити собі гігантський материк Франкової поезії.

Список використаних джерел

1. Безбородний Є. Великий українець : [до 40-річчя І. Франка] /Є.Безбородний // Освіта. – 1996 – 21 серпня (№ 43–44) – С. 15.
2. Забужко О.С. Філософія української ідеї та європейський контекст: Франківський період / О.С. Забужко. – К., 1993. – С. 88–89.
3. Лисяк-Рудницький І. Українці в Галичині під австрійським пануванням / І.Лисяк-Рудницький // Історичні есе. – К., 1994. – Т. 1. – С. 431.
4. Маланюк Є. Франко як явище інтелекту / Є. Маланюк // Укр. мова та л-ра. – 1996. – №2 – С. 1–2.
5. Терлецький О. Спомини і матеріали д-ра І. Франка / О.Терлецький. – Львів, 1902. – Т. 50. – Кн. 4. – С. 22.

Наукове видання

**ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
АЛЬМАНАХ**

**ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ІВАНА ФРАНКА
В ОСВІТІ СЬОГОДЕННЯ**

**Збірник наукових праць
Випуск 5**

Статті подано в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, власних імен, посилань на джерела та інших відомостей.

Дизайн обкладинки – Антонов Є.В.